

A MAGYAR
SZINMŰVÉSZETI
LEXIKON

A MAGYAR
SZINJAI SZÁS
TÖRTÉNETE

SZÍNműVÉSZETI LEXIKON

A SZÍNJÁTSZÁS ÉS DRÁMAIRODALOM
ENCIKLOPÉDIÁJA

SZERKESZTETTE :

ERŐDI JENŐ ÉS KÚRTHY EMIL ÖSSZEGYŰJTOTT ANYAGÁNAK FELHASZNÁLÁSÁVAL,
A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SCHÖPFLIN ALADÁR

FSZEK VII/2 könyvtár

II. KÖTET

FAVARTNÉ—KOMJÁTI FERENC

KIADJA :

AZ ORSZÁGOS SZÍNÉSZEGYESÜLET ÉS NYUGDÍJINTÉZETE

THÁLIA-KULTURA MŰINTÉZET
KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDA RT.
BUDAPEST, V., CSÁKY U. 14.
Felelős nyomdavezető: Elbert A.

| ~~40533~~

25267

Favartné, operett 3 felv. Irta: *Offenbach* Jacques. Bem. a Népszínházban, 1879. nov. 13-án, Blaha Lujzával.

Fáy Ágoston, consiliárus, 1794. július havában »a magyar Jádó-színnek megörökítésére szolgáló tőkepenzek kipótlására« 1000 Rhfrot ajánlott fel.

Fáy András (fáji), földbirtokos, író, nemzetgazdász, a M. Tud. Akadémia tiszteletbeli s igazgató tanácsának és a Kisfaludy Társaság tagja, a Hazai Első Takarékpénztár örökös tiszteletbeli aligazgatója, a magyar reformkorszak irodalmi és társadalmi mozgalmainak egyik legmunkásabb tagja, sz. 1786. máj. 30-án, *Kohányon* (Zemplén vm.), megh. 1864. júl. 26-án, *Pesten*. 1793-ban Sárospatakon kezd iskolába járni, 1798-ban pedig beiratkozik a pozsonyi ág. ev. lyceumba, 1803-ban újra visszamegy Patakra, hol jogot hallgat. 1804-ben Pestre jön és patvarista lesz, de ügyvédi gyakorlatot nem folytat; inkább színházba jár, felkeresi az írók társaságát. 1810–1812-ig a várme gyénél vállalt állást, 1818-ban visszavonult Gombára gazdálkodni, majd pedig hogy egészen az irodalomnak élhessen: 1823-ban Pestre költözött saját házába. Itt gyűltek össze az akkori irodalom jelesai: Szemerey, Vörösmarty, Mokry Benjamin, Vitkovics, Kisfaludy Károly. Erős gyakorlati érzékével, széleskörű ismereteivel és nagy fogékonyságával fölismerte kulturális elmaradottságunkat és 1825-ben gróf Széchenyinek javaslatot terjesztett elő, hogy egy állandó magyar színház mihamarabb fölépüljön. 1831-ben tagja volt annak az állandó küldöttségnek, amely a Nemzeti Színház fölépítése érdekében alakult. 1834–1835-ben a budai színtársu-

lat igazgatója volt, úgyszintén munkás tagja volt az Akadémia játékszíni küldöttségének, mely feladatai közé sorozta a drámai irodalom fejlesztését. A nemzeti színészetnek egész életében lelkes apostola maradt és hanyatló éveiben is fáradhatlanul buzgólkodott a színházért, melynek fontos szolgálatot tett.

Színdarabjai: »Régi pénzek«, vj., 1824.; »A mátrai vadászat«, társ. vj. 3 felv., 1860. máj. 30., *Pesten*, Nemzeti Színház; »A két Báthory«, hist. színj. 5 felv. Miskolc, 1833. márc. 16.; »A külföldiek«, vj. 2 felv., Kassán, 1838. máj. 9.; »Az időjós«, vj. 1 felv., 1860. júl. 18., *Pesten*, Nemzeti Színház; »Asszonyok iskolája«, vj. 5 felv., írta: *Molière—Kotzebue*. (Ford.) Előadták: 1811. márc. 10., *Pest*; »Régi szerelem nem avul ele, vj.; »Prológ a budai magyar színpadon«, 1834. jan. 1. Szavaltta Megyeri Károly. Azonkívül számos színházi szakkikket írt, melyek közül legnevezetesebbek: »Miképen lehetne a magyar játékszínt Budapesten megalapítani?« (Jutalmazott felelet a M. Tud. Akadémia kérdésére, Buda, 1834. E műben utal arra, hogy összesen 376.666 frtra van szükség az állandó színház megépítéséhez.) »Magyar játékszíni jutalmazott feleletek a M. Tud. Társaság 1833-beli ezen kérdéseire.« (Kállay Ferenc és Jakab István feleleteivel szemben 30 arany jutalomban részesült.) »Nyílt szó az országos színház ügyében.« (*Pesti Hirlap*, 1811., 19–20. sz.) »Apró figyelmeztetés nemzeti színházunk ügyében.« (*Pesti Divatlap*, 1846.) »Magyar színészek multjából.« (Nemzeti Színházi Nyugdíjintézeti Naptár, 1858.) »Hogyan kell megítélni a színészt?« — »A nemzeti színészet viszontagságai.« (*Magyar Színházi Lap*, 1860.)

Fáy Béla, színész, sz. 1860-ban, *Szekszárdon*. Színpadra lépett 1882. jún. 22-én, Bogyó Alajosnál.

Fáy Béla, színész, sz. 1901. jún. 8-án, *Érsékújvárt*. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Fáy Flóra, színésznő, sz. 1884-ben, Keskeméten, megh. 1929. dec. 2-án, Budapesten. Az orsz. színészakadémiát végezte. Debrecenben Komjáthy János társulatánál kezdte működését 1897-ben, ahol évekig volt. Kassán Ujváry Lajossal házasságra lépett. Azután Krecsányihoz szerződött, ahol különösen az »Éjjeli menedékhely« Vasilissza szerepében aratott nagy sikert. Krecsányitól Kolozsvárra ment, dr. Janovics Jenő társulatához, ott is a közönség kedvelt színésznője volt. Betegsége miatt visszavonult a színpadtól és nyugdíjba ment.

Fáy Gusztáv, író és zeneszerző, F. András fia, sz. 1823-ban, *Gombán* (Pest m.), megh. 1866. máj. 19-én, *Pesten*. Már kiskorában kiváló hajlammal viseltett a művészet és zeneszerzés iránt. A zenét Olaszországban tanulta, ahol Verdi is megdicsérte kísérletét. Ő is pályázott a »Szózat« megzenésítésére, de Egressy Bénié volt az első. Olasz-, Francia- és Németországban tanult. Első dalműve a »Fiesco« (L. o.), melyet 1850-ben nyújtott be a Nemzeti Színházhoz, de ez nem került színre, ami több évre elkedvetlenítette. »Kamilla« volt a második operája, amely 1865. ápr. 4-én került színre. »Cornaro Katalin, Cyrus királynője« c. operájának első és második felvonását, melyet hátrahagyott, 1870. máj. 19-én adták a Nemzeti Színházban, hangszerelte Erkel Gyula. A »Szigetvár ostromá«-hoz, melyet Jókai »Szigetvári vértanúk« című színműve után írt a Nemzeti Színház számára, zenét komponált, de halála miatt az első felvonást sem fejezhette be.

Fáy Ida, színésznő, sz. 1872. máj. 8-án, *Marosvásárhelyt*. Színpadra lépett 1890-ben, Völgyi Györgynél.

Fáy Hona, író. Színműve: »Török László házassága«, vj. 3 felv. Bem. 1921. máj. 7-én, a Fővárosi Nyári Színházban.

Fáy István, zeneművész, sz. *Pécelen*, megh. 1862. márc. 17-én. Szenvedélyesen

szerette a zenét. Ő és Berzeviczy Vinco (L. o.) voltak azok, akik a kassai magyar színészetet felvirágoztatták. A »Hölgyfutár«-ban írt szövege: »Egy szó a magyar operáról.« (1852., 62. sz.) Saáry Fannyt és Wildt Jennyt (L. o.) ő képezte színpadra.

Fáy János, színész, színgazgató, sz. *Bozsokon* (Veszprém m.), ahol atyja föld-birtokos volt. 1861. szept. 8-án lett színész. Húsz évi működés után, 1880. júl. 17-én búcsuzott el a színpadtól, Zalaegerszegen, a »Nagyapó«-ban, azután postamester lett az Alföldön. — Neje: *B. Molnár Nelli*, komika, 1863. márc. 1-én lépett színpadra.

Fáy (Jakab) Béla, műfordító és hirlapíró, sz. 1853. febr. 29-én, *Nagyváradon*, megh. 1904. dec. 21-én, *Budapestben*. Iskoláit szülővárosában végezte. 1871–72-ben a budapesti műegyetem, majd a jogi kar hallgatója volt. Eközben állandóan foglalkozott a modern nyelvekkel, melyekből 1873. óta 200 szindarabot fordított le a fővárosi színpadok számára. A Nemzeti Színházban az ő fordítása nyomán adják Augier, Sardou, Feuillet, Dumas, Ohnet, Daudet s néhány német és angol drámaíró több munkáját. 1897-ben (megnyitáskor), a Magyar Színház, 1899-től a Népszínház titkára volt. 1902-ben a Nemzeti Színház drámabírója, 1903-ban a M. Kir. Operánál volt fogalmazói minőségben alkalmazva. 1904-ben ismét visszahelyezték a Nemzeti Színház drámabíró-jegyzői állásába.

Fáy Maud, amerikai származású német operaénekesnő, 1912. máj. 18-án vendégszerepelt a Népopera-ban, a »Tannhäuser« Erzsébet szerepében.

Fáy Piroska (Boronkayné), színésznő, sz. 1872-ben, *Marosvásárhelyt*. Színpadra lépett 1888. ápr. 1-én. 1916. nov. 6-án nyugdíjazták.

Fáy Szeréna, (S.), színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja, az Országos M. Kir. Színművészeti Akadémia tanára, sz. 1865. dec. 24-én, *Erdőhegyen* (Arad m.). Atyja közbeesésben álló járásorvos volt, aki férfikora delén halt el. Az ökként

árvaságra jutott család felköltözött a fővárosba. Itt kezdte meg iskolai tanulmányait, ahol korán feltűnt szép hangjával és nagyszerű előadásával, úgy, hogy Jókai Mór pártfogásával már 12 éves korában bejutott a Szigligeti Ede igazgatása alatt álló Országos Színészeti Iskolába, az akkori egyetlen színészképző intézetbe. Itt is kitűnt nagy szorgalmával és tehetségével, úgy, hogy a négy évi tanfolyamot három év alatt elvégezte s 1880. évben, mint az intézet végzett növendéke, 15 éves korában már a Nemzeti Színház szerződött tagja volt. Jókai Mór és felesége, Laborfalvi Róza, a nagy tragika, a legéberebb figyelemmel kísérték az ifjú Fáy Szeréna fejlődését és sok szeretettel gyámolították pályája kezdetén. Mint szerződött tag, a nyolcvanas években lépett fel először a Nemzeti Színházban, Hugó Károlynak »Báró és bankár« c. drámájában, de mint növendék már nagy sikerrel játszotta Vörösmarty »Csongor és Tündé«-jében az Éj szerepét, amely mind máig egyik legkedvesebb szerepe maradt. Paulay Ede, a Nemzeti Színház nagy igazgatója, igen nagyrabecsülte Fáy Szeréna művészi képességeit, gyönyörű hangját, drámai erejét és az első felléptét követő nagy siker nyomán az akkor színre került drámák vezető női szerepét bízta rá. Így aratta jelentősebb sikereit »A két Rantza«, »Jóslat«, »Trónkeresők«, »Zalameai bíró«, »A fekete gyémántok«, »Aranyember«, »Lelenc«, »Heró és Leander«, »IV. László« és a többi drámák fő női szerepében, míg az »Ember tragédiájá«-nak Éva szerepére került a sor, amelyet 265 estén játszott a Nemzeti Színházban, a közönség tüntető elismerése mellett. Paulay halála után engedett a bécsi Volkstheater igazgatója meghívásának és egy évig, mint ennek a színháznak szerződött tagja, aratta sikereit a legnagyobb tragikái szerepekben, mint »Medea«-ban, »Stuart Mária«-ban, »Emilia Galotti«-ban, »Hand und Herz«-ben, »Jüdin von Toledo«-ban, »Tell Vilmos«-ban, a sajtó és a közönség teljes méltánylásával. De a honvágy mégis haza vonzotta, vissza, a Nemzeti Színházhoz, ahol azóta mint a hagyományos nagy drámai stílus egyik közszeretében álló képviselője, egyaránt sikerrel játszott klasszikus hősnőket és mo-

dern genreszerepeket, sőt újabban néhány komikai alakításával is nagy sikert ért el. 1918. márc. 11-én az intézet örökös tagja lett. Jelentősebb szerepei: »Bánk bán«-ban Gertrudis, »Hamlet«-ben a királyné, »Árva László«-ban Szilágyi Erzsébet, »III. Richard«-ban Margit királyné, »Coriolanus«-ban Volumnia, »Aranyember«-ben Teréz, »Remény«-ben Johanna, »Fekete lovas«-ban Hofferné, »Bundák«-ban Wolfné, »Elnémult harangok«-ban Todoroscuné, »Rang és mód«-ban Erzsébet, »A peleskei nótárius«-ban Tóti Dorka, »Hős és katoná«-ban Katalin, stb. A kommunizmus idejében Fáy Szeréna lángoló hazafiságával tűnt ki és a »Szózat« védelmében összeütközésbe került a színészet kommunista vezetőségével. A rend helyreálltakor bátor magatartásáért nemcsak a kormány részéről kapott miniszteri elismerést, hanem Papp-Váry Elemérné, a nemzet imádságnak lánglelkű költőnője, magát a »Hiszekegy« című költeményét egyenesen Fáy Szerénának ajánlotta. Az 1920. évben, színpadi működésének 40 éves jubileuma évfordulóján, úgy a kormányhatóság, mint színészkollegái és a nagyközönség szép és meleg ünneplésben részesítették. Ez alkalommal a közönség köréből több ezer, a társadalom minden osztályából eredő aláírással ellátott emlékalbumot nyújtottak át neki, amelynek legelső aláírói között József főherceg és Augustus főhercegasszony voltak. Az 1926. évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter Fáy Szerénát az Országos M. Kir. Színművészeti Akadémia tanárává kinevezte s így ez idő óta sikeres színpadi működése mellett az új színészgeneráció nevelésében is értékes munkásságot fejt ki. (Dr. Halmos István.)

Fazekas Géza, színműíró. Munkája: »Éjjeli ülések«, boh. 3 felv. Bem. 1916. okt. 3. Budai Színkör. »A randevu«, énekes vj. 3 felv., zenéjét Kázmér Géza verseire szerzte: dr. Igyártó Zoltán. Bem. 1920. okt. 19. U. o.

Fazekas Imre, író, sz. 1887. jan. 29-én, Budapest. A református gimnáziumban végezte tanulmányait, majd egyetemi hallgató lett. Először a »Nyugati«-ba írt. Első darabja a »Fritz«, melyet a Vígszínház fogadott el. 1923. okt. 6-án Helsingfors-

ban adták. A Magyar Színházban »Silvio kapitány« című drámája 1920. ápr. 9-én került színre és nagy sikert ért el. Sok apró kabarétréfát, Berlinben és Hollywoodban filmeket írt. Jelenleg a »Magyarország« belső munkatársa. Egyéb művei: »Karnevál«, szmü 3 felv. Bem. 1923. okt. 4. (Renaissance Színház, Bécs.) »Altona«, dráma 4 felv. Bem. 1925. jan. 16. (Magyar Színház.) »Madonna«, szmü 3 felv. Bem. 1925. nov. 6. (Víg Színház.) »Trojka«, dráma 3 felv. Bem. 1928. febr. 3. (Magyar Színház.) Tizenkét egyfelvonásos az Andrássy-úti Színházban került színre. (»Cirkusz«, »Aljas gazember«, »Függöny«, »Ringlispil«, »Pera Palace« stb. — 1922. óta Az Est lapok színházi rovatának vezetője és kritikusa. Közben egy évig Amerikában élt. A Paramount és az Universal szerződtetett filmírója.

Fazekas Edith, színésznő, sz. 1910. szept. 9-én, *Budapest*-en. Színpadra lépett 1928. jún. havában.

Fazekas Erzsébet, énekesnő, sz. 1904. nov. 17-én. A Rákosi-iskolát végezte és Pallós Tivadarnénál tanult énekelni. Mint énekesnő működött az Apolló, Faun, Emke kabarék színpadjain. Az utóbbi években a külföldön énekel, magyar énekáriákon kívül olasz, német és francia nyelven.

Fébre (févr) Frédéric, fr. színigazgató, 1894. febr. 12-én színtársulatával Szegeden vendégszerepelt. Első előadásul a »Demimonde« c. dráma került színre. (A szegedi árvíz alkalmával F. Párizsban jótékony célú előadást rendezett.)

Fechner M. Ágost, párizsi zeneszerző. Munkája: »Helda hercegnő«, operett 3 felv. Ford.: *Tábori Emil*. Bem. 1912. júl. 19. Budai Színpad.

Fedák Sári, színésznő, sz. 1880. szept. 26-án, Beregszászon. Annak a kornak, amelyben elindult az operett Magyarországon, kétségtelenül egyik legkimagaslóbb és legnagyobb alakja *Fedák Sári*, aki nélkül a magyar operettirodalom aligha fejlődhetett volna azzá, amivé lett. S hogy ma a magyar operett az egész világon ismert

és népszerű, azt *nagyjórészt és elsősorban Fedák Sárinak*, a mai operett első reprezentánsának köszönhetjük. Fedák kivételes egyénisége új fényt és új szintet adott annak az operettnek, amely hatalmas lépésekkel valósággal vágatott előre a siker virágokkal koszorúzza útját. A »Gésák« volt az az operett, amelyben Fedák Sári először fellépett. Erről a fellépésről a »Budapesti Hírlap« így emlékezik meg:

»Rákosi Szidi színészkolájának volt egy növendéke, akit gondosan rejtegettek és noha már elvégezte az intézetet, soha nagyobb szerepben a nyilvánosság elé nem vitték. Egyszerre, mint kész művésznőt eresztették ki a lámpák elé. Fedák Sári tehát már primadonna. Ma a Magyar Színházban lépett fel a »Gésák« Molly szerepében. Ez volt első színpadi kísérlete, mely mindenképpen sikerült. Így szoktak a fényes színpadi karriernek elindulni. Eleinte egy kis lámpaláz, mely az első tapsra múlik s alig peregr le néhány jelenet, a fiatal művésznő talentumának egész mivolta megnyilatkozik. Fedák Sári meg lehet elégedve a debütálás külső sikerével. Majdnem minden dalát megújrazták, kapott kihívást nyílt színen és felvonás után, azonkívül korszorút és virágot fölös számmal. Bájos megjelenésű szőke lány, rendkívül grációzan táncol és kedvesen, ötletesen játszik. Bizonyos angol excentrikusság van táncában és játékában. Ami különben manapság igen divatos.«

Fedák nemsokára Pozsonyba került. Relle Iván társulatához, ahol a »Bibliás asszony«-ban mutatkozik be a közönségnek. Innen egy esztendő múlva a Népszínházhoz szerződik, ahol a »Toleda«-ban lép föl először. E fellépése után valamennyi színháznak szívesen látott vendége. Nagy sikere van a Népszínházban a »Bob hercege«-gel, a Király Színházban az »Aranyvirág«-gal, majd a »János vitéz« címszerepének örökre feledhetetlen alakításával. A Népszínházban még eljátszta a »Leányka« és a »Rab Mátyás« címszerepeit. Ekkor nevét már külföldön is ismerik és »Sari Fedák« kedves vendége lesz Berlinnek, ahonnan visszajön a Király Színházhoz s a »Cigányszeretem« Ilona grófnőjét alakítja mérhetetlen si-

kerrel. Ezután ismét külföldre megy és a berlini Deutsches Theaterben, majd a prágai Deutsches Landes-Theaterben vendégszerepel; később Amerikába hajózik, majd Budapestre visszatér, ahol a »Pompadour«-ban hihetetlen sikerek között játszik a Fővárosi Operett Színház színpadán. 1924. április havában Lengyel Menyhért »Antóniá«-ját játssza el nagy sikerrel, azután külföldre megy az »Antóniá«-val, majd Amerikába hajózik, ahol »Tóni néni« figurájában megríkatja az amerikai magyarságot. Ismét hazajön Pestre. Hol ebben, hol abban a színházban lép fel. Átkerül Budára és a »Borcsa Amerikában« című operettet diadalra viszi. Közben külföldről egyre-másra kapja az ajánlatokat, el is fogadja őket, de mindig visszatér Pestre, amelynek közönsége lángoló szeretettel fogadja minden alkalommal. 1929. jan. havában a Király Színházban lépett fel Bus Fekete László »Pista néni« című daljátékában, amelyet magával vitt a bécsi Renaissance Színházba. (1929. ápr. 26.) Fedák Sári egész különleges egyéniség, akit erős akarat és rendkívül fegyelmezett gondolkodásmód jellemez legjobban. Az élet harcában férfiú bátorsággal, nagy megfontoltsággal és valósággal böles előrelátással küzd és minden lépését előre kiszámított tervek szerint teszi meg. A »Neue Freie Presse« legutóbb azt írta róla: »Fedák Sáriról más jót nem írhatunk, csak annyit, hogy — ő Fedák Sári.«

Ez az asszony szép, legalább a szó igazi értelmében vett szép, soha nem volt. Alakja gyönyörű, homloka nagy értelemre valló, kezei finoman metszettek, mintha szobrász faragta volna azokat és e nagy harmóniában az arca is szépnek, gyönyörűnek látszik. Hangja nincs, mégis legjobban énekel. Sír és zokog, nevet és kacag, szívét-lelkét adja oda a színpadnak, amellyel — amint ő maga szokta mondani — örök életre elválhatatlanul eljegyezte magát. A nézőtér felett korlátlanul uralodik. Ha akarja: könnyeket parancsol a szemekbe, ha akarja: kacagást varázsol a nézők arcába. Tud csendet teremteni, vég nélküli figyelmet. Egyetlen intése a nézőtér ezer emberét tudja rendre inteni. Erre azonban nincs soha szükség, mert amikor Fedák Sári a színpadon megjelenik, vigyázzban áll a figyelem. A hiúságnak

még csak a szele sem érintette őt meg. A »Mágnás Miska« szurtos kis parasztlányától kezdve az »Antónia« gyönyörű delnőjéig, vagy a fenséges Pompadour aszszonyig tud adni minden színpadi figurát és formát, tekintet nélkül arra, hogy királyné vagy a maszatos kis cselédleány kosztümjébe kell belebújni. A színész legfőbb kellékével rendelkezik: el tudja hitetni a közönséggel azt is, hogy szurtos kis cselédleány, azt is, hogy világok sorsa felett ítélkező fejedelemasszony. Mindenben nagyszerű, mindenben kiváló és minden alakításában feledhetetlen. A szerepekben nem válogat. Azt mondja: rossz szerep nincs, csak rossz színész és rossz színész nő van. Egyforma odaadással játszik a táblás nézőtérnek, vagy akár a délutáni közönségnek. »Nem a nézőtérnek játszom«, — szokta mondani — »hanem magamnak.« Lelkes és lelkiismeretes. Hévvvel és szeretettel teli a színpad és a közönség iránt. A próbán ő az első, aki megjelenik és ő az utolsó, aki arról elmegy. Ő maga — Fedák. (Kardos István.)

Féder Julia. A párizsi nagy Opera táncosnője, mint a Nemzeti Színház szerződött tagja, 1865. ápr. 7-én lépett föl a »Gizella« c. ballet címszerepében.

Fedora. Dráma 3 felv. Irta Victorien Sardou, ford.: Paulay Ede. Bemutatták 1883. ápr. 6., Nemzeti Színház. Szereposztása: Ipanoff Loris: Nagy Imre; De Siriex: Bercsényi Béla; Grets: Egressy Ákos; Rouvel: Mihályfi Károly; Tsilef: Szigeti Imre; dr. Lorek: Gyenes László; dr. Müller: Molnár Antal; Boroff: Körösmezey Gusztáv; Romazoff Fedora; Helvey Laura; Szokaref Olga: Lendvayné. A Magyar Színház felelevenítette 1920. okt. 13-án. (Első előadása a párizsi Vaudeville-ben volt, 1882. dec. 11-én. A címszerepet Sarah Bernhardt játszotta.) Operánkban 1902. máj. 27-én volt a premierje. Szövegét írta: Arturo Colautti, zenéjét szerzte: Umberto Giordano. A címszerepet Krammer Teréz kreálta, Ipanoff Loris Burián Károly volt, aki magyarázta szerepét, Szokaref gr.-nő szerepében Szoyér Ilona lépett fel, De Siriex Beck Vilmos volt, Rouvel szerepét pedig Mihályi Ferenc énekelte, Desiré komornyik

szerepét pedig Dálnoki Viktor, Nikoláj Venczell Béla, Szergej Szemere Árpád, Cirill kocsis Hegedűs Ferenc volt. Ebben a szereposztásban rövid egymásutánban öt előadást ért meg Giordano operája, azután hosszabb időre lekerült a játékrondról. Két évvel később felújították a »Fedora«-t és ezen az első reprizen több szerep gazdát cserélt. A címszerepet megtartotta Krammer Teréz, Ipanoff Loris szerepében azonban Anthes György lépett fel, Szokaref Olga pedig Payer Margit volt. Szemere Árpád szerepet cserélt: Szergejt Zolnai énekelte helyette, ő pedig átvette Hegedűstől Cirill kocsis szerepét. A reprizen kívül ebben a szereposztásban csak egyszer került színre a »Fedora«, 1904. máj. 7-én. 1922. máj. 6-án teljesen új betanulásban került színre az érdekes zenéjű, izgalmas meséjű opera. A régiak közül csak Burián Károly lépett fel, aki azonban Ipanoff Loris szerepét akkor olasz szöveggel énekelte. A partnere a címszerepben Walter Rózsi. Szokaref Olga grófnő szerepét Halász Gitta, Beck Vilmos egykori szerepét, De Siriex-t Dálnoki Viktor vette át, a többi szerepben pedig Miesner Margit, Szentmihályi Tibor, Ney Bernát, Toronyi Gyula, Komáromy Pál, Palotai Árpád, Ádám Győző és Hubay lépett fel. A második felvonásban Lazinszki zeneszerző szerepét Berg Ottó, az Operaház korrepetitora játszotta, aki maga adta elő a zongoraszólót, amely ezuttal nem a színpalak mögül hangzott. A »Fedora« Giordano harmadik operája, amelyet eddig Budapesten játszottak. Jóval a bemutatója előtt, 1897-ben az Operaház bemutatta a kiváló komponista régebbi művét, az »André Chénier« című nagy operát, újabban pedig az akkori Népeperának nevezett Városi Színházban került bemutatásra Giordano egyik újabb műve, a »Szipéria«.

Fegyvergyakorlat idejére a színigazgató nem tartozik a színészt fizetni.

Fehér Anna, színésznő, sz. 1863-ban, *Mezőkovácsházán* (Csanád m.). Színpadra lépett 1888. márc. 31-én, Kárpáthy Györgynél.

Fehér Arthur, színész, sz. 1886. jan. 22-én, *Budapesten*. Ugyanitt végezte isko-

lait, azután az Országos Színészegyesület iskolájába iratkozott be. Mint kardalos el-szerződött Szendrey Mihály aradi színházához, majd elkerült Szabó Ferenc nyitrai társulatához, ahol már mint elsőrendű színészt szép szerepekhez juttatták. Rövid ideig tagja volt a Budapesti Színháznak is, majd 1911-től 1913-ig a Népepera tagja volt. 1914-től 1919-ig a Vígszínház gárdájában találjuk. Azután mint előadó-művész tette nevét ismertté. Irodalmi előadásokat tartott Prágában, Bukarestben, Belgrádban, Bécsben, Berlinben stb.

Fehér Berta, színésznő, sz. 1879. ápr. 5-én, *Losoncon*. Színpadra lépett 1910. jún. havában.

Fehér-darab. Oly színműre alkalmazott kifejezés, melynek cselekménye nem sérti a jóízűt, mentes minden kétértelműségtől, tehát fiatal leányok is megnézhetik. (A szó azóta van divatban, amióta a francia bohózatok a mi színpadjainkra is átláthatódtak.)

Fehér Dezső, tanító, sz. 1869. dec. 2-án, *Disznósdon* (Borsod m.). Szindarabjai: »Az inségesek«, bohózat, társszerző: Sas Ede. Bem. 1893. jan. 11., Nagyvárad. »A félmillió ternő«, alkalmi bohózat 3 felv., zenéjét írta: *Virányi Jenő*. Előadták 1899. aug. 22-én, a Városligeti Nyári Színházban. Szakmunkája: »Száz év.« (Nagyvárad színészetének százéves fordulójára.)

Fehér Erzsébet, színésznő. Színpadra lépett 1899. ápr. havában. Megh. 1924. ápr. 14-én, *Kolozsvárott*.

Fehér Erzsébet, táncosnő, sz. 1911. máj. 8-án, *Ujpesten*. Színpadra lépett 1924-ben.

Fehér Gizella, színésznő, sz. 1899. ápr. 5-én, *Debrecenben*. Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Fehér Gyula, színész, sz. 1879. márc. 11-én, *Kecskeméten*. Középiskolai elvégzése után a Solymosy Elek-féle színésziskolába járt. 1898. szept. 1-től Mezei Béla nyitrai társulatánál hős- és jellem-színész. 1900-ban katona volt, majd a jelentősebb vidéki színházaknál működött.

Fabinyi Kató
(szövegét l. pótkötetben)

Faludi Antal

Faludi Gábor

Faludi Jenő dr.

Faludi Miklós

Faludi Sándor

Falus Edith
(szövegét 1. pótkötetben)

Falussy Lili

Fálesy Lajos

Fáy Flóra

Faragó Erzsí
(szövegét l. pótkötetben)

Faragó Jenő

S. Fáy Szeréna

(Szabadka, Pécs, Nagyvárad, Szatmár, Debrecen, Kolozsvár.) 1914. júl. 1-től a Nemzeti Színház tagja, ahol sokféle szerepben lépett fel: klasszikus és modern művekben, tragédiában, drámában, vígjátékban és népszínműben egyaránt. Csaknem valamennyi Shakespeare-darabban játszott: »Romeo és Juliá«-ban a fejedelmet alakította, »Lear király«-ban Kent és Cornwallt, »Hamlet«-ben Hamlet atyjának szellemét, majd Claudius, »III. Richard«-ban Ratcliffet, de a modern műsornak is értékes tényezője. Shaw »Tanner John«-jában is ő játszta Mendozát, »Cyrano«-ban Castel Jaloux, a magyar darabok közül Peturt »Bánk bán«-ban, Szentpéteryt »Déryné ifiasszony«-ban és a strázsamestert a »János vitéz«-ben. Nagy sikerrel lépett fel népszínművekben is. Az Országos Színészegyesület színészkolájának tanára. Írt két pedagógiai könyvet a filmművészet tanításáról. Mint az Országos Színészegyesület tanácsosa, jelentős szociális reformokkal vonta magára a közfigyelmet. 1929. márc. 23-án megünneplelte 30 éves jubileumát.

»Fehérholló Társaság«. Budapesti színészek évenként egyszeri, nagypénteki találkozója és hajókirándulása viseli ezt a találó nevet. Mert még egy ilyen kollégialitást ébrentartó intézmény — sajnos — nincsen a magyar színészetben. A »Fehérholló Társaság« ötlete Szerémy Zoltántól, a Vígszínház nesztorától származik. Őt kell tehát a Társaság alapítójának is tekintenünk. Szerémy erről az érdemes munkájáról részletesen meg is emlékezik negyvenéves színművészi pályafutásáról írott »Emlékeim a régi jó idők« c. memoárjában. A társaság megalakult 1923-ban. 1930-ban a társaság tagjai: Szerémy Zoltán, Csontos Gyula, Bárdi Ödön, Somló István, Fenyő Aladár, Berczy Géza, Kertész Dezső, Pethegyi Sándor, Dénes György, Illés István, dr. Gansler László, Fodor Oszkár, Szenes Ernő, Balla Ernő, Egyed Zoltán, báró Bornemissza Lipót, Zerkowicz Béla, Halmay Tibor, Lukács Pál, dr. Bródy Pál, Pártos Gusztáv stb.

Fehér Ilona, színésznő, sz. 1867. júl. 28-án, Pesten. Színpadra lépett 1884. jún. 20-án.

Fehér Imre, színigazgató, sz. 1885. szept. 1-én, Erzsébetvároson (Kisküküllő vm.). Színpadra lépett 1912. jún. havában.

Fehér Imréné, színésznő. (L.: Csók Vilma.)

Fehér Imréné Meggyesi Róza, színésznő, sz. 1897. febr. 4-én, Bukarestben. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Fehér Irma, színésznő. (Lásd: Lókai Antalné.)

Fehér Károly, színész és színigazgató, sz. 1864-ben, Csernőn (Trencsén m.). 1881-ben lett színésszé, Grimm Jánosnál. Hosszabb időn át színigazgató is volt, 1912. jún. 1-én nyugalomba vonult. — Neje: *Medgyaszay Ilona*, színésznő, sz. 1862-ben, megh. 1904. dec. 19-én, Budapesten.

Fehér Kamilla, színésznő, sz. 1872. júl. 4-én, Dobosinán (Gömör m.). Színpadra lépett 1895. ápr. 5-én.

Fehér kereszt-hez címzett házban (Pesten) 1797. november 23-án volt az első német színielőadás. Igazgató *Busch Eugen*. (L. o.)

Fehér Laura, színésznő. (L.: Barna Andorné.)

Fehér Lili, színésznő, sz. 1900-ban, Budapesten. Rózsahegy Kálmán színésziskoláját végezte. Onnan az Andrássy-úti Színház szerződtette. Játszott még az Új Színházban, a »Bérmaszárnya« című darabban. 1930-ban az Andrássy-úti Színház tagja.

Fehér nő, opera 3 felv. Walter Scott »Guy Mannering és a kolostor« c. regénye után írta: *Scribe*. Zen. szerz.: *Boieldieu A. F.* Bem. 1864. jún. 16-án, a Nemzeti Színházban. Főszereplők: Brown: Pauli Richard; Fehér nő: Huber Ida; Galveston: Kőszeghy Károly; Dickson: Ormay Ferenc; Margit: Oroszi R.; Jenny: Pauliné. (Párizsban bemutatták 1825. okt. 10.)

Fehér Olga, színésznő, sz. 1881. dec. 26-án, Nagyszebenben. Színpadra lépett

1905. ápr. havában. Nyugdíjba vonult 1927-ben.

Fehér Ödön László, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1881. márc. 25-én, *Kecskeméten*. Színpadra lépett 1904-ben.

Fehér Pál, tenorista, sz. 1900-ban, *Budapesten*. Színpadra lépett 1926. szept. havában.

Fehér Sándor, színész, sz. 1902. nov. 26-án, *Budapesten*. Színpadra lépett 1924. szept. 1-én.

Fehér Sándor, színész, sz. 1903. szept. 3-án, *Budapesten*. Színpadra lépett 1926. szept. havában.

Fehér Vilmos, színigazgató, sz. 1875-ben, megh. 1926. nov. 25-én, *Hajdúnánáson*. 20 éven át volt színigazgató, többek közt a szekszárdi színikerületben is működött. — Neje: *Rónai Erzsé*, színésznő, sz. 1874-ben, megh. 1910. márc. 7-én, *Marcaliban*.

Fehér Tivadar, színész, sz. 1894. márc. 18-án, *Pécsen*. Színpadra lépett 1918. jún. havában.

Fehérgyarmat (Szatmár vm.) az 1928—30-ik évben *Pethes Dezső* színigazgató színikerületéhez tartozik.

Fehérvári Anna, színésznő, sz. 1892. júl. 29-án, *Kolozsvárott*. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Fehérvári Antal, (cs. n. Kontra), színigazgató, sz. 1825. máj. 31-én, *Abán* (Fehér m.), megh. 1901. okt. 10-én, *Kolozsvárott*. Színpadra lépett Szolnokon, Fehér Károly színtársulatánál, 1843. április havában. 1847-ben Kőrössi Ferencnél sűgő volt, ahol egy »Játékszíni Emlény«-t írt; 1848-ban szintén írt egyet, *Kecskeméten*. 1865-ben az Erdélyi Országos Nemzeti Színházi Választmány a kolozsvári színház igazgatójává nevezte ki, ahol 1872-ig működött; 1873-ban Aradon igazgató, de egy év múlva ismét visszamegy Kolozsvárra, ahol művezető, 1875—76-ban rendező. Működésének maradandó emléke a

kolozsvári színésznegyedintézet megalapítása és részben a nyári színikör megépítése. A Budai Színikört is ő igazgatta a 70-es években. 1881-ben mint Temesváry Lajos társulatának tagja nyugalomba vonult. Utóbb Kolozsvárott színházgazda volt. 1892. szept. 4-én megünnepelte 50 éves jubileumát a »*Violá*«-ban, mint Peti cigány. — Neje: *Hollay Anna*, kedvelt drámai színésznő, sz. 1828-ban, *Pesten*, megh. 1884. márc. 10-én, *Miskolcon*. 1837-ben lett színésznő, a Nemzeti Színháznál.

1871—72-ben Kolozsvárott működött a drámai szerepkörben és a társalgási és tragikai anyaszerepekben elismeréseméltó buzgalmat fejtett ki. — Fia: *F. József*, szintén Kolozsvárott működött. 1911. okt. 12-én elbúcsúzott a színpadtól, közel 50 évi működés után.

Fehérvári Etelka, színésznő, sz. 1885. máj. 6-án, *Kolozsvárott*. Színpadra lépett 1902. jan. havában.

Fehérvári (Erovics) Ilka, színésznő, megh. 1889. dec. havában, *Budapesten*.

Fehérvári Juliska, kiváló képességű drámai színésznő, úgy a vidék nagyobb színpadjain, mint a fővárosban jelentős sikerrel működött. Utóbb mint Fekete Géza székesfehérvári vállalkozó felesége visszavonult a színésztől.

Fehérvári (Csiki) Katinka, színésznő, sz. 1865-ben, *Kolozsvárott*. Színpadra lépett 1881-ben, Miklóssy Gyulánál.

Fehérvári Mari, koloratúrekesnő, 1857. május 28-án szép sikerrel mutatkozott be a Nemzeti Színházban, az »Észak csillagá«-ban; erről a vendégfelléptéről így ír a »Hölgyfutár«: »A kisasszony Prascovia szerepében meglepőleg hatott a közönségre; ép oly tiszta, mint hajlékony hanggal bír, melynek terjedelme is a ritkábbak közé tartozik.« 1860. januártól a comói színházban lépett fel Fevari néven; majd ez év jún. és júl. havában a »Napkelet« tudósítása alapján megtudjuk (1860. 143., 144. és 145. old.), hogy Genuában is nagy tetszés mellett énekelt a Teatro Doria-ban; onnan meghívták vendégszereplésre a milanoi Carzano-színházhoz, ahova azután le is szerződött. 1861. márc. havában Torinóban a Teatro Vittorio Emanuele-ben, majd 1861. júl. havától és 1863–64-ben újra külföldön jár. 1864. okt. 4-én ismét fellép a Nemzeti Színházban, majd az 1865. és 66-iki években a kolozsvári színház tagja. 1868. október havában a fővárosban magániskolát tartott fenn. Megh. 1886. febr. 1-én.

Fehérvári (Erovics) Ottó, sz. 1845-ben, *Eperjesen*, megh. 1913. aug. 9-én. 1865-ben lépett a színpályára, Miklóssy Gyulánál, Siklóson. 1904. jan. havában nyugdíjba ment. — Neje: *Matók Mária* (családi neve: Pongrácz Anna), színésznő, sz. 1846. szept. 10-én, *Szentgyörgyvölgyön* (Zala m.), megh. 1916. dec. 27-én, *Szentendrén*. Színpadra lépett 1868. aug. 15-én, Miklóssy Gyulánál. 1899. jan. 1-én nyugalomba vonult.

Fehérvári József, ifj., színész, sz. 1879. okt. 9-én, *Kolozsvárott*, megh. 1916. okt. 21-én. Színpadra lépett 1899. virágvasárnapján.

Fehérvári Melitta, színésznő, sz. 1873-ban, *Budapestben*. Színpadra lépett 1891. okt. havában, Makó Lajosnál.

Feinhals Frigyes, német operaénekes, sz. 1869. dec. 14-én, *Kölnben*. Giovanni Albertonál Milanóban és Alberto Selvá-

nál Páduában tanult énekelni. Első fellépte 1895. szept. 10-én volt, Essenben, a »Bajazzók« Silviójában. 1897-ben Mainzban, 1898. jan. 1-től Münchenben működött. Nálunk 1907-től többször vendégszerepelt a »Nürnbergi mesterdalnokok«-beli Hans Sachs szerepében.

Feith Ottokár, magyar születésű német zeneszerző. Munkája: »A genuai dúdás« (Der Savoyarde), operett 3 felv. Szövegét írta: *Brakl József* és *Leon Viktor*. Ford.: *Kürthy Emil*. Bem. 1889. aug. 9. Budai Színkör.

Fejér Erzsébet, színésznő, sz. 1886. dec. 7-én, Sümegen. Színészegyesületi tag lett 1926. szept. havában.

Fejér György, kanonok, az egyetemi könyvtár igazgatója, sz. 1766. ápr. 23-án, *Keszthelyen*, megh. 1851. júl. 2-án, *Pesten*. A bölcsészeti tanulmányokat Pesten, a hittudományokat a pozsonyi várbeli szemináriumban végezte. 1800-ban a pesti egyetemen tanár, 1824-ben egyetemi könyvtári igazgató. 1840-ben kanonok volt és 3 évre rá nyugalomba vonult. Munkáinak száma 180. Irodalommal is foglalkozott. »A szépmesérségek alapvető okában philosophiai tekintetből« c. munkájából 200 példányt Pest megyének ajánlott fel, hogy azok jövedelme a Nemzeti Színházra fordíttassék. Színművei: »A tisztességre vágyódók«, vj., Pozsony. (Latin kéziratból ford. és megváltoztatva kiadta. Előadták a pozsonyi papnövendékek.) »Az öreg fősvény zsugori«, vígjáték, a mulatságokban gyönyörködőknek kedvéért, kiadatott u. o., 1790. (Latinból fordította és előadták a papnövendékek.) »A nevelők«, vígjáték, 1790. »Rang és természet, vagy a kegyes herceg«, erkölcsi rajzolat 4 szakaszban, előadták Miskolc, 1830. márc. 18. és 30., majd 1837. máj. 17., Pécsen. »A világ hangja és szívjósága«, erkölcsi játék 4 felv. *Ziegler* után ford. Előadták Miskolcon, 1831. dec. 29.

Fejér János (haralyi), színész. Életről keveset tudunk. Birtokos nemes családból származott a tordamegyei Túr községből, hol atyja, Sámuel, »regius perceptor« volt, később családjával Tordán lakott.

F. János és testvérei: *István, Sándor és Rozália*, miután 1780-ban anyjuk és apjuk is elhalálozott, Kolozsvárra költöztek, miközben a két fiú az ottani református gimnáziumban tanult. Midőn 1790-ben a magyar színészet megszületett, a három testvér elhatározta, hogy a színpályára lép. F. János ekkor tagokért Nagyenyedre ment, magok a tanárok ajánlották neki örményszékesi Kontz Józsefet és gyulai Sáska Jánost, kikhez Verestói Mihály kolozsvári ev. ref. deák és az utóbb híressé vált gidófalvi Jancsó Pál, a kiváló komikus is csatlakoztak. F. István ugyanekkor Magyarországból hozott női tagokat: Kis Théréziát, Keszegh Théréziát és Susánna és Juliánna leányasszonyt. Eszerint F. János volt az első megalapítója a kolozsvári rendes színtársulatnak és mint egykorú feljegyzésekből olvassuk: eredményes működést fejtett ki, de a társulat kebelében viszály támadván, a F. testvérek 1794-ben kiléptek a társaságból. F. Rozáliáról így ír a »Magyar Hirmondó« (1793. máj. 25-iki tudósítás): »Fehér Rozália kisasszony énekelt és oly szépen, hogy a bécsi fül is csiklandozott volna hallásán.« (Lásd róla: Kócsi János címszónál.)

Fejér Jenő, zeneszerző, sz. 1873-ban, Zomborban, megh. 1927. nov. 11-én, Budapest. Színművei: »Betyárvilág«, operett 2 felv. Szövegét írta: Márkus József. Bem. a Népszínházban, 1899. ápr. 7. »Katalin«, operett. (L. o.) »A kültelki hercegnő«, operett 3 felv. Társzerző: dr. Béli Izor. Bem. 1905. dec. 5. Népszínház.

Fejér Károly, (Károlyi József), színész, színigazgató, sz. 1790-ben, Egerben, megh. 1877. okt. 29-én, Aradon. Színpályára lépett 1818. szept. 10-én. Három év múlva színigazgató lesz. Az ő társulatánál kezdte pályafutását Csizsér István, Nagy Lajos, Felek Miklós, id. Lendvay Márton, Szathmáryné. Tagja volt Petőfi Sándor is, aki Debrecenben állt be társulatához és arra kérte, hogy »csak inasszerepeket ne játszon vele«. 1848–49-ben honvéd volt és Erdélyben Bem táborában főhadnagyi rangot nyert és érdemjellel tüntették ki. Vándorpályája 53-ik és színigazgatása 50-ik jubileumát 1870. nov.

7-én ülte meg Egerben, a »Katona és szerzetes« c. darabban. — Neje: *Görgeyi Franciska*; nevelt leánya: *Fejér Lilla*. (L.: Barabásné F. L.)

»Fejér 16.« Debrecenben így hívták azt a vendégfogadót, ahol 1798. augusztus 11-én először játszottak a magyar színészek. (V. ö. Debreceni színészet.)

Fejér vármegye. A nemzeti újjászületés korában közművelődési téren az a legnagyobb érdeme Fejér vármegyének, hogy nagy anyagi áldozattal, még nagyobb lelkesedéssel szervezte meg 1818-ban a magyar színészetet, amely 1825-ig állván vezetése alatt, Kisfaludy Károly drámáiról munkásságának lett irányítója. Ennek a színtársulatnak igazi lelke *Kolozsvári Pál* (L. o.) főszolgabíró volt, aki korát messze túlhaladó idealizmussal fáradozott a magyar színészetért.

Fejes Béla, színész, sz. 1861-ben, Hódmezővásárhelyt. Színpadra lépett 1882. ápr. 18-án, Lászy Vilmosnál.

Fejes István, ev. ref. püspök, sz. 1838. jan. 22-én, *Legényén* (Zemplén vm.), megh. 1913. nov. 31-én, *Sátoraljaújhegyt*. Teológiát Sárospatakon és Pesten tanult. 1857–59-ig fehérgyarmati tanító, 1860-ban csurgói, majd hódmezővásárhelyi tanár volt, később Sátoraljaújhegyt lelkész lett. 1910. november havában megválasztották a tiszáninneni ref. egyházkerület püspökének. Több színművet fordított Shakespeare-ből, melyek közül »Troilus és Cressida« a Kisfaludy Társaság kiadásában meg is jelent. (1870-ben, Pesten.) »Brutus« c. színműve az Akadémián dícsértet nyert.

Fejes Lidi, énekesnő, sz. 1870-ben, Kassán, megh. 1895. máj. 2-án, u. o. A Városligeti Színkörben aratta első sikereit, majd vidéken elsőrendű szerepkörben működött.

Fejes Teri, énekesnő, sz. 1905. szept. 23-án, *Tordán*. 1920-ban végezte az Orsz. Színészegyesület iskoláját. Előbb Győrbe szerződött, onnan Pécsre került, majd a Royal Orfeum, utána a Fővárosi Ope-

rett Színház szerződtette. A »Szászször-zép« című operettben lépett fel először, azután a »Tatárjárás«-ban Mogyoróssy önkéntest és a Vigszínházban »Antónia«-ban Liát játszotta. Életének egyik legszebb emléke, amikor a Vigszínházban a »Színésznő« c. francia színműben (Lucette) együtt játszhatott Varsányi Irénnel. Ezután a »Nótáskapitány«, »Halló, Amerika!« (Fővárosi Operett Színház), majd újból a Vigszínházban a »Templom egere« és a Magyar Színházban a »Csattan a csók« című operettben vendégszerepel. Azután ismét le szerződött a Fővárosi Operett Színházhoz, ahol minden francia vígjátékban vezető szerepet játszott. Legnagyobb sikere a »Zenabona« (Lia), »Lulu«, »Verebély lány«, »Miss Amerika«, »Riviera express« c. operettekben volt. Tánctudását az édesanyjától örökölte, aki szülővárosának legjobb táncosnője volt. Egyéb szerepei: »Miámi« c. operettben a Vörös asszony, Nane (»Párisi lány«), Antoinette (»Nem hagyom magam«), Ginette (»Finom kis család«), Adrienne (»Félelemlet balra«), Gisele (»Második nászéjszaka«), Fifi (»A zebra«), Lysiane (»Uram, csak egymásután«), Marie Smith (»Broadway«). 1929-ben a Fővárosi Operett Színház ünnepelt tagja.

Fej szépítése. A természet s a fej szépítése a színpadon természetesen sokkal fontosabb, mint a polgári életben. A színpadon a nagy világítás s a nézők érdeklődésének és bírálatának súlya nehezedik a színészre, aki ilyenformán a közönség mikroszkópjának nagyító lencséje alatt mutatkozik és észrevétlenül nem suhanhat el szem elől. És míg a polgári életben a divathoz való alkalmazkodás csak hiúsági kérdés, addig a színpadon kötelesség, hogy ízlést és divatot terjesszen a színész nemcsak öltözködésével, hanem a fej szépítésével is. Ugyancsak hiúságból törekszik az ember a magánéletben arra, hogy összehangot teremtsen külseje és lelkének frissége között; míg a színésznek gyakran életbevágó szüksége van erre, miután kiváltságos lény, akit a természet érzékeny szívvel, eleven kedéllyel és fogékony vérmérséklettel áldott meg, amely lényegesen túlemeli őt a hétköznapi ember átlagos sajátságain. És rá kell még mutatnom

arra a tényre, hogy bizonyos szerepeket, amelyek külsőségeikben az ifjúságot, de viszont a szenvedélyek nagy skáláját, a színjátszási készség teljes érettségét követelik meg: a színész csak akkor tudja eljátszani, ha már hosszabb időt töltött színpadon.

A színésznek tehát elengedhetetlen hivatása, hogy értsen a fej szépítéséhez. E szépítéshez számtalan eszköz áll rendelkezésére, amelyeket azonban öntudatosan, hozzáértéssel kell felhasználnia. Tudnia kell először: milyen a szép fej? másodsor: milyen a saját feje?

E két kérdés tanulmányozása után foghat az összehasonlításhoz, amelynek eredményeképpen majd képes lesz megállapítani fejének előnyeit és fogyatkozásait. A szép fej meghatározásánál élesen körvonalozott szabályt nem állíthatunk fel, hiszen ezer fej a szépségnek ezerféle formáját tárhatja elénk. Mindazonáltal híres görög szobrok és Rubens képei után megállapították, hogy az ideális fejnek úgy a függőleges, mint a vízszintes átmérője egyformán 22-8 cm.; a szélessége pedig 14 cm. A szép fej további feltétele, hogy a homlok, az orr s az orr aljától az áll végéig terjedő rész egyenlő hosszúságú legyen.

Ha már most e fejen a szem, a fül, az orr s a száj úgy forma, mint elhelyezés szempontjából arányos, — ha a haj s a szemöldök színe, mennyisége és anyaga megfelelő, — ha az arc és ajak színe s a szem fénye eléggé élénk, — ha a fogak formásak és fehérek s ha mindez összevéve harmónikus: akkor az ilyen fej szépnek mondható. A legtöbb ember a megszokás vagy a rokonszenv révén sok olyan arcot hisz csinosnak, amely voltaképpen formátlan; önmagát pedig a legritkább esetben látja csúnyának. A színésznek tisztán kell látnia. Tudomást kell szereznie arcának legkisebb hibájáról is, hogy segíteni tudja rajta. A hibákat nemcsak azért kell látnia, hogy festékekkel, parókával vagy más eszközzel leplezhesse, eltüntethesse, hanem azért is, hogy bizonyos esetekben a hibákat is kiaknázhassa, amikor erre alkalma nyílik.

Bármily keserves dolog is a kellemetlen igazságot megtudni: a színésznek mindenáron törekednie kell erre.

A legalkalmasabb eszköz a hibák megismerésére a torzkép. A színész tehát iparkodik hozzájutni arcának minél jobb torzképéhez; másoknak arcát hasonlítja össze a róluk rajzolt karrikatúrával és szépnek mondott arcokban kutassa a torzításra alkalmas vonásokat. A torzkép rajzolásában vagy olvasásában való jártasság megadja a módot arra, hogy úgy a saját arcunkon, mint a másokén egy-kettőre megtaláljuk a legkisebb szabálytalanságot is. (Bárdi Ödön.)

Fejvilágítás. Oly jelenetnél, ahol a szerző sötétet ír elő és ahol egy főszereplő a jelenet központjába kerül, az illetőt fejvilágítással szokás megvilágítani, amit a reflektor fénysugarának szűkítésével lehet elérni.

Fekete (Schwarcz) Adolf, színész, sz. 1862. nov. 8-án, Nagyváradon, megh. 1926. okt. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1882. ápr. 9-én, Csóka Sándornál.

Fekete Adolf, színész, sz. 1879. jún. 28-án, Tabon (Somogy m.). Színpadra lépett 1904-ben.

Fekete Alfréd, magyar származású bécsi író. »Verhüllte« c. 3 felv. színművét 1909. máj. 14-én bemutatta az »Akademische Bühne« Berlinben, a Lessing-színházban. Felújítva 1917. júl. Residenz-theater, Berlin. »Panik des Herren«. Bem. 1917. szept. 29., bécsi Volkstheater.

Fekete Aranka, színésznő, sz. 1878-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1895-ben, Leszkay Andrásnál.

Fekete Árpád, színész, sz. 1867-ben, Aknasugatagon (Máramaros m.). Színpadra lépett 1886. ápr. havában, Polgár Károlynál. 1913. márc. 8-án, egyesületi tanácsulésen, nyugdíjazták.

Fekete Béla, színész, sz. 1863. dec. 18-án, Szereden. Színpadra lépett 1882. jan. 1-én, Tóth Bélánál.

Fekete Béla, színész, sz. 1884. dec. 15-én, Komáromban. Színpadra lépett 1912. jún. havában.

Fekete Béláné, színésznő, sz. 1878. aug. 27-én, Homonnán. Színpadra lépett 1913. szept. havában.

Fekete Boriska, színésznő, sz. 1888-ban, Szekszárdon.

Fekete domino. Vig opera, 3 felv. Szövegét írta Scribe Eugène. Ford. Lengyel Dániel. Zen. szerz. Auber Daniel. Bem. 1837-ben, Párizsban. Pesten 1842-ben, Kolozsvárt 1844. dec. 28-án volt a bemutatója. A M. Kir. Operaház 1885. január 6-án mutatta be. 1909-ig 30-szor került színre, 40293 K 90 fill. jövedelemmel.

Fekete Etel, színésznő, sz. 1880. aug. 7-én, Miskolcon. Színpadra lépett 1899. okt. havában.

Fekete Ferenc (fritsi), orsz. képviselő, kir. táblabíró. 1791-től élénk szerepe volt a kolozsvári színészet megalapozásában; tagja volt a »theatralis bizottság«-nak. 1795-ben színházi törvényeket hozott, 1797-ben igazgató volt, pénzzel és ruhával ajándékozta meg a színtársulatát. Ezután továbbra is bizottsági tag maradt.

Fekete Ferenc, színész, sz. 1829-ben, Veszprémben. Mint apaszínész kezdte a pályáját 1850. jan. 30-án, Demjén Mihály társulatánál. — Neje: Lévy Teréz, színésznő, sz. 1840-ben, Szentesen. 1855. jan. havában kezdte a pályáját, Lángh Boldizsár színtársulatánál.

Fekete Ferenc, színész, sz. 1829-ben, Pesten. 18 éves korában lett színész és mint ilyen végig kóborolta az egész országot. 1878-ban a pesti Gyapjú uccai német színház tagja volt, melynek leégése után a Városligeti Feld-színházban játszott. Midőn ez a színház tönkrement, vidékre szerződött, de itt sem volt maradása, mire külföldre vetette sorsa, ahol köd- és fátyolképekkel utazott. Öreg korában körülbelül ötszáz álarccal korcsmákban produkálta magát, mint átváltozó bűvész.

Fekete Ferenc, színész. Színipályára lépett 1859. nov. 10-én. — Neje: Perger Ágnes, színésznő. Színipályára lépett 1867. dec. 25-én.

Fekete Ferenc, színész, sz. 1876. aug. 8-án, *Nagyfőtenyben*. Színpadra lépett 1896. szept. havában.

Fekete Gábor, színikazgató. Igazgató volt 1839-től és leginkább a dunántúli vidékeket járta. 1840–1842-ig Győrött működött. Innen Székesfehérvárra is ment, ahol társulatának »Győr és Székes-Fehérváron honosult színésztársaság« volt a címe. Híres volt vadászszenvélyéről és arról, hogy nem sokat törődött társulata rendjével. A szó szoros értelmében könnyelmű volt, de »szép észszel és sok jeles tulajdonnal bírt s valóban nem színikazgatónak, de fővadászmesternek született«, mondja róla sógora, Szuper Károly. (Naplója, 15. oldal.) Déryné is panaszkodik miatta: »Oh, balsors! bár soha hírét se hallottam volna Fekete Gábornak, mint színikazgatónak, mert lécsületes, jó ember lehetett különben, de nem minden ember született kormányzónak. Szerencsétlen flótás!« (Naplója, III. kötet, 386. old.) 1842-ben balatonfüredi igazgató. Ugyanakkor a »Regélő« így ír róla: »Játéka hatásos, víg- és komorszerepekben egyképpen tetszetős, csak hogy ritkán, akkor is kis szerepekben van szerencsénk láthatni, mi, ha több jeles taggal bírna társasága, csak megjárna, de így bizony nem lenne rossz szolgálatot az ügynek, mellyért küzd, ha az előadásokat vezéri buzgalommal emelné.«

Fekete Gábor, orvosnövendék. Színműve: »Szép Gyöngyömné«, népszínmű 3 felv. Előadták Győrött, 1888. febr. 26-án. Zenéjét szerz.: *László Árpád*.

»Fekete gyémántok«, *Jókai* Mór színműve, bem. 1885. okt. 9., a Nemzeti Színházban. (Felekyné, Fáy Sz., Márkus E., Nagy I., Náday, Beresényi, Vízvály, Szigeti Imre, Latabár, Vízvárnyé, Sánta, Bifried Irén, Pintér, Kőrösmezey, Gabányi, Egressy, Faludi voltak a darab szereplői.) Jókai hasonló című regényéből »Fekete gyémántok« c. alatt *Hevesi Sándor* is írt színművet, mely 1923. jún. 2-án Sebestyén Géza igazgatása alatt a Buda Színházban került színpadra. Ugyanazon év nyarán több mint 30 előadást ért el. Szereplők voltak: Bajor Gizi, Pártos

Klári, Stella Gyula, Sebestyén Géza, D'Arrigó Kornél, Deréki János, Serfőzy György.

Fekete (Schwarcz) Ignác, színész, sz. 1841-ben, *Hajdunánáson*. Színészé lett a Nemzeti Színházban, 1863-ban.

Fekete Ilona, színésznő, sz. 1870-ben, *Liptószentmiklóson*, megh. 1906. máj. 22-én, *Temesvárott*. Színpadra lépett 1887-ben, Bánfalvy Bélánál.

Fekete Ilona, színésznő, sz. 1896. júl. 28-án, *Pusztatomajon* (Jásznagykunszolnok m.). Színpadra lépett 1919. szept. havában.

Fekete Imre, színész, sz. 1905. szept. 4-én, *Budapestben*. Színpadra lépett 1926. jún. 1-én.

Fekete Irén, színésznő, sz. 1889. jún. 13-án, *Nagyszalontán*. Színpadra lépett 1906-ban.

Fekete István, színész, sz. 1862. dec. 9-én, *Kolozsvárt*. Színpadra lépett 1881. aug. 20-án, Szabó Antalnál.

Fekete János, (galántai). Színműfordító: »Scaliger Can Signorio (Beherrscher von Verona), dráma. Írta: *Marchese Pedemonte*. Bem. 1786. ápr. 17. Burgtheater, Bécs.

Fekete János, színész. Az első magyar színtársulatnál 1794–95-ben gyermekszereplő volt. Később vándortársulatokhoz csatlakozott. 1838-ban Szegeden van. 1846-ban a Veszter-féle társulattal Kolozsvárról Szegeden át Olaszországba megy. Részt vett a szabadságharcban. 1861-ben ismét Szegeden találjuk. Ezután neve eltűnik a színlapokról.

Fekete Jenő, színész, sz. 1892. márc. 31-én, *Aradon*. Színpadra lépett 1911. nov. havában.

Fekete Jenő, színész, sz. 1899. márc. 24-én, *Győrött*. Színpadra lépett 1925. szept. 1-én.

Fekete József, szerkesztő, sz. 1854. nov. 19-én, *Kecskeméten*, hol atyja orvos volt, meghalt 1928. március 9-én,

Budapesten. Egyetemi tanulmányait Berlinben, Lipcsében, Halleban végezte. Egyik alapítója volt a lipcei magyar egyletnek. Irodalmi működését Berlinben kezdte. 1878-ban szerkesztette a »Kecskeméti Lapok«-at. Ő volt megindítója a mozgalomnak, hogy Kecskeméten, a város nagy szülöttjének, Katona Józsefnek szülőházát emléktáblával jelöljék meg és hogy azóta évente Katona-ünnepnek vannak. 1884. óta Budapesten Hevesi Józseffel szerkesztette a »Magyar Szalon«-t. Ő pendítette meg a Vígszínház felépítése eszméjét is. Ő szólaltatta meg először az irodalomban Rudolf trónörökös. Egyik alapítója az Otthon írók- és hírlapírók körének. Egyfelvonásos vígjátékai: »A zuhany-kúra«, Kecskemét, 1872. »Szereti a feleségét«, 1885., u. o. »Tudományosan«, 1886., u. o.

Fekete József, karmester, sz. 1864-ben, *Ujpesten*. Édesapja operaénekes volt, tőle örökölte a zenei érzéket. A zene tudományába Benkő Henrik, a M. Kir. Opera híres karmestere, a Nemzeti Zenede tanára vezette be. 1880-ban lett színházi karmester Beödy Gábornál, Szombat helyen, működött még Sopronban, Pozsonyban, Székesfehérvárott, Kolozsvárott. 1897. szeptember havában a Magyar Színház kötelékébe lépett; itt a megnyitáskor ő dirigálta a »Gésák« c. operettet. 1903-ban a távozó Konti József helyébe a Népszínházhoz szerződötték. Innen 1914. okt. 1-én nyugalmába ment. Munkája: »Elsülyedt város«, opera. Bem. 1902. dec. 9., Pozsony.

Fekete József, színész, sz. 1882. nov. 3-án, *Kecskeméten*. Iskoláit u. o. a kegyesrendieknel végezte. Színész lett 1900-ban, Gáspár Jenő színigazgatónál. 1914–24-ig az Apolló Kabaré színésze és titkára, egyideig gazdasági igazgatója volt. Tagja volt az Országos Színészegyesület igazgató-tanácsának is. 1930-ban a Bethlen-téri Színpad gazdasági igazgatója. — Neje: *Sándor Juliska*, a Nemzeti Színház sűgőnője, sz. 1895. máj. 1-én, *Budapesten*, ahol iskoláit is végezte. Működött Komjáthy Jánosnál, Sebestyén Gézánál, a Király Színháznál, az Apolló Kabarénál. 1927-ben a Nemzeti Színház szerződöttette.

Fekete József, színész, sz. 1896. febr. 25-én, *Nagyváradon*. Színpadra lépett 1921. okt. 4-én.

Fekete Klausz Pál, színész, sz. 1863. jan. 25-én, *Miskolcon*. Színpadra lépett 1882-ben, Sággy Zsigmondnál. 1917. aug. 1-én tanácsi határozattal nyugdíjazták.

Fekete Lajos, színész, sz. 1882. jún. 15-én, Székesfehérvárott. Színpadra lépett 1912. jún. havában.

Fekete László, színész, sz. 1886. ápr. 1-én, *Nagycenken* (Sopron m.). Színpadra lépett 1907. szept. 1-én.

Fekete László, (Bús), író, sz. 1896. jan. 29-én, *Szolnokon*, ahol érettségét tett, további tanulmányait Budapesten végezte. 1917. óta a »Színházi Élet« egyik szerkesztője. Színművei: »Búzavirág«, játék 4 felv. Bem. 1921. febr. 5. Magyar Színház. 100-adszor: 1921. nov. 3. (Bécsben a Wiener Stadttheaterben bem. 1922. ápr. 15-én »Mohnblume« c. alatt, *Jarno József* fordításában.) »Raguza hercege«, operett 3 felv. Zenéjét írta: *Jeszzenszky Gyula*. Bem. 1922. okt. 25. Városi Színház. »Mihályiné két lánya«, vj. 4 felv. Bem. 1924. jan. 25. Belvárosi Színház. »Árvácska«, operett 3 felv. *Kulinyi Ernő* verseire zenéjét szerz.: *Zerkovitz Béla*. Bem. 1924. júl. 1. Budai Színikör. 100-adszor: 1924. okt. 8. Ugyanez első ízben a Király Színház műsorán: 1924. szept. 13. »A nóta vége«, operett 3 felv. *Kulinyi Ernő* verseire zenéjét szerz.: *Zerkovitz Béla*. Bem. 1925. jún. 24. Budai Színikör. 100-adszor: 1925. szept. 21. (Városi Színház műsorán 303-szor.) »Hűség szerelem«, vj. 3 felv. Bem. 1926. márc. 26. Renaissance Színház. »Csuda Mihály szerencsésje«, énekes bohózat 3 felv., előjátékkal. Zenéjét *Kulinyi Ernő* verseire szerz.: *Zerkovitz Béla*. Bem. 1926. máj. 22. Magyar Színház. »Kiss és Kis«, operett 3 felv. Társszerző: *Kulinyi Ernő*, zenéjét szerz.: *Vincze Zsigmond*. Bem. 1927. jan. 22. Városi Színház. »Páros csillag«, játék 4 felv. Bem. 1927. nov. 25. Fővárosi Operett Színház. »A sánta kutya«, drámai revü 11 képben, 3 felv. Maurice Level »L'épouvante« című regényéből. Bem. 1928. június 9., Bel-

Faragó Ödön

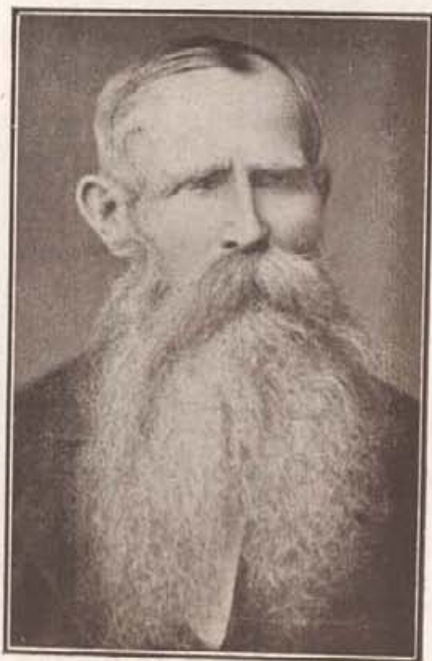
Farkas Elemér dr.

Farkas Ferenc dr.

Farkas Imre dr.

Farkas József

Farkas Wolf Károly

Farkas Mihály

György Jánosné
Farkas Nagy Lujza

városi Színház. »Pista néni«, vj. 3 felv., négy képen. Zenéjét összeállította: Nagypál Béla. Bem. 1929. jan. 30. Király Színház. 50-edszer: 1929. márc. 20. (Bécsben »Juliska« c. alatt a Renaissance Theaterben. Bem. 1929. apr. 26. Fedák Sárival.) »Diktátor kisasszony«, vj. 3 felv. Bem. 1929. okt. 18. Magyar Színház.

Fekete László, színész, sz. 1901. febr. 27-én, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Fekete Lőrinc, kecskeméti szegény diákból lett sűgő; így szolgálta a színészetet 3 évig, mikor beállt huszárnak s mint ilyen, a káplárságig vitte. Munkája: »Magyar Theátrumi Zsebkönyvecske«, készítette Fekete Lőrinc, a nemzeti játszótársaság sűgője. Révkomáromban, 1819.

Fekete (Schwarcz) Mariska, (férjezett Szántó Lajosné), színésznő, sz. 1864. márc. 24-én, Nyírbátorban. 22 éves korában (1882. dec. 1.) lépett a színipályára, Nyéki Jánosnál.

Fekete Mariska, színésznő, sz. 1886. aug. 24-én, Budapestén. Színpadra lépett 1904-ben.

Fekete Mihály (nagyfalusi) tanár és író, sz. 1820-ban, Bálványosváralján, megh. 1871. júl. 3-án, Kolozsvárott. Tanulását Désen kezdte, Kolozsvárott folytatta, majd Nagyenyedre ment. 1847-ben Berlinben az egyetemre iratkozik. A szabadságharcban nemzetőr volt. Tagja volt a Nemzeti Színház operabíró bizottságának s kiváló zeneíró is volt. 1860-ban hírlapíró. Írt: »Szép Ilonka« címmel 5 felv. regényes operát, Vörösmarty után, zenéje Mosonyi Mihálytól. Bem. a Nemzeti Színház 1861. dec. 16-án, új szereposztással: 1865. nov. 4-én. Összesen 6-szor játszották.

Fekete Mihály, színész, a kolozsvári színház volt tagja, sz. 1884. dec. 31-én, Csongrádon. A színészakadémia elvégzése után Pécsen kezd pályafutását, utána Temesvárt működik, azután Pozsonyban, Kolozsvárt, ahonnan megválva, Marosvásárhelyt színiigazgatásba fogott. Munkái: »Temesvár megvétele«, színmű. A Nemzeti

Színház pályázatán dícséretet nyert. »A temesvári színészet története.« Temesvár, 1911. »Bakócz Tamás«, jutalmazott tört. dráma. »Faluról-falura.« (Élményei.) 1929. — 1919. óta erdélyi színiigazgató volt. — Neje: Sugár Teri, színésznő.

Fekete (Schwarcz) Miksa, színész, sz. 1862-ben, Kecskeméten. 1880. év virágvasárnapján Nyéki János társulatánál kezdi a színészetet.

Fekete Oszkár (Scari Oszkár), színházi karnagy, sz. 1876. okt. 6-án, Budapestén. Színházi működését megkezdte 1901. okt. 1-én, Szabadhegyi Aladárnál.

Fekete Pál, színész, sz. 1900. nov. 4-én. Az országos színészegyesületi iskolát végezte, 1916-ban. Első szerződése a Belvárosi Színháznál volt, ahonnan az Apolló-Kabaréhoz szerződött. Az Apolló-Kabaré társulatától később megvált és az Andrássy-úti Színház tagja lett. Közben elvégezte a Zeneakadémia operai tanszakát és nagy sikerrel vizsgázott tenor szerepekben. Egyideig a Fővárosi Operett Színház tenoristája, majd 1929-ben külföldre szerződött.

Fekete Pálné, (várdai) Kövesi Ilona, színésznő, sz. 1870. jún. 26-án, Nagyváradon. Színpadra lépett 1887. jún. 1-én, Kövessy Albertnél. 1914. jan. 13-án egyesületi tanácsulésen nyugdíjazták.

Fekete Róza, (szeredi Vajkay Rezső honv. miniszter s. titkár neje), színésznő, sz. 1875. dec. 20-án, Balassagyarmaton, megh. 1902. február havában, Kolozsvárott. Színésznő lett 1896. jan. 24-én, Kolozsvárott.

Fekete Rózsi, színésznő, sz. 1905. márc. 22-én, Galgóccon. Színpadra lépett 1925. jan. 1-én.

»Fekete sas«, Bihar vármegyének mesze földön híres vendégfogadója Nagyváradon. Építette Balda János, nyugalmazott dragonyos hadnagy a 18-ik század elején. Mikor báró Wesselényi Miklós a kolozsvári színtársulatot egyes magyarországi városokba is elküldte, Nagyváradot látta legalkalmasabb nyári állomás-

nak, ide indult ennél fogva az első csapat, mely 1798. augusztus 23-án Nagyváradra érkezett és három nap múlva előadták a »Siketnéma« c. darabot, majd az »Asszonygyűlölő«-t, Kótsi Patkó János és Gidófalvi Jancsó Pál részvételével. A »Fekete sas« innen kezdve 1815-ig színház volt, addig, míg a Sándorffy-féle színház a tűz martaléka nem lett. 1836-ban Pály Elek, 1845–46-ban Körössi Ferenc és Feleky Miklós, a szabadságharc után Gócs Ede és Döme Lajos igazgatók játszottak itt. Utoljára Lendvay Márton vendégszerepelt benne, továbbá Prielle Cornélia, Chiabainé. (V. ö. »Nagyvárad színházai« címszóval.)

Fekete Soma, író. A M. Tud. Akadémián írnok volt, 1844. jún. 22-től 1859. márc. végén bekövetkezett haláláig. Igen sok színművet fordított német, fr. és angol nyelvből, melyeket a Nemzeti Színházban adtak elő. Címük: »Nőragadás«, bohózat. »Korszellem«, vj. 4 felv. »Zolky«, dráma 2 felv. »A száműzött«, dráma 5 felv. »A regélő«, vj. 3 felv. »Legjobb az egyenes út«, vj. 1 felv. »Tartuffe«, vj. 6 felv. Írta: *Molière*, stb. Szerkesztette a Heckenast-féle Nemzeti Színházi Zsebkönyvet.

Feketetábla. 1. A színház a másnapra szóló munkarendet az u. n. feketetáblán adja tudtul az érdekelt tagoknak. A feketetáblára az ügyelő függeszti ki a munkarendet, melyet a színházi törvény értelmében mindenkinek tudomásul kell vennie. A munkarendet esti 8 óráig kell kifüggeszteni. Ha ez lehetetlen volna, akkor körlevél útján kell a másnap próbát publikálni. A színház egyéb hivatalos közleményeit szintén a f.-n szokás kifüggeszteni. (V. ö. Próbatabla.)

2. Ha a színháznál darab- vagy szereplőváltás fordul elő, azt is a f.-n adják hírül a közönségnek. Az ilyen hírdetést a színház előcsarnokában feltűnő helyen szokás kifüggeszteni, sokszor a pénztárnýtáskor, de legtöbb esetben az előadás kezdete előtt egy félórával.

Fekete Tivadar, író és ujságíró írta a szövegét »Miss Monte Carlo« c. magyar operettnek, amelyet Szendrey Mihály aradi színiigazgató mutatott be 1927. dec. 6-án, Aradon. Zenéjét szerz.: *Baneth Iby*.

Fekszik a szerep — a színésznek, ha az megfelel képességének, alakjának, temperamentumának. (Ezt a kifejezést a németből átforgalmazt »ziccer-szerep« kifejezéssel is mondják a mai színészek.)

Fektér Ferenc, tenorista, sz. *Apatinban* (Bács m.). Zenei kiképeztetését atyjától nyerte. Gimnáziumi tanulmányait Pécsen és Kalocsán végezte és 3 évig papnövendék volt. 1854-ben színész lesz és Gentiluomótól vesz énekleckéket, a drámában pedig Egressy Gábor képezi ki. 1855. febr. 14-én mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban, az »Ernani«-ban és lyrai tenornak szerződötték. Májusban Bécsbe szerződött. 1856-ban Prágába hívták, ahol okt. 29-én a »Troubadour«-ban mutatkozott be és két évre szerződött. 1859–61-ben újra a Nemzeti Színház tagja, fellép a »Troubadour«-ban, 1859. aug. 18-án, de közben megváltik, külföldön keres érvényesülési lehetőséget, nevezetesen Brüsszel, Brunn, Basel, Düsseldorf színházaiban. 1863–64–65–72-ben Kolozsvárt találjuk. 1877-ben Aradra szerződik, ahol két évig marad, míg 1879. május 24-én újra a Nemzeti Színháznál találjuk, a »Szevillai borbély« Figaro-jában vendégszerepelt; itt mint újra szerződött tag augusztus 26-án lép fel először a »Piccolino« c. operában, Mussaraigne szerepében. Ekkor így ír róla a »Pesti Hirlap«: »Rokonszenves baritonhanggal bír, melynek hajlékonysága játékoperára is alkalmassá teszi őt. Játéka ebben eléggé könnyed és fesztelen, — énekmódora jó iskoláról és jó ízlésről tesz tanúságot.« Jelesebb szerepei: Zampa, Edgardo (Lucia), Elvino (Alvajáró), Manrico (Troubadour), Ernani, Ördög Róbert, Alessandro Stradella, stb. — Neje: *Farkas Irma*, az 1860-as években a debreceni színházban mint ballettáncosnő működött.

Feladni. A sűgó munkájának rövid kifejezése a »feladni«-szóban rejlik. Ha ugyanis a szereplő színész a sűgó szavát nem értette meg, akkor arra kéri, hogy sűgja azt újra, vagyis színészi nyelven szólva, a sűgó a mondókát »feladni« tartozik. (V. ö. Adni.)

Felber Árpád, színész, sz. 1890-ben, *Budapecsten*.

Felbér (Fölbér) Mária, énekesnő. A Nemzeti Színházban 1838. május 28-án mint vendég lépett fel a »Beatrice di Tenda« c. operában, Agnese del Maino szerepében. »...feltűnt több tekintetben nagy öröme volt a közönségnek. Hangja kedves, hajlékony s ható, iskolája jó, előadása elég biztos s e mellett meleg és izlést bizonyító«, — írta róla az »Athenaeum« (1838., 46. szám). Ez év június 9-én 80 frtnyi fizetéssel a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1842. febr. 3-án volt első fellépte Kolozsvárt, a »Norma« címszerepében. Főbb szerepei: Adalgisa (Norma), Adina (Bájital), Camilla (Zampa), Amália (Báléj), Norma és Beatrice címszerepe, stb. Aggkorában Kolozsvárott tartózkodott. Megh. 1892. febr. havában, Veresegyházán (Pestm.).

Felcsapni — színésznek. Ekifejezés a legrégibb időkől származik, mintegy szállóige maradt fenn.

Feld Aurél, író, hirlapíró. (Lásd: Föld Aurél.)

Feld Irén, színésznő, sz. 1883. jún. 15-én, *Budapest*-en. Atyja Feld Zsigmond, színházigazgató. (L. o.) Már gyermekkorában fellépett a Fővárosi Gyermekszínházban. Művészi tanulmányai végzetével 1900. április 18-án fellépett a Nemzeti Színházban, a »Nagymama« Mártha szerepében, majd 1901. január 16-án a Vigaszínház vendége volt, a »Trilby« c. drámában. 1908. május 12-én mint Nóra és június 11-én mint Desdemona ismét fellépett a Nemzeti Színházban, majd rövid ideig a Magyar Színház tagja volt. 1910. nov. 19-én »Kamarajáték« címen társulatot szervezett és a Zeneakadémián tartotta előadásait, ahol tisztán irodalmi jellegű színpadi művek színrehozását tűzte ki feladatául s különösen az északi drámaírók munkáit adatta elő. Főbb szerepei: Nóra, Rebeka (Rosmersholm), Gauthier Margit, »Az érintetlen asszony« címszerepe, Bella (Szellemdus hölgy), Boriska (Falu rossza), Bourdinné (Nulla úr), Mária (Molnár és gyermeke), Claire (Vasgyáros), stb.

Feld (Föld) Mátyás, színházigazgató, színműíró, sz. 1876 okt. 28-án, Buda-

pesten. Kora ifjúságától kezdve színpadon élt, mint színész és rendező. Előbb Székesfehérváron lép színpadra Dobó Sándornál, majd a Városligeti Színházhoz került és annak később apja, Feld Zsigmond mellett igazgatója lett. 30 éves jubileumát 1928. jún. 2-án ülte meg. Számos bohózatot írt és fordított, főleg a Feldszínház részére, melyek közül ismertebbek: »A nevető Budapest«, énekes boh. 5 képben. Bem. 1894. jún. 1. »Oh drága Margareta«, énekes boh. 6 képben. Lindau után. 1895. júl. 13. »Blitzweiss Kóbi«, életkép 3 felv. Zen. szerz. Fodor Bernát és Konti József (1896.) »Trilby« (Agguszúzek), énekes boh. 3 felv. Zenéje Fodor Bernáttól. 1897. u. o. »Az északsarki utazók«, boh. Zenéje Barna Izsó. 1897. Magyar Színház. »A vízfejű család«, boh. 1898. jún. 23. »Két ember tragédiája«, énekes boh. 3 felv. 1899. jún. 22. Feld Színház. »Új Szulamit«, vagy »Abszolút Jakab, Jeruzsálem fia«. Látv. parodisztikus boh. 3 felv. 1900. máj. 24. »Ocska brigadéros«, látv. bohóság, 4 felv. 1901. jún. 21. »A próbadáma«, boh. 1902. Magyar Színház. »A demokrata« (Kurus Lába Mór), eredeti fővárosi boh. 4 felv. 1902. jún. 25. Zen. szerz. Barna Izsó. »Bob herceg és Mici hercegnő«, boh. 1903. jún. 24. »A hét Schlésinger«, látv. énekes boh. 5 képben. 1904. jún. 23. »Pollacsekék Japánban«, énekes boh. 3 felv. 1905. jún. 7. »Gül Baba leánya és a tulipános koldusgróf«, boh. 1906. jún. 28. »Berta panamája«, énekes boh. 3 felv. Bem. 1908. júl. 1. »A pesti zsidó«, boh. 3 felv. Bem. 1909. febr. 22. »Az éjjeli ügyvéd«, bohózatos operett 4 felv. Írta Pordes M. és Urban E. Zen. szerz. Schütt Walter. Bem. 1913. júl. 1. (Átdolgozás). »Szervusz, Belgrád«, revü, 1914. aug. 15. »Szervusz, Pest«, revü-operett. Bem. 1916. júl. 5. (150-ik előadása 1918. aug. 25.). »A csámpás királyné«, énekes boh. 1917. júl. 6. »Bolse Viki«, énekes boh. 1918. júl. 3. »Morton, te csalsz!«, énekes boh. 3 felv. Bem. 1920. júl. 10. »A Molnár és a Hattyúja«, énekes paródia 3 felv. Zenéje részben Huber Miksától. Bem. 1921. aug. 10. »Hogy mi kinézünk«, revü-bohózat 4 felv. Kálmán Jenő verseire, a zenét Pallós Tivadár írta. Bem. 1922. júl. 14. »Mindenki

kész!», pesti revü 4 felv. Bem. 1923. júl. 4. »Nincs már zsidó Pesten!«, énekes revü 5 felv. Bem. 1924. júl. 22-én. »A meztelen Pest!«, énekes, táncos revü 12 képben. Zen. Harmath Imre, verseire szerz. Lajtai Lajos és Radó József. Bem. 1925. jún. 27-én. »Az alvó feleség«, énekes, táncos boh. 4 felv. Társsz. Lajtai Lajos és Harmath Imre. 1926. júl. 13. »A Schlésinger-fiú esete Lefkovits Katóval«, pesti revü-operett 4 felv. Társsz. Harmath Imre. Zen. szerz. A. Red. (Álnév.) 1927. júl. 1. »Ez kell Pestnek!« Alkalmi revü. Bem. 1928. jún. 2-án. »Mersz-e, Matyi?«, nagy látványos revü 3 felv. Zen. szerz. Harmath Imre, verseire dr. Róth Béla, Ábrahám Pál, Lajtai Lajos, Grosz Alfréd, Brodsky Miklós, Garai Imre, Nádas Béla. Bem. 1928. júl. 1. »Nem tudok én zsidó nélkül élni«, pesti tánc-operett 5 felv. Zen. szerz. Brodsky Miklós, Bachmann József, Eisemann Mihály, Márkus Alfréd, Radó József, dr. Róth Béla, Stepát Jenő, Szánthó Mihály, Szántó Ferenc, verseit írta Erdélyi Mihály, Garai Imre, Kovács Kálmán és Weiner István. Bem. 1929. jún. 26.

Feld Leó, bécsi író. Munkái: »A nagy-név« (Der Grosse Name), vj. A bécsi Deutsches Theater társulata nálunk a Magyar Színházban bemutatta 1910. jún. 1-én. »Carmela« c. 1 felvonásos dalmű szövegét is ő írta. Zen. szerz.: Delmar Albert. (A mű Luigi Casteldo olasz eredetijéből készült.) Ford.: Várady Sándor. A Magyar Kir. Operaház 1911. nov. 18-án mutatta be.

Feld Olga, operaénekesnő, 1906. jún. 1-én szerződött a Magyar Kir. Operához, mint ösztöndíjas. 1907. jan. 28-án mutatkozott be a »Mignon«-ban. 1908. jún. 30-án megvált az intézettől.

Feld Zsigmond, színházigazgató, sz. 1849-ben, Spácán (Pozsony m.), de néhány éves korában szüleivel Bécsbe költözött. Nagyon korán a bécsi színésziskolába került, ahol Schratt Katalinnal, Girardival és Sonnenthallal tanulta végig a színészi inaséveket. A Stadttheater igazgatója egész fiatalon szerződtette Feld Zsigmondot, aki azonban 1865-ben otthagytta a bécsi színházakat, Pestre költözött és

a Gyapju uccai német színházhoz szerződött. Száz forint havi fizetésért alakította a jellem szerepeket a »Haramiák«-ban, »Ármány és szerelem«-ben, ötvennél többször Birch-Pfeiffer Sarolta egy rémdrámájában, de legtöbbször a »Kirchfeldi pap«-ban lépett fel, amelynek nevezetes címszerepe legjellegzetesebb alakítása. 1879-ben felépítette a városligeti színikört. Évek során működött Feld Zsigmond német társulata a kezdetleges színikörben, de a kilencvenes években, az általános magyarosodás hatása alatt, magyar nyelven kezdett játszani. Ő maga is magyarul tanulta be szerepeit. Rákosi Jenő: »Éjjel az erdőn« c. népszínműve volt itt az első magyar nyelvű előadás. Ezenkívül híres külföldi színészek is vendégszerepeltek nála, mint Duse Eleonora, Sarah Bernhardt, Salvini, Irma Grammatica, Hansi Niese, Kainz, Sloboda, Lewinsky, Rossi, a velencei Goldoni-színház társulata, stb. 1908-ban Feld Zsigmond negyedmillió koronáért a nyári színikört állandó téli közsínházzá alakította át. Nikó Lina, Gazsi Mariska, Nyárai Antal, Nyilassy Mátyás, Sziklai Kornél, Sebestyén Géza, Beregi Oszkár, Góth Sándor, Vendrey Ferenc és sokan mások a ligeti színház színpadján jutottak első ízben szóhoz. 1901. máj. 30-án megülte 25 éves igazgatói jubileumát. 1908. márc. 18-án a színész-kongresszus a Színészegyesület dísztagjává választotta. 1925. jún. 6-án megülte 50 éves igazgatói jubileumát. Főbb szerepei voltak: Ewald lelkész (Molnár és gyermeke), Bem tábornok, Moor Károly, Tell Vilmos, Narcisse, Kirchfeldi pap, stb.

Feledi Boriska, énekesnő, sz. 1878. aug. 1-én, Fönlakon (Temes m.). 1895-ben végezte a Rákosi Szidi színésziskoláját, azután 1896. október 1-én Halmay Imre színigazgatónál kezdte a pályáját. 1902-ben Janovics Jenőnél működött, ugyanezen év ápr. 6-án vendégszerepelt a Népszínházban, a »San Toy« c. operettben. 1904-ben Nagyváradon, 1908-ban Miskolcon volt szerződésben, azontúl szintén a vidék elsőrendű színpadjain működött. 1928. febr. 1-én nyugalmába vonult.

Feledi Gáspár. Tóth Ede »Falurossza« (L. o.) c. népszínművének egyik főalakja.

Feledi Gyula, színész, sz. 1880. nov. 12-én, *Vágújhelyen*. 1929-ben a Városi Színház tagja.

Félegyházi színészet. Kiskunfélegyháza 38.000 lakosú alföldi r. tanácsú város. A lakosság túlnyomó része mezőgazdasággal foglalkozik és mintegy 20%-a tanyai lakos. Ezen körülménynek tudható be, hogy a városban a színiévad nagyon rövid időre szabható. A legrégebbi adatok egyike 1837-ből datálódik; április havában ugyanis itt járt Kőrössi Ferenc színtársulata. 1844. febr. havában itt találjuk a Komáromi—Hevesi-féle egyesített társulatot. 1855-ben itt találjuk Tóth János színigazgatót. Ekkor már kifejlődött a városi lakosság műérzéke és színpártoló készsége, ami mellett szól az a tény, hogy ugyanezen év novemberében Keszy József társulata is bejött a városba. Tagjai közt volt Bartha Elek, Erős, Futó János, Radics Teréz. 1858. ápr. havában Nyíri György a színigazgató. Az ő tagjai közt találjuk: Nyírinét, Szentkúty Mihályt, Draguss Károlyt, Tamásit, Kovácsnét, Keletinét. Az 1900-as években Szabadhegyi Aladár, majd Molnár Gyula színigazgató kapott játsszási engedélyt, — újabban Radó Béla színigazgató társulata játszik itt, kinek színikerületébe tartozik: Esztergom, Kőszeg, Zalaegerszeg, Tapolca, Magyaróvár, Keszthely, Moson, Szekszárd, Csongrád, Kalocsa és Tatatóváros. A színiévad tartama öt hét, mely az őszi hónapokra esik. Sem téli, sem nyári színházépület nincs. Az előadásokat a város tulajdonát képező »Korona szálló« nagytermében tartják, mely 400—500 személy befogadására alkalmas. A közönség az operett, népszínmű és zenésboházokat kedveli. Az 1927. évi adatok szerint 32 esti és 4 délutáni előadás volt. Ebből 13 drámai, 23 pedig zenésdarab volt. A zenésdarabok így oszlottak meg: 19 operett, 2 zenésboház és 2 zen. népszínmű. A társulatot a város a Kalmárné-féle kultúr-alapból támogatja. Haubner Károly zene-tanár és Szalay Gyula reál-gimnáziumi tanár mindenkor pártfogásukba vették a színházat és magvas tartalmú cikkeikkel a színházi élet fejlesztésére törekedtek.

(Kiszel Antal.)

Feleki Erzsébet, színésznő, sz. 1902. aug. 1-én, *Budapesten*. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Feleki Kamill, színész, sz. 1908-ban, *Törökbálinton*. Színpadra lépett 1927-ben. 1928-ban a Király Színház tagja.

Feleki Klára, színésznő, sz. 1906. okt. 22-én, *Hajdusoboszlón*. Színpadra lépett 1925. júl. havában.

Feleki László, színész, sz. 1883. nov. 2-án, megh. 1923. jan. 24-én, *Siófokon*. Színpadra lépett 1908-ban, miután sikerrel fejezte be színésziskolai tanulmányait. Éveken keresztül buzgó tanácsosa volt az Orsz. Színészegyesületnek.

Feleki Pál, színész, sz. 1863-ban, *Pesten*. Színpadra lépett 1885. ápr. 1-én, Feleky Miklósnál. Rövid ideig a Nemzeti Színház segédszínésze volt.

Feleki Rezső, színész, sz. 1900. dec. 26-án, *Budapesten*. Színpadra lépett 1923. nov. havában.

Feleky Gábor, színész, sz. 1881. aug. 9-én, *Budapesten*. Színpadra lépett 1910. jún. havában.

Feleky József, F. Miklós fia, ref. lelkész, szépirodalmi író és műfordító, sz. 1847. júl. 6-án, *Debrecenben*, megh. 1905. dec. 31-én, *Foktón* (Pest m.). 1874-ben foktói lelkészé választották meg. Irodalmilag már 17 éves korában működött. Drámafordításai: »Beatrice, vagy a szín-művészet istennője«, szmű 5 felv., 1882. »A kompanisták«, vj. 1 felv., írta *Labiche E.* és *Nus E.* »A farkas torka«, szmű 4 felv., *Laja Leon* után. »Samu bácsi«, szmű 4 felv., írta *Victorien Sardou*. »A leg-ujabb botrány«, vj. 3 felv., írta *Barriere Theo.* »Borgia Lucretia«, »Plumet öröksége« (vj. 3 felv.), »Idegen nő«, »Bolon-dok háza«, stb.

Feleky Károly, amerikai színigazgató, sz. 1865-ben, *Budapesten*. Pályafutását mint zenész kezdte meg. Zenei tanulmányait Budapesten, Bécsben és Lipcsében végezte és mint karmester Bécs-

ben telepedett meg, de álláshoz nem jutva, csupán zeneoktatásból élt, közben pedig elsajátította az angol nyelvet. 1887-ben Amerikába vitorlázott, hogy az újvilágban próbáljon szerencsét. A newyorki Casino-színház karmesternek szerződtette és öt éven át maradt meg ebben az állásban. Közben az Erlanger-féle operett-társulathoz első karmesteri minőségben vidéki tournéra hívták meg. Az Egyesült-Államokban csak a nagy városokban van állandó színház. A vidéket kitűnően megszervezett staggionek látják el, melyeket a nagy színházi centrumokból küldenek ki az amerikai színházi trust vezeterei. Ilyen staggione volt az Erlanger-féle is, amely-nél Feleky egy évtizedig működött. Megelégtelve a nomád életet, gazdag tapasztalatokkal felfegyverkezve, Newyorkban telepedett meg és 1907-ben megnyitotta a »Palace Theatre«-t, mely az Unió egyik legelőkelőbb varietészínháza. Ez az intézet azonban nem elégítette ki F. művészi ambícióit. Néhány évvel később Hopkins Arthurral társulva megnyitotta a »Plymouth-Theatre«-t, mely kizárólag a drámai műfajt kultiválja.

Feleky Klári, színésznő, sz. 1907-ben, *Aradon*. Színpadra lépett 1923. nov. havában.

Feleky Miklós, színművész, az udvarhelymegyei *Nagygalambfalván* született, székely családból, 1818. dec. 18-án. Kilenc éves korában látta az első színelőadást s ez leküzdhetetlen vágyat kelte benne a színészet iránt. Atyja papnak szánta, de ő lelke vágyát követve, színésznek állott be s Csíkszeredán játszott először. Mint vándorszínész sokat sanyargott, de acélos lélekkel tűrte a nyomorúságot. Bejárta az egész országot, sőt még Bukarestben is játszott. 1844-ben átvette Pályi Elek társulatának igazgatását, több évig működött e minőségben s jelentős érdemeket szerzett vidéki színészetünk színvonalának emelésében. 1848-ban feloszlatta társulatát, beállott honvédek s »megmutatta, hogy nemcsak Tháliának lelkes papja, de Marsnak is vitéz fia«. Bem hadseregében harcolt s századosáig vitte. A szabadságharc után a bujdosó színészekből társulatot szervezett Nagybányán,

melyben mindenki egyenlő fizetést kapott. 1851-ben a Nemzeti Színház meghívja, hogy a mindinkább elbetegeskedő id. Lendvay szerepeit játssza vele. Rövid bécsi tanulmányút után 1852. jún. 17-én kezdi meg működését a Nemzeti Színháznál, mint szerződött tag. Előbb szerelmes szerepeket játszott, később igen kiszélesedett szerepköre. Társadalmi és közéleti téren is lelkes munkásságot fejtett ki, mint fővárosi bizottsági tag, a Honvédménház igazgatósági tagja s az Írók és művészek körének alelnöke. Ő is közreműködött a Nemzeti Színház nyugdíjintézetének létesítésében. Rendkívül nagy érdemei vannak az Országos Színészegyesület megalapításában s ezeknek elismerésül az Egyesület örökös díszelnökévé választotta. A Nemzeti Színháztól 1884. szept. 25-én megvált, hogy ismét színgazgatóvá lehessen. A budai Várszínházat bérelte ki s társul vette maga mellé Blaha Lujzát, de vállalkozásuk bukással végződött. Nem volt több szerencséje a Gyapjú-uccai német színházzal sem és visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz. 1887. ápr. 28-án ünnepelte színészi működésének ötven éves fordulóját, amikor a király »nagyalambfalvi« előnévvel magyar nemességgel tüntette ki, főleg színészegyesületi elnöki működése körül szerzett érdemeiért. Több város díszpolgári oklevéllel fejezte ki elismerését érdemeiért. 1902. márc. 16-án halt meg Budapesten. Sírja főle tíz év múlva díszes emléket emelt a kegyelet.

F. 63 évig működött pályáján. Külsőjeiről Ujházi Ede ezt írja: »Olyan volt, mint a kovácsolt acél, lépte: mint a gummilabda, egyenes, mint a nádszál s karcsú. A hangja kellemes, erős, igazi férfihang.« Ezekhez a külső adományokhoz nagy routine járult. Sokoldalú színész volt, játszott szerelmes, hős, bonvivánt, finom és burleszk komikus, apa és szalonhős szerepeket. Közöttük kiválóbbak voltak: Edgar (Lear király), Bolingbroke (Egy pohár víz), Percival (Griseldis), Clavigo, Petúr bán, Zrínyi, Könyves Kálmán, Antonius, stb. De igazi szerepköre a modern társadalmi drámákban nyílt. Ideálisabb hősi szerepekben játéka hideg és sablonos volt, szavaiata modoros és patogó, a szókezdő mássalhangzókat kettőzve ejtette ki s majd minden szóttagot kü-

lön hangsúlyozott. De ha a szerep közel állott a mindennapi élethez s teret engedett a rögtönzésre is, akkor igazi művészi hatást is tudott kelteni. Különösen a hideg s az epés, türelmetlen és zsémbes jellemek ábrázolásában volt kiváló, mint Alba herceg (Egmont), Marecat (Jó barátok), Marteau (Idegesek), Mortsauf gróf (Völgy lilioma), Clarkson (Idegen nő). Kitűnő szerepei voltak még: Rantzau, Cavarlet, Van der Krafft, Monteiglin. Nép-színműi magyar alakjai közül különösen Lajtosa (Strike) volt élettel teljes.

Írt több eredeti színművet (»Enyingi Török János«, »Férjem színész«, »Angyal Bandi«) és sokat fordított franciából s németből. Írt több színészélettörténeti cikket, költeményt és elbeszélést.

Kétszer házasodott. Első felesége Szákfy Amália volt, kit 1845-ben vett nőül. Tőle hamar elvált. Szákfy Amália »Rafael ecsetére méltó« drámai szende volt, ki később Foltényiné lett. F. második felesége, kit 1858-ban vett nőül: Munkácsy Flóra. (Kékyl Lajos.)

Felekyné Munkácsi Flóra, színésznő, sz. 1836. ápr. 29-én, Baján. Családja, a wolffeldi Gaidler-család, Németországból költözött be; nagyapja mint osztrák alezredes Munkácson vonult nyugalomba s itt született Pál nevű fia, ki Munkácsy-Gaidler néven jelesebb vidéki színész volt. Mészáros Anna színésznővel kötött házasságából született Flóra leányuk. Színészek körében növekedve, már 13–14 éves korában szép sikerrel játszott szende szerepeket. 1854. őszén a Nemzeti Színházban vendégszerepelt; nagy tetszés fogadta, de a színház egyelőre nem tudta tagjai sorába szerződtetni, csak fellépésként kapott 8 forintot. Előbb kisebb szerepeket játszott, míg végül Szigligeti »Cigány«-ának Rózi szerepében nagy sikert aratván, nagyobb szerepekhez is jutott. 1858-ban feleségül ment Felekyl Miklóshoz. 1882. nov. 24-én színészi pályájának huszonöt éves fordulóját ünnepelte. 1901-ben nyugalomba vonult; ez alkalomból a király a koronás aranyéremkereszttel tüntette ki. 1902. febr. 6-án lépett fel utoljára a Várszínházban. 1906. okt. 1-én halt meg Budapesten.

F-t mint a legszebb magyar színésznőt emlegetik. Elragadtatással szólnak

gyönyörű természetéről, az egész lényén elömlő leányos szendeségről, mélytűző, ragyogó fekete szeméről, szép, csengő hangjáról s keresetlen egyszerűségéről és természetességéről. Pályája későbbi folyamán tragikái szerepeket is játszott ugyan (Desdemona, Julia, Ofélia, Melinda, Stuart Mária), de hiányzott játékaiból a tragikai erő, a szenvedélyes hæv. Ereje inkább az érzelmes, mélyen megindító játékokban volt, melyben összehangzatosan érvényesült egész lényének nőies bája igaz bensőségével. Különösen Feuillet drámáinak s a hatása alatt írt daraboknak egyik állandó alakját, a panasz nélkül, némán szenvedő ártatlan asszonyt játszotta kitűnően. Leghíresebb szerepei e nemből: Margit (Egy szegény ifjú története), Henriette (A völgy lilioma), Hermance (Szerencse gyermeke). Nagy sikert aratott Lecouvreur Adrienne-je; jeles szerepei voltak még: Adél (Báró és bankár), Mártha (Benoiton-család), Ayda (IV. László), Rózi (Cigány), Magda (A társaságból), Rutland grófnő (Essex gróf). Vígjátéki szerepekben is kiválónak tette keresetlen egyszerűsége; közülök legemlékezetesebb Ilon-ja (Nőuralom). Idősebb korában a szende szerepkörrel az anya-bősnők ábrázolására tért át s ebben is igaz hatással érvényesült bája és gyöngédsége. (Kékyl Lajos.)

Felekyl Petronella, színésznő, sz. 1871. jan. 25-én, Budapesten. Színpadra lépett 1895. ápr. 11-én.

Felelevenítés, v. felújítás. Színházi műszó. Valamely ismert, már játszott, közkedvelt színdarab újra való színrehozatala, esetleg új betanulás alapján. Többnyire szezon végével kerül erre a sor, mert az igazgató már nem akar új darabot bemutatni.

Felgáze. A gázi fél része. Ünnepes vasárnap délután, ha a színész fellép, játékaért az aznapra eső fizetése felét kapja.

Felhang. A magas hang magyaros formája egykori kritikáinkban. (L.: »Életképek«, 1845., I. kötet, 227. oldal. Heszl Róza énekesnőről.)

Felhő Ervin, színész, sz. 1894. nov. 4-én, Dettán (Temes m.). Színpadra lépett 1923. jan. havában.

Felhőkészülék. Régebben a felhőket festették a vászonhátterekre. Mikor azonban általánosan elkezdtek használni az úgynevezett horizont-függőnyt, ami állandóan ott lóg a színpad körül, a festés helyett vetíteni kezdték a felhőket. Először csak álló felleget tudtak vetíteni, ami azonban a viharoknál jelentkező felhőjárás ábrázolására nem volt alkalmas. Így a reflektorok elé üvegkorongra festették a felhőket, amit azután a lencse előtt forgattak kézzel. Ma már fotografálják a felhőket és a korongot villanygép hajtja egyenletesen.

Felhő Klári. Eredeti népszínmű dalokkal és tánccal 3 felvonásban. A Népszínház 1886. évi pályázatán 100 arannyal jutalmazva. Írta *Rátkay László*, zenéjét szerzerette *Erkel Elek*. Bem. 1886. április 12-én, Népszínház. Szereposztása: özv. Aba Györgyné: Pártényi Jánosné; Aba András: Tamássy József; Felhő Klári: Blaha Lujza; Felhő Katika: Ligeti Irma; Fátyol Ferkó: Vidor Pál; Tenger Ádám: Szathmáry; Bálint: Szirmai Imre; Csik Vendel: Németh József; Istók: Ujváry Károly; Viola Éva: Rákosi Szidi; Rokkáné: Klárné Angyal Ilka; Gergő: Eöry Gusztáv; Szita Pista: Szabó Antal; Esperes: Horváth Vince; Bence: Tóth A., Magda: Gyöngyösi J. *Kolozsvárt* 1886. húsvéthétén mutatták be. Főszereplők: Felhő Klári: Rónaszékiné; Fátyol Ferkó: Váradi Miklós; Fátyol Katika: Serédi Sarolta; Viola Éva: Medgyaszay Evelin; Csik Istók: Kulinyi Márton; Tenger Ádám: Vedress Gyula; Csik Vendel: Makó Lajos.

Felhő Rózsi, operetténekesnő, sz. 1879. ápr. 3-án, *Krakkóban*. Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta, majd a zenekonzervatóriumot befejezve, 1896-ban a Magyar Színházhoz szerződött, onnan 1908-ban Győrbe kapott szerződést, Dobó Sándorhoz, majd Pápán és Székesfehérvárott működött. 1899-ben Aradon férjhez ment Koltai Vidos Dániel honvéddadnagyhoz. 1903—1905-ben Debrecenben, 1906-ban Szegeden aratta sikereit. 1907. febr. 2-án mint vendég fellépett a Magyar Színházban, a »Víg özvegy«-ben. 1912-ben a budapesti Modern Színpadhoz hívták meg.

(Nagy Endre igazgatása alatt.) 1915-ben hosszabb időre Münchenben vendégszerepelt. 1916-ban a Royal Orfeum tagja volt; ezután több más fővárosi kabarénál működött. 1924. aug. 23-án bemutatkozott a Fővárosi Operett Színházban, a »Párisi kis leány« o. operettben, komikai szerepben.

Felírás. Színészi kifejezés arra, akit az ügyelő hivatalosan vádol, tehát felír old. próbakésés, próbazavarás, esetleg szerepnemtudás stb. címén. Az ily felírt egyén vádját a hónap közepén és végén megtartandó színházi törvényszéken szokás elbírálni, melynek természetét szerint a vonatkozó paragrafusok szemeltartásával vagy megbüntetik a felírt színészt, vagy pedig — ha a bíróság elfogadja a mentséget, felmentik a vád alól.

Félix Benedek, magyar származású bécsi udvari operaénekes, sz. 1860. szept. 28-án, *Pesten*, megh. 1912. márc. 2-án, *Bécsben*. Bankhivatalnok volt, de nagyon vonzódott a színészpályához s 1881-ben követve vágyát, Mödlingben csakugyan színész lett. 1882-ben a bécsi Carltheater tagja, nemsokára a bécsi udvari színház szerződtette. Szerepei: Beckmesser (Mesterdalnokok), Herold (Lohengrin), Papageno, Laertes, Bartolo, stb. 1887. ápr. 24-én nálunk is vendégszerepelt az Operában, a »Sevillai borbély« Bartolójában. 1888. jún. havában a bécsi udvari opera újabb két évre szerződtette.

Felkapott — darab — kifejezést azon színműre használják, amelyet a közönség megszeretett és így sokszor kerül színre. Szokták ezt a kifejezést is használni: *Felkapott színész*, ami alatt a kedvenc színészt kell érteni.

Felkötő szakáll. Ha a színész nem ragaszt szakállt, akkor ú. n. felkötőszakállt használ. Ez már előre elkészített maszkdarab; a krepp rá van erősítve egy hálószerű fonatra és olyan az alakja, hogy teljesen pótolja a ragasztott szakállt. A fej közepén a felkötő szakáll gummival megköthető, szükség szerint szűkre vagy tágira hagyva a kötést. Természetes, hogy

Felekyné, Munkácsy Flóra,
a Nemzeti Színház művésznője, 40 éves korában.

Festette: Kassai Vidor.

Eredetije az Orsz. Színészegyesület múzeumában.

a felkötő szakáll nem ad oly karaktert az arcnak, mint a ragasztott s leginkább akkor használják, ha a nyílt színen hirtelen meg kell változni a maszknak. Ilyenkor a szöveg szerint a színész lerántja az öreg maszkot ábrázoló felkötő szakállt és megifjodva ott áll csupasz arccal.

Fellegi István, színész, sz. 1907. jan. 11-én, Mágocsra. Színpadra lépett 1926. szept. 1-én, Faragó Ödönnél. Rákosi Szidi iskoláját végezte. 1930-ban Alapi Nándornál működik.

Fellegi János, színész. Munkája: »Színházi emlény«, ajánlva e hon lelkes fiai s leányainak. Arad. (Év nincs.)

Fellépés-szóval jelölik a színésznek a színpadon történő megjelenését. A szó a német »aufreten«-ből származik, 1803-ig »felállni«, »megjeleni a játékszínen« szó járta; 1823-tól: »kiállni«, »kilépni a közönség eleibe« és »föjlenni a játékszínen« kitétel volt használatban. 1835-től már a »fellépni« szó helyettesíti az eddigi kifejezéseket.

Fellépti-díj. A színész honorárium. A fővárosban vannak oly színházak, amelyek a színészeket fellépti-díjra szerződtesik. A szerződésben kikötik, hogy a színész hányszor tartozik fellépni egy hónapban, minden fellépés után a megállapított honorárium jár az illetőnek. Ha a színész valamely este több színházban lép fel, akkor annyszor több f. jár neki. Ünne- és vasárnap délután szintén fizetnek fellépti-díjat. A fellépti-díj első megvalósításának eszméjéről a »Hölgyfutár« 1862. február 6-iki száma tesz említést. A fellépti-díjak megadóztatása életbe lépett 1881. február havában. (V. ö. Túl-fellépés.)

Fellner Ferdinand, osztrák építész, sz. 1847. ápr. 19-én, Bécsben, megh. 1916. márc. 22-én, u. o. 1873. óta *Helmer Árminnal* (L. o.) együtt színházak építésével foglalkozott. A jelenkornak egyik legjobb színházépítője volt, aki eltért attól az iránytól, amelyet például Semper követett és elsősorban a praktikuság... törekedett. Nálunk is sok színház épült az ő terveik szerint. Így ők ter-

vezték a Népszínházat (1875), a szegedi (1883), a tatabányai (1889), a fiumei (1883), a pozsonyi (1886), a nagyváradi (1900) színházat, továbbá a Vigaszínházat (1896), a Fővárosi Operett Színházat (orfeum alakjában), a kolozsvári, pécsi és kecskeméti színházat, stb.

Fellner Ferenc dr., operaénekes, sz. 1900-ban, Budapesten, ahol atyja ügyvéd. Zenei tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolában végezte, ahol Anthes György volt a tanára. Az énektanulmányokkal párhuzamosan jogot hallgatott az egyetemen és megszerezte a doktori diplomát. Anthes halála után Bécsben, Franz Steiner kamaraénekes vezetésével folytatta tanulmányait, majd a prágai német operaházhoz szerződött és Zemlinsky igazgató vezetésével három évig működött ott. Prágából került Barmenbe, Engelbert Humperdinck, a nagy német komponista fiának meghívására. Itt első fellépése Humperdinck »Königskinder« c. operájában a királyfi szerepében volt. 1928. ápr. 21-én Budapesten is bemutatkozott a Magyar Kir. Operaházban, a »Turandot« Kalaf szerepében.

Felment a függöny. Ha megkezdik az előadást, az ügyelő és a sűgő jelére a függönyt felhúzzák, amire a színpad mögött azt mondják: »felment a függöny«. (V. ö. Lement a függöny.)

Félreszólások = tulajdonképpen apró monológok, melyek a dialógba vannak beleszúrva, melyeket tehát egyik szereplő egy másik szereplő, sőt többek jelenlétében mond el, de nem azok füle hallatára, hanem magának, jobban mondva, a hallgatónak, akit az illető szereplő így von be a maga titkaiba. Az életben az emberek csakugyan nem szólnak félre, csak esetleg mást gondolnak, mint mondanak s ezeket a mellékgondolatokat a régi drámaíró a maga kezdetleges szövésszerű dialógjában nem tudta másképp kifejezni, mint a közönséghez intézett félreszólással, amely csakugyan zavarja az illúziót. Shakespeare már rájött arra, hogy mennyivel érdekesebb és frappánsabb, ha azt, amit a szereplő gondol, de a partnerének meg nem mondhat, félreszólás helyett beleszúri magába a párbeszédbe, de mégis

olyanformán, hogy ezt a rejtett gondolatot csak a közönség érthesse meg, nem pedig az, akivel a szereplő beszél. »Hamlet«-ben van egy pár ilyen dialógus s az ibseni dialógus akárhányszor nem egyéb, mint a kimondott szavak mögött lappangó folytonos félreszólás. De ha a modern technika a monológgal együtt a félreszólást is kiküszöbölte: nincs az a félreszólás, amelyet egy igazi színész el nem tud úgy mondani, hogy illúziót keltsen s természetesen hasson.

(Dr. Hevesi Sándor.)

»Felsőbbek engedelmeivel.« Így kezdődik a legtöbb régi keletű vidéki magyar színlap. Eredete 1790-ből való.

Felsődabas pestmegyei községben 1837. szept. 7-én Balogh István társulata járt. Többek között előadták a »Botsinálta doktor« c. Molière-vígjátékot és a »Romeo és Juliá«-t is.

Felsült szerelmesek, dráma, írta: Shakespeare. 1867-ben lefordította Rákosi Jenő, de nem került színre.

Felszedni a bérletet. Az a proceszszus, midőn a bérletszerző színházi titkár vidéki helyeken a bérlelőközönségtől átveszi az előlegezett helyarákat.

Felújítás, franciául: reprise (ejtsd: rüpriz), valamely ismert, már játszott darabnak újra való színrehozatala, esetleg új betanulás alapján. Leginkább szezon végén történik, amidőn már teljesen új darabot nem akar az igazgatóság bemutatni, ilyenkor egy kedvelt régi darabot vesznek elő, amelyet felújítás-szóval jelölnek meg. (V. ö. Felelevenítés. — Reprise.)

Felvételi vizsga. Az Országos Színészegyesületben történő színésztanulmányozás vizsgája, melyet minden év június havában tartanak a tanács tagjai előtt. A vizsga sikere szerint a jelentkezőt egy vagy két évi gyakorlatra bocsátják. (Lásd: Gyakorlatos színész címszót is.) A F. intézményt 1883. október havában hozták érvénybe. Ekkor főkéllékül a jelentkezőtől megkivánták, hogy egészséges és ép legyen, csinos alakkal, tiszta organummal, kifejező szemmel bírjon és kellő intelligenciát is ki-

váltak. Ehhez járult még legalább négy középiskola elvégzése és megfelelő tehetség. A nőket 15—20, a férfiakat 16—26 éves korig vették fel.

Felvidéki színikerület. (Lásd: Észak-magyarországi színikerület.)

Felvigyázó (fölvigyázó) az ügyelő (L. o.) neve a Pesti magyar theatralis társaságnál, 1813-ban. Latinosan: Inspiciens. (L. o.)

Felvinczy György, színműíró, sz. 1648-ban, Torán. Az unitáriusok kolozsvári gimnáziumában tanult, hol 1672-ben senior volt, majdnem egy évig és itt tanúja volt az u. n. iskolai-drámák előadásának (L. o.), majd Torockón tanítóskodott. Azután többféle fogott, de mindenütt üldözte a szerencsétlenség; végre arra a gondolatra jött, hogy színtársulatot alakít. Az engedélyt 1696. október 1-én meg is kapta I. Lipóttól, azonban előadásairól csak szóhagyomány maradt fenn, még pedig, hogy színpadul a hiút (vagyis nyitott elejű padlást) használta és a közönség az uccáról nézte a játékot. Hol és mikor halt meg, nem tudjuk. Nevezetes munkája a »Comico-Tragoedia«-ja, melyet még a színiengedély elnyerése előtt, 1693-ban kiadott. Pluto és Jupiter villogását tárgyalja.

Felvonás. A színdarabnak az a része, melyre az egységes cselekmény tagozódik. Latinosan *actus*, régi magyaros alakja: végzés. A felvonás-szót már Teleki Ádám használja (1772) »Cid«-jében, mely »fölvonásokra« oszlik. Előbb Faludinal »Constantinus Porphyrogenitus«-ban »Végzés« a felvonás neve; még előbb *réz*-nek mondták. A felvonás-szót Simay Kristóf is használja (1788): »Váratlan Vendég« című »Vígjáték«-ban, mely »Három Felvonás«-ra oszlik. A szó a német Aufzugból származik és rögtön általános lett. A szót ismeri Soós Márton színész (L. o.), aki a »Magyar Penelope, avagy az állhatatos szeretet példája« c. munkája címlapján ezt írja róla: »Víg Játék Öt Felvonásokban«.

Felvonásköz. Azon kis idő, mely alatt a díszítő-munkások átváltoztatják a színpadot a következő felvonásra. Ugyanekkor

a butorosok és kellékesek, valamint a világozók is működésbe lépnek. Felvonásokban a vidéken zene szórakoztatja a közönséget. A fővárosban reklámokat vetítenek a függönyre. A Nemzeti Színház igazgatósága 1871. október havában be-szüntette a felvonásközi zenét.

Felvonásvég. A drámai művek egyes részeinek hatásos befejezése, amit a színpadon a függöny legördültével jeleznek. A felvonás végjelenetének azonban a dráma belső szerkezetéből kell hatásossá épülnie, mert a trükkszerűen kiesztelt felvonásvégeken rendszerint érzik a mesterkéeltség. A hatás szempontjából fontos a függöny leeresztésének időpontja is. A kelleténél előbb, vagy később leeresztett függöny elveszi a legszebben felépített felvonásvég hatását is. Éppen azért a színházaknál különös gondot fordítanak a függöny kezelésére.

Fémes László, író, sz. 1893-ban, Nagyváradon. Műve: »Ilja«, szmü. 1914. Nagyvárad.

Fenekjárás. A színpadi középjárást »fenekjárás«-nak hívják színpadi nyelven. Ha tehát a színész szerepében az az instrukció áll, hogy elmegy a fenéken, ez azt jelenti, hogy a középjáráson kell távoznia. Megkülönböztetnek azonban jobb és baloldali fenekjárást is. (V. ö. Balra el; — Jobbra el. — Középen el.)

Fenekszín. A színpad hátsó része, vagyis a hátsó színpad, a színpad mélye.

Fenn. Utasító szó a színésznek a szerző részéről, mely szerint szavait, melyeket eddig félre mondott, most a szereplőhöz intézze. (V. ö. Félreszólások.)

»Fenn az ernyő, nincsen kas« — közmondás, a. m. a világ előtt sokat mutat, pompásan él, pedig nincs miből. Az ernyős vásári-szekérről vett kép. Ernőt csak akkor kell tenni a szekérre, ha a szekérkas teli van portékával, amelyet meg kell óvni naptól, esőtől. Aki felrakja az ernőt, holott nincs a szekérderekban semmi, még kas sem, az port akar hinteni a világ szemébe, nagy módot mutat,

pedig vagyona nincsen. A szólás Szigligeti híres darabjának címe.

»Fény árnyai«. Színészi szállóige. Eredetét Szigligeti Edének 1865-ben színre került tragédiájától veszi. Értelme nem más, mint az a sok intrika, áskálódás, besúgás, mellyel a színészek lépten-nyomon találkoznak a kulisszák világában.

Fenyéri Peterdi Mór, színész, sz. 1857-ben, Pesten, megh. 1927. jan. 31-én, u. o. Két reálisk. osztályt végzett, azután szobrász, majd könyvkereskedő lett. 1874-ben azonban Kecskeméten felcsapott színésznek, Szathmáry Károlynál és 6 évig működött a kórusban. A következő igazgatóknál volt szerződésben: Soós Mihály, Némethy György, Örsy Gusztáv, Temesváry Lajos, Geröffy Andor, Aradi színtügy-gyámoló-egylet, Mándoky Béla, Mosonyi Károly, Felek Miklós, Bogyó Alajos, Krecsányi Ignác, Balogh György, Makó Lajos, stb. Midőn Krecsányi kivette a kórusból, mint apa- és jellemszínész szerződött. 1893. ápr. 11-én a Népszínháznak, 1904-ben a Magyar Színháznak volt a tagja. 1905. nov. 21-én megülte művészi pályafutása 30 éves fordulóját Szegeden, a »Velencei kalmár« Shylock szerepében. Kitűnő intrikusszínész volt. Ő vele történt meg, hogy Szegeden a »Strogoff Mihály« előadása után a karzati publikum meg akarta verni, mert olyan hűen alakította az intrikus Ogareff Iván szerepét és ugyancsak Debrecenben, a »Dreyfuss kapitány« előadása után (Paty du Clam-ot játszotta) rendőri fedezet alatt kellett a tömeg bosszúja elől menekülnie. A színműírással 1879-ben Temesvárt Csiky Gergely buzdította s 1881-ben az akadémiai pályázaton »A műkedvelők« c. színművével első helyen, 1882-ben »A lovagias kor«-ral a második helyen tüntették ki s 1883-ban »A késő ébredés« c. szomorújátékával 100 arany Teleki-díjat nyert. Egyéb színművei: »A szegedi boszorkány«, főv. életkép 3 felvonásban. Bem. 1893. december 30. Népszínház. Zenéjét szerz. ifj. Bokor József. »Titkolt sebek« c. drámája a Porzolt Kálmán-féle pályázaton dícséretet nyert. (1897.) Fordításai: »Az oroszlan barlangjában«, boh. 4 felv. Írta: Delacour

és *Labiche*. Bem. 1884. nov. 6., Szegeden. »A király mulat«, verses vj., írta: *Hugo Victor*, 1890. »Királyszojtetés«, operett. Írta: *Klein Hugó*, zenéjét szerz.: *Kerner József*. Bem. 1891. aug. 11-én, Budai Színház. »Mongodin úr felesége«, vj. 3 felv. Írta: *Ernest Blum* és *Raoul Toché*. Bem. 1893. aug. 22. Városligeti Színház. »A hitetlen Tamás«, boh. 3 felv. Írta: *Jakoby és Laufs Károly*. Bem. 1894. máj. 20., Városligeti Színház. »A vészmadár«, párizsi boh. 3 felv. Írta: *Mai Fritz*. Bem. 1895. máj. 15., u. o. »A kés története«, boh. 3 felv. Írta: *Blum* és *Toché*. Bem. 1898. aug. 27., Magyar Színház. Lefordította: *Echegaray*: »Szent-e vagy örült?«-jét, *Voss Richard*: »Bűnös«-ét, stb. Számos más műve kéziratban maradt. Főbb szerepei voltak: Petur bán, Szörényi (Ocskay brigadéros), Zsigá cigány, Gáspár apó, Risvor (A haza), Engstrand (Kisértetek), Kent (Lear), Vaillant (Küzdelem a létért), Schwartze ezredes (Otthon), Mosolygó, Rantzau Jean, Bouquet (Államtitkár úr), Vasember, Brazovics (Aranyember), Kilenyi Dávid (Déryné ifiasszony), stb. Nyugdíjaztatása után a fővárosi Draschétglagylár hivatalnok volt; mint ilyen hűnyt el. — Neje: *Havasi Szidi* (L. o.) színésznő.

Fényes Adél, színésznő, sz. 1904. aug. 21-én, *Margittán*. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Fényes Anna, (érendrédi és csokalyi) színésznő, sz. 1899. jan. 6-án, *Nagyváradon*. Mint műkedvelő-gyermek már öt éves korában lépett fel. 1908. márc. 28-án feljött Budapestre és itt a Király Színházban a »Jánoskák«-ban szerepet kapott (máj. 7-én). A szereplés sikerült és 135-ször játszott egyfolytában. A »Táncos huszárok« c. Szirmai-operettben 1910. febr. 13-án délutáni előadásban játszott először. A sikereken felbuzdulva, a Magyar Színházban is szerepelt, akkor már ünnepelel csodagyermek volt. Itt a »Kis lord«-ban tűnt fel, majd a »Vízözön«-ben a Szívkirályt játszta, az »Apja lányá«-ban a főszerepet, stb. Később báró Uray Jánoshoz menvén feleségül, lelépett a pályáról.

Fényes-darab, (színész-zsargon) nem a fényes, kiállításos darabra értendő ki-

fejezés, hanem a rokokó és spanyol darabok jelmezeinek jelzője, amelyekre arany és ezüst díszítésű hímzéseket alkalmaznak. A színházi szabók szokták e kifejezést használni.

Fényes Dezső, középiskolai tanár, sz. 1859. márc. 12-én, *Aradon*, hol középiskoláit is végezte. 1892. óta Aradon működött. Munkája: »A szakértői vélemény«. Epizód az aradi új színház történetéből. Arad, 1885.

Fényes Erzsébet, énekesnő, sz. 1894. ápr. 3-án, *Budapesten*. Atyja Fényes Dezső, igazgató-tanár. A Zeneművészeti Főiskolán énektanítónői oklevelet nyert. Énektanulmányait Budapesten, Bárdossy Irénnél kezdte, majd Berlinben folytatta, Selma Nicklass-Kempnérnél s Budapestre visszatérve, Anthes György kamaraénekesnél nyerte művészi kiképzését. Játékmestere Stoll Gizella volt. 1915–17-ig állandóan hangversenyezett Budapesten és több vidéki városban, majd 1917-ben a drezdai száz kir. udvari operához szerződött, mint szolista. Drezdában mint »Micaela« lépett fel először s az udvari templomban a miséken mint szolista működött. Drezdai tartózkodása alatt Teplitz-Schönauban is vendégszerepelt. Több hangversenyt adott Budapesten, Berlinben és Drezdában. Budapesten a Városi Színházban több ízben lépett fel mint vendég. Legnagyobb sikerét Leonora, Recha, Agatha és Micaela szerepében aratta.

Fényes Mariska, színésznő, sz. 1896. júl. 2-án, *Kassán*. Színpadra lépett 1918. szept. havában.

Fényes Samu dr., ügyvéd, színműíró, sz. 1863. okt. 28-án, *Tátyán* (Zemplén m.). A gimnáziumot Nagyváradon és Kassán járta. 1907-ig Kassán volt gyakorló ügyvéd, azután Budapestre költözött. Színművei: »Egyetlen csoda«, társadalmi szmü 3 felv. Kassa, 1901. »Kuruc Feja Dávid«, dr. 4 felv. 1902. márc. 15., Vígszínház. »A vezeklés«, szmü 3 felv. 1902., Városligeti Színház. »Bacsányi«, dr. 3 felv. 1903. dec. 19., Vígszínház. »A csöppség«, vj. 3 felv. Bem. 1905. okt. 14., Magyar Színház. »Csebi tatár«, vj.

3 felv. Bem. 1906. márc. 27. Nemzeti Színház. »Pereszlenyi juss«, énekes játék
3 felv. Zenéjét szerz.: *Kálmán Imre*.
Bem. 1906. ápr. 27., Magyar Színház.
»Ártatlanok«, szmü 3 felv. 1908. márc.
7., Nemzeti Színház. »Álmodozók«, szmü
3 felv. Bem. 1909. szept. 3., Magyar
Színház. Fordítása: »A túlsó partról«,
három felvonásos szmü, írta: *Salten Félix*.
Bem. 1908. nov. 7. U. o.

Fényhatás. A modern színpadokon a rendezők a lehetőség szerint tökéletes világítást produkálnak. A cél elérésére a fényhatást is alkalmazzák, melyet a rivalda és szuffita megfelelő beállítása mellett (különbféle színekben) érhetnek el. Szükség esetén a reflektorokat is alkalmazzák. (Lásd: Világítás.)

Fenyő Aladár, színész, sz. 1891. júl. 11-én, *Magyarokánizsán*. A Színművészeti Akadémiát 1912-ben végezte el. Első fellépése Nádassy József társulatánál, Makón, Szomorú Dezső: »Györgyike, drága gyermek« c. színművének Hübner szerepében volt. Igazgatói ezek voltak: Nádassy József, Fodor Oszkár, 1917. ápr. és 1929-ben a Fővárosi Operett Színháznál és a Vigszínháznál működött. Játszott a vidék főbb városaiban is. Főbb szerepei: Lucifer, Jago, Shylock, Fősvény, Faun, stb.

Fenyő Árpád, színész, sz. 1897. dec. 15-én, *Nagykanizsán*. Színpadra lépett 1923. május havában.

Fenyő Emil, színész, sz. 1889. márc. 18-án, *Magyarokánizsán*. Színészakadémiai tanulmányai után Temesvározt, Krecsányi Ignácnál lett színésszé, onnan Pozsonyba, majd Miskolcra szerződött. Ezután (1917. jún. havában) a Vigszínház tagja lett. Itt első fellépése jún. 17-én volt a »Kék róka«-ban; később az intézettől megvált és müncheni filmszínész lett. 1918. november 3-án feleségül vette *Rónai Alice* színésznőt, kitől később elvált.

Fenyő Irma, színésznő, sz. 1897. ápr. 2-án, *Berzencén* (Bars m.). Színpadra lépett 1922. jan. havában.

Fenyő Józsa, színésznő, sz. 1880. aug. 27-én, *Bácztopolyán*. Színpadra lé-

pett 1902. virágvasárnapján. (Férje: *Müller Máttyás*, színházi karnagy.) (L. o.)

Fenyő Nelli, színésznő, sz. 1899. júl. 7-én, *Berzencén* (Bars m.). Színpadra lépett 1921. nov. havában.

Fenyő Rózsi, színésznő, sz. 1875. nov. 13-án, *Kolozsvárt*. Színpadra lépett 1896. ápr. 15-én.

Fenyő Rózsi, karénekesnő. 1908. szept. 1-től a Magy. Kir. Operaház tagja.

Fenyő Teréz, színésznő, sz. 1900. márc. 17-én, *Hódmezővásárhelyt*. Színpályára lépett 1927. szept. havában.

Fényszóró. Azon színpadi reflektor, mellyel a sokszínű fényt vetítik tükör segítségével. A fény sugarait a tükör szabályozásával kisebb vagy nagyobb körben lehet bevetíteni.

Fenyves Jenő, színházi karmester, a stralsundi városi operaház tagja. A budapesti Zeneakadémián Koessler János alatt végezte a zeneszerzést, még a világháború előtt került ki Németországba s eleinte mint a berlini operaház magánbrácsása működött. Utóbb a lübecki operához szerződött mint korrepetitor, onnan hívták meg Stralsundba, Németország legészakibb városába karmesternek. 1920 óta vezényli a stralsundi színház operaelőadásait. Azonkívül szimfonikus zenekart is szervezett. Stralsundi lányt is vett el feleségül. F. mellékesen művészi fényképezéssel is foglalkozik.

Fenyves Sándor, színész, énekes, sz. 1904. máj. 24-én, Balmazújváros hajdúmegyei községben. Debrecenben tett érettségit, majd elvégezve az Orsz. Színészegyesület Színészképző Iskoláját, 1924. aug. 1-én Szegeden lett színésszé, onnan Miskolcra ment, majd a Városi Színház tagja lett, ahol a »Cigánykirály« c. operett címszerepében mutatkozott be először. Nagy sikert ért el még többek között a »Gyurkovics fiúk« c. operettben, melyben Radványi ezredes szerepét játszotta.

Fenyvesi Emil, színész, sz. 1859. máj. 31-én, Jernyén (Sáros m.), megh. 1924. márc. 20-án, Budapesten. Nem szer-

zett művészi oklevelet, de annál nagyobb érdemeket szerzett abban, hogy a színészetet felsőbbrendű művészetként becsülték és tisztelték. A kassai diák, aki 1876. márc. havában Geröffy Andornál, majd Lászy Vilmosnál kóristáskodott, a nyolcvanas évek elején már mint jeles színész tűnteti ki magát és 1886. jun. 6-án a budapesti Nemzeti Színházban vendégszerepel. Az »Utolsó szerelem«-ben, Dóczy Lajos vígjátékában mutatkozik be. Akkoriban szokás volt, hogy a Nemzeti Színház a nyári szünet előtt vidéki színészeket léptetett fel, hogy válogasson belőlük együttese számára. Fenyvesi Emilt visszaengedték és nyolc évig tovább bolyongott Kolozsvárt, Nagyváradon, Debrecenben, majd Aradon. Innen hívták meg ismét vendégfellépőkre és 1894. jún. 5-én, mint Tarján Gida a »Dolovai nábob leányában«, június 7-én, mint a »Váljunk el« hőse, Des Prunelles, játszott. Mende-mondák szerint Aradon azért imádkoztak, hogy bár ne tessék Budapesten, mert akkor megmarad Aradnak. De nem maradt meg, sőt a Nemzeti Színház is, ahol még alig tudott gyökeret verni, hamarosan elvesztette és a Vígsház megnyitó előadásában, 1896. máj. 1-én, a »Barangok«-ban, Jókai Mór vígjátékában, már ott szerepel, mint Barangh Géza. A meglehetősen szerencsétlen megnyitó előadást követő harmadik napon, máj. 4-én, az »Államtitkár úr«-nak, Bisson fr. vígjátékának bemutatója korszakot jelent az egész budapesti színészet életében és egészen elsősorba állítja Fenyvesi Emilt. Valahogyan más volt, mint a többi, ami nem akar a többiek kisebbitése lenni, de a könnyed komédia keretében oly egyéniség revelálódott, amely a legnagyobb világfi színészekre emlékeztetett. Fenyvesi egy csapásra a magister elegantiarum lett. Csodásan tudta egyesíteni a férfias eleganciát, a szintiszta művészettel. De le tudott nyűgözni akkor is, amikor a »Trilby« Svengálijának kócos hajával, rendetlen szakállával jelent meg és egy egészen új típus ábrázolásával szinte feledtette, hogy hiszen ő volt az ideális divathős. Csakhamar utána pedig »Ocskay brigádéros« címszerepében a lelkesedés fergetegét keltette azzal, hogy egy magyar hős, hazájáért lángoló, de tragikusan megbotló ideális figuráját vitte szín-

padra. Ez a három alakítás összeforrt Fenyvesi nevével. Az első, mint maga a műfaj, amelyhez tartozott, elhalványodhatott az új nemzedék eszmekörében, a másik kettő dicsfényesen feledhetetlen marad. Magát Fenyvesit kissé bántotta is a nagy dicsőség, mert hiszen arra gondolhatott, hogy mást is játszott. Semmi kétség, két — ha szabad ezt a szót felhasználni — főszerepének népszerűsége nem érinthette olyan nagy mértékben a tökéletességét. A történelmi kosztümös magyar hadvezér alakja mellett a modern civil magyar úr gyönyörű példája volt ifj. Nagy István, a »Tanítónő«-ben, vagy Oroszy Sándor, Molnár Ferenc »Farsang«-jában a lengyel-zsidó vonású Svengálival szemben ott volt az »Izrael« szinte feudális hőse és tán ide-sorolható a »Medikus« is, vagy »Timár Liza« atyja. Tökéletes volt, amikor németet alakított, akár a »Takarodó« nőgyűlölő és loimádó Queiss őrmesterét vesszük, akár a »Diákélet« osztálygöggös burskolomposát; aligha van a moszkvai művészszínházban oroszabb orvos, mint az ő Kovalenko-ja Arcübasev »Féltékenysége«-ben, meg Csebutikin a Csehov-féle »Három nővér«-ben.

Senki egységesebben nem dolgozta ki szerepét, mint Fenyvesi Emil és megdöbbentően egységes volt akkor is, amikor Lindau virtuóz módon megcsinált drámájában, az »Egy test, két lélek«-ben ügyészt és gonosztevőt játszott. Közel harminc évig működött a Vígsháznál, minden egyes fellépése esemény volt, minden új szerepe életmód, tanulmány azok számára, akik nézhették, hallhatták. Délceg maradt és fiatal. Csak nagyon meghitt emberei tudták, hogy kór bántja és szenved. Ugyanazokat a szerepeket játszhatta bátran, amelyekkel első sikereit érte el. Játszhatta volna az Államtitkárt is, Svengált is, Ocskayt is. De repriz alkalmával talán csak a »Takácsok«-ban történt, hogy az egykori szilaj vörös Bäckerből a kedélyesen pityókás öreg Baumer lett. Férfias, imponáló, erőteljes volt utolsó megjelenésében is, amikor Szomor Dezső »Szabóky Zsigmond Ráfáel«-jét kreálta 1924. jan. 12-én és ezzel egyikét oldotta meg a legszebb, de egyúttal legfáradalmasabb művészi feladatoknak. Színpadi alakításain kívül megőrzik emlékét filmszerepei is. Egyike volt a legelső magyar

színészeknek, akik a film számára is játszottak. A néma művészet, amely éppen némaságával vált nemzetközivé, elvitte filmhíret külföldre is. Különösen feltűnt egy német képben, amelyben Ferenc József királyt játszotta megtévesztésig hű maszkban. Amint művészetében is csak izmosodott, de meg nem változott, úgy maradt meg társadalmi érintkezése is változatlanul, csak tisztelőinek köre bővült. Színészcollégái számára mindenkor szolgálatkész volt és lelkiismeretesen működött az Orsz. Színészegyesület tanácsában is. Már kezdő korában is végtelenül szolid, komoly természetű volt, aki azonban sohasem rontott mulatságot. Magával szemben szigorú tanusított, de örült a mások jókedvének. Büszke volt családi házára, amelyet nemes olasz stílusban építtetett. E ház egyik ablaknyílása adta a mintát Róna József szobrásznak, aki a farkasvölgyi temetőben domborodó sírhant fölé emelkedő emléket tervezte. Medaillonban látható ott Fenyvessi Emil képe, amely nem mosódhatik el azok emlékében, akik valaha látták. (Dr. Komor Gyula.)

Fenyvessi Erna, színésznő, sz. 1886-ban. Énekliképzését Quirino Merli, majd Niclas Kempner berlini mesternél nyerte. Első színpadi fellépése a régi Magyar Színház operett-együttesében volt. Sok szép szerepet játszott sikerrel, így Gésák (Molly), Asszonyregiment (Tengerésztiszt), Vig özvegy (Valencienne) stb. operettekben. Később Berlinben működött és inkább hangversenyeken lépett fel. Német színpadokon énekelt a Mimit (Bohémélet), Toscát, Pillangókisasszonyt, stb. A színpadtól korán visszavonult, mert első férje, néhai Mérei Adolf nem engedte meg további működését. Később férjhez ment Otta Róbert építészhez.

Fenyvessi Gábor, színész, Fenyvessi Emil fia, sz. 1903-ban, Budapesten. Az Orsz. Színészegyesület színészképző iskolájának elvégzése után színpadra lépett 1923. szept. havában.

Fenyvessi Gyula, színész, sz. 1888. jan. 15-én, Budapesten. Színpadra lépett 1914. máj. havában. — Neje: Herkovszky Katalin, színésznő, sz. 1891. febr. 20-án, Munkácsen. Színpadra lépett 1918. jún. havában.

Fenyvessi Jenő, színész, sz. 1885. ápr. 4-én, Budapesten. Színpadra lépett 1910. okt. havában.

Fenyvessi Laura, színésznő (cs. n. Lukács Eliz), sz. 1861-ben, Szil-ben, Somogy m. Színpadra lépett 1882. dec. 5-én, Horváth Ferencnél.

Fenyvessi Miklós, színész, sz. 1903. okt. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Fenyvessi Olga, színésznő, sz. 1885. máj. 23-án, Temesvárt. Színpadra lépett 1906. júl. 1-én.

Feynvessi Margit, színésznő, sz. 1878. okt. 26-án. Nagyterjedelmű hangjával és széles skálájú játéktudásával a könnyed szubrett szerepektől a legsúlyosabb opera-szólamokig tudott sikeresen szerepelni. Énekmenterei: Bellovics Imre, Quirino Merli, Gianoli, majd Berlinben Niclass Kempner. Játékmestere: Rákosi Szidi. Első fellépése még zenedei növendék korában Budán, Krecsányi Ignácnál volt a »Madarász« operett Postás Milka szerepében. A 15 éves fiatal kezdő első fellépése oly sikerrel járt, hogy Leszkay András azonnal szubrettnek szerződtette Nagyváradra. Nagy hanganyaga az operára predesztinálta és így az Operával való tárgyalások után, melyek nem vezettek eredményre, külföldre ment. Így sikerrel szerepelt Strassburg, Frankfurt, Aachen, Mannheim és Magdeburg színpadjain. Hazájába visszatérve mint operaénekesnő folytatta működését Kolozsvárt (Megyeri Dezső), Arad, Pozsony, Fiume (Szendrey Mihály), Szeged (Makó Lajos) és utóbb a Magyar Színháznál, ahol a »Mikádó«-ban (Kadisha) és a »Tavasza«-ban az ügyvédné szerepeiben aratott sikert. Jobb szerepei operettekben: »Rip« (Lisbeth), »Szép Heléna« (címszerep), »Boszorkányvár« (Coralie), »Nebántsvirág« (Denise), »Angot« (Lange), stb., operákban: »Aida« (Amneris), »Carmen« (címszerep), »Troubadour« (Azucena), »Anyegin« (Olga), »Próféta« (Fides), »Orpheus« (címszerep), »Ilka« (Zita), »Álarcosbál« (Ulrich), stb. 1905-ben legkedvesebb szerepében, a »Carmen«-ben búcsúzott Krecsányi színigazgatónál a színpadtól és mint Otta Nándor Lajos neje visszavonult a magánéletbe.

Fenyvesi (Policzer) Károly, színész, sz. 1859-ben, Kecskeméten. Színpadra lépett 1883. szept. 16-án, Nagy Vincénél.

Fenyvessy Ferenc dr., Veszprémvármegye főispánja, publicista, orsz. képviselő, sz. 1855. szept. 9-én, Egerben, megh. 1903. jún. 3-án, Budapesten. Mint országgyűlési képviselő 1890 táján évről-évre feltűnést keltő, magvas beszédekben szólt hozzá az állami színházak (úgy az Opera, mint a Nemz. Szính.) költségvetési tételeihez. Elnöke volt a Nemzeti Színház nyugdíjintézetének s mint ilyen hosszú éveken át fáradhatatlanul buzgókodott az intézet jóvoltáért. 1894-ben megkapta a III. oszt. vaskoronarendet, 1898. máj. 3-án Veszprém vm. főispánjává nevezték ki.

Ferber Edna, angol színműíró. Munkája: »A királyi család«, vj. 3 felv. Társ-szerző: S. George Kaufmann. Ford.: Góth Sándor. Bem. 1929. febr. 15. Vígszínház.

Férművek előadásának meggátolására a belügyminiszter 1882. dec. havában körrendeletet bocsátott ki a törvényhatóságokhoz, melyben meghagyja, hogy: »Izgalmas napi eseményekből merített tárgyú silány férművek, melyek a jó erkölcsöt megmértelyezik, tartalmuknál fogva színpadra egyáltalában nem valók.«

Fercsek József, gimnáziumi tanár, sz. 1843-ban, Ürvölgyön, Zólyom megyében. Színművei: »Szerelem és hiúság«, vj. 3 felv. 1874. Kolozsvár. »Bíró uram gyűrűje«, népszínmű. Arad.

Ferdinánd Ignác, színész, színpályára lépett 1850-ben.

Ferninandy Béla, segédtitkár volt a honvédelmi minisztériumban, sz. 1859. okt. 19-én, Hidasnémetiben. A kassai főreáliskolában tanult, 1875–78-ban pedig a fővárosi reáliskolában. 1892-ben a »Könyér« című alkalmi albumban »A művész« című drámai monológja jelent meg. 1887-ben pedig »A megtért« című tört. drámájával a Karácsonyi-pályázaton az Akadémia részéről dícséretben részesült. 1891-ben a Kóczán-pályázatra benyújtott

»A koronáért« c. történeti drámája 100 arany pályadíjat nyert.

Ferencsichné Horváth Ilka, szende és hősnő, színpályára lépett 1865-ben.

Ferencsik János, a M. Kir. Operaház korrepetitora, sz. 1907-ben, Budapesten. A Nemzeti Zenede elvégzése után, 1927. őszén szerződik az Operához. 1928-ban elnyeri Az Est lapok 1000 pengős ösztöndíját.

Ferenczi Alajos, színész, sz. 1853-ban, megh. 28 éves korában Győrött, 1881. dec. 15-én.

Ferenczi Béla, színész, sz. 1848. febr. 2-án, Koroncán, Győr m., megh. 1902. aug. 5-én, Aradon. Színpadra lépett 1870-ben, Csaby Imre és Bokody Antal egyesített társulatánál. 1900. jan. 1-én nyugalmába ment. — Neje: Papp Erzsébet, színésznő, sz. 1857-ben, Máramarosszigeten; színésznő lett 1870. máj. havában, Aradon.

Ferenczi Ferenc, magyar színész és sűgó. 1843-ban a Nemzeti Színház kardalnok volt. Munkái: »Emlény«. Játékszini Zsebkönyv, 1841. Szabad kir. Győr városa lelkes fiainak és leányainak. Győr. »Hála füzér«. Játékszini Zsebkönyv. U. o. 1842.

Ferenczi Frigyes, a M. Kir. Operaház rendezője, sz. 1869. szept. 14-én, Budapesten. Iskoláit Pápán és Budapesten végezte, majd egyetemre iratkozott és a bécsi Burgtheater iskolájának növendéke lett. 1892-ben Rakodezay Pál a zomborbajai színházhoz szerződteti, később sok buzgalommal működött Pesti Ihász Lajos színigazgatónál, ahol a rendezéssel is megbízták. Ezután Kunhegyi Miklós, Kresányi Ignác, Nádassy József, Zilahy Gyula és Almássy Endre voltak az igazgatói; működött Zombor, Baja, Szabadka, Debrecen és Szeged városában. Ez utóbbi két helyen őt nevezték ki főrendezőnek is és mint ilyen, szerepeket nem játszott. 1908. máj. havában elnyerte a Wagner-ösztöndíjat, 1912. jún. 14-én pedig az Orsz. Színész Egyesület tanácsának a közgyűlés által megszavazott utazási ösz-

Farkas Pál dr.

Farkas Sándor

Fazekas Imre

Fehér Arthur

Fedák Sári
különböző szerepeiben

Sári

töndiját. Szegedről a Városi Színház kötelekésbe lépett, majd midőn a Városi Színház állami kezelésbe került, főrendezőnek nevezték ki. 1917-ben gr. Bánffy Miklós intendáns a Magy. Kir. Operaházhoz hívta meg rendezőnek. Egy ideig a Fővárosi Operett Színház főrendezője, onnan 1923. febr. 23-án megvált és visszaszerződött az Operához, melynek ma is helyettes főrendezője. — Színművei: »Krach Móni, az óbudai fenegyerek«, boh. 3 felv. Zen. szerz.: Delin Henrik. Bem. 1898. aug. Kisfaludy Színház. »Árgyirus királyfi«. Táncojáték 3 felv. Társszerző: Gajári István. Bem. 1924. márc. 29. M. Kir. Operaház. »Kaiser Pepi utazása a világ körül egy éjszaka«, revü. Bem. 1928. jún. 23. Kisfaludy Színház. »Ó fensége mulat«, balett, zen. szerz.: Gajári István, »A csipke«, balett, zen. írta: Rieger Alfréd. (Mindkettőt elfogadta az Operaház). — Szakmunkái: »A debreceni színház és rendezés«. Budapest. 1910. »Színművészet«. Tanulmányok. Szeged. 1914. — Neje: Hevér Juliska, színésznő, sz. 1872-ben, Szegeden. Színpadra lépett 1889. febr. havában. Elvégezte a szegedi zenede ének- és zongoratanfolyamait, kitüntető oklevéllel. Egy ízben Tamássy József javára rendezett hangversenyen tűnt fel kellemes hangjával, mire Aradi Gerő szegedi igazgató leszerződtette. Igazgatói voltak még: Makó Lajos, Somogyi Károly, Rakodeczay Pál. 1893-ban férjhez ment Ferenczi Frigyeshez.

Ferenczi István, színész, sz. 1888. nov. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Ferenczi Károly, színész, sz. 1895. dec. 25-én, Budapesten. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Ferenczi Lipót, színész, sz. 1889. dec. 14-én, Nagykárolyban. Színpadra lépett 1913. júl. havában.

Ferenczi (Éva) Sándor, színész, sz. 1854-ben, Dubrókán, Ung vm. Színipályára lépett 1884. szept. 9-én.

Ferenczi Vitus, ferencrendi szerzetes, 1773—1776-ig tanár volt Csíksomlyón,

ahol a nyelvtant, retorikát és poétikát tanította. Megh. 1797-ben. Írt egy iskolai drámát.

Ferenczi Zoltán dr., irodalomtörténet-író, a Magy. Tudományos Akadémia főkönyvtárosa, a Petőfi Társaság alelnöke, sz. 1857. okt. 7-én, Borsán, Kolozs m., megh. 1927. máj. 31-én, Budapesten. Már huszonhatesztendő korában egyetemi magántanár volt, majd iskolaigazgató, 1899-ben pedig kinevezték a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatójává, 1903-ban rendkívüli, 1924-ben pedig az egyetem rendes tanárává. Közben tagjává választotta a Magyar Tudományos Akadémia, a Petőfi Társaság, a Kisfaludy Társaság. Több más rábízott irodalmi és tudományos feladat között szerkesztette a Shakespeare-Tárt. Nagy érdemet szerzett a Petőfi-kultusz felvirágoztatása körül. Indítványára ülték meg 1892-ben az erdélyi magyar színművészet százéves jubileumát. Ő alapította a »Petőfi Múzeum«-ot. A Petőfi-centenárium alkalmából több értékes felolvasást tartott Petőfiről és ő rendezte sajtó alá a főváros kiadásában megjelent és ország-szerte elterjesztett olosó, Petőfi-kiadást is. Színművei: »Az arany kakas«, népdráma 5 felv. 1884-ben Kolozsvárra adták; »Lázár János«, trag. 5 felv. 1885. u. o.; »Száz év előtt«, alkalmi színdarab az erdélyi magyar színjátszó társaság megalakulása idejéből, Kolozsvár, 1892. Szakmunkái: »E. Kovács Gyula életrajza«. (1885.); »A kolozsvári színeszet és színház története«, (1897); »Az erdélyi magyar játékszín kezdete«, (1902). — Neje: Hubay Aranka, színésznő (Hubay Jenő testvérnője), sz. 1861-ben, megh. 1919. április 9-én, Budapesten. 1883. nov. 1-én a kolozsvári színházhoz szerződött. 1886. júl. 24-én Kolozsvárra lépett házasságra.

Ferenczy Ferenc, tenorista, sz. 1835. febr. 12-én, Ungváron, megh. 1881. márc. 7-én, Weimarban. Hangját 1853-ban Milánóban Lampertinél képezte; 1853-ig Bécsben tanul. 1859. nov. 14-én a gráci színházban fellépett a »Troubadour«-ban. 1862-ben Berlinben, Oroszországban, Angliában énekelt. 1865-ben a bécsi udvari opera tagja, majd négy év múlva Milano, Barcelona, Anglia színpadjain aratja sikereit. 1871-ben a weimari udvari

színház tagja lett, ahol 10 évig működött. Legjobb szerepe Eleázár volt.

Ferenczy Ferenc, író, a Kisfaludy és Petőfi Társaság tagja, sz. 1861-ben, Bécsben, megh. 1930. jan. 11-én, Budapesten. Jogot végzett, a kereskedelmi minisztériumban volt tisztviselő, mint osztálytanácsos ment nyugdíjba, hogy teljesen az irodalomnak élhessen. A Nemzeti Színházban néhány nagy sikere volt, különösen a »Flirt«-tel (1911. febr. 21.), mely szellemes dialógusaival, jól jellemzett, elegáns alakjával egyike a legjobb magyar vígjátékoknak. »Rablélek« című drámáját a Várszínházban adták elő. (1901. februárban). Ezt követte a Nemzeti Színházban 1902. március 12-én »Pogány Gábor« című műve. Egyéb munkája: »A nagy érzés«, (1905. dec. 2.) »Az örök küzdelem« (1908. jan. 17.) »A szerelem útjai«, színj. 7 képben, bem. 1912. márc. 8. (Nemzeti Színház) »Mimikri«, vj. 3 felv., bem. 1926. márc. 13. Kamaraszínház.

Ferenczy Gyula, színész, sz. 1851-ben, Győrött, megh. 1887. márc. 9-én, Székesfehérvárott. 1869. febr. 8-án lett színész Lászy Vilmosnál. 1880-ban Szegedi Mihálynál, utána Polgár Gyulánál, majd 1884-ben újra Lászy-nál, 1 év után Aradi Gerónél, 1886-ban Komlósinál volt szerződésben. Nevét a kedvelt színészek sorában találjuk. Neje: Kócsi Horváth Ilon, színésznő, sz. 1839-ben. Színésznő lett 1863-ban, Molnár Györgynél.

Ferenczy Izabella, operaénekesnő, sz. Nyitrán, megh. 1890. okt. 18-án, Csákván. 1843. körül lépett a színpályára. Ez idő tájt került külföldre. 1854-ben a pesti német színház tagja. 1857—1859-ben Havi Mihály igazgatása alatt Kolozsvárott működött. Jóval később Zágrábban (Miskovitsné néven) első primadonna volt.

Ferenczy József, színész, operett-buffó, sz. 1846. febr. 5-én, Korlát-on, 'Abauj vm., megh. 1912. nov. 23-án, Budapesten. Papnak készült, de 1863. aug. 1-én mégis színész lett, Demjén Károly társulatánál. 1880-ban Károlyi Lajosnál, 1885-ben Tóth Bélánál találjuk, innen

1886-ban a Népszínház kötelékébe lépett, ahol előbb ügyelői minőségben funkcionált, majd titkárrá lépett elő, azután 1891-től rendező. Tanácsosa volt az Orsz. Színészegyesületnek egy évtizedig és különösen mint a rovancsoló-bizottság tagja élénk működést fejtett ki. 1899. őszén nyugdíjba vonult. Neje: Beretvás Teréz, segédszínész, sz. 1850-ben, Nagykőrösön, megh. 1898. máj. 29-én, Budapesten. Színipályára lépett 1868. ápr. havában, Molnár Györgynél.

Ferenczy József, színigazgató, sz. 1852. febr. 2-án, megh. 1908. júl. 28-án, Buenos-Airesben. Mint színész a bécsi Ring-színházban aratta első nagy sikereit, hol a »Hoffmann meséi« címszerepében megnyerte a közönség tetszését. Amikor a színház leégett, megmenekült. 1888-ban Berlinben találjuk, ahol átvette a Karl Schultze-Theater vezetését, azután a berlini Central-Theater igazgatója lett. (1900.)

Ferenczy József, színész, baritonénekes, sz. 1861-ben, Kolozsvárott, megh. 1921. ápr. 19-én, Budapesten. Egyetemi tanulmányai után szolgabíró akart lenni, majd 1885-ben a színpályára lépett. Működött Kassán, Debrecenben, Szatmárt, Székesfehérvárott, stb. — Neje; Lányi Irma, színésznő, sz. 1873-ban, Budapesten. Színészakadémiát látogatott, majd 1893. okt. 1-én Veszprémi Jenőnél lépett a színpályára. Mint hősnőnek nagy sikerei voltak Szatmárt, Székesfehérvárott, Debrecenben. 1898. ápr. havában volt a házasságuk Szabadkán. — Mint írónőnek ismert neve van. — Leánya: F. Magda, színésznő, sz. 1902-ben, Szatmárt. Színészakadémiát látogatott; már gyermekkorában játszott és ügyes szavalatával feltűnést keltett. A kritika ekkor a legszebb jövőt biztosította részére; korai halálával (1922. jún. 24.) neve letűnik a színpalokról.

Ferenczy Károly, színész, sz. 1878. nov. 28-án, Budapesten. Színész-családból származott, atyja a Népszínház rendezője, anyja jónévi vidéki színésznő volt. Szülei a papi pályára szánták, de nyugtalan természete miatt otthagyja a zárdát és elszökött Bárdi Lajos nagylaki színtársulatához. Azonban a vidéki vándorélet és

a vele járó sok nélkülözés megtörte. Ekkor beiratkozott Fülöp Sándor színésziskolájába. Azután Brassóban működött, Egry Kálmánnál. Néhány évi barangolás után Feld Zsigmond színtársulatához szerződött. Ezután ismét vidékre ment. Volt ifj. Polgár Károly, Kömley Gyula, Hajdú István, Rakodczay Pál színtársulatánál. 1902-ben felkerült a Magyar Színház kötelékébe, ahol nagy sikerei voltak. Magyar Színházi szereplése alatt történt meg vele az alábbi szenzációs esemény, amiről sokáig beszéltek színházi körökben. Egyik darabban egy betörő figuráját osztották rá. A gyönyörű kiállítású darab azonban megbukik; erre F. a betörő maszkjában el megy egy előkelő vendéglőbe, ahol megjelenésével az akkori politikai viszonyok miatt nagy pánikot idéz elő; a rendőrség veszedelmes gazembert látván benne, letartóztatják. Másnap az előadást nem tudták elkezdni, mert a főszereplő hiányzott. Nagy lótas-futás után végre megtalálták a hetedik kerületi rendőrség fogdájában, ahonnan Tomcsányi képviselő intervenciójára, miután a tréfa tisztázódott, F.-t visszavitték a színházhoz. Ettől kezdve megfordult a darab sorsa, mert F. ötletessége zsúfolt házakat vonzott. Ezután visszament a vidékre, Csóka Sándor miskolci társulatához, ahonnan Krecsányi Ignác szegedi színházához kerül. Ekkor Krecsányi nevelt lányával házasságra lép. Kassán Szendrey Mihály színtársulatának a tagja. Kassáról elszerződik Janovics Jenőhöz, Szegedre, ahonnan 1903-ban Beöthy László a Király Színházhoz hívta meg. Itt az »Aranyvirág«-ban mutatkozott be és mint táncos-komikus a legelső sorba került. 1905. aug. havában átszerződik a Magyar Színházba, ahol mint drámai színész a »Koldusgróf«-ban aratta első nagy sikerét. 1910–12. a Vígszínház tagja. 1912. okt. 30-án kabarét nyitott a Gyár-u. 21. szám alatt. A világháború kitörésekor önként jelentkezett a harcterre, ahonnan súlyos sebesüléssel tért haza. Ezután a Fővárosi Orfeumban működött, ahol szcenizált dalaival aratott sikert, majd Nagy Endre kabaréjának volt kiváló tagja. 1925. okt. havától a Városi Színház tagja.

Ferenczy Lajosné Szabó Eszter, színésznő, sz. 1842. jún. 29. Szabadkán.

Színpadra lépett 1861-ben, Buday Józsefnél.

Ferenczy Marianne, színésznő, sz. 1908. aug. 15-én, Teschen-ben. Színésziskolát nem végzett. Kassán 1924. decemberében egy iskolai ünnepélyen szerepelt, ott látta meg Faragó Ödön, az akkori kassa—pozsonyi színtársulat igazgatója és leszerződtette. Erre abbahagyta tanulmányait és már 1925. jan. 4-én Kassán az »Új rokon« c. darabban mutatkozott be teljes sikerrel. Eddigi igazgatói voltak: Faragó Ödön, Sebestyén Géza és Kardoss Géza. Játzott: Kassán, Pozsonyban, Egerben, Szolnokon, Debrecenben. Főbb szerepei: »Bob hercege«, »Nebántsvirág«, »Marika«, »Noszty fiú«, »Nem nősülök«, »Cirkuszhercegnő«, »Marica grófnő«, »Csattan a csóka«, »Zenabona«, »Eltört a hegedűm«, »Verebély-lány«, »Párisi kirakat« c. darabokban vannak stb. Prágában is vendégszerepelt.

Férfikar. A színházi személyzetnek lényeges kiegészítő része, mely nélkülözhetetlen énekes darabok előadásánál. Az operákban, természetesen, még fontosabb szerepe van. A régi görög drámában igen jelentős volt a férfikar, mely az egész cselekvényt végig kísérte, a zene mellett azonban ének helyett bizonyos éneklő-szaválás volt divatban. Ennek nyoma Shakespeare drámaiban is megtalálható. (V. ö. Karénekes. — Női kar.)

Férjek iskolája. Vj. 3 felv. Írta: Mo-lière. Fordította: Szász Károly. Bem. 1881. április 22-én, Nemzeti Színház. Szereposztása: Sganarelle: Vizváry Gyula; Aristé: Egressy Ákos; Izabella: Csillag Teréz; Leonora: Fáy Szeréna; Liza: Sántha Antalné; Valére: Mihályfi Károly; Fúrge: Sántha Antal; Biztos: Körösmeczei Gusztáv; Jegyző: Tóth Imre.

Fernande, vagy a vetélytársnő boszúja, szmü 4 felv. Írta: Sardou Victor. Ford. Szerdahelyi Kálmán és Paulay Ede. Bem. 1873. nov. 7. Kassán.

Ferner Max, német színműíró. Nálunk is bemutatott munkája: »Édes apuka!«, vj. 3 felv. Társz.: Negl Max.

Ford.: Karinthy Frigyes. Bem. 1919. jan. 3. Budapesti Színház.

Ferrari Paolo, olasz drámaíró, sz. 1826. ápr. 4-én, Modenában, megh. 1889. márc. 9-én, Rómában. Nálunk »A pár-baj« (Ill duello) c. 4 felvonásos drá-máját ford. Csepreghy Lajos, bem. 1872. ápr. 26. a Nemzeti Színház.

Ferrier (ferjé) Paul, francia szín-műíró, nálunk színre került művei: »Tiszt-urak a zárdában«, operett 3 felv. Társz.: Prével Jules. Zen. szerz.: Varney Louis. Ford. Evva Lajos. Bem. 1881. febr. 11. Népszínház. »A honatyák otthon«, boh. 4 felv. Ford. Fáy J. Béla. Bem. 1884. ápr. 1. U. o. »231-ik cikk«, vj. 3 felv. Bem. 1894. ápr. 27. Nemzeti Színház. »Az eré-nyes Metella (Le Capitole), vígopera 4 képben. Társz. Clairville Louis. Zen. szerz. Serpette Gaston. Ford. Komor Gyula. Bem. 1896. szept. 26. Budai Színkör. »A babona«, operett 3 felv. Társz. Clairville. Zen. szerz. Roger Viktor. Ford. Makai Emil. Bem. 1898. szept. 3. Magyar Színház. »Felfordult világ«, fantasztikus operett 3 felv. Társz. Blum. U. o. »Az anyós«, énekes bohózat 3 felv. Ford. Komor Gyula. Bem. 1902. nov. 29. Népszínház. »A konzul felesége«, operett 3 felv. Társz. Clairville. Zen. szerz. Serpette. Ford. Bálint Lajos. Bem. 1904. máj. 20. Népszínház. »A férjhezment kis-asszony«, operett 3 felv. Társz. Ordonneau. Zen. szerz. Clerice és Diet. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1905. szept. 16. Magyar Szín-ház. »Bohémszerelem«, operett 3 felv. Zen. szerz. Herblay Henri. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1905. dec. 11. U. o.

Ferron Adolphe, francia zeneszerző. Nálunk színre került munkája: »A kroko-dilus«, operett 3 felv. Szövegét írta: Wal-ther. Ford. Faragó Jenő. Bem. 1898. okt. 5. Magyar Színház.

Fertálmánások, vígjáték 3 felv. Írta Berczik Árpád. Bem. 1868-ban, a budai Népszínházban. (E művében a mánáso-kat majmoló ficsurakat gúnyolja.)

Fest Vidor, karmester, sz. 1900. jún. 25-én, Szepesváralján. Színipályára lépett 1928. szept. 1-én.

Festetics Andor (tolnai) gróf, szín-műíró és színész, sz. 1857. nov. 26-án, Dunaharasztn, meghalt 1929. március 25-én, u. o. Tanulmányai befejezése után színész lett és Tolnai Andor néven 1880-után a kolozsvári színházhoz szerződött, ahol négy évig működik mint bonvivant és szalonszínész. Itt vette nőül Dömjén Rózsát (L. o.), a színház tagját. Három évig működött még ezután a vidék más nagy színpadjain, míg 1887-ben feleségével együtt a Nemzeti Színház tagja lett. Utóbb a színpadot a Nemzeti Színház tit-kári állásával cserélte fel, majd 1895-től 1900-ig a Nemzeti Színház igazgatója, 1900-ban a vidéki színészet országos fel-ügyelőjévé nevezik ki, amely állást ekkor szervezték és amelyet 1913-ban saját ké-relmére történt nyugdíjaztatásáig kiváló szakértelemmel töltött be. Ezen minőségében különös érdemeket szerzett a vidéki színészet rendezése terén a kerületi rendszer megszervezésével, a színpártoló egyesületek és színügyi bizottságok létesítésével, végül pedig új színházak és színpályák építteté-sével. 1909-ben a Nemzeti Színház örö-kös tagja lett. 1914. márc. 17-én az Orsz. Színészegyesület dísztagjává választották. Színművei közül színrekerült a Nemzeti Színházban: »Kiadó lakás«, vj. 1 felv. (1888.), »Új szomszédság«, vj. 3 felv. (1891.). Több színművet fordított is a Nemzeti Színház részére. (Dr. Sallay Géza)

Festetics György gróf, 1792-ben az első magyar szintársulat felsegítésére 400 forintot, 1794-ben 1000 Rhfrtot, 1796-ban pedig 100 forintot adományozott.

Festetics László gróf, keszthelyi főúr, a balatonfüredi színház részére 1830-ban Kisfaludy Károly felkérésére hat óriási jóni oszlopot faragtatott egyik kőbányájá-ban és azokat saját költségén szállította Füredre. »Ezrekbe került volna ez akkor, ha pénzen kellett volna venni.« (Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül. I. kötet, 116. oldal.) (V. ö. Balatonfüredi színészet.)

Festetics Leó gróf (tolnai), a Nemzeti Színház igazgatója, sz. 1800. okt. 8-án, Pécsen, megh. 1884. nov. 16-án, Budapesten. 1853-ban nevezték ki a Nemzeti Színház igazgatójává. Zeneszerző is

volt s mint ilyen, előkelő névre tett szert. A Nemzeti Színház nagyszabású átalakítását tervezte, de pénz hiányában csak erkélyt építtethetett az első emeleti pályolyok elé. Igazgatói működése azonban egyoldalú volt, mert főleg az operát kedvelte, a drámai előadásokra kevés gondot fordított s emiatt a sajtó gyakran felszólalt ellene, mire csakhamar népszerűtlenné vált. Ekkor (1854. nov. 17.) elhagyja az igazgatói széket. Utóda gr. Ráday Gedeon lett. (L. o.) Azután 1866-ban a színészakadémia igazgatását bízták rá. Itt azonban viszály tört ki közte és Szigeti József között, ami káros volt az iskolára is. 1880-ban nyugalomba ment. Munkái: »A Nemzeti Színházról« (Pest, 1856.), »Ellemtan« (A színtanoda használatára, Pest, 1867.), »Néhány szó a művészet és a Nemzeti Színház érdekében« (1867.). Cikkei: »Az eredeti drámaíró-bizottság ügyében« (Hölgyfutár, 1853.), »Színházi levelek« (Divatcsarnok, 1855.), 1853-ban a »Déli-báb« c. lapot szerkesztette.

Festett világ. Színészi kifejezés, mely alatt megjelent Váradi Antalnak egy — a színészeletről vett regénye — és Egressy Ákosnak egy színészet-oktató könyve.

Fésüs György dr. (idősebb), jogi doktor és jogakadémiai tanár, sz. 1841. máj. 28-án, Pesten, megh. 1914. dec. 7-én, Pozsonyban. Tanulmányait Budapesten végezte. Része volt a budai Népszínház megalapításában és különösen kivált bátorságával, melyet az akkori mozgalmas napokban Benedek tábornaggyal, Magyarországon katonai kormányzóval szemben tanúsított. Számos színdarabot fordított a Nemzeti Színház számára. Jelesebbek: »Christiane«, szmü 4 felv. Írta: Edmond Gondinet. »Somerive grófnő«, szmü 4 felv. Írták: Barrière és Prébois. »Hét év múltán«, vj. 1 felv. Írta: id. Dumas Sándor.

Fészek. Művészklub Budapesten, a Kertész ucca (36. szám) és Dob ucca sarkán. Ennek a történetét Zilahy Gyula ekkép adja elő: Pali fia keresztelődjére Gabányi Árpád egy kasírozott focskekészket küldött. Midőn az alakuló klub vezetősége egy utolsó — elhatározó — ülésre összejött, Zala György azt kérdezte, »mi címet adjunk kis tanyánknak? Valami gyűjtőnév

lenne jó.« Mire Zilahy az aznap kapott focskekészre utalva, azt mondta: »Kis tanyánk neve legyen Fészek!...« Vagyis: Festők, építésszek, szobrászok, énekesek, komédiások hajléka. A címet elfogadták és azóta e klub »Fészek« néven ismeretes. A klub fennállása óta (1901.) idevonzotta nemcsak az eddig elkülönült asztaltársaságokban szerteszórt írói és művészvilágot, hanem az irodalomnak és a művészetnek lelkes pártfogóit is. Lassanként igazi központja lett a Fészek az írói és művészvilág társadalmi életének. Itt tartják üléseiket a festők, szobrászok, építésszek, itt találunk otthonra a különböző színházak művészei, itt ülésezik a színészek szövetsége, a színpadi szerzők egyesülete, a színházigazgatók szövetsége, a színészek sportegyesülete, a külföldi sajtószindikátus, az építőművészek és a legújabb internacionális irodalmi egyesülés magyar osztálya, a magyar Pen Klub.

A Fészek, amely az első esztendőben csak szerény mértékben tudott otthont adni a művész- és íróvilágnak, 1921. áprilisában megvette a házat, melyben már húsz év óta voltak a helyiségei, művészi interieur teremtett a tagjai számára. Bálint Zoltán és Jámor Lajos műépítésszek régi olasz renaissance-stilusban tartott nagy fedett arkádokkal és felső terraszokkal kert-helyiségeket teremtettek nyári helyiségül, új hálót építettek és új vesztibült.

A Fészek minden csütörtökön hangversenyt rendez és időnként kiállításokat is, amelyekkel megkönnyítik a képzőművészeti termékek elhelyezését és hozzájárul a művészetek népszerűsítéséhez. A legelső kabaré-estét Budapesten szintén a Fészek rendezte olyan időben, amikor nálunk az efajta szórakozás még teljesen ismeretlen volt. A Budapesten megforduló külföldi művészek és írók mindig ellátogatnak a Fészek-klubba, amely így megteremtí közti és a magyar művészvilág közt a kapcsolatot. 1926. augusztus haváig a Fészekben közel kétszáz nagy külföldi író és művész fordult meg a klub fennállása óta.

Feszes-színész, szerepkörmegjelölés, a francia »pedante« szó magyaros alakja régi szerződésekben és előzetes színházi jelentésekben. (V. ö. Pedáns.)

Feszler Géza, magyar születésű karmester, 1911-ben a zürichi színház tagja. 1911. jún. havában Prager Miksa német operett-társulatával a Vígszínházban vendégszerepelt. 1912. tavaszán a Népoperához szerződött.

Feszti Irén, színésznő, sz. 1889. márc. 1-én, Balatonszemesen. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Feydeau (fejdó) Georges, fr. színmű-író, sz. 1862-ben, Párizsban. Nálunk előadott színművei: »A két Champignol«, boh. 3 felv. Bem. 1895. márc. 16-án, Népszínház. »Csak párosan!«, boh. 3 felv. Társszerző: Desvallieres Maurice. Bem. 1896. máj. 8-án. Fővárosi Nyári Színkör. Ford.: Komor Gyula. A Vígszínház is műsorába iktatta: 1901. jún. 5-én. »Míg az asszony alszik«, vj. 3 felv. Bem. 1897. máj. 4. U. o. Ford.: Komor Gyula. »Fernand házassága«, boh. 3 felv. Ford.: Fáy J. Béla. Bem. 1897. júl. 15-én. Városligeti Színkör. (A Vígszínház is előadta 1900. szept. 8.) »Utána!« (Le Dindon), boh. 3 felv. Bem. 1897. aug. 27. Fővárosi Nyári Színkör. »A nőszabó«, vj. 3 felv. Ford.: Komor Gyula. Bem. 1898. febr. 3. Vígszínház. »A férj vadászni jár«, boh. 3 felv. Ford.: Mihályi József. Bem. 1899. márc. 5. U. o. »Osztrigás Mici«, vj. 3 felv. Bem. 1899. nov. 14. Vígszínház. Ford.: Béli Izor. »Pajkos férjek«, boh. 3 felv. Bem. 1900. márc. 10. U. o. »Mici hercegnő«, boh. 5 felv. Bem. 1903. márc. 20. U. o. »Kézről-kézre«, boh. 4 felv. Ford.: Molnár Ferenc. Bem. 1905. ápr. 6. U. o. »Kutya van a kertben«, vj. Ford.: Góth Sándor. Bem. 1908. szept. 5. U. o. »Vigyázz a nőre«, boh. 3 felv. Bem. 1909. márc. 20. U. o. »Toto«, boh. 1 felv. Ford.: Heltai Jenő. 1912. jún. 14. U. o. »Mit járkálsz meztelenül?«, vj. 1914. jún. 6. U. o. Ford.: Heltai Jenő. »Nem csalom meg az uramat!« Társszerző: Peter René. Belvárosi Színház. 1923. dec. 19.

Fiaskó-szó, eredete Olaszországból indul ki. Ugyanis Biancolleli flórenci híres bohóc legkiválóbb ügyessége abban állott, hogy minden tárgyra, ami kezébe akadt, életet csinált. Egyszer azonban egy tábori palackkal lépett föl, amely tudvalevőleg

szalmával van körülfonva s amelyet Bergamoban, a bohóc szülővárosában, »fiasco«-nak neveznek és sehogysem akart neki sikerülni a közönséget egy találó él, vagy szójáték által fölvilványozni. Végre dühösen fiaskójához fordult és így szólt: »Te vagy az oka, hogy én ma így ostoba vagyok. Lódulj!« Ezzel eldobta magától a palackot. A közönség erre kacagásba tört ki. Azóta, ha valamely színész vagy énekes föllépése nem sikerült, rendszeren azt mondták: »Ez is Biancolleli fiaskóját fogta«, — később egyszerűen »fiaskót fogott«.

Fiche Clyde, amerikai drámaíró, sz. 1865-ben, megh. 1909. szept. 6-án, Párizsban. Nálunk színre került »Az igazság« c. 4 felvonásos színműve, Mikes Lajos fordításában, 1907. nov. 17-én, a Vígszínházban.

Fichterné Ilona, karénekesnő, 1860. júl. 18-tól 1889. jún. 30-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Fichtner, bécsi udv. színész, nejével (Koberwein Borbálával) 1834. júl. 5-én mint vendég fellépett a pesti német színházban a »Molnár és gyermeké«-ben mint Konrád, neje mint Mária.

Fichtner Camilló, a Nemzeti Színház karénekesnője. Színipályára lépett 1869-ben. — Neje: Fichtner Ilma, színésznő. Színipályára lépett 1858-ban.

Fichtner Sándor, zeneszerző, sz. 1878-ban, Uraiujfaluban, Vas megye. A soproni evangélikus liceumban kezd a zenével foglalkozni s már ekkor komponál magyar dalokat és orgona-prelűdöket, sőt zongora-fantáziát. F. a liceum diák-orgonistája, a Zenetársaság könyvtárosa. Itt nyeri első pályadíját, 1897-ben, egy zongora capriccioval. 1898-ban »Rákos nymphájához« c. melodramáját nyilvánosan is előadják. Érettségi után, 1898-ban a Zeneakadémiára iratkozik, ahol Koessler és Herzfeld tanítványa. 1901-ben szerzi a Klapka-nyitányt, bem. a Vígszínházban, 1901. márc. 15-én. 1902-ben katonai szolgálatra vonul be Sopronba, tiszti vizsgát tesz, közben indulókat komponál. 1903-ban a szegedi honvédszenekar karmestere lesz és azóta állandóan Szegeden él, je-

lenleg mint a 9. honv. gyal. ezred zenekarának aligazgató-karnagya. Katonai zenekarával 1904. febr. 22-én tartja első szimfonikus hangversenyét s előadja magyar szvitjét. 1910-ben írja »1848« c. szimfonikus költeményét, mellyel 1912-ben a Zichy Géza gróf díját nyeri. Ugyanekkor a »18. zsoltár« c. műve a debreceni ref. kollégium pályázatán nyeri az első díjat. Szimfonikus művei: 1905. Magyar hangverseny nyitány. 1906. Tavaszi nyitány. 1907. Hegedűverseny. 1908. Román. 1912. Gordonkaverseny. 1920. Zongorafantázia. 1923. Magyar szvit. 1927. Magyar fantázia. 1928. I. szimfónia. Kamarazenei művei: 1908. Szombati himnusz. 1909. Petőfi: Dalaim. 1921. Petőfi: Szeptember végén. 1927. Berzsenyi: Fohászkodás. Négy füzeté nyomtatásban jelent meg Budapesten. Színpadi munkája: »Bergengócía«, énekesjáték 3 felv., szövegét írta: Lugosi Döme. Bem. Szeged, 1923. márc. 9-én. Életrajzát írta: Ecker Elek, Szeged, 1928.

Fidelio, nagy opera 2 felv. Írta: Sonleitner József, a bécsi udvari színházak titkára, aki viszont Jean Nicolas Bouilly francia írónak »Leonore ou l'amour conjugal« című művét dolgozta át Beethoven részére. Az eredeti francia szöveget Pierre Gaveaux zenéjével már 1798-ban játszották Párizsban. Bouilly szövegének olasz fordítását »Leonora, ossia l'amore conjugale« címmel Ferdinando Paër, a drezdai operaház akkori olasz karmestere zenésítette meg, akinek művét 1805-ben Drezdában, később pedig Bécsben is előadták. Beethoven »Fidelio«-ja 1805. nov. 20-án került először színre a bécsi Theater an der Wien-ben, újra átdolgozva 1806. márc. 29-én, majd 1814. máj. 23-án adták elő a Kärnthnertheaterben, ahol Treitschke Frigyes György szövegi átdolgozásával és Beethoven sok zenei módosításával került színre. Első pesti előadása a német színházban: 1816. máj. 6-án volt, majd előadták a Nemzeti Színházban is, 1839. dec. 28-án, Lengei fordításában, ezzel a szereposztással: Fernando: Udvarhelyi Miklós; Pizarro: Konti Károly; Florestan: Joób Zsigmond; Leonora: Schodelné; Rocco: Váray; Marcellina: Felbér Mária; Jaquino: Erkel; Egy tiszt: So-

mogyi. 1845-ig 10-szer adták, azután csak 1864-ben és 1870. dec. 14-én került színre. A M. Kir. Operaházban 1885. jan. 31-én volt a bemutatója, ezzel a szereposztással: Fernando: Tallián János; Pizarro: Láng Fülöp; Florestan: Pauli Richárd; Leonora: Spányi I.; Rocco: Kőszeghy Károly; Marcellina: Kordin Mariska; Jaquino: Kiss Dezső. Felújították 1916. márc. 27. 1920. dec. 19., stb. Beethoven születésének évfordulóján újra felelevenítették: 1925. dec. 16-án. Szereposztása ez volt: Fernando, miniszter: Székely Mihály; Pizarro, az államfőház parancsnoka: Szende Ferenc; Florestan, fogoly: Székelyhidy dr.; Leonora, neje, Fidelio név alatt: Haselbeck Olga; Rocco, tömlőctartó: Venczell Béla; Marcellina, leánya: Halász Gitta; Jaquino, kapus: Szügyi Kálmán. A Városi Színház 1929. jún. 7-én iktatta műsorába. A címszerepet Radnai Erzsébet énekelte, Marcellina Kőszeghy Teréz volt.

Fiesco. Szomorújáték 5 felv. Írta: Schiller Frigyes. Bem. 1812. febr. 15-én, Kolozsvárott, Puky József fordításában. Budán 1836. aug. 27-én adták, Nagy Ignác fordításában, ezzel a szereposztással: Julia: Kántorné; Hasszán: Fánecs Lajos; Fiesco: Lendvay Márton; Doria András: Udvarhelyi Miklós; Bertha: Bartháné; Verrina: Szentpétery Zsigmond; Bourgo-gnino: Egressy Gábor; Calcagno: Szilágyi Pál; D. Gianettino: Megyeri Károly. Pesten, a Nemzeti Színházban 1837. nov. 22-én adták először, 1839. aug. 27-én újból. (Fordította: Inczédy László, majd Palágyi Lajos fordítása szerint színre került Budán, Krecsányi Ignácnál, 1897. júl. 7-én.) Operai átdolgozásban Fáy Gusztáv zenéjével 1868. máj. 2-án került színre a Nemzeti Színházban, ezzel a szereposztással: Dora Gianettino: Simon; Julia: Kendelényi Fanny; Lomellino: Ormay Ferenc; Fiesco: Ellinger József; Leonora: Human Olga; Arabella: Csillag Róza; Verrina: Kőszeghy Károly; Zenturione: Bodorfi Henrik; Zibo: Kaczvinsky János; Asserato: Korbai; Romano: Hubenay.

Figaro. Színpadi alak, amelyet Beaumarchais a »Figaro házasságá«-ban terem-

tett s melyet később Mozart s Rossini operájukban is felhasználtak; azóta a fondor és ügyes cimborák tipikus elnevezése. (A borbélyokat is tréfásan Figarónak nevezik.)

Figaro. Színházi képes hetilap, megjelent 1918. szept. 18-án, Budapesten. Szerkesztette Radnóti József, 1920-ban Braun Sándor.

Figaro házassága vagy egy napi boldogság, vj. 5 felv. Írta: Beaumarchais, ford. Szilády. Bem. a Nemzeti Színházban, 1880. márc. 12-én, ezzel a szereposztással: Almaviva gróf: Náday Ferenc; Rosina grófné: Helvey Laura; Figaro: Halmi Ferenc; Zsuzsi: Molnárné; Marcellina: Szathmáryné; Antonio: Szigeti Imre; Fanchette: Csillag Teréz; Cherubin: Márkus Emma; Bartholo: Ujházi Ede; Basilio: Földényi Béla; Don Guzman: Vizváry. Felújították többek között: 1922. ápr. 13-án. (Budán már 1834. febr. 23-án játszottak egy »Figaro lakodalma« c. vígjátékot, melynek szerzője Jünger J., német író, magyarra fordította: Szilády.) Operai átdolgozásban Mozart zenéjével írta Da Ponte Lorenzo. Ford.: M. F. Első külföldi előadása: Bécs, 1786. máj. 1., olasz nyelven. Németül u. o. 1798., a Kaernthner Theaterben adták. Nálunk a Nemzeti Színház 1858. szept. 11-én mutatta be ezzel a szereposztással: Susanna: Kaiser Erntné; Figaro: Kőszeghy Károly; Almaviva: Bignio Lajos; Cherubin: Tély Emma; Marcellina: Horváth Teréz; Basilio: Bognár Ignác; Antonio: Kacsvinszky János; Bartolo: Benza Károly. (A bécsi új udvari operaház 1870-ben mutatta be, ahol 1886-ig 343 előadást ért meg.) A Magy. Kir. Operaház 1886. jún. 13-án mutatta be. Szereposztása ez volt: Almaviva: Láng Fülöp; Grófné: Rotter Gizella; Susanne: Komáromy Mariska; Cherubin: Kordin Mariska; Figaro: Ney Dávid; Marcellina: Saxlehner Emma; Bartolo: Tallián; Basilio: Kiss Dezső; Curzio: Dalnoki Béni; Antonio: Kőszeghy Károly; Fanchette: Ábrányiné. 1909-ig 24-szer volt műsoron. Új kiosztása 1889. márc. 27-én volt. Gr. Almaviva: Mannheit Jakab; Grófné: Maleckyné; Cherubin: Gábor Kornélia; Figaro: Ney Dá-

vid; Marcellina: Fleissig Mariska; Bartolo: Szendrői Lajos; Basilio: Pauli Richárd; Curzio: Dalnoki Béni; továbbá: 1926. nov. 27-én is felújították. Ekkor Figaro: Szende Ferenc, Susanne: Sándor Erzi; Grófné: Medek Anna; Almaviva: Szemere Árpád; Cherubin: Halász Gitta; Bartolo: Venczell Béla; Marcellina: Budánovits Mária volt. Újra felelevenítették 1928. nov. 27-én, ekkor a színlap így festett: Gróf Almaviva: Farkas Sándor; A grófnő: Nagy Margit; Susanne, a szobalánya: Sándor Erzi; Figaro, borbély: Szende Ferenc; Bartolo, sevillai orvos: Komáromy P.; Marcellina: Bársony Dóra; Basilio, énekemester: Szügyi Kálmán; Cherubin, apród: Diósy Edit; Antonio, kertész: Palotay Árpád; Fanchette, a leánya: Sándor Mária; Don Curzio, bíró: Toronyi Gyula. A Városi Színházban első előadása 1929. jan. 23-án volt, ahol Faragó Jenő fordításában ezzel a szereposztással adták: Gróf Almaviva: Csóka Béla; A grófnő: Báthy Anna; Susanne, a szobalánya: Zoltán Irén; Figaro, borbély: Welser Tibor; Bartolo, orvos: Veres Jenő; Marcellina: Ábrányi Margit; Basilio, énekemester: Szabó László; Cherubin, apród: Kőszeghy Teréz; Antonio, kertész: Pajor Ödön; Barbarina, a leánya: Kovács Ilonka; Don Curzio, bíró: Kövess Andor. (A berlini udvari operában bem. 1790. szept. 14. 1908. szept. 24-én 500-adszor került színre.)

„Figaro itt, Figaro ott, Figaro mindenütt!” Szállóige, alakja a »Sevillai borbély«-ban (I. felv.) fordul elő. (V. ö. Sevillai borbély.)

Figuralista. A statisztika neve a régi színészek idején. Az első magyar színháztagjai statisztálni is kénytelenek voltak. Erre vall egy eredeti theatralis akta, melyen az elszámolás 1—1 frtot utalványoz statisztálás fejében Ernyinek, Királyinak, Bagolyi leányasszonynak és Gáhy leányasszonynak. (1796.) (V. ö. Állnok. Statisztika.)

Figuráz: = alakoskodik, bohóskodik.

Figyelmező, kritikai tartalmú folyóirat. Az Athenaeum társalapja. Megindult 1837. júl. 1-én. Megszűnt 1840. dec. 29-én. Szerkesztette Vörösmarty Mihály,

»Fehér-holló társaság« tagjai

Fehér Gyula

Fehérvári Juliska

Fejér Károly

Fejes Teri

Fekete József (1882)

Fekete Józsefné Sándor Juliska

Fekete Pál

Feld Irén

Feld (Föld) Mátyás

Feld Zsigmond

Feledi Boriska

Feleki Kamill

Attila
Székely

1937 VIII
May 11

Toldy Ferenc és Bajza József. Megjelent minden kedden, fél nagy íven, 8-rét alakban. Legjelesebb íróink válogatott dolgozataikat e lapban közölték, melynek tekintélyéhez egyetlen magyar vállalat sem volt fogható.

Figyelő-lyuk. A színielőadás alatt gyakran előfordul, hogy egy-egy szereplőt nem végszóra, hanem valami akcióra, vagy némajátékra kell az ügyelőnek a színpadra beküldenie. Hogy a beküldés pontos legyen, az ügyelő a megfelelő díszleten egy kis lyukat vág ki és azon keresztül figyel a játékot. Ugyancsak ezen a figyelő-lyukon lesi az ügyelő azt is, hogy mikor kell a szín mögött egy olyan instrukciónak végbemennie, amely szoros összefüggésben áll a színen történő cselekménnyel, mint lövés, csillárkapcsolás, hegedűszó, zongorajáték, csejengés, stb.

Fikker Emma, színésznő. Színi pályára lépett 1864. márc. 15-én.

Fikker János (abrudbányai), bányatörvényszéki bíró. 60 évet élt. Meghalt a 40-es években. Színműve: »A korzikaiak Magyarországon«. Színi 4 felv. Ford. Kotzebue után. Miskolc, 1831. szept. 29-én és Budán, 1835. máj. 5-én adták elő. »Marianne«, »Maszkurák«, színművek.

Filep (néhol: Fülöp) [Őri] István, úttörő színész, 1790-ben tagja volt a pesti Kelemen László-féle társulatnak. 1792-ben az erdélyi társulat elsőrendű tagja s részt vett ez év november 11-én a kolozsvári színház megnyitási ünnepén, a »Titkos ellenkezés« c. vígjátékban. 1794. május 27-én az erdélyi nyelvművelő társáshoz egy tervezetet nyújtott be egy Marosvásárhelyt alapítandó színtársulat szervezése ügyében. Vagyonságából a magyar színtársulatnak 600 Rht-ot ajánlott fel segélyképen. A későbbi években a színészettől visszavonult.

»Filippinél találkozunk!« = Döntő küzdelemre értendő szállóige, idézett Shakespeare »Julius Caesar« c. tragédiájának IV. felvonásából, ahol Antonius beszédet intéz a híveihez, a Brutus és Cassius ellen Filippi mellett vívott ütközet előestéjén. (Filippi [Philippi] régi város Macedóniában.)

Filmiskolák. Gaál Béla Filmművészeti Iskolája 1924-ben alakult. A tanfolyam egy éves. 1929-től kezdődően két éves a tanfolyam. A filmiskola tananyaga: elméleti és gyakorlati. A kiképzés kiterjed a filmszínészi, filmrendezői és operatőri szakra. 1919-ben az iskolát az Országos Filmegyesület vette át s most az Orsz. Filmegyesület Filmművészeti Iskolája címen működik. Tanfolyama két éves.

Lenkey Zsigmond Filmiskolája. Tanfolyama 10 hónapos. Elméleti és gyakorlati kiképzést nyújt filmszínészeknek.

Rákosi Szidi Filmszínészképző iskolája. Tanfolyama egy éves. Rákosi Szidi színésziskolájának kiegészítő részét képezi.

Az Orsz. Színészegyesület színészképző iskolájában is tantárgy a filmjártás.

Filmszínészet. A magyar filmgyártás a háború előtti években indult meg. A Phönix, Hunnia, Hungária és később az Astra filmgyárak készítették az első magyar filmeket. A háború alatt olyan hatalmas fejlődésnek indult a magyar filmipar, hogy ekkor épült fel az akkori igények szerint legmodernebb két magyar filmgyár: a »Star« és a »Corvin«. Ez a két gyár produkálta a legtöbb magyar filmet és ebből a két gyárból indultak ki azok a rendezői és színészi tehetségek, akik ma már világnagyságok. A magyar filmgyártás ezekben az esztendőkhöz kb. 50—60 filmet termelt évente s akkoriban a ma hallatlan fejlettségű német filmipar előtt állt. Ez időben a legismertebb magyar rendezők: Balogh Béla, Deésy Alfréd, Kertész Mihály, Korda Sándor, Garas Márton, dr. Lázár Lajos, Forgács Antal. A háború utáni években Bolváry Géza, Gaál Béla, Fejős Pál, György István, Major Dezső, Márkus Lászlóval bővül a magyar rendezői gárda. A magyar filmek nagy nevet szerzett szereplői: Lóth Ilona, Mattyasovszky Ilona, Sacy von Blondel, Muzsnay Bella és mindenekelőtt Bánky Vilma, Putty Lia, Nagy Kató, Eszterházy Ágnes, a férfiak közül Lukács Pál, Várkonyi Mihály, Margittay Gyula, Huszár Puffy, Petrovics Szeptiszlav, Verebes Ernő, Szőregy Gyula, Rádai Imre, Vándory Gusztáv. A hazai filmek igen sok színpadi színészünknek adott alkalmat arra, hogy színpadi sikereit filmsikerekkel bővítse. Elhunyt szí-

nészeink közül: Fenyvesi Emil, Tanay Frigyes, Pethes Imre, Gyárfás Dezső, az élők között Csontos Gyula, Rajnai Gábor, Törzs Jenő, Réthey Lajos, Mály Gerő, Táray Ferenc, Abonyi Géza, Uray Tivadar, Dezsőffy László és még sokan mások, a nők közül Bajor Gizi, Gaál Franciska és a magyar színészgárda legjelebb szerepelt a magyar filmekben. A magyar filmgyártást 1927. óta rendelet szabályozza. Ez a rendelet megteremtette a Filmipari Alapot, amely a magyar filmgyártás céljaira szedett ú. n. méterpénzek hovatartozása felett dönt. Újabban ezt a rendeletet módosították s 1929. augusztus 1-től minden külföldi filmet forgalomba hozó kölcsönző cégnek kell magyar filmet gyártania.

Filmegyesületek. Az »Országos Filmegyesület«. A filmgyártásban érdekelt művészi munkások gazdasági egyesülete. Elnöke: Márkus László. Társelnökei: Balogh Béla és dr. Lázár Lajos. Alelnökei: Lengyel Menyhért, dr. Molnár Dezső, Szironthay Lottka István és Uray Tivadar. Díszelnöke: Pekár Gyula. Az egyesület kb. 400 tagot számlál. Soraikban helyet foglalnak az összes filmrendezők, operatőrök, scenikusok, dramaturgok és filmszínészek, valamint azok a színpadi színészek, akik filmen játszottak. Az egyesület helyisége; VIII., Rökk Szilárd ucca 32. — A »Budapesti Színész Szövetség filmirodája«. Helyisége a Wesselenyi ucai Aegator-kávéházban van. A filmekben szereplő statisztaszemélyzet elosztó helye. Vezetői: Perczel Oszkár és Rónai Géza.

Filó Ida, színésznő, sz. 1896. jún. 10-én, Selmecbányán. Színpadra lépett 1916. nov. havában.

Filó Jolán, színésznő, sz. 1893. nov. 7-én. Színpadra lépett 1915. szept. havában.

Filó (Csáktornyai) Lajos, ügyvéd, sz. 1858. szept. 5-én, Szentesen, megh. 1896. szept. 25-én, Nagykőrösön. Iskoláit Újverbáson és Nagykőrösön végezte. Színművei: »A hadgyakorlaton«, dramolett 1 felv. »A gyámoltalan«, vj. 1884-ben előadták Nagykőrösön.

Filó Vilma, karénekesnő, 1909. jún. 1-től a M. Kir. Operaház tagja.

Filozofus. Bessenyei György vígjátéka. (Lásd: *Philozofus* alatt.)

Finale (olasz). Az opera vagy operett egyes felvonásainak utolsó része. A végső ének részben mindenki részt vesz. (V. ö. *Felvonásvég*.)

Finály Karolin, operaénekesnő, sz. 1852. júl. 25-én, Pesten. Pályafutását 1868-ban kezdte a »Gerolsteini nagyhercegnő«-ben mint Olga, a Theater an der Wien-ben, ahol 1872-ig működött. 1875-ben a wieneni színház tagja. Nálunk 1879. dec. 6-án volt az első fellépése, a »Romeo és Juliá«-ban. 1883-ban férjhez ment és visszavonult. Főbb szerepei: Emilia (Cagliostro), Pulcinella (Mathuzsalem herceg), Violetta (Furcsa háború), Annina (Velencei éj), stb.

Findl György, német színész. Munkája: »Theater-Taschenbuch zum Neujahrsfest«. Megjelent 1823-ban, Temesvárott.

Finkei József, tanár, író, sz. Szendrőn, Borsod m., megh. 1872. dec. 20-án. Tanulmányait Szikszón és Sárospatakon végezte. 1866-ban lefordította Sophokles színműveit. (Ajax, Philoktetes, Trachisai hölgyek, Elektra, Oedipusz király.)

Finnlandi János, = Weissensturm Johanna »János finnlandi herceg« c. darabjának főhőse. Szigligeti Ede mint fiatal kezdő színész Budán 1835-ben ebben a szerepben látta először Bartha Jánost s »A budai játékszín idejéből« című visszaemlékezéseiben ezért írta Bartha neve után a Finnlandi nevet. (»Kilépett egy fejedelmi alak: Bartha János, azaz Finnlandi János.«) Felületes olvasás következtében a dráma hőséneke neve mint Bartha családi neve került bele az 1908-ik évi Inoze Henrik-féle »Színészeti almanach« lexikonába s onnan a jelen lexikon első kötetébe is. Ez azonban tévedés. Bartha Jánosnak nem Finnlandi volt a neve, hanem Bartha. (Pataki József.)

Finta Károly, (várfalvai) erdélyi nemes, Torda-Aranyos megyéből. Színműve:

»A néger«, dr. 4 szakaszban. Jósika Miklós »Könnyelműek« c. regényéből. Bem. Pesten, 1846. okt. 28. A Nemzeti Színházban. »Hernani, vagy: a castiliai becsület«. Ford. franciából Hugo Victor után. 1841. okt. 19-én adták Pesten.

Fintor. (Lásd: Grimász.)

Finum Rózsi. Közismert színpadi alak. Tóth Ede »Falurossza« c. népszínművében. A név onnan eredt, hogy egy Schneider Fanni nevű varrónő, aki a putnoki úri háznál varrogatott, hasonló nevű csinos leányát »ilyen finom, olyan finom« dicséretekkel ajánlgatta maga helyett a varrásra. De Fanni nem varrt, hanem egy Putnoky nevű földbirtokos családnak szomszédos keleméri kastélyába állt be első szobalánynak. Később egy ispán felesége lett.

Fioretti Helén, a bécsi olasz opera énekesnője 1859. júl. 9-én fellépett a Nemzeti Színházban, a »Lammermoori Lucia« c. operában. Az egykorú kritika elismeri képességét, »de emellett semmi újjal sem lepi meg elkényesztetett hallgatóit.«

Fioritura, (ol.) hangcikornya vagy futam; (koloratura).

Fisch Ferenc, a budapesti városi Varieté igazgatója. Színházának műsora 1895-től (tehát a kezdettől) kétharmadrészen magyar volt, a művezetés pedig egészen magyar.

Fischer Félix, munkája: »Kokain«, grand guignol 3 felv. és 7 képben. Társsz.: Győri Imre és Szekula Jenő. Bem. 1927. okt. 12-én, a Budapesti Színházban.

Fischer Ferenc, színházi karnagy, sz. 1849. júl. 29-én, Münchenben, megh. 1918. jún. havában. 1876-ban a Nemzeti Színház zenekari tagja. 1881. jan. havától a müncheni udvari opera karnagya volt. Egykori kartársai azt beszélték róla, hogy a »Hunyadi László« c. operát néhány szori hallás után teljesen hibátlanul fejből játszotta el. (Pesti Hírlap, 1881. jan. 8.)

Fischer Károly, színházi karmester, sz. 1884. máj. 23-án, Pozsonyban. Szín-

házi működését megkezdte 1909-ben. Működött Budapesten, a Városi Színháznál is. Jelenleg a kassai színház karnagya.

Fischer Máté, pesti német színész, sz. 1784-ben, Bécsben, megh. 1836. aug. 18-án, Pesten. Bécsben lépett színpadra, 1801-ben. Schikaneder igazgatása alatt a balletben vett részt, majd elkerült Grácba, ahol már szereplő színész lett belőle. Itt tíz esztendő telt. Következő állomásán, Bécsben, igazgató is volt. Azonban vállalkozásába belebukott, mire elmegy Lembergbe, onnan pedig Pestre, ahol mint rendező is funkcionált. A kedélyes apa-szerepekben kedvelték.

Fischer Sándor, színházi karmester, sz. 1902-ben, Budapesten.

Fischer-Schwarzböck Beatrix, német énekesnő, sz. 1806. febr. 6-án, Temesvárott, megh. 1885. szept. 16-án, Karlsruheban. Mostohaatyja Sch. Lajos, bécsi rendező. A színipályán 1823. szept. 17-én teszi első kísérletét a Theater an der Wienben, a »Käthe von Heilbron«-ban. Egy év múlva énekesnő lesz. 1825-ben kapja első nagyobb szerepét a »Svájci család«-ban. 1829-től 1831-ig Párizsban, ez év dec. 1-től Karlsruheban működött, ahol kamaraénekesnővé nevezték ki. 1832-ben Londonban találjuk. Angliát 1840-ig keresi fel, majd 4 év múlva nyugdíjba vonul.

Fistula (ol.) a. m. fejhang. (V. ö. Falsetto.)

Fitos Sándor, táncművész. Előbb színész volt, 1843-ban táncművészetre adta magát és nemzeti táncunkat oly ügyességgel s bájjal lejtette, hogy aki azt tőle előadva egyszer láthatta, sohasem felejtette el. Magán magyar-táncát Párizsban »tündérek táncának« nevezték. 1848. febr. 10-én ő is künn volt Párizsban, a Havi—Szabó-féle magyar népdaltársulattal. A »Regélő« 1843. 7. számában ezeket írja róla: »Geniálisabb magyar táncost még soha nem látánk. Minden lépése, minden mozdulata arra mutat, hogy a fiatal hazánkfia a művészet istene magyar táncunk egyik leglelkesebb, legművészibb mesterévé választá ki. Az ő nem

igénytelen lejtésmódjának legerősebb oldala az, hogy a nemzeti bélyeget mondhatatlan sajtósággal viseli magán.» (220. oldal.) 1844. márc. 17-én Kolozsvárott is vendégszerepelt. Megh. 1850. okt. 4-én.

Fiumei magyar színészet. Fiumében első ízben 1827. okt. 28-án játszottak magyar színészek, Balogh István igazgatása alatt. 1846. szept. 26-án Havi Mihály és Szabó József egyesített színtársulata játszik. 1881. aug. 26-án Geróffy Andor színiigazgató nyitja meg a magyar szezon, aki Jókai ünnepi prológusát szavalja el. Színre került a »Piros bugyellár« c. népszínmű. Nemzeti táncaink nagy hatást keltettek. 1900. okt. 8-án, Fekete Miksa társulata, 1901. máj. 8-án pedig Krecsányi Ignác kapott Fiumébe játsszói engedélyt. Első előadásul színre került »A görög rabszolga« c. operett, ez alkalommal a Teatro Fenice zsúfolva volt a legelőkelőbb közönséggel. 1902. máj. és jún. havában dr. Janovics Jenő jeles társulata szintén nagy érdeklődést tudott kelteni, nemcsak a magyar, hanem az olasz közönség körében is. 1905. ápr. havában Szendrey Mihály, 1906. ápr. havában Andorffy Péter, 1908—1909-ben Balla Kálmán hirdette itt a magyar kultúrát, majd 1915. ápr. 4-én Polgár Károly vonult be nagyszámú társulatával; ismét 1916. ápr. 25-én hívták meg Fiumébe, amikor is a »Bánk bán«-nal nyitotta meg a szezon. 1917. máj. havában ismét őt hívták meg. A világháború után első ízben 1926. jún. 12-én játszottak itt magyar színészek, Faludi Kálmán vezetése mellett. 1928. júl. 2-án Fodor Oszkár pécsi színtársulata vendégszerepelt Fiumében, Fedák Sárival.

Fixum. (Latin = állapított, rendes fizetés. Színész-zsargon.) A színésznek szerződésileg biztosított, határozott fizetése, illetőleg jövedelme. Az 1860-as évekig a színészek fizetése bizonytalan volt, nem szabályozta azt sem a szerződés, sem a színész-törvény. Később, 1870-től már mindjobban kifejlődik a színészek körében a F. utáni vágyódás, ekkor már csak a kis (falusi) társulatok körében divatozik a proporció (L. o.), meg a majdli (L. o.), mert a F. azokat kiszorította. E lépéssel elértük egyúttal a színészet szociális hely-

zetének javítását is, mely körül »A Színpad« annakidején élénk harcot vívott. A F. magyaros kifejezése: »bizonyos fizetés«. (Lásd: »Honművész«, 1835. 80. sz. 642. old. Pály Elek felszólítása.) — Fixumos-színész a szerződésileg megállapított jövedelemmel bíró színész neve. — Fixumos-társulat azon színtársulat, ahol megállapított fizetést szabtak meg.

Flaszter-színész. Gúnynév. Faja a nappali színésznek. (L. Nappali-színész.)

Flattné Györfy Gizella, (Flatt Gaszton ügyvéd neje), operaénekesnő, sz. 1874. máj. 14-én. Mint az Operaház ösztöndíjas növendéke kezdte meg 1900-ban művészpályáját. Eleinte csak kis szerepeket énekelt, később rábízták Orlovskyt a »Denevér«-ben, Gertrudot »Bánk bán«-ban és »Hamlet«-ben a királynét. Első nagy sikerét Ortrud szerepében aratta a »Lohengrin«-ben, majd a »Tannhäuser«-ben, Erzsébet szerepében is elismerést vívott ki. Szép terjedelmű és jól iskolázott, átható erejű mezzoszopránja, zenei intelligenciája és színészi tehetsége a legszebb reményeket váltotta be.

»Flegma és tiszta gallér«: a színház révén lett szállóigévé. Ugyanis Berczik Árpád »Fertálmánások« c. vígjátéka I. felv. 4. jelenetében mondja Borostyán Alfréd: »Csak nyugalom, Vili, a gavallér legszükségesebb kellékei a tiszta gallér és a flegma.«

Fleischer Antal, karmester, zeneszerző, sz. 1891. máj. 30-án, Szegeden. Ugyanitt végezte el gimnáziumi tanulmányait és König Péternél a zeneszerzést. A müncheni zeneakadémián Stavenhagen-nél, a budapestin Herzfeldnél tanult tovább. Mint korrepetitor és karmester lép föl a régebbi Népoperában s innen az Operába került ugyanezen funkciók betöltésére. Első operai vezénylése »Mignon« volt. (1915.) Ez idő óta mint karmester a legszebb sikereket aratta itthon és külföldön is többízben való vendégszereplése alkalmával.

Flittner Rózsi, színművész. Tanulmányait a Zeneakadémián végezte, azután

Németországba ment. Drezdában Orgeni asszonynál folytatta énektanulmányait, majd 1916. márc. 13-án mutatkozott be a Király Színházban, »Nadme« címszerepében.

Fleischer Arthur, operaénekes, a bécsi Volksoper baritonistája, 1920. máj. 2-án fellépett a Magy. Kir. Operaházban, a »Rigoletto«-ban.

Fleiszig Mariska, magyar operaénekesnő, Bécsben Gaensbachernél tanult. 1885. március havában Olmützben, majd Grácban működött; ez év aug. 8-án vendégszerepelt a M. Kir. Operaházban, a »Trubadur« Azucena szerepében. 1887. máj. 1-től az intézethez szerződött; mint ilyen máj. 7-én lépett fel először a »Rigoletto« Magdalena-jában. Még ebben az évben megvált az Operaháztól és a gráci Landstheater meghívását fogadta el, majd ismét nálunk működik 1891. okt. 31-ig. 1892. dec. havában a braunschweigi színháznál találjuk.

Flers (de) Robert marquis, (olv.: fler) francia színműíró, régi főúri család sarja, sz. 1872. nov. 21-én, a normand Pont-l'Évequeben, megh. 1927. júl. 30-án, Párizsban. Caillavet-vel (L. o.) és Croisset-val (L. o.) írta vígjátékait, melyek a mi színpadjainkon is színre kerültek. Színművei: »Herkules munkái«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Claude Terrasse. Ford. Keszthelyi Ernő. Bem. 1902. ápr. 25. Magyar Színház. »Az erény útjai«, vj. 3 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Molnár F. Bem. 1904. febr. 11. Vigszínház. »En, te, ő«, operett 3 felv. Zen. szer. Claude Terrasse. Bem. 1904. máj. 13. Király Színház. »Az őrangyal«, vj. 3 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1905. okt. 7. Vigszínház. »Fortunio«, lyrikus vj. 4 felv. Alfred Musset »A gyertyatartó« c. műve nyomán. Zen. szerz.: Messager A. Ford. Várady Sándor. Bem. 1907. dec. 22. M. Kir. Operaház. »A kis trafikoslány«, vj. 3 felv. Bem. 1907. máj. 17. Vigszínház. »Páris almája«, operett 1 felv. Bem. 1908. máj. 23. Társsz. Caillavet. Zen. szerz. Claude Terrasse. Mérei Adolf fordításában adták. (Népszínház-Vígopera). »Virraszt a szerelem«, vj. 4 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Adorján Andor, Bem.

1908. okt. 3. Vigszínház. »A király«, vj. 3 felv. Társsz. Caillavet. Bem. 1908. dec. 9-én. Vigszínház. »Buridán szamarak«, vj. 4 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1909. okt. 7. Vigszínház. »A szent liget«, vj. 3 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Heltai Jenő és Molnár Ferenc. Bem. 1910. dec. 17. Vigszínház. »Primrose kisasszony«, szmü 3 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Góth Sándor. Bem. 1912. okt. 5. Vigszínház. »A zöld frakk«, vj. 3 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1913. okt. 31. Vigszínház. »Vegyen el feleségül«, kis operett 1 felv. Társsz. Caillavet. Zen. szerz. Claude Terrasse. Bem. 1917. máj. 2. Modern Színpad. »A legszebb kaland«, vj. 3 felv. Társsz. Caillavet. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1919. okt. 4. Vigszínház. »Hazatérés«, vj. Társsz. Caillavet. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1921. okt. 8. Vigszínház. »Az úr szölleje«, Társsz. Croisset. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1923. ápr. 7. Vigszínház. »A főpénztáros úr«, vj. Társsz. Caillavet. Bem. 1925. febr. 28. U. o. »Új urak«, vj. 4 felv. Társsz. Croisset. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1927. jan. 28. Magyar Színház. »Jolly Joker«, operett 3 felv. Zen. írta: J. Sulc. ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1928. szept. 29. Belvárosi Színház.

Flesch (Feszti) Ella, énekesnő, a müncheni operaház tagja; a zeneművészeti főiskola vizsgáján tűnt fel tehetségével, csengő szopránjával. Tanulmányai végeztével a M. Kir. Operaház tagja lett, 1919. okt. 23-án mutatkozott itt be a »Sámson és Delila« Vénus szerepében. 1922-ben került külföldre. Működött Bécsben, Münchenben és igen jelentős sikereiről számolt be a kritika, úgyannyira, hogy 1925-ben leszerződötték az ottani operához. 1927. máj. 19-én mint vendég fellépett az »Aida« címszerepében, majd nov. 9-én ugyancsak a szerepben volt a magyar főváros vendége (Városi Színház), 1928. febr. 24-én »Az álarcos bál«-ban mint Amália mutatkozott be, 1929. nyarán u. i. volt vendég.

Flesch Imre, énekes-színész, sz. 1901. jan. 26-án, Budapesten.

Fleta Miguel, világhírű spanyol tenorista, sz. 1897-ben. A Metropolitan

opera énekese, nálunk első ízben 1920. jún. 2-án mutatkozott be a Városi Színházban, midőn Braida Umberto olasz operastaggionejával járt itt. Ez alkalommal a »Tosca« Cavaradossi-jában ünnepelték. Újra eljött hozzánk 1928. jan. 13-án. Ekkor ismét a »Tosca«-ban lépett fel először.

Fleury Lujza, a párizsi operaház első táncosnője, a Nemzeti Színházban 1858. jún. 26-án lépett fel.

Flinclis trikó. Ez a neve a színészek ajkán az ezüst-pikkelyes díszítésű trikónak, melyet páncél helyett használnak a színpadon.

Flinsch Károly, budapesti születésű német zeneszerző. A budapesti zenedében tanult, majd katonakarmester lett. Azután Németországba szerződött színházi karmester minőségben. Munkája: »Marion«, opera, bemutatták 1897. máj. 7-én, Darmstadtban. (Főszerepét Powny Olga magyar énekesnő kreálta.)

Flór Ferenc dr., Pest város tiszti főorvosa, sz. 1809. okt. 10-én, Nagyváradon, megh. 1871. júl. 7-én, Pesten. 1863 febr. 16-án kelt végrendeletében 500 forintot hagyományozott a Nemzeti Színháznak. (A Rókus-kórház mögötti Flór uca róla van elnevezve.) — Neje: Fröschler Leonora, (megh. Pesten, 1891. febr. 17-én) ugyan-
csak 500 forintot hagyott a Nemzeti Színház javára.

Florian Kata, író, munkája: »A kassai német színészet története 1816-ig«, Budapest. 1927. (Német Philológiai Dolgozatok). (Doktori értekezés).

»Floridornak igaza van.« Színházi szállóige Hervé »Nebántsvirág« c. operettje révén. (Nálunk 1887. okt. 14-én került színre a Népszínházban.) A mondás a harmadik felvonásban fordul elő.

Flotow Frigyes báró, zeneszerző, sz. 1812. ápr. 27-én, teutendorfi birtokán (Mecklenburgban), megh. 1883. jan. 24-én, Darmstadtban. Többnyire Párizsban és Olaszországban élt. Nevezetesebb operái: 1. »Mártha, vagy a richmondi vásár«. Első

előadása Bécsben volt, 1847-ben. Pesten 1848. júl. 11-én mutatták be, a Magy. Kir. Operaházban 1885. nov. 19-én játszották először. 2. »Alessandro Stradella«, Pesten a régi Nemzeti Színházban 1855. jún. 9-én került színre a következő szereposztással: Alessandro Stradella—Ellinger József, Bassi—Kőszeghy Károly, Leonóra—Ernstné Kaiser Jozefa, Barbarino—Jekelfalussy, Malvolio—Benza. Felújítása 1918. okt. 15-én a Városi Színházban (Népepera) a következő szereposztással: Armidi André (Stradella), Bihari Sándor (Bassi), Adler Adelina (Leonóra), Mátrai (Bargarino) és Demény Arthur (Malvolio). 3. »Az árny« (Indra), opera 3 felv. Budapesten a régi Nemzeti Színházban 1871. nov. 18-án játszották először.

Flubinszki István, színész. Megh. Kóly (Bihar m.) községben, 1884. jan. 15-én, hol »ének- és harangszó mellett tisztességgel és nagy részvétellel temették el«. (Pesti Hírlap nekrológja.) 1848—49-ben, mint szabadságharcos vitézül küzdött: azután bujdosó, később színész lett. (Nevét az ismert színészeti szakkönyvek nem említik.)

Fock Dirk, hollandi karmester, a bécsi Konzertverein dirigense. Hollandi diplomata-családból származik, fiatal éveiben Hollandiában és Amerikában működött és hosszabb ideig volt színházi karmester is. 1927. máj. 27-én nálunk is bemutatkozott, a M. Kir. Operaházban, a »Tristan és Izolda«-t vezényelte.

Fodor Andor, színész, sz. 1883. szept. 3. Nagyváradon. Színpadra lépett 1902. ápr. havában.

Fodor Arthur, színész, sz. 1896. máj. 10-én, Budapesten. Színpadra lépett 1915-ben. Az Orsz. Színészegyesület iskoláját végezte. Tagja volt a Vígszínháznak, majd Pécsre, Szegedre és Pozsonyba kerül, ahol úgy a sajtó, mint a közönség állandó elismerése kíséri. Három évig igazgatója volt az újpesti Blaha Lujza Színháznak. Játszott filmen is, a »Simon Judit«-ban, ahol a fiú főszerepét játszotta nagy sikerrel. 1929 óta a Fővárosi Operett Színház rendezője és színésze. Színműve: »A gróf úr«. Operett 3. felv. Zen. szerz. Kun

Rihárd. Bem. 1924. febr. havában, Újpesten, a Blaha Lujza Színházban.

Fodor Andor, színész, sz. 1886. febr. 2. Kolozsvárott, megh. 1918. aug. 15. Budapesten. Színpadra lépett 1912. júl. havában.

Fodor Béla, színész, sz. 1892. febr. 15. Budapesten. Színpadra lépett 1913. okt. havában.

Fodor Bernát, színházi karnagy, zene-tanár. Tanulmányait a Zeneakadémián kezdte, Huber vezetése alatt. Bécsben id. Helmesberger, Berlinben Joachim voltak mesterei. 1893. jún. 3-án először dirigált a Népszínházban, a »Nebántsvirág« c. operettben. 1898. ápr. havában a Magyar Színház karnagya lett. Megh. 1916. júl. 6-án, Budapesten.

Fodor Bertalan, színész, sz. 1869. máj. 28. Breznóbányán, megh. 1914. okt. 27. Budapesten. Színpadra lépett 1897. okt. 1. Vígezházánál.

Fodor Ella, színésznő, sz. 1882. dec. 17-én. 1907-ben végezte a színiakadémiát, onnan Szegedre került Makó Lajos társulatához, hol a naiva, hősnői és a finom társalgói szerepekben játszott. 1911. szeptemberében Krecsányi Ignác tagja volt, innen Nagyváradra szerződött, Erdélyi Miklóshoz. Főbb szerepei: Marie Louise »Tolvaj«, Diane »Bálgazda«, Színésznő »Testőr«, Júlia »Romeo«, Melinda »Bánk bán«, Jolán »Ördög«, Kerner Ilona »Tájfűn«, Peredy Judit »Sárga lilium«, stb.

Fodor Fruzina, színésznő, sz. 1865-ben, Komádi-ban (Bihar m.). Atyja F. Jakab, 48-as honvédőrnagy volt. 1884. okt. 1-én lépett színpadra, Tóth Béla színtársulatánál. 1886-ban a Népszínházhoz szerződött, ahol ápr. 25-én volt az első fellépése a »Falu rosszá«-ban, Boriska szerepében. Ekkor így írt róla a Fővárosi Lapok: »Szép színpadi alak, hangja kellemes. Játékában volt bensőség és a fájdalom és öröm kitöréseiben egyaránt eltalálta a kellő hangot.« (1886. ápr. 26-iki szám.) 1888. máj. havában megvált a színházról. 1889. márc. havában Nagyváradon férjhez ment és lelépett a pályáról. (Férje Csetényi Adolf, ügyvéd.)

Fodor Fülöp József, színész, sz. 1846-ban, Désaknán, Szolnokdoboka vm. Színpadra lépett 1871. ápr. 1-én, Egressy Ákosnál.

Fodor Gerson, (nánási) ev. ref. lelkész, sz. 1763-ban, Egyek-en, Hajdú vm., megh. 1835. febr. 6-án. — 1793-ban Nagykőrösön tanár volt és a Martinovics-féle összeesküvésbe mint jakobinust őt is belekeverték. Színműve: »Módi«, szmü.

Fodor Gizella, színésznő, sz. 1886. febr. 19-én, Kassán. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Fodor Gyula, zenei író, az Új Idők h. szerkesztője, sz. 1890. aug. 20-án, Budapesten. Az elsők közé tartozott, akik Bartók Béla és Kodály Zoltán jelentőségét felismerték és érdeme szerint megbecsülték. Zenekritikái és tanulmányai a következő lapokban jelentek meg: »A Hét« (Kiss József hetilapja), »Független Magyarország«, »Esti Újság«, »Zeneközlöny«, »Zenei szemle«, »Új Idők«, stb. 1923. óta az »Esti Kurir« zenekritikusa. Számos elbeszélést írt és sok regényt fordított magyarra.

Fodor István, bonvivant, apaszínész és pedáns-komikus, rendező, ügyvezető, színi-pályára lépett 1866. szept. 5-én.

Fodor István, színész, sz. 1893. szept. 29. Komáromban. Színpadra lépett 1921. nov. 9-én.

Fodor Izsó, a M. Kir. Operaház zenekari igazgatója, sz. 1873-ban. 1889-ben végezte a Nemzeti Zenedét, mely után az Opera zenekari tagja lett. Midőn Mészáros Imre az Opera igazgatója lett, Fodor Izsót másodhegedűsnek nevezték helyébe. 1914-ben a filharmonikusok igazgatója lett és ő szervezte meg az állatkerti filharmonikus hangversenyeket is. 1910-ben ő rendezte a keszthelyi Goldmark-ünnepet. A Zeneakadémia érdemes tanára. 1920 óta a M. Kir. Opera zenekari igazgatója. 1928. szept. havában nyugalomba vonult, hangversenyrendező irodája virágzik.

Fodor Jenő dr., a szegedi városi színház első intendánsa, sz. 1875. febr. 21-én, Szegeden. Középiskolai tanulmányait a pi-

aristák szegedi gimnáziumában végezte, majd a budapesti Tudomány Egyetem jogi fakultásán abszolvált. 1893. jún. 19-én lépett városi szolgálatba, ahol szorgalmával és tudásával csakhamar elnyerte a közgyűlés bizalmát és már 1917. jún. 17-én tanácsnökká választatott. A forradalmi idők rettenetes nyomorúságában ő vezette Szeged város közéleti ügyosztályát példás rendben, közmegelegedésre. E téren tanúsított erélyét és szervező képességét kívánta Szeged város tanácsa érvényre juttatni a színház érdekében, amikor az utolsó vállalkozó igazgató bukása után, 1927. febr. 1-én a szegedi városi színházat házikézelésbe vette és első intendánsnak őt nevezte ki. Fodor Jenő sohasem foglalkozott művészi ügyekkel, nem is vállalkozott többre, csak a rend és fegyelem megteremtésére. Amint e feladatnak eleget tett, lemondott a további működésről és az intendatúrát 1928. februárban Pálffy József dr.-nak átadta. Fodor Jenő az általa vállalt feladatnak minden tekintetben megfelelt, keresztülvezette a város közigazgatása útvesztőjén a színház adminisztrációját és ezzel a ténnyel megteremtette a zavartalan állandó szegedi színészetet.

Fodor Jenő, író. Színműve: »A kék álarca«. Operett 3. felv. Társszerző: Szomaházy István. Bem. 1923. júl. 10. Budai Színpark.

Fodor Jozefa, énekesnő, sz. 1793-ban, Párizsban. Nagyatya F. Károly, katona volt és a Maas folyó mentén Venlooban telepedett meg. Atyja F. József hegedűművész és kamarazeneszerző, a berlini Franz Benda tanítványa. Harminc éves korára már olyan hírré kapott, hogy Montmorency herceg meghívta Párizsba udvari karmesterének, Montmorency hercegnő, pedig feleségül adta hozzá a frajját, Marmont Genovéva kisasszonyt. Ebből a házasságból született Fodor Jozefa, aki Oroszországban nevelkedett, hol már tízéves korában egyforma könnyűséggel beszélt és írt oroszul, franciául, olaszul, németül és angolul.

Zeneileg is csodagyerek lehetett, mert tizenhárom éves se volt még, mikor az apjának egy hangversenyén fölépített s »a pianon és hárfán oly ritka tehetséggel

játszott, hogy azt egy gyenge gyermekben kiki bámulná». A tüneményes zongoraművésznőt 1810-ben már mint szoprán operaénekesnőt ünnepli az orosz arisztokrácia.

Egy év múlva Jozefinából már asszony lett: Tharaud Mainville-né, férje francia színész volt, akit a cár vendégszerepeltetni hívott meg Pétervárra.

1812-ben Sándor cár szélnek eresztette a francia színészeit. Mainvielle összeszedte a jobb erőket s azokból »bujdosó társaság«-ot szervezvén, Stockholmban, Koppenhágában, Hamburgban próbált szerencsét. A háromévi vándorlás nagyszerű iskola volt Fodor Jozefa számára. 1815-ben már úgy vonult be a párizsi Opéra-Comique-ba, mint európai nevű művésznő. »Itt olly tűzbe hozta a Párisi közönséget, hogy néki az Olasz Theatromon az első személy rangja ajánlatnak, melly akkor az Odeon-ban tartatott.« A Théâtre Italien-t akkor majd válságba sodorta primadonnájának, Barilinnak, a párizsiak kedvencének távozása. Fodor Jozefa azonban, aki Paérnek, Napoleon karmesterének egy operájában, a »Griseldá«-ban lépett föl először, hamar elfeledtette Párizssal az olasz primadonnát. Versenytárs nélkül uralkodott addig, míg a restauráció a politikai inkvizíciót ki nem terjesztette a színházakra is. XVIII. Lajos a régi direktiót elmozdította a Théâtre Italien éléről s rábízta az igazgatást Catalani-ra. A két művésznő nem tudott összeférni s Fodor Jozefa »szereletsnek tartotta magát, hogy Catalanitól kármentésül 14 ezer Frank lefizetésével megmenekedhetett«.

1816-tól 1818-ig Londonban »gerjesztett közönséges bámulást« s onnan ment Velencébe, 1819-ben. Itt érte az a szokatlan tisztesség, hogy mikor a Fenice-ben harminckilencedszer játszotta az Elisabetta-operát, a színpadon megkoronázta a közönség. Ekkor vertek a tiszteletére emlékérmet is, ezüstből, aranyból és bronzból. Ezután újra Párizsba szerződik s itt Paésio »Szevillai borbély«-ában nagy sikert ér el. 1823-ban vendégszerepel Bécsben, Nápolyban, Milanóban. 1825-ben mint Semiramist tündető tapssal jutalmazták Párizsban. Ekkor a hangját elvesztette, mire orvosi tanácsra Olaszország enyhe éghajlata alatt pihenőt tartott. 1830 körül

Felek Miklós

Felekyné Munkácsi Flóra

Felhő Rózi

Fenyéri Peterdi Mór

Fenyvesi Emil

Nápoly mellett 300 ezer skudin jószágot vett. Majd újra kedvet kap a színpad dicsősége után, fellép Nápolyban, 1833-ban Bordeaux-ban, de már kevés sikerrel. Belátva, hogy művészete hanyatlóban van, lemondott a pályáról. 1847-ben Fontainebleauban telepedett le. Valószínűleg itt hunyt el.

Fodor Károly, vívómester, sz. 1861-ben, Nagykőrösön, megh. 1926. márc. 8-án, Párizsban. 1899. óta haláláig vívótanára volt az Országos Színművészeti Akadémiának.

Fodor Károlyné, színésznő, később: Füredi Károlyné. (Lásd: Barabás-Fejér-Lilla.)

Fodor László, színész, sz. 1893. máj. 18-án, Vácott. Színpadra lépett 1919. okt. havában.

Fodor László, író, sz. 1898. márc. 18-án, Budapesten. Középiskoláit és egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, majd újságíró lett. Színművei: »A két álarca«, színmű. Bem. 1923. július 10. Budai Színkör. »Navarrai Margit«, vj. 3 felv. Bem. 1923. szeptember 8. Magyar Színház. (Felelevenítése a Belvárosi Színházban: 1923. okt. 11. »Home Affairs« cím alatt 1925. jan. 18-án színre került Londonban, az Every man's Theatre-ban.) »A nagyságos asszonyt már láttam valahol«, vj. 3 felv. Bem. 1924. febr. 21. Belvárosi Színház. »A jószívű asszony«, vj. 3 felv. Bem. 1924. nov. 12. Renaissance Színház. »Dr. Szabó Juci«, vj. 3 felv. Bem. 1926. jan. 15. Magyar Színház. Századszor: 1926. szept. 24-én játszották. (Berlinben a Theater in der Königgrätzer Strasse-ban bemutatták: 1926. máj. 6-án »Dr. Schmidt« címen. Bécsben ez év jún. 19-én mutatta be a Deutsches Volkstheater, Leopoldine Konstantinnal a főszerepben. A prágai Svanada Színház október havában mutatta be.) »Szeretek egy színésznőt«, vj. 4 felv. Bem. 1926. okt. 2. Magyar Színház. »A díszelőadás«, színjáték 3 felv. Bem. 1927. márc. 16. Vigszínház. »A templom egere«, vj. 3 felv. Bem. 1927. nov. 11. Vigszínház. (Breslauban 1928. május havában, Berlinben

200-szor került színre »Arm wie eine Kirchenmaus« címen, 1929. május havában. Bécsben: 200-ik előadása 1929. jún. 8-án volt.) »Bölcsődal«, vj. 3 felv. Bem. 1928. nov. 3. Vigszínház. »A töltőtoll« (»La penna stilo grafica«), szmü. Bem. 1929. szept., Torino, Belgrádban: 1930. jan. havában.

Fodor Aranka, operaénekesnő, sz. 1885. máj. 3-án, Budapesten. Első nyilvános fellépte 1906. okt. 19-én volt az »Aida« Amneris szerepében, az Operában, mely után 1907. január havában az Operához szerződött. 1907. július havában nagy sikerrel vendégszerepelt Berlinben, az új királyi Operaházban, a »Carmen«-ben. 1911. okt. 8-án utoljára lépett fel a M. Kir. Operaházban, mint Amneris. Félévi távolléte alatt Londonban vendégszerepelt, azután 1922. tavaszán szerződött újra vissza és tagja maradt az Operaháznak 1919. szept. haváig. 1927-ben nyugalomba vonult. Főbb szerepei; Orpheus, Delila, Azucena (Troubadour), Klytemnesztra (Elektra), stb. 1922-ben férjhez ment Lénárd Béla színészhez. (L. o.)

Fodor Katalin, színésznő, sz. 1888. jan. 29-én, Szabadkán. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Fodor Lili, színésznő, sz. 1880. márc. 30-án. Színpadra lépett 1899. virágvasárnapján, Makó Lajosnál.

Fodor Oszkár, színész, sz. 1881. jan. 4-én, Nagyváradon. Reáliskolai végzettsége után a Rákosi-iskola jeles diplomájával 1901-ben színész lett. Első szerződése a kolozsvári Nemzeti Színházhoz kötötte, onnan elszerződött a Délvidéki színikerülethez, Földessy Sándor nagybecskereki társulatához. 1903-ban a budapesti Tarka Színpad szerelmes színésze és rendezője. Onnan 1905-ben dr. Farkas Ferenc szabadkai színházához szerződik és ebben a minőségben működik Miskolcon, Temesvárott, Győrött. Igazgatói voltak még: Palágyi Lajos, dr. Patek Béla, Komjáthy János és Sebestyén Géza, akitől akkor kérte szerződése felbontását, amikor Székesfehérvár városa 1915-ben igazgatóul megválasztotta. Abban az időben már több cikluson keresztül a Színészegyesület igaz-

gatótanácsosa volt. Mint esztéta is elismert névre tett szert, több vidéki újságban állandóan szerepelt színpadművészeti cikkeivel. Két szakmunkája: »A vidéki színészet az állam szolgálatában« és »Vidéki sétat« címűek feltűnést keltettek. Színdarabjai közül »Mária fia« az újpesti Blaha Lujza-Színházban került színre és 1929-ben jelent meg »Dr. Gróf Balassa« címen egy 4 felvonásos színműve. Ugyancsak 1929-ben (április havában) Pécsen bemutatták »Fellelégvár« c. színművét. A Színészegyesület rendezői ösztöndíját 1915. szeptember havában kapta meg. De azt megelőzően és azután is éveket töltött Berlinben, Londonban, Bécsben, stb., ahol mindenütt mint rendező, színész, film-dramaturg és filmíró működött. Sok német és magyar film főszerepét játszotta. 1925-ben megalakítja és kultuszminiszteri engedéllyel vezeti a Thália drámai staggionet. 1927. óta a pécsi Nemzeti Színház igazgatója. Testvéröccse: F. Andor, színész (megh. 1913-ban), egy időben a Magyar Színháznál működött.

Fodor Pál, színész, sz. 1891-ben, Erzsébetvárosban (Erdély). Színpadra lépett 1924. aug. 25-én.

Fodor Patricius, ferencrendi szerzetes, 1732-ben Csíksomlyón tanár volt, ahol a syntaxist és grammaticát tanította. Írt egy iskolai drámát.

Fodor (Róder) Szeréna, színésznő, sz. 1866-ban, Kaposvárott. Színpadra lépett 1885. aug. havában, Aradi Gerónél.

Fodor Stefánia, színésznő, sz. 1878. aug. 5-én, Bonyhádon. Színpadra lépett 1894. virágvasárnapján, Makó Lajosnál.

Fodor Teréz, színésznő. (Lásd: Beczkói Józsefné.)

Fodor Tibor, író. Színműve: »Idegen menyasszony.« Operett 3 felv. Zen. szerz. Hajós Károly. Bem. 1923. szept. 22. Fővárosi Nyári Színház.

Fodor Tibor, színész, sz. 1899-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1925-ben.

Fodor Viktor, színműve: »Szerelem«, 1 felv. Bem. Kecskeméten, Bihari Ákos társulatánál, 1906. november havában.

Fodor-zeneiskola. A főváros legnagyobb és legtekintélyesebb magánzeneiskolája. Alapította 1903-ban Fodor Ernő, okl. zenetanár. A F. zeneiskolában a hangszeres tanszakok eredményei mellett kiemelendőnek tartjuk énektanszakának sikereit is. Tanári karában volt Szilágyi Arabella, a M. Kir. Opera első Brünhildéje; jelenleg pedig V. Krammer Teréz, a drezdai, utóbb a M. Kir. Opera drámai primadonnája. Az intézet volt növendékei közül színpadon szerepelnek a következők: Alpár Gitta, a berlini Staatsoper tagja, Angerer-Rupp Margit, a wieni Staatsoper tagja. S. Gervay Erzsébet, a Népopera v. tagja, hangversenyénekesnő, Kármán Gizella, a Városi Színház tagja, Kondor Ibolya, a nagyváradi színház operett-primadonnája, Németh Juliska, kabaré-énekesnő (Berlin), Palásthy Irén, operetténekesnő (Newyork), Radnai Erzsé, a Városi Színház tagja, Rella Gabriella, a M. Kir. Operaház tagja, Szügyi Kálmán, a M. Kir. Operaház tagja, Vermes Jenő, a Városi Színház tagja, stb.

Fogarasi János, (alsó-viszti), törvsz. bíró, sz. 1801. ápr. 17-én, Felső-Kázmárkon (Abauj-Torna vm.), megh. 1878. jún. 10-én, Pesten. Szakmunkája: »Egyetlen mód a magyar játékszín célirányos megalapítására. Pest, 1834. (Írta: Egy hazafi.) E röpiratában azt fejti ki, hogy a magyar játékszín két irányú célnak felel meg a fővárosban: »az segítésére előre óriási lépésekkel a magyarosodást« és ez fejleszténé a »finomabb ízletet«.

Fogarasi János, színész, sz. 1862-ben, Nagyenyeden. Színpadra lépett 1882-ben, Nyéki Jánosnál.

Fogarasi Paulina, színésznő, sz. 1855-ben, Kolozsvárott. Színipályára lépett 1876-ban, Bényei Istvánnál.

Fogarassy Mihály, erdélyi róm. kath. püspök (megh. 1882. márc. 23-án, Gyulafehérvárott), 1872. jan. havában elsőnek adakozott a Színészegyesület nyugdíjalapja javára.

Foglár Eleonóra, színésznő, sz. 1892. okt. 20-án, Nagysallón. Színpadra lépett 1911. szept. havában.

Fogoly Margit, színésznő, sz. 1901-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1921-ben. (Meghalt.)

Fokról fokra. Müller Hugó életképe. A budai színikörben Miklóssy Gyula társulata előadta 1872. máj. 22-én, először. (Ford. Rajkai István.) Főszereplők: Szakáll Róza (Mari), Gerőffy (kárposztos segéd), Gárdonyi (Stallheim), Vizváry (szocialdemokrata), Dékány Róza (varrónő).

Folkmann Ferenc, miskolci író. Színműve: »A mesebeli herceg.« Operett 3 felv. Társz. Folkmann Lajos és dr. Bullissa. Bem. 1924. jún., Miskolc, 1924. jún. 21. Budai Színikör.

Follinus Aurél (kis-csernai), színész és író, F. J. os színész és Lukácsy Antónia színésznő fia, sz. 1854. jún. 29-én, Brassóban, megh. 1922. ápr. 13-án, Ujpesten. Iskoláit Kolozsvárt és Aradon végezte. Szülőitől öröklött szenvedélye már 15 éves korában a színipályára készítette s vándorszínész lett; megfordult Aradon, Győrött, Pozsonyban, Pécsen, Sopronban, Kaposvárt és Temesvárt. Bonviván és szalonkomikus szerepeket játszott. 1888. okt. 1-től két évig a Népszínház rendezője volt. Bölönyi József kolozsvári intendánsága alatt pedig igazgató Kolozsvárt. Tagja volt a Magyar Színháznak is. 1909. dec. 30-án a szatmári színházban megünneplelte 35 éves jubileumát a »Nánik«-ban. 1910. jan. 1-én nyugalomba vonult. 1920. máj. 17-én újra jubilált a Nemzeti Színházban, a saját szerzeményű »Nánik«-jában. Koporsójánál Géczy István színészegyesületi titkár mondott búcsúbeszédet. Színpadi művei: »Két férfi egy névvel«, vj. 1 felv. 1868-ban, 14 éves korában műkedvelők adták elő Pécskán, (Aradm.). »Budapest 20 év múlva«, életkép 3 felv. Bem. Miklóssy Gyula István-téri társulata 1872-ben. »Sára néni«, népsz. 3 felv. 1873. Pécs. »Az első zivatar«, vígjáték 1 felv. 1874. Esztergom. »A kutyás ember«, népszínmű 3 felvonás. 1875. Győr. »Házasság hirdetés útján«, vj. 3 felv. 1877. U. o. »A svihák«, népsz. 1878. U. o. (A Népszínház pályázatán dícséretet nyert.) »Szeget szeggel«, népsz. 3 felv. 1883. jan. 4. Népszínház.

Zenét szerz. Konti József. »Nánik«, 100 arany pályadíjat nyert népsz., 3 felv. (Az 1882. évi Garai-féle pályázaton figyelmet keltett és Bécsben is előadták.) Bem. 1889. nov. 15. (L.: címszava alatt is.) »Az öreg«, vj. Bem. 1896. okt. 10. Vigszínház. »Rontó Pál«, tört. énekes szmű, 4 felv. Bem. 1902. jan. 2. U. o. Fordításai: »A könyvtárnok«, vj. 4 felv. »A papa feledékeny«, vj. 3 felv. »Fiam nagyon ostoba«, Kurt és Neal Max vígjátéka. Bem. 1904. máj. 3. Fővárosi Nyári Színház. (Kéziratai a Színészegyesület muzeális gyűjteményei között.)

Follinus Aurélné (Csigaházy Etel), színésznő, sz. 1854. nov. 4-én, Pesten, ahol atyja a híres Landerer és Heckenast-féle könyv- és hírlapkiadó-üzlet tisztviselője volt. Már zsenye gyermekkorában vágyakozott a színészet után és beiratkozott a színészakadémiára. 1874. nyarán végezte iskolai tanulmányait, ez év okt. 1-én Pécsre szerződött, Follinus Jánoshoz. Innen két év múlva a budai arénához szerződött, Gerőffy Andor igazgatása alatt, onnan Tatára ment B. Polgár Károlyhoz, ahol Follinus Aurél neje lett. (1877. aug.) Őszre Aradra ment, egy év múlva Győrben működött, az intendanturánál, Beödy Gábornál, majd Mándoky Bélánál, hét évig. Ezután Kassára szerződött. Többi igazgatói: Csóka Sándor, Székesfehérvári intendatúra, ifj. Polgár Károly, Komjáthy János, Relle Iván, Feld Zsigmond, Szalkai Lajos, Zilahy Gyula, Palágyi Lajos, Szendrey Mihály. 1914. okt. 1-én nyugdíjba vonult, de 1915-ben rövid időre reaktíváltatta magát. 50 éves jubileumát 1923. jan. 31-én ülte meg Aradon, a »Constantin abbé« o. vígjáték Pauline szerepében.

Follinus Emil, (kis-csernei), író, F. János bátyja, sz. 1850. júl. 11-én, Pesten. Középiskoláit Kolozsvárt és Aradon végezte s a pesti egyetemen jogot hallgatott; majd az államvasutak szolgálatába lépett. Színdarabjai: »Könnyű lovasság«, operett. Arad, 1866. »Kékszakkallú herceg«, operett. Arad, 1867. »Újév éjszaka«, vj. Arad, 1868. »Az én albumom«, vj. Arad, 1868. »Tulipán szigetek«, vj. Arad, 1869. »Zuávok«, op. 3 felv. Zen.

szerz. Káldy Gyula. Arad, 1869. »Faust«, Debrecen, 1870. »A római fuvolás«, Arad, 1871.

Follinusz Hermin, színésznő, F. János színigazgató leánya, sz. 1855-ben, megh. 1881. aug. 3-án, Budapesten. Már kis gyermekkorában játszik a színpadon és örökölte atyja kiváló tulajdonait. 1870. nov. 15-én már hivatalosan szerepel a színpadon. 1873. okt. 7-én Kolozsvárott a »Hamupipőke«-ben mutatkozott be. — Férje: Schwarcz Gyula, karmester.

Follinusz János (kis-csernei), színész és igazgató, sz. 1818-ban, Szolnokon, megh. 1881. máj. 28-án, Budapesten. Iskoláit Pesten végezte és ott hallgatta a gyógyszerészeti tanfolyamot is, később atyja gyógyszerésztárában volt alkalmazva. Szép tenorhangja lévén, Bécsbe ment és ott képeztette magát az énekben, aztán visszatérve, 1841. okt. 6-án lépett a színpályára és mint kiváló énekesszínész működött. 1847-ben a Szabó József és Havi Mihály-féle társulattal bejárta Ausztriát és Olaszországot. A szabadságharcban mint honvédszázados vett részt; utána újból színész lett és bevándorolta az egész országot. 1860—66-ig Kolozsvárt igazgató, 1866—73-ig Aradon, Pécsen, majd Pozsonyban volt igazgató. Színműfordításai: »Vöröshaj«, »Ném szolgálja«, »Órás kalapja«, »Eljegyzés lámpafénynél«, operett, Offenbachtól (1859., Havival), »Arany chignon«, »Petaud király«, stb.

Follinusz Jánosné Lukácsy Antónia, színésznő, sz. 1828-ban, Aradon, megh. 1870. máj. 15-én, u. o. Aradon járt zenédébe és 1841. okt. 6-án lépett a színpályára. 1846-ban a pesti német színházban, később a Nemzeti Színházban szerepelt. Férjének hű kísérője volt s a vidék egyik legkedveltebb társalgási színésznője. 1852. március 14-én fellépett a »Norma«-ban, a Nemzeti Színházban. Fordított színművei: »Ördög, vagy a párisi vak leány« (más címe: »Párisi utcai vak leány«), »Anicet után«, »Hamupipőke« (Benedix után), Aradon, 1868.

Folt, amely tisztít, dr. 4 felv. írta: José Echegaray. Ford. Patthy Károly. Bem. 1898. jan. 14. Nemzeti Színházban,

ahol Márkus Emmával nagy sikere volt. Főszereplők: Matilde; Márkus Emma; Enriqueta; Maróthy Margit; Conception; Helvey Laura; Dolores; Keczeri Irén; Fernando; Mihályfi Károly; Don Justo; Bercsényi Béla; Don Lorenzo; Császár Imre.

Foltényi Vilmos, (eredetileg: Foltiny) úttörő színész, sz. 1822. máj. 24-én, Komjáton (Nyitra m.), megh. 1905. febr. 3-án, Debrecenben. Szülei nemes emberek voltak. Iskoláit Pesten végezte, ahol atyja a herceg Grassalkovich-uradalom főszámtartója volt. Tanulmányai végeztével a 19 éves F. 1841. év tavaszán Gödöllőre ment, ahol az uradalom főmérnöki irodájában gyakor-nokoskodott. 1842. ápr. 1-én lépett a színpályára s előbb kóristáskodott a Nemzeti Színházban, 30 frt fizetés mellett. Itt 3 évet töltött, majd vidékre ment és elszerződött id. Szerdahelyi József—Havi Mihály és Szabó József igazgatók egyesített társulatához és mint első operaénekes ismert névre tett szert Szeged, Nagyvárad, Kolozsvár színpadjain. Midőn e társulat feloszlott, Szabó és Havi megalakítja az »Első magyar négyes daltársulat«-ot, s ezzel ő is bejárja Olaszországot, Stíriát, Karinthiát, továbbá Franciaországot, Angliát, Svájcot és Dániát. A téli idényre Bécsbe szerződött. 1847-ben újra a Szabó—Havi-társulat tagja és ismét a külföldet járja. A szabadságharc kitörésekor hazajött és mint honvédtüzér több csatában vett részt. 1848. szept. 29-én Kassán játszik az akkori kedvelt »Szenttropezi úrnő« c. operettben. Itt csak dec. 11-ig marad, azután visszamegy a harctérre s mint a röppentyűsök parancsnoka a Honvéd-had-hajón szolgált. A szabadságharc után bujdosott, azután Szatmárt folytatta pályáját. 1850—1854-ig Latabár Endre társulatához szerződött és Nagykanizsán, Kaposvárott, Győrött játszott. 1856-ban Aradon volt szerződésben, Szabó Józsefnél és a bécsi jőzsefvárosi és wieneni színházakban játszik. 1859-ben Reszler István debreceni színházához szerződik, előbb Pécsen lép fel, majd Zágrábban és innen Kaposvárra viszi sorsa. 1861-től pedig állandóan Debrecenben marad, ahol ez év szept. 1-én nőül vette Szabó-Szákfy Amáliát. (Lásd: Foltényiné.) 44 évig működött a színi-

pályán, elsőrendű szerepkörön. Utolsó előtti fellépte 1885. dec. 10-én volt Debrecenben, a »Peleskei nótárius«-ban, majd még egyszer 1903. ápr. 12-én. Ezután a debreceni úri kaszinó könyvtárosa lett és nyugalmába vonult. — Utolsó szavai ezek voltak: »Virrasztottam eleget értetek, most már hagyjatok aludni!... Főbb szerepei: Quasimodo, Bum-bum generális (Gerolsteini nagyhercegnő), Peleskei nótárius, Calcas, Gavallér (Tékozló), Oroveso (Norma), Dulcamar (Bájjital), Marquis (Linda), Don Pascale, Mydas, Fleck (Pajkos diákok), Rejtay (Fenn az ernyő, nincsen kas), Kellendi Jancsi (Pünkösdi királyné), Don Caesar, Nagy Jancsi (Nagyapó), Pater Kritelius (II. Rákóczi Ferenc fogsága), Frici (Vén bakancsos), Szárnai (Csikós), Vlad Marci (Mátyás deák) stb.

Foltényi Vilmosné Szabó-Szákfy Amália, színésznő, sz. 1830. márc. 15-én, Aradon, megh. 1901. dec. 3-án, Debrecenben. Atyja korán elhunyt, neveltetését rokona, Szákfy József színész vette át és a kislány gondozását Udvarhelyi Miklósnéra bízta. 1837-ben lépett színpadra a »Paraszt mint dús« c. darabban, egy kis postás szerepében. A 30-as évek végén felforeshott a debreceni társulat, erre elkerült Erdélybe, Pály Elekhez, ahol Kántornéval és Dérynével együtt játszott. A 40-es években már kedvelt naiva. Első férje Felek Miklós (L. o.) volt, kivel 1845-ben lépett házasságra, azonban később elvált tőle. 1846-ban fellépett a Nemzeti Színházban, az »Egy pohár víz«-ben mint Abigail és a »Farsangi iskolá«-ban mint Veronka. 1856-ban Aradon működött Szabó Józsefnél és ezzel a társulattal Bécsben is járt és a Burg művészeivel egy sorban említette meg a kritika. Ekkor már társalgási szerepeket játszott és megfordult az ország valamennyi nagyobb színpadjain. 1861-ben megtelepedett Debrecenben és itt Foltényi felesége lett; majd 1875-ig felváltva Nagyváradon működött. 50 éves jubileumát és egyúttal színpadi búcsúját 1887. dec. 2-án tartotta meg a »Fenn az ernyő, nincsen kas« c. darabban.

Folyik — a próba (vagy előadás), ezt a kifejezést akkor szokás mondani, ha már megkezdődött a színpadi munka, a próbán vagy az előadás keretében.

Fontano F. olasz drámaíró, Illica-val (L. o.) 1885. ápr. havában írt magyar tárgyú drámája, melynek »Thököly Árpád« volt a címe, nagy sikerrel került színre olasz színpadon. »Azrael« c. operához librettot írt, nálunk 1890. nov. 20-án mutatta be a M. Kir. Operaház. (Zen. szerz.: Franchetti Albert, ford. Radó Antal.)

Fóra! Déryné naplójában gyakran előforduló kifejezés, »fórázás« alakjában is. Jelentése az olasz fuora (velencésen: fóra) nyomán a. m. »ki!« »jőjön elő!«, »jőjön ki!« (V. ö. Kihívás.)

Force-szerep, a színész azon szerepe, melyet a legjobban kedvel, mert benne a legerősebb, ezt tudja a legjobban játszani.

Fordítás. A külföldi színdarab lefordítását rendszerint ismert írók szokták végezni; régebben azonban az idegen nyelvet értő színészek is vállalkoztak rá. Így például tudjuk, hogy Déryné több darabot fordított németből; Kócsi Patkó János, Kelemen László, Komlóssy Ferenc Daniél, Benke József stb. szintén gyarapították fordításaikkal a magyar színműirodalmat. Rengeteget fordított Latabár Endre, Egressy Benjámín, Paulay Ede, újabb időkben: Fáy J. Béla, Mérei Adolf, Molnár Ferenc, Heltai Jenő, Komor Gyula, Bródy Miksa, Harsányi Zsolt stb. Operánknál jó hosszú ideig kellett nélkülöznünk a jó és magyaros fordítást. E téren nagyot lendített dr. Hevesi Sándor, 1913-ban, mint az Operaház főrendezője. Prózái művek lefordítása már könnyebb munka, mert itt csak három főtényező szükséges, u. m.: az idegen nyelv ismerete, a színpadi dikció érzéke és magyar írói készség. A fordító rendszeren a bruttó jövedelem egy százalékát kapja honorárium gyanánt.

Forest Louis, francia színműíró. Nálunk előadott műve: »Ámor, a pénzügy-nők«, bohózat 3 felv. Fordította Góth Sándor. Bem. 1910. jún. 8-án, a Vígszínházban.

Forgalmi adó. A háború után bevezetett új adó, melyet minden ipari és

kereskedelmi vállalat forgalma után fizetni tartozik. Ez adó fizetése a színházakra is kötelező. A forgalmi adó 2 %-a a bruttó bevételnek. A színházak rendszerint átalányban fizetik a forgalmi adót.

Forgács Andorné (Unger Anna), színésznő, sz. 1894-ben, Érmihályfalván (Bihar vm.) A Rákosi-iskola elvégzése után a Zilahy Gyula igazgatása alatt álló debreceni színházhoz szerződött, ahol a »Baba« Alézia, a »Táncos huszárok« Ede stb. szerepekben lépett fel. A következő esztendőben, mint szubrett, tagja lett a Kassai színháznak, melynek akkor Komjáthy János volt az igazgatója. Rövid két éves színészkedés után férjhez ment és végleg visszavonult a színpadtól.

Forgács Anna, színésznő, sz. 1902. jan. 8-án, Budapesten, megh. Millstadt am See nevű fürdőhelyen, tragikus körülmények között, 1927. aug. 25-én. 1925-ben tűnt fel a Belvárosi Színházban, a »Darázsfaszek« c. vígjátékában, amelyben egy gimnazista lány szerepét játszotta nagy sikerrel. Eltemették Budapesten, 1928. ápr. 3-án.

Forgács Antal dr., színész, sz. 1899. júl. 14-én, Egerben, hol a cisztercita főgimnáziumban érettségizett. Vasúti tisztviselő volt, majd a soproni főiskola fémkohó mérnöki szakosztályába iratkozott, közben tíz hónapig a nemzeti hadsereg szolgálatában állott. Innen az egri színházi zenekarba állt be, vadászkürtösnek, hol alkalma nyílt a színészetet közelebből tanulmányozni. 1922-ben mint abszolút joghallgató tovább képezi magát, beiratkozik a színészakadémiára, ahonnan a Nemzeti Színház kötelékébe szerződtek. Első nagyobb szerepe Madár úr volt a »Zenebohócok«-ban. 1929. szept. havában eljátszotta Ádám-ot is az »Ember tragédiája«-ban.

Forgách György álnéven Hann Erzsébet egyfelvonásos színművet írt, mely 1918. febr. havában matiné keretében színre került a Belvárosi Színházban, (akkor: Modern Színpad) mely II. Anakletus pápa történetét tárgyalja.

Forgács Jenő, színész, sz. 1890. febr. 4-én, Szolnokon. Színész lett 1907-ben, dr. Farkas Ferenc szabadkai színtársulatánál. Ezután Kövessy Albert és dr. Patek Béla az igazgatói. Tíz évig a Royal Orfeumnál működött. 1923-ban abba hagyta a színészetet és azóta mint impreszárió működik.

Forgács Rózsi, színésznő, sz. 1886. jún. 13-án, Keskeméten. Már színművészeti akadémiai vizsgaelőadásán is tanújelét adta értékes, bár még forrongó drámai tehetségének. 1904-ben a Thália Társaság szerződtette, amelynek vezető drámai színésznője lett. Első fellépése Brandes: »Egy látogatás« c. kétfelvonásos drámájában volt, ahol már észrevették a tragikái színt és dallamosságot egyszerre kifejező hangját. Döntő sikerét második szerepével, Hebbel: »Mária Magdolna«-jának Klárájával aratta. Az átélés intenzitása, egyszerű, póztalan kifejező eszközei, az együttesbe való teljes beolvadási képessége, tragikai ereje egy csapásra meghódították a közönséget és a sajtót. Pályája ettől fogva töretlen ívben halad fölfelé. Strindberg: »Az apa«, D'Annunzio: »A holt város«, Ibsen: »Nóra« és »Solness építőmester«, Heyermans: »Remény«, Schnitzler: »A hagyatéka«, Gorkij: »Az éjjeli menedékhely«, Wedekind: »A hőstenor« c. színdarabok Forgács Rózsi sikerének egy-egy állomását jelentik. Mindenki a modern magyar színművészet egyik legnagyobb értékének ismeri el. 1908-ban azután a Magyar Színház tagja lett, ahol Sophus Michaelis: »Forradalmi nász« c. darabjában lépett fel. 1914. jún. havában Kolozsvárra szerződik, majd Bánffy Miklós intendáns a Nemzeti Színházba viszi, ahol 1918. máj. 17-én volt az első fellépése a »Remény«-ben. 1923. szeptemberében nem újították meg lejárt szerződését, ez év nov. 11-től kezdve a Kis Komédia helyiségében Kamaraszínház címen alakított saját társulatával működött három évig, kezdetben irodalmi értékű egyfelvonásosokat, később gyermekdarabokat adott elő. 1927-ben visszavonult a színpadtól.

Forgács Sándor, színész, sz. 1890. febr. 4-én, Szolnokon. Az Orsz. Színművészeti Akadémiát jeles eredménnyel fejezte be,

1909-ben. Ezután Kövessy Albert pécsi színtársulatához szerződött, onnan dr. Patek Béla győri színigazgató drámai rendezőnek is szerződtette. 1917-től az aradi Nemzeti Színház egyik erőssége volt. 1920-ban Kolozsvárra hívták meg, ahol 8 éven át egyik legkedveltebb tag volt. 1929-ben Kassán működik. Főbb szerepei: Hamlet, Gringoire, Oswald (Kísértetek), Peer Gynt, Ördög, IV. Henrik (Pirandello), Dandin György, Sasfiók, Cyrano, Des Prunelles (Váljunk el), Dr. Rank (Nóra) stb.

Forgó György, Pestvármegye főorvosa, sz. 1787-ben, megh. 48 éves korában, Lovrinban, Torontál vm., 1835. júl. 17-én. A Pesten építendő magyar játékszín javára 2500 váltó forintot hagyományozott.

Forgósülyedő. Ugyanolyan formájú sülyedő, mint a rendes gépezettel működő sülyedő, azzal a különbséggel, hogy a F. körbe forgatható. (V. ö. Sülyedő).

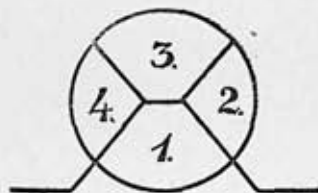
Forgó színpad. Amióta színházat játszanak, állandó gondot okoz rendezőnek és színpad-technikusnak egyaránt, hogy miképpen lehetne a színdarab képeit oly gyorsan változtatni, hogy a díszletezés által előidézett hosszabb szünetek elkerülhetők lehessenek. Köztudomású, hogy hosszú szünetek a közönséget könnyen kizökkentik abból a hangulathoz, melyet az eljátszott színdarab teremtett. Hosszú szünetek könnyen a darab megölőjévé válhatnak. Kézenfekvő a gondolat, hogy technikai megoldások jöhetnek kizárólag számításba, vagyis a színpadgépezetet és a díszletfelépítést kell megfelelően átalakítani.

Ezen törekvésben új irányt jelölt meg Lautenschläger, aki a müncheni Residenz-theaterben úgynevezett forgó színpadot létesített. A forgó színpad lényegében egy köralakú tárcsa, amely a színpad-nyílás előtt elforoghat. Ezen tárcsára erősítik a képeket oly csoportosításban, amint azt a rendelkezésre álló férőhely megengedi. Ilyen elrendezést mutat 1-ső ábránk.

A forgó színpad a háború előtti időben gyors és nagy elterjedésnek örvendett, mert tagadhatatlanul előnyéhez tartozik a gyors képváltozás lehetősége. A

változások pillanatok alatt elkészülnek, hiszen a körnek csak egy kis elfordítása szükséges ahhoz, hogy más és más kép kerüljön a színpadnyílás elé.

A forgó színpadnak azonban ellenfelei is vannak, sőt vannak hátrányai is. A legnagyobb hátrányok egyike, hogy igen gazdaságtalan helykihasználást biztosít, vagyis a díszletekkel beépíthető körtárcsa csak töredék részét teszi ki az egész színpad területének és ezért korántsem érhető el oly távlati hatású képek, mint rendes, láthatárral dolgozó színpadoknál. Nyílt vidéket alig lehet ábrázolni forgó színpadon,

vagy pedig csak egészen elrajzolt perspektívával. A forgó színpad jóformán csak interieur vagy lezárt utca, tér, kertészek színrehozatalára alkalmas. További hátrány, hogy a meglevő színpad alsó és felső gépezet, sülyesztő stb. igen költséges átalakítás nélkül forgó színpadnál fel nem használható. A forgó színpadnál javarészt a díszleteket is úgy kell megtervezni, hogy azok másképpen mint forgó színpadnál fel nem használhatók. Maga a díszlettervezés is sokkal körülményesebb a forgó színpadnál, rendkívül sok megfontolást igényel a helyelrendezés, perspektíva stb. kérdése. Mindenesetre új irányt mutatott a díszlettervezők számára és hogy ez nem maradt meddő próbálkozás, azt számos forgószínpados megoldásnál, így Reinhardt szenzációs beállításainál, de még a mi Nemzeti Színházunknál is megcsodálhattuk.

A forgó színpad jelzett hátrányait modern színpadok kiküszöbölni igyekeztek, — több-kevesebb sikerrel. A berlini Freie Volksbühne 21 m. átmérőjű forgó színpadjának fele 2 m-el emelhető és ugyanannyival süllyeszthető. A másik fele kis kézi sülyesztőkkel bír. A gyakorlat azt mutatta, hogy ez a kibővített gépezetű forgó színpad sem felel meg a várakozá-

soknak, mert nehézkes kezelésű és a díszletek átépítése igen hosszú időt igényel, ez a színpadgépezet tehát elhibázza a forgó színpad célkitűzését.

Igen érdekes a sok ezirányú kísérlet és serény munkásságot fejtettek ki a feltalálók, hogy a problémát valahogy megfejtthessék. Dumont a forgószínpadot körgyűrűvé képezte ki, mely egy köralakú álló és az alsó gépezet működését biztosító középrész körül forog. Ez a megoldás már jobbnak bizonyult, de nem kielégítőnek és még mindig nem nyújt módot lógó díszletek felhasználására. A lyoni színház ezen úgy segít, hogy a forgó színpaddal együtt az ehhez tartozó felső gépezetet, vagyis a lógódíszlet tartó- és mozgó gépezetét is elforgatja.

Ezen megoldások azonban mind igen költségesek és a befektetés nem áll arányban a szcenikai előnyökkel.

Legcélszerűbbnek bizonyult a transportabilis forgó színpad, vagyis olyan, melyet csak akkor állítanak össze, ha oly darabok kerülnek színre, melyeknél a forgó színpad felhasználása indokolt. Egyébként a rendes színpadot használják fel alsó- és felső gépezetének minden korlátozása nélkül. A forgó színpadot egyszerűen a rendes színpadra reá szerelik.

A Nemzeti Színház is, mely ezidő szerint a Népszínház épületében talált ideiglenes hajlékot, egy ilyen transportabilis forgó színpaddal rendelkezik. A forgó színpadnak első követelménye, hogy üzembiztos és zajtalan működésű legyen. Második: hogy ne okozzon túl nagy költséget, sem a beszerzése, sem az esetenként való fel- és leszerelése. Harmadik: a fel- és leszerelés gyorsan legyen eszközölhető, ne okozzon a színház munkarendjében érzékeny fennakadást. Negyedik: oly egységekre legyen bontható, hogy a raktározás gondot ne okozzon. Ötödik: ne rongálja a fix színpad faborítását, melyre reá szerelik.

A Nemzeti Színház forgó színpadja mindezen követelményeknek megfelel. A méreteire nézve megjegyezzük, hogy a tárcsa-átmérő 12 m. Az egész szerkezeti magassága, vagyis a rendes színpadra helyezett forgó színpad összmagassága pályáival együtt 145 mm. Ehhez a mérethez megemlíthetjük, hogy ezt a rendkívül

kis vastagságot eddig még egyetlen más színház forgószínpadja sem érte el. Nem lényegtelen ugyanis, hogy mily mértékben emelkedik a rendes színpad szintje. Mennél kisebb ez a mérték, vagyis mennél kevesebbel különbözik a forgó színpad szintje a rendes színpad megszokott szintjétől, annál kedvezőbb az eset.

Vannak modern színpadok, amelyek szintje süllyeszthető, a forgó színpad tehát erre a forgó színpad vastagsági mértékével lesüllyesztett szintre kerül felszerelésre, úgy, hogy végeredményben nívókülönbség nem látszik. A mi Nemzeti Színházunknál ez azonban nem volt lehetséges, szükség mutatkozott tehát a szerkezet minél alacsonyabb kivitelére. A forgó színpad tárcsája egy középrésszel és 12 körccel bír. A középrészben foglal helyet a tengely, mely rögzíti a forgó színpad axisát. Tekintettel a színpad 3 %-ot kitevő lejtőségére, a tengely beálló golyós csapágyszárral bír. Ezen középrészre szerelhető 12 körce. A forgó színpad faborítását vasszerkezet tartja, maga a szerkezet rész tehát vasból készült. 52 db. golyós csapágyszárral a forgó színpad, melyek a vasszerkezetre vannak erősítve és amelyek zajtalan gördülését keménygummi bevonat van hivatva biztosítani. A színpadra négy vasból készült gyűrűt szerelnek pontosan koncentrikus elrendezéssel, ezek az előbb jelzett görgők pályái.

A felszerelés munkamenete tehát a következő: először a négy pálya lefektetése előre elkészített és állandóan a színpad szerkezetébe erősített csapokra. Azután a középtengely leeresztése ugyancsak előre elkészített ágyazásra. A tengelyre a középrész kerül, ehhez pedig a 12 körce.

Ezen egész művelet, kellően begyakorolt személyzettel egy és fél órát vesz igénybe. A leszerelés 1 óra alatt eszközölhető.

Tekintettel arra, hogy a színpad nívója forgó színpad 145 mm-es szerkezeti magassága által emelkedett, gondoskodni kell arról, hogy a forgó színpad 145 mm. magas burkoló emelvényekkel legyen körülvéve, hogy az emelt színpad egy egységes egésznek hasson.

A forgó színpad meghajtása kézi erővel történik. A golyós csapágyszár és a precíz kivitel következtében az erőszükséglet igen kicsiny, a megforgatást teljes

Fenyő Emil

Fenyvessi Erna

Fenyvessi Margit

Fenyves Sándor

Fényes Anna

Ferenczi Frigyes

Ferenczy József (1861)

Ferenczy Károly

Ferenczyna Lányi Irma

Ferenczy Margit

Ferenczy Marianne

Fényes Samu

Gróf Festetics Andor

Fleischer Antal

Fleta Miguel

díszletezéssel és a színpadon álló személyzettel két ember el tudja végezni.

A Nemzeti Színház épületében évtizedekkel ezelőtt (1907. IX.), még Népszínházi korában volt egy forgó színpad, de ez bizonytalan működése és lármás járása miatt nem bizonyult megfelelőnek. Mai forgó színpadja a hozzáfűzött várakozásokat felülmúlja és módot nyújt a rendezőségnek, hogy még színpadi játéknak is felhasználja, amire példát láttunk a Barnelmi Minna c. szindarabban. A Nemzeti Színház egyetlen évad alatt négy darabját rendezte és hozta színre az új forgó színpadon és tervbe vette jövőben annak legintenzívebb kihasználását.

A Magyar Színház 1927. máj. 14-én bemutatott »Oroszország« c. darabhoz szereltetett föl F-ot.

(A forgó színpad nem új találmány. Egy régi, 1602-ben megjelent, Albert osztrák herceg és II. Fülöp király leányának házasságát leíró közlemény egy forgószínpad képét mutatja be, mely 1597-ben egy vásártéren a szabadban épült. Tíz méter átméretű volt és 6 részre beosztva. Az egész színpad egy, a nézőtér felé nyílást képező fallal volt körülpítve.)

(Tolnay Pál.)

Forinyák Gyuláné, (írói néven: Dóry). Monológja: »A tétovázó«. »Recidiva«. (1893.) Színműve: »Egy estély«. Dramolett. (1898. ápr. 2.) Nemzeti Színház.

Fóris Margit, színésznő, sz. 1905. júl. 3-án, Nagyváradon. Színipályára lépett 1927. szept. havában.

Fóris István, (otrokocsi és parutjai) színész, sz. 1863-ban, Felsőánán, megh. 1895. dec. 22-én, Aradon. Atyja a gyógyszerész-pályára szánta, azonban ellenállhatatlan vonzalommal viseltetvén a színészpálya iránt, beiratkozott a színészakadémiára, ahol Szigeti József tanár kedvence lett. 1886. okt. 1-én lépett szerződésbe; működött Győrött, Szabadkán, Szegeden, 1891. ápr. 1-től Kolozsvárott, 1893-tól Aradon és közvetlen a halála előtt szerződést kapott a Vígszínházhoz. Vidám jószívűség volt szerepeinek alapszíne, ami természetének alapvonása is volt. Ha a színpadra kilépett, jóságos, kedves, vidám arca a legkomorabb néző lelkét is fel-

derítette. Sohasem utánzott senkit, tudott változatos lenni. Humorán finomság, lélektani igazság vonult át. Főbb szerepei: Mihály diák, Ugri Miska (Mama), Forgáchék Petykója, Pry Pál, Szellemfy. Írt egy népszínművet »A fogadott leány« c. alatt, mely 1893. ápr. havában került színre, Kolozsvárott.

Formentérai remete, vj. 3 felv. Írta: Kotzebue. Ford. Verseghy Ferenc. Az üttörő magyar színészvilág kedvelt darabja volt. Bem. 1793. okt. 28-án, Budán.

Fornét Hugó, színműíró. Színműve: »Igazi férfik«, operett 1 felv. Szövegét írta: Matolay Károly. Bem. 1917. márc. 16. Nagyvárad.

Fornheim Zsiga, színműíró. Színműve: »Elza«, er. szmü. Bem. 1909. jan. 2. Pozsony, Balla Kálmán társulatánál.

Forrai Ferike, színésznő (operette-szubrett), sz. 1875. nov. 7-én, Szegeden. Színpadra lépett 1896. jún. 1-én, Kolozsvárott.

Forrai Ida, színésznő. Színipályára lépett 1865. máj. 1-én.

Forrai István, színész, sz. 1888. nov. 28-án, Hajdúcsón (Tolnam.). Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Forrai Miklós, zeneszerző, sz. 1869-ben, Nádudvaron. A Népszínházban színre került operettjei: »A libapásztor«. (1892.) »Az istennő«. (1896., márc. 6.) A Magyar Színházban színre került »Egyiptomi gyöngye« c. operettje. (1899. febr. 17. Társsz. Heltai Jenő.)

Forrai Olga, operaénekesnő. A Zeneakadémia növendéke volt, majd 1918. nov. havában bemutatkozott Zürichben, »Carmen« szerepében. E szerepléséről az ottani sajtó a legteljesebb elismerés hangján emlékezett meg.

Forrai Rózi, színésznő, sz. Budapesten. Iskolái végeztével mint a Rákosi-iskola növendéke a »Nagymamá«-ban vizsgázott. Korán a Thália-társulathoz (l. o.) került, amely annyi kiváló színésztehetséggel gaz-

dagította a magyar színeszetet. Itt első fellépte Musset »Szesély« és Strindberg »Apa« c. drámájában volt. Midőn Beöthy László 1907-ben a Magyar Színházat drámai színházzá alakította, F.-t is tagjai sorába szerződtette. Ezidőtől fogva a legkitünőbb alakítások hosszú sora jelzi pályáját. Az emberi ábrázolás legkiválóbb színészi eszközeivel megrajzolt alakjai mintegy érebeöntve mindig súlyt nyernek alakításaiban, anélkül, hogy az összjáték harmoniáját zavarná. 1911-ben nőül ment Törzs Jenőhöz (l. o.). 1921. okt. 29-től vendége volt a Belvárosi Színháznak, ahol Szenes-féle »A gazdag lány« c. vj. rendkívüli sikere fűződik nevéhez. A több mint 200-szor játszott Frl. Marie szerepe hosszú időkre emlékezetes eseménye marad a magyar színeszetnek. 1924-től újra tagja volt a Magyar Színháznak. Főbb szerepei: Warrenné (Warrenné mestersége), Gudula asszony (Frankfurtiak), Nathália (Új földesúr), Schultheiszné (Búzavirág), Fábryné (A válópörös hölgy), Evelin (Kárpáthy Zoltán), Betti (Bernát bácsi), Koltainé, (Dollár papa), Krisztina (Váratlan vendég), Anna (Halló!), Berlingot (Kék madár), Cohenné (Ábris rózsája), Ezredesné (Csáko és kalap), Klementin (A vörös szegfű), Sára (Vízözön), Mária Lujza (Sasfiók), Vámosiné (Hivatalnok urak) és legutóbb mint vendég játszott a Királysínházban Radó József »Pesti család« c. operettjében, mely a »Gazdag lány«-ból készült.

Forrai Tibor, színész, sz. 1887. nov. 18-án, Budapesten. Színpadra lépett 1910. jún. havában.

Forró deszkák-nak nevezte el Déryné (l. o.) a színpadot. (V. ö. Világot jelentő deszkák.)

Forró Gizella, színésznő, sz. 1881. aug. 16-án, Zákányban (Somogym.). Színpadra lépett 1905-ben.

Forró Margit, színésznő, sz. 1897. jún. 28-án, Budapesten. Színpadra lépett 1918. febr. havában.

Forró Pál dr., író, színműíró, sz. 1884. febr. 22-én, Budapesten. Középiskoláit és egyetemi tanulmányait Budapes-

ten végezte s ügyvédi irodát nyitott. Korán fogott az íráshoz. 1925-ig 22 regénye jelent meg, több filmszenáriumot dolgozott fel és sok kabaré-darabot és sanzont írt. Színművei: »A város«, dr. 3 felv. Tssz.: Békeffi László. Bem. 1920. nov. 16. Várszínház. »Legénykérés«, vj. 3 felv. Tssz.: Villányi Andor. Bem. 1921. szept. 3. Belvárosi Színház. »A láva«, dr. Forgács Rózsi Kamaraszínháza, 1924. dec. 14. (Társ szerző: Szini Gyula.)

Forst József, bajor udv. színész, 1839. aug. 9-én a »III. Richard« címszerepében fellépett a pesti német színházban.

Forte, (ol.) zenében: erősen, hangosan; jele: f.

Forti-né, a brünni színház tagja, 1835. júl. 5-én fellépett a pesti német színházban, Mozart: »Tündérsíp« című operájában mint Éj királynéja.

Fortissimo (ol.) a zenében: nagyon erősen, lehető legerősebben; jele: ff.

Fortunio, opera. Szövegét Musset Alfréd után írta Caillavet G. A. és Flers Róbert. Zenéjét szerző: Messager André. A párizsi Opera Comique-ban 1907. jún. 5-én, a budapesti M. Kir. Operaházban 1907. dec. 22-én adták először. Zenei betanítását nálunk Márkus Dezső karmester, a színpadi rendezést Alszegey Kálmán főrendező végezte. A női főszerepet (Jaqueline) M. Szoyer Ilona, a címszerepet Gábor József, Clavaroche-t Beck, Landryt Dalnok Viktor, André-t Várady Sándor kreálta. A többi szerep Palóczyné, Váradi Margit, Pichler Elemér, Mihályi, Venczell és Ney Bernát kezében volt.

Fóthi Erzs, igen ügyes szubrett-énekesnő, a vidéken működött. Megh. 1869. júl. 21-én, Szabadkán.

Fóti Frida, színésznő, sz. 1879. márc. 11-én, Pakson. Képesítését a Rákosi-iskolában nyerte, de már növendék korában, a Népszínházban Ámort játszotta az akkor felújított »Orpheus« című operettben. 1896-ban vizsgázott a »Lowoodi árvá«-ban. Ugyanez évben Leszkay Andrásához szerződött Aradra és itt a »Virág-

fakadás» Nelly szerepében lépett fel először. Itt mint elsőrendű naiva a »Nagymama« Mártájában és a »Kis lord«-ban volt nagy sikere. 1902-ben a Vígszínházhoz szerződött és a színház kedvelt tagja lett. A »Csókon szerzett vőlegény« egy kis énekes szerepében aratott sikere után komoly énektanulmányokat folytatott és a naiva szerepköréről áttért a szubrett-primadonna szerepkörére. Zilahy debreceni színikazgatónál már a szerepkörben működik. Jobb szerepei: Lili, Nebántsvirág, Suhanc, Baba, Glavari Hanna. Ezután Krecsányi Ignác buda-temesvári társulatához szerződik. Itt a »János vitéz«-ben és Demény »Kis boszorkány« c., részére írott operettjében van nagy sikere. Sikeresen énekelt operaszerepeket is, pl. Mignon, Álarcosbál (Apród), stb. 1909. aug. 16-án férjhezment dr. Krausz Oszkár fogorvoshoz. Utána visszavonult a pályától és azóta csak egyes alkalmakkor jelenik meg mint énekesnő a hangverseny-dobogón.

Fóthi Károly, színész, sz. 1890. jan. 10-én, Kalocsán. Színipályára lépett 1911. szept. havában.

Fóthy Erzsébet, színésznő, sz. 1909-ben, Sopronban. Gimnáziumi érettségi után a színészakadémia növendéke lett, ahol tehetségével hamarosan feltűnt. 1928. tavaszán megnyerte »Az Est« tehetségpályázatának egyik ezerpengős díját, aminek segítségével kiutazott Németországba és néhány hét alatt végigjárta a nevezetesebb német színházakat, figyelt, tanult és a nagyszerű példákon lelkesedett. 1928. dec. 18-án felléptették a Nemzeti Színházban, a »Vízkereszt« Viola szerepében. 1929. szept. 1-től a Vígszínház szerzőtette tagjai sorába.

Fóthy János, író, sz. 1896-ban, Kaposváron. Tanulmányait szülővárosában végezte, majd Budapesten fejezte be. 17 éves korában hadbavonult és végigküzdötte a világháborút. Háború után beállt újságírónak és a »Pesti Hírlap« munkatársa lett. Több szép verskötete jelent meg. Színműve: »Igazgyöngy«, vj. 3 felv. Bem. 1927. ápr. 9. Nemzeti Színház. Fordítása: »Jolántha«, opera 1 felv. Szöv. írta:

Csajkovszki M. Zen. szerz. Csajkovszki Péter. Bem. 1929. márc. 28. Városi Színház.

Fóthy Nelly, színésznő, sz. 1907. jan. 11-én, Budapesten. Színpadra lépett 1926. szept. havában.

Fourchambault-család. Színmű 5 f. Írta: Emil Augier. Ford. Fái J. Béla. Bem. 1878. okt. 25. Nemzeti Színház. Szerzősége: Fourchambault: Szigeti József; Fourchambaultné: Prielle Kornélia; Leopold: Halmi Ferenc; Bernard: Nagy Imre; Blanche: Márkus Emília; Báro Rastiboulois: Vizváry Gyula; Bernardné: Paulayné; Letellier Marie: Helvey Laura. (Párizsban 1878. nov. 5-én a Comédie Françaiseben 100-ik előadása volt.)

Fournier (furnié) Marc, fr. drámaíró, sz. 1818-ban, Genfben, megh. 1879. jan. 5-én. 1851-től 1868-ig párizsi színikazgató volt. Magyar színpadon előadták »A vasálarca« c. 5 felvonásos színjátékát. Ford. Garay János. Előadták: Budán, 1835. nov. 28. és 1836. jún. 29.

Fox-trott. A two-step, a tangó és más táncok után a fox-trott lett a divattánc. Ez a tánc, amely szóról-szóra rókalépiést jelent, nagyon kellemes találmány, kecses és grációzus, amellel elég decens is. 1918-ban lett népszerűvé.

Foyer (francia) a. m. foájé, a színház előcsarnoka.

Főjegyzőkönyv. Az első magyar színtársulat 1792-ben főjegyzőkönyvet vezetett, mely magában foglalta a szerepek kiosztását, a játékokhoz tartozó mindennemű felszerelések és kellékek neveit, a színdarabok nagyságáról is írtak feljegyzést, továbbá a mindenkor előadások számát is ebbe a könyvbe jegyezték be.

Főkomédiás. A székelyek — Tóth Béla szerint — így nevezik a színészeket, a kőltáncosokat pedig csak komédiásoknak.

Fókövi Lajos, zenetanár, sz. 1851. szept. 22-én, Gyöngyösön, megh. 1900. ápr. 9-én, Szegeden. Szegeden végezte gim-

náziumi tanulmányait, majd Budapesten zeneakadémiára iratkozott. 1877-ben Szegeden zongoratanár lett, 1888-ban a városi zeneiskolában oktatott. 1890-ben átvette a zenetörténelem tanítását. 1878-tól haláláig a »Szegedi Híradó« színházi és zenereferense. Kiváló zenetörténelmi bűvár volt s mint ilyen gyűjtéseinek eredményét 1898-ban egy lipcei zenetörténelmi folyóiratban tette közzé.

Fölvatás. Drámai prolog, írta Ábrányi Kornél, a Népszínház megnyitáskor, 1875. okt. 15-én, először. Genius: Rákosi Fáni; Thália: Párthényiné; Bohóság: Dancz Nina; Idegen bohóc: Solymossy; Korosmáros: Vasvári Kovács.

Föld Aurél, író, hírlapíró. Színműve: »Búr háború«, látv. életkép 3 felv. Társz. Zsoldos László. Bem. 1900. jún. 27. Városligeti Színikör. Fordításai: »A Megváltó«. (Jézus szenvedése és halála.) Passiójáték 16 képben, írta Allesch Ede. Bem. 1900. okt. 4. U. o. »Svihakok«, operett 3 felv. Zen. szerz. Ziehrer Károly. Ford. Mérei Adolf társaságában. Bem. 1901. júl. 19. Városligeti Színikör. »Pesti nők«, operett 3 felv. Ford. Mérei Adolf társaságában. Zen. szerz. Lehár F. Bem. 1903. aug. 15. Budai Színikör. »Pesti aszszonyok«, operett 3 felv. Társfordító Mérei Adolf. Zen. szerz. Lehár Ferenc. (Szövege: Tann Bergler O. és Norini E.) Bem. 1907. máj. 15. Városligeti Színikör. »Gépírókisasszony«, operett 3 felv. Írta W. Friesen és S. Zwerenz. Zen. szerz. Raimann Ferenc. Bem. 1908. máj. 15. U. o. »777:10«, turf-boh. Írta: Schwarcz Ottó és Mathern Ottó. Ford. Szomory Emillel. Bem. 1915. júl. 17. U. o.

Földényi Béla, kiváló bonviván-színész, sz. 1850. okt. 12-én, Temesvárt, megh. 1895. dec. 13-án, Gödöllőn. (Atyja, Feldinger Frigyes, zeneszerző, sz. 1819. ápr. 5-én, Temesvárott, megh. 1900. okt. 2-án, Budapesten.) Tanulmányait Budapesten, Kecskeméten és Nagykőrösön végezte. 1864. jan. 25-én lépett a színpályára. 1870. ápr. 3-án vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, Rákosi Jenő »Aesopus« c. vígjátéka Alkias szerepében, 1877-ben az intézethez szerződötték, ahol mint epi-

zód- és bonviván-színész elsőrangú helyet érdemelt ki. A »47-ik cikk«-ben felelhetetlen (Patin) volt. Kiváló produkált a »Zalameai bíróságon« mint Don Kiszott. A »Kölcsönkért feleség«-ben mint Crasconi Sas klasszikus számbamenő karrikatura. A modern vígjátékban jeleskedett és a szalon-komikum legfinomabb magyarírói közé tartozott. A jellemzőt minden túlzás nélkül tudta kiemelni és akkor sem ment túl a diszkréció határán, amikor a közönséget harsogó nevetésre bírta. Egyéb jeles szerepe: Gringoire, Gaston, Carlo (Csók), Cornioli (Delila), Mercutio, stb. Fia: F. László, színész. (L. o.)

Földényi László, színész, F. Béla fia, sz. 1894. okt. 18-án, Gödöllőn. Iskoláit a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban végezte. 1914-ben végezte a színészakadémiát, majd Kassára szerződött szerelmes színésznek, ahonnan 1915-ben mint zászlós az orosz frontra, majd orosz fogságba került. Megtanult oroszul és a magyar költőket szavalta Péterváron, Moszkvában. Fogságából hazatérve, 1922-ben a Vigszínház tagjai sorába szerződötték. 1925–26-ban a Belvárosi Színház, 1927–29-ben a szegedi színház tagja. 1930-ban a Magyar Színháznál működik.

Földes Artur dr., író, sz. 1878. ápr. 30-án, Grácban (Ausztria). Tanulmányait Budapesten végezte, utána ügyvédi gyakorlatot folytatott a háború kitöréséig. A világháborúban, a mozgósítás első napján, mint népfőlkelő hadnagy vonul be és a háború utolsó napjáig szolgálatot teljesít. Néhány hónappal a háború előtt külpolitikai munkatársa a »Külügy-Hadügy« katonai és külpolitikai hetilapnak. Az itt megjelent cikkei nagy feltűnést keltenek. Még Ferenc Ferdinánd életében megjósolja az elkerülhetetlen világháborúnak gyors közeledését. E cikkek miatt Tisza István beakarja tiltani a lapot, de a közös hadügy-minisztérium sajtóosztálya e cikkeket »oly tájékozottnak ítéli, hogy német fordításban megküldi Ferenc Ferdinánd kabinetirodájának«. A háború kitörése után ő lesz a »Külügy-Hadügy« szerkesztője. Külpolitikai cikkei könyvalakban is megjelennek. (»Háború és politika«, »Háborús íráások«.) Írói munkásságát aránylag későn

kezd. »Kapos Andor« néven tárcákat és cikkeket ír a »Világ«ba. Ez írói névvel kerül színre »A tanító« c. egyfelvonásos vígjátéka Feld Irénnek Kamaraszínházában. (Kapos Andor: »A tanító«. Modern Könyvtár. 36. szám.) »A kegyelmes hamupipőke« 3 felvonásos vígjátékával hiába kísérletezik a budapesti színházaknál. E vígjáték »Gräfin Lori« cím alatt kerül először színre Bécsben, a Stadttheaterben, Hansi Niesével a főszerepben, (1915. okt. 11.) majd előadják Prágában — német nyelven — a Neues Deutsches Theaterben (1916. jún.) és cseh nyelven, a Smichov-theaterben. A brémai Stadttheaterben is színre kerül és végre, a külföldi sikerek után, az eredeti »Kegyelmes hamupipőke« is előadják a budai Krisztinavárosi színpadon, Étsy Emiliával a címszerepben (1916. szept. 19.), majd Temesvárott és több vidéki színpadon. (»A kegyelmes hamupipőke« könyvalakban is megjelent.)

A budapesti filmlapoknak éveken át állandó munkatársa. »Akit ketten szeretnek« című filmdrámája Kertész Mihály rendezésében először a budapesti Apolló-filmszínháznak volt nagysikerű műsordarabja. 1922. végén családjával Berlinbe költözködik. De itt is megmarad magyar írónak, ki munkáit magyarul írja, habár azok először német nyelven jelennek meg. Az évek folyamán számtalan cikke és novellája jelent meg német lapokban és folyóiratokban. (»Börsen Courier«, »12 Uhr Blatt«, »8 Uhr Abendblatt«, »Reigen«, »K. E. Magazin«, »B. Z.«, stb.)

Berlinben nevét egy csapásra ismertté tette nagysikerű pacifista regénye: »Golf. Amerika gegen Europa«. Először a 300 ezer példányban megjelenő »Funk Stund« közölte le folytatásokban. Utána Bécsben a »Neues Wiener Tagblatt« estilapja hozta szintén folytatásokban. A német könyv az »Internationale Bibliothek« kiadásában jelent meg. Az eredeti magyar kéziratnak még magyar kiadója nem akadt.

E siker után gyors egymásutánban nagy családi szerencsétlenségek érik. Egyetlen fia, Földes Tibor 19 éves korában tragikus halállal hal meg. Az író mintha e rettentő tragédiát már előre megérezte volna! Új, még kiadatlan regénye, »A haldokló halála«. (»Der sterbende Tod«.) Eb-

ben egy nagy orvos életre-halálra küzd a Halál ellen. Vakmerően arra tör, hogy fiatal életek fölött ne lehessen hatalma a Halálnak. Győzelmét rettentő áron kell megfizetnie: »a haldokló Halál« megöli az ő egyetlen fiát...

Az író testvérbátyja Földes Imre írónak és unokaöccse Kadelburg Gusztáv német vígjátékírónak.

Földes Dezső, színész, sz. 1886. febr. 25-én, Szekszárdon. Színpadra lépett 1906. ápr. havában. Pozsonyban 1928. óta színgazgató.

Földes Elza, színésznő, sz. 1896. jan. 29-én, Budapesten. Színpadra lépett 1918. febr. havában.

Földes Erzsébet, színésznő, sz. 1901. aug. 23-án. Színpályára lépett 1922. szept. havában, Debrecenben, mint énekesnő. A »Cigánybáró«-ban lépett fel először. Főbb szerepei: Pillangókisasszony, Santuzza (Parasztbecsület), Szép Heléna, Offenbach, stb. 1928-ban férjhez ment Verzár Zoltán színházi titkárhoz.

Földes Imre, író, sz. 1881. szept. 15-én, Kaposvárott. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1901-ben elnyerte az Akadémia Kóczán-díját »A király arája« c. verses vígjátékával. Bem. 1904. Nemzeti Színház. Ugyancsak akadémiai pályadíjat nyert 1902-ben a »Dacos lelkek« c. történelmi vígjátékával, »A királyné« c. drámájával, 1903-ban, — 1904-ben pedig a »Hadik huszárok« c. vj.-val ismét diadalt aratott. (Vígyszínház, 1904. okt. 5.) A többi színművei ezek: »Két Hippolit«, operett. 1905. jan. 13. Népszínház. »A császár katonái«, dráma 3 felv. 1903. febr. 1. Magyar Színház. 100-szor 1910. jan. 8. »Sziriusz«, Herczeg Ferenc elbeszélése nyomán. Bem. u. o. 1908. »Hivatalnok urak«. Bem. 1909. márc. 5. Magyar Színház. 100-adszor: 1909. okt. 22. Új betanulással 1928. szeptember 28. »A kuruzsló«. Bem. 1909. U. o. »Az arcoképi«, játék 3 felv. 1911. febr. 8. U. o. »Nincs tovább!«, szmú 3 felv. Bem. 1911. dec. 9. Vígyszínház. »Halló!«, vj. 3 felv. Bem. 1913. okt. 25. Magyar Színház. (Bécsben a Neue Wiener Bühne is előadta. 1915. nov. 3-án. Zágrábban horvátul előad-

ták 1914. okt. 21-én. Ford. Lulich Iván.) »A vörös szegfű«, szmü 3 felv. Bem. 1914. ápr. 11. Magyar Színház. (Münchenben 1914. jún. 10-én került színre.) »Pardon!«, vj. 1 felv. (Terra Nova álnéven.) Bem. 1914. dec. 15. Uránia Színház. »A kapitányne«, vj. 3 felv. Bem. 1914. dec. 19. Magyar Színház. »Grün Lili«, vj. 3 felv. Bem. 1916. jan. 21. U. o. (Bécsben a Josefstadttheaterben 250 előadást ért meg. Frankfurtban 1917. márc. 24-én mutatták be. Drezdában, a Central Theaterben 1917. júniusában, Berlinben a Residenz Theaterben 1917. decemberében, Münchenben 1918. júliusában került színre.) »Künn a bárány, benn a farkas«. Komédia 3 felv. Bem. 1916. nov. 4. U. o. »Marika«, opera 2 felv. Zen. szerz. Krausz Mihály. Bem. 1919. máj. 21. M. Kir. Operaház. »Terike«, vidéki történet 3 felv. Bem. 1919. szept. 27. Belvárosi Színház. 100-ik előadása jan. 7. Felelevenítette a Renaissance Színház 1923. jan. 27., az Uj Színház 1929. ápr. 26-án iktatta műsorába. Katalániában katalan nyelven bemutatták: 1923. okt. 7-én. »Az ezüst sirály«, operett 3 felv. Zen. szerz. Buttykay Ákos. Bem. 1920. febr. 6. Városi Színház. 50-ik előadása 1920. ápr. 4. 100-ik előadása 1921. ápr. 5. (Newyorkban bem. 1923. okt. 2.) »A bálvány«, vj. 3 felv. Bem. 1921. dec. 31. Vígsház. »A lányom«, vj. 3 felv. Bem. 1920. szept. 5. Belvárosi Színház. »Olivia hercegnő«, operett 3 felv. Zen. szerz. Buttykay Ákos. (Verseit írta Bródy Miksa.) Bem. 1922. dec. 23. Fővárosi Operettszínház. (Megnyitó előadás.) »A lányom hozománya öt-száz millió«, vj. 3 felv. Bem. 1923. jan. 20. Magyar Színház. »Kis muszkák«, vj. 3 felv. Bem. 1924. okt. 25. Renaissance Színház. »Pántlika«, vj. 3 felv., előjátékkal. Bem. 1925. nov. 21. Belvárosi Színház. »Egy férj eladó«, vj. 3 felv. Bem. dec. 30. U. o. »Tűzek az éjszakában«, dr. 3 felv. Bem. 1928. nov. 3. Uj Színház. 100-ik előadása 1929. jan. 15. 200-adszor 1929. jún. 1-én játszották. »Égő város«, szmü 3 felv., előjátékkal. Bem. 1929. okt. 11. U. o. 100-adszor 1929. dec. 15.

Földes István, színész, sz. 1887. ápr. 3-án, Makón. Színpadra lépett 1912. júl. havában.

Földes István, színész, sz. 1893-ban, Pécsen. Színpadra lépett 1913-ban.

Földes Istvánné Haucz Ráchel, színésznő, sz. 1896. okt. 11-én, Ceglédén. Színpadra lépett 1920. júl. havában.

Földes Mihály, színész, sz. 1880. szept. 9-én, Aradon. Színpadra lépett 1909-ben.

Földes Berta, színésznő, sz. 1893. márc. 24-én, Kolozsvárt. Színpadra lépett 1921. okt. 4-én.

Földesi Elekné Halmai Róza, színésznő, sz. 1859-ben, Mezőtúron. Színésznő lett 1875. jún. 30-án, Miklóssy Gyulánál.

Földesi Imre, színész, sz. 1889. márc. 26-án, Békésen. Színpadra lépett 1908-ban.

Földesi Sándor, színigazgató, sz. Kolozsvárt, megh. 1911. okt. 15-én, Désen. Előbb színészkedett, majd 1882. okt. 19-én fellépett szülővárosában is »A velencei kalmár« Shylockjában. 1896-ban a megnyíló Vígsház titkárává hívták meg, ahol 1900. jún. haváig működött. Ez év jún. 1-én Pesti Ihász Lajos (l. o.) színigazgatóval társult. 1902-ben a Délvidéken önállóan vezette társulatát.

Földessy Géza, színész, sz. 1905. ápr. 21-én, Szombathelyen. Színipályára lépett 1927. szept. havában.

Földessy László, színész, sz. 1904-ben, Ujpesten. Színipályára lépett 1922-ben.

Földessy Lenke, karénekesnő, 1884. szept. 16-tól 1888. máj. 1-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Földessy Rózsi, színésznő, sz. 1904. júl. 10-én, Nagykanizsán. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Földessy Sándor, színész, sz. 1891-ben, Kabán (Hajdú m.). Színpadra lépett 1908-ban. 1927-ben színigazgató lett.

Földessy Vilmos, színész, sz. 1880. jan. 24-én, Aradon. Iskoláit Aradon fejezte be. Felkerülve Budapestre, beiratkozott a Színművészeti Akadémiára, me-

lyet egy évi megszakítással elvégzett, amikor bevonult a haditengerészethez. Körülhajózta az egész Atlanti és Csendes Óceánt. Első szerződése Kövessy Albert színigazgatóhoz kötötte, Ujvidékre. Első szerepe »Borgia Lucretia«-ban Gennaro szerepe volt. Azóta végigbarangolta egész nagy Magyarországot. Igazgatói Krecsányi, Dobó, Csóka, Pesti Iliás, Monori, Bihari, stb. voltak. Főbb szerepei: Shylock, Lear király, Tokeramó, Harpagon, stb. Münchenben és Berlinben élt két évig, ahol a Deutsches Theaternak volt rendezője. A világháborúban zászlós és végül mint főhadnagy vett részt négy évig. Az összes legénységi kintutetéseket és kétszer a Signum Laudist kapta meg. A háború után egy részvénytársasággal együtt megalapította az Ujpesti Blaha Lujza Színházat, melynek három évig igazgatója lett. Ő volt, aki Ujpesten állandósította a színházat, ahová csak egy-egy hónapra jöttek el vidéki színészek. 1930-ban vidéken működik mint jellemszínész és rendező.

Földi Mihály, író, sz. 1894. okt. 14-én, Budapest. Középiskolai végeztével orvosi pályára készült, meg is szerezte az orvosi oklevelet, azonban otthagyta a pályát, írással kezdett foglalkozni. E téren egész fiatalon tűnt fel, mint a »Nyugat« munkatársa, azután dolgozni kezdett a »Pesti Napló«-ba, majd a »Magyarország«-ba s új működési körében, a redakciós asztalnál is kitűnő karriert csinált: néhány év alatt legbrilliansabb újságíróink egyike lett és ma már társszerkesztője legrégibb napilapunknak, a »Pesti Napló«-nak. Mint regényíró a legkiválóbbak közé tartozik, regényei mély lelki és társadalmi kérdésekkel foglalkoznak, nemes művészi formában. Sokáig volt színházi kritikusa a »Pesti Napló«-nak. Színművei: »Engem szeress«, vj. 3 felv. Bem. 1925. szept. 30. Magyar Színház. »Utolsó felvonás«. 1926. Kamara Színház. »Bubi«, vj. 3 felv. Bem. 1926. szept. 11. Magyar Színház. Fordítása: »A Kreutzer-szonáta«, Tolstoj regényéből írta. M. Nozière és A. Savoir. Bem. 1924. szept. 12. Belvárosi Színház.

Földi Anna, színésznő. Iskolai végeztével a színészakadémiát látogatta, majd a

Renaissance Színház tagja lett. Megh. 1928. ápr. 27-én, Budapest.

Földszint. E szóról Baróti Szabó Dávid már 1786-ban említést tesz, mondván: »Annyi sok esztendők bő költségébe kerülő Gyöngy épület hever földszintre.« (»Verskoszorú«, melyet az új mértékre vett s idővel megegyengetett és későbbben készült verseiből kötött. Kassa, 1786. 1—62. old.) A színházi földszint-szó is valószínűleg ebből az időből való, bár egyidőben a francia »parterre« is járta.

Földiekkel játszó égi tünemény Csokonai Vitéz Mihálynak (I. o.) »A reményhez« c. verse első szakaszának két első sora mint ismert szálló-ige szerepel nyelvünkben; a régi magyar színészek egykori kedvelt dala volt. Megzenésítette Kossovits. Kiadta Márton József, Bécsben, majd 1869-ben Bartalus István a »Magyar Orpheus«-ban. — A dalt Hercegg Ferenc »Dérné ifiasszony« c. vj.-ában is szerepelteti. — A híres verssort Csathó Kálmán felhasználta Csokonairól írt szép regényének címéül. (1925.)

Földönjáró csillagok, Jókai Mór ünnepi darabja, a magyar színművészet százados jubileuma alkalmából 1890. okt. 24-én adták elő a Nemzeti Színházban. Az öreg, copfos táblabíró, a folyton diáki-záló, nagypipájú, kevés dohányú Moor Lénárd (Ujházi) házába vezet. Patriárohá-lis evés-ivás közepette ismerjük meg a főszereplőket. A háziasszony, Moórné (Feklyné) gyöngéden szereti leányát s tejbenvajban fürösztli vendégeit. Ott van Kazinczy (Náday), Kelemen László (Nagy Imre), ki itt még jogász és Moór kancellistája. Vele vannak pajtásai: Szomor, Rózsa, Ráth, Nemes, stb., későbbi színésztársai; Lupi bácsi (Vizváry) a szűklátókörű, maradi, prózai előítéletes ember. Ebbe a társaságba lép az egyszerű, szelíd, bölcs, tudós, Simai Kristóf, a nemes lelkiatya (Szacsavay) s hozza magával az éppen akkor bevégezett munkáját, az »Igaházat«. Kelemen és társai elragadtatással fogadják az író s művét s a kis csoport, dacolva a bárgyú szemrehányásokkal s a földi örömek csábításaival, ezek megszemélyesítője egy Filofrozne nevű

kacér grófnő (Helvey Laura), elhatározza magát a nagy küzdelemre a magyar színészetért, mely küzdelem első lépése az, hogy előadják ők maguk Simai »Igazi-házi«-ját.

Földvári (Kardos) Gyula, színész, sz. 1854. jan. 16-án, Komáromban. Színpadra lépett 1871. aug. 20-án, Kocsisovszky Jusztin társulatánál. 1908. jún. 1-én nyugalomba ment. — Neje: Némethy Lenke, színésznő, sz. 1849-ben, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1868-ban, Molnár Györgynél.

Földvári Gyula, színész, sz. 1889. máj. 25-én, Bugyin (Pestm.). Színpadra lépett 1913. júl. havában.

Földvári Hugó, színész, sz. 1877. jan. 24-én, Abaujszántón. Színpadra lépett 1895. virágvasárnapján, Hatvani Károlynál.

Földvári József, színész, sz. 1857-ben, Abán (Fehérm.), megh. 1911. okt. 15-én, Deesen. 1889. okt. havában vették fel az Orsz. Színészegyesület kötelékébe.

Földvári (Hutwagner) Mariska, színésznő, sz. 1867-ben, Lajoskomáromban. Színpadra lépett 1889. ápr. havában, Miklóssy Gyulánál. 1918. szept. 4. tanácsulésen nyugdíjazták.

Földváry Ferenc, (földvári és bernáthfalvi) kir. táblai bíró, sz. 1790. okt. 6-án, Szücsiben (Hevesm.). Színművei: »Nagy-ravagyó nő«, színj. 5 felv. 1839. máj. 24. »Olga, a moszkvai árva«, szomj. 5 felv. 1841. ápr. 12. »Don Alvaro«, szomj. 5 felv. 1842. ápr. 16. »Különös történet«, szmü.

Földváry Gábor, (földvári és bernáthfalvi) cs. kir. tanácsos, sz. 1787. máj. 11-én, Domonyban, Pest vm., megh. 1854. máj. 6-án, Tasson, a birtokán (Pestm.). 1832—1836-ig Pest vármegye alispánja, utóbb főispáni helyettese volt. A pesti Nemzeti Színház létrejötté körül kiváló és sikeres tevékenységet fejtett ki. 1832. őszétől a Játékszíni Küldöttség elnöke. Széchenyivel ellentétben amellet kardoskodott, hogy az ország első színházát Pest vármegye építtesse meg a Grassalkovich-tel-

ken. A gyűjtést vaserőlyel vezette, 1834-ben 1000 frtot ajánlott fel a Nemzeti Színház céljaira. Vas Gereben róla írta »Egy alispán« c. híres regényét.

Földváry Sándor, színész, sz. 1883. aug. 20-án, Budapesten. Színpadra lépett 1903-ban. Hosszabb ideig tagja volt a kolozsvári Nemzeti Színháznak, majd a budapesti Magyar Színháznak is. 1929-ben a Jókai Színkör tagja.

Földváry Sándorné, színésznő, sz. 1878. dec. 3-án, Ipolyságon. Színpadra lépett 1910. jún. havában.

Főpróba. Így hívják azt a próbát, midőn szerepeiket előadászerűen játsszák a színészek, tehát jelmezben és maszkban, teljes díszlettel, butorokkal, kellékekkel, világítással. Itt vívja meg a színész döntő küzdelmét, itt arat sikert vagy bukik el s ezért teljes fegyverzettel, tudása legjavával harcol a sikerért. A főpróba legtöbb esetben meghívott közönség és a sajtó képviselői előtt zajlik le. Megkülönböztetünk házi- és nyilvános főpróbát. A főpróbát a bemutató-előadás (l. o.) követi. (V. ö. premier.) A Nemzeti Színházban Keglevich István intendáns a nyilvános főpróbát 1899. december havában megszüntette, de rövid időre rá ismét helyreállították. (V. ö. Főjeli főpróba. Mutatványi próba. Nyilvános főpróba. Sajtó főpróba. Zárt főpróba.)

Főrendező. Néha csak cím, de — sok esetben — nagyobb hatáskört is jelent. A Nemzeti Színház főrendezőjének hatáskörébe tartozik a színpadra vonatkozó teljes főfelügyelet.

Förster Henrik, jellemszínész, sz. 1857-ben, megh. 1897. szept. 9-én, Spindenmühleben. Egy időben a budapesti Gyapju ucai német színház tagja volt. Atyja a bécsi Burgszínház igazgatója volt.

Fősvény, vj. 5 felv. írta: Molière. Simai Kristóf fordításában, »Zsugori, vagy a telhetetlen fősvény« c. alatt 1793. jan. 11-én került színpadra először, Pesten. Utána fordította Döbrentei Gábor, 1821-ben; a Nemzeti Színházban első előadásban 1848. ápr. 17-én adták, Komlóssy Ida jutal-

mára; ford. Erdélyi János. A címszerepet Fánchy Lajos játszotta. Felújították 1864. szept. 23-án, Kazinczy Gábor fordításában. Újabb időkben: 1918. ápr. 13-án, a Várszínházban.

Főszerep. Azon szerep, amely a színmű cselekményének középpontjában áll. Egy darabban azonban többrendbeli főszerep is előfordulhat. (V. ö. Vezetőszerep.) Azon színészt, aki a leglényegesebb szerepet játssza valamely darabban, »főszereplő«-nek nevezik.

Főszeszón. A színiévad legfontosabb szaka, amidőn a legjobb és legérdekesebb műsort adja a színház. Rendesen nov. közepén kezdődik és ápr. elején végződik.

Főúr és pór, szomj. 5 felv. Írta: Obernyik Károly. A M. Tud. Akadémia 1843. évi 100 aranyos pályadíjára szavazott vele. Megjelent 1844-ben, Budán. Bem. 1848. máj. 2-án, Kolozsvárott.

Főúri színházak. Egyes magyar főurak pazarul megépített magánszínházai, melyeket azonban nem a kezdet nehézségeivel küzdő magyar színészetnek emeltek és tartottak fenn, hanem pusztán a saját szórakozásukra. Ezekben a színházakban leginkább olasz énekesek és német színészek játszottak.

Nevezetesebb főúri színházak:

Esterházy Antal hercege Kismartonban. Épült 1760-ban. (L. o.)

Esterházy Miklós hercege Eszterházában. Épült 1765-ben. Neki két színháza is volt. Az egyikben drámát és operát játszottak, a másikat (ez kisebb volt) a marionettejátékokra emeltette. (L. o.)

A gróf Károlyi-család színháza Megyerén (Nyitra m.) 1757-ben épült. Dús-gazdag ruhatárát Olaszországból hozták. (L. o.)

Esterházy Miklós gróf színháza Tántán. Épült 1889-ben, Fellner és Hellmer tervei szerint. Ebben már magyarul is játszottak. (L. o.)

Félig-meddig a főúri színházak közé számíthatjuk a régi pozsonyi színházat is, melyet 1776-ban építettek a pozsonyi magyar mágnások a német múzsa számára. Nem volt ugyan magán-színház,

de mégis főúri színház volt, amennyiben az építető mágnások úgy a maguk, mint utódaik számára ingyen páholyokat kötöttek ki benne, ellenben a város bírájának a karzaton jelöltek ki helyet. Megemlítendő még a gróf Erdődy-féle színház Galgócon (Nyitra m.). Azonkívül a Grassykovichok Gödöllőn, a gróf Rádayak Pécelen tartottak fenn főúri színházakat. (Pataki József.)

Főügyelő. Állami színházaknál az összes ügyelők főnöke. Hatásköre tágabb lévén, több rendelkezési joga is van. A főügyelőt idővel rendezővé is előléptetik. (V. ö. Ügyelő.)

Fővárosi Kabaré. A Fővárosi Orfeum épületében megnyílt 1919. okt. 15-én. Igazgató: Harmath Imre. Tagok: Gyárfás Dezső, Huszár Károly, Ferenczy Károly, Sarkadi Aladár, Szöllősi Rózsi, Súlyom Janka, Bálint Béla, Vidor Ilonka, Mezei Ilonka, Radó Sándor, Csathó Gitta, Czobor Ernő, Kubinyi Margit, Perényi Sári.

Fővárosi Nyári Színház. (Lásd Budai Színkör.)

Fővárosi Művészszínház. 1929. nov. 25. óta így nevezik a Fővárosi Operett Színházat, amelynek ugyanakkor Kabos Gyula lett az igazgatója.

Fővárosi Operett Színház. A nagy-mező uccai Fővárosi Orfeum átalakított helyisége. Építette: Fellner és Helmer. Igazgató Ben Blumenthal. Megnyitó előadása 1922. dec. 23-án volt. A prólogust Heltai Jenő írta, elmondta Gombaszögi Frida. Utána következett az »Olivia hercegnő« c. operett. Írta Földes Imre. Zenéjét Bródy Miksa, verseire szerz. Buttykay Ákos. A főszerepeket Kosáry Emmy, Király Ernő és Sarkadi Aladár játszotta. 1926. dec. 1-től Faludi Sándor a színház igazgatója. Ekkor színre került Yves Mirande és Mouëzy Eon: »Uram, csak egymás után« c. 3 felv. vígjátéka, Stella Adorján fordításában. 1929. nov. 13-án Faludi S. lemondott az igazgatásról, a színház egyelőre bezárul; másnap a színészek konzorciuma veszi át az üzemet s nov. 15-én ismét játsszák Lengyel József nagyhatású

világháborús darabját, »A nagy börtön«-t. 1929. nov. 25. óta »Fővárosi Művészszínház« a neve. (L. o.)

Fővárosi segélyek. Budapest főváros 1888-ban a külső kerepesi út, a Mosonyi, Köztemető- és Fesztetich utcák között elterülő telektömbből 336 négyszögöl telket adott 6720 forint vételárért az Orsz. Színészegyesület és Nyugdíjintézetnek színház építés céljaira. Később 1890. nov. havában a főváros közgyűlése 6700 pengő segélyt szavazott meg az építendő nyugdíjházra, vagyis visszaadta a fenti vételárt. E telken épült fel és áll ma is (VIII. Baross-tér 9.) az Orsz. Színészegyesület Nyugdíjintézetének színháza. 1920-ban 4000, 1929-ben 6000 pengő segélyt adott a főváros az Orsz. Színészegyesület Nyugdíjintézetének kárpótlásul a nyugdíjintézetet a főv. kölcsönkötvények elértéktelenedése miatt ért veszteségért. A Budapesti Színészek Szövetségének 1928-ban 5000, 1929-ban 7000 pengő segélyt adott a főváros.

Fővárosi Színészek Szövetsége (Lásd Budapesti Színészek Szövetsége.)

Fővárosi Színházak Műsora. Kiadó-vállalat, mely a fővárosi színházak műsordarabjait füzetekben árusítja. Megindult 1898-ban; 300-nál jóval több színművet közölt, — zenést csak kivételképpen (»Parisifal«).

Fővárosi Szövetséges Színésztársaság. Megalakult 1902. szept. 14-én. Igazgató Solymossy Elek, titkár Bródy István.

Fra Diavolo. opera 3 felv. Szövegét írta: Eugène Scribe. Zen. szerz.: Auber, ford.: Szerdahelyi József. Bem. 1830. Párizs. Nálunk Budán adták első ízben, 1835. szept. 29-én, ezzel a szereposztással: Fra Diavolo: Lendvay Márton; Lord: Szerdahelyi József; Lorenzo: Erkel; Zerlina: Dérnyé; Pamela: Mogyoróssy Nina; Matheo: Szilágyi Pál; Giacomo: Udvarhelyi Miklós; Beppo: Szentpétery Zsigmond. A Nemzeti Színház operai személyzete is előadta 3 év után, 1838. szept. 13-án. Új szereposztással színre került 1864. febr. 16-án. (Fra Diavolo: Pauli

Richárd; Lord Kokburn: Bodorfi Henrik; Pamela: Hofbauer Zsófia; Lorenzo: Váry R.; Matheo: Ormay Ferenc; Zerlina: Pauliné; Giacomo: Kőszeghy Károly; Beppo: Kacsvinszky János; Francesco: Hubenai János, később: 1872. jún. 11-én ismét műsorra tűzték ki, ekkor ezzel a szereposztással adták: Fra Diavolo: Pauli Richárd; Kokburn: Bodorfi Henrik; Pamela: Kvassayné; Lorenzo: Stoll Péter; Matheo: Ormay Ferenc; Zerlina: Pauliné; Giacomo: Kőszeghy Károly; Beppo: Kacsvinszky János; Francesco: Verbőczy K. A M. Kir. Operában 1909. ápr. 17-én adták, a Városi Színház 1922. nov. 5-én iktatta műsorába.

Fra Girolamo. Trag. 5 felv. Írta: Somló Sándor. A Magyar Tudományos Akadémia 1894-ben a Teleki-díjjal jutalmazta. Bem. 1895. ápr. 10-én, a Nemzeti Színházban. Főszereplők: P. Márkus Emilia, Jászai Mari, Tolnai Andorné, Gyenes László, Szacsavay Imre, Ivánfi Jenő, Bercsényi Béla, Gabányi Árpád, stb.

France (fransz) Anatole (családi néven Thibault), francia költő és író, sz. 1844-ben, Párizsban. A Collège Stanislasban gondos nevelésben részesült s tanulmányai végeztével irodalmi pályára lépett és mint regényíró világhírré tett szert. »Crainquebille« c. műve dramatizálva színre került 1919. ápr. 26-án, a Madách Színházban.

Franceschi Enrico de. ol. énekművész, sz. Páduában, ahol a Szent Antal-templom gyermekkórusában már 7 éves korában részt vett. 18 éves volt, midőn először énekelt operaszínpadon: Valentinót énekelte a »Faust«-ban. Hosszabb időt töltött Buenos Ayres-ben. Fellépett a milánói Scalá-ban, Nápolyban, a San Carlo-színházban, Madridban. 1928. nov. 7-én nálunk is bemutatkozott, a Városi Színházban, a »Rigoletto«-ban.

Franchetti Alberto báró, ol. zeneszerző, sz. 1860-ban, Párizsban, megh. 1910. szept. 21-én. Nálunk is színre került munkája: »Asrael«. Legenda előjátékkal és 3 felv. Szöv. írta: Fontano F., ford. Radó Antal. Bem. 1890. nov. 20. M. Kir. Operaház.

Francia operett. Az operett-műfaj leg-szebb sikereit a francia operettek érték el. Nálunk előbb a budai, majd a pesti Népszínház különös szeretettel kultiválta.

Francia romantikus iskola. 1825-ben keletkezett egy fiatal irodalmi pártból, mely Hugo Viktorral az élén hadat üzent a tekintélynek, az Akadémiának s főleg a Théâtre Françaisnek. Magát romantikusnak nevezte, mert a forma és képzelődés szabadságát követelte. Chateaubriand-t elődének és Shakespeare mesterének tekintette (Kemény Zsigmond. Arany János »Koszorú«-ja. II. évf. 2. szám.)

Franciák Milánóban. Offenbach operettje. Bem. 1880. dec. 17-én, a Népszínházban, először. (Blaháné, Vidor, Kápolnai, Solmossy, Kassai, Csatai Zs., Klárné, Kántor Gizella, Ujvári.)

Francillon, szmü 3 felv. Írta Dumas Sándor. Bem. 1887. okt. 14-én, Nemzeti Színház. Ford. Paulay Ede. Szereplők: Riverolles marquis: Beresényi Béla; Riverolles Lucien: Gyenes László; Grandredon Stanislas: Náday Ferenc; Simeux Henri: Hetényi Béla; Carillac Jean: Földényi Béla; Pinquet: Mihályfi Károly; Francine: P. Márkus Emilia; Schmitné Teréz: Helvey Laura; Annette: Csillag Teréz és Celestin: Faludi Antal. 50-ed-szer: 1902. febr. 18-án adták. Új szereposztása: 1908. okt. 9., 1912. dec. 27., stb. (Párizsban első előadása 1887. jan. közepén. Bécsben első előadása 1891. márc. 24.)

Franek Gábor, székesegyházi karnagy Győrött, sz. 1863-ban, Troubek-ben (Morvaország), megh. 1930. febr. 9-én, Győrött. 1894-ben került Győrbe székesegyházi karnagynak. Munkái: »A csodadoktor«, operett 3 felv. Bem. 1904. Győr. Szöv. írta Deréki Antal. »Cedra«, opera, 1910. Győr. »Zách Klára«, opera. 1910. jan. 3-án adták Győrben.

Frank Boriska, énekesnő, sz. 1869. febr. 19-én, Pécsen. 1886. szept. 22-én lépett színpadra, Mosonyi Károlynál. 1887. nyarán Budán, télen Aradon működött; u. e. év május 20-án fellépett a Népszínházban, az »Eleven ördög« c. operett-

ben, Hermine szerepében. Mint az intézet szerződött tagja első ízben 1889. aug. 19-én mutatkozott be az »Uff király« Laula hercegnőjében. 1891. febr. 2-án férjhez ment gr. Károlyi Györgyhez és lelépett a pályáról. — Nővére: F. Lenke, színésznő. L.: Makai Lajosné.

Frank Katalin, magyar származású német színésznő, sz. 1852. okt. 11-én, Böösön (Pozsonym.), megh. 1918. jan. 2-án, Bécsben. Még kislány korában ment el egy vándorszínész-truppal. Kis szerepeket játszott, mikor feltűnt Strakoschnak, a híres játékmesternek, aki besegítette a bécsi Stadttheaterbe. Laube hozzáértő kezében Frank Katharina nagyszerű heroinává lett és a Burgszínházba szerződött. Innen Frank Katharina kirepült a nagyvilágba és vendégszerepelt Oroszországban és New-yorkban egyaránt, mindenütt úszott a sikerben, pénzben és ünnepeltetésben. Pesten gyakran vendégszerepelt a gyapjú-uccai színházban, mint Gauthier Margit, mint Jane Eyre, »A lowoodi árvá«-ban, mint Stuart Mária és mint Hero, — Grillparzer egyik drámájában. Élénk összeköttetést tartott fenn a pesti színészköörökkel és különösen jóbarátságban volt Ujházi Edével. A pesti művészkörök valósággal rajongtak érte és egy-egy diadalmas fellépése után nagy ünnepségeket rendeztek tiszteletére, az akkoriban divatos »Frohner«-nél. Aztán súlyos idegbajt kapott, a látása lassankint kezdett elhomályosodni. Már nem léphetett fel és a magányba vonult vissza. Kéves nyugdíja a háborús drágaságban a legszükségesebb megélhetésre sem volt elég, a szó szoros értelmében nyomorgott és egy sanyarú kis lakásban, a legnagyobb szegénység közepette halt meg elfeledten, elborult elmével, éhesen és elaggottan.

Frank Richárd, színműíró. Színműve: »Ámor az iskolában«. Operett 2 felv. Zen. szerz. Magyar Bertalan. Bem. 1900. ápr. 23. Kisfaludy Színház.

Frankenburg Adolf, író, a Kisfaludy Társaság rendes, a Petőfi Társaság tb. tagja, sz. 1811. nov. 11-én, Németkeresztúron (Sopronm.), megh. 1884. júl. 3-án, Eggenbergben (Grác mellett). Sop-

ronban, Pécsen, Győrött és Szombathelyen járt iskolába. 1837. ápr. havában akadémiai írnok, 1847-ben a bécsi magyar kancelláriánál udvari tolmács. A 40-es években megindította a »Magyar Életképek« c. lapot. Földi név alatt színészkedett is. Első fellépése Komáromban volt, »Béla futása«-ban, amidőn »Hunnia nyög letiporva« kezdetű magánáriát énekelte. Német színdarabjai a pesti német színházban kerültek színre. A Nemzeti Színházról írt kritikái a »Pester Tageblatt«-ban jelentek meg. Színműve: »Az első április«, er. vj. 1 felv. Megjelent a »Rajzolatok« 1837., 5. számában. — Neje: Carina Anna, (l. o.) kiváló énekesnő.

Frankenstein Kelemen báró, zeneszerző. Munkája: »Rahab«, opera 1 felv. Szöv. írta: Mayer F. Oscar. 1909. dec. 4-én mutatták be a M. Kir. Operaházban.

Frankfurtiak (A). Vj. 3 felv. Írta: Rössler Károly. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1912. márc. 8-án, a Magyar Színházban. Főszereplők: Gudula asszony: Forrai Rózsi, Anselm, Náthán, Salamon, Carl, Jacob, a fiai: Vágó Béla, Szirmai Imre, Sebestyén Géza, Kertész Mihály, Vándory Gusztáv; Charlotte, Salamon leánya: Nagy Teréz; Gustav, Taunus hercege: Törzs Jenő; Christoph Mór, örgróf, a nagybátyja: Dobi Ferenc; Eveline hercegnő, az örgróf leánya: Tóth Irma; Von Klausthal-Agordó herceg: Pártos Dezső; A hercegnő: Csatai Janka; Fehrenberg gróf, udvari marsall: Papp Mihály.

Frank Jenő, mérnök. 1912. okt. havában »Az ellenőr« c. egyfelvonásosával elnyerte a Főv. Orfeum 200 koronás II. pályadíját.

Frankó Dezső, színész, sz. 1865. jún. 21-én, Szarvason. Színpadra lépett 1881. nov. 27-én, Bánfalvi Bélánál.

Franul von Weissenthurm Johanna, német színésznő és színműíró, sz. 1773-ban, Koblenzben, megh. 1845. máj. 17-én, Bécsben. Egy színművét Kossuth Lajos fordította magyarra. (L.: Kossuth Lajos címszót.)

Franyova, községbe (Torontálm.), aug. havában magyar színtársulat véletlenül vett részt, hol a szerbek is élénken pártolták őket. (»Vasárnapi Ujság« közlése, 1857., 32. szám. 322. oldal. II. hasáb.)

Franc Joseph, német színműíró. Nálunk is színrekerült színműve: »Álom-élet, vagy a párisi szép himvarrónő«, színj. 4 felv. Ford. Komlóssy Ferenc. Bem. 1838. szept. 30. Nemzeti Színház.

Frappáns (fr. frappant), a. m. feltűnő, megkapó, hatásos, csattanós, találó, meglepő. (Színészi értelemben is használják.)

Fráter Gizella, színésznő, sz. 1881. nov. 19-én, Rimaszombatban. Színpadra lépett 1905. júl. havában.

Fráter György, Szász Károly Teleki-díjas 5 felv. tragédiája. Bem. 1869. nov. 12., a Nemzeti Színházban. (Zápolya: Paulay; Izabella: Felekyné; Fráter György: Felek; Török Bálint: Lendvay; Petrovich: Szigeti Imre; Verbőczy: Komáromy; Erszéki: Benedek; Bebek: Nagy Imre; Serédy: Benkő; Castaldo: Szilágyi; Pallavicini: Kovács; Ferrari: Náday; Udvarnok: Sánta; Szuliman: Szigeti; Ibrahim: Kacsvinszky; Uszoef: Udvarhelyi; Holy: Tamási.) Azonos tárgyú, Martinuzzi biborosról szól, Tardos (Krenner) Viktor pályadíjas tragédiája: »György barát«, melyet operaszöveggé is feldolgozott; Rékai Nándor zenéjével, bemutatta a M. Kir. Operaház.

Fráter István, maecenas, 1794. július havában »a magyar Jádó színnek megörökítésére szolgáló tőkepénzek kipótlására« 1000 Rhfrtot ajánlott fel.

Fráter Lóránd, zeneszerző és dalköltő, sz. 1872-ben, Érsemjénben (Biharm.). A Ludovika Akadémia elvégzése után honvédszázadnagynak nevezték ki. Már ekkor foglalkozott zenével. 1910-ben orsz. képviselővé választották. Művésze a magyar nótázásnak, finom, előkelő és ízléses művész. A néplélekből fakad mindegyik dala, nem kiszámított, mesterkelt, üvegházi költészet ez, hanem az őstehetség nagy-

szerű megnyilvánulása. Amellett bőséges forrása a dalnak, nem ismétli meg önmagát és nem idegen hangulatok visszhangja. Mint előadóművész közvetlen és egyszerű. Színpadi zeneműve: »Akácvirág«, dalosjáték 3 felv. Mikszáth Kálmán »Az eladó birtok« c. novellájából. Szöv. írta: Meskó Barna és Hubay Kálmán. Bem. 1926. szept. 11. Városi Színház. 50-edszer: 1927. máj. 6. (F. alakja ihlette meg a »Nótás kapitány« operett szerzőit. (L.: azt.)

Fratta Géza, színész, sz. 1893. okt. 31-én, Kolozsvárt. Színpadra lépett 1921. dec. 1-én.

Fratta Vilma, énekesnő, sz. 1866-ban, Kolozsvárott. Színésznő lett 1882. szept. 5-én, Kolozsvárott. 1885-ben Csóka Sándor, 1886-ban Szegeden Aradi Gerő tagja. 1887. július havában mint a Budai Színkör tagja férjhez ment Hertelendy Lajos hajóskapitányhoz és lelépett a pályáról, majd 1888. szeptember havában ismét színpadon van. 1895. április havától Dobó Sándornál működött.

Fredro Sándor gróf, lengyel színműíró, sz. 1829-ben, Lembergben, megh. 1891. máj. havában, Posenben. A magyar szabadságharcban mellettünk küzdött, ezért menekülnie kellett. 1857-ben visszatért Párizsból. Nálunk a Nemzeti Színházban színre került színművei: »Egyetlen leány«, 1896. febr. 28. »Reggeli előtt«, »A mentor«. (Egyfelvonásosok.)

Freiwahl József, német sűgő. Munkái: »Die vereinigten deutschen Theater in Pest-Ofen. (Sartorius és Kronberg-gel) Pest, 1854. »Theater-Almanach für Pest und Ofen auf das Jahr 1856. (Schultz és Windböck-kel) Pest, 1856.

Freksa Friedrich, német író műve »Sumurun«, pantomim, zen. szerz. Hollaender Viktor. Bem. Reinhardt Miksa társulata, 1911. ápr. 22. és nov. 25-én, a Vígszínházban.

Frendel István, nyug. cs. kir. százados, a szenci selyemtenyésző-intézet igazgatója. Munkája: »Entwurf zu einem

ungarischen Nationaltheater.« (In einer Rede an das Vaterland.) Pressburg 1779.

Frenetikus taps, kritikusi kifejezés a fokozott taps megnevezésére.

Fretska Mária, színésznő. (Lásd: Egri Kálmánné.)

Fricsay Richard, m. kir. honvédségi zenetügyi igazgató, sz. 1867. március 27-én, Kremsier-ben (Morvaország). Atyja: F. Ferenc, a kremsieri katedrális I. tenoristája, anyja, sz. Thomm Antónia, a Thun grófi család tanárnője volt. F. már 5 éves korában kezdett atyjánál hegedűjátékot tanulni és 8 éves korában már a kremsieri »Ferenc József-zeneiskola« növendéke lett, ahol 8 éven át képezte magát zenei ismeretekben. Zeneiskolai és középiskolai tanulmányainak befejezte után, 1885-ben, Olmützben a volt cs. és kir. 100-ik gyalogezred zenekarának hangverseny-mestere és karmester-helyettese lett, de azért ez idő alatt is tanult tovább Nesvera Józsefnél, a híres zeneszerzőnél. Három évi katonai szolgálat után, 1888-ban a kremsieri »Ferenc József-zeneiskola« rendes tanárává nevezték ki. 1889-ben a wsetini (Morvaország) Thonet-zenekarnak karmesterévé szerződtek, de egyúttal az ottani egyházi énekkar karnagyi tisztjét is ellátta 8 éven át. Ez idő alatt számos vokális és zenekari hangversenyen kívül előadta Blódek »Kútban« c. operáját, amelynek nagysikerű előadásáért a zeneegylet ezüst koszorúval honorálta. A Thonet-féle 32 tagú zenekarral számos hangverseny-körúton vett részt és számos világhírű zene- és énekművész kíséretét látta el. Zenekarával 1896-ban két ízben is közreműködött I. Ferenc József udvari ebédjén, mely alkalommal a királytól személyes elismerésen kívül egy »I. F. J.« iniciálés briliánsgyűrűt kapott ajándékkul. Ez esemény után nemsokára a székesfehérvári V. honvéd-kerületi zenekar karnagyává nevezték ki, mely állásában zenekarát országos hírűvé fejlesztette. 17 évig töltötte be ezt a tisztet és ez idő alatt állandóan a kerület nagyobb városainak színházaiiban is működött. Mint vendég-karmester vezényelte a »Rip-Rip« c. operettet és a »Parasztbecsület« c. operát, betanította és

vezényelte Bizet-nek Daudet »L'Arlésien-nek«-jéhez írott szvitjét melodramai feldolgozásban. A Dunántúl majdnem minden nagyobb városában (Pécs, Kaposvár, Nagykanizsa, Szombathely, Sopron, Veszprém, stb.) nagyszabású hangversenyeken vezényelt. Számos országos kiállításon (Pécs, Lugos, Nyíregyháza) működött székesfehérvári honvédzenekarával. Megalapítója volt a székesfehérvári filharmóniai egyletnek és városi zeneiskolának. Az ottani főreáliskolának és felsőbb leányiskolának is kinevezett énekstanára volt. 1913-ban honvédzenekarával Székesfehérvárról Nagyváradra helyeztetett át. Itteni egy évi sikeres működése után 1914-ben Budapestre került, hogy átvegye Bachó István örökét: az 1. honvédkerül. zenekar vezetését. A háború alatt Budapesten a Városi Színházban, dr. Dalnoky Viktor rendezésében, betanította és vezényelte Adam: »A nürnbergi baba« c. operáját. Ugyancsak itt adta elő a »Walküre« I. felvonását Jeritza Mária és Burrián Károly közreműködésével, háborús jótékony célra. 1917-ben honvédzenekarával propaganda-körútra ment Bajorországba, ahol Münchenben (a kir. udvar előtt), Fürthben, Augsburgban, Würzburgban, Regensburgban, Nürnbergben, Bayreuthban és Passauban öregbítette a magyar zene jó hírét. 1918 tavaszán Szófiában, majd Konstantinápolyban, — mindkét helyen a kir. udvar előtt — szerepelt zenekarával nagy sikerrel. Azóta állandóan a főváros egyik legnépszerűbb, nagyképzettségű zenekarvezetője. 1920-ban az Orsz. Zeneakadémián a karmesteri vizsgát sikerrel tette le. 1921-ben a kormányzó honvédségi zeneügyi igazgatóvá nevezte ki. Hosszas érdekes működése alatt számos hazai és külföldi kitüntetésben részesült; így megkapta többek közt: a magyar Signum Laudis, a koronás arany érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján, ugyanezt a Ferenc József-rend szalagján, a Vöröskereszt hadiékítményes II. oszt. díszjelvényét, magyar szolgálati díszérmét, a »Pro Ecclesia et Pontifice« arany díszkeresztet, herceg Lichtenstein jubileumi emlékérmét, a bajor I. oszt. kat. érd. keresztet, a bolgár hadiékítm. IV. o. kor. lovag-keresztet, a bolgár vörös kereszt ezüstérmét, a török »Medzsidsie-rend« tisztii csillagát és »Oszmanie-rend« V. oszt.

csillagát, a török vörös félholdat. F. elévülhetetlen érdeme, hogy a magyar városok színházait elsőrendű zenekarával kiváló zenei produkciókhoz juttatta és hogy úgy a tőzsgyökeres magyar vidéken, mint a fővárosban a klasszikus zene népszerűsítésével a magyar zenei kultúrát terjesztette.

Fridvalszy Anna, színésznő, sz. 1901. ápr. 1-én, Debrecenben. Színpadra lépett 1922. szept. havában.

Friebeisz István, (rajkai), az első magyar színházi ügynökség tulajdonosa, a magyar Színészegyesület cisméjének megpendítője, sz. 1822-ben, Vácott, megh. 1890. febr. 8-án, Budapesten. A gimnáziumot Vácott végezte, a jogot pedig a pesti egyetemen hallgatta. 1842-ben pest-megyei esküdt, 1848-ban honvéd és ez év. okt. 19-én hadnaggyá léptetik elő. Kossuth Lajosnak követé való megválasztásában élénk agitációt fejtett ki. 1869-ben Pesten megtelepedve, Lenhardt Edével (l. o.) megalapítja az első magyar színházi ügynökséget, melynek haláláig igazgatója volt. Közvetítette a színészek szerződését és a színdarabok előadási jogát. »A Színpad« c. szaklapot 1869-től 1890-ig szerkesztette. Színműfordításai: »Karácsonyi ajándék«, »Bem apó«, »Szőke Anna«, (Berg-től) »Jégpalota«, látványos dráma. »Cancan a törvényszék előtt«, operett. (Lásd: Cancan című alatt is) »Bajor Ottó«, tört. dráma, 1867-ben bemutatta a Budai Népszínház. »Bem hadjárata«, harcias látványosság, írta: Marengo, bem. 1868. aug. 22. Budai Népszínház. »Hasznos orvosság a nőülésre«, vj. 2 felv. »Az utolsó jezsuita«, szmü 3 felv., írta: Langer A. »A tartalékos«, életkép énekkel 3 felv., írta: Costa Károly, zen. szerz. Pohl J. »12 óra, vagy a jóézelmu szabó viszontagságai«, szmü 3 felv., írta: Berg O. F. »Sohasem akar férjhez menni«, eredeti vj. 2 felv. Röpirata: »Valami a magyar vidéki színészletről«, 1869—81.

Friedbauer Gizella, 1901—1902. a M. Kir. Opera tancsnője volt.

Friedel János, magyar származású német színész, sz. 1755. aug. 17-én, Te-

mesvárott, megh. 1789. ápr. havában. Működött Berlinben, Bécsben Schikanedernél, Klagenfurtban igazgató lett. Írt több színdarabot.

Friedenstein Jakab, az Apolló Kabaré igazgatója, majd a Royal Orfeum gazdasági igazgatója, megh. 1929. febr. 25-én, Budapesten.

Friedl Frigyes, zeneszerző, karmester, sz. 1888. szept. 14-én, Regensburgban. Színházi működését megkezdte 1912. nov. havában. 1913. szept. havától Székesfehérvárott működött, onnan Kassára ment. 1928. óta a szegedi Városi Színház karnagya. Munkája: »Levendula«, operett 3 felv. Társz.: Szilágyi László és Somló Sándor. Bem. 1923. febr. 16. Várszínház.

Friedmann Ármin, osztrák író, munkái: »A kis vulkán«, boh. 3 felv. Bem. 1910. júl. 14. Főv. Színház. Ford. Tábori Emil. »Brezeda úr«, boh. 3 felv. Bem. 1912. aug. 31-én, Magyar Színház. (Ford. Heltai Jenő), »A két jómadár«, boh. 3 felv. Bem. 1915. máj. 22. Vígszínház (Ford. Adorján Andor), »Doktor Stieglitz«, vj. Bem. Neue Wiener Bühne, a Budapesti Színházban, 1920. máj. 1-én. »Madame Boccaccio«, boh. 3 felv. 1920. aug. 16. Budapesti Színház.

Friedmann Miksa, 1873-ban németre fordította Rákosi Jenő »Krakói barátok« c. színművét.

Friedmann Siegwart, magyar származású kiváló német színész, sz. 1842. ápr. 25-én, Pesten, megh. 1916. ápr. 23-án, Drezdában. Mint kitűnő kollégája, a nagy Sonnenthal, szintén szűk anyagi viszonyok közt töltötte gyermekkorát szülővárosában. A kereskedelmi pályával próbálkozott meg és egy még most is létező pesti nagykereskedő cégnél szerencsésen fölvitte a gyakornokságig. Később Bécsbe ment, hol már Sonnenthal támogatásának is örvendezhetett és már húsz éves korában Boroszlóban, Egmontban debütált. Nem sokkal később feleségül vette Dönniges Helént, Racovitza Jan elvált feleségét, aki tudvalevőleg Lassalle utolsó szerelme volt, sőt éppen ő miatta ölte meg Racovitza a

híres Lassallet pisztolypárban. Később 1880-ban Friedmann résztvett a berlini Deutsches Theater alapításában és ott működött a mult század végéig és a Deutsches Theater színésziskolájában tanár volt, azután visszavonult drezdai tuzskulanumába és onnan csak néha napján indult rövidebb vendégszereplésre. Főbb szerepei: Ferdinand (Egmont), Fülöp (Don Carlos), Clavigo, Mephisto, Wurm (Ármány és szerelem), Hamlet, Károly (Vérnász) stb.

Friedrichné Amália, operaénekesnő, 1855. aug. 16-án Aradra szerződött. 1857. okt. 10-én volt az első fellépte a Nemzeti Színházban, az »Ilka« operában. »Hangja erős, iskolája előhaladt; több helyen énekkel s megkapó hatással énekelt« — írja róla a »Budapesti Hírlap«, 1857. okt. 13-án. Főbb szerepei: Lucia, Elvira (Ernani), Mártha operában Lady Harryet, Ilka, Izabella (Ördög Róbert), Eleonora, (Troubadour), Katalin (Éjszak csillaga). 1859. húsvétkor Kolozsvárra szerződött, honnan egy év múlva eltávozott.

Frieze Károly, német színész, sz. 1855. okt. 5-én, Sopronban. Előbb bankhivatalnok, majd 1879. okt. 19-én lépett a színipályára. 6 évig Ausztria vidéki színpadjain működött. 1882. szept. 29-én a josphstadt-i színház tagja, 1883-ban Hannoverbe szerződött a Residenz-színházhoz, majd Regensburg, Hamburg színpadjain találjuk. 1893-ban Drezdában volt szerződötve.

Friml Rudolf, német zeneszerző. Munkája »Rose Marie«, operett 2 felv., 9 képben. Szövegét írták: Harbach Otto és Hammerstein Oszkár. Ford. Stella Adorján. A verseket Harmath Imre írta. Zen. szerz. Stothart Herbert. Bem. 1928. márc. 31-én, Biller Irén és Ellyn Glenn vendégfelléptével, a Király Színházban.

Friss Margit, színésznő, sz. 1897-ben, Miskolcon. Színpadra lépett 1914-ben. (Rákosi Szidi iskoláját végezte.)

Fritz barátunk (Amico Fritz), opera 3 felv. Szövegét írta P. Juardon, ford. id. Ábrányi Kornél. Zen. szerz. Pietro Mascagni. Bem. a M. Kir. Operaház, 1892.

jan. 23. Címszerep: Szírovatka Károly (tenor), Suzel: Kaczér Margit, a rabbi: Ney Dávid; Beppo cigányfiú: Diósnyé Handel Berta.

Fritz Ödön, színházi rendező és színész, sz. 1894-ben, Sopronban, — színész lett 1912-ben. Előbb német színpadokon működött, majd dr. Bárdos Artur szerződtette rendezőnek a Belvárosi Színházhoz. Mint ilyen működött az Esküteri Színházban, a Royal Orfeumban is és az Intim Kabaréban. 1927. óta Berlinben él. Szakkönyve: »A színpadi rendezésről«. Budapest. 1919.

Fritzsche Gyula, német színigazgató, sz. 1844-ben, Drezdában. 1859-ben lépett fel Ambergben. Később mint társalgó-szerelmes Pozsonyban és Budapesten is fellépett. 1870 óta igazgató volt Kassán, Eszéken. 1881-ben a berlini Friedrich-Wilhelmstädtisches Theater igazgatója, ahol az operettet művelte 1900-ig. Színházának mindig több magyar tagja volt.

Frondaie (frondé) Pierre, fr. színműíró, munkája: »Az ütközet«, dráma 3 felv. Bem. a Belvárosi Színház, 1923. ápr. 4-én.

Frontszínház. A nagy világháború idején a német hadvezetőség mintájára alakult, 1917. ápr. havában, az Orsz. Színerszövetség agítálásával, Roboz Elekkel és Komjáthy Jánossal az élén. (V. ö. Első frontszínház).

Frou-Frou, színmű 5 felv. Írták: Meilhac H. és Halévy L. Ford. Fái J. Béla. Bem. 1890. márc. 21-én, Nemzeti Színház. Szereplők: Brigard: Vizváry Gyula; Louise: Fáy Szeréna; Gilberte: Márkus Emilia; Sartorys Henry: Mihályfi Károly; Valréas Paul: Náday Ferenc; Cambri: Hetényi Béla; Báróné: Szacsavayné; Pitou: Gabányi Árpád. Molnár Ferenc fordításában a Magyar Színház 1924. márc. 22-én iktatta műsorába.

Fuchs Georg, a Münchener Neueste Nachrichten volt színházi kritikusa, később színigazgató. Munkája: »Krisztus«, paszsiójáték. Bem. a Városi Színház 1918. júl. 1-én.

Fuentes Jovita, japán származású operaénekesnő, sz. Filippini szigeten. Atyja filippini benszülött, anyja japáni nő. Énektanulmányait Manillában kezdte meg. Nálunk 1927. márc. 31-én mutatkozott be a Városi Színházban, a »Pillangókisasszony« c. dalmű címszerepében.

Fuhr Lina, hamburgi színésznő, 1853. január havában a pesti német színházban vendégszerepelt »Maria Stuart« címszerepében, újra ellátogatott 1855. júl. havában.

»Fujni a kórust.« Népszerű kifejezés a színházi világban. Jelenteni a karének együttes éneklését. (V. ö. Kar-fuvás.)

Fulda Ludwig, német költő és író, sz. 1862. júl. 15-én, Majna-Frankfurtban. Heidelbergben, Berlinben és Lipcsében tanult. 1929. máj. 26-án Madridban megválasztották a Színpad-szerzők nemzetközi szövetsége elnökévé. Nálunk a következő színművei kerültek színre: »Tökfilkő«, vj. 3 felv. Bem. 1909. szept. 11. Magyar Színház. Ford. Doktor János. A bécsi Hofburgtheater bemutatta a Népoperában, 1915. márc. 8. »Jugendfreundes«, vj. 4 felv. Bem. a bécsi Hofburgtheater a Népoperában, 1915. jan. 11. és ugyanők 1916. ápr. 18-án a Vígszínházban is eljátszották. »Die Zwillingschwester«, vj. Bem. 1916. ápr. 20-án a bécsi Hofburgtheater együttese a Vígszínházban és ugyanők 1917. júl. 9-én, u. o.

Fulladásig tömött színház. A régi színházi referáda így mondja a teljesen megtelt színházra. (V. ö. Dugva volt. — Táblás ház.) (»Erdélyi Híradó«, 1840. nov. 17. Laborfalvi Róza fellépése alkalmából, midőn Szigligeti »Rózsá«-jában vendégszerepelt a kolozsvári színházban.)

Fumagalli Leó, olasz baritonénekes, nálunk a M. Kir. Operaházban 1895. dec. 18-án lépett fel először »Othello«-ban, ismét itt járt 1898. dec. 10-én, amikor a »Rigoletto« bohóc címszerepében és »Hamlet« címszerepében vendégszerepelt.

Funták Ágnes, énekesnő, F. Sándor neves fővárosi ügyvéd leánya, sz. 1862. Bécsben és Budapesten tanult (Bellovics-

Fodor Arthur

Fodor Emil
(szövegét 1. pótkötetben)

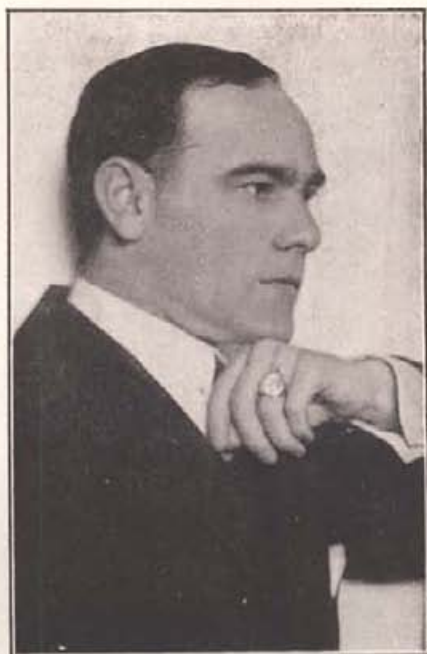
Fodor Ernő

Fodor Gyula

Fodor István vívómester
(Színművészeti Akadémia)

Fodor Oszkár

Follinusz Aurél

Foltényi Vilmos

Foltényi Vilmosné

Forgács Andorné Unger Anna

Forgács Antal dr.

Forgács Rózsi

Forgács Sándor

Forró Pál dr.

Forrai Rózi

Földényi László

A Frontszínház tagjai

Magyar Frontszínház

A BOR

falusi történet 3 felvonásban énekkel és tánccal

Irta: Gárdonyi Géza

Személyek:

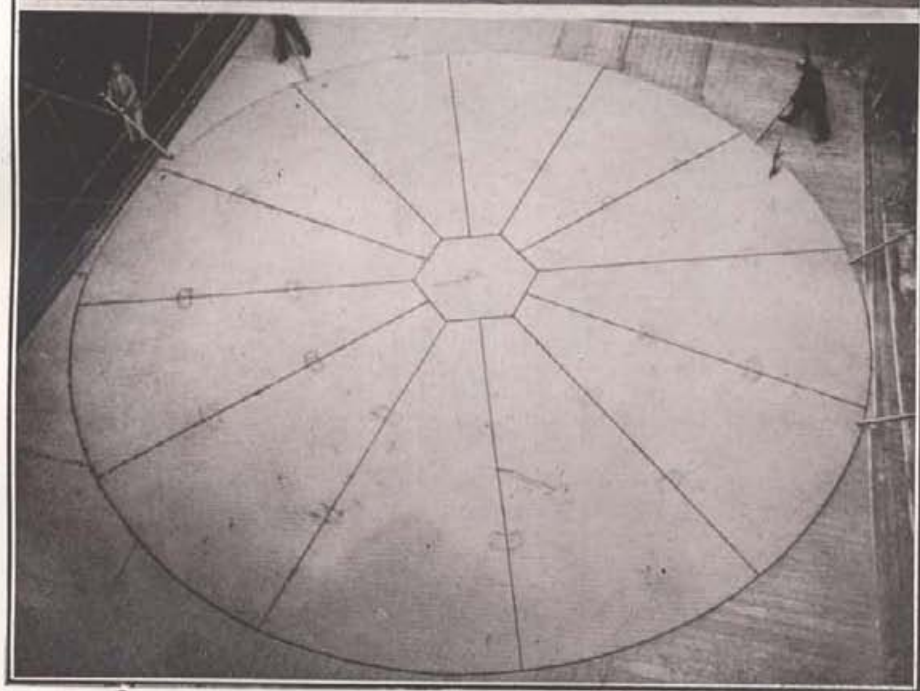
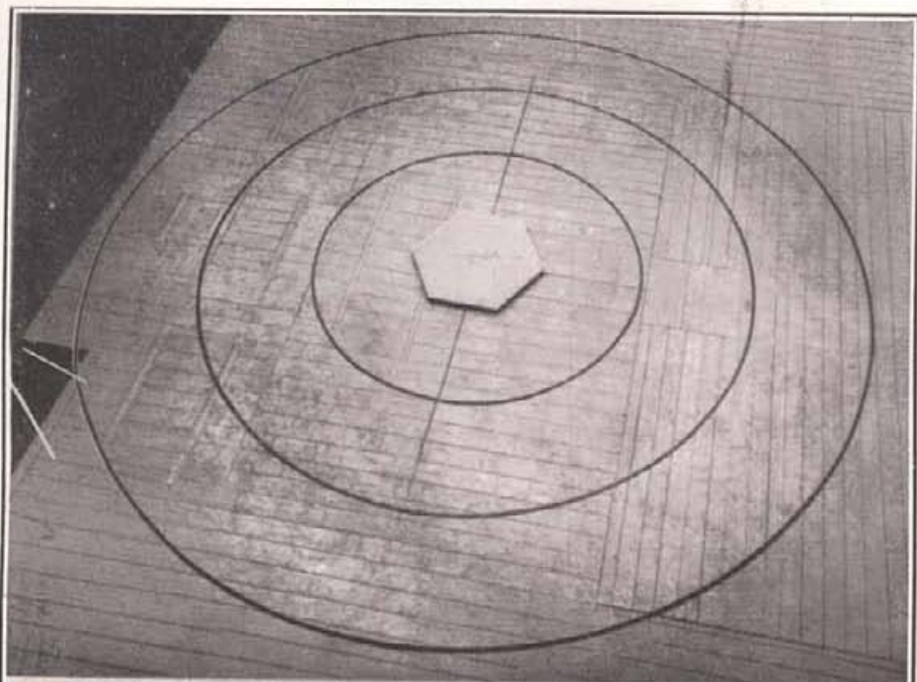
Baracs Imre	Komjáthy János
Baracs Matyi, az Imre öccse	Rogoz Imre
Baracsné Szunyog Juli, az Imre felesége	Benes Ilona
Özv. Szunyogné, a Juli anyja	Szász Anna
Szunyog Rozi, a Juli unokahuga	Batizfalvy L. Elza
Mihály, a Juli nagybátyja	Izsó Miklós
Eszter, özvegyasszony, Baracsék szomszédja	Komáromi Gizi
Göre Gábor, bíró	Zilahy Gyula
Göre Gsborné	P. Káspér Gizi
Durbints Pál, esküdt	D. Nagy Gyula
Kátsa	Kondor Ernő
Bige cigányok	Pázmán Ferenc
Tepsi	Dalnoky Imre
Ceglédi Pál, kovács és állatorvos	Bálint Béla
Zsuzsi, Eszternek a cselédje	Gara Ilus
Egy fiu	

Történik két alföldi faluban! az első és második felvonás Lepénen, a harmadik felvonás a szomszéd faluban.

Helyárak: 5, 3, 2 és 1 korona, állóhely 50 fill.

Löblövitz Zsigmond, Budapest, VII., Thököly-ut 40. Telefon: József 28-48

A Frontszínház színlapja

Forgó Szinpad
(Nemzeti Színház)

Földes Artur dr.

Földes Erzsébet

Földes Imre

Földessy Vilmos

Földváry Gábor

Földi Mihály

Fratta Géza

Fráter Lóránd

Fricsay Richárd

Friedl Frigyes

Fritz Ödön

nál). 1889. telén a Vigadóban sikerrel mutatkozott be, mire elhatározta, hogy a színpályára lép. 1890. szept. 25-én fellépett a Népszínházban, a »Kertészleány« c. operett Micaela szerepében. Egy ideig Dubi néven működött. Később Dabasi Halász Olivér orsz. gyűlési képviselője lett, utóbb elvált.

Furcsa háború, operett 3 felv. (Eredeti címe: Der lustige Krieg.) Zenéjét szerz. Strauss János. A Népszínház bemutatta: 1882. jan. 31-én. Főszereplők: Hegyi Aranka, Komáromi Mariska, Csatai Zsófi, Kápolnai János, Kassai Vidor, Solymossy Elek. (A bécsi Alexander Girardi híres szerepét Kassai Vidor kreálta.)

Furcsa színjáték. (Lásd: Actio curiosa.)

Furioso, (ol.) vadul, zajongva (zenében).

»Furorét csinálni.« Általánosan ismert színikritikusi kifejezés. Olasz szó, a m. feltűnést kelteni, nagy tetszést aratni. A szót ismeri már a »Honderű« (1843—8. száma, 278. oldal), ahol azt írja, hogy... »Ronconi igen nagy furorét okoz páratlan művészetű énekével.« Obernyik Károly a »Főúr és pór« c. drámája I. felv. 2. jelenetében Tollasi nevű szereplővel ezt mondhatja: »Néhány napja lépett fel először s szörnyű furorét csinált, nem annyira művészete s hangja, mint szépsége által.«

Fusz János, zeneszerző, sz. 1777-ben, Tolnában, megh. 1819. márc. 9-én, Budán. Iskolái végeztével Fehér megyében nevelő volt, hol az istentisztelethez a zenét szolgáltatta. Innen Pozsonyba megy zenemesternek. Egyike volt kora ügyesebb zeneszerzőinek. Operája: »Watwort«, mely külföldön is feltűnt. »Judit«, »Romulus és Remus«, nagy hősi opera, »Pyramus és Thisbe«, melódráma, német színpadon adták: »Isaak, Jakab és Ráchel«, patriarchai idill, »A kalitka«, operett, »Pandora szelencéje«, bohózat.

»Fut a darab.« Színházi kifejezés arra, hogy valamely színdarab hosszabb idő óta műsoron van, azaz az érdeklődés központjában áll.

Futó János, színész, 1848-ban honvédtűzér, az 1860-as évek elején színigazgató. Igen tanult ember volt. Az egykori kritika így jellemzi: »Játékát mély tanulmányozás, az alakok egyesítésének hűn átgondolt jellemzése s arcjátékainak a tárgyhoz alkalmazott és sokat jelentő változatai teszik közkedveseké.« (»Napkelet«, 1860. 35. sz.) Több értékes szakkikkek jelent meg az »Életképek«-ben, 1848. »Hölgyfutár«, »Napkelet« és a »Magyar Sajtó« c. lapokban, az 1859. és 1860-as években. 1856. máj. 10-én a »Pesti Napló«-ban felhívást közöl »Gyámbot« c. könyvről, mellyel agg színészeink fölségélyezését kívánta elérni. Színművei: »Két földönfutó«, »Dr. Mikulás«, népsz.

Futó Klári, színésznő, sz. 1912. jan. 24-én, Budapesten. A Rákosi-iskola növendéke volt, ahol 1928-ban oly sikerrel szerepelt a »Heje-huja báró« c. operett vizsgaelőadásán, hogy a rendes tanidő elvégzése előtt szerződtette a szegedi színház igazgatója szubrettnak. Itt kiváló táncakézségével főleg a táncos szubrett szerepekben szerepelt sikerrel. Innen Deák Ferenc kecskeméti igazgatóhoz szerződött ugyanezen szerepkörre.

Futó Lajos, színész volt 1825-től. 1838—39—40-ben Kolozsvárt működik, 1844—45-ben Győrött találjuk. »Jó színész, jeles utánzó és nagy bűvész« — írja róla Benkő Kálmán. (»Magyar Színlátó«, Pest. 1872. 137. oldal). A »Pesti Napló« 1850. júl. 24-én ezt a nekrológot írja: »Mint színész, agg szerepekben nem ritkán mesteri képzettséget áruolt el s értelmes, biztos előadása, mit a csengő, férfias hang emelt, sejteték a nem messze eső művészi tökélyt, mellyre kivált utolsó évében nemes szorgalommal törekedett.« Megh. 1850. júl. 16-án, Aradon.

Futópróba. Színházi szakkifejezés, mely alatt az olyan próbát értik, amikor egy már műsorra beállított darabból kell új próbát tartani, rendszerint azért, mivel már régen nem játszották. A futópróba rövid ideig szokott tartani, mivel nem a játékra, hanem inkább csak a szöveg elmondására szorítkozik. (Átfutnak a darabon.) (V. ö. Részpróba).

Futtaky Gyuláné Pewny Irén, operai primadonna. (Lásd: Pewny Irén).

Fúvóhangszerek. Csőben légnyomás által mozgatott levegőoszlop longitudinális rezgése által keletkezik a hangjuk. A cső vagy síp anyaga nincs befolyással a hang színezetére. A fúvóhangszereket többféle elv szerint csoportosítjuk. Gyakorlatban szokásos, de tudományosan helytelen a fafúvók és rézfúvók csoportjára való felosztás.

Helyes felosztás (1. Siklós A.: Hangszerezéstan).

Homofon hangszerek csoportja, melyeken egyszerre csak egy hang szólaltatható meg.

Polyfon hangszerek, melyeken egyszerre több hang is megszólalhat.

A homofon hangszerek három alcsoportba oszthatók: ajaksípok, nyelvsípok és tölcéses fúvókával felszerelt hangszerek. Ajaksípok: (melyeknél a síp fúvó-nyílása ajakszerű bevágás) a nagy-, mély- és kisfúvola (piccolo, petit fleute). Nyelvsípok: (melyeknél nádból vagy fémből készült finom lapocskák hozzák mozgásba a levegőoszlopot, aszerint, hogy egy vagy két ilyen nyelv végzi ezt a funkciót, egyszerű vagy kettős nyelvvel ellátott hangszerekről beszélünk). Kettős nyelvvel ellátott hangszerek: oboa, oboa d'amour, angolkürt, Heckelfon, (bariton-oboá); fagót, kvintfagót, kontrafagót, szarruszofón. Egyszerű nyelvvel ellátott hangszerek: Klarinét, basszetskürt (alt) basszuskларинét. Szakszofon (Esz-, B-szoprán, Esz-alt, B-tenor, Esz-bariton, B-basszus hangolással), tárogató. Az ajak és nyelvsípok az u. n. fafúvók. A tölcéses fúvókával felszerelt hangszerek az u. n. rézfúvók. A vadászskürt és természetes trombita csupán a természetes felhangok sorát adja és ezeken a hangszereken kromatikus skála nem játszható. Ezért különféle segítőeszközt alkalmaztak. A legrégebbi módszer kromatikus skála képzésére az u. n. tolószerkezet. Ilyen hangszerek: tolópuzon (alt, tenor, basszus, kontrabasszus). Billentyűs hangszerek: szoprán billentyűskürt, alt, basszus és kontrabasszus ofikleid, orosz fagót. Ventil-szerkezettel felszerelt hangszerek: Ventilskürt (F), ventiltrombita, ventilkornett v. piszton, basszustrumbita, alt, tenor, basszus

és kontrabasszus ventilpuzon, szakszkürt Wágner-tuba, tenor, basszus, kontrabasszus. Polyfon hangszerek: az orgona és harmonium. Az orgona részei: manual, pedál és a síprendszer, mely a játszószerkezettől különállóan épül. A harmonium csak manual-os, a sípok a játszószerkezetben vannak és megszólaltatásukhoz elég a lábajtató. (Kozma József).

Fügedi Katalin, karénkesnő, sz. 1822-ben. 1839-ben a növeléből kilépve, a Nemzeti Színház szolgálatába áll. 1842-ben elmebeteg lett, ennek ellenére meghagyták a színház kötelékében, 1856-ig. Ez év április elsején fizetése kétharmadával, 166 frttal nyugdíjazták.

Fügedi Zsuzsanna, énekes színésznő. (L.: Fülöp Jánosné.)

Függődíszlet. Azon díszletek neve, amelyeket a zsinórpaddásról kezelnek és utasítás szerint onnan eresztik le a színpadra. (V. ö. Díszlet.)

Függöny. Az a lepel, amely a színpadot elválasztja a nézőtértől. A régi színészek kárpit-nak nevezték. 1794-től rokokókortina a neve. A függőnyt a legtöbb esetben a zsinórpaddásról erre kirendelt munkások kezelik. A függönyhúzó a sugótól kezdés előtt két jelt kap, vagy berregőcsengővel, vagy lámpafénnyel. Az első jel figyelmeztetésül szolgál, a második jelre már hengergeti a függőnyzsinór kerékét. Hogy az előadás alatt pontosan működjen a függöny, az ügyelő és sugó előzőleg kipróbálja a függönyhúzóhoz szülő csengőt, illetve lámpát, vajjon jól működik-e. A függőnyt szabályozni lehet a lassú és gyors leeresztésre aszerint, amilyen természetű a darab. Ennek megállapítása a rendező dolga.

Vidéki színházak allegorikus képekkel ékesítették a függönyeiket. Szokásban van hazafias jelmondatokat is ráírni, mint »Hazafiság a nemzetiségnek!«; »Pártoljuk a hazai ipart és művészetet!«; »Nyelvében él a nemzet« stb.

A Nemzeti Színház első függönyén (1837) balra Thália trónol, mellette Kronosz gunnyaszt. Jobbra pár magyar alak jön fel a dombra. Oldalt nymphák voltak. A függőnyt Schlich bécsi festő készítette.

Ezt a függőnyt 1871. augusztus havában — miután előzőleg már 1855-ben gr. Ráday kijavíttatta — újjal cserélték ki. Felírata ez volt:

»Megfogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán!«

Az összecsapódó függőnyt bayreuthi (Wagner) függőnynek nevezik. Megkülönböztetünk még előfüggőnyt, reklám-, fátyol-, háttéri- (levegő, város, erdő stb. festménnyel), kör- és vasfüggőnyt. A F.-re újabban hirdetések szövegeit alkalmazni. Berlinben 1884. máj. havában mint újítást ezt a Kroll-színházban vezették be, ahol azonban kifütyölték és püsszegéssel fogadták. (V. ö. Előfüggöny. Fátyolfüggöny. Háttérifüggöny. Kárpit. Kortina. Körfüggöny. Vasfüggöny.)

Függöny-szót számnévvel kapcsolatban is használják a színészek annak az eseménynek a megjelölésére, hogy a közönség tapsaira hányszor nyílt szét a függöny, amit röviden úgy fejeznek ki, hogy ennyi meg ennyi függönyöm volt. Vagyis a függöny előtti sűrű megjelenés a siker megnyilatkozása. (V. ö. »Lámpák elé hívni«.)

Führerné Lujza, karénekesnő, 1879. febr. 1-től a M. Kir. Operaház tagja. Nyugalomba vonult 1912. máj. havában.

Fülbemászó zene. A kritikusok kifejezése az oly zenére, amely népszerűsége számíthat.

Fülei-Szántó Endre dr., miniszteri titkár, sz. 1890-ben, Budapesten. Atyja Fülei-Szántó Lajos, író és hirlapíró volt. A gimnáziumi érettségi bizonyítvány megszerzése után a budapesti kir. magyar Pázmány Péter tudományegyetem jogi fakultását végezte el, ahol jog- és államtudományi oklevelet szerzett. A világháborúban az orosz hadszíntéren harcolt s a háború befejezése után mint tartalékos főhadnagy szerelt le. Apponyi Albert gróf 1918. májusában a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba segédfogalmazóvá nevezte ki, ahol ezidőszent miniszteri titkár és 1922. óta a színművészeti ügyek előadója. E minőségében tevékeny részt vett 1925-ben a M. Kir. Operaház újjászervezési munkálataiban. Ugyanez évben nagyobb németországi, majd francia-

országi tanulmányutat tett, melynek eredményeit a Budapesti Szemlében megjelent értekezésében: »Az osztrák és német színházi viszonyokról«, 1927. tárta fel. A Nemzeti Színház fennállásának 90 éves fordulója alkalmából a színművészeti ügyek előadói minőségében kifejtett eredményes tevékenységéért legmagasabb kormányzói elismerésben részesült. A Magyar Országgyűlés Tanács előadója. Mint oklevéles ügyvéd jogi oktatással és irodalommal is foglalkozik. A Kir. József Műegyetem közgazdasági szakosztályán meghívott előadó és megbízott helyettes tanár. E lexikon munkatársa.

Fülöp Árpád, szlovenszkói magyar író, sz. 1863-ban. Drámai művei: »A Megváltó«, dr. költemény. Ungvár, 1897. »Csik-somlyói Nagypénteki Misztériumok«, Budapest, 1898. »Hit, Remény és Szeretet«, dr. kép. Ungvár, 1914. »Az ember«, dr. költ. Monor, 1924. »Kapisztrán«, színj., Monor, 1925.

Fülöp Árpád, színész, sz. 1899. nov. 7-én, Nagyszébenben. Színpadra lépett 1922. dec. havában.

Fülöp Bernát Károly, színész, sz. 1865-ben, Aradon. Színpadra lépett 1882. okt. 1-én, Hegyi Gyulánál.

Fülöp Eta, színésznő, sz. 1904. máj. 4-én, Hódmezővásárhelyen. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Fülöp Ilona, színésznő, sz. 1905-ben, Ujpesten. Színésznő lett 1927-ben.

Fülöp János, úttörő színész és színgazdát, megh. 1854-ben. Pesten. 1820—21-ben Győrött színészkedik. 1822-ben Kilenyivel működött, Pesten, nejevel együtt. Játsszani nem igen tudott, rekedtes volt a hangja és így inkább csak jelentéktelen szolgaszerepeket játszottak vele. Azonban volt más hivatala is. Ő volt ugyanis a »szálláscsináló«, lámpagyújtogató, kosztadó, ő verbuválta a színészeket, volt pár száz forintja és azt kölcsönképp odaadta színésztársainak. Játsszott Nyitrán, Érsekújvárt, Esztergomban, Komáromban, stb. 1829-ben a Dunántúli Színjász Társulatnál működött, Győrött. 1833-ban ismét Komáromban találjuk. Öreg korában a

Nemzeti Színházban kapott alkalmazást, mint másodgazda, ahol 1847-ig működött, azután pénzszedő és házfelügyelő lett, majd a színháztól eltávozott, de már 1851-ben újra visszatért és ekkor gazda-segédnek alkalmazták és mint Szigligeti írja, «más teendője nem lévén, igazgatósági utasítás szerint addig nézte a színház épületét, míg egyszer csak semmit sem látott s mi sem láttuk, csak koporsóját». — Neje: Fügedi Zsuzsanna, énekesnő, híres füttyművész, férjével 1822-ben ő is Kilenyinéll működik. Jó hangja volt, különösen a »Bűvös vadász«-ban (akkori címe: »Bűbajos vadász») Ágotha szerepét énekelte. Drámai szerepekben is hasznavehető színész volt. Férjével ő is bebarangolta az országot.

Fülöp József, veszprémi főpostamester és tanult építő 1831-ben ingyen vállalta a balatonfüredi színház megtervezését és a munkálatok vezetését. (V. ö. Balatonfüredi színészet.)

Fülöp Sándor, a »Fővárosi Napilap« szerkesztője, utóbb a Kereskedelmi Múzeum főtisztviselője, 1892. márc. 12-én színésziskolát nyitott Budapesten, »Színészeti gyakorló-iskola« néven. Tőle Solymossy Elek vette át.

Fülöp Sándor, színész, sz. 1899. márc. 27-én, Kolozsvárott. 1911. szeptember 1-én lépett színpályára, Mezei Kálmánnál volt az első fellépése Rimaszombatban, a »Cigányszerelem« c. operettben. 1912. szept. 1-én Komjáthy Jánoshoz szerződött Kassára, 1915. szeptemberben Sebestyén Gézánál játszik Budán, onnan Temesvárra megy. 1920-ban a Revü Színház tagja. 1924-ben a Blaha Lujza Színháznál működött, majd a debreceni és a miskolci színházak tagja, 1929-ben pedig Kassán működik.

Fülöpszállás város (Pestm.) az 1928—30-ik évben Tompos Péter színigazgató színikerületéhez tartozik.

Füredő Erzsébet (cs. n. Szenczy Aliz), színésznő, sz. 1894. márc. 15-én, Pápán. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Füredi Béla, színész, sz. 1868-ban, Nagybajomban (Somogym.), megh. 1929.

márc. 4-én, Pécsen. Előbb gyógyszerésznek készült, majd 1892. szept. havában Rakoczay Pálnál színész lett. 1897-ben a megnyíló Magyar Színház tagja volt. Működött a Népszínháznál is. 1910. júl. 9-én elnyerte a pécsi színház igazgatását. 1912. máj. 30-án Nagykanizsán nyári színházat épített. 1927. márc. elején nyugalmába ment. — Neje: Zalai Margit, színésznő, sz. 1880. máj. 8-án, Nagykanizsán.

Füredi Ella, színésznő, sz. 1899-ben, Besztercebányán. Színpadra lépett 1921-ben.

Füredi Emma, a Nemzeti Színház karénekesnője, színpályára lépett 1859-ben.

Füredi Eszter, operaénekesnő. (L.: Guthi Soma címszónál.)

Füredi Gusztáv, színész, sz. 1874. aug. 18-án, Budapesten. Színpadra lépett 1896. okt. havában. A Nemzeti Színház segédszínésze volt; csakhamar lelépett a színpadról. A debreceni városi zeneiskola tanára, mint zenei író ismeretes nevet vívott ki magának. — Nővére: F. Eszter, operaénekesnő.

Füredi Iona, színésznő, sz. 1887. jan. 9-én, Budapesten. Színpadra lépett 1907-ben. 1928-ban nyugdíjba ment.

Füredi Jenő, színész, sz. 1890. dec. 16-án, Kaposvárt. Színpadra lépett 1916. jún. havában.

Füredi (Aranyhegyi) József, színész, sz. 1857-ben, Tiszafüreden, megh. 1904. jan. 18-án, Budapesten. Színpályára lépett 1874-ben, Miklóssy Gyulánál. Hosszabb ideig működött Kolozsvárt, Krescsányi Ignácánál, Somogyi Károlynál, Zilahy Gyulánál, Makó Lajosnál. 25 éves jubileumát 1900-ban ülte meg, Temesvárt, Makó Lajosnál, a »Sulamith« c. operett főpapja szerepében. Írt egy népszínművet, címe: »A kis fruska«, előadták Szegeden, 1898. dec. havában. »A mama vőlegénye« c. színműve 1895. május havában az Eszterházy-irodalmi pályázaton dícséretet nyert. — Neje: Fogarasi Paulin, sz. 1855-ben, Kolozsvárott, színésznő lett 1876-ban, Bényei Istvánnál. Második

neje: Richter Adrienne, kivel 1884. dec. 28-án lépett házasságra, Egerben.

Füredi Kálmán (cs. n. Peacsek Mihály), sz. 1847-ben, Zalaegerszegen, megh. 1891. máj. 30-án, Budapesten. A színészek közé állt 1874-ben, Gerő Jakab társulatánál. 1886-ban a Népszínházhoz szerződött. — Neje: Horváth Mari, színésznő, sz. Nagykanizsán. Miklóssy Gyula társulatánál 1877-ben lett színésznő. Férjhezmenetele után nem működött, férje halálával ismét visszatért a színpadra.

Füredi (Kőhegy) Károly, színész, sz. 1858. jún. 16-án, Kassán. 20 éves korában elkerült a biharmegyei Hosszúpályi községbe, ahol azon időben Kétszery József színtársulata játszott. Az ifjút szeretettel fogadták és ezidőtől fogva az ő sorsa is az volt, ami a legtöbb kezdő, bebarangolta úgyszólván az egész országot, de egyben a legváltozatosabb szerepkört is betöltötte. Működött: Miklóssy Gyulánál, Várad Józsefnél, Kövessy Albertnél, stb. és mint az egykorú színlapok igazolják, játszott operett-buffo szerepektől a kedélyes apákig mindent. 1891-ben színigazgatónak csapott föl, az iramot azonban csak hat évig bírta, mert a délvidéki nemzeti várossokban színházi kultúrát terjeszteni a legelszántabb művészi vállalkozások egyike volt. Ezután titkárságot vállalt és mint ilyen, széleskörű agitálásával megbecsülhetetlen szolgálatot végzett a vidéki színigazgatók körében. Később megunva a nehéz, bonyolult titkári működést, a kereskedelmi pályán kereste boldogulását. Neje: Barcs Aranka, színésznő. (L. o.)

Füredi Mihály, színész és énekes, a magyar népdal-éneklés egyik nagy mestere, sz. 1816. ápr. 18-án, Vácott, megh. 1869. máj. 3-án, Vác mellett falusi birtokán. Atyja — jómódú kovácsmester — papnak szánta, de ehhez a pályához nem lévén hajlama, kovács lett. Azzal a gyönyörű énekhanggal azonban, mellyel a természet megáldotta, nem maradhatott a kovácsműhelyben. Gasparik Károly váci kanonok temploménekést akart belőle képeztetni, de Füredi inkább a színpadra vágyott. Közben kovácsmester lett, 1834–35-ben pedig elvégezte Pesten az állat-

orvosi tanfolyamot, de egy váci műkedvelői előadáson elért sikerén felbuzdulva 1837. okt. 15-étől leszerződött a Nemzeti Színházhoz karénekesnek 12 pengő-forint havi fizetéssel. Egy év múlva már a kassai színházban találjuk, Joób Gusztáv és Kovács Endre társulatánál. Ide azért ment, hogy többet játszhasson. A következő évben Kolozsvárra szerződött. Itt annyi haladást tanúsított, hogy nemsokára meghívták Pestre a Nemzeti Színházhoz, ahol 1842. nov. 9-én lépett fel először a »Bájital« c. opera Belcore szerepében. Érdekes, hogy eleinte az énekekben nagyobb lámpalázzal küzdött, mint a prózában, úgy, hogy szívesebben játszott drámai szerepeket. Ekkor még nem látták meg benne a jövő nagy népszínműénekét. A »Szökött katoná« első előadásán — 1843. nov. 25-én — és még azután is egy jó ideig a nagy Lendvay Márton (l. o.) játszotta és énekelte a címszerepet, Füredi pedig csak mint »Miska elítelt« szekundált neki a siralomházi jelenetben a »Kalapom szememre vágom« kezdetű híres magyar-kettős éneklésében. De »Sobri, vagy a két pisztoly«-ban, Szigligeti második népszínművében (1844. márc. 9.) már ő volt Sobri s az ő ajkairól hangzottak a darabban előforduló szebbnél-szebb népdalok. Ettől a perctől kezdve jövője meg volt alapozva. Egyszerre kedvence lett a közönségnek s az is maradt mindvégig. Hatása rendkívüli volt. Egy kissé palócosan beszélt ugyan, de gyönyörű hangja, jóízűen előadott nótái, valamint a helyzethez illő játéka teljesen feledtették a palócos kiejtés komikumát. Szerette, becélte mindenki. A lapok rendszerint per »Füredink« írnak róla büszkén hangsúlyozván a »miénk«-et. A közönség pedig elnevezte a »Népdalok hőse«-nek, úgy, mint később Blahánét a »nemzet csalóányá«-nak.

De Füredi nemcsak a népszínműben volt nagy, hanem kiválóly nyújtott az operákban is, bár az operai énekekre a hangja eleinte nem volt eléggé iskolázott. Érezte ezt ő maga is. Ez okból 1845. aug. havában Bécsbe ment, hol Bassadonatól, az olasz éneklés nagy mesterétől négy hónapig tanulta a »bel cantó«-t. Népszerűségére rendkívül jellemző, hogy énektanulására a közönség gyűjtötte össze a szükséges összeget. (A színházról erre az időre fizetést nem

kapott.) Bécsből visszatérve 1845. dec. 8-án újra fellépett a Nemzeti Színházban (a »Bájital« operában) és évi 2000 frt fizetéssel szerződtek. Nagyterjedelmű meleg, bariton hangja, mely a mély és magas fekvésekben egyaránt csengő és erőteljes volt, a kitűnő énekmester iskolájában rendkívül hajlékonyra vált, úgy, hogy most már az operának is elsőrendű oszlopa lett. Egymás után aratta operai és népszínműi sikereit. Figaro, Zampa, Gara nádor, Rigoletto éppen olyan kitűnő szerepei voltak, mint nótázó parasztleányei. Rigoletto-jára idegen szakértők azt mondták, hogy sem Szentpétervárott, sem Párizsban nem hallottak kiválóbbat.

Legnagyobb népszínműi diadalát a »Csikós«-ban érte el (1847. jan. 23.) mint Andris bojtár. Sugár termete, daliás alakja, koromfekete hullámos haja, csinos kis bajusza, fekete szeme, erősen barna arcszíne és egy kissé himlőhelyes, de különben jó képű magyar arca egyaránt alkalmassá tették őt a szerelmes pusztafi ábrázolására. Nem volt olyan kemény, marcona alak, mint Tamásy (l. o.), de az ő kissé merev tekintete is jól állott a szerelmes bojtárnak.

Kitűnő szerepei voltak még: Liliomfi, a »Nagyapó«-ban Jancsi, Szép juhász, a »Cigány«-ban: Gyuri, Parlagi Jancsi, a rokkant huszár, Virág Marci közhuszár a »Huszársíny«-ben, »Bánk bán« operában: Petur bán stb. stb.

Füredinek a nagy népszínműénekesnek csak egy baja volt: egész Hegedűsnéig (l. o.) nem volt (a rövid ideig itt levő De Caux Mimit kivéve) megfelelő női játszótársa. (Mint például Tamásynak Blaháné.) Hegedűsné felléptével mintha Füredi is újjászületett volna. »Füredi és Hegedűsné dalaiban a magyar ének gyűjtő ereje és igéző bája párosultak s örülhetünk e valóban összeillő művész-pár föltöltésének.« — írja róluk 1858. jún. 13-án a »Hölgyfutár«. Azonban az öröm nem tartott soká, mert a következő év őszén a kis Hegedűsné — 22 éves korában — rövid betegség után meghalt.

Néhány évre rá, 1863. márc. 26-án a »Rigoletto« címszerepében Füredi is elbúcsúzott a közönségtől. Nyugdíjba ment, valószínűleg azért, mert 5355 frtnyi évi fizetését 4000 frtra akarták redukálni, de

a nagy nyilvánosság előtt kijelentette, hogy minden díjazás nélkül, teljesen ingyen, azontul is bármikor hajlandó lesz a Nemzeti Színházban fellépni. Az önértékes művészt szaván fogták. Mikor már nyugdíjban volt, Erzsébet királyné egyenes kívánságára 1866. márc. 3-án még egyszer felléptették a »Két pisztoly«-ban. Az előadást a királyi pár végignézte s szemmel láthatólag gyönyörködtek Füredi játékában s gyönyörű nótáiban.

Füredi Mihály egyike volt a magyar népdal legkitűnőbb előadóinak. Nevét ismerték országszerte, sőt az ország határain túl is. Bécsben 1858-ban Coburg-Koháry herceg a saját palotájában fényes hangversenyt rendezett, melyben a zene- és énekművészet legkiválóbbjai vettek részt. A hangversenyre meghívták Füredit is, aki négy népdalt énekelt, még pedig olyan nagy tetszés mellett, hogy a herceg másnapra is meghívta s így Füredinek a herceg családi körében újra énekelnie kellett. Nem győztek vele betelni. 18 népdalt énekelt. A »Befordultam a konyhára« kezdetű dallal különösen nagy hatást ért el.

De nem csak énekelte a nótákat, hanem gyűjtötte is. Gyűjteményét »100 magyar népdal« címen énekhangra és zongorára 1851-ben adta ki.

Mint dalszerző is számottevő. Szerzeményei eredetiek, érdekesek és énekelhetők. 1866-ban jelent meg »25 eredeti magyar dal«. Ebből 20 a saját szerzeménye, 5 pedig átdolgozás. E dalok nagy része átment a nép ajkaira.

A »De sok fényes csillag ragyog az égen« és a »Temetésen láttalak meg legelőbb« kezdetű dalaiban — amíg csak nótakedvelő emberek lesznek — mindig élni fog Füredi Mihály alkotó lelke.

(Pataki József.)

Füredi Mór, színész, sz. 1884. jún. 12-én, Budapesten, Színpadra lépett 1920. okt. havában.

Füredi Vera, színésznő, sz. 1905. júl. 22-én, Szabadkán. Színpadra lépett 1924-ben.

Füredi Vilma, színésznő, sz. 1891. jan. 3-án, Kevermesen (Csanád m.) Színpadra lépett 1913. júl. havában.

Füster Hermin, színésznő, sz. 1859. nov. 8-án, Gyöngyösmelléken, (Somogy vm.) 1876. okt. 1-én lépett színpadra, Follinus Jánosnál. 1911. máj. 1-én nyugalmába vonult.

Füster Mariska, színésznő, sz. 1865-ben, Gyöngyösmelléken (Somogy vm.). Színpadra lépett 1881. okt. 16-án, Tóth Bélánál.

Füster-színház, Pesten. Magyar szezonia 1872. szept. 15-én kezdődött. Miklóssy Gyula társulatával befejezve a Budai Színház nyári szezóját, az István-téri Színház megnyitáig itt játszott. »Faust«-paródiával kezdte. Szept. 17. »Fokról-fokra«. Szept. 18. »Tulipatan«. Szept. 20. »Szép Galatea«, »Angolosan«, »Szerelmes ördög«. Szept. 21. »Szép Heléna«. Szept. 22. »Zsidó honvéd«. Szept. 24. »Ármány és szerelem«. Szept. 25. »Utazás Kínába«. Szept. 26. »Párisi élet«. Szept. 27. »A pórul járt fináncokomisszárus«. Szept. 29. »Kékszakáll«. Okt. 1. »Trapezunti hercegnő«. Okt. 2. »Egy magyar plébános«. Okt. 3. Káldyné javára: »Háromcsőrű kacska«. Okt. 9. »Dunánan«. Okt. 12. Miklóssyék utolsó előadása: »Kékszakáll«, mely után az István-téri Színház próbái kezdődtek.

Füster Rózsa, színésznő, sz. 1870. okt. 22-én, Pécsen. Színpadra lépett 1891. szept. havában. Somogyi Károlynál 1916-ban nyugdíjazták.

Fürth, operaénekes, a hessen-casseli udv. színház tagja, 1836. dec. 6-án, mint vendég fellépett a pesti német színházban, a »Tancred« c. opera címszerepében. »Termete elég tetszetős volna, mély hangja s éneklési módja gyenge, közép-hangjai tiszták és erősek, hangmagassága azonban nem nagy terjedtségű«. (Honművész, 1836—99. sz.)

Fürth Mária, operaénekesnő, a hessen-casseli udv. színház tagja, mint vendég fellépett a budai német színházban, 1837. aug. 7-én, a »Marienburgi leány« Katinka szerepében.

Füst előállítása a színpadon akkép történik, hogy előbb gőzt fejlesztenek és azt felvezetik a színpad azon részébe, ahol a

füst működik majd. A gőzt azután alsó világítással megvilágítják, ami szürke füstöt idéz elő. Ha koromsötét füstöt ír elő a szerző, ezt úgy állítják elő, hogy a kész vegyi füstport meggyújtják, ami tökéletes fekete füstnek felel meg.

Füstelvezető. A színházaknál azon készülék, amely arra szolgál, hogy a színpadon vagy a színház bármely részében tűzvész esetén keletkezett füstöt a legrövidebb idő alatt eltávolítsa, — ami azt a célt is szolgálja egyúttal, hogy a füstmentes levegőben a színészek gyorsan menekülhetnek, — a közönség nemkülönben, — de a tűzoltók is könnyebben végezhetik tisztult levegőben munkájukat.

Fűtéskezdvezmény. Az a kedvezmény, mikor a város a színház fűtését részben vagy egészben magára vállalja, úgy, hogy a fűtés árát részben vagy egészben megtéríti készpénzzel, vagy természetben ad a fűtés céljára fát és szenet. Ez főleg azokra a nagy városokra vonatkozik, melyek saját tulajdonukat képező színház-épülettel bírnak és színingazgatójukkal szerződéses viszonyban állnak. Kisebb városokban az ilyen fajta segély igen ritkán fordul elő. Ugyanaz áll a világítási kedvezményre is. (L. o.)

Füst Milán, tanár, író, sz. 1888. júl. 17-én, Budapesten. Egyetemi tanulmányai után felső kereskedelmi iskolai tanár lett. Versei a »Nyugat«-ban jelentek meg. Számos kiváló regénye mély beayomást keltett. Színműve: »Boldogtalanok«, dráma 3 felv. Bem. 1923. febr. 18-án, Írók Bemutató Színházában és Forgács Rózi Kamara Színházában is színre került, 1925. jan. 11-én.

Füty — a színházban Racine szerint 1680-ban hangzott el először az »Aspar« c. tragédia első előadásán, míg az »Anecdotes dramatiques« c. munka szerint Corneille »Le Baron de Frondières« c. vj. premiérjén, 1686-ban. Nálunk Kolozsvárott 1803. máj. elején egy német ballet-társulat idézett elő fütyöt a színházban. Igazgató: Reinwarth volt, aki a színlapon így hirdette a balletjét: »Ein Zigeiner, oder der Teiffel und seine grossmutter, ein ungarisches Charakter-Ballet«. Ugyancsak Kö-

lozsvárott történt, hogy egy ácslegénynek 1887. máj. 1-én, a »Mikádó« c. operett előadásán felhangzott sok taps nem tett és ezért — fütttyentett, hogy ezzel a tapsolókat elhallgattassa. A Nemzeti Színházban is elhangzott már a tüntető füttty. 1840. dec. 6-án a »Borgia Lucetia« előadásán Bognár Ignác hamisan énekelt, e miatt sokan zúgolódtak. Schódelné azonban pártját fogta kollegájának és a közönség kegyeibe ajánlotta, sértő módon, mire pisszegni kezdtek. Erre Schódelné így szólt öklét fenyegetve: »Kigyók közt énekelni nem lehet!... Erre éles fütttyentések válaszoltak. Két év múlva újra fütttyentenek a Nemzetiben. 1842. febr. 19-én a »Baléj« c. opera került színre Carl Henriette porosz udvari énekesnő vendégfellépésével. A német szó tüntetésre adott alkalmat. 1846. okt. 28-án ugyancsak a Nemzeti Színházban kifütttyölték a rossz közzenét. 1863. febr. havában a pesti német színházban a »Pénz lovagja« c. darabot fütttyölték ki. 1874. jan. 13. ismét fütttyölték a Nemzeti Színházban, »Faust« opera előadásán, midőn Szigethy Ede operaénekes lépett föl, de a várakozásnak nem felelt meg; erre az erkélyen három úr elkezdett élesen fütttyölni. (gr. Esterházy Miklós, báró Baldácsy és gr. Bissingen voltak az illetők.) A rendőrség csak az utóbbit büntette meg 50 frtra, a két előbbi — elutazott a fővárosból. Érdekes, hogy a rendőri büntetést megfellebbezte a gróf és a belügyminiszter feloldotta a rendőrség végzését azzal indokolva, hogy: »a fütttyentés csak a nemtetszésnek egyik nyilvánulási módja, ettől pedig a közönséget eltiltani nem lehet.« (Délfranciaország Cette városában 1885. nov. havában egy Vinay nevű színésznő beteg lévén, szerepét nem játszhatta rendesen. Erre több suhanc kifütttyölte őt. A színésznő az esetet annyira szívére vette, hogy jelenete közben a színpadon összerogyott és meghalt. Kopenhágában 1891. febr. havában Ibsen »Hedda Gabler« c. drámáját — kifütttyölte a közönség.)

Füzesgyarmat község (Békés vm.). 1886. aug. 7-én a városban Grimm Gyula társulata működött. Az 1928—30. évben Deák Lőrinc színikazgató színikerületéhez tartozik.

Füzesi Sándor, (bérei), színész, sz. 1868-ban, Széplakon (Bihar vm.). Színpadra lépett 1886-ban, Nagy Vincénél.

Füzess Anna, színésznő, sz. 1892. nov. 28-án, Budapesten. Színipályára lépett 1911. szept. havában. 1920-ban Sebestyén Gézához szerződött, azután a Renaissance Színházhoz, majd a Víg- és 1928-ban a Nemzeti Színház tagja lett. Szerepei: Anny (Életre-halálra), Helén (Az árnyék), Paulette (Második nászéjszaka), Kerner Ilona (Taifun), Mina (A zsvány), Dufresné (Zaza), Veronika (Nem élhetek muzsikaszó nélkül) stb. — Első férje Virányi Sándor volt. (L. o.). 1928. nőül ment Orth György nagynevű sportférjéhez.

Füzess Lenke, színésznő (családi néven Ftacsik), sz. 1882. márc. 22-én, Budapesten, megh. 1919. dec. 19-én, Budapesten. Színipályára lépett 1905. szept. 1-én.

Füzesséri Gyula, színész, sz. 1859. febr. 22-én, Berzéken (Zemplén m.). Színpadra lépett 1877. jan. 18-án, Krecsányi Ignácnál.

Füzesséry plébános-prépost Sepsiben, nagy pártfogója volt a hazai színésznek. Midőn préposttá lett Kassán, tiszteletére Pály Elek díszelőadást rendezett.

Füzesséry Bertalan, (tövisi és füzeséri) ügyvéd, sz. 1832-ben, Füzesében (Zemplén vm.). A gimnáziumot Kassán, a jogot ugyanott, Pesten és Bécsben végezte. 3 színdarabot írt. Ezek: »Johanna, a nápolyi királynő«. Tört. dráma 5 felv. 1884. Kassa. »Erzsébet, a magyar birodalom kormányzója«. Tört. dráma 5 felv. u. o. 1885. »A nagy francia forradalom«. Tört. trag. 5 felv. u. o. 1886.

Füzessi Szidi, színésznő, sz. 1870. dec. 8-án, Fülöpszálláson. Színipályára lépett 1888-ban, Hatvani Károlynál. 1914. jan. 1-én nyugalmába ment.

Füzy István, színész, sz. 1886. júl. 16-án, Eperjesen. Színpadra lépett 1905. ápr. havában. 1910-ben kivándorolt Amerikába. 1908-ban hangulatos verses könyve jelent meg s egyik-másik költeményére zenét is szerzett.

Gabányi Árpád, a Nemzeti Színház művésze.

Festette: Haáz Miklós.

Eredetije Gabányi László tulajdona.

G

Gaál Annie, színésznő, sz. 1908-ban, Budapesten. Középiskolai tanulmányait is itt végezte, majd a Színészegyesület iskolájának növendéke lett. Rövid ideig Aradon működött, Szendrey Mihály társulatánál.

Gaál Antal, vidéki színész. Mint Sággy Zsigmond kecskeméti színtársulatának tagja, elhunyt 1884. okt. 28-án. Régebben színigazgató is volt.

Gaál Béla, fiatal, tehetséges színész, megh. 1864. máj. 10-én, Pápán. Sírja felett Bihari, a budai Népszínház volt tagja, tartott búcsuztatót.

Gaál Béla, színész, sz. 1893. jan. 1-én, Dombrádon (Szabolcsm.). Középiskoláit és az egyetemet Budapesten végezte. A Vígszínház iskolájának volt növendéke, 1913-ban. Vidéki színészkedésének Szatmár volt első állomása, ahol mint szerelmes színész működött. Azután Győrbe szerződött rendezőnek. A háborút hőiesen végigküzdötte. Sebesülten kitüntetésekkel került haza a frontról és főhadnagyi rangban szerelt le. A katonatisztek színházát és a Madách Színházat 1918-ban megalapítván, e színháznak igazgatója is volt. A Madách Színház megszűnte után a Star-filmgyárhoz rendezőnek szerződött. 1919–27-ig filmjeit mindenütt nagy sikerrel játszották. A filmek közül nevezetesebbek: »Vörösbegy«, amelynek főszerepét Csontos Gyula művészi alakításával tette híressé. »Kedvenc«, »Diadalmas élet«, »Csak nővel ne!«, »Rongyosok«, amelyben Bajor Gizi és Csontos Gyula játszottak. 1914-ben »Kóborlások« c. alatt megjelent egy verseskötete. 1927-ben főrendezőnek szerződött a Belvárosi Színházhoz.

Gaál Dezső, színész, sz. 1901. nov. 20-án, Balassagyarmaton. Gimnáziumi érettségét tett. A színésziskolát Rózsasági Kálmánnal végezte. Jelentős szerepeket játszott részben a Vígszínháznál, részben a Fővárosi Operettszínháznál. 1930-ban az Új Színház tagja.

Gaál Ferenc, zeneszerző, sz. 1860. márc. 27-én, Szekesváryban (Nyitra), megh. 1906. dec. 11-én, Szabadkán. Előbb papnak készült, de Budapesten tanulmányai befejeztével a M. Kir. Zeneakadémia hallgatója és annak végeztével 1882-ben a szabadkai zenede igazgatója lett. 1903. márc. 31-én megülte 25 éves jubileumát. A magyar zeneirodalom terén páratlan tevékenységet fejtett ki, dalai szelvében terjedtek; az Országos Daláregyesület ünnepségein, valamint a hazai dalegyletek műsorán állandóan szerepelnek. Munkái: »Batthyán generális«, tört. szmü előjátékkal, 3 felv. Szöv. írta: Siebenburger Károly. »Králjevic Márkó«, szerb. tört. szmü. Szabadka, 1894. ápr. 29. Számos kisebb ének- és zongoradarabja jelent meg a »Pesti Hírlap« zenei mellékletén is 1893-ig; magyar rapszódiai híresek.

Gaál Ferenc, színész, sz. 1900. jún. 9-én, Szegeden. Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Gaál Franciska, színésznő. Akkor lett primadonna, amikor a színház nagyon rosszul ment, mert nem volt pénz. G. azonban áttörte a pénztelenséget, legyőzte a szomorúság és fásultság frontját, esztendőkönn át telt házakat csinált mindenütt, ahol fellépett.

Ő tulajdonképpen a Vígszínház primadonnája. Legnagyobb sikerét a »Noszty fiu«-ban aratta, de el-elcsábították más színházakba is, akinek rosszul ment, el-

csalta a Franciskát s mindjárt kikerült a színházi bejáraton a »megtelt tábla«.

Egyik belvárosi színház ezekben az években becsukott, részvétlenség miatt. Már-már úgy volt, hogy kiadják valami raktárnak. Ekkor kiírták Gaál Franciskát a »Darázfészek«-re. Az alvó színház felébredt, hetvenötzör ment a »Darázfészek«-re. Talán még többször.

Az Andrassy-úti Színházban a »Nagy cipőben kisfiú« című egyfelvonásos százhuszonötzör, ment egyfolytában táblás házak mellett s aztán még tovább a szezon végéig remek házak mellett. Egy kis csibészt játszott itt Gaál Franciska, aki a gyerekbíróság előtt áll.

Ugyanakkor a Király Színházban a »Diákszerelm« című operettet játszotta nagy siker mellett.

Soha nem volt operettszínésznő, mégis diadalt aratott, mindenkit elbűvölt édes kis hangjával, táncával.

Első nagy sikere Molnár Ferenc egyfelvonásosában, az »Ibolya«-ban volt. Így tetszett Bumburyben is.

Édes kis lányokat játszik, akkor a leg szebb, amikor intézeti ruhát hord.

(Nádas Sándor.)

Életrajzi adatai a következők: Gaál Franciska sz. 1904-ben, Budapesten. A papnőveldei felsőleányiskolát, majd 1919-ben a színészegyesületi iskolát végezte. 1920-ban az Esküteri Színház tagja, ahol Farkas Imre »Jeanette menyegzője« c. darabjában mutatkozott be, az inas szerepében. Innen egy év után a Belvárosi Színház igazgatósága szerződtette tagjai sorába, ahol Szenes Béla »A buta ember« c. vj.-ában, majd a »Darázfészek« c. vj.-ban nagy sikert aratott. 1922-ben Molnár Ferenc »Ibolya« c. színműve címszerepében lépett fel a Magyar Színházban. Ez év június 11-én férjhez ment Lestyan Sándor hírlapíróhoz. 1923. márc. 14-én a Vigaszínházban mutatkozott be, Herczeg Ferenc »Sirokkó«-jában. 1925–26-ban a Renaissance Színház tagja volt, ahol a »Marika« c. vj. címszerepében aratta döntő sikert, amely után mint elsőrendű naitvát kezdték emlegetni. Innen visszatért a Vigaszínházhoz, ahol a legnagyobb sikerét a »Noszty fiú esete Tóth Marival« c. darabban aratta azóta 5 vitte diadalra a színház

új darabjainak fiatal lány-szerepeit a »Nem nősülök«, »A világ bajnok«, »A postás kisasszony« c. vígjátékokban, stb. 1928. okt. 13-tól a Fővárosi Operett Színház vendége volt, ahol »Az utolsó Verebély-lány« c. operett Nelly szerepében bő alkalma nyílt az ünnepeztetésre. 1929-ben a Magyar Színházban az »Ida regénye« c. vj. főnői szerepét játszotta, ugyanakkor az Andrassy-úti Színház vendége volt, de egyben mint vendég a Király Színházban is játszott nagy sikerrel, a »Diákszerelm« c. operettben. Főbb szerepei: Elise Benedotti (Darázfészek); Szalánczy Gabriella (Postás kisasszony); Nagy Zsuzsi (A templom egere); Mari (Noszty fiú esete Tóth Marival) és a »Buta ember« c. vj.-ban; Colette (Csitri); Ágnes (Világ bajnok); Marika (Címszerep); Röscher Ofelia (Sirokkó); Sobri Ilona (Az ibolya); Ida (Ida regénye); Magda (Nem nősülök); Eliza (Pygmalion); Lili (A házibarat); Connie (Diákszerelm), stb.

Gaal Géza (szilvágyi), színész, sz. 1861-ben, Görögálon (Somogy m.). Színpadra lépett 1880-ban, Némethy György színiigazgatónál.

Gaal Gézané, (Szatmári Zsuzsanna), színésznő, sz. 1869-ben, Tordán (Torda-aranyos m.). Színpadra lépett 1883. okt. 1-én, Szilvágyi Béla színiigazgatónál.

Gaal György, mesegyűjtő és fordító, a gróf Esterházy-család kismartoni uradalmának könyvtárosa, sz. 1783. ápr. 21-én, Pozsonyban, megh. 1885. nov. 6-án, Bécsben. Iskolába járt Budán, Vácott, Egerben, Pozsonyban, majd a pesti és bécsi egyetemen tanult. Drámai munkája: »Theater der Magyaren«. I. Band, Brünn, 1820. (Kisfaludy Károly: »Tatárok«, »Ilka« és »Stibor« c. drámáinak verses fordításai. Bevezetésében a magyar színiéletet jelesen megírt történetével.)

Gaal Gyula dr., árvaszéki ülnök, sz. 1883. jún. 29-én, Kiskunhalason. A gimnáziumot u. o. végezte, a jogot pedig Debrecenben és Kolozsvárt. Pest vm.-ben volt tb. szolgabíró, majd Kiskunhalasra választották meg árvaszéki ülnöknek. A vidéki lapokba számos humoreszket, tréfás novellákat és verset írt. »Falusi vi-

dámságok» c. könyve 1928-ban jelent meg. »13«, »V. Xavér«, c. vígjátékát, »Szalma-láng«, »Kunok kapitánya« c. operettjét a kiskunhalasi Városi Színház adta elő.

Gaal József, (dálnoki), író, a M. Tud. Akadémia levelező- és a Kisfaludy Társaság rendes tagja, sz. 1811. dec. 12-én, Nagykárolyban, megh. 1866. febr. 28-án, Pesten. Családja a székelyföldről, Dálnokról származott s írói pályája elején többször használja is a Dálnoki-előnevet. Atyja, József, klasszikai műveltségű ember volt. Latin remekírókon lelkesülve s magyar példáktól buzditva ifjabb éveiben maga is írt verseket. Anyja, Marsovszky Jozefa, szelíd lelkű s mély érzelmű nő volt. G. Szinfaluban, Nagykárolyban, Szatmárt járta iskoláit, majd Budán folytatta. 1826-ban Pesten jogot végzett, miközben lecke-adással és másolással tartotta fenn magát. A szabadságharc alatt mint hírlapíró működött, jó szolgálatokat téve a kormánynak. Egy ideig szerkesztette a »Március tizenötödike« c. napilapot. Munkái: »A király Ludason«, tört. vj. 5 felv. 1836-ban az Akadémián dícséretet nyert. (Megjelent a »Magyar történeti színművek« III. kötetében. Kézírata a Nemzeti Színház könyvtárában.) »Szerelem és champagne«, vj. 5 felv. Színre került 1838. május 16. (Megjelent a báró Eötvös József által szerkesztett »Árvízkönyv«-ben, 1839. III. kötetében. Kézírata a Nemzeti Színház könyvtárában.) »A peleskei nótárius«, népies bohózat 3 szakaszban, 4 felv. 1838. okt. 8. Nemzeti Színházban. (Megjelent a Nagy Ignác »Színműtára«-ban, 1839. I. kötet, II. füzetben, kétszer; a 3-ik kiadása Pfeiffer Ferdinánd »A Nemzeti Színház könyvtára« c. vállalatában, 63-ik füzet; 1874-ben; 4-ik, kritikailag átnézett kiadása Gyulai Pál »Olcso könyvtár«-ában, 123-ik füzet, 1881. (L.: még »Peleskei nótárius« címszót.) Egyéb műve: Mátyás király Boroszlóban, dr. 5 felv. 1837. (Nem került színre.) »Szvatopluk«, szomorú. 5 felv. 1839. febr. 20. »Az ecsedi tündér«, vj. 5 felv. 1839. aug. 17. (Ekkor másodszor adták, rövidítve.) »Tatárfutás«, boh. u. e. év dec. 3. »Pazar fősvények«, vj. 1841. »Két Julia«, vj. 3 felv. 1841. »Jaj, nekem!« (írta 1842-ben, de nem került színre.) »A fősvény kétszer fizet«, vj. I

felv. 1848-ban írta, de nem került színre. Utolsó darabja (3 fordításon kívül): »Vén sas«, boh. 4 felv. Bem. 1843. okt. 20. 1911. dec. 12. születése 100-ik évfordulóját a Nemzeti Színház a »Peleskei nótárius«-sal ülte meg.

Gaal Karolina, írónő, sz. 1825. szept. 29-én, Tisza-Inokán (Hevesm.). Már 16 éves korában foglalkozott az irodalommal. Színművei: »Nő kerestetik«, vj. 3 felv. Bem. 1863. jún. 30., a budai Népszínházban. »Napamasszony«, vj. 3 felv. Bem. 1863. Nagykőrösön.

Gaal László, színész, sz. 1860-ban, Drávafokon (Somogy). Színész lett 1883. okt. 1-én, Jakab Lajosnál.

Gaal László, színész, sz. 1903. ápr. 24-én, Budapesten. Színipályára lépett 1927. szept. 1-én.

Gaal Mihály, (rákosfalvi). Üttörő színész, sz. 1791. febr. 28-án, Ákosfalván, Erdélyben, megh. 1866. ápr. 27-én, Pesten. Iskoláit a marosvásárhelyi kollégiumban járta. 1814-ben lett színésszé. Első állomása Nagykároly volt, Balogh Istvánnál. Hogy szereplőszínész lehessen, kebelbarátjával, Nagy Mózással (kivel együtt járta a marosvásárhelyi kollégiumot), előbb kortinahúzó volt, majd sugóvá lépett elő, azután mécsesgyújtó lett, amely tiszteletbeli állásnak külön becéző-nevet adott, elnevezve azt »bablonkák«-nak. Ennél a társulatnál működött azon időben Szerdahelyi József, Horváth, Farkas, Vásárhelyi, Györffy, Kilenyi Dávid, Baky Gábor, Szász József, Nagy Pál, Gyulai Samu, Ujfalussy, stb. Ő volt az a mértőföldesizmás gyalogló, aki egy könyvért az egész országon átgyalogolt. Ugyanis Veszprémben Ángyán nevű paptól Herder: »Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit« c. könyvet kölcsön kapta. Egyik pályatársa szemére hányta, hogy a kölcsönkönyvet rajta követelik és hogy azt miért nem adta vissza a papnak. Erre Gaál gyalog elindult Ákosfalváról Veszprémbe, megmutatta a szórakozott papnak a sürgetett könyvet, azt mondva: »Ott van a harmadik soron, a hetedik könyv.« A kérdéses könyv ugyanis teljes épségben ott volt a helyén. A

pap erre illendően meg akarta hívni ebédre G.-t, de ő egy-kettőre sebesen elindult és mint naplójában olvassuk: »egy negyed óra múlva csak tornyait láttam a várbeli püspöki templomnak, úgy siettem, mint a nyúl, kit kopók üzőbe vesznek«. G. ritka jellemű, külön ember volt. 47 évig működött a vidéken és soha kocsin nem utazott. A kocsin bérét felvette igazgatójától s gyalog tette meg az utat, mert így hamarabb érkezett meg a kitűzött stációra, mint a szekerek. Nagy tehetségű színésznek nem volt mondható, mindazonáltal néhány szerepét nagy szerencsével játszotta. Különösen kedvelték szép tenorhangon előadott magyar népdalait. Utolsó éveiben gr. Bánffy Miklós és Radnótfáy Sámuel segítettek. A halált a legnagyobb lelki nyugalommal várta és jó humora végperceiben sem hagyta el. Halála előtti napon megtudván, hogy a szomszédságában egy gyermek meghalt, tréfásan megjegyezte: »A halál elteveszté az ajtót, mert bizonyosan hozzám küldték.« Naplóját Balogh István adta ki 1856-ban és Futó János »Gyámot« c. könyvében. Pest, 1858. 19., 48. lap. — Leánya: G. Ida, színésznő. (Férfizett Kendy Gusztávné. L. o.)

Gaál Mózes, tanár, író, sz. 1863. aug. 3-án, Baróton (Háromszékm.). A gimnáziumot Nagyszebenben, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Tanár volt Pozsonyban és Budapesten, majd a pestvidéki tankerület főigazgatója lett. Mint író, kivált az ifjúsági irodalomban végzett hatalmas, eredményes munkát. Pósa Lajos halála óta szerkeszti »Az Én Ujságom« o. gyermeklapot. Színműve: »Luca napján«, vj. 1 felv. Pozsony, 1888. »A majálisi elnök«, vj. 1 felv. Pozsony, 1888. »A kegyenc«, szmü 2 felv. Pozsony, 1888. »A javíthatatlan«, szmü, 2 felv. Budapest, 1893. »János vitéz« címen írt egy énekes vígjátékot, mely Zilahy Gyulánál került színre, Aradon. Munkásságának negyven éves jubileumát 1929. máj. 30-án ülték meg Újpest város közgyűlés-termében.

Gaál Mózes ifj. író, tanár, színházi rendező, sz. 1894-ben, Budapesten, megh. 1929. márc. 13-án, u. o. Középiskolai tanulmányait és az egyetemet Budapesten

végezte. 1924-ben Bárdos Artur meghívja a Renaissance Színházhoz dramaturgnak és rendezőnek. Nagy tudással és kiváló ízléssel rendezte Thaddeus Rittner neves német írónak »Farkasok az éjben« c. 3 felv. komédiáját. A darabot ő maga fordította. Eredeti darabja: »Az idegen«, 3 felv., szmü. Bem. 1925. febr. 6-án a Renaissance Színház. Azután betegeskedése miatt visszavonult a színpadtól és teljesen az irodalomnak élt.

Gaál Sándor, színész, sz. 1847-ben, Pusztakovácsin (Somogym.), megh. 1884. okt. 28-án, Kecskeméten. 1861. jún. 21-én lépett a színipályára, Draguss Károlynál. 1882. okt. havában igazgató volt a vidéken. (Jáni János és Szigeti Géza volt a társa.)

Gaál Sándor, színész, sz. 1901. ápr. 21-én, Mohácsán. Gimnáziumi érettségje után, 1917. szept. 13-án kezdte pályáját, Nagykőrösön, Krémer Sándor színtársulatánál, akinél 2 és fél évet töltött, Ungvárt és Munkácsra is, majd Erdélyben játszott. 1925. febr. 6-án az Unió színházakhoz szerződött, onnan Somogyi Kálmán győr-sopron-szombathelyi színházainak lett tagja. 1928. szept. 5-én Kiss Árpád békéscsabai színtársulatától a Király Színház kötelékébe lépett.

Gaál Vince, komikus, tenor-énekes. Színipályára lépett 1865. jan. 15-én.

Gaál István, színész, sz. 1898-ban, Jánoshidán (Jásznagykúnszolnokm.). Színész lett 1925-ben.

Gabányi Árpád, (olysói és béthársi), a Nemzeti Színház örökös tagja, a Ferenc József lovagrend kitüntettje, sz. 1855. aug. 18-án, Eperjesen, megh. 1915. okt. 23-án, Budapesten. Édes atya Gabányi Sándor, édes anyja Kolbenhayer Apollónia, már a zsenge gyermeknek szívébe oltotta a haza szeretetét és a költészet iránt való rajongást. A színészet eszménye már egészen fiatal korában gyökeret vert keblében. A hatvanas évek elején szülei Budapestre költöztek és édesatyja a főváros első kereskedői közé küzdötte fel magát. Iskoláit az ágostai evangélikusoknál kezdte, majd később a kegyesrendiek gimnáziumá-

ban folytatta. Szüleit később a körülmények Szatmárra vezérelték, ahol is az ottani főgimnáziumban fejezte be iskolai tanulmányait. Eleintén gépészmérnök akart lenni, de a városba szintársulat jött és ez egészen lenyűgözte fogékony lelkét. 1872-ben beiratkozott a színészi-képezdébe, melynek sikeres végzése után 1875-ben Lászy Vilmos kassai igazgató szerződtette. 1876-ban vette nőül Lenkey Etelka naiva színésznőt, akivel együtt végeztek el sikeresen a pesti színi-képezdét. A vándorpálya Kassán, Miskolcon, Ungváron stb. csak rövid ideig tartott. 1878-ban ugyanis meghívták a kolozsvári Nemzeti Színházhoz, melynek mint színész és rendező 1884-ig közszerepetben álló tagja volt. Innen Paulay Ede szerződtette a budapesti Nemzeti Színházhoz, hol 28 évig volt a színház büszkesége. Kedvesebb szerepei: Molière: »Fösvény«-ében: Harpagon; »Képzelt beteg«-ben: a címszerep; »Dandin György«-ben: a címszerep; Shakespeare: »Vízkereszt«-jében: Malvolio; »A Velencei kalmár«-ban: az öreg Lancelot Gobbo; Gárdonyi Géza: »Bor« Mihály bácsi, Csiky Gergely »Nagymamá«-jában: Koszta Sámuel. 1911. évben, mint a Nemzeti Színház örökös tagja nyugdíjba vonult s a közönségtől Gárdonyi Géza »Annuská«-jában mint János barát búcsúzott el.

Foglalkozott a színművészetén kívül az irodalommal is és számtalan színdarabot, regényt, monológot, verset és tárcacikket írt. Darabjai közül többet koszorúzott meg a Magyar Tudományos Akadémia is. Nevezetesebb színdarabjai: »Phaeton«, dráma 4 felv. 1874-ben adták Kassán. »Isola«, szmü 5 felv. 1875. Kassa. »Corneille szerelme«, szmü 2 felv. 1879. Kolozsvár. »János és János«, vj. 3 felv. 1879. Kolozsvár. »Munkácsi rabok«, népszemü 4 felv. 1879. Kolozsvár. »Ricinus halála«, boh. 4 felv. 1880. Kolozsvár. »Csak Máté«, trag. 5 felv. 1880. Kolozsvár. »Csak egy színdarab«, vj. 3 felv. 1880. Kolozsvár. »Jó módúak«, szmü 4 felv. 1880. Kolozsvár. »A sehonnai«, népszemü 3 felv. Népszínház, Budapest. 1881. »A grófné férjének felesége«, vj. 1 felv. 1881. Kolozsvár. »Tubarózsa«, népsz. 3 felv. 1883. Kolozsvár. »Furcsa parasztok«, boh. 4 felv. 1882. Kolozsvár. »Az őszinték«, vj. 3 felv. Nemzeti Színház, Bu-

dapest. 1886. »A kókai ház«, vj. 3 felv. Nemzeti Színház, Budapest, 1887. »A Múmus«, vj. 4 felv. Nemzeti Színház, Budapest, 1889. »Az apósok«, vj. 3 felv. Nemzeti Színház, Budapest, 1890. (Ugyanez: »Die Schwiegerväter«, vj. 3 felv. Bécs, Carl Theater, 1892. Olaszul: »J svoceri«, vj. 3 felv. Róma, 1894.) »A pogány magyarok«, szmü 5 felv. A Magy. Tud. Akad. (Kóczán-díj) 100 arannyal kitüntette. Bem. Nemzeti Színház, 1891. »A kapi vár«, tört. vj. 4 felv. A Magy. Tud. Akad. (Teleki-díj) 100 arannyal kitüntette. Bem. Nemzeti Színház, 1892. »A csehül jártak«, boh. 4 felv. Nemzeti Színház, 1893. »Sámuel király«, tört. szmü 5 felv. Nemzeti Színház, 1894. »Kisvárosi nagyságok«, vj. 3 felv. Nemzeti Színház, 1895. »Az emberevő«, vj. 3 felv. Nemzeti Színház, 1900. »Caraffa«, tört. szmü 4 felv. »Az anyósok«, vj. 1 felv. Nemzeti Színház, 1899. »A fekete cár«, tört. szmü 5 felv. A Magy. Tud. Akad. (Teleki-díj) 100 arannyal jutalmazta, 1912. »A paraszt tromf«, népszemü 4 felv. Városligeti Színpad. »A hattudal«, dráma 2 felv. (Utolsó színdarabja). — Regényei: »Miska biográfiája«, 1881. Kolozsvár. »Egy krajeár emlékiratai«, 1882. Kolozsvár. »Sátán a földön« (verses regény), 1883. Budapest, Révai-kiadás. »A művészet nyomorultjai«, 1893. Budapest, Wodianer-kiadás. »Coeur dame«, Kolozsvár, 1884. »A rossz asszony«, Budapest, 1884. Révai Testv. »Két vén gyerek«, Budapest, 1885. Pallas Könyvtár. »Júlia«, Budapest, 1887. Révai Test. »Az asszony természetrajza«, 1890. Budapest. Singer és Wolfner. »Dolgozók és naplopók«, Budapest, 1889. Révai. »Sárga ház«, 1889. Budapest, Ország-Világ. »Burkus kutya«, regény. Budapest, 1899. Magyar Írók. »Az arcisme«, Budapest, Könyves Kálmán, 1892. — Monológok: »A kakasülön«, »A levél«, »A szórakozott kisasszony«, »Desperat úr«, »Filippó«, »Egy baleset«, »A bányaszerencsétlenség«, »Az anya«, »Az új lakó«, »Egy kedves ember«, »A hipnotizmus«, »Egy ideges ember«, »A tolvaj«, »A népe«, »A volapük«, »A potyajegy«, »A batyubál«, »Egy tót táncmester«, »Bajos Jeremiás«, stb.

Móricz Zsigmond a következő méltatást írta róla lexikonunk számára:

Az alakító művészek két típusa van: a *szabad* alakító, aki a pillanat ihletében látja meg a figurát s azután széles jókedvében rábízta magát a pillanatok ihletére s ha genie, akkor átrepül a szakadékokon, mint a madár. A másik a *zárt* alakító, aki hosszas tünődés után állapodik meg a figura karakterében s aztán mély gonddal válogatja össze a jellemzés adalékait.

Mind a két fajta művész egyenrangú teremthet. Az első nagy lehet abban az esetben, ha temperamentuma, kedélye, testi, lelki kvalitásai találkoznak a szereppel. A második akkor, ha az elmélyedő spekuláció nem őríti ki az isteni tűz lobogását a munka alatt.

Gabányi Árpád tipikus s a legnagyobb volt mindazok közt, akiket ismertem, a második típusban.

Ő egy valódi zárt-alakító művész volt. Ő valósággal bezárkózott a szereppel s azt élettani, pszichológiai, históriai s minden lehető szempont szerint végig gondolta, megrajzolta, nem csak lelkileg, hanem ceruzával kezében; a maszkot tökéletesre kiépítette, a kosztümöt kikereste, összeválogatta s egy szilárd figurát épített ki, amely végtelenségig tökéletes volt.

Mikor aztán minden külsőség rendben volt és a figurának a darabban s a darabnak az életben való elhelyezkedésével tökéletesen tisztában volt, akkor megeresztette fantáziáját, megnyitotta a szívét s ezer új ötlettel gadagitotta a szerep tartalmát.

Legelőször a »Sári Lőrinc« próbáin találkoztam vele. Az első próbák alatt meg voltam ijedve, mert minduntalan félrehívott s a szövegről egy szót se szólt, hanem hol egy régi tarisznyát, hol egy ócska nadrágot mutatott. A maszkról készített rajza sem tetszett, egy nyírott-bajszú kis fonnyadt arcocskát csinált, holott én a vén varnyut egy lobogós bajszú s szélesen hazudó, támadó, botot magasan emelő öreg bohónak ismertem. Gabányinál minden úgy tűnt fel, hogy visszahúzódik, befelé, kicsire, ártalmatlanra. Azután az utolsó próbákon, mikor már teljesen kész volt az alak minden legkisebb részletével, egyszerre csak nekieresztette a fantáziáját. Olyan részletjátékokat hozott, amelyek ma is benne vannak a darabban, pl. ahogy a Jóska gyerek dohánycsákóját eltulajdonítja, aztán kiejti

s mikor az visszaveszi azt mondja: »Hát kell e' neked?... No, sose legyen benne dohány!«... (A notabene s a szavak is, az ő író — tulajdona.) Valósággal kivirágzott a keze közt a száraz ág. Minden jelenésében egy sereg apró motívumot talált, amit belevitt, olyat, amit a szerep szövege semmi jelt nem adott s mégis egy pillanatra nem lépte túl szerepe határait. Megmaradt a maga keretében, csak tökéletesre hegedülte a nótát. Mikor aztán az utolsó jelenetben ő, a falu legutolsó szegénye megfenyegeti a hatalmas bírót, kat, homerosi humor magasságába emelkedett. Ez a kis sovány csósz, aki azt mondja, hogy: »még az a dinnyemag is reszkessen az aszkóba, akit jövőre vetnek a földbe!« valami határtalan komikummal hatott. Nem nevetés volt az már, amit keltett, hanem valami különös fölemelkedés, étheri magasság.

Minden szerepével így elbábelődött s mindeniket így meg tudta tölteni isteni tartalommal. Húsz éves korától kezdve öregeket szeretett s tudott legjobban alakítani, ami szintén ennek a végtelen bele-mélyedő zárt munkának a következménye.

A mesterkedő színészek ritkán tudnak életet teremteni: ő viszont egy teremtető zseni volt, aki semmi munkát s fáradságot nem kimélt, hogy a színpadi alakot tökéletesre építse ki.

Gabányi Árpádné szül. Lenkey Etel, színésznő. 1876-ban Geröffy Andor színársulatánál játszott, mikor Gabányi Árpád nőül vette.

Gabányi Erzsébet, (olysói és héthársi), színésznő, Gabányi László (l. o.) leánya, sz. 1907. máj. 29-én, Budapesten. Az Országos Színészegyesület iskoláját végezte. Vidéken: Somogyi Kálmán, Marházy Miklós, Alapi Nándor, Kiss Árpád igazgatóknál játszott. Főbb szerepei: »Antónia«-ban: Piri; »Marika« (címszerep); »Heidelbergi diákelet«-ban: Katka; »Templom egeré«-ben: Zsuzsi; »Süt a nap«-ban: Sári; »Házibaráta«-ban: Lilly; »Szibériá«-ban: Lizaveta, stb.

Gabányi István (olysói és héthársi), színész, sz. 1882. máj. 5-én, Kolozsvárott, megh. 1911. ápr. 21-én, Budapesten. Fia Ga-

bányi Árpádnak (I. o.) és testvéröccse Gabányi Lászlónak. Tanulmányait a Rákosi Szidi színésziskolájában és a Színművészeti Akadémián végezte, 1900-ban. Színipályára lépett 1901-ben. Pár esztendei vidéki színészkedése után Somló Sándor a Nemzeti Színházhoz szerződtette. Nevezetesebb szerepei: »Cyrano de Bergerac«-ban: Cyrano; »Képzelt beteg«-ben: Diafoirus Tamás; »Idegesek«-ben: Tiburtius stb. Irodalmi munkásságot is fejtett ki. Belső munkatársa volt a »Vadász és Versenylap«, majd később a »Handicap« c. löverseny-sporttal foglalkozó újságoknak.

Gabányi Jenő színész, sz. 1882. szept. 11-én, Debrecenben, megh. 1915. márc. havában. Színpadra lépett 1906. júl. 1-én.

Gabányi László (olysói és héthársi), színész, a Nemzeti Színház tagja. Fia Gabányi Árpádnak és testvérbátyja Gabányi Istvánnak. (I. o.) Sz. 1879. dec. 18-án, Kolozsvárott. Rákosi Szidi színésziskoláját 1899-ben végezte el s ugyancsak ebben az évben, okt. 2-án lépett először színpadra, Békésen, Halmay Imre színtársulatánál, Herczeg Ferenc »Gyurkovics lányok« c. darabjában, mint Radányi Gida. Igazgatói voltak: Halmay Imre, Halasi Béla, Megyeri Dezső, Feld Zsigmond, Monori Sándor, Krecsányi Ignác, Beöthy László, Bihari Ákos, Kondor Ernő, Nagy Endre, Bálint Dezső, Vágó Géza, Sziklai Cornél, Friedmann Adolf. 1913. jan. elsején szerződtette a Nemzeti Színházhoz Tóth Imre. Játszott: Békés, Nagykanizsa, Szombathely, Sátoraljaújhely, Kolozsvár, Nagyvárad, Zombor, Temesvár, Kecskemét, Szeged, Szabadka, Sopron, stb. városokban. A világháború alatt katonai szolgálat alól a Nemzeti Színház kikérte. Önként jelentkezett, azonban irodai szolgálatra s beosztást nyert a Vörös-keresztnél. Irodalommal is foglalkozik. Több költeménye jelent meg a »Fővárosi Lapok«, »Független Magyarország«, »Ország-Világ« és több vidéki újságban. Egy 1 felvonásos színdarabot is írt: »Mozog az uram« címmel, mely a Wertheimer Orfeumban több mint 90 előadást ért el. Főbb szerepei: »Vízkereszt« (Malvolio), Falu rossza (Gonosz Pista), »Nagymama« (Kosztá Sámuel), »János

vitéz (Francia király), Hamlet (I. sírásó) stb.

Gabbi Adalgisa, operaénekesnő, 1887. dec. 3-án vendég szerepelt nálunk az Operaházban, a »Carmen« címszerepben.

Gábor Andor, író, sz. 1884-ben, Újnépen (Somogy vm.). Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, a »Pesti Napló« munkatársa volt, itt jelent meg »Szép ember« c. 2 köt. regénye először. 1919. óta Bécsben él. Színművei »Mary-Ann«, operett 3 felv. Társszerző Hajó S. Zen. szerz. Kacsóh Pongrác. Bem. 1908. dec. 5. Király Színház. »Hamupipőke«, mesésjáték 3 felv. Társszerző Bakonyi K. Zen. szerz. Buttykay Ákos. Bem. 1912. okt. 26. Magy. Kir. Operaház. »A sarkantyú«, dráma. Társsz. Liptai Imre. Bem. 1912. nov. 7. Nemzeti Színház. »A mexikói lány«, operett 3 felv. Társsz. Rajna Ferenc. Zen. szerz. Szirmai Albert. Bem. 1912. dec. 11. Király Színház. »Előre« Színjáték 5 felv. Bem. 1914. szept. 16. Vígszínház. »Palika«, szmú 3 felv. Bem. 1915. okt. 16. Nemzeti Színház. »Ciklámen«, színjáték 3 felv. Bem. 1915. dec. 18. Vígszínház. »A csillagok bolondja«, operett 3 felv. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1916. nov. 10. Népopera. »Szép-asszony«, vj. 3 felv. Bem. 1916. nov. 17. Nemzeti Színház. »A dollár-papa«, a pénz komédiája 4 felv. Bem. 1917. febr. 4. Magyar Színház. »A prince«, vj. 3 felv. Bem. 1918. márc. 16. Vígszínház. »Gróf Rinaldó«, operett 3 felv. Társsz. Bakonyi K. Zen. szerz. Szirmai Albert. Bem. 1918. nov. 7. Király Színház. »Majd a Vica«, vj. 3 felv. Bem. 1918. nov. 9. Magyar Színház. Fordításai: »A szatir«, boh. 3 felv. Írták Berr és Guillemaud. Bem. 1908. ápr. 25. Vígszínház. »Mohamed paradicsoma«, operett 3 felv. Írta Henri Blondeau. Zen. szerz. Robert Planquette. Bem. 1909. szept. 10. Király Színház. »A győztesek«, szmú 4 felv. Írta Fabre Emil. Bem. 1909. okt. 15. Nemzeti Színház. »Jack, a senki«, vj. 3 felv. Írta Somers-Maugham. Bem. 1909. okt. 30. Magyar Színház. »Albert herceg«, boh. 3 felv. Írta Athis Alfred. Bem. 1909. nov. 19. Nemzeti Színház. »Luxemburg grófja«, operett 3 felv. Írta Willner A. M.

Gábor Antónia

Bodanski Róbert. Zen. szerz. **Lehár Fe-**
 renc. Bem. 1910. jan. 14. **Király Szín-**
 ház. (Lásd még »Luxemburg grófja« cím-
 szónál.) »A balkáni hercegnő«, operett 3
 felv. Írták Lonsdale és Curson. Zen. szerz.
 Rubens Pál. Bem. 1910. szept. 23. **Király**
 Színház. »Cigányszerelem«, operett 3 felv.
 Írták Bodanski és Willner. Zen. szerz.
 Lehár Ferenc. Bem. 1910. nov. 12. **Ki-**
 rály Színház. »Meguntam Margitot«, vj.
 2 felv. Írták Pierre Wolff és Georges
 Courteline. Bem. 1910. nov. 26. Vár-
 színház, Nádassy József társulatával. »A
 babuska«, Vaudeville 3 felv. Írták Flers
 és Caillavet bohózatából Stein és Wall-
 ner. Bem. 1911. febr. 23. **Király Szín-**
 ház. »A prince«, szerelmi komédia 3 felv.
 Írta Robert Misch. Bem. 1911. okt. 20.
 Magyar Színház. »Ezüstpille«, énekesjáték
 3 felv. Írták: Arnold és Bach. Zen. szerz.
 Szirmai Albert. Bem. 1914. máj. 9. **Víg-**
 színház. »A csúnya ember«, vj. 3 felv.
 Írta Lopez Sabatino. Bem. 1914. okt.
 31. **Vígszínház.** »Fészek a viharban«, vj.
 3 felv. Írták Grünbaum Fritz és Sterk
 Vilmos. Bem. 1914. dec. 5. Írták Stein
 »Cserebogár«, operett 3 felv. Írták Stein
 és Jenbach. Zen. szerz. Eysler. »Lengyel-
 1914. dec. 11. **Király Színház.** Zen.
 vér«, operett 3 felv. Írta Leo Stein. Bem.
 szerz. Oscar Nedbal. Bem. 1914. dec. 22.
Király Színház. »Pollák és Wollák, vj. 3
 felv. Írta Montague Glass. »A papa ked-
 2. Magyar Színház. »A papa ked-
 vence«, boh. 3 felv. Írták Engel és Horst.
 Bem. 1915. febr. 24. Magyar Színház.
 »A csokoládékatoná«, operett 3 felv. Írták
 Barnauer és Jakobsohn. Bem. 1916. okt.
 7. Népopera. »Stambul rózsája«, operett
 3 felv. Írták Brammer és Grünwald. Zen.
 szerz. Fall Leó. Bem. 1917. jún. 27.
Király Színház. »XIV. Lajos«, boh. 3
 felv. Írta Paul Wilhelm. Bem. 1917. szept.
 8. Magyar Színház.

Gábor Antónia, színésznő, sz. 1904-
 ben, Budapesten. Színpadra lépett 1921-
 ben.

Gábor Ármán, színész, sz. 1884. okt.
 15-én, Balassagyarmaton. Színpadra lépett
 1920. nov. havában. — Neje Ambrus
 Teréz, színésznő, sz. 1898. jún. 16-án,
 Dunapatajon (Pestm.). Színpadra lépett
 1924. júl. havában.

Gábor Arnold, baritonénekes. 1911-től
 a világháború kitöréséig a Magy. Kir.
 Operaház tagja volt. A háború alatt a
 darmstadti opera szerződtette, majd ka-
 maraénekes lett Dessauban, megkapta a
 Kunst und Wissenschaft ezüst érmét.
 1923-ban a newyorki Metropolitan Opera
 szerződtette.

Gábor Dezső, színházi titkár, sz.
 1890. aug. 10-én, Budapesten. Felsőke-
 reskedelmi érettségi után magánhivatalnok
 lett. 1917-ben Bárdos Artur előbb az
 Andrássy-úti Színházhoz szerződtette tit-
 kárnak, majd a Belvárosi Színházhoz vitte.
 1925 óta a Magyar Színház titkára lett,
 ahol kiváló tudásával, szakértelmével elő-
 kelő pozíciót biztosított magának. 1929.
 aug. a Vígszínház szerződtette titkárnak.

Gábor Ernő, színész, sz. 1887. dec.
 25-én, Budapesten. Előbb hivatalnok, majd
 színésziskolába iratkozik. Közben a felső-
 kereskedelmi iskolát elvégzi és egy évig
 a Kereskedelmi Akadémia növendéke. Ka-
 posvárt lépett először színpadra, Balla Kál-
 mán színigazgatónál, Romeo címszerepé-
 ben. Innen Pozsonyba megy, majd Buda-
 pestre, Feld Zsigmondhoz, akinél az »Ár-
 tatlan Zsuzsik«-ban a pincér szerepét kapja
 elsőül. Volt két évig a hamburgi K.
 Schultze-Theater tagja, onnan a harctérre
 ment, majd orosz hadifogságba jutott. Itt
 6 esztendőt töltött. Hazatérve, az Ujpesti
 Blaha Lujza Színházhoz szerződött. 1921.
 szept. havától a Városi Színház tagja volt.

Gábor Gyula dr., író, a pesti izr. hit-
 község főtitkára, sz. 1868-ban, Budapesten.
 Színdarabjai közül a »Bolondok háza« c.
 vígjátékát bem. 1926. az Ujpesti Blaha Luj-
 za Színház, színre került még a budapesti
 Művészszínpadon és a Jókai Színkörben.
 Számos történelmi szakeikket írt a folyó-
 iratokba, köztük többet színészeti vonat-
 kozással. Diplomás ügyvéd, volt hadbíró-
 őrnagy, tagja volt az ügyvédvizsgáló bi-
 zottságnak és alelnöke a magyarországi iz-
 raeliták országos irodájának és jótékony-
 ságával meleg pártfogója a színészek
 ügyeinek is.

Gábor Ignác, író, tanár, sz. 1868.
 apr. 13-án, Abaujkomlóson. Tanult Loson-
 con, Budapesten és a párizsi Sorbonneon.

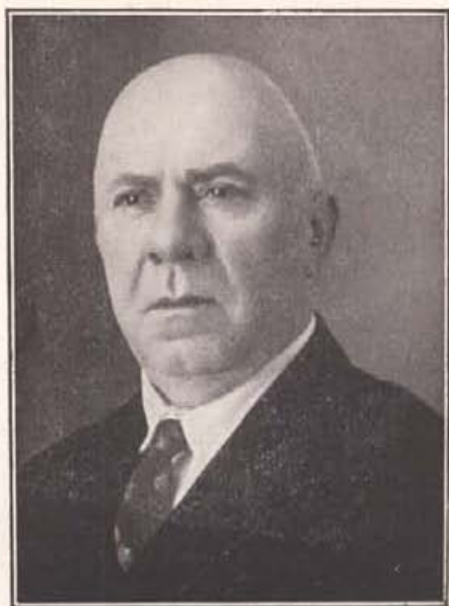
Futó Klári

Fülel-Szántó Endre

Füredi Béla

Füredi Kőhegy Károly

Füredi Mihály

Füzess Anna

Füredi Mihály mint Figaró

Gaál Annie

Gaál Béla (1893)

Gaál Sándor

Gabányi Árpád

Gaál Franciska

Számos elbeszélést, költői művet fordított ó-izlandi, szanszkrit és héber nyelvből, azonkívül modern nyelvekből is. Drámafordítása: Brioux: »A bölcső« c. színműve, bem. Nemzeti Színház, 1900. Egyéb munkái: »Edda-dalok« (Kisfaludy társaság kiadásai. 1903. és II. kiad. 1911.). »A magyar ősi ritmus« (Lampel-Wodianer, 1908.). »A magyar ritmus problémája« (Lampel-Wodianer, 1925.). »Manuello élete és költészete« (Lampel-Wodianer, 1922.). »Der hebräische Urrhythmus« (Giessen, 1929.).

Gábor József, operaénekes, sz. 1879-ben, Balassagyarmaton, megh. 1929. máj. 14-én, Illépusztán (Nógrád vm.). Tizenhét éves korában beiratkozott a színművészeti akadémiára, majd 1899. júl. havában a Vígszínház tagja lett, ahol ez év szept. 4-én mutatkozott be »A férj vadászni jár« c. vj. Gontrand szerepében. Mint vígjátéki színésznek sok szép sikere volt, azonban nemsokára énekessé képezte ki magát és elszerződött a Népszínházhoz, ahol azon időben Porzolt Kálmán volt az igazgató. Itt a többi közt Eisensteint énekelte »A denevér«-ben, Párist a »Szép Heléná«-ban, Pálmay Ilka oldalán. 1900. szept. havától elszerződött az Operaházhoz, lírai tenoristának. De hamarosan elutazott Olaszországba tanulmányútra, majd Berlinbe ment és külföldi útjáról tudósításokat írt a »Pesti Napló«-ba. Azután 1913-ban visszajött, nagyon sokszor énekelt egy-egy szezonban és igen jelentékeny sikereket aratott hajlékony, szép hangjával, páratlan muzikalitásával mind lírai, mind Wagner-szerepekben. Főbb szerepei voltak: Loge (Rajna kincse), Hoffmann, Don José, Dávid, Meister Vilmos, Tannhäuser és Heródes a »Salome«-ban, Pedrillo (Szöktetés a szerájból), stb. 1916-ban állandó vendégként leszerződött a Vígszínházhoz. 1925. júl. havában az Operaház rendezője lett. Parsifaltól, Tannhäuserstől, a Nürnbergi mesterdalnokok Dávidjától lefelé mindent énekelt. Volt Gábor Józsefnek egy olyan cselekedete, amelyért minden elismerést megérdemelt az Operaháztól. Amikor 1922-ben az Operaház olyan anyagi bajokkal küzdött, hogy sehonnan sem tudta fedezni deficitjét, akkor Gábor nyakába vette a várost és

mindent elkövetett, hogy pénzt szerezzen az Operaháznak. Megalapította az »Operaház barátainak társaságát« és e társaság tagjainak anyagi hozzájárulásával megakadályozta, hogy bezárják az Operaházat. Egy sereg embert megmentett a B-listától, attól, hogy hirtelen kenyér nélkül maradjanak. A művész tökéletesen tudott olaszul. Műfordító is volt; ő fordította le Lengyel Menyhért »Taifun« c. drámáját, amelyet ebben a fordításban játszottak Olaszországban.

Gábor Lili, színésznő, sz. 1901. febr. 8-án, Budapesten. Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Gábor Mara, színésznő, sz. 1900. márc. 6-án, Temesvárott. Színpadi kiképzését gróf Kinskyné Pálmay Ilkától nyerte. A Várszínházban vizsgázott a »Varázskeringő« Franci szerepében. Első szerződése Szegeden volt, Palágyi Lajos társulatánál, ahol a »Bajadér« (Marietta), »Mágnás Miska« (Marcsa), »Cigányprimás«, »Drótos tót« (Zsuzsa), »Bob herceg« (Bob) stb. operettek szubrettprimadonna szerepeiben játszott sikerrel. Szegedről Miskolcra, innen a Király Színházhoz szerződött. A Városi Színházban Lehár Ferenc 25 éves zeneszerzői jubileumán mint vendég a »Cárevics« Masa szerepében aratott nagy sikert. Innen a Fővárosi Operett Színházhoz szerződött.

Gábor Tibor, balletmester, sz. 1897-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1914-ben.

Gáborffy Teri, színésznő, sz. 1906. okt. 24-én, Budapesten. Színpadra lépett 1923. júl. 1-én.

Gáborhelyi (Forgács) Kálmán, színész, sz. 1840. júl. 20-án, Gácsfalván, (Nógrád vm.). Színész lett 1874. okt. havában, Csáby Imrénél. — Neje: Somogyi Hermin, színésznő, sz. 1843. febr. 23-án, Kecskeméten. Színipályára lépett 1862. nov. 10-én, Molnár György társulatánál.

Gábor Irma, (Visy Imréné), színésznő, sz. 1852-ben, megh. 1917. júl. havában, Budapesten. (Atyja, G. Gerő, a Nemzeti

Színház főruhárosa volt, anyja G. Magdolna, az Operaház főruhárosnője.) Első szinikisérlete 1871. ápr. 2-án volt, Budán, Szigeti József »A kísértet« c. népszínműve Zsuzsi szerepében. 1872. jún. havában a Nemzeti Színház szerződtette. Később lelépett a pályáról.

Gábos Katica, karénekesnő, 1872. dec. 1-től 1900. nov. 30-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Gábos Nelli, szopránénekesnő, sz. 1868. nov. 28-án, Pesten. 1888. okt. havában az Operaház szerződtette. 1898. máj. 28-án fellépett a Fővárosi Nyári Színházban, a »Madarász« c. operett Postás Milka szerepében. Ez év október havában Szabadkán játszik, Pesti Ihsz Lajosnál.

Gábri Antónia, színésznő, sz. 1904. nov. 18-án, Budapesten. Színipályára lépett 1927. szept. havában.

Gábri Sándor. Az aradi színészet lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megmentéséért.

Gábril Kornélia, színésznő, sz. 1893. szept. 28-án, Békéscsabán. Színpadra lépett 1919. ápr. havában.

Gabriel Max, német színész, mint vendég nálunk 1916. ápr. 13-án mutatkozott be a Népopérában, a »Derék Fridolin« c. énekes bohózatban.

Gaede Johanna, 1843-ban Óbudán, a Korona-téren, az »Arany korona« kertjében nyári színházat alapított.

Gáge. (franc. gázs), a. m. fizetés, zsold, zálog. Nálunk a színészek magyarosan: gázsi-nak ejtik. 1793-ban úgy mondták: hópénz, illetve: holnap-fizetés; egy 1833. év szeptember 27-én kelt budai színházi törvény-tervezetben: havi fizetés. A fizetést a színészek havonta kétszer kapják, utólag és pedig elsején és tizenhatodikán, amely rendszer még a régi színészvilágból ered és amit a németektől vettek át. Volt rá eset azonban, hogy a fizetést naponta adta ki a szíinigazgató, esetleg hetenként

is fizethetett. Az ily fizetési rendszer: majdling (l. o.) vagy proporció (l. o.) alakjában is történhetett, a fixum (l. o.) csak késői terméke a régi színészvilágnak. A gázsi-szót Bényei István színészegyesületi irodaigazgató vezette be hivatalosan. De eredetileg már ismert szó volt 1796-ban; ugyanis egy március 12-én kelt színházi fizetési listáról ezt meg lehet állapítani. A lista eredetije megvan Pest vm. levéltára theátrális aktái között. (V. & Aconto, Félgáge.)

Gáhy Rozália, úttörő színésznő, 1794-ben, Pesten Kelemen László első színtársulatának tagja volt, akinél 1800-ig működik. A későbbi évekből nem találunk róla feljegyzést.

Gaillardet (gajardé) és Dumas Alexander közös műve: »A neslei torony«, dr. 5 felv. Ford. Csathó Pál. Bem. 1835. okt. 4-én, Budán, 1836. ápr. 4-én Debrecenben is adták.

Gaizler Lola, (Páger Antalné), színésznő, sz. 1901. máj. 1-én, Budapesten. Felsőb leányiskolai tanulmányai után 1923-ban a Zeneművészeti Főiskolán művészi oklevelet kapott és Miskolcon, Sebestyén Gézánál lépett a színipályára. Onnan két év múlva Pécsre szerződtették, ahol 1924-ben férjhez ment Páger Antalhoz, akivel azóta együtt szerződik. Nagyváradon nemcsak mint operaénekesnő, hanem mint operettprimadonna is sikerrel játszott. Szerepei: Frasquita, Carmen, Azucena (Troubadour), Amneris (Aida), Mignon, stb. 1926. szept. óta a Szegedi Városi Színház mezzoszoprán énekesnője.

Gajári István dr., hírlapíró, zeneszerző, sz. 1884. nov. 22-én, Budapesten. Gajári Ödönnek, az »Az Ujság« c. napilap volt főszerkesztőjének a fia. Tanulmányait a kegyesrendiek főgimnáziumában, majd a Tudományegyetem jogi fakultásán végezte, hol 1906-ban jogtudományi doktorrá avatták. Hegedűni Kemény Rezső zeneakadémiai tanártól tanult, zeneszerzést pedig Szabados Bélától, a kiváló zeneszerzőtől. Első színpadi műve: »Kis katonák«, operett. Márkus József társaságában írta, de nem került

színre; »Böském«, operett 3 felv. Társsz.: Szomory Emil. Bem. 1914. márc. 14. Néppera. »A vörös ördögök«, alkalmi játék 7 képben. Írta dr. Béli Izor és Mérei Adolf társaságában. Bem. 1914. szept. 12. U. o. »Katica«, operett 3 felv. Társsz. Szomory Emil. Bem. 1914. dec. 25. U. o. »A makrancos herceg«, vígopera 1 felv. Szövegét idegen eszme után írta és zenéjét is szerezte. Bem. 1917. márc. 17. M. Kir. Operaház. »Izzó homokon«, dr. 3 felv. Társszerző Dugovich Viktor. Bem. 1924. márc. 28. Várszínház. »Árgyirus királyfi«, táncosjáték 3 felv. Társsz. Ferenczi Frigyes. Bem. 1924. márc. 29. M. Kir. Operaház. »Öfensége mulat«, ballet. Szöv. írta Ferenczi Frigyes. »A csipke«, ballet. Szöv. írta Ferenczi Frigyes. (Mindkettőt elfogadta a M. Kir. Operaház.)

Gajáry Márta, színésznő. Első nyilvános fellépése Vácott volt, 1915. nov. 8-án, Miklóssy Gábor színtársulatánál, amidőn Claire szerepét játszotta Ohnet: »Vasgyáros« c. drámájában. 1916-ban Rózsahelyi Kálmán növendéke, tőle a buda-temesvári színházhoz szerződött. 1917. jún. havában a Vígszínház művésznője lett.

Gajda Iona, színésznő, sz. 1883. dec. 13-án, Aradon. Színpadra lépett 1900. szept. havában. Nyugdíjba vonult 1927. aug. 1-én.

Gajdzsinszky Pál, színész, sz. 1876. jún. 11-én, Munkácson. Színpadra lépett 1899. ápr. 1-én. — Neje: Szabó Mariska, színésznő, sz. 1879. máj. 14-én, Nagyváradon. Színpadra lépett 1903. ápr. 1-én.

Gajzágó Salamon, az államszámvevőszék első elnöke, sz. 1830. febr. 2-án, Túrpásztón (Szolnokm.), megh. 1898. márc. 9-én. Tanult Szamosújvárt, Pesten. A jogot Pozsonyban végezte. Színdarabja: »Békés«, a kolozsvári színház 60 arannyal jutalmazott ered. tört., dr. 4 felv. Bem. 1856. jún. 23. Nemzeti Színház. »Majláth Margit«, dr. bem. a Kolozsvári Színházban, 1859. ápr. havában. »Móré«, szmü, Kolozsvárott került színre.

Gál Anni, színésznő, sz. 1897. dec. 27-én, Bácsan (Bács m.). Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Gál Gyula, színművész, a Nemzeti Színház örökös tagja, sz. 1865. nov. 5-én, Aradon. Iskoláit szülővárosában végezte. 14 éves korában a dunántúli Siklóra szökött, hogy színész lehessen, ahol Molnár Gyula dr. »Baboskendő« c. népszínművében egy borbélyt játszott először. Szülei azonban hazahozták, mire tovább folytatta gimnáziumi tanulmányait. A színészek után még kétszer szökött meg. 1882-ben jelesen végezte a színészakadémiát és ez év március havában elszerződött Jakabffy Gábor színgazdához. Játszott 1887-ben Kassán, Nagyváradon, 7 évig Kolozsvárott, majd Aradon. Eleinte mindenféle tipust ábrázolt, de legkimagaslóbb az öreg emberek alakításában. 1896-ban a megnyíló Vígszínház szerződött, melynek 1901 decemberéig egyik jeles tagja. Ezen időben egyben tanár volt a vígszínházi színésziskolában. Ezután a Nemzeti Színházhoz hívták meg és a Színészakadémián tanári állást vállalt. 1916. jún. 30-án Aradon ünnepelte 30 éves jubileumát »A biboros« címszerepében. 1920. szept. 23-án lemondott akadémiai tanári állásáról. 1923. ápr. 21-én kinevezték a Nemzeti Színház örökös tagjának. 1927. jan. 29-én ünnepelte Nemzeti Színházi tagságának 25-ik, művészi pályájának 40-ik és színészakadémiai tanárságának 25-ik évfordulóját, amidőn a kormányzó a III. osztályú magyar érdemkeresztel tüntette ki. 1929. ápr. 27-én a kultuszminiszter kinevezte a színészakadémia rendes tanárává. Főbb szerepei: Tartuffe, III. Richard, Kent gróf, Menenius, Euclio, (Plautus: »Bögrec«), Fernick (Társadalom támaszai), Helm (Nóra), Todorescu (Elnémult harangok), Szörényi (Ocskay brigadéros), Professor (Aranykakas), XI. Lajos, Lechat (Az üzlet üzlet), Carlo Moretti (Becstelenek), Férioul Maurice (Botrány), Ezredes (Otthon), Lear király (1926. ápr. 20-án játszotta először), Néró (Rabszolgák), Baumert (Táncsok), Falstaff (IV. Henrik), Kroll (Rosmersholm), Orvos (Tábornok), Kárpáthy János (Egy magyar nábob), Shylock (Velencei kalmár), Bourgameuf (Válás után), Polonius (Hamlet), stb.

Színművei: »Vezeklők«, dalmű 3 felv. Társsz. Dávid József. Zen. szerz. Farkas Ödön. Bem. 1894. ápr. 24. M. Kir. Operaház. »A tündérforrás«, szmü 3 felv.

»Kacagj, Bajazzo!« dramolett 1 felv.; írta Bernhard. Bem. 1915. jan. 1. Uránia Színház. »Jól játszottam?«, tragikomédia 1 felv. »Leszámolás«, dr. 1 felv. 1917. júl. 28. Arad. *

Gál Gyula, az ember, a jósnak, egyszerűségnek, póz nélkül való természetességnek mintaképe; Gál Gyula, a művész, a legösszetettebb, legkomplikáltabb egyéniségek közé tartozik. Alig van színész, akinek oly gazdag volna a szereptára, mint neki. S ennek a gazdagságnak az a titka, hogy alig van színész, aki olyan sokoldalú, szerephez simulásra, szerep szerint való átalakulásra képes volna, mint Gál Gyula. Ezt a magában is ritka adományt, amely alkalmassá teszi arra, hogy Lear királyt és Isidore Lechat-t, a román Todorcut, a pópát és a gyökeresen magyar Szörényi kapitányt játssza (Ocskay brigadéros), rendkívüli ambíció, szorgalom és a művészet iránti fanatikus tisztelet teszi még becsebbé és mélyebbé. Gál Gyula szemében nincs kis és nagy földadat, csak művészi földadat van s amire vállalkozik, azt teljes erővel és teljes tudással végzi. Ennél is többel: hittel. Hisz a művészetnek, speciálisan a színművészetnek nemzetnevelő erejében, lelkesítő, megtisztító hivatásában, a színpad kultúrterjesztő jelentőségében. Azért írtózik mindattól, ami léhaság, felületesség, könnyelműség a színművészet egész üzemében, a növendékek gyakorlati és elméleti képzésén kezdve, a próbákon át a nyilvánosság előtt való megjelenésig. Gál Gyulát a »gondolkodó színészek« kategóriájába szokták besorolni. Ha ez a megjelölés azt fejezi ki, hogy hiányzik belőle a megjelenítő fantázia, az intuitív mélybelátás, akkor a szó helytelen. Ha azt jelenti, hogy Gál Gyula minden érzést, szenvedélyt, gondolatot átszűr értelmén, hogy mindig ellenőrzi önmagát, hogy nem ereszti ki kezéből az önfegyelmezés gyeplőjét a legexponáltabb drámai helyzetekben sem: akkor találó a megjelölés. De akkor ezzel a szóval azt is kimondtuk, hogy Gál Gyula elérkezett az emberábrázolás művészetének oly magaslatára, ahova pályatársai közül csak igen kevésnek adatott meg elérkeznie. (Dr. Sebestyén Károly.)

Gál Hermin, színésznő, G. Gyula nővére, sz. 1863-ban, Aradon. Előbb német színpadon játszott; 1882. jún. havában a Budai Színkörben működött, majd Csiky Gergely biztatására fellépett a Nemzeti Színházban is. 1883. jún. havában férjhez ment és lelépett a pályáról.

Gál István, r. k. plébános (Gál Gyula színész öccse). Színműve: »Hivatás«, szmű 3 felv. Bem. 1909. szept. 18. Vigszínház.

Gál János, zeneszerző. Munkája: »Zobeida orvos«, vígopera. Szöv. írta Zorej Frigyes. 1918. okt. havában elfogadta és 1919. novemberében előadta a boroszlói Városi Színház.

Gál Johanna, színésznő, sz. 1880. jan. 22-én, Budapesten. Színpadra lépett 1901. márc. 13-án.

Gál Rózsi, színésznő, sz. 1883. ápr. 23-án, Albertirsán. Színpadra lépett 1904. júl. havában.

Galafrés Elsa, német színésznő, sz. 1879. máj. 23-án, Berlinben. 1894. dec. 16-án volt az első színpadi kísérlete. 1896-ban a rigai Városi Színház, 1897-ben a hannoveri udv. színház tagja. 1906-ban Hubermann Broniszlav, 1916. óta Dohnányi Ernő felesége. Nálunk is több ízben vendégszerepelt. (Első ízben 1913. dec. 16-án, a M. Kir. Operaházban, Dohnányinak »Pierette fátyla« c. némajátékában.) Író is, cikkei jelentek meg a »Pester Lloyd«-ban. 1928. óta a M. Kir. Operaházban mint mozgásművészeti rendező szerepel: színrehozta Schubert »Moments musicaux«-ját (az eredetileg zongorára szerzett zenét Dohnányi írta át zenekarra), Gluck »Orpheus«-ában pedig a néma kart, valamint a pantomim csoportozatokat tanította be.

Galamb Sándor dr., tanár, író, sz. 1886. márc. 21-én, Gyöngyösön. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte és itt szerzett tanári oklevelet. A Markó ucai főreáliskola tanára, egyben az Országos Színészegyesület iskolájában a dramaturgia előadója volt. 1929-ben kinevezték a szegedi állami polgári iskolai tanárképző főiskola igazgatójává s tovább folytatja Szegeden is színműbírálói működését.

Mint színházi kritikus dolgozott a »Napkelet«-be s tudományos folyóiratokba számos drámatörténeti értekezést írt. Szakmunkája: »Huszonöt év a magyar társadalmi dráma történetéből«. Budapest, 1926.

Galambos (Tauberl) Boriska, színésznő, sz. 1857-ben, Pesten. Színpadra lépett 1880. jan. havában, a Népszínháznál.

Galambos Ferenc, színész, sz. 1857. dec. 30-án, Esztergomban. Színpadra lépett 1877-ben, Völgyi György színigazgatójánál. Rövid idő múlva visszavonult, azonban 1883-ban újra kezdte a pályát és kisebb vidéki társulatokkal barangolt.

Galánta pozsonymegyei községben 1826. aug. 12-én Balogh István úttörő színigazgató játszott elsőül magyar színészekkel, 1831. jún. 1-én ismét ő kapjátékengedélyt. 1884. húsvétján Kárpáthy György itt a színigazgató. 1886. szept. havában Bogdy Alajos konzorcionális társulata jött ide.

Galantai Zoltán, színész, sz. 1886. nov. 24-én, Győrött. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Galbari Lajos, színész, sz. 1860. febr. 7-én. Színpadra lépett 1879. febr. 8-án, Gáspár Jenő színigazgatójánál.

Galeffi Carlo, világhírű baritonista, sz. Rómában. Nem egészen két évtized előtt kezdte meg színpadi pályafutását. Rómában a Teatro Adriano egyik előadásán az »Aidá«-ban mint Amonasro tűnt fel. Mascagni fedezte fel és hosszú ideig tagja is volt annak a staggionenak, amely a híres komponista vezetése alatt vendégszerepelt egész Olaszországban és a külföldön is. Később énekel Palermóban, a nápolyi San Carloban, Firenzében, Lisszabonban, 1912. óta ünnepezt énekese a milanoi Scalának. Hangja emlékeztet Titta Ruffo-éra. Hatalmas erejű, nagy-szerű baritonhang, amelynek minden lírai lágyasága mellett pompás heroikus ereje is van. Nálunk a Városi Színházban lépett fel, 1928. áprilisában, ahol a »Rigoletto« címszerepében és a »Szevillai borbély« Figarójában nagy sikert aratott.

Galéria. (fr. = galerie.) = karzat. Eredeti értelemben oly fedett helyiség, melyben sétálni lehet. A régi színházi tudósításokban a karzat szó helyett a galéria szót alkalmazzák általánosan a magasban ülő közönségre. (V. ö. Kakasulő. Karzat.)

Galetta Ferenc, színész, sz. 1889. márc. 12-én, Temesvárt, ahol iskoláit végezte. 1910. őszén lépett a színipályára, Fehér Károly társulatánál, Csíkszeredán, a »Trenk báró« c. operett Nikoláj szerepében. 1912-ben Halász Alfréd dunántúli társulatához szerződött, azután egy év múlva Füredi Béla pécsi színigazgatóhoz kapott meghívást és rövid idő alatt Pécs kedvence lett. 1914-ben bevonult katonának, majd elszerződött Komjáthy János buda-temesvári színházához, azután a Városi Színház szerződtette tagjai sorába. 1922-ben a Blaha Lujza Színház tagja; 1923-ban állandó vendég volt Aradon, hol febr. 7-én színre került a »Masa« c. operettje, zen. szerz. Csányi Mátyás. 1924. dec. 19-én ismét fellépett a Városi Színházban, a »Krizantém« c. operett Edgar herceg szerepében. 1925-ben a Theater an der Wien vendége volt, azután ez év január havában két évre ismét a Városi Színházhoz szerződött. 1929. ápr. havában Aradon »Görlvásár« címen egy operettje került színre.

Gálfalvi Kádár Géza, színész, sz. 1858-ban, Aradon. Színpadra lépett 1881. okt. 11-én, Erdélyi Mariettánál.

Gálffy Endre, színész, sz. 1901. szept. 5-én, Várfalvatorján (Tordaaranyosm.). Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Gálffy István, színész, sz. 1861-ben, Nagysolymoson (Udvarhelym.). Színész lett 1878-ban, Nagy Mihály társulatánál.

Gálfi Anna, színésznő, sz. 1897. febr. 22-én Aranyospolyán (Tordaaranyos vm.). Színésznő lett 1920. okt. havában.

Gálfi Gizella (Gáti Hey Eszter), színésznő, sz. 1864-ben, Beregújfalun. Színpadra lépett 1887. jan. 1-én, Bokody Antalnál.

Gálfi József, színműíró. Színműve: »Páris ostroma«, vj. Bem. 1870. dec. ha-

vában, Tordán, Szegedi Mihály társulatánál.

Galgóczy Bella, színésznő, sz. 1882. ápr. 19-én, Eörsön (Szabolcsm.). Színpadra lépett 1907-ben.

Galgóczy Lajos, színész, sz. 1885. ápr. 3-án, Sümegen, megh. 1928. jún. 1-én. Színpadra lépett 1908. ápr. 1-én.

Galgóczy Lajosné Turbók Rózsi színésznő, sz. 1895. febr. 16-án, Padragon (Veszprém.). Színpadra lépett 1923. máj. havában.

Galgóczy Rozália, amerikai magyar színésznő 1928. augusztusában, Csikágóban, a Clark-streeten egy szálloda udvarán holtan, összezúzott tagokkal találták meg. Az épületnek negyedik emeletéről zuhant a köves udvarra és azonnal szörnyet halt. A nyomozás nem tudta megállapítani, hogy mily módon történt a szerencsétlenség, öngyilkosság volt-e, vagy esetleg bűntény? Galgóczy Rozália Viz Józsefnek, a »Színház« c. lap szerkesztőjének volt a felesége.

Gálitzky Erzsébet, színésznő, sz. 1892. nov. 25-én, Budapesten. Színpadra lépett 1916. jún. 28-án.

Gálitzky Irén, színésznő, sz. 1891. ápr. 16-án, Budapesten. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Gálitzky Kálmán, színész, sz. 1895. jún. 19-én, Budapesten. Színpadra lépett 1920. júl. havában. — Neje: Horváth Anna, színésznő, sz. 1895. szept. 18-án, Pozsonyban. Színpadra lépett 1920. jún. havában.

Gálitzky Margit, színésznő, sz. 1889. ápr. 29-én, Budapesten. Színpadra lépett 1907-ben.

Gallai Ernő, színész, sz. 1903-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1920-ban.

Gallai Márton, színész, sz. 1901. febr. 22-én, Budapesten. Színpadra lépett 1921. jún. 15-én.

Gallai Nándor, színész, sz. 1895. dec. 18-án, Budapesten. Iskoláit u. o. végezte.

Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta. onnan a Kisfaludy Színházhoz szerződött. 1913-ban a Budapesti Színház, 1916-ban a Kristálypalota tagja. Onnan a Blaha Lujza Színházhoz hívták meg. 1926-ban a Király Színház tagja volt. Ezután felváltva működött a Royal Orfeumban, a Városi Színházban és a Budai Színkörben. G. mint táncos-színész igen ismert nevet vívott ki a fővárosban. — Neje: Beregi Kató, táncosnő.

Gallina Giacinto, olasz színész, sz. 1852. júl. 31-én, Velencében. Mint író Goldoni követője. »Compagnia Comica Goldoniana« nevű 32 tagú társulatával 1894. ápr. 29-én vendégszerepelt a Városligeti Színkörben.

Galló Dávid, sugó. Munkája: »Színházi emlény«. Kiadta Ungvárott, Fejér Károly színtársulatánál. (Az eredeti példányról, ahol azonban az évszám nincs feltüntetve.)

Galló Gyula, színész, sz. 1858-ban, Losoncon, megh. 1909. júl. 8-án, Gyöngyösön. Színész lett 1875-ben, Balogh Alajosnál.

Gallovič Jenőné Ternovszky Margit, énekesnő, sz. 1879. aug. 20-án, Lugoson. Színpadra lépett 1909-ben, később visszavonult.

Gallovič Károly, hírlapíró, 1912-ben az Új Színpad titkára. Színműve: »Tűz-ímádók«, társ. szmű 3 felv. Bem. 1909. márc. 13-án, Aradon, Szendrey Mihály társulatánál.

Gallus Medritsch, karnagy 1793–94-ben a pesti és budai német színháznál működött. Shakespeare »Macbeth«-jéhez kísérőzenét írt. (Az eredeti színlapról. 1794. ápr. 28. »Macbeth« pesti német bemutatója alkalmából. Egyetemi Könyvtár.)

Gallmeyer Jozefa, bécsi operetténekesnő, sz. 1838. febr. 27-én, Lipcsében, megh. 1884. febr. 2-án, Bécsben. Tíz éves korában Budán, a Krisztinavárosban lakott szüleivel. A művésznő nálunk több ízben vendégszerepelt, így többek

között 1861-ben Temesvárt, ekkor még nem volt híre magaslátán, egy szomszédos faluba kirándulva betért a templomba, az oltár előtt letérdelt és buzgón imádkozott, hogy Isten segítse pályáján előre. Három év múlva már népszerű volt s hálából a kis falusi templomnak értékes misemondóruhát s drága oltáréktímenyeket küldött, 1865-ben. 1867. jún. havában a pesti német színházban vendégszerepelt és ebben a versikében adott kifejezést rokonszenvének:

Dass i nimmer nach Wien geh,
Das steht schon ganz fest
Und wann's Ihna recht ist
Bleib i in Pest.

1872. márc. havában, továbbá 1877. jan. 6-án, majd 1878. jan. havában újra eljött hozzánk. (Pesti német színház.) Igen népszerű színész volt s a bécsiek csak »Pepi«-nek hívták.

Galó György, színigazgató, sz. 1845-ben, Pesten, megh. 1928. aug. 30-án, Alagon. A Népszínháznak 1875-től vagyis kezdettől főgépész-mestere volt s mint ilyen, sok praktikus gépezetet konstruált az előadások tökéletesítésére. Számos vidéki színházat szerelt fel. 1896. márc. 21-én megalapította a városligeti »Hölköm«-színházat, majd 1899. márc. havában megnyitotta a Magyar Műszínház. (L. o.).

Gálos Rezső, tanár, a temesvári felső kereskedelmi iskola igazgatója, sz. 1885-ben, Budapesten, u. o., továbbá Berlinben, Lipcsében és Kolozsvárt tanult. Munkája: »Magyar vonatkozású német drámák«. Budapest, 1912.

Gálosi János, színész, sz. 1848. nov. 9-én, Lippán (Aradm.). Mint nyugdíjas tag halt meg Kispesten, 1908. szept. 2-án. Édes atyja Drechsler György, vargamester. Tizenhét éves korában a szülei háztól megszökött s beállt színésznek. Magas, tiszta tenorhangja a vidék legjobb tenoristái közé emelte. 1890-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött, az akkor még állandó kórusba. — Első neje: Bussay Clarisse, színésznő, sz. 1860. aug. 6-án, Ipolyságon. Második neje: Pethes Hilária, színésznő, kivel 1905. márc. 20-án lépett házasságra, Kispesten.

Gálosi Zoltán, színész, sz. 1886. szept. 26-án, Garamkissallón (Hont vm.) Atyja G. János, színész, anyja Bussay Clarisse. A Színművészeti Akadémia elvégzése után a budapesti Nemzeti Színház ösztöndíjas tagjaként Kolozsvárra szerződött. Mint karakter-naturburs a háború kitöréséig a kolozsvári közönség kedvence volt. A kolozsvári Nemzeti Színháznak 1911-ben a Magyar Színházban történt vendégszereplése alkalmával az »Omnia vincit Amor« férfi főszerepében tűnt fel játékával. 1914-ben bevonult s a háborút, mint tűzértiszt a szerb és olasz harcterekeken küzdötte végig. Maláriával került vissza Kolozsvárra a piavei frontról. A román impérium miatt feljött Budapestre. Miután itt nem tudott színházaknál elhelyezkedni, a B. Sz. K. Rt.-nál nyert alkalmazást.

Gálosi Zoltánné Dezséri Horváth Emma, színésznő, sz. 1889-ben, Sopronban. Már mint gyermekszereplő feltűnt a színpadon. 10 éves volt, mikor szülei (édesanyja szintén színésznő volt, Dezséri H. Gyuláné Gersan Mária) Kolozsvárra került. Itt játszott a gyermekszerepek folytatásaként, mint drámai színésznő, majd vidékre ment. Később Szilágyi Dezső, Krémer Sándor, Patek Béla társulatának hősnője. 1916-ban lemond a színészetéről, hivatalt vállalt Kolozsvár városánál. 1919-ben a Belvárosi Komédia kolozsvári Kamaraszínházánál újra játszik, majd férjhez megy. 1920-ban édesatyjával és férjével Budapestre költözött.

Galotti Emilia. Lessing drámája. Ford. Kótsi Patkó János. Valószínűleg Kolozsvárott adták először. Pesten a »Rondellá«-ban játszották először 1809. febr. 3-án, majd márc. 8-án, ápr. 30-án és jún. 20-án a »Hacker-szálá«-ban. Öt hónap alatt tehát négyszer került színre. Budán a Várszínházban 1836. júl. 16-án játszották először — Kazinczy Ferenc fordításában — a következő szereposztással: Galotti Emilia: Lendvayné Hivatal Anikó; Galotti Edoarda: Szentpétery; Gonzaga fejedelem: Lendvay; Marinelli: Egressy; Gróf Appiani: Bartha; Orsina grófné: Kántorné. A Nemzeti Színházban mindjárt a megnyitás évében — 1837. szept. 25-én — mutatták be

»Galotti Emilia«-t. A címszerep Lendvayné kezében maradt s az öreg Galottit ezúttal is Szentpétery játszotta, de a többi szerep gazdát cserélt. Gonzagát Egressy, Marinellit: Fánchy; Orsina grófnét pedig: Laborfalvi Róza játszotta. Vörösmarty az »Athenaeum« hasábjain több kifogást emelt a szereplők játéka ellen s egyedül csak Lendvaynéval volt teljes mértékben megelégedve. A Nemzeti Színházban összesen ötször került színre Galotti Emilia, utoljára 1854. jún. 26-án. A címszerepet akkor már Komlóssy Ida játszotta.

Galsworthy John (gelszvörshi), angol író, sz. 1867-ben. Oxfordban jogot tanult. Beutazta majdnem az egész világot. Utazásából hazatérve, újságíró lett. 1926. szept. havában a Magyarországi Színpadi Szerzők Egyesülete tiszteletbeli tagjává választotta. 1927-ben Budapestre is ellátogatott, mint a londoni Pen-club elnöke. Színdarabjai magyar színpadokon is nagy sikert arattak. Nálunk előadásra került színművei ezek: »Ablakok«, vj. 3 felv. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1925. ápr. 11. Vígszínház. »Üriemberek«, szmü Ford. Szép Ernő. Bem. 1925. szept. 25. Vígszínház. »Menekülő asszony«, szmü 5 képben. Ford. Karinthy Frigyes. Bem. 1926. okt. 29. Magyar Színház. »Az ezüst kazetta«, szmü 3 felv. Ford. Pünkösti Andor. Bem. 1927. ápr. 23. U. o. »Életrehalálra«, tragikomédia 3 felv. 5 képben. Ford. Pünkösti Andor. Bem. 1928. jan. 20. Nemzeti Színház.

Galvácsy László, ügyvéd és több megye táblabírája, sz. 1804-ben, Rohoncon (Szabolcsm.), megh. 1838-ban. Színműve: »A hazudság«, vj. 5 felv. Federici után olaszból ford. Buda, 1840. (»Külföldi játékszín«. 18.)

Galyasi Paula, színésznő, sz. 1869. febr. 20-án, Módoson (Torontálm.). Színésznő lett 1893. okt. 3-án, Tiszay Dezső színtársulatánál. (Környe Béla első felesége volt.)

Gámán Zsigmond, kir. tanácsos, kereskedelmi- és iparkamarai titkár, sz. 1829. márc. 2-án, Kolozsvárott, megh.

1907. szept. 2-án. A kolozsvári liceumban végezte iskoláit. 1849-ben honvéd volt. 1851-ben kinevezték a kolozsvári kereskedelmi- és iparkamara titkárává. Több színművet fordított magyarra, ezek: »Atar Güll«, dráma 4 felv. 1851. szept. 6-án adták elő Kolozsvárott. »Arabella«, vj. 3 felv. 1852. jún. 11. Nemzeti Színház. »3 gyertyatartó«, vj. 1 felv. »Hadiacsok«, vj. 1 felv. »Két apród«, vj. 1 felv. »Künnyszerült nő«, vj. 1 felv. »Bagdadi hercegnő«, vj. 3 felv. Dumas S. után. »A nagybácsi végrendelete«, vj. 3 felv. 1880. ápr. 9. Kolozsvárott.

Gamanf István, a Magy. Kir. Operaház titkára, sz. 1860-ban (Somogy m.), megh. 1902. szept. 9-én, Nógrádverőcén. Tanári oklevelének elnyerése után gr. Keglevich István gyermekei mellé szegődött nevelőnek. Midőn Keglevich első ízben lett intendáns, őt bízta meg a titkári teendők elvégzésével. Az Operánál 16 évig működött; nyelvismeretével tűnt ki.

Gandera Félix, francia színműíró nálunk előadott munkái: »Hol a férjem?«, vj. 3 felv. Ford. Szép Ernő. Bem. 1923. febr. 16. Renaissance Színház. »Önagysága két férje«, vj. 3 felv. Ford. Kosztolányi Dezső. Bem. 1923. szept. 1-én. U. o. »Ki babája vagyok én?«, boh. 3 felv. Bem. 1924. dec. 6. Belvárosi Színház. »Volga-bára«, zenés vj. 3 felv. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1929. jún. 8. Vígszínház.

Gandillot (gandijó) Leon, fr. színműíró, sz. 1862-ben, Párizsban, megh. 1912. szept. 12-én, Neuillyben. Színművei: »A kis hörcsög«, boh. dalokkal, 3 felv. Ford. Komor Gyula. Bem. 1895. máj. 25. Városligeti Színpark. »A teknősbéka«, boh. 3 felv. Ford. Fáy J. Béla. Bem. 1898. nov. 29. Vígszínház. »A kikapós patikárius«.

Ganghofer Lajos, német író, sz. 1885. júl. 7-én. A világháború alatt mint haditudósító működött. Színpadi művei közül nálunk legismertebb a »Valeni násza« c. szenzációs drámája, amely Kürthy Emil fordításában a Budai Színparkban (1897. nov. 25-én) került színre.

Ganne (gan) Louis, fr. zeneszerző, megh. 1923. júl. havában, Párizsban. A múlt század kilenvenes éveiben Boulanger tábornok szereplésének idején világszerű népszerű dal volt a »Boulanger-induló«. Ezt a dalt, amelynek címe a »Győzelem atyja« volt és amely úgy kezdődött »En revenant de la Revue« Paulus, az akkori idők leghíresebb párizsi kuplé-énekese tette népszerűvé. Ez a kuplé Boulanger tábornokot dicsőítette és mintegy preludiuma volt az ő eljövendő trónralépésének. Az indulószerű kuplé zenéjét Louis Ganne zeneszerző írta, aki ezen műve révén világhírű lett, mert alig volt a kultúrvilágnak olyan kicsiny zuga, ahol az indulót ne játszották volna. A »Cárnő« c. mazurka, mely egykor szintén nagyon népszerű volt, szintén az ő kompozíciója. Több operettet is írt, amelyek közül a »Csepürágók«, 1901. dec. 30-án a Magyar Színházban is nagy sikert aratott. Másik magyarul színre került műve: »Furulyás Jancsi«, operett 3 felv. Írták Matchel Georges és Vaucaire Maurice. Ford. Bródy Miksa. Bem. 1912. jan. 19. Népopera.

Gans (Ludassy) Gyula, magyar származású bécsi író. Színművei: »Asszonyhűség«, 1 felv. színmű. Bem. 1911. febr. 3-án, Bécsben, Theater in der Josefstadt.

Gänsbacher József dr., világhírű bécsi énekmester, sz. 1829-ben, megh. 1911. jún. 4-én, Bécsben. A múlt század hatvanas éveiben az ügyvédi pályát az énekmesterrivatással cserélte fel. 1876. meghívták a bécsi konzervatórium énekmesteri tanszékére. Számítalan magyar énekművész volt tanítványa.

Gara Jenő, színész, sz. 1880. ápr. 16-án, Sarajevóban. Színpadra lépett 1889-ben. Állandóan kisebb társulatokkal faluzgatott, nejével, aki segédszínésznő volt.

Gara József, szerkesztő, sz. 1864-ben, Székesfehérvárott, ahol érettségét tett, majd a »Szabadság« c. helyi lap munkatársa volt. »A rongyos ember« c. egyfelvonásos dramolettjét előadták 1887. febr. 10-én, Székesfehérvárott.

Gara Zoltán, díszlettervező, sz. 1901-ben, Budapestben. Három és fél éves korában teljesen magától kezd el rajzolni, 12 esztendő, amikor az Iparművészeti Iskola esti tanfolyamára kerül, ahol két évig gipsz- és modell után dolgozik, azonban a természet másolása nem elégíti ki, hanem elképzelésének valamely anyagba való formálását tartja az igazi művészetnek; így határozza el, hogy építész lesz. Tanulmányait Budapestben, majd Bécsben végzi, honnan Málnai Béla hívására visszajön, kinek két esztendőig tanítványa és munkatársa; ő dönt további útja felől is. 23 éves korában Lázár Ödön színházigazgató teret ad az akkor legfiatalabb díszlettervező első önálló bemutatkozásának. A Király Színházban elért sikerek aztán megnyitják számára a többi színházak kapuit és azóta állandó díszlettervezője a Király Színháznak kívül a Fővárosi Operett Színháznak és a Magyar Színháznak is. Intereuröket is tervez.

Garády (Gauss) Viktor, író és zoológus, sz. 1857. júl. 27-én, Fiumében. Előbb tanár volt Fiumében, majd Budapestben hírlapíró lett. Ő fordította le a »Bánk bán«-t olasz nyelvre. Előadta Salvini Gusztáv társulata a Vígyszínházban, 1897. okt. 11-én. Egyéb fordítása: »Hűtelen«, vj. 3 felv. Írta Roberto Bracco. Bem. 1896. nov. 12. Vígyszínház.

Garai Béla, színész, sz. 1897. febr. 14-én, Szabadkán. Színésszé lett 1919. szept. havában. — Neje: Pénzes Kató, színésznő, sz. 1895. jún. 26-án, Budapestben. Színpadra lépett 1921. júl. havában.

Garai Ilka, színésznő, sz. 1880. okt. 21-én, Aradon. Színpadra lépett 1902. jan. 1-én, Leszkay András színigazgatónál.

Garai Ilona, színésznő, sz. 1881-ben, Rumán (Szerbia). Színpadra lépett 1900. ápr. 4-én.

Garai Károly, fővárosi nagykereskedő, sz. 1838-ban, megh. 1900. márc. 19-én. Egy téli este a Nemzeti Színház előtt elcsúszott, ujját törte. A balesetbiztosító-társaságtól e baleset fejében 2000 forint-

tot kapott, amit ő kettéosztva, 1891. december havában a Nemzeti Színháznak és a Népszínháznak pályadíjra ajánlotta fel.

Garai (Payer) Lenke, színésznő, sz. 1862-ben, Pesten. Színipályára lépett 1880. jún. havában, Szathmáry Károlynál.

Garai Malvin, színésznő, sz. 1885. márc. 18-án, Fogarason. Színpadra lépett 1910. jún. havában. 1927-ben nyugdíjba ment. — Férje: Kertész Dezső, filmszínész.

Garami Béla orvos dr., zeneszerző. Munkája: »Don Quijote«, regényes nagy operett 3 felv. Szövegét Cervantes hasonlító című regénye után írta: Liptai Károly. Bem. 1909. jan. 31-én, Nagyváradon, majd ez év aug. 19-én, a Fővárosi Nyári Színkörben, Budán.

Garami Ernő, szociálista író, v. kereskedelmi miniszter, a »Népszava« szerkesztője, sz. 1876-ban, Budapesten. Színműve: »A megváltás felé«, szmü 3 felv. Bem. 1908. ápr. 3. Vigszínház.

Garami (Gahlen) Imre, színész, sz. 1863-ban, Székesfehérvárt. Színpadra lépett 1884. okt. 23-án, Szathmáry Károly szintársulatánál.

Garami Imréné Kőlcsey Ida, színésznő, sz. 1886. dec. 13-án, Miskolcon. Színpadra lépett 1911. nov. havában.

Garami Sándor, színész, sz. 1889. jún. 3-án, Szatmárt. Színpadra lépett 1913. júl. havában. 1919-ben lemondott a pályáról.

Garamszegi Dezső, színész, sz. 1894. máj. 23-án, Budapesten. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Garamszeghy Géczy Sándor, vitéz, színész, sz. 1879. márc. 9-én, Mezőkevesden. A katonai pályáról lelépve, a színészakadémiára iratkozott. 1907-ben nyert oklevelet és ez év szept. 1-én a Nemzeti Színház tagja lett. A világháború kitörésekor bevonult és mint hadnagy szolgált. Tarnopolnál fogságba került. Három évi szibériai fogság után először lépett fel »A dolovai nábob leánya« c. vj. Tarján Gida

szerepében, 1917. okt. 25-én, a Nemzeti Színházban. 1911. április havában elnyerte a Farkas—Ratkó-díjat. 1914. jan. 16-án a Nemzeti Színházban színrekerült »Matyó-lakodalmom« c. falusi története. 1923. júl. 1-én házasságra lépett Muzsnay Bella színésznővel. 1925. jún. 21-én vitézzé avatták. Főbb szerepei: Balogh dr. (A híd), Toulonnier (Ahol unatkozunk), Barna (Egy magyar nábob), Ferkó (A cigány), Kósa Gyurka (Piros bugyelláris), Balogh (Báthory Zsigmond), Orsino (Vízkereszt), Szentirmay (Dolovai nábob leánya), Almaviva (Figaro házassága), Lysander (Szentivánéji álom), stb. Két kötet könyve jelent meg. »Szibériai virágok« címmel verseket írt, míg »Szibériai elbeszélések« c. munkája novellákat tartalmaz.

Garas Márton, színész. 1906-ban Színészakadémiát véget, 1907. októberében Beöthy László a Magyar Színházhoz szerződtette. Itt hamarosan feltűnt és a közönség kedvence lett és a kritika által is elismert művészé fejlődött. Jobb szerepeiben, a »Sasfiók« Metternich-jében, a »Vadkacsa« Hjalmar Egdal-jában, Hauptmann »Elgá«-jában mint gróf Starsenyky, az »Éjjeli menedékhely« színész-szerepében és mint Zoltán a »Császár katonái«-ban nagy sikerei voltak. 1911-ben Berlinben működött Reinhardt-nál és a Königl. Schauspielhaus-ban. 1912-ben az Új Színház tagja volt. Ezután a filmművészet hódította el, ahol mint elismert rendező világsikerre tett szert. 1924. április havában az Unió-színházakhoz szerződtetett rendezőnek; ez év május 24-én bemutatkozott a Belvárosi Színházban, »A papának igaza volt« c. vígjátékban. A szezon végén megvált az Uniótól és ismét filmrendező lett külföldön.

Garay Ferenc, színész, sz. 1853. jan. 26-án, Nagyváradon, megh. 1928. jan. 4-én, Budapesten. Nagyváradon végezte iskoláit. 1875. aug. 1-én lépett a színpályára. Egressy Ákos szintársulatánál. Kisvárdán, hol első szerepe a »Falura kell mennie« c. vígjátékban Presser tanácsos volt. Második igazgatója Szegedy Mihály volt, aztán Várnay Fábrián. Időközben hangja a megerőltetés miatt megcsökkent, ezért 1880. okt. 1-től sugó lett

Miklóssy Gyula társulatánál, Miskolcon. Azután Lászy Vilmoshoz szerződött, onnan pedig 1882-ben Bogyó Alajoshoz, egy év múlva Jakab Lajoshoz. 1914. aug. 1-én nyugalomba vonult.

Garay János, költő, sz. 1812. okt. 10-én, Szegszárdon, megh. 1853. nov. 5-én, Pesten. Nemes származású atyja kereskedő volt, anyja a városi főbíró leánya. Pécsen tanult, majd 1829-ben Pesten orvosi tanulmányokat folytatott s a költészetre adta magát. 1833-ban a »Regélő« és »Honművész« munkatársa lett. A 30-as évek drámai mozgalmi őt is magukkal ragadták és a francia romantikus dráma hatása alatt számos színdarabot írt. Ismertebbek: »Domonkos, vagy uram, ne vigy minket a kísértetbe; franciából fordította. (Más címe: »Dominique, az ördög cimborája«.) 1835. júl. 29-én adták elő. »Vasálorca«, színjáték 5 felv. Des Arnould és Fournier után, Budán, 1835. nov. 28, és 1836. jún. 29-én adták. »Jós ige« (később »Árbóc«) c. 5 felv. szomorújátékát 1836-ban adták mérsékelt hatással. Egyéb munkája: »Ország Ilona«, tört. szomorú. 5 felv. »Báthory Erzsébet«, tört. dráma 5 felv. Bem. 1840. aug. 29. (Nyomatásban is megjelent.) »Az utolsó khán«, szomorú. 5 felv. »Az utolsó magyar khán«, 1844., pályadíjat és dícséretet nyert. Több fiatal íróval: Vajda Péterrel, Gaál Józseffel, Szigligetivel, Tóth Lőrincsel 1836-ban a pesti drámai-egyesületet alapította, eredeti színművek írására. A jeles költő teljesen vagyontalanul halt el. Lelkes írók a közönséget országos adakozásra szólították fel és az elnyomatás szörnyű időszakában megmozdult az ország s tízezer forint gyűlt össze a Garay-árvák javára. Szülőházát emléktáblával jelölték meg, melynek ez a felirata: »Itt született Garay, fészkeből itt kele szárnyra, Könnyű pacsirta gyanánt égre röpténi dalát. Hallja egész ország, s örömeiben reszket a fészek, Mert dala honszeretet, mert dala hű szerelem«. Emlékszóbrát, mely Szárnovszky Ferenc műve, 1898. jún. 5-én leplezték le Szegszárdon. Egyik leghíresebb költeményénél: »Az obsitos«-ból bohózatos színművet írt Paulini Béla, Kodály Zoltán dr. zenéjével, »Háry János« címen. (L. o.) Bem. a M. Kir. Operaház.

Garay Károly, színházi titkár, sz. 1872. febr. 17-én, megh. 1915. aug. 5-én, Nagyszombatban. Színpadra lépett 1912. jan. havában.

Garcia Manuel, spanyol énekes, sz. Madridban, 1805. márc. 17-én, megh. 1906. júl. 1-én, százegy éves korában, Londonban. Mint a gégetükör feltalálója hervadhatatlan érdemeket szerzett, de találmánya csak a magyar Czermák tanár útján vált az emberiség közkincsévé. Korának leghíresebb énekmestere volt.

Garcia Pauline, spanyol származású énekesnő. (L.: Viardot.)

Gárdai Lajos, színész, sz. 1884. júl. 3-án, Mécson (Kolozsm.). Színpadra lépett 1904-ben. Három évig Brazíliában volt. 1929-ben az Új Színház tagja. A »Tűzek az éjszakában« és a »Vakablak« c. darabokban nagy sikerrel játszott.

Garde-robe, (fr. = gárdrob), a. m. ruhatár. (L. o.) Gardrob-szabó színházi kifejezés, az öltöztető-szabóra értendő. Hajdan az öltöztető-szabó is résztvevett egy-egy színjelölésben, ahol mint statisztá, esetleg mint szereplő lépett fel. Volt rá eset, hogy az ilyen öltöztető-szabó elsőrendű színésszé lett. Példa erre Bartha János (l. o.) esete.

Gardini Carlo, impresszárió — Gerster Etelka (l. o.) férje — sz. 1833-ban, megh. 1910. máj. közepén, Bolognában. A leghíresebb énekesnőket és énekeseket mutatta be Európa és Amerika közönségének, többek közt Gerster Etelka, a magyar származású nagy művésznő, Patti Adelina és Nilsson Krisztina méltó vetélytársának is ő volt az impresszáriója. A világkörutaknak házasság lett a vége. (1877. máj. 17. Pesten.) A művészpár Bologna szomszédságában telepedett le a saját birtokukon. Gerster Etelka nagyhírű énekakadémiát alapított, férje pedig az Egyesült Államok bolognai konzulja lett.

Gárdonyi Antal (cs. n. Kövesdy), jeles intrikus színész és színingazgató, író, sz. 1824. jún. 10-én, Martonvásáron, megh. 1907. aug. 11-én, Tatatóvárosban. A pápai

ref. theológiát elvégezve, pappá lett és a szabadságharc alatt mint őrmester küzdött. A Bach-korszakban két napig magánál rejtette egy üldözött honfitársát, amiért menekülnie kellett és így jutott a színészethez, ahol Gárdonyi álnév alatt működött. 1869. szept. 20-án vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a »Haramiák«-ban, mint Moór Ferenc. Szerepei: Burleigh (Essex gróf), Monti gróf (Szökött katona), Wurm (Ármány és szerelem), Bence (Csikós), Arthur (Kalmár és tengerész), Gara (Besztercei gróf vagy Hunyady halála), Hamlet, III. Richard, Biberach, stb. A 60-as években igazgató volt Komárom, Esztergom, Vác stb. városokban. 1882. máj. 25-én Kovács Gusztávnéval (volt színigazgatónő) házasságra lépett Szerencsen. 1884. júl. 23-án Komáromban, a »Tót leány«-ban jubilált; 1888. szept. 1-én Komáromból újra nősült. Írt verseket, melyeket »Cypruslombok« és »Dalok és epigrammák« c. alatt adott ki Tatán, 1895-ben. Ugyanitt szerkesztette a »Tatatóvárosi Lapok«-at. — Neje: Heberling Liska (l. o.) színésznő.

Gárdonyi Géza, író, költő és drámaíró, sz. 1863. aug. 3-án, Agárd pusztán (Fehérm.), megh. 1922. okt. 30-án, Egerben. Középiskolai tanulmányait Sárospatakon, Pesten és az egri tanítóképzőben végezte. Tanítóskodott (Karádon (Somogy m.), Deveserben (Veszprém m.), Sárovaron (Vasm.). 22 éves korában a győri »Hazánk« főmunkatársa, 1885-től három éven át szerkesztette a »Tanítóbarát« havi folyóiratot. 1887-ben a középiskola tanárképző növendéke. Kiadta a néptanítók naptárát 1886—87—88-ban. A tanítói pályát elhagyva, 1888-tól a »Szegedi Híradó«-nál, 1890-ben a »Szegedi Napló«-nál, 1891-ben az »Arad és Vidék«-nél dolgozott. Ez év decemberében Pestre került a »Magyar Hírlap«-hoz. Azonban 1897-ben Egerbe költözött, ahol a város 1899-ben irodalmi érdemeiért az egri várral szemben telket adományozott neki. Itt élt teljes visszavonultságban, de buzgó és igen nagyjelentőségű irodalmi munkásság közepette. Tagja volt a Dugonics-, a Petőfi-Társaságnak, ahova 1898. dec. 23-án választották be. 1903. óta tagja volt a Kisfaludy-Társaságnak, 1910. óta pedig

a M. T. Akadémiának. Dante-tanulmányai, illetőleg fordítása révén tagja lett »Az Unione Operale Umberto I di Napoli« és a »Reale Accademia la Stella d'Italia« társaságoknak.

A drámaírással mindjárt írói pályája elején megpróbálkozott. Első darabját, a »Zendülés a pokolban« c. bohózatot 1887-ben írta Győrött. A »Paradicsom« c. egyfelvonásos operettjét (zenéje Barna Izstól) 1893. febr. 7-én Szegeden játszották először. Írt egy operaszöveget is 1895-ben, »Argyulus királyfi« c. alatt, ennek zenéjét szerzerzte dr. Freistadt Dezső.

Első igazi nagy sikere a »Bor« c. falusi történetével volt. Bem. 1901. márc. 29. Nemzeti Színház. Ez a darabja új korszakot jelentett a magyar népies drámairodalomban. Gárdonyi összetörte a népszínmű elavult kereteit és letépte róla a felesleges sallangokat. Addig a parasztot — különösen a hőst és a hősnőt — a népszínmű többé-kevésbé idealizálta. Gárdonyi a magyar parasztot a maga hétköznapi egyszerűségében, szűkszavúságában és jellegzetes tájszólásában vitte a színpadra. Az ő alakjai húsból-vérből való emberek. Beszédjük egyszerű, paraszti és keresetlenül zamatos. Az ő fellépésével a népszínmű mint élőműfaj véglegesen megszűnt és kezdetét vette a paraszt dráma és paraszt vígjáték. A Nemzeti Színház nagy gonddal hozta színre a darabot, amely eddig ott 150-nél több előadást ért meg. De nagy sikere volt a vidéki színpadokon is, annyira, hogy mindenütt műsoron maradt. A »Bor«-t németre is lefordították s 1903. febr. 21-én a bécsi »Deutsches Volkstheater«-ben elő is adták.

Második darabja a »Karácsonyi álom« c. betlehemes játék Jézus születésének misztériumát magyar paraszti elgondolásban ábrázolja. A költői szárnyalású darabot 1901. dec. 13-án mutatta be a Nemzeti Színház.

»Annuska« c. vígjátéka nem paraszthistória; tárgya és cselekménye a kisvárosi középosztály életéből való, de a kitűnő szerző ezt is éppen olyan nagy szeretettel és mesteri kézzel építette meg, akár a »Bor«-t.

Többi darabjai: »Zéta«, tört. dráma 3 felv. (»A láthatatlan ember« c. regényéből.) Bem. 1905. dec. 17. Nemzeti Szín-

ház. »Fekete nap«, történet a szabadságharcból 3 felv. Bem. 1906. júl. Budai Színkör, Jászai Marival a női főszerepben. »Nőkérdés«, 1907. »Falusi verebek«. Bem. 1909. jan. 8. Nemzeti Színház. »Fehér Anna«, dr. 3 felv. Bem. 1905. nov. 24. Király Színház. »Shakespeare költőzködése«, szmü 3 felv. 1916. máj. 5. Uránia Színház. (Akadémiai növendékekkel.)

Azok az írói erények, melyek Gárdonyi regényeit jellemzik, drámaiban is megtalálhatók. Nem a külsőségek rajzával bibelődik, hanem alakjainak a lelkét tárja elénk, anélkül, hogy analizálna. Alakjai élnek. Nyelve tösgyökeres magyar s tömörségénél fogva a színpadon is a legkönnyebben beszélhető nyelvek közé tartozik. Van ereje, humora s ha kell, drámai szárnyalása és lendületes emelkedettsége is. Ezen kiváló tulajdonságai örökbecset biztosítanak színműveinek.

(Pataki József.)

Gárdonyi G. József, színész, sz. 1876. dec. 6-án, Szatmárnémetiben. Tanulmányait az ottani református gimnáziumban végezve, érettségi után két évig gyógyszerész-gyakornok volt, amely után Rákosi Szidi iskolájába vétette fel magát, azután kisebb-nagyobb vidéki társulatoknál működött. Néhány évi színészkedés után újságíró lett az »Árad és Vidéké«-nél. Néhai Tiszti Lajos vezetése mellett évekig működött ezen a pályán. 1926. után megint a színészetnél találjuk a fővárosban.

Gárdonyi Iona, énekesnő, a budapesti Zeneművészeti Főiskolán Hilgermann Laura tanítványa volt. A bécsi Volksoper 1918. áprilisában szerződtette.

Gárdonyi Jenő, színműíró. Színműve: »Feleség hadnagya«, operett. 3 felv. Társz. Komlós Elemér. Bem. Arad, 1923.

Gárdonyi Lajos, színész, sz. 1896. okt. 27-én, Budapesten, ahol iskoláit is végezte. 1920-ban a Belvárosi Színházhoz kapott szerződést még mint növendék s az évvégi vizsgán feltűnt a »Nebántsvirág« c. operett Loriot őrmester szerepében. 1925. szept. havában már a Vígszínház kétéltékébe szerződtették, ahol szept. 25-én mutatkozott be az »Uri emberek« c. szmü Ricardos szerepében. Ezidőtől kezdve kar-

rierje felfelé ívelt. Állandó tagja egyben a Teréz körúti Színpadnak is. Főbb szerepei: Pál Szigfrid (Buta ember), Kovács tanár (Gazdag lány), Rosenzweig (Mihályiné két lánya), Schünzel (Templom egere), Seligmann (Zenélő óra), Hugó (Liliom), Ricardos (Uri emberek), Colin (Dandin György), Bubla Péter (Bárónó levelei), Ügyvéd (Uri muri), stb. — Neje: Fodor Anna, kivel 1929. júl. 2-án kötött házasságot.

Gárdonyi Margit, színésznő, sz. Ruttán (Turócm.). Színpadra lépett 1908. júl. 10-én.

Gárdonyi Marietta, karénekesnő, 1901. nov. 1-től a M. Kir. Operaház tagja.

Gárdonyi Vilma, színésznő, sz. 1905. febr. 2-án, Balassagyarmaton. A Színészegyesület iskoláját végezte. 1921-ben Kaposvárott lépett fel először a »Heidelbergi diákélet« Katica szerepében. Főbb szerepei: Cyrano (Roxane), Nagymama (Márta), Az ördög (Jolán). Innen a Renaissance Színházhoz szerződött, ahol az »Elveszett paradicsom«, »Ártatlan Don Juan«, »Éj királynője« és főleg Szenes Béla »Végállomás« c. darabjában sikerrel szerepelt. Utóbb három esztendeig az Andrássy-uti Színház tagja volt, hol szintén szép sikert ért el. Sűrűn szerepelt filmen is, hol legsikeresebb szereplése Gárdonyi Géza »Adj Isten, Biri« c. darabjában Biri szerepe. 1930-ban a Teréz körúti Színpad tagja.

Gárdos Kornélia, színésznő, sz. 1899. szept. 18-án, Budapesten. A színiakadémia elvégzése után 1918-ban Kassára szerződött. Tagja volt a Madách Színháznak, hol a »Solness építőmester« első magyar előadásán Hilda szerepét játszotta. 1922-ben Berlinben volt Reinhardt iskolájában. Visszatérve a Magyar Színházban játszott Shaw: »Johanna«-jában. 1926. dec. óta a Nemzeti Zenedében a szavalás és színpadi gyakorlat tanára. Azóta csak önálló előadói estéken és egyes fellépéseken szerepel.

Gárdos Margit, színésznő, sz. 1903. júl. 18-án, Gyulafehérvárott. Színipályára lépett 1926. okt. 1-én.

Garnier Mary, a párizsi Opera Comique koloratúrekesnője 1902. febr. 26-án vendégszerepelt a M. Kir. Operaházban, a »Lakmé« címszerepében.

Garrick Dávid (ejtsd: Gerrick), világhírű nagy angol színész és színműíró, sz. 1717. febr. 19-én, Herrfordban, nemesi családból, megh. 1779. jan. 20-án és a Westminster apátságban Anglia jelesei mellett van eltemetve. Tetemeit 1795-ben szállították ide s az általa létesített Shakespeare-emlék lábánál helyezték el. Atyja, Sieur De Garriques, Franciaországból Angliába vándorolt hugonotta. Fiából jogászt akart nevelni, de ez inkább a színipályára vágyott. G. először Lyddel alnév alatt lépett fel Ipswichben, III. Richard címszerepében. Sikere oly nagy volt, hogy nem maradhatott inkognitóban. Családja kitagadta, de amikor hihetetlen rövid idő alatt híressé lett és egy-másután aratta diadalait, hozzátartozói is kibékültek vele. Bámulatos színészi tehetség volt. Nagyterjedelmű hangja és remek arcjátéka, valamint színes és gazdag egyénisége alkalmassá tette úgy a tragikus, mint a komikus szerepekre. Mindkét műfajban egyszerű, természetes eszközökkel érte el rendkívüli sikereit.

Kótsi Patkó János, a kolozsvári úttörő játszó társaság vezéralakja sokszor hivatkozott G.-re s az álpathosszal dolgozó német színészekkel szemben őt állította játszótársai elé követendő mintaképül.

G. a főhőse Deinhardstein »Garrick Bristolban« c. négy felvonásos vígjátékának, melyet Csató Pál fordításában többször játszottak a Nemzeti Színházban. Bem. 1838. okt. 6. (Pataki József.)

Garvay Andor, író, sz. 1875. aug. 13-án, Máramarosszigeten, megh. 1927. ápr. 8-án, Amerikában. Máramarosszigeten végezte iskoláit. 1912-ben kiment Amerikába, ahol mint egyszerű vasmunkás, gyárban helyezkedett el. Később farmer lett, majd többféle vállalkozáshoz fogott. Színművei: »A pénz«, kultúrkép 3 felv., 1908. okt. 24. Vígszínház. »A becs-telen«, dr. 3 felv. 1910. dec. 9. Nemzeti Színház. »Bent az erdőben«, dr. 3 felv. Bem. 1913. aug. 28. Budai Színpark. Felújították 1923. márc. 29. Várszínház. Írt

ezenkívül több apró egyfelvonásost is. Fordítása: »Hit és haza«, egy nép tragédiája, 3 felv. Írta Schönherr Károly. Bem. 1911. okt. okt. 14. Vígszínház.

Garzó Adél, színésznő, sz. 1880. júl. 8-án, Komáromban. Színpadra lépett 1903. márc. havában.

Garzó (Genger) Hermin, énekesnő, sz. 1863-ban. Színésznő lett 1884. okt. 1-én, Nagy Vincénél. 1889-ben Szegeden primadonna.

Garzó Zsigmond, tenorista, előbb a Nemzeti Színház kardalos-tagja, sz. 1831. szept. 17-én, Tiszavezenyén (Szolnok m.), megh. 1915. márc. 8-án, Bécsben. A Nemzeti Színháznál 1858. jún. 19-én lépett föl először önállóan a »Mártha« opera Lyonel szerepében. »Csinos külsővel bír, a színpadon otthonos, hangja igen szép és kellemes, intonációja mindig helyes, de hangja kevés terjedelemmel, kevés hordereővel bír«. (Pesti Napló.) Ez évben a frankfurti színház első énekesének szerződtette, később énektanár volt Brémában. Szakkönyvet is írt, 1884-ben.

Gascogne, fr. színműíró. Nálunk adott műve: »Katonadolog«, boh. 3 felv. Írta Sylvane-nal. Ford. Martos Ferenc. Bem. 1897. szept. 4. Vígszínház.

Gáspár Béla, színész, sz. 1893. jún. 23-án, Budapesten. Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Gáspár Endre, színész, sz. 1901. aug. 18-án, Budapesten. Színpadra lépett 1923. aug. havában.

Gáspár Etelka, színésznő, sz. 1879. ápr. 11-én, Pécsen. Színpadra lépett 1896. virágvasárnapján.

Gáspár Ilona, színésznő, sz. 1896. ápr. 1. Borosjenőn. 1926. jan. 28. házasságot kötött Csada Jánossal.

Gáspár Imre, költő, hírlapíró, sz. 1854. febr. 24-én, Nagycsalomján (Hont m.), megh. 1919. aug. 19-én, Budapesten. Iskoláit Besztercebányán és Pesten végezte, 1872-ben hírlapíró lett. A Marseillaise-t ő fordította magyarra. A »Pesti

Napló» belmunkatársa volt és színészeti szakcikkeket is írt.

Gáspár Iván, színész, sz. 1892. ápr. 20-án, Székesfehérvárt. Színpadra lépett 1920. szept. havában.

Gáspár (Gasparik) Jenő, színigazgató, sz. 1843. márc. 10-én, Szomolnokon (Szepes m.), megh. 1905. okt. 26-án, Miskolcon. Színészé lett 1860. márc. 1-én, mint a szerelmes és társalgási szerep kör betöltője, Horváth Györgynél, Békésgyulán, hol első szerepe Sólom mester volt, »Bánk bán«-ban. 1870. júl. 10-én színigazgató lett. 1886-ban a bácskai Topolyán megüli 25 éves jubileumát. Ezután Miskolcon telepedett meg, ahol csekély nyugdíjából éledegelt. Első neje: Gaál Amália, színésznő, Nyíregyházán »méreg által vetett véget életének (1871. okt. 9.), még pedig a színpadon, a közönség előtt üríté ki a halálos italt, midőn »Delila«-ban azt a szerencsétlen leányt ábrázolta, kit kedvese elhagy. Játékát oly természeti hűség kísérte, hogy nemcsak a közönségre, de a színészekre is meglepő hatást gyakorolt. »Borsod«, (Miskolc) 1871. okt. 26. sz.) 26 éves volt. — Második neje: Pázmán (Bizik) Franciska, színésznő, sz. 1885-ben, Nagyrőcén. Színipályára lépett 1873. máj. 10-én, Károlyi Lajosnál. A pályán 25 évig működött, majd 1905. aug. 1-én nyugdíjba ment. Elhunyt 1915. dec. 20-án, Miskolcon. Gyermekai: Jenő, színész, (l. o.) Amália, színésznő, sz. Nagyszentmiklóson, Kálmán, színész, (l. o.) Ilona, színésznő. (l. o.).

Gáspár Jenő, színész, sz. 1875. jún. 26-án, Hatvanban (Heves m.). Atyjánál, Gáspár Jenő színigazgatónál kezdte pályafutását. Már 15 éves korában gyermekszerepeket, azután siheder, később komikus szerepeket játszott. Későbbi igazgatói: Miklóssy Gábor, Mezey Kálmán, Szabó Ferenc, Balla Kálmán, Palágyi Lajos, kinél megünnepelte 30 éves jubileumát. Később Komjáthy János, Sebestyén Géza és Sebestyén Mihály voltak az igazgatói. Neje: Pálóczy Katalin, színésznő, sz. 1890. febr. 8-án, Hajdunánáson, megh. 1924. aug. 3-án, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1913. szept. havában.

Gáspár Jenő, színész, sz. 1876. okt. 15-én, Szentgyörgyábrányban (Szabolcs m.). Színipályára lépett 1912. jún. havában.

Gáspár Jenő, író, sz. 1894. nov. 16-án, Szentléleken (Udvarhely vm.), régi székely nemes családból. A gimnázium elvégzése után teológiát hallgatott. 1913-ban az »Élet« c. fővárosi szépirodalmi napilap közölte húsz költeményből álló »Memnon vagyok a sivatagban« c. versciklusát, amely feltűnést keltett, úgy, hogy a lap szerkesztője, Andor József, külön méltató cikkben emlékezett meg a fiatal pappóétáról. Versei ezután az »Élet« folyóirat egyes számaiban igen gyakran jelentek meg. 1916. őszén a budapesti egyetemen a bölcsészeti karra iratkozott be. 1918-ban, a forradalom kitörése után jelent meg a »Petronius búcsúdala« c. allegóriája, amelyet a Területvédő Liga százezer példányban nyomtatott ki. Az egyetem elvégzése után két éven keresztül a fővárosban tanárkodott. 1921. óta az »Új Nemzedék« c. napilap szerkesztőségének a tagjai. A lapnál publicisztikai és kritikai munkásságot fejt ki. Három éven át a lap helyettes szerkesztője is volt. Ebben az időben szélesedett ki irodalmi munkássága is. Első kötete 1923-ban jelent meg »Örök hárfa« címmel. Ebben a kötetben költészetének legjavát foglalta össze. Ugyanabban az évben jelent meg »Sikolt a föld« c. regénye, majd 1924-ben a »Ciklon« c. regénye. 1924-ben az a kitüntetés érte, hogy a »Petőfi Társaság« tagjai közé választották. Ettől az időtől kezdve úgy is mint lírikus, úgy is mint elbeszélő dolgozik a napisajtóban és a szépirodalmi lapokban. Elbeszélései és versei az »Új Nemzedék«-ben, »Nemzeti Ujság«-ban, »Napkelet«-ben, »Élet«-ben és »Képes Krónika«-ban jelennek meg. Színikritikáit az »Új Nemzedék«-ben és a »Magyar Kultúra«-ban írja. 1925-ben hagyta el a sajtót »A kék sziget« c. szimbolikus regénye, amelyet spanyolra és németre is lefordítottak. 1926-ban jelent meg »Szonáta« c. regénye. Legújabb regényei: »Bibora«, »Az aranypáva« és »Az Isten városa«. Most dolgozik »Piáno« c. verskötetének összeállításán. A »Petőfi Társaság« 1927-ben titkárává választotta meg.

Gáspár Kálmán, színész, sz. 1882. júl. 17-én, Túrkevény (Jásznagykúnszolnok m.). Színpadra lépett 1900. ápr. havában. — Neje: Hegyi Etel, színésznő, sz. 1886. márc. 26-án, Aradon. Színipályára lépett 1907-ben. 1927-ben nyugdíjba ment.

Gáspár László, színész, sz. 1896. máj. 30-án, Budapesten. Színpadra lépett 1922. jan. havában.

Gáspár Marianne, színésznő, sz. 1904. jan. 22-én, Budapesten, megh. öngyilkosság folytán, 1928. dec. 17-én, Budapesten. 1926. szept. havában Székesfehérvárott kezdte a pályát. Innen Gulyás Menyhért társulatához szerződötték szubrettnék, majd kivált a társulat kötelékéből, miután nagyobb városban kívánt működni, azonban nem tudott elhelyezkedni s efeletti elkeseredésében öngyilkosságot követett el.

Gáspár Mihály dr., áll. reálgimnáziumi tanár, sz. 1879-ben, megh. 1926. szept. havában, Budapesten. Az összeomlás előtt a pozsonyi főreáliskola tanára volt. Mint zeneszerzőt is ismerték. Több operettje a pozsonyi színházban nagy sikerrel került színre.

Gáspár Miklós, színész, sz. 1901. szept. 2-án, Debrecenben. Színpadra lépett 1923. máj. havában.

Gáspár Pál, színész, sz. 1860-ban, Kunszentmártonban (Jásznagykúnszolnok m.). Színpadra lépett 1885. okt., saját igazgatásánál.

Gasparone. Operett 3 felv. Írták Zell és Genée. Ford. Radó Antal. Zen. szerz. Millöcker Károly. Bem. 1884. ápr. 25. Népszínház. Szereposztása: Carlotta: Hegyi Aranka; Baboleus Naconi: Solymossy Elek; Sindulfo: Szabó Antal; Erminio: Vidor Pál; Luigi: Magyar; Benozo: Gergely József; Sora: Pálmay Ilka; Zenobia: Aranyosiné; Marietta: Vidor Pálné.

Gassi Ferenc, hőstenor, sz. 1850-ben, Pesten, megh. 1896. ápr. 13-án, u. o. Dúsgazdag patricius családból származott.

Atyja Glatz Ferenc, ügyvéd. Iskoláit a fővárosban végezte; jogot tanult (és zenét is), 1871-ben dr. juris lett. A zeneszerzésben Mosonyi Mihály volt a mestere. 1873-ban Richter János ösztönzésére kezdett énekelni. Párizsban Roger tanítványa volt és csakhamar elszerződött a nagy operához 40.000 franknyi fizetéssel. Wagner Richárd őt szemelte ki a bayreuthi minta-előadásokra, Siegfried szerepére. Mint »Troubadour« fel is lépett Párizsban és nagy sikert aratott. A társulat azonban feloszlott, erre hazajött, itt 1878. máj. 16-án bemutatkozott a Nemzeti Színházban, az »Aida« o. opera Radames szerepében, miről az »Ellenőr« ezt a kritikát írta: »A fiatal atléta természetű tenorista hazánkfia hangja egyike a legszebbeknek e nemben. Mélysége a bariton erejével bír s ha a magasabb vételekben az erőltetés némi nyoma is látszik, csengő, érces, szép hang az. Középhangjai erősek, de mellette lágyak, érzelmesekek.« (Május 17-iki szám.) 1879. okt. 1-től 1884. márc. 31-ig tagja volt a Nemzeti Színháznak, majd 1886-ig az új Operaháznak, melynek fényes megnyitása alkalmával a »Lohengrin« címszerepét kreálta, s mint Wagner-énekes aratta a legtöbb sikert. Főbb szerepei voltak: Lucióban: Edgar; Faust; Atalában: Sarcász; Herodiásban: János; Hugonottákban: Raoul; István királyban: Sebős stb. mind-mind megannyi dicsőségteljes est, ragyogó diadal volt. Mint operaénekest ismerte őt csaknem egész Európa, de ami a művészi kvalitások fölé helyezte G-t, az az ő rendkívüli műveltsége, széles látóköre és nagy világismerete volt. Szellemes causeur is volt és azon kisszámú színészek egyike, akik vagyont is tudtak gyűjteni; a francia nyelvet a legklasszikusabb formában beszélte, de tökéletesen értette az olasz, spanyol, portugál és angol nyelvet is. 1884. jan. 13-án a spanyol király az Izabella-rend lovagkeresztjével tüntette ki. 1891-ben a perui köztársaság budapesti konzulja lett. — Neje: Janicsáry Irén.

Gastineau O. (gasztinó), fr. színműíró. Nálunk előadott színműve: »Pálinka«, fr. népszínmű 5 felv. 8 képben. Zola regénye után. Társsz. W. Busnach. Ford. Rákosi Jenő. Bem. 1882. jún. 24. Nép-

Gabányi István

Gabányi László

Gábor Dezső

Gábor József

Gábor Mara

Gács Lilla

P. Gaizler Lola

Galamb Sándor dr.

Gallai Nándor

Galetta Ferenc

Gál Ferenc

Gálosiné Bussay Clarise

Gál Gyula

Gálosi János

Gálosi Zoltán

színház. (Ebben — Coupeau szerepében — aratta egyik legnagyobb sikerét Halmi Ferenc.)

Gaszner Boriska, a Magy. Kir. Opera magántáncosnője volt 1900—1902-ben.

Gáth Viktor, színész, sz. 1901. aug. 24-én, Budapesten. Színpadra lépett 1924. júl. havában. Jelenleg tekintélyes filmrendező Berlinben.

Gáthi Margit, (Gitta), színésznő, sz. 1894. szept. 19-én, Budapesten. Színpadra lépett 1912. aug. havában.

Gáthy Ágoston, író. Munkája: »A szegény és gazdag«, dráma. Ford. Souvestre Emil után. Bem. pesti vakok intézete javára, 1838. febr. 19-én, a pesti német színházban.

Gáthy György Kálmán, színész, sz. 1873. jan. havában, Beregszászon, megh. 1919. márc. 13-án, Máramarosszigeten. A színiakadémiát elvégezvén, 1898. okt. havában lépett színpadra, Leszkay Andrásnál. 1908—1911-ig Kolozsvárt, 1911-ben Budán működött, Krecsányi Ignác társulatánál. Behízelgő hangú bariton énekes volt. Főbb szerepei: Göndör Sándor (Falurossza), Csillag Pál (Piros bugyelláris), Bagó (János vitéz) stb. A világháborút mint tiszt küzdötte végig. 1918. szept. havában nyugdíjba vonult. — Neje: Dulich (Perczel) Mariska, színésznő, sz. 1876. febr. 2-án, Szabadkán. Színpadra lépett 1894. márc. 17-én, Bátorossy Endrénél.

Gáthy János, író. Fordítása: »Turan-dot«, tragikomédia 5 felv. Írta: Schiller Frigyes. Bem. 1836. ápr. 17-én, Budán.

Gáti Győző, színész, sz. 1892. febr. 9-én, Budapesten. Színpadra lépett 1919. jan. havában.

Gaubier Albert, a Magy. Kir. Operaház ballet-mestere, lengyel származású, sz. 1903-ban, Varsóban. Lobojo híres orosz balettmester tanítványa. Megvált az Operaháztól 1929. jan. 5-én.

Gaude uram. Az »Actio curiosus« c. régi szmü (1678.) főalakja. (V. ö. Actio curiosus).

Gauthier (gotjő) Margit, dráma 5 felv. (Lásd: Kaméliás hölgy.)

Gauthier (gotjő) Mme, fr. színésznő, 1910. ápr. 7-én, a Magyar Színházban játszotta a Fácántyúkot a »Chantecler«-ben, a párizsi Porte-Saint Martin egyik társulatával.

Gavallér-színész. Régente így hívták a bonvivant-színészt. (L. o.)

Gavault (gavol) Paul, fr. vj-író, sz. 1867-ben, Párizsban. Tanulmányai végzetével újságíró lett és később színműírással foglalkozott. Magyar színpadon bemutatott színdarabjai: »A Barnett-lányok«, operett 3 felv. Zen. szerz. Louis Varney. Ford. Makai Emil. Bem. 1899. ápr. 8. Magyar Színház. »A tűzoltó«, énekes boh. 3 felv. Társz. Cottens. Ford. Béldi Izor. Zen. szerz. Louis Varney. Bem. 1899. szept. 29. Népszínház. »X. asszony«, boh. 3 felv. Társz. Berr. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1902. máj. 23. Vigszínház. »Lámpa az ablakban«, boh. 3 felv. Ford. Komor Gyula. Bem. 1902. júl. 15. Fővárosi Nyári Színház. »Dupont«, boh. 3 felv. Társz. Berr. Ford. Góth Sándor. Bem. 1903. jún. 1. Vigszínház. »A csodagyermek«, boh. 3 felv. Társz. Charvay. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1903. okt. 30. U. o. »Flirt nagysám«, szmü 3 felv. Társz. Berr. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1903. nov. 25. U. o. »Kisvárosi botrány«, boh. 3 felv. Társz. Ordonneau. Ford. Bálint Dezső. Bem. 1906. máj. 25. Népszínház. »A válás útjai«, vj. 3 felv. Ford. Salgó Ernő. Bem. 1906. dec. 1. Vigszínház. »Josette kisasszony a feleségem«, vj. 4 felv. Társz. Charvay. Ford. Góth Sándor. Bem. 1907. okt. 5. U. o. »A kis cukros«, vj. 3 felv. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1910. febr. 3. U. o. »Nulla úr«, boh. 3 felv. Társz. Mouèzy Eon. Bem. 1911. okt. 11. Városligeti Színpark, Góth Sándor fordításában. »Mindenütt jó«, vj. 3 felv. Bem. 1912. máj. 4. Vigszínház. »A mumus«, vj. 4 felv. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1913. márc. 29. U. o. »A telefon«, boh. 3 felv. Társz. Berr. Ford. Adorján Andor. Bem. 1913. ápr. 12. U. o.

Gavotte, fr. (gavott) régebbi tánc-zenedarab; fr. nemzeti tánc, 2/2 ütemben, mérsékelt gyorsasággal.

Gay, hannoveri kir. udv. színész, sz. Pesten. 1834. aug. 2-án lépett fel először a német színházban, mint Lord Ruthwen a »Vampyr« c. daljátékban. Irta Marschner. »Kellemes — ha mindjárt nem elég hangos — bariton szava s jeles előadása által többízben, leginkább pedig a második felvonásban nagy számmal volt hallgatójiban különös meglepetést vala képes gerjeszteni, miért őt a zajos tapsok s többszöri előhívások méltán jutalmazák.« (Honművész, 1846—63. szám.)

Gazdag Ambrus, színész, előbb a Nemzeti Színház karénese, színipályára lépett 1862-ben. Később mint tenorista működött az intézetnél, ahonnan azonban 1875. máj. havában eltávozott.

Gazdácska Lajos, színész, sz. 1879. jan. 15-én, Budapesten. Színpadra lépett 1900. virágvasárnapján. A Vigszínház színésziskoláját végezte, innen vidékre került, majd az Operaház szerződtette az énekkarba. — Neje: Fenyvesi Ilona, színésznő, sz. 1887. márc. 2-án, Miskolcon. Színipályára lépett 1904-ben. (1908. okt. 29-én volt a házasságuk.)

Gazdy Aranka, drámai színésznő, sz. 1879. febr. 23-án, Tatán. Atyja kir. járásbíró. A Színészakadémia elvégzésével, 1898-ban kezdte meg a pályáját Székesfehérvárra. Utána Kolozsvárra, Pozsonyba stb. szerződött. A vidéki színházak általánosan ismert művésznője. 1904. július havától egy ideig a Népszínház tagja volt. 1910. dec. 17-én férjhez ment és Debrecenben elbúcsúzott a színpadtól. Férje halála után ismét visszatért a színpadra. 1929-ben az Új Színház művésznője.

Gázgyári Színház. Budapesten, a III. kerületben, a székesfővárosi gázművek épületében volt. 1924-ben Kaposi Ernő volt az igazgatója.

Gazsi Mariska, színésznő, sz. 1879-ben, Nagyhasánsban (Baranya vm.). Atyja: G. Sándor, anyja: Vajda Mária. A Bártfai—Solymossy—Fülöp-féle gyakorló színésziskolának volt a növendéke. Előbb vidéken játszott, majd a Népszínház énekesnőjévé lett, ahol 1893. márc. 4-én lépett fel először a »Déliabók« c.

népsz. Erzsike szerepében. Nagy sikere volt a »Két tacsó«, »Piki gróf«, »Az ördög mátkája«, »A nagymama« stb. darabban. 1903-ban a Vigszínházhoz szerződött, ahol a társalgási szerepekben, majd drámai szerepekben is (»Takarodó«-ban mint Klára) nagy sikerei voltak. 1921-ben a Renaissance Színháznál működött, innen azonban ez év jún. 7-én megvált és újra visszaszerződött a Vigszínházhoz, sok nagy sikerének régi hajlékába. Főbb szerepei: Sallicelné (Önagysága örngyala), Ramberg Hilda (Aranypatkó), Boriska (Falu rossza), Zsuzsika (Amit az erdő mesél), Szalánczy Izabella (Pótlás kisasszony), Ági néni (Noszty fiú esete), Olga (Alvó férj), Etel (Világba jönni), stb. Férje: Porzolt Kálmán, író. (L. o.)

Gazsó Margit, színésznő, sz. 1862-ben, Szegszárdon. Színpadra lépett 1882-ben, Miklóssy Gyulánál.

Gebauer Ferenc, színész, sz. 1891. szept. 5-én, Székesfehérvárra. Színpadra lépett 1922. júl. havában.

Gebler Tóbiás báró, osztrák drámaíró, sz. 1726. nov. 2-án, Zeulenrodán, megh. 1786. okt. 9-én, Bécsben. Magyar színpadon játszott színművei: »Klementina, vagy a testamentom«, színj. 5 felv. Ford. Hatvany István. Bem. 1790., majd 1792. máj. 10. és jún. 2. Pesten is színre került. (Fordította még ifjabb Ráday Gedeon gr. is, 1790.) »Az Ozmondok, avagy a két helytartó«, dr. 5 felv. Ford. Kázinyczy Miklós. Bem. 1793. márc. 16. Pesten.

Gecző János, kir. táblai tanácselnök, Marosvásárhelyt. Színműve: »Bukow és a mádéfalvi veszedelem«. Bem. 1880. dec. 7., Marosvásárhelyt, Székelyfi álnéven. (Ez a darab a vidéki színtársulatok kedvelt műsordarabja volt évtizedeken át.)

Géczy István, (garamszeghi), drámaíró, az Orsz. Színészegyesület titkára, a Petőfi Társaság tagja, a »Színészek Lapja« szerkesztője, sz. 1859. máj. 11-én, Alsóábrányban (Borsodm.), ahol édesatyja földbirtokos, majd 1867-ben Borsod vármegye főszolgabírája volt. (A család nemességét 1212-ben kapta.) Középiskoláit Budapes-

ten és Kassán végezte, majd művészi hajlamai a festői pályára vitték; 1878-ban a budapesti mintarajztanoda növendéke lett. Családja anyagi romlása után a pályát a színészzel cserélte fel és 1880. máj. havában színész lett Szathmáry Károly budai színtársulatánál. 17 évig működött mint aktív színész a vidéken, legnagyobb részt apró vándortársulatoknál. Bejárta az egész országot és ezenközben jelentkezett nála az írói hajlam. 1896-ban megnyerte a Ruszt József által kitűzött népszínházi milléniumi díjat a »Gyimesi vadvirág« c. népszínművével (bem. 1897. márc. 9., Népszínház), amely nevét egyszerre országsszerte ismertté tette. (50-ik előadása: 1898. ápr. 30.) Ekkor a Népszínház hivatalnokává lett, Vidor Pál igazgató haláláig. 1908-ban megválasztották az Orsz. Színészegyesület hivatalnokává, majd 1912. jún. 25-én az intézet titkára lett. A világháború kezdetétől az összeomlásig mint a budapesti önkéntes őrsereg parancsnoka teljesített szolgálatot és megkapta az aranyérdemkeresztet a vitézségi érem szalagján. 25 éves írói és 40 éves színészi jubileumát 1920. aug. 24-én ülte meg a Budai Színkörben, a »Gyimesi vadvirág«-ban. 1921. márc. 12-én megválasztották a Petőfi Társaság tagjává. — Első neje: Bogdányi Farkas Mária, színésznő, sz. 1854-ben, megh. 1908. máj. 30-án, Budapesten. Második neje: Szentessy Juliska, kivel 1910. jún. havában lépett házasságra. Színművei ezek: »Le számolás«, népsz. 3 felv. Bem. 1897. febr. 25. Kisfaludy Színház. »A geleji kis király«, népsz. 3 felv. Bem. 1897. máj. 7. Fővárosi Nyári Színház. »Az ördög mátkája«, népsz. 3 felv. 1897. nov. 4. Népszínház. »A fekete rigó«, népsz. 3 felv. 1898. »A Sárdy-ház«, népsz. 3 felv. 1899. máj. 12. Fővárosi Nyári Színház. »Az anyaföld«, szmü. Bem. 1900. márc. 30. Magyar Színház. »Amit az erdő mesél«, népsz. 3 felv. Zen. szerz. Mocsári Imre. Bem. 1900. szept. 26. Népszínház. »Három góbé«, operett 3 felv. Zen. írta Borsay Soma. »Az erősebb«, parasztdráma 1 felv. Bem. 1902. márc. 11. Vigszínház. Mint zenedramát Vincze Zsigmond zenéjével bemutatták a Magy. Kir. Operaházban, 1924. márc. 29-én. »A régi szerető«, népsz. 3 felv. Zen. szerz. Húvós

Iván. Bem. 1902. máj. 16. Népszínház. »Rodostó«, tört. szmü. Társsz. Lampérth Géza. Bem. 1903. Vigszínház. »Csokonai Vitéz Mihály«, szmü. 1903. ápr. 13. (Ezzel a darabbal nyitotta meg Szalkai Lajos az Új Színházat, Budapesten.) »A kísértet«, népsz. 3 felv. Bem. 1903. máj. 22. Népszínház. »Az apostol«, dráma a munkáséletből. Társsz. Hegedüs Gyula. Bem. 1904. febr. 26. U. o. »Az ördög bibliája«, parasztdráma. Társsz. Hegedüs Gyula. »Jótekonny asszonyok«, vj. 1 felv. A »Temesvári Hírlap« vígjáték-pályázatán díjat nyert. Bem. 1905. ápr. 7. Temesvár. »Enyészet«, szmü 3 felv. Társsz. Hegedüs Gyula. Bem. 1905. ápr. 29. Nemzeti Színház. »Tévelygők«, népsz. 3 felv. 1908. szept. 14. Kolozsvár. »A toloncházban«, népdrama 3 felv. Bem. 1909. febr. 4. Városligeti Színkör. »Kazárföldön«, énekes szmü. Társsz. dr. Kiss Arnold. Bem. 1910. aug. 6. Kolozsvár. »A nemzetes asszony«, vj. 3 felv. A debreceni Csokonai-Kör pályázatán 1000 K jutalmat nyert. Bem. 1912. ápr. »A mariselli malom asszonya«, népsz. 3 felv. Bem. 1918. máj. 21. Kolozsvár. »Mátyás szerelme«, tört. dalosjáték, 3 felv. Zen. szerz. Stephanidesz Károly. Bem. 1921. okt. 31. Várszínház. »Petőfi«, szmü 8 képen. Társsz. Szávay Gyula. Bem. 1922. dec. 9. U. o. »Lavotta«, dr. 4 felv. Társsz. Szávay Gyula. Bem. 1923. szept. 16. Budai Színkör. »Dózsa György« és »Martinovicsok« c. drámája akadémia díjat nyert. Társsz. Szávay Gyula. (Ezek nem kerültek színre.) Kéziratban: »Kispál Márton úri háza«.

Gedenk József, katonai karmester. Színpadi munkája: »Nászút Afrikába«, operett 3 felv. Szöv. írta Hentze Vilmos. Bem. 1912. febr. 1. Ujpesten.

Gedeon Alajos dr., iskolaigazgató, sz. 1875-ben, Alsómecenzéfen (Szepesm.), megh. 1926. márc. 2-án, Makón. Előbb az ungvári reál-, később a makói reál-gimn. igazgatója. Értékes könyvet adott ki 1899-ben, Budapesten, »Csiky Gergely mint drámaíró« címmel.

Gedő Gusztáv, színész, sz. 1882. aug. 10-én, Magyaróváron. Színpadra lépett

1905. szept. havában, Pozsonyban. Nagyön értékes színészegyéniség volt. 1911-ben Miskolcon megvált a színésztől és bankhivatalnok lett. A világháborúban 1916-ban hősi halált halt.

Geiger Albert, zeneszerző, sz. 1838-ban. Már kora ifjúságában foglalkozott zenével Sárvárott, Nyitra megyében, ahol született. Onnan Bécsbe került és mint 18 éves ifjú maga kereste a kenyerét. Munkái: »Askaari«, opera. »Koldus és királyfi«, opera, »Bianka«, opera; színre került Kolozsvárott 1905. márc. 6-án.

Geisler Pál, német zeneszerző, megh. 1919. ápr. havában, Berlinben. A 80-as években európai körútjára kísérte Neumann Angelo Wagner-társulatát és ekkor megfordult Budapesten is, karmesteri minőségben. Tanító-mestere a dirigálásban a magyar születésű Seidl Antal, elvitte később magával a béreai városi színházhoz, amelyenél poseni meghívásáig igen értékes művészi munkát végzett.

Geistinger Mária, osztrák operett-primadonna, sz. 1836. júl. 26-án, Grácban, megh. 1903. szept. 30-án, Klagenfurtban. (Atyja orosz udvari színész volt.) Működött Berlinben, Boroszlóban, Posenben, Königsbergben, Rigában. 1865-ben az An der Wien Theater tagja lett, majd a 70-es években Lipcsébe szerződött. Nálunk a Gyapjú uccai német színházban több ízben vendégszerepelt. (1876. nov. végén és dec. 1-én, dec. 19-én, stb.)

Gelléri Andor, hírlapíró, sz. 1901-ben, Makón. Iskoláinak elvégzése után 1919-ben a »Szegedi Friss Ujság« munkatársa, 1920-ban a »Szegedi Színházi Ujság« szerkesztője, 1923-ban a lapot »Országos Színházi Revü«-vé alakítja át és sokat foglalkozik az egész magyar színészettel. 1924. óta a »Színházi Élet« munkatársa.

Gelléri Mór, az Orsz. Iparegyesület igazgatója, sz. 1854. jan. 14-én, Apátfalván (Csanádm.), megh. 1915. szept. 1-én, Budapesten. Gimnáziumi tanulmányait Szegeden végezte. A magyar ipar fellendítése körül nagy érdemeket szerzett. Már 16 éves korában kezdte meg

irodalmi munkásságát a szegedi lapokban. Színpadi munkája: »Két úr egy lakásban meg nem fér«, vj. 1 felv. Bem. 1876. dec. 4-én, Szegeden. Leánya Lakatos László (l. o.) író felesége.

Gellert Christian Fürchtegott, német költő, sz. 1715. júl. 4-én, Hainichenben, megh. 1769. dec. 13-án, Lipcsében. Meséi a leghíresebbek, de az irodalom egyéb ágaiban is sokra becsült munkásságot fejtett ki. Magyar nyelven »A pántlika« c. pásztori játéka jelent meg. Szentjóni Szabó László fordításában. (Orpheus, 1790.)

Gellért András, színész, sz. 1902-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1924-ben.

Gellért Ármán, színész, sz. 1888. szept. 5-én, Iglón. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Gellért Irén, színésznő, sz. 1896. jan. 7-én, Nagybányán. Színpadra lépett 1929. jan. havában.

Gellért Lajos, színész, sz. 1885. nov. 5-én, Irsán. A Színészakadémia elvégzésével 1907-ben kezdi pályáját vidéken. Ugyanezen évben a Thália-társaság tagja. 1912-ben az Uj Színpadnál működik, onnan ismét vidékre megy. 1915-ben Bárdos Artur a Modern Színpadhoz szerződteti. 1916-ban a Belvárosi Színházhoz hívták meg, 1924. máj. havában a Renaissance Színházhoz szerződtett. 1925—26-ban újra a Belvárosi Színház tagja. 1925-ben itt nagy sikert ért el a »Szerelem és halál játéka« c. drámában, mely alakításáról Szász Zoltán ezeket írta: »Amit itt nyújt, mindenesetre a legnagyobbak közé tartozik mindama színpadi produkciók közt, amit magyar színészekről évek óta látni lehetett.« (»Magyarország«, 1925. december 24.) 1928-ban az Uj Színház tagja. (Itt többek közt a »Dybuk«-ban nagy sikert ér el mint Mesuláh.) Főbb szerepei: Az öreg (Ismeretlen katona), Kurt (Haláltánc), Balázs (Nőé bárkája), Hugó (Három csésze tea), Balogh Kálmán (Patika), Leeds professzor (Különös közjáték), Pascal (Politikusok), Adolphe (Mámor), Demelin (Negyvenéves asszony), Ember Sándor (Holnap

reggel), Magister (A vörös malom), stb. Színműve: »Kvartett«, házassági gúnyjáték 3 felv. Társsz. Somlár Zsigmond. Bem. 1923. nov. 30. Belvárosi Színház. Írt több könyvet: »Levelek az én megholt édesanyámhoz«. Budapest, 1922. »Száz színész egy sorban«. (Karrikaturák.) Budapest. 1923. stb. — Neje: Ürmössy Anikó, színésznő, sz. 1897. aug. 30-án, Kőrmöcbányán. A Színészakadémiának növendéke volt. 1916-ban az Andrássy-úti Színházban (akkor Modern Színpad) kezdte pályáját.

Gellért Pál, színházi karmester, sz. 1879. ápr. 28-án, Budapesten. 1901. febr. hóban kezdte meg karmesteri pályáját. Mint fiatalember számtalan hangversenyt vezetett, első nagy hangversenye Budapesten a Vigadóban volt egy 70 tagú zenekarral, azóta első karmestere volt sok nagy vidéki városnak. 1916-ban az aradi színház karnagya volt. Komponált több dalt, nyitányt, egy operet: »Sátán kutyája« címen.

Gelley Ilona, karékesnő, 1894. aug. 15-től 1895. márc. 31-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Gémier (zsémié) Firmin, a párizsi Théâtre National de l'Odeon és Théâtre National Populaire igazgatója, sz. 1870-ben, Aubanvilliers-ben. 1926. dec. 16-án Budapesten a Kamara Színházban előadást tartott a színházak népszövetségéről, melynek célja és hivatása, hogy a szerzők, komponisták, színészek és szcenikusok között szerte a világon tartós szellemi és anyagi kapcsolatot teremtsen s ezen az úton előkészítse a kiengesztelődés és a pacifizmus útját a földön. G. szerint a szövetségnek minden országban lenne egy nemzeti szerve, amely az illető ország reprezentatív színházi, irodalmi és zenei szakférfaiból alakulna.

Gemmingen Ottó, német drámaíró, sz. 1755. nov. 5-én, Heilbronn-ban, megh. 1836. márc. 15-én. Magyar színpadon bemutatott színműve: »A magyar háznak atyja, vagy: a háznép«, énekesjáték 5 felv. Ford. Kelemen László. Bem. 1794. szept. 19. Pesten.

Geneé (zsené) Richárd, fr. származású német zeneszerző, sz. 1823. febr. 7-én, Danzigban, megh. 1895. jún. 15-én, Badenben, Bécs mellett. Atyja színházigazgató és énekes volt, tőle örökölte zenei tehetségét is. Előbb orvosnak készült, azonban később zenész lett. 1868-ban Bécsben színházi karnagy. Strauss János (I. o.) számára sok operett-szöveget írt. »Nanon, korezmárosné«. (1877. nov. 23. Népszínház.) »A furcsa háború« (1882. jan. 31.), »Denevér«, »Egy éj Velencében«, »A királynő csipkekendője«. Millöcker számára írt operettjei ezek voltak: »A koldusdiák«, »Apajune«, »A gascognei«, »A belleuille szűz«. Suppé Ferencel írt operettjei: »Fantanitz«, »Donna Juanita«, »Boccaccio«, stb. szövegeknek többnyire Zell a társ szerzőjük. Saját szerzeményű operettjei: »Kapitánykisasszony«, »Az utolsó mohikánok«, »A huszárok«, stb., melyek magyar színpadokon is szerepeltek.

Gené Sándor, balletmester, 1873. nyarán Miklóssy Gyula városligeti saját színházában működött, 1876. szept. 6-án mint szerződött tag első ízben lépett fel a Népszínházban. Több balletszöveget írt.

Gencz István, színész, sz. 1894. dec. 11-én, Budapesten. 1920-ban lépett a színpályára. 1923. óta rendes tagja az Országos Színészegyesületnek. Több vidéki városban működött. Egyéni erejű klasszikus előadástjei eddig a nevezetesebbek.

Generális-próba = a főpróba elnevezése a régi magyar színeszet idején a német »General-Probe« nyomán.

Genézius, (szent). Dioklécian császár idején híres színész volt. Mint ilyen a keresztényüldöző császárnak kedveskedni akarván, a kereszténységet a színpadon gúny és nevetség tárgyává tenni készült. Evégből istentelen szándékát titkolva, a keresztények közé lopózkodott s ezek körében a keresztység szertartásaival megismerkedett. Azután szindarabot készített, melyben a keresztység szentségének kiszolgáltatása mulattató, nevetséges alakban adatik elő. Ennek előadására társait is gondosan betanította. Az előre nagyszeműnek kürtölt előadáson a császár és rop-

pant néptömeg jelent meg. A színdarab kezdetén az ágyban fekvő színlelt beteg, Genéz, enyhületül a keresztség föladását kéri és azt, hogy megkeresztelkedni kíván. Erre tréfás bohózatok között megkeresztelték, mire mint felfedezett új keresztényt elítéltetés végett a császár elé viszik. Ekkor azonban kijelenti, hogy ő nem játékból, hanem valósággal akar keresztény lenni és nyilatkozata miatt a császár megkínóztatta, végül lefejeztette. E vértanúság a 286-ik évben történt, Kr. sz. u. (Alakját nálunk dr. Hevesi Sándor vitte színpadra a »Császár és komédiás« c. szmüben.) Ugyanő a hőse Felix Weingartner »Genesis« c. operájának.

Genée Richard, zeneszerző. Nálunk is színre került munkája: »Nanon, korcsmárosné«, operett 3 felv. Társszerz. Zell. Bem. 1879. nov. 23. Népszínház.

Genovéva. Bohózatos víg látványos dalmű, 4 felv., 8 képben. Szöv. írta Jaime és Trefeu. Zen. szerz. Offenbach Jakab. Ford. Latabár Endre. Bem. 1864. máj. 11-én, a Budai Népszínházban, ahol igen sokszor került színre. Személyek: Siegfried: Szilágyi Béla; Gólo: Tóth Jenő; Martel: V. Kovács József; Almanzor: Zoltán János; Arthur: Vincze János; Narcisse: Vizvári Gyula; I. tudós: Párthényi János; II. tudós: Virágh Gyula; Isoline: Hajnal Hermin; Genovéva: Víg Róza.

Genre-színész (olv. zsánr) azon színész, aki az élet mindennapi jellemeit, típusait ábrázolja.

Gépezet. (l. Színházi gépezet).

Gépfegyver működését a színpalak mögött egy erre a célra készült fa-alkotmánnyal érhetnek el. Ez tulajdonképpen egy nagyobbfajta kelepelőhöz hasonló, melynek a szelepeit ha megforgatják, fegyverropogáshoz hasonló hangot tudnak előállítani.

Géraldy (zseraldi) Lubin, operaénekesnő, atyja: Becker, anyja elzászi családból származott. Sz. Párizsban, ahol az állami konzervatóriumot járta, 22 éves korában. Előbb az Opera Comique-hoz szerződött (1915.), ahol a »Hoffmann me-

séi«-ben debütált. Innen a Nagyoperához vitték át. 24 éves korában már az Opera tagja volt. Legjobb szerepe Tosca. 1925. márc. 11-én nálunk is fellépett az Operaházban a »Faust« Margitjában. »A szép megjelenésű művésznőnek orgánuma ugyan nem egyenletes, szopránjának egyes hangjai néha fogyatékosan rezonálnak és a fortékban gyakran melléköngék zavarának, de művészi frazirozása, öntudatos és kitűnő ízlésű előadása énekrészében is hatásossá teszi produkcióját.« (»Világ«, 1925. márc. 11. és 12.)

Géraldy (zseraldi) Paul, fr. író, sz. 1885. febr. 6-án, Párizsban. Versek írásával kezdte; első drámai kísérlete »Les spectateurs« (A nézők) c. kis egyfelvonásos, kevés visszhangra talált. De újabb színdarabjai annál nagyobb hatást értek el. Első nagy sikerét az »Ezüstlakodalom« c. színművével aratta, amely hamarosan megalapította hírnevét a külföldön és melyet nálunk is nagy sikerrel adott elő a Vígszínház. »Szeretni« c. színművét a Renaissance Színház bem. 1924. december 5-én, Szini Gyula fordításában. — Neje: G. Lubin, operaénekesnő. (L. o.)

Gerbidon (zserbidon) Marcel, francia színműíró. Nálunk előadott művei: »A gyémántkőszőrű«, vj. 3 felv. Társsz. Armont. Bem. 1920. ápr. 16. Vígszínház. »A fehér egér«, komédia 4 felv. Társsz. Armont. Ford. Hajó Sándor. Bem. 1927. jan. 20. Belvárosi Színház. »Szeretők iskolája«, vj. 3 felv. Társsz. Armont. Ford. Hajó Sándor. Bem. 1928. máj. 11. U. o.

Gere Zsigmond (bőnyi), színész, volt főhadnagy, sz. 1881. jan. 10-én, Kiskőrösön, megh. 1926. aug. 23-án, Esztergomban. Két évig joghallgató volt, majd a Színészakadémiára iratkozott, melynek bevégeztével 1904. ápr. 1-én színésszé lesz Balla Kálmánnál. 1909-ben a Magyar Színházhoz szerződött, ahol tizenöt esztendő telt és epizód szerepekben többször kiténtette magát. Nyaranta kis fürdőhelyeken működött kis társulataival, később műkedvelői előadások betanításával foglalkozott. »Színészhistóriák« címmel könyvet írt a színész-életből. (Budapest, 1912.) — Neje: Hadrik Anna (l. o.), színésznő.

Gerecs János, énekesszínész, sz. 1843. szept. 4-én, Izsákon (Pestm.) Színpadra lépett 1885. szept. 1-én, Havi Mihálynál, Hódmezővásárhelyt. Innen Kolozsvárra ment, ahol 1875-ig működött. Közben megfordult Aradon (1860. őszén), tavaszra Takács Ádám igazgatónál játszik, innen Reszler István hívja meg a debreceni színházhoz, ahol mint operai hőstenor kiváló hírnévre tesz szert. 1866-ban Szabó Józsefhez szerződött, de miután ez a társulat Veszprémbe feloszlott, lemondott a színpályáról és a veszprémi székesegyházban énekes lett. 1867-ben újra színész lesz, Debrecenben. De a küzdést meguntván, 1878. július havában végleg lemond a pályáról, miután a pestmegyei Nagykátán kántornak választják meg. Szerepei: Don Ricardo (Ernani), Ottokár (Bűvös vadász), Pygmalion (Szép Galathea), Alphonzo (Zampa), stb. — Neje: Melles Liska, opera- és operetténekesnő, sz. 1836-ban, Pesten, megh. 1902. febr. 17-én, Nagykátán. Atyja takarékpénztári tisztviselő volt. Fiatal leány korában, 1860-ban, tanulmányai befejeztével Drezdába szerződtek, egy év múlva, 1861. virágvasárnapján, Follinusz János Kolozsvárra szerződtette, 1863. szept. 28-án Nagyváradon játszott (először), ez év telén Prágába távozott, de 1867-ben újra visszajött Kolozsvárra, ahonnan a következő év tavaszán megvált rövid időre. 1870-ben ismét itt találjuk, 1875-ig, amikor is Debrecenbe kap meghívást. Itt ismerkedett meg férjével. 1876-ban rövid időre a pozsonyi német színház tagja volt. Midőn férje megvált a színpadtól, ő is visszavonult. Az egykori kritika dicséri szép hangját, ízléses előadását.

Gerenday Antal, pesti szobrász, 1818-ban született, megh. 1887. aug. 7-én, Piskén (Esztergom m.). Ő készítette Egressy Béni, id. Lendvay Márton síremlékét 1859-ben, 1860-ban pedig Szentpétery Zsigmond és Hegedűsné Bodenburg Lináét.

Géresi Kálmán, ev. ref. főiskolai tanár, tankerületi főigazgató, sz. 1841. dec. 25-én, Visk községben (Máramaros vm.), hol atyja lelkész volt. Tanult Debrecenben és Pesten. 1874 óta Debrecenben tanár volt, ahol 1921. jan. 29-én elhunyt. Mun-

kája: »A debreceni színészet vázlatos története«. Debrecen, 1898. »A színészet története Debrecenben« c. dolgozata megjelent a »Debrecen Szab. Kir. Város Egyetemes Leírása« c. munkában. 1882.

Gergely Giza, operetténekesnő, sz. 1875. júl. 9-én, Budapesten. Énektanulmányait Bécsben végezte kiváló mestereknél: Kremser karnagynál és Friedrich tanárnénál és itt lépett fel először, amikor Betty Stoján helyett, aki mint szerződés-szegő Olaszországba távozott, nagy sikerrel ugrott be a primadonna szerepébe. Fővárosi színpadokon többször vendégszerepelt, majd Aradon, Szegeden és Kolozsvárra távozott a régi magyar, francia és bécsi operettek vezetőszerepeiben. Amióta férjhez ment Jankó Jánoshoz, egykori kollégájához, visszavonult a színpadtól, de még többször fellépett jótékony célra.

Gergely Gizella, színésznő, sz. 1894. febr. 4-én, Budapesten. Színésznő lett 1913. nov. havában.

Gergely István, műbíró, író és publicista. Kritikus volt az Operaháznak (»Budapesti Napló«), Vígsháznak, Magyar Színháznak és Belvárosi Színháznak, (8 Órai Ujság és Nemzeti Ujság). Azonfelül napilapokban, hetilapokban és folyóiratokban számtalan drámai és színházi esszét írt, nemkülönben sok színész-tanulmányt és életrajzot, (Szamosi Elza, Burián Károly, Bertram Theodor, Takács Mihály stb.) amiket részben németre és olaszra is fordítottak. Kritikai stílusát éles judicium és tömör világosság jellemzi. Gergely István fordításában adták elő Dormann Félix: »Leányok és legények« (Ledige Leute) c. 3 felv. életképét, a Magyar Színházban, 1903. jan. 30-án.

Gergely József, tenorista, sz. 1857-ben. Atyja G. Ferenc, anyja Ujvárossy Anna. Egy ideig Veszprémi Jenő színtársulatánál működött; 1881. szept. 1-én fellépett Kolozsvárra »A csikós« Andris szerepében. 1884. ápr. 1-én a Népszínház kötelékébe lépett, majd öt év után újra Kolozsvárra ment, azután a budapesti Városligeti Színkörben működött. 1897-

ben Pesti Ithász Lajos szabadkai társulatának egyik jeles tagja volt; itt ez év nov. 24-én önkézzével vetett véget életének.

Gergely Lajos, színész, sz. 1876. okt. 9-én, Egerben. Színpadra lépett 1904-ben. Mint szerelmes színésznek jó neve volt a vidéki társulatoknál. Később a hivatalnoki pályára lépett.

Gergely Márton, színész, sz. 1850. nov. 3-án, Gyergyószentmiklóson. Színész lett 1879. aug. 1-én, a Népszínháznál.

Gergelyffy Gábor dr., rendőrtanácsos, író, sz. 1880-ban, Marosvásárhelyt. Iskoláit ott végezte. Jogi tanulmányai elvégzése után különböző pályákon kísérletezett, míg végül a rendőrségnél maradt. Diákkorában színész akart lenni. A háború idejét a harctéren töltötte, ahonnan visszatérve, intenzívebben foglalkozott az irodalommal. Újpesten a »Gyermek« c. színművével (1925. dec. 17.), majd a Teréz körúti Színpadon (akkor Forgács Rózsi, a Nemzeti Színház volt tagjának Kamaraszínháza) »Fereteg« c. színművével (1926. ápr. 17.) volt igen szép sikere. A Jardin színpadán »Strandbetyár« c. operettje került színre. Társsz. Koltai Zoltán és Hetényi Heidelberg Albert. 1929-ben két nagyobb színpadi munkán dolgozik. Filmszenáriumi: »Szívek keresztezése« és a »Magyar Rin-Tin-Tin«, az ország nagyobb mozisínházaihoz kerültek színre. Verses kötete: »Hozzátok szölk...« címmel jelent meg, »Akácillat« c. kottásfüzete a Rózsavölgyi és Társa cégnél jelent meg. Több gramofonlemez van forgalomban. Budapesten és az ország nagyobb városai-ban több szerzői estét rendezett.

Gerhárt György, (királyfalvi), hírlapíró, sz. 1834. dec. 21-én, Dacsókeszin (Hont m.). A gimnáziumot Veszprémben járta; 1852-ben mérnök volt. Munkája: »Szondi«, tag. 5 felv.

Gerlach, pesti német színész. 1833. husvét hétfőjén fellépett az erzsébeti német színházban a »Szevilla csillaga« c. drámában.

Gerlaci Hermin, színésznő, sz. 1881. jún. 20-án, Endrődön (Békés vm.). A

Víg színházi színészkola alapítási évében a legtalentumosabb növendékek egyike volt. 1900. virágvasárnapján lépett a pályára mint operetténekesnő. Nagyon kedvelt művésznő volt Szabadkán, Nagyváradon. Utóbb visszavonult a színészet-től és férjhezment dr. Reismann László budapesti orvoshoz.

Gerlóczy Károly (alsóviszokai), Pest első polgármestere, sz. 1835. máj. 18-án, Pesten, megh. 1900. aug. 25-én, u. o. Nagy része volt a Népszínház létesítésében, a népszínházi bizottságnak is tagja volt.

Gerlits Irén, színésznő, sz. 1864-ben, Veszprémben. Színpadra lépett 1882-ben, Balassa Károlynál.

Germanova asszony, orosz drámai színésznő, 1902-ben beiratkozott a moszkvai Művész Színház iskolájába. 1904-ben a színház tagja lett. »Julius Caesar«-ban kapta első szerepét, Calpurniát, később Kacsolovval aratta sikereit. 1919-ben az orosz forradalom miatt Európa nagyobb városait látogatta meg. 1925. jún. havában nálunk is fellépett. Legnagyobb sikere a »Medea«-ban volt.

Gerolsteini nagyhercegnő. Vig dalmű látványokkal, 3 felv. 4 képben. Írták: Meilhac és Halevy. Zen. szerz. Offenbach. Ford. Babos Károly és Erődi Béla. Bem. 1867. okt. 11-én, a budai Népszínházban. Főszereplők: Timár János (Bum-Bum), Virágh Gyula (Puck), Kassai Vidor (Kancellár), Vincze József (Paul herceg), Bogya Alajos (Közkaton), Hetényi Antónia (Hercegnő). 1884. dec. 6-án a Népszínházban adták, ezzel a szereposztással: Nagyhercegnő: Pálmay Ilka; Pál herceg: Szabó Antal; Puck: Szilágyi Béla; Bum-Bum: Solymossy Elek; Grog: Tihanyi Miklós; Nepomuk: Erődi Ernő; Fritz: Gergely. 1906. szept. 13-án a Király Színház is műsorába iktatta. Ekkor ezzel a szereposztással adták: A gerolsteini nagyhercegnő: Fedák Sári; Bum-Bum, tábornok: Németh József; Puck, a nagyhercegnő nevelője: Csiszér Artur; Fritz, közlény: Környei Béla; Vanda, a kedvese: Kazal Biri; Pál herceg: Papp Mihály; Grog báró: Horváth; Nepomuk, fő-

Gálosi Zoltánné

Garamszeghy Géczy Sándor

Garas Márton

Gárdonyi Géza

Gárdonyi Lajos

Lajos

Gárdonyi Vilma

Gárdos Kornélia

Gáspár Jenő (1875)

hadsegéd: Gabányi László; Ida: Fábrián Cornélia; Charlotte: Nagy M.; Olga: Sugár E.; Amélie: Kökény Ilona.

Gerő Arthur, színműíró. Színműve: »Kard és kereszt«. Tragédia. Bem. 1901. máj. 21. Kisfaludy Színház.

Gerő Attiláné (Cserhalmi Hecht Irén), író, sz. 1871-ben, megh. 1908. ápr. 7-én, Budapesten. Tanítónői oklevelet szerzett, majd az irodalomnak szentelte tehetségét. 1893-ban könyve jelent meg: »A francia romanticizmus korszaka a magyar drámairodalom történetében« címmel.

Gerő Erzsébet, operaénekesnő, sz. 1896-ban, Budapesten. Tanulmányai végeztével a Városi Színház művésznője lett. 1919-ben a bécsi Volksoperhez szerződött. Onnan 1926. jún. 26-án visszatért mint vendég a Városi Színházhoz, ahol »Carmen« Micaela szerepében nagy sikert aratott. 1929-ben a berlini Staatstheater-nek ünnepelt énekesnője.

Gerő Erzsébet, színésznő, sz. 1904. okt. 6-án, Budapesten. Színpadra lépett 1927. okt. 15-én.

Gerő Ferenc, színész, sz. 1870-ben, Kállósemjénben (Szabolcs m.). Színpadra lépett 1890. ápr. havában. — Neje: Fekete Mariska, színésznő, sz. 1887-ben, Munkácsen. Színpadra lépett 1910. ápr. havában.

Gerő Ida, színésznő, sz. 1878. ápr. 13-án, Debrecenben, megh. 1919. dec. havában, u. o. A Színiakadémia elvégzése után 1896. ápr. 10-én lépett a színpályára. Működött Győrött, Kassán, Debrecenben, majd az 1910-es években a Királyi Színház kómikája volt, 1919. jan. 9-én nyugdíjba ment.

Gerő Irma, színésznő, sz. 1885. jan. 3-án, Temesvárt. Színpadra lépett 1907-ben.

Gerő Jakab, színigazgató, sz. 1832-ben, Nagybárádon (Bihar m.), megh. 1886. jan. 4-én, Bánffyahunyadon. Színészé lett 1851. okt. 1-én. A forradalom alatt mint honvéd védte hazáját. 1863-ban színigazgató lett és éveken át dícséretes buz-

galmat fejtett ki. — Neje: Kocsisovszky Flóra, drámai hősnő, színpadra lépett 1851. dec. 24-én, később elvált tőle.

Gerő Lina, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1862. máj. 10-én, Szatmárt. Atyja társulatánál már mint gyermek fellépett, azonban hivatalosan 1871. szept. 1-től működött. Győrött 1872-ben, Kassán 1875—1877-ig találjuk, majd 1878—1886-ig Kolozsvárott működött; 1886. jún. 15-én mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban az »Aranyember« Noémi szerepében. 1890-ben Korbuly József kolozsvári szerkesztő felesége lett. (L. o.) 1895. nov. 12-én újra fellépett a Nemzeti Színházban, Csiky Gergely »Örök törvény« c. színművében, Sylvia szerepében, 1896. jan. 9-én pedig már mint szerződött tag a »Csók«-ban. Kitűnő naiva volt.

Gerő J. Jenő, színész. (Lásd: Szőke Szakáll.)

Gerő János, színész, sz. 1877. nov. 13-án, Temesvárt. Színpadra lépett 1902. április havában.

Gerő József, színész, a Folies Caprice tagja, megh. 1918. jún. 18-án, Budapesten. Kitűnő komikus volt, groteskség jellemezte játékát, amely ellenállhatatlan erővel hatott mindig.

Gerő Károly, színműíró, sz. 1856. okt. 18-án, Hévízgyörkön (Pestm.), megh. 1904. okt. 29-én, Budapesten. Jogot végzett, negyedéves jogász korában írta első színművét, a »Tűri Borcsát«, 1883. okt. 5-én előadták a Népszínházban. A darabnak nem volt nagy sikere. 1882-ben hivatalos vállalt a Népszínházban, később (1886-ban) a Nemzeti Színház titkára lett. Előadott színművei közül, amelyek ezután sorra következtek, ezek voltak: 1884. nov. 8-án »Vadgalamb«, Népszínház. 1885. jan. 10-én »Tunikás leányok«, 3 fel.-os életkép. U. o. 1886. jan. 8-án »Világ szép asszonya«. U. o. »Angyal és ördög«, népsz., zen. szerz. Lányi Géza. 1887. jan. 21-én. U. o. »Az uzsai gyöngy«, népsz., 3 felv. Bem. 1888. szept. 29-én. U. o. »Az eladó leány«, a Tudományos Akadémia Teleki-pályázatán jutalmat nyert, bem. 1888-ban, a Nemzeti Színházban. »Kis madaram«,

népsz. 3 felv. 1892. jan. 22-én előadták a Nemzeti Színházban. »A vadonban«, pályadíjat nyert dráma, előadták 1892. ápr. 8-án, a Nemzeti Színházban. Összes darabjai közül a legnagyobb sikert a »Próbaházasság« c. 3 felvonásos népszínművel aratta. (1893.) A darabnak különösen azért is volt nagy sikere, mert a Kossuth-nótát énekelték benne, de csak mint egy kuplé refrénjét. 1894. nov. 24-én a Népszínházban a »Kis pékné«, 3 felv.-os népszínműnek már nem volt olyan sikere, mint a »Próbaházasság«-nak. 1897. jan. 19-én a Vigszínház játszotta »Rózsaszínű levelek« 3 felv. vígjátékát. Egyéb művei: »Felhőszakadás«, 3 felv. npsz. m., 1898. ápr. 16. »Asszonyháború«, énekes bohózat 3 felv. 1900. nov. 21. Népszínház. Anzengruber osztrák népszínműírónak a »Kirchfeldi pap« 4 felv. népszínművét magyarrá fordította.

Gerő Ödön, író és publicista, sz. 1863. szept. 13-án, Pécsen. Mérnöknek készült, de ezt a pályát elhagyta és hirlapíró lett. Több újságnak volt munkatársa és *Viharos* név alatt írta cikkei. Megalapította az »Élet« című irodalmi és művészeti szemlét. 1910-ben a »Világ« c. politikai lap főszerkesztője lett, majd szerkesztette a »Tolnai Világlexikon«-t. Mint kritikusnak is ismert neve van. Ő pendítette meg először hazánkban a leánygimnázium eszméjét. Számos színházi kritikája és kritikai tanulmánya jelent meg. A »Pester Lloyd« munkatársa. Regényt is írt. (Két világ.)

Gerő Sándor, színész, sz. 1884. márc. 10-én, megh. 1916. máj. 21-én, Aradon. Színpadra lépett 1903. okt. havában.

Gerőci Ilona, színésznő, sz. 1900. márc. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1923. május havában.

Gerőfi Ilona, színésznő, sz. 1880. szept. 1-én, Kolozsvárt. Színpadra lépett 1899. szept. 1-én. Különösen a drámai szende szerepekben működött. Férjhez menetele után lelépett a színpadról.

Gerőfi Rózsi, színésznő, sz. 1884. júl. 9-én, Vácott. Színpadra lépett 1902. virágvasárnapján.

Gerőffy Andor, színiigazgató, sz. 1849. okt. 10-én, Székesfehérvárott, megh. 1892.

jún. 21-én, Budán. Középiskolai tanulmányait és a Színészakadémiát Budapesten végezte, 1867-ben. Először Miklósy Gyula társulatához szerződött Budára hős és szerelmes színésznek. Első szerepe Lukácsy Sándor: »Zsidó honvéd«-jében. Blind Zsigmond volt, a következő esztendőben Mannsberghez szerződött Szegedre. Ott meg is nősült. 1876-ban igazgató lesz. Városai: Ungvár, Nagykároly, Szatmár, Máramarosziget, Miskolc, Buda, Pécs, Sopron, Kassa, Nagykanizsa, Szombathely, Keszthely, stb. Kiváló szerepei: Hamlet, Narciss, Des Prunelles, Jean Rantau, Coupeau (Zola: »Pálinka« c. darabjában), Rákóczi Ferenc, Fekete orvos (címszerep), Ferdinánd (Ármány és szerelem), Fuchs Károly (Egy szó a bíró dalmi tanácsához), stb. 1881. aug. 26-án Fiumében is játszott társulatával. — Neje: Petrovich Ilka, énekesnő, sz. 1855-ben, Nagyváradon, megh. 1890. ápr. 29-én, Tordán. 1868-ban Kassán, 1875-ben Budán játszik, Fehérváry Antal társulatánál. »A boissyi boszorkány« (Favorit) szubrett szerepében nagy sikert aratott. Rákosi Jenő, a Népszínház akkori igazgatója szerződtette. Nem sokáig volt a Népszínháznál, mert már 1878-ban a férje társulatánál játszik. Kassán, Pécsen, Temesvárott, Aradon, mindenütt kedvence volt a közönségnek. Híres szerepei: Sárga csikóban Erzsike, Török bíróné, Náni, Finum Rózsi, Léni (Három pár cipő), stb. Gerőffyné név alatt működött.

Gerster Berta, (Kaiser Józsefné) operaeénekesnő, sz. Kassán, megh. 1885. ápr. 26-án, Párizsban. Leánykorában lépett színpadra, Debrecenben. Azután Bécsben tanult Marchesi asszonynál. 1876. jún. 6-án fellépett a Nemzeti Színházban, az »Aida« címszerepében és a »La forza del destino« c. operában, mint Leonora, nagy tetszés mellett. Ez év szeptember havában Velencében is vendégszerepelt, egy év után pedig Barcelonában aratott sikert. Később Párizsba költözött.

Gerster Etelka, énekesnő, sz. 1855. jún. 25-én, Kassán, megh. 1920. aug. havában, a Bologna melletti Ai cipressi birtokán. Édesapja jómódú mérnök volt. Tehetségét, pompás magas szopránját Hell-

mesberger József, a bécsi konzervatórium akkori igazgatója fedezte fel és Marchesi asszony volt az első énektanárnője. 1872. márc. 26-án Kassán egy működő előadáson énekelt »Ernani«-ban, még mint föl nem fedezett csillag. 1875-ben a »Traviatá«-ban lépett fel először és egy csapásra meghódította a bécsi közönséget. Ezt az előadást maga Verdi is végighallgatta és a legnagyobb elismerés hangján nyilatkozott a magyar művésznőről. Még abban az esztendőben meghívták Gerster Etelkát Velencébe, a Fenice-színházba, ahol a »Rigoletto« Gildájában lépett fel. Ezután gyors egymásutánban aratta sikereit Európa és Amerika nagy városai-ban. Intonálásának ritka biztonsága, hangjának meleg csengése, briliáns koloratur-tehetsége valósággal magával ragadta a hallgatókat. 1876-ban tűnt fel Párizsban, hol a »Mignon« és »Hamlet« operákban zajos tetszés mellett énekelt. A »Patrie« lelkesen írt róla s megemlíttette, hogy Kassán született, még csak 19 éves, hangja teljesen egyenletes s a velencei Feniceben 20-szor egymásután énekelte a »Rigoletto« Gildáját, minek alapján a párizsi nagyoperához 6 évre szerződtek. 1876. őszén a madridi operaházban vendég szerepelt. (Nővére, Kauserné-Gerster Berta ugyanabban az időben a barcellonai színházban énekelt.) Dec. havában Marseilleben egészen meghódította a közönséget. A »Le Furet« c. lap lelkesedésében ezt írja: »Magyarország a smaragd, opál, topáz, ametiszt, gránát és — Gerster Etelka hazája.« 1877. február havában Genuában a Teatro Carlo Felice-ben aratott diadalokat. Ez év márc. havában a berlini Krolltheaterben az olasz operatársulattal vendég szerepelt. Ápr. 14-én a Nemzeti Színházban lépett fel »Luciá«-ban, 17-én az »Alvajáró«-ban, 28-án »Hamlet« Oféliájában aratott sikert. Ekkor a »Fővárosi Lapok« ezeket a magasztaló sorokat írta: »Opheliája olyan ábrázolás volt, melyhez drámai művésznők is gratulálhatnak maguknak, ha e szerep lényegét: szüizes szerelmét, fájalmát és megtévelyedését így egyszerűen, nemesen és igazán ki tudnák fejezni. Róla van elég írni való akkor is, ha friss hangjáról, művészi énekéről, ragyogó koloraturájáról egy szót se szólunk. De a szerep drámáját még sohse láttuk

oly egyszerű igazsággal kifejezve, mint e rokonszenves, fiatal leánytól. Nézésével, mozgásával, állásával, meghatólag ábrázolta a tébolybaesés első mozzanatait. Midőn boldogan, de egy sejtelem nyomása alatt lép be, hogy mennyegzőre induljon s Hamlettől hallja a váratlan szót, hogy »soha«; midőn oltár helyett kolostorba küldi: elámulatlan néz, hallgat, csodálkozik, megdöbben s a lelkiállapot mind ama zavarát (az egyszerűség különös érzékével) mutatja, mely a tébolyhoz vezet. Ugyanez a mesterkéletes igazság jellemzi nála a téboly játszását is. A révedező lélek kuszált voltát, hirtelen változásait eleven képbe tudja foglalni. Az énekbravúrja nem az egyedüli cél nála; eszközül használja azt is, hogy kifejezze vele még jobban bensejének megzavart világát. Bámulni való lenne egy fiatal leánynál a drámai érzék ily fejlettsége, ha a kiváló tehetségek istenadományja meg nem magyarázna mindent. A híres svéd dallamot eddig minden Ophéliánk úgy énekelte, mint egy szomorú, szép népdalt. Ő balladát énekel benne, drámát egy dalban. A közönségre mély benyomást tett. Nemcsak áriáit tapsolták meg, hanem a tébolybaesés jelenete után, midőn énekesze egészen lentéktelen, többször tapsolták ki, kifejező játékát és végül számtalanszor kellett még a lámpák előtt megjelennie.« 1879. január havában Newyorkban énekelt a »Lucia«, »Alvajáró«, »Talizmán« és »Varázsfuvola« c. operákban. Amikor a színpadtól visszavonult, Berlinben énekiskolát nyitott. (1896. okt.) 1906-ban »Stimmführer« c. alatt énekpedagógiai munkát írt. — Férje: Gardini Carlo, impresz-szárió. (L. o.)

Gerster Lajos, német sugó, Pesten. Munkája: »Almanach des städtischen Theaters in Pesth, auf das Jahr 1845.« Pest. (Matolay Józseffel.)

Gerstl, német színész (Löwe Lajos német színész unokaöccse és tanítványa), 1835. júl. 21-én fellépett a pesti német színházban, »A színészek vándorélete« c. vígjátékban.

Gertler Rezső, színész, sz. 1908. jan. 11-én.

Gertner Mimi, operaénekesnő, sz. Nagyszalontán. Atyja Molnár László színgazgató volt. Egyéves korában örökbeadták Herz Lajos nagyváradi káptalan uradalmi intézőnek, aki felnevelte. A színiiskolát Prágában végezte, egy év után pedig a berlini operához szerződötték mint segédénekesnőt, majd primadonnája lett az operának.

Getrud királyné, sz. 1185. táján. 1202. végén férjhez ment András magyar herceghez, ki 1203-ban ismételtelen fellázadt Imre király ellen, de ez őt elfogatván, uralomra vagyó feleségét vagyonától megfosztotta s hazaküldte szüleihez. 1205-ben azonban a nagyravágyó pár trónra jutott, mire II. András teljesen felesége befolyása alá került. Az idegenek szertelen pártolása, pazarlása s önkényességei miatt az elégtelennek 1213. szept. 28-án, mialatt ura Galiciában harcolt, Pilisszentkereszten meggyilkolták. (L.: Bánk bán.)

Gervay Magda, színésznő, sz. 1909-ben, Budapesten. Az Orsz. Színészegyesület színészképző-iskoláját végezte.

Gerzsán Kálmán, színész, sz. 1866. szept. 11-én, Jászberényben. Színpadra lépett 1894. ápr. havában, Kömley Gyulánál. 1926. szept. 1-én nyugalomba ment. Neje: Mihály Mária, színésznő, sz. 1889. aug. 20-án, Nagybaconban (Háromszékm.). Színpadra lépett 1913. júl. havában.

Gerzsó Szeréna, színésznő, sz. 1890. szept. 25-én, Budapesten. Színpadra lépett 1908. okt. 4-én, a Magyar Színházban, ahol a »Sasfiók« Camerata grófné szerepében mutatkozott be. 1911. ősztől Győrött működött, dr. Patek Béla színtársulatánál. 1913. jún. 6-án a Magyar Színházban mint vendég a »Farkas« c. Molnár vj.-ban lépett fel, Vilma szerepében.

Gésák, vagy egy japán teaház története. Énekesjáték 2 felv. Írta Owen Hall. Ford. Fái J. Béla és Makai Emil. Zen. szerz. Sidney Jones. Első előadása 1897. okt. 16., Magyar Színházban, a megnyitás napján. (Vuncsi: Sziklai Kornél; Mimóza: Vlád Gizella; Rolly Polly:

Fedák Sári.) 50-ik előadása 1898. ápr. 13. 100-ik előadása 1899. jan. 31. A 99 előadás jövedelme 91.522 frt 50 kr. 87 esti és 12 délutáni előadásban. Mimózá: Vlád Gizella 67-szer, Mollit Somló Emma 54-szer, Vuncsit Sziklai Kornél 90-szer játszotta. (Londonban 760-szor került színre 1909. aug. haváig.) A Király Színház felújította 1912. ápr. 12-én. (Mimóza: Fedák Sári; Vuncsi: Rátkai Márton; Rolly Polly: Berky Lili.) A Fővárosi Operett Színház 1926. febr. 11-én tűzte műsorára.

Gessner Salamon, német költő, sz. 1730. ápr. 1-én, Zürichben, megh. 1788. márc. 2-án. Világhírét idilljeinek köszönheti. Lexikonunkat érdeklő műve: »Az első hajós«. Egy eredeti énekesjáték. G. után Vida László. A muzsikát készítette Pacha Gáspár. (Pest, 1809.)

Gesztesi Etelka, tragika, első színi kísérlete 1862. nov. 23-án volt a Nemzeti Színházban, a »Szigetvári vértanúk« Anna szerepében. 1863—64-ben Kolozsvárott találjuk, 1866-ban Szegeden, 1867-ben a Budai Népszínházban működött. Később Kolozsvárott női preparandiai igazgatónő lett. Főbb szerepei: Zina (Zách Klára halála), Mara (Brankovics György), Szécsi Mária, Marsan hercegnő (címszerep), Gertrudis, stb.

Geszti Elza, színésznő, sz. 1898. máj. 21-én, Kecskeméten. Színpadra lépett 1921. júl. havában.

Gesztikuláció. (latin), a. m. taglejtés. Azon mozdulatok, melyekkel a szónok (színész) előadását magyarázatképp kíséri.

Gevel Claude, fr. színműíró. Nálunk előadott színműve: »Téged is!«, vj. 3 felv. Ford. Szép Ernő. Bem. 1925. márc. 6. Renaissance Színház.

Geyer Siegfried, osztrák színműíró. Nálunk is színrekerült munkái: »Der Viererzug«, boh. 1 felv. Ida Roland társulatának bemutatkozása. 1915. máj. 5-én, a Népopera-ban. »Végre egy úri asszony«, vj. 3 felv. Ford. Stella Adorján. Bem. 1928. nov. 9. Magyar Színház.

Gfeller Sándor, színházi titkár és főpénztáros, sz. 1860. jan. 12-én, Zomborban, megh. 1887. december havában. 1884. ápr. 1-én Mándoky Bélánál volt szerződésben.

Ghillány Johanna, operaénekesnő, sz. 1864-ben, megh. 1888. jan. 7-én, Charlottenburgban. Bécsben tanult és 1883-ban Lübeckben lépett a színipályára, szép hangjával, bájos megjelenésével és tehetségével általános figyelmet keltve. 1886-ban a berlini opera szerződtette. Fiatalsága és gyöngye testalkata nem sokáig bírta a fárasztó munkát és két év múlva elhunyt.

Ghislanzoni Antonio, olasz író, sz. 1824. ápr. 25-én, Lecco-ban, megh. 1893. júl. 16-án, Caprino Bergamasco-ban. Az orvosi pályára készült, de színházi énekes lett. Milánóban (1848.) két forradalmi folyóiratot adott ki. 1851-ben Párizsban szerepelt, mint énekes, de hangja meggyöngült s visszatért (1857.) hazájába, hol teljesen az irodalomnak szentelte magát. Több lap szerkesztésében vett részt, regényeket írt, de leginkább mint librettista tette nevét általánosan ismertté. Mintegy 60 operaszöveget írt. Ezek között a »Francesca di Rimini«, de különösen »Aida« lett világhírűvé, ezek nálunk is színre kerültek. Verdi ezen operája a kairói új színház felavatásakor került bemutatóra, olyan világgraszáló sikerrel, hogy a hálás zeneszerző, Ghislanzoni halála után, Caprinóban szobrot emeltetett emlékének. (1894.)

Ghymes Eleonora, egy Forgách grófnő álneve; 1887. jan. 6-án fellépett a M. Kir. Operaházban a »Hugenották« Valois Margit szerepében. Addig kisebb német színpadokon működött. Szép hangja, ügyes technikája elismerést szerzett működésének.

Giacometti (dzsakometi) Paolo, olasz drámaíró, sz. 1816. már. 19-én, Novi Ligureben, megh. 1882. aug. 31-én, Gazzuelóban. Rendkívül termékeny drámaíró volt. Magyarul megjelent: »II. Károly«, tört. vj., ford. Csepregy Lajos. (Budapest, 1873.)

Giacosa (dzsakoza) Giuseppe, olasz színműíró, sz. 1847. okt. 21-én, Coleretto Parellában (Ivrea mellett), megh. 1906. szept. 2-án, u. o. Művei: »Borus szerelem«, szmü 3 felv. Bem. 1897. jan. 22. Nemzeti Színház. Radó Antal tolmácsolásában. A »Bohémélet« c. operának ő írta a szövegét. (Zen. szerz. Puccini.) »Pillangókisasszony«, dalmü 3 felv. Zen. szerz. Puccini. Bem. 1906. máj. 12. Operaház. »Mint a falevelek«, szmü 4 felv. Bem. 1910. dec. 10. Várszínház. »La partita da scacchi«. (Ford. »Az apród« címmel Radó Antal.)

Giannini (dzsannini) Dusolina, operaénekesnő, amerikai származású, Filadelfiában született. Szülői operaénekesek voltak. Newyorkban kezdte pályafutását, a Metropolitan Opera House-ban kóristanő volt. Egy ízben az opera sztárja megbetegedett, ő vállalkozott szerepének elneklésére és tíz perc múlva már a primadonna kosztümjeiben énekelt a hallatlanul nehéz, modern opera partitúráját, Newyork előkelő közönsége előtt. Budapesten a Városi Színházban a »Pillangókisasszony«-ban lépett fel és óriási sikert aratott. (1928. nov. 12-én.)

Guay Frigyes dr., törvényszéki bíró, Szombathelyen. Színműve: »Ártatlan bűnösök«, ered. boh. Bem. 1909. júl. 23-án, Szombathelyen. 1910. júl. elején u. o. bemutatták »Szerelempróba«, 1911-ben pedig »Válaszúton« c. 2 felvonásos színművét.

Gidály Fáni, színésznő, sz. 1882. aug. 2-án, Marosludason (Torda-Aranyos m.). A Vígszínház színésziskoláját végezte, majd 1902. ápr. havában lépett a színpályára, azonban már három év után visszavonult.

Gigli (dzsilyi) Benjamino, olasz tenorista, sz. 1893. március havában, Porto Recanti-ban, Ancona mellett. Szegény szülőtől származott. (Atyja harangozó volt.) 17 éves korában mint szabóinas Rómában a Szent Péter-templom első tenoristája lett, közben volt munkás, cipészinas, droguistasegéd és végül egy grófnő lakája, aki meghallván gyönyörű hangját, saját költségén taníttatta. 1918-ban már

színpadon (Rovigo-ban, Velence mellett) aratja diadalait, majd (1919) a newyorki Metropolitan-opera tagja lett. 1929. máj. 28-án nálunk is bemutatkozott a Városi Színházban, a »Tosca«-ban, majd szept. 27-én a »Rigoletto«-ban. Főbb szerepei Mártha, Tosca, Bohémélet, stb.

Gignoux (zsinu), francia színműíró. Nálunk előadott műve: »Csibis«, vj. 3 felv. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1925. febr. 27. Magyar Színház.

Gikszer. Így nevezik az énekhang megbicsaklását.

Gilbert Jean, (Max Winterfold) osztr. zeneszerző, sz. zeneművelő családból. 1914. máj. 1. óta a brémai Tivoli-színház bérletigazgatója volt. Nálunk színre került művei: »Lengyel menyecske«, operett 3 felv. Bem. 1911. nov. 18. Városligeti Színház. »Buksi«, énekes boh. 3 felv. Szövegét írta Kraatz és Kreen. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1913. aug. 16. Király Színház. »Az arany fécén«, operett 3 felv. Bem. 1917. márc. 9. Népopera. »Ó, Teréz«, operett 3 felv. Bem. 1917. aug. 18-án, Vigaszínház. »A csavargólány«, operett 3 felv. Írta Buchbinder. Zen. szerz. Kreen. Ford. Szenes Béla. Bem. 1918. nov. 22. Budapesti Színház. »A hermelincs nő«, operett 3 felv. Szövegét írta Schanzer és Wellisch. Ford. Hevesi Sándor. Bem. 1920. júl. 1. Vigaszínház. »Marinka, a táncosnő« (Käthechen), operett. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1923. febr. 24. 100-ik előadása 1923. júl. 4. Fővárosi Operett Színház. »Jó jó három vőlegény«, operett 3 felv. Ford. Balassa Emil. 1923. nov. 14. Várszínház. »Dorina és a véletlen«, operett 3 felv. Szövegét írta Fritz Grünbaum és Wilhelm Stark. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1924. júl. 24. Renaissance Színház. »A kis huncut«, operett 3 felv. Írta Hugo Zerlett és Wilhelm Prager. Bem. 1925. jún. 27. Városi Színház. »A bíborruhás asszony«, operett 3 felv. Írta Jakobsohn Lipót. Ford. Kulinyi Ernő. Bem. 1927. márc. 3.

Gilbert (zsilbert) William, angol író, sz. 1836. nov. 16-án, Londonban, megh. 1911. máj. 29-én, u. o. Előbb hivatal-

nok volt, majd író lett. Ismert munkája: »A mikádó« c. Sullivan zenéjéhez írt operettje, mely a Népszínházban nagy sikert aratott.

Gildai Ernesztin, színésznő. (Lásd: Balla Béláné.)

Gille (zsil) Philippe, fr. drámaíró, sz. 1834. dec. 18-án Párizsban, megh. 1901. márc. 20-án, u. o. Munkái: »Lakmé«, opera (l. o.) (Delibes-bel), »Manon«, opera (Massenet-vel) 1905. december 22. »Petaud király udvara«. (Jaimevel). Operett 3 felv. Zenéjét szerzette: Delibes. Bem. nálunk a Népszínházban 1877. febr. 24-én volt.

Gillion (zsilion) Marion, fr. hőstenor, nálunk a M. Kir. Operaházban 1902. márc. 21-én vendégszerepelt a »Hugenoták« Raoul szerepében.

Gillyén Sándor, a pesti magyar színészársaság sűgője, sz. 1799-ben, megh. 1852. aug. 18-án, Pesten. 35 évig volt vidéki színész és sűgő. 1819-től Kolozsvárt volt; itt történt meg vele, hogy ápr. 26-án azzal völdolták, hogy a német színészek »Cortez Ferdinanda« c. sűgőpéldányát az I. felv. után ellopták volna, mire az előadást nem folytathatták, ami lényegesen javított a magyar színészek sorsán. 1829-től 1852-ig minden évben kiadott egy-egy színházi sűgőkönnyvet, (Almanachot.) Déryné, mint embert kedvezőtlenül írja le, (Naplója, II. kötet, 95. oldal) de »igen jó sűgő«-nak tartja. Egrassy Gábor pedig ezeket írja róla: (»A színészeti iskolája« 26. oldal) »Az erdélyi, kassai és később a budapesti társulat egykori sűgőjében, a néhai Gillyén Sándorban gyakran bámultam, hogy e foglalkozás (vagyis a rögtönzés, ha t. i. a színész nem a szerepét mondja) a valódi műérzéket és műértelmiséget mily magas fokra képes kifejezni. A jóra való ifjú színésznek e derék ember valódi mestere volt a próbák alkalmával, a hanyagoknak és ostobáknak pedig irgalmatlan ostora. Sőt az első szereplők felfogására is gyakran oly észrevételeket tett, minőket csak a legavatottabb műértő tehet. Nem egyszer igazította meg őket, anélkül,

hogy ezt tőle valaki rossz néven vette volna. Ő egészen bele volt merülve a darabba, mindig s a játszóval mindig együtt sírt és nevetett.»

Gimesy Gizi, színésznő, sz. 1885. ápr. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1924. júl. 1-én.

Gindl József Ágoston (tapolczai), pálosrendi pap, élt Budán, majd Pozsonyban működött, 1773-tól. Színműfordításai: »Házasságszerző prókátora«, (1792.) Bem. 1808. febr. 15-én, Pesten. »Az unokagyermek«, mulatságos érzékeny játék 4 végzetekben. Ford. Henszler Károly után, 1793. Ugyanezen évben fordított színművei: »Lelkes hazavédők«. »Unokagyermek, vagyis nem mind kéményszerű az, aki fekete ruhában jár«. »A nemes hazugság«, érzékeny játék 3 felv. 1795-ben két színműfordítása volt: »Cserrei Krisztina« és »Béla hadjárata atyja ellen«. (Collini után.) Ez évben megírta eredeti munkáját: »Telemak és Kalypso«, énekes színjáték 2 felv. 1810. júl. 15-én előadták egy újabb fordítását: »Bécsi ruha« címen. (Vj. 4 felv.)

Gino Lujza, énekesnő, a Nemzeti Színház tagja. Az intézetnél 1852. aug. 28-án lépett fel először a »Két Foscari« c. operában, Contarini Lucretia szerepében, amiről ez a kritika tanuskodik: »A közönség első kiléptekor zajos tapssal fogadta a művésznőt, ki már a Nemzeti Színházban tartott olasz előadások alkalmával szerencsés volt megnyerni a közönség tetszését, melyet csakugyan csinos külseje, erős szép hangja, már is elegendő zeneképzettség s további kiképzetésére tehetség s hajlam méltán megérdemlé«. (Pesti Napló, 1852. szept. 2.) 1853. aug. havában megvált a Nemzeti Színházról.

Giordano (dzsordáno) Umberto, olasz operazeneszerző, sz. 1867. aug. 27. Foggiában. Nálunk is előadott munkái: »André Chénier«, opera 4 képben. Szövegét írta Illica Luigi. Bem. 1897. jan. 30. Magy. Kir. Operaház. »Sibéria«, Opera 4 felv. Szövegét írta Illica Luigi. Bem. 1912. febr. 2. Népopera. »Fedora«,

opera 4 felv. Sardou után szövegét írta Arturo Colautti. Ford. Várady Sándor. Bem. 1902. máj. 27. Magy. Kir. Operaház.

Giorgi (dzsordzsi) Giuseppe, milánói tenorista. Fellépett a M. Kir. Operában, 1914. febr. 20-án, a »Bohémélet« Rodolfo szerepében.

Girardi (zsirardi) Alexander, híres osztrák színművész, sz. 1850. szept. 5-én, Grácban, megh. 1918. ápr. 20-án, Bécsben. Atyja kívánságára lakatosságot tanult és csak atyjának 1868-ban bekövetkezett halála után lépett színpadra. Előbb több kisebb vidéki színpadon szerepel komikus szakmában. 1871-ben Salzburgból a bécsi Stampfer-Theaterhez hívták meg, 1874-ben a Theater an der Wien tagja volt; 1893-ban nőül vette Odilon Helén színésznőt, kitől csakhamar elvált. 1894-ben megülte 25 éves művészi jubileumát, amikor Bécs városától megkapta a Salvator-érmet. 1915. szept. 24-én nálunk a Vígszínházban is bemutatkozott, Eysler »Künstlerblut« c. operettjében. »Mein Sohn Leopold« c. életképben az apát játszotta és három egyfelvonásos darabban különböző karaktereket. Nagy sikerrel játszott. 1918-ban szerződötték a Burgszínházhoz, de itt csak egy fél évig ünnepelhették a bécsiek legkiválóbb jellemkomikusokat, mert hirtelen megbetegedvén, meghalt.

Giréthy Károly, színész, sz. 1862. szept. 6-án, Sátoraljaújhelyen. Színipályára lépett 1881. ápr. 10-én, Csóka Sándornál. Sok évig volt Krecsányi Ignác budai társulatánál, ahol nagy sikerei voltak. Aztán a Magyar Színházhoz szerződött, ahol évekig működött mint operettkomikus.

Girtsik Xavér Ferenc, német színész, sz. 1760. aug. 24-én, Prágában. 1785-ben Pozsonyban játszik, 1791-ben Pesten találjuk. Megkedvelve a magyar nyelvet, magyar nyelven is játszott, mint ahogy egy régi dokumentum igazolja: »Girtsik úr a Német éneklő Társaságnak egyik érdemes Tagja, a Magyar Nyelvet megkedvelvén, kevés idő alatt nem csak a szóllásnak módjában, de annak értésében is mennyit nyertt légyen, a Nemes Pub-

likum előtt kíván első próbát tenni.» (1793. júl. 19-én Pesten, a »Szolgálatból kimaradt katonatisztek« c. 5 felv. vígjátékban volt ez a fellépése, Kelemen László igazgatása alatt.) Kántornét 1840. körül ő hozta fel Pestre. Írt és fordított operaszövegeket. Egy magyar tárgyú színművének címe: »Stephann der erste König der Hungarn.« Ein Schauspiel in sechs Aufzügen. Pest, 1792. Magyarul átdolgozta Katona József.

Gitár, (chitarra), húros hangszer, melynek 6 húrját ujjal pengetik. A gitár az arabokkal került Spanyolországba, ahonnan később világszerte elterjedt. Nálunk az úttörő színészek a színpadon kedvvel és sok hozzáértéssel gitároztak.

Gitta Ottilia, színésznő, sz. 1886. márc. 17-én, Szinyérváralján (Szatmár vm.). Színpadra lépett 1905. szept. havában.

Giudice (dzsudicse) **Franco Lo**, ol. tenorista, a milánói Scala tagja, sz. Cataniában, Sziciliában. Pályafutását a római Teatro Costanzi-ban kezdte meg, ahol mint Turiddu mutatkozott be a »Parasztbecsület« egyik előadásában. Bemutatkozásának olyan nagy sikere volt, hogy a színházban jelenlevő Viktor Emánuel király lovagi címmel tüntette ki. 1926. okt. 26-án nálunk is vendégszerepelt az Operaházban, a »Traviata« Alfréd szerepében.

Glaessner Erika, német színésznő, sz. Erfurtban. Atyja G. Gottfried, templomi festő volt, nagyatya szintén. Mint színővendék fellépett az erfurti városi színházban, sikerrel. Halberstadtban a »Szentivánéji álom«-ban mint Puck ismételt sikere volt. Ezután a frankfurti Neues Theater tagja lett, majd a berlini Lustspielhaushoz hívták meg. Nálunk 1924. jún. 23-án volt a bemutatkozása a Renaissance Színházban, »Die Mary« c. darabban.

Glanerolle (német = glanz). A régi színészek így hívták a parádés-szerepeket. (L. o.)

Glaser Arnold, budapesti születésű baritonista. Merli mesternél végezte tanul-

mányait, 1910-ben három évre a prágai német operához, a Deutsches Landestheater-hez szerződött. Neumann Angelo igazgató, aki időközben a Berlinben létesítendő Grosse Opernek is igazgatója lett, a magyar baritonistát is átvette új vállalatához.

Glasz Károly, színész, sz. 1906. márc. 7-én, Cegléden. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Glatz Antal és Béla. Az aradi színészet lelkes pártfogói voltak, 1849-ben nagy áldozatot hoztak a helyi magyar színészet megteremtéséért.

Glatz József, Aradmegye főmérnöke, a Nemzeti Színház nyugdíjintézete részére 200 frtot hagyományozott. Megh. Paulison, 1865. június havában, 75 éves korában.

Glazer Henrikné, karénekesnő, 1887. jan. 1-től 1889. jan. 1-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Gleen (glin) **Ellyn**, amerikai színésznő. Sorozatosan fellépett a Király Színházban mint vendég a »Rose Marie« c. operett Varda szerepében, 1928. márc.-tól 1928. májusig. (Szöv. írták: Otto Harbach és Oskar Hammerstein. Zen. szerzték: Rudolf Friml és Herbert Stathart. Szöv. ford. Stella Adorján. A verseket írta Harmath Imre.) 1928. májusban Berlinbe ment Reinhardt-hoz.

Gleich Josef Alois, bécsi népies író, sz. 1772. szept. 14-én, Bécsben, megh. 1841. febr. 10-én, u. o. Magyarul előadott színművei: »Fernando és Jarikó«, énekesj. 3 felv. Zen. szerz. Kauer Ferdinánd. Bem. 1799. Pesten, Kelemen László társulatánál. »Halál áldozata az ördög hídján«, dráma. Bem. Kolozsvár, 1836. jan. 16-án.

Gleviczky Irén, operaénekesnő. 1910–1911-ben az Opera ösztöndíjas tagja volt. Maja a Népopera-hoz szerződött, 1913. május 26-án újra fellépett a M. Kir. Operaházban a »Rajna kincse« c. Wagner-operában mint Erda.

Glózer Adél, színésznő, atyja soproni polgármester volt. Az 1881-iki téli színház-szezonban Varsóban működött az olasz opera-társulatnál. A Nemzeti Színházban 1881. máj. 7-én mutatkozott be a »Traviata« címszerepében. »Sok bensőséggel s emellett teljes művészi önmérséklettel énekel, játéka is természetes, egyszerű s kifejező«, írja róla a Pesti Hírlap. Marchesiné tanítványa volt. 1883. nov. havában a Nemzeti Színház szerződtette.

Glöckner Berta, német színésznő, sz. 1848. dec. 26-án, Komáromban, megh. 1916. dec. 10-én, Bécsben. Előbb mint némaszereplő játszik a bécsi Burgszínházban. 1869-ben Linzbe szerződik, onnan Brunnbe, e színház leégése után a Carl Theater tagja lesz Bécsben. Majd Pestre szerződik a német színházhoz. Később München és Pétervár színpadjain működött. 1896-ban Botzenhart Albert színész-szel házasságra lépve visszavonult a színpadtól.

Glöttzer József, a Nemzeti Színház karvezetője, egyike volt az intézet legértékesebb, legmunkásabb tagjainak.

Gluck Christoph Willibald, német zeneszerző, az opera legnagyobb reformátorainak egyike, sz. 1714. júl. 2-án, Weidenwangban, megh. 1787. nov. 15-én, Bécsben. Prágában végezte tanulmányait, majd Bécsben és Milanóban élt. 1754-től 10 éven át a bécsi Hofoper karmestere volt. 107 operát írt. Az operáiról való reform-eszméit az »Alceste« és »Paride e Elena« operáinak partitúrájához írt előszavában fejtette ki. Händel hatása alatt, akivel Londonban ismerkedett meg, elfordult az olasz stílustól és operáiban drámai mélységet igyekezett kifejezésre juttatni. Gluck volt az első, aki életet vitt a színpadra, az alakjai nemcsak viaszbabuk, akik eléneklék az áriáikat és odébb állnak, hanem van mondani valójuk. Gluck reformatori működése annál érdekesebb, mert hosszú ideig (1746-ig) maga Gluck is az olasz iskolához tartozott, amelynek kitűnő tanítványa és kiváló mestere volt. Azután Bécsbe ment és az új nyomokat kezdte keresni, amelyek a szó és a hang egységéhez elvezetnek.

Ehhez természetes — Gluck nem volt maga is költő, mint Wagner — szüksége volt egy olyan librettistára, aki maga is megérti a törekvéseit. Addig Metastasio, az akkori idők legnevezetesebb szövegírója írta a Gluck-operák librettóit, de tőle nem tudott alkalmas anyagot kapni Gluck. Ekkor került a kezébe egy eddig ismeretlen olasz írónak, Raniero de Calsabigiének a librettója: »Orfeo ed Euridice«. Ez a librettó volt az, amire Glucknak szüksége volt. Nálunk az »Orfeusz« (I. o.) c. operája ismeretes. Újabban színrekerült nálunk a »Rászedett kádi« c. 1 felv. dalműve. Bem. 1881. okt. 4. Nemzeti Színházban, majd 1884. dec. 25-én a M. Kir. Operaházban. »Május királynője«, pásztortétel 1 felv. Favart eredetije után átdolgozta Kahlbeck. Ford. Kosztolányi Dezső. Bem. 1913. márc. 19. M. Kir. Operaház.

Glück Ignác, kereskedő, Kiskúnhalason. Színműve: »Szerellem és becsület«, dr. 5 felv. Bem. 1912. december havában, Kiskúnhalason, Miklóssy Gábor társulatánál.

Glücksmann Henrik, a bécsi Deutsches Volkstheater dramaturgja, sz. 1864-ben. Magyar születésű színházi szakember. Működése 25 éves jubileumát 1927. március havában ülte meg. Magyarorságot az idegenben is híven megőrizte, s a magyar irodalomnak, művészetnek buzgó propagálója maradt. Évek sora óta sok magyar darabot fordított s a Petőfi-kultusz-nak is kiváló szolgálatot tett, mint a halhatatlan költőnek német nyelven egyik legművészebb tolmácsolója, akit a Petőfi-Társaság ezért kultagjává választott.

Gobbi Adél, karénekesnő, 1867. ápr. 1-től a Nemzeti Színház operai együttesének, majd 1894. dec. 31-ig a M. Kir. Operaház tagja volt.

Gobbi Alajos, a Nemzeti Zenede igazgatója, sz. 1844. dec. 20-án, Pesten. A Nemzeti Zenedében végezte zenei tanulmányait Thern, Engesser Mátyás, Huber Károly, utóbb Ridley Kohne vezetése alatt. Már 1863-ban, alig tizenkilenc éves korában, a Nemzeti Színház zenekarába került, később ott hangversenymester, zenekari igazgató és a filharmonia vá-

lasztmányának tagja lett. Huszonkét éves korában már a Nemzeti Zenede rendes tanára és azóta lankadatlan buzgósággal és szeretettel folytatja ottan pedagógiai működését, egész új magyar hegedős-nemzedéket képezvén ki és bocsátván világgá, a dicsőség útjára. Növendékeinek sikerein kívül még más elismerés is jutott Gobbi Alajos működésének: Ferenc József-rend lovagkeresztje, királyi tanácsosi cím, székesfővárosi elismerő oklevél, stb. 1916. ápr. 13-án megülte 50 éves jubileumát.

Gócs (Gotsch) Ede Engelbert, színigazgató, karmester, 1839-ben a Nemzeti Színház karénakese, majd 1840-ben Kolozsvárott karmester lesz, Kilényi Dávidnál. 1846. júl. végén Győrött Egedy Istvánnál operaigazgató, hol 1847. jan. 9-től márc. 28-ig ismét megfordul, majd újra Kolozsvárott találjuk 1851. húsvét második napjától, 1868-ig. Közben 1864-ben Győrött énektanár. 1871. máj. havában Szamosújvár városa egyházi karmesterévé nevezte ki. — Neje: Anikó, ki Győrött 1847-ben a kedvelt színésznők közé tartozott. Dérnyé így ír róla (Naplója III. kötete, 449. oldalán): »Énekelt a kórusokban is, segédszerepeket is játszott olykor, nem volt senkinek vele baj». 1850—51-ben Győrött szerepelt.

Gócs Kocsovszky Erzsébet, színésznő, sz. 1864-ben, Móriföld temesmegyei községben. Színipályára lépett 1881-ben, Szegei Mihálynál.

Goda Géza, hírlapíró, sz. 1874. jún. 21-én, Komáromban. Jogi tanulmányait Budapesten végezte. 1898-ban a »Budapesti Napló« munkatársa volt. Színműfordítása: »Miss Chipp«, regényes énekes szmű, 4 felv. Írta André de Lorde és Michel Carré. Zen. szerz. Berény Henrik. Ford. Hervay Frigyes. Bem. 1905. máj. 11. Vigaszínház.

Goda Gizella, operaénekesnő, a M. Kir. Operaház tagja. (1929. óta dr. Köllő Zoltánné), sz. Oroszán (Barsm.). A Zene-művészeti Főiskola elvégzése után, 1919. őszén a M. Kir. Operaházhoz szerződött. Első fellépése u. e. év okt. 10-én

»Mignon« Philinájában volt s behízelgően lágy, finom hangjával és tiszta csengésű énekével mindjárt megszerezte a közönség tetszését. Azóta állandóan tagja s különösen koloratur-szerepekben egyik erőssége az operának. Tíz év alatt jóformán az összes koloratur-szerepeket betanulta és énekelte. (Melinda, Lakmé a magas e"-vel, stb., stb.)

Godányi Juliska, színésznő, sz. 1895. jan. 24-én, Kecskeméten. Színpadra lépett 1913. júl. havában.

Godunov Borisz. Népies zenedráma 3 felv., 7 képb. Puskin és Karamzin után szövegét és zenéjét írta Musszorgszki Modeszt. Ford. Hevesi Sándor. A M. Kir. Operaház bemutatta 1913. dec. 30-án. A címszerepet Szemere Árpád énekelte. Főszereplők: Székelyhidy Ferenc (Grigori), Gábor József (Sinszky), Rózsa S. Lajos (Pimenj), Sebők Sári (Marina), Fodorné (Dajka), Sándor Erzsébet (Cárevics).

Goethe Wolfgang Johann, a németek legnagyobb költője, sz. 1749. aug. 28-án, a Majna melletti Frankfurtban, megh. 1832. márc. 22-én, Weimarban. Magyar nyelven előadott színművei: »A testvérek«, énekesj. 1 felv. Ford. Kazinczy Ferenc. Bem. 1794. dec. 17-én, Pesten. »Stella«, dr. 5 felv. Ford. Kazinczy Ferenc. Bem. 1795. febr. 25. U. o. »Clavigo«. Ford. Egressy Gábor. Bem. 1852. jún. 22-én, a Nemzeti Színházban. Ez volt az első Goethe-darab, mely magyar színpadra jutott. (L.: Rakoczay Pál Egressy Gábor és kora. II. kötet, 465. oldal.) »Egmont«, szomorújáték. Ford. Szigligeti Ede. Bem. 1870. dec. 14. Felújították 1882. jan. 9., majd 1908. jan. 27-én, fordította Salgó Ernő. »Tasso«-t lefordította 1875-ben Somogyi Ede, Csengeri János és Marczali Erzsébet (1909). »Iphigenia Taurisban«, dr. 1833. Ford. Kiss János, újra: 1836-ban; 1890. dec. 31-én Csengeri János fordítása szerint bemutatták a Nemzeti Színházban. Felújították a Goethe-és Lafontaine-Társaság rendezésében, 1928. jún. 29-én, a Margitszigeti Színpadon. »Faust«, drámai költemény (I. o.). Ford. Nagy István. 1860. (L.: Színtényei IX. kötet, 617. oldal.) II. részt ford. Váradi

Antal, 1888. Palágyi Lajos lefordította 1903-ban, Dóczy Lajos 1911-ben. »Berlichingen Götze«, ford. Balla Mihály. Az Akadémia Goethe-szobája megnyílt 1896. máj. 31. (Az Elischer-féle gyűjtemény.)

Gogg Krisztina, színésznő, sz. 1886. ápr. 7-én, Grácban. Színpadra lépett 1908-ban.

Goga Oktávián, román költő és államférfi, sz. 1881-ben, Erdélyben. Középiskoláit Brassóban, az egyetem bölcsészeti fakultását Budapesten és Berlinben végezte. Első verseskötetét román nyelven Budapesten adta ki, 1905-ben. Ugyancsak Budapesten alapította és szerkesztette »Luceafarul« (Hajnalcsillag) c. román folyóiratát. Majd több éven át szerkesztette az aradi »Tribuna« c. román nacionalista napilapot. Lefordította Petőfi és Ady Endre több költeményét, továbbá Madách Imre hatalmas művét: »Az ember tragédiája«-t.

Gogoly Miklós Vasziljevics, orosz író, sz. 1809. márc. 31-én, Poltava kormányzóságban, egy kis faluban; megh. 1852. febr. 21-én, Moszkvában. Mint regény- és novellairó — különösen sajátos humora révén — világirodalmi jelentőségű, de vígjátékaival is hatást keltett mindenfelé. Kora ifjúságában írt egy szomorújátékot, »A rablók« címmel. Legjelentősebb vígjátéka: »A revizor«, 1836-ban jelent meg. Ebben a szatirikus vígjátékban az orosz közigazgatás visszaéléseit kíméletlen gúnnyal ostorozza. »A revizor« nálunk Szentkirályi Albert fordításában 1874. december 23-án került bemutatásra a Nemzeti Színházban, Halmi Ferencel, Szigeti Józseffel, Vizváry Gyulával, Sántha Antallal és Eöry Gusztávval a főbb szerepekben. A »Völegény« c. komédiáját 1923. szept. 21-én mutatta be a Nemzeti Színház dr. Hevesi Sándor fordításában. A »Völegény« és »Stepancikov-falva« szatirikus vígjátékait a moszkvai művészszínház együttese Budapesten is játszotta, 1925. máj. 25-én és jún. 1-én.

Goldberger Katalin, színésznő, sz. 1900. aug. 10-én, Pécsen. Zeneakadémiát végzett és 1922. szept. havában lépett a színpályára.

Goldfaden Ábrahám, zsidó zsargon költő, a zsidó zsargon-dráma megalapítója, sz. 1840. júl. 12-én, Starokonstantinóban, Oroszországban, megh. 1908. jan. közepén, Newyorkban. 1876-ban Jassyban alapította az első zsidó népszínházat, később Párizsban és Newyorkban is volt színigazgató. Nálunk színre került művei: »Sulamith« (I. o.), »A csillag fia«, keleti dalj. 4 felv. Átdolgozta Beöthy László és Pásztor Árpád. Bem. 1900. ápr. 6. Magyar Színház.

Goldmark Károly, zeneszerző, sz. 1832. máj. 18-án, Keszthelyen, megh. 1915. jan. 4-én, Bécsben. Zenei tanulmányait 1844-ben, a soproni zenedében kezdte, miután atyja, ki Besszarabiából bevándorolt igen értelmes kereskedő volt, fia zenei hajlamát hamarosan felismerte. 1847-ben Bécsben tanult. 1848-ban a forradalom miatt bezárták a konzervatóriumot, ezért G. magánúton folytatja tanulmányait. 1848-tól 1857-ig Budán és Bécsben él, mint színházi zenész és zenetanító és sokat nyomorog, majd 1857-ben Bécsben hangversenyt rendez műveiből, melyek kedvező fogadtatásra találnak. Ezidő óta folytonos diadal kísérté minden újabb alkotásának bemutatását. 1858-ban Pestre költözik, azután ismét Bécsbe megy. 1865–70-ben megzenésíti Mosenthal »Sába királynője« c. operaszövegét. 1869-ben br. Eötvös József kultuszminiszter 800 frt állami segélyt utal ki számára, óriási nélkülözéseinek némi enyhítésére. 1875-ben Liszt Ferenc és gr. Andrássy Gyula közbenjárására a bécsi Hofoper bemutatja a »Sába királynője«-t és ezzel G. megalapítja világhírét. 1876. márc. 18-án volt a »Sába királynője«-nek magyar (I. o.) bemutatója a Nemzeti Színházban 1893. júl. havában a kőburgi herceg házi rendjének komthúr-keresz-jével tüntette ki. 1910. máj. 14-én Keszthelyen születésének 80-ik évfordulója alkalmából leleplezték szülőházának falába elhelyezett karrarai márványemléktábláját és a király a tudomány és művészet díszjelmével tüntette ki, a budapesti tudományegyetem pedig díszdoktorává választotta. G. művészetét az invenció bősége és a szenvedély drámaiassága jellemzi. Dallambőségre csak Verdi multa fölül, más kortársa meg sem közelítette. A felépítés-

ben, szerkesztésben épp oly nagy mester, mint zenekarának kezelésében. Munkái: »Merlin«, 1886.; átdolgozva 1904-ben került színre Frankfurt a/M.; a M. Kir. Operában 1887. szept. 26-án; »A házi tücsök« (Willner A. M. szövege), 1896. okt. 4-én; »Bryzeis, a hadifogoly«, Ernst Schlicht szöv., 1899. ápr. 26.; »Berlichingen Götz« (Willner szövegére), 1902. dec. 16. M. Kir. Operaház; »Téli rege«, 3 felv. (Shakespeare után), 1908. ápr. 30., u. o. Írt ezenkívül számos szimfóniát, nyitányt. 1896. okt. 5-én a Lipót-rend lovagkeresztjét kapta. 1925. dec. 8-án leleplezték síremlékét Bécsben.

Goldmark Leo, G. Károly fivére, írt egy 3 felvonásos operettet »1776« címmel, zen. szerz. Engländer. (Egykor a newyorki Thália-színház karmestere.) Bem. 1884. febr. havában, Berlinben.

Goldoni Carlo, olasz vígjátékíró, sz. 1707. febr. 25-én, Modenában, megh. 1793. jan. 8-án, Párizsban. Előbb orvosi tanulmányokat folytatott, azután jogász lett, 24 éves korában ügyvéd volt Párizsban. 1738-ban a velencei Medebach-színház darabírója lett, mint ilyen Aristophanes, Shakespeare és Molière-rel egy nívón említi nevét. 180 darabot írt és darabjai ma is élnek a világ minden színpadán. Az ő korában a Commedia dell'arte dívott, ő írta meg a színdarabokat először teljesen. Irodalmi reformja lépésről-lépésre megfigyelhető; ő találta ki az anyós figuráját, a zsémbes após, a nyelves és cséles csaplárosné, a zúgprókátor, az ostoba kuruzsló és sok más alak jellemét. Nálunk adott színdarabjai: »A fogadósné«, vj. 3 képben, ford. Jakab István. Buda, 1834. május 22. Szini Gyula fordításában 1924. március 14-én a Víg-színház is bemutatta. A Kamara Színház bem. 1929. okt. havában. Az eredetileg »La lorandiera« darabot hősnőjéről, »Mirandolina« címmel Hevesi Sándor operaszöveggé dolgozta fel, Mozart »La finta giardiniera«-jának zenéjére. Bem. a M. Kir. Operaház, 1924. nov. 27. »A hazug«, vj. Ford. Radó Antal. Budapest, 1882. Bem. 1907. ápr. 3. Nemzeti Színház. »A jótékony zsémbes«, vj. Ford. Radó Antal. »A két úr szolgálja«, vj. 3 felv. Ford.

Saaghy Ferenc. Bem. Debrecen, 1831. máj. 1.; Buda, 1834. jan. 26.; ápr. 20. 1837., jan. 11. Pest. 1841. márc. 24. »A medvék«.

Goldoni-féle velencei olasz operatársulat 1896. júl. havában vendégszerepelt a Víg-színházban, Bennini nevű híres jellemszínésszel az élén. Színre került: Goldoni: »A menüett«, »A nagymama kedvese« és »A hazug« c. vígjátéka.

Goldschmidt Frida, bécsi operaénekesnő, sz. Pécsen. Tanulmányait részben Bécsben végezte. 1913. ápr. 10-én mint vendég fellépett szülővárosában, ahol frissen csengő hangjával, tiszta koloratúrájával, finom muzsikális érzésével jelentős sikert aratott.

Golisciani (golisáni) Enrico, olasz író. Munkája: »Susanne titka«, vígopera, 1 felv. Zen. szerz. Ernano Wolf-Ferrari. Bem. 1911. nov. 118-án, M. Kir. Operaház.

Goltner Lajos, orgonaművész-zeneszerző, sz. 1866-ban, Siklóson, megh. 1926. szept. 10-én, Makón. Középiskolai tanulmányait Pécsen végezte, majd a Nemzeti Zenede és a Zeneakadémia növendéke volt. Tanulmányai bevégeztével a M. Kir. Operaház első csellistája volt. Később Rengersburgban tanult, onnan Makóra ment zenetanárnak. Operája (kéziratban) »Julián herceg«, vígopera. Szöv. írta Madzsar Gusztáv dr., pestvidéki tankerületi főigazgató.

Gombaszögi Frida, színésznő, sz. 1890. dec. 9-én, Budapesten. A Színművészeti Akadémiát végezte s innen 1909-ben a Magyar Színházhoz került, Beöthy László igazgatása alatt. Beöthy azonnal felismerte a fiatal színésznő képességeit és miután néhány kisebb szerepben sikerrel kipróbálta, azonnal elsőrendű drámai szerepeket bízott rá, Vivie Bernard, Shaw »Warrenné mestersége« c. darabjában, Hermann Bahr »Koncert«-jének fő női alakja voltak első nagy szerepei, amelyekben megmutatta, hogy ő a jövő nagy drámai színésznője. A természet is megáldotta hozzávaló fizikai adományokkal, szép, karcsú, mégis erőteljes termettel, kifejező szemmel, gazdag árnyalásokra képes hanggal, rugalmas és fo-

gékony intelligenciával és ő ezeket az adományokat lelkiismeretes elmélyedéssel, a színészet technikai eszközeinek egyre teljesebb elsajátításával, művészi gondossággal fejlesztette. Peredy Judit szerepében (Sárga lilium) aratta döntő sikerét. Bíró Lajos darabjának ez érdekes fő női szerepének sokszínűségét, széles skáláját olyan művészettel játszotta, hogy a darab rendkívüli sikere igen nagyrészen neki tulajdonítható. Ekkor már elvitathatatlanul övé lett az első hely a magánszínházak művésznői között s a Magyar Színháznak az ő játéka lett fővonzó ereje. Nagy szerepeket bízta rá a színházban s ő minden feladatnak kitűnően megfelelt. Játsszotta Maját Tolsztoj »Élő halottja«-ban, Schnitzler »Az élet szava« főszerepét, a holland cselédet Bródy Sándor »Rembrandt«-jában, Natasát »A félkegyelmű«-ben (Dosztojevskij), Lyon Leát, Vil-mát Molnár Ferenc »A farkas«-ában, stb. Hangköre kiterjedt a legnehezebb és legbonyolultabb drámai szerepektől a vígjáték derült hangjáig. Amint tehetsége most már teljesen kiforrott, eszközei egyre egyszerűbbek lettek, játéka egyre bensőbb, de egyúttal egyre tudatosabb. A modern színjáték stílusban, mely nem a szép szavakban keresi a hatás titkát, hanem a beszéd természetes könnyedségével, a hang finom árnyalásával, a mozgás természetességével fejezi ki a drámai indulatokat s ezzel a stilizálatlan életet varázsolja a színpadra, ő az első teljesen modern drámai színésznő a magyar színpadon, aki hiánytalanul valósította meg az új stílus követelményeit s ezzel példaadó hatást tett színművészetünkre. Közben férjhez ment Rajnai Gábor színművészhez, akitől később elvált. Beöthy László társulatával a világháború alatt Bécsben is fellépett a Josephstädter Theaterben s a legkomolyabb bécsi kritikusok is nagy elismeréssel emlékeznek meg játékáról. Ezután a Vígszínházban játszott, melynek azóta Varsányi Irén mellett legfontosabb színésznője. Sokoldalú tehetsége itt még jobban megmutatkozott. A »Román« főnői szerepe, Rita Cavallini volt itt első nagy szerepe, e regényes, színes alakban teljes diadalra jutott tehetségének minden nehézséget legyőző tudatossága. Couerik Teréz (Az asszony és

a bábú) alakjában a nyers ösztönök által hajtott nőt mutatta be, Csehov »A három nővér«-ének Masa szerepében a nyugtalan, élsóvárgó, fojtott, szenvedéllyel teli falusi orosz nőt, a John Gabriel Borkmannban a kemény, haragvó, öserejű asszonyt, — ez utóbbi szerepében mutatta meg legjobban a hősnő szerepére termett voltát. Emlékezetes szerepe Nagy Katalin Shaw darabjában, a nagy cárné bonyolult jellemét, ravaszságát, érzékiségét, zsarnokságát és asszonyiságát a kifejezés olyan gazdagságával játszotta, hogy e szerep pályája legjobb alkotásai közé tartozik. Hasonló sikere volt a »Glóriá«-ban (Szomory Dezső), a »Hat szerep keres egy szerzőt«-ben (Pirandello). A »Vadkan«-ban (Móricz Zsigmond) a történelmi multba vetített szerelmes magyar főúri asszonyt jelenítette meg. Legutóbbi nagy drámai szerepe »A levél«-ben (Somerset Maugham) volt, de közben több szerepben, mint »Fanny és a cselédkérdés« (Jerome K. Jerome), »Az alvó férj«-ben (Szenes Béla) a könnyű, élces, derült vígjátéki hang mesterének mutatta magát. Közben más színházakban is vendégszerepelt, a Magyar Színházban »A menekülő asszony« (Galsworthy), a Belvárosi Színházban a Calais-Dover szerepében, stb. Egyéb szerepei: Ágnes (A tükröfolyosó), Zaza, Tóth Etelka (A nagyvilági nő), Andrea (Sárga keztyű), Gregoriné (Mandarin), Marietta (A vörös szegfű), Gabi (Halló!), Nina (Különös közbűvészet), Constance (Ne váljunk el!), Lencsi (Kék róka), Olympia. Legutóbb Szomory Takács Alice-nek címszerepét alakította fényes sikerrel.

Gombaszögi Ella, színésznő, sz. 1898. dec. 27-én, Budapesten. Színészakadémiát látogatott, majd egy évi tanulmánya után, 1913. szept. havában a Vígszínházhoz szerződött, ahol Farkas Imre »A hónapos szoba« c. vígjátéka Klári szerepében debütált. Különösen nagy sikere volt Heltai Jenő »Tündérlaki lányok« c. vj.-ában, melynek Sári szerepével egyszerre az ismert nevű művésznők sorába emelkedett. 1924. nov. 1. óta a Magyar Színház tagja; itt az első fellépte a »Masamóde«-ban volt. 1924. ápr. havában férjhez ment Nágel Pál tőzsdéshez. Újabban a komi-

kai szerepekben vannak megérdemelt nagy sikerei, ilyenek: Rose (Párisi kirakat), Jallouxné, (Csattan a csók), Serafine (Zene-bona), Olga (Boldogság), Elza (Az ördög), Panni (Ida regénye), Bianca Credano (Agglegény apa), Touplainné (Libavásár), Mrs. Wimble (A pók), stb. Egyike legkitűnőbb jellemszínésznőinknek, aki vendégszerepelt a Fővárosi Operett Színházban és a Belvárosi Színházban.

Gombaszögi Irén, színésznő. Színészakadémiát végzett. 1916. szept. 29-én vendégszerepelt a Budai Színkörben, a »Tanítónő«-ben. Nov. 13-án mint a Magyar Színház tagja mutatkozott be Biró Lajos »Sárga liliom« c. korrajzában. 1918-ban a Nemzeti Színház szerződtette, itt márc. 14-én mutatkozott be a »A dada« c. szmü Elza szerepében. A Nemzeti Színház kötelékéből azonban hamar eltávozott. 1929. dec. 24-én házasságra lépett László Ernő dr. orvossal.

Gombaszögi Margit, színésznő, sz. 1881-ben, megh. 1925. nov. 12-én, Budapesten. Előbb karénkesnő a Népszínházban, ahol szépségével élenk feltűnést keltett. A Magyar Színház alapítási évében oda szerződtették s a Gésák, Sulamit, Newyork szépe, Kék asszony, Bibliás asszony és sok más operettben megszodálták elragadó megjelenéséért. Az 1900-as évek elején visszavonult és férjhez ment Romeiser Vilmos váci főszolgabíróhoz.

Gombos Imre, (gombosfalvi), színműíró, sz. 1791. júl. 6-án, Sajóladon (Borsodm.), megh. 1840. jan. 12-én, Bécsben. Jogi tanulmányai végeztével előbb Borsod vármegyében hivatalnok volt, majd államszolgálatba lépett s itt a kamaránál tanácsossáig s a magy. királyi udvari kancelláriánál referendáriussáig vitte, végül Heves-Szolnok megye főispáni helytartójává nevezték ki. Színművei: »Lilla«, vj. 3 felv., »Bavariai Albert«, szomorúj. 4 felv., 1812.; »A testvérek«, vj. 1 felv.; »A szekrény és rózsabokor«, vj. 1 felv., 1815.; »Az esküvés«, szomorúj. 5 felv. Nyomatásban megjelent Pesten, 1816-ban. Elsőizben a székesfehérvári színtársulat mutatta be Pesten, 1819. jún. 14-én. Lendvay, kinek kedvenc szerepe volt benne

Caesar, ebben lépett fel először Budán, 1833. aug. 10-én. Debrecenben is előadták 1831. márc. 12-én, Kassán: 1837. márc. 2-án és 1838. nov. 20-án; a Nemzeti Színház 1881. aug. 13-án »Szent a törvény, szent az esküvés« címen felelevenítette. »Elek és Polyxéna«, polgári szomorúj. 5 felv. 1816. Fordítása: »Éjjel után«, dr. Dunkeltől.

Gombos Malvin, színésznő, sz. 1884. nov. 20-án, Szepsiben (Abauj-Torna m.). Színpadra lépett 1906-ban.

Gombos Zsuzsa, színésznő. Színpályára lépett 1867-ben.

Gonda Elemér, színész, sz. 1882. dec. 8-án, Tokajban. Színpadra lépett 1907-ben.

Gonda György, színész, sz. 1902. ápr. 20-án, Nagykárolyban. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Gonda István, színész, sz. 1882. jan. 4-én, Szegeden. Szülei G. László (l. o.) és Czirok Róza, színészek. Érettségi után a Színművészeti Akadémiát sikerrel végezte el, majd 1902-ben kapta első szerződését Nádassy József pécsi színtársulatához, onnan pedig Szendrey Mihályhoz, akivel Sopronban, Pozsonyban és Fiumében működött. Öt évet töltött a vidéken mint naturbus- és szerelmes-színész, onnan a fővárosba került, előbb Sziklai Kornél Kis Színházához. Később pedig a Modern Színház-Kabaré tagja lett és mindkét helyen kitűnt ügyes kasírozó-képességével, de egyúttal mint díszlettervező és festő is elismert névre tett szert. Később meghívást kap a Nemzeti Színházhoz mint scenikus; a Vígszínház és a Fővárosi Operett Színház is foglalkoztatta ebbeli minőségében.

Gonda József, író, hirlapíró, sz. 1877. okt. 22-én, Hódmezővásárhelyen, megh. 1913. ápr. 19-én, Budapesten. A jogot Budapesten végezte. Hirlapírói működését Szegeden kezdte, majd Aradon és Budapesten folytatta. Írt egy »Wanda« c. könyvdrámát, melynek tárgyát a lengyel szabadságharcból vette. A hódmezővásárhelyi színikör felavatására ünnepi ódát írt.

Gondúzó Társaság (Reunion) címen a fővárosban egy társaság alakult, amely a volt Intim-színház kibérelte (1910. febr.), hogy ott hetenként 4–5 előadást tartson különböző jótékony célokra. A február hó 10-én tartott megnyitó előadás tiszta jövedelmét az Országos Gyermekevédő Liga javára, a második előadás tiszta jövedelmét az Otthon írók és lapírók köre segélyalapja javára fordították. A Gondúzó Társaság művészi vezetését Andorffy Péter, a volt Népszínház főrendezője, adminisztratív vezetését pedig Doktor János, az Intim-színház volt titkára, vállalta el. A Gondúzó Társaság feladatául tűzte ki, hogy a nagyközönség előtt eddig ismeretlen egyfelvonásos vígjátékokat és drámákat adjon elő a volt Thália-társaság mintájára és foglalkoztassa esetről-esetre a fővárosban tartózkodó szerződés nélküli színészeket és színésznőket. A Gondúzó Társaság csakis fehér estétet rendezett. (Nemsokára megszűnt.)

Gong. A színházaknál az előadás megkezdésének jelzésére szolgáló ütő-, keleti eredetű hangszer, melynek mély hangja jól elhallatszik a nézőtér minden részébe.

Gonosz Pista, a falusi bakter alakja, Tóth Ede »Falu rossza« c. népszínművében. Az egri káptalan hosszúrévi birtokán volt egy Gonosz Pista nevű kerülő. Tóth Ede innen vette a nevet.

Gorkij Maxim, családi nevén Alexej Maximovics Pjekov, orosz író, sz. 1869. márc. 26-án, Nizsnijnovgorodban. Igen nagy hatással volt különösen a kilencvenes évek kora íróira. Felrázta és reá fordította a figyelmet olyan témákra, amelyeket nem mindenki mert még megírni. Korunkban a szovjet alatt mindent elkövet, hogy az irodalmat és az írókat presztízsével megvédje. Legismertebb színműve: »Éjjeli menedékhely«. Jelenetek az élet mélységéből. (L. o.)

Gorove László, (gattájai), író, sz. 1780. június 2-án, Szamosujvárt, megh. 1839. márc. 11-én, Pesten. Jogot végzett, de nem vállalt hivatalt, hanem Erdélyben, ősi birtokán, majd 1810-től az Alföldön gazdálkodott s a tudomány művelé-

sében keresett nemes szórakozást, amit a Magyar Tudományos Akadémia azzal jutalmazott, hogy 1835-ben levelező tagjává választotta. Ő alapította a Tudományos Akadémia G.-jutalmát. Színművei: »Jetzid és Haba vagy Féltes és meghasonlás«, szomorú. 5 felv. (Fordítás Weidmann Pál után.) Bem. Kolozsvárt, 1807. dec. 1. Pesten: 1808. aug. 17-én került bemutatóra. »Az érdemes kalmár«, hazai történeti eredeti dráma 5 felv. Bem. 1807-ben.

Gorsemann Ernst, a lipcei egyetem tanára, 1913. dec. 19-én Budapesten a Magyar Teozófiai Társaság kérésére előadást tartott filozófiai kutatásairól. A külföldi tudós érdekes meghatározással világította meg Wagner Rikárd operáit, különösképpen a nagy muzsikusként leghatalmasabb alkotását: a Nibelungi ciklust és a »Parsifal«-t. Filozófiai kutatásaiban rájött, hogy Wagner Nibelungi darabjaiban sokkal több mély bölcsesség lakozik, mint amennyit azokban eddigelé szupponáltak. Hogy Wagnert műveinek alkotásánál bizonyos bölcselkedés kísérte, ez kétségtelen. Különösképpen vonzották őt a legendák misztikumai, amelyeknek átdolgozásába óriási mélységet vitt bele eredeti felfogásából, amellyel felismerte ezeknek a legendáknak nagyságát és rendkívüli erejét. A külföldi tudós szerint ez a bölcselkedés vezette a nagy komponistát a költészetre. Legelőször »A bolygó hollandi«-ban jelenik meg, mint költője egy népmondából merített drámai cselekménynek s ezután minden műveinek szövegét ő maga költötte. Gorsemann Ernst azt állítja, hogy a Nibelungen énekek az emberiség egész fejlődését fejezi ki és pedig az őskeresztétől a legmagasabb fejlődés határáig s azokat a személyeket, akik a kompozícióban szerepelnek, tulajdonképpen nem mint személyeket, hanem mint természeti erőket állítja elének. Wagner így fogta fel őket — mondja — mert a Nibelungi énekeket saját nagyságában ismerte fel az ő nagy szelleme.

Gorup György Ágoston, színész, sz. 1892. okt. 30-án, Nagyváradon. Színpadra lépett 1920. júl. havában. (Előzőleg pénzügyigazgatósági tisztviselő volt.)

Gonda József, színész, sz. 1901. okt. 5-én, Budapesten. Színpadra lépett 1922-ben.

Gonda Lajos, színész, sz. 1883. jan. 10-én, Budapesten. Színpadra lépett 1912. jún. havában.

Gonda László, színész, sz. 1854. júl. 28-án, Ipolyságon, megh. 1921. márc. 20-án, Aradon. Színész lett 1877-ben, Kecskeméten. 1880-ban Aradi Gerőnél, 1884-ben Lászy Vilmosnál, 1885-ben Csóka Sándornál (Kassa), 1886-ban újra Aradinál, 1887—1891-ig szintén Aradinál, 1894-ben Leszkay Andrásnál működött. Sokáig volt Aradon színházi pénztáros. (1888. óta.) Kisebb dolgozatai megjelentek a fővárosi és vidéki lapokban. — Neje: Czirók Irma, sz. 1863-ban, Moravicán. Színésznő lett 1879-ben, Krecsányi Ignácnál. — Fia: G. István, színész. (L. o.)

Gonda Mária, színésznő, sz. 1894. szept. 9-én, Egerben. Színpadra lépett 1920. jún. havában.

Gonda Sándor, operai karénekes, kinek azonban kisebb basszus-szerepei is voltak. 1860-ban a Nemzeti Színház tagja, de azután tíz évet vidéken töltött s 1870. óta ismét az Operánál működött. 1902. jún. 15-én nyugdíjba ment. Munkája: »Színházi Emlékkönyv«. Szeged, 1861. (Nyomtatott Burger Zsigmondnál. 16. old. 16°.)

Gondel (Die.) Berlini kabarétársulat, mely az orosz kabaréstílus továbbfejlesztője. Erősen expresszionista módon helyezkednek el a színpadon és sok finom ötlettel, illusztratív készséggel tudják a szereplőket a színpadi képekbe, díszletekbe beillesztetni. A műsor javarészt jeleneztett szonokból áll, melyeknek főszereplője mindig a díszlet, díszlete és organikus kiegészítője pedig a színész és a zene. Nálunk 1923. okt. 4-én mutatkozott be a társulat, a Renaissance Színházban.

Gondinet (gondiné) Edmond, francia színműíró, sz. 1828. márc. 7-én, Laurièreben (Haute Vienne), megh. 1888. nov.

19-én, Párizsban. Magyar színpadon előadott művei: »A kis szórakozott«, vj. Társsz. Barrière. Bem. 1882. dec. 17. Nemzeti Színház. »A király mondta«. Ford. Huszár Imre. 1898. okt. 15. »Jean de Neville«. Ford. Váradi Antal. Mindkettő szövegkönyv »Delibes« operájához. »Gilbertek«, dráma. »Valami hibája van«, vj. 1 felv. Ford. Gabányi Árpád. 1897. »Gavaut, Minard és társa«, boh. 3 felv. Bem. 1899. febr. 7. Vigszínház. »A párisi«, vj. 3 felv. Új betanulással. 1914. jan. 3. Nemzeti Színház. »Az alagút«, vj. 1 felv. Ford. Náday Ferenc. Bem. 1896. dec. 29. Nemzeti Színház.

Gondol Dániel, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, meghalt 1891. máj. 7-én, Alvincen, 76 éves korában, mint nyugalmazott osztálytanácsos. Színműve: »Férszelidítő«, vj. 3 felv. 1847. jan. 8. Nemzeti Színház, »Türkevi« név alatt. Fordításai: »Romeo és Julia« (l. o.), szomorú. 5 felv. 1844. ápr. 17. Nemzeti Színház. »A windsori vig nők« (l. o.), vj. 3 felv. Shakespeare után. U. o. »Tell Vilmos«, dráma 5 felv. Schiller után. U. o.

»Gondold meg és igyál, örökké a világ nem áll, eloszlik, mint a bűbörék, s marad, mint volt, a pusztaság lég«. Refrénje Vörösmarty Mihály »Czillej és a Hunyadiak« c. szomorújátékában előforduló »Ha férfi lelkedet, egy hölgyre föltevé« kezdetű bordsalának. A Bánk bán opera bordsala. Erkel Ferenc zenésítette meg. (Bem. 1844. jan. 18.)

Gondos Alajos, színész, sz. 1866-ban, Kecskeméten. Színpadra lépett 1885-ben, Jéni Jánosnál. Egy év után be kellett vonulnia katonának és így csak szabadulása után folytathatta működését. 1891. okt. havában Veszprémi Jenő társulatának tagja, 1895—96-ban Tiszay Dezsőnél, 1896—98-ban Krecsányi Ignácnál működött. 1898—1907-ig a Népszínház kötelékében volt. 1913-ban nyugdíjazták. Neje: Kállai Lujza, színésznő, sz. 1880-ban, Budapesten. Rákosi Szidi színészkisláját látogatta, majd Krecsányi Ignác szerződését fogadta el. Tőle megrált és a Népszínház kötelékébe lépett.

Gáspár Jenő fró

Gazsi Mariska

Géczy István

Gellért Lajos

Gencz István

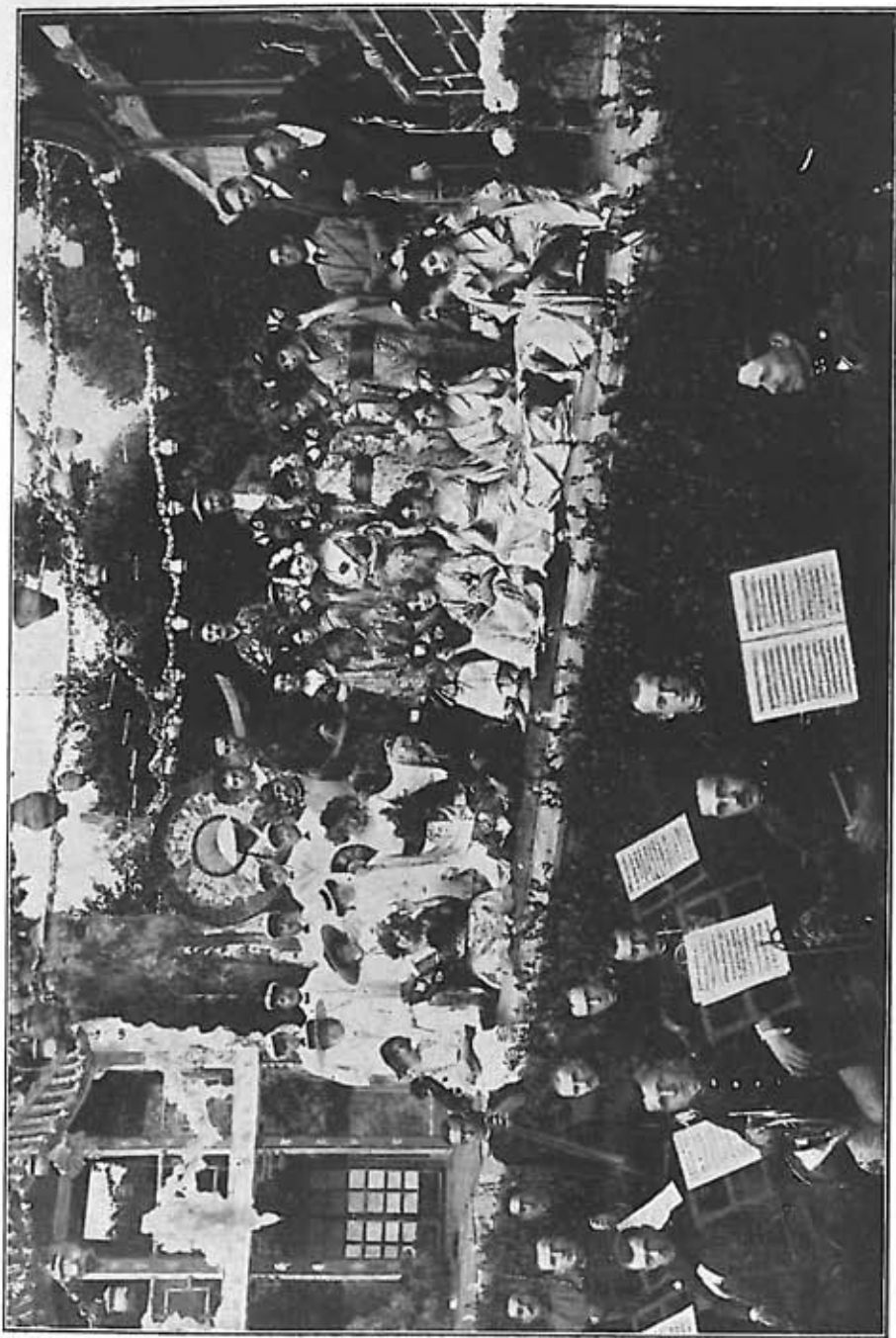
Gergely István

Gergelyffy Gábor dr.

Germanova asszony

Gésák szabad színpadi előadása
 Neményi László színtársulatánál, 1911 július hó 12-én Nagybányán.

Gerő Jakab

Gerőffy Andorné (Petrovich Ilka)

Gerőffy Andor

Gigli Benjamin

Góth Ernő, író, sz. Budapesten, megh. 1925-ben, Firenzében, utazás közben. Budapesten a német lapok (Budapester Tagblatt, Pester Lloyd) tárcáiírója volt. Karl Sternheim »Bürger Schippel« c. vígjátékából operaszöveget írt Dohnányi Ernő számára: »A tenor«-t. Bem. a M. Kir. Operaház 1929. febr. 9. és nürnbergi vendéjjátékán. 1929. febr. 24. Hosszu ideig Berlinben élt. — Neje: Schlesinger Gizella, budapesti születésű zongoraművész, mint zeneszerző pályadíjat nyert. G. Selden név alatt szintén német hírlapokba írt, főleg művészeti tárgyú tárcacikkeket.

Góth Irén, magyar származású német tragikái színésznő, megh. 1911. febr. 11-én, Nürnbergben. Míg hivatása külföldre nem szolgáltatta, szépségénél és tehetségénél fogva igen kedvelt tagja volt a fővárosi társaságnak. Öngyilkos lett.

Góth Lajos, színész, sz. 1893. szept. 25-én, Pozsonyban. Színpadra lépett 1919. febr. havában.

Góth Sándor, színművész, sz. 1869. okt. 19-én, Budapesten. Iskoláit is itt végezte, azután beiratkozott a Színészakadémiára, ahol Nagy Imre kedvenc tanítványa volt. Vizsgaelőadása alkalmával, 1889-ben (»Borgia Lucretia« és »Alfonz úr«-ban) a következőket írta róla a »Fővárosi Lapok«: »...Végül még Góth Sándort említjük meg, ki mindkét darabban pompásan masque-ozott szolga volt s a vígjátékban ügyesen mondta el mondókáit is. Csak másodéves lévén, még reménységgel várjuk további haladását.« (91. szám.) Vizsgázott még Csiky Gergely: »Jóslat« c. vígjátékában is, feltűnő sikerrel. Egyébként mint akadémiai növendék a Nemzeti Színház előadásaiban több ízben játszott nagyobb szerepeket. 1890-ben Valentin Lajos debreceni színgazdátához szerződött, ahol első fellépte Echegaray »Nagy Galeotto« c. drámája Ernesto szerepében volt. 1894. jan. havában Kolozsvárra hívták meg, ahol Romeo szerepében aratta első sikerét. Ezután Krecsányi Ignác tagja lett Pozsonyban és Budán. Következő állomása Arad volt. Vidéki működése alatt játszotta Hamletet, Jagót, Lucifert, Figarót, Mizantropot, stb. 1896-

ban meghívták a Vígsházhoz, amelynek mindezeidig egyik oszlopos tagja. 1904. márc. 15-én feleségül vette Kertész Ellát, a Vígsház nagynevű művésznőjét. 1910. jan. 23-án mindketten elhagyták a Vígsházát és a Magyar Színházhoz szerződtek, ahol a »Karenin Anna«-ban szenzációs sikert értek el. Ezután visszaszerződtek a Vígsházhoz, közben 1921. ápr. 15-től 1922. febr. 22-ig a Renaissance Színháznál működtek, de azután visszatértek újra a Vígsházhoz. Itt 1922. jún. 25-én léptek ismét fel a »Mértföldkövek«-ben. Szász Zoltán így jellemzi G. művészetét: »Rám G. mindig mint az akarat megtestesülése hatott. Ez a virulóan egészséges, mozgékony és mégis nyugodt, finom és mégis erőteljes összenyomású ember mindig valami készen felszerelt, a legnagyobb sebességeket magában hordó motort juttat eszembe, egy autót vagy repülőgépet, mely elegánsan, kicsiszoltan, nyugodtan áll a helyén, de belsejében hatalmas, biztosan működő erőket rejt s ha megindul, biztosan és ellenállhatatlanul száll a céljai felé. A G. S. nevű motort azonban nem benzin vagy villamosság fűti és viszi, hanem egy mindennél finomabb és hatalmasabb erő: az ész. G. a színpadon és az életben egyaránt ész-ember, ami — tekintve, hogy a színészek legnagyobb része úgy az életben, mint a színpadon inkább az ötleteknek és indulatoknak rabja, inkább szív- vagy ideg- vagy a testiség-ember, — nem jelentéktelen dolog.« A Vígsház 30 éves jubileuma alkalmából a színházban három évtizeden át kifejtett, művészi sikerekben gazdag munkásságáért kormányzói elismerésben részesült.

G. S. a fővárosi színházi kultúrájának egyik legnépszerűbb és legjelentősebb alakja. Sokoldalú színész, kitűnő rendező, finom műfordító, nagy eredményeket elérő tanár (legkiválóbb tanítványa Darvas Lili) és sokoldalúan művelt ember. G. S. az élénk, különösen a részletmunkában gazdag fantáziájú színészek fajtájából való, bámulatosan fejlett beszédtechnikával. Mint vígjátéki és bohózáti színész egész Európában ritkítja párját. Rendkívüli ötletessége ellenére eszközeiben izlése- sen mértéktartó. Minden alakításából férfias szeretetreméltóság sugárzik. Főbb sze-

repei: Moricet (A férj vadászni jár), Jüttner (Heidelbergi diákélet), Menszki Borisz (Mozgófényképek), Barisard (Zsába), Plata Ettingen (Olympia), Báro Kopecczky (Noszty fiú), Château Laplante (Boldogság). Főszerepe van a »Tolvaj«, »Baccarat«, »Gyengédség«, »Vengerkák« stb. darabokban. Színdarab fordításai: »Nászuton«, vj. Írta Labiche. Bem. 1897. máj. 17. Vigszínház. »Családi örömek«, vj. 3 felv. Írta Hennequin. Bem. 1898. dec. 17. U. o. »Utazás a válás körül«, vj. 4 felv. Bem. 1899. szept. 12. U. o. »A feleségem nem sikkes«, vj. 3 felv. Írta Busnach és Debrit. Bem. 1900. dec. 12. U. o. »A tolmács«, vj. 3 felv. Írta Courteline. Bem. 1902. szept. 5. U. o. »Dupont«, boh. 3 felv. Írta Gavault és Berr. Bem. 1903. jún. 1. U. o. »Az igazgató úr«, dr. 1 felv. Írta André de Lorde. Bem. 1903. szept. 12. U. o. »A kocavadász«, vj. 3 felv. Írta: Ordonneau és Kérout. Bem. 1904. máj. 5. U. o. »Emil«, boh. 3 felv. Írták Monnier és Larocher. Bem. 1905. máj. 31. U. o. »Baccarat«, szmü 3 felv. Írta Henry Bernstein. Bem. 1906. jan. 31. U. o. »Az aranygyapjú«, vj. 3 felv. Írta Kérout és Barré. Bem. 1906. ápr. 28. U. o. »A kacagó menyecske«, boh. 3 felv. Írta Soulie Maurice. Bem. 1906. jún. 2. U. o. »Gróf Hamlet«, vj. 5 felv. Írta Bernard Tristan és Goldfernaux André. Bem. 1906. október 6-án, u. u. »A tolvaj«, dr. 3 felv. Írta Henry Bernstein. Bem. 1907. jan. 12. U. o. »Nincs elvámolni valója?«, boh. 3 felv., írták Veber Pierre és Maurice Hennequin. Bem. 1907. szept. 7. U. o. »Josssette kisasszony a feleségem«, vj. 4 felv. Írták Gavault és Charvay. Bem. 1907. okt. 5. U. o. »Sámson«, szmü 4 felv. Írta Henry Bernstein. Bem. 1908. jan. 31. U. o. »Kutya van a kertben«, boh. 3 felv. Írta Feydeau Georges. Bem. 1908. szept. 5. U. o. »Menyőcsapás«, boh. 3 felv. Írta Xanroff Leon. Bem. 1908. nov. 7. U. o. »Vigyázz a nőre!«, boh. 3 felv. Írta Feydeau Georges. Bem. 1909. márc. 20. U. o. »Ámor, a pénzügynök«, boh. 3 felv. Írta Forest Louis. Bem. 1910. jún. 8. U. o. »Karenin Anna«, dr. 4 felv. egy változással, Tolstoj regénye után írta Gueraud. Bem. 1910. okt. 8. Magyar Színház. Operai átdolgozásban Hubay Jenő

zenéjével előadták a M. Kir. Operaházban, 1923. nov. 10. »Éljen a király!«, vj. 3 felv. Bem. 1911. ápr. 15. U. o. »Nulla úr«, boh. 3 felv. Írta: Gavault Paul és Mouézy Eon. Bem. 1911. okt. 11. Városligeti Színpark. »A kém«, szmü 3 felv. Írta Kistmaeckers Henri. Bem. 1912. márc. 16. Vigszínház. »Primrose kisasszony«, szmü 3 felv. Írta Flers és Caillaud. Bem. 1912. okt. 5. U. o. »Jönnek a németek!«, vj. 3 felv. Bem. 1914. szept. 26. U. o. »Kaland«, vj. 1 felv. Írta Musset. Bem. 1916. febr. 26. U. o. »A négyszög«, vj. 1 felv. Írta Flers és Caillaud. Bem. 1919. márc. 6. U. o. »Gyengédség«, szmü 3 felv. Bem. 1921. okt. 21. Renaissance Színház. »Mózes szakáll!«, boh. 1 felv. Írta Mouézy Eon. Bem. 1921. dec. 20. U. o. »Hossz és besség« (L'amant de coeur), vj. 3 felv. Írta Verneuil. Bem. 1921. dec. 20. U. o. »A leláncolt ember« (L'homme enchainé), szmü 3 felv. Írta Edourd Bourdet. Bem. 1924. jan. 29. Vigszínház. »A királyi család«, vj. 3 felv. Írták S. George Kaufmann és Edna Ferber. Bem. 1929. febr. 15. U. o. Eredeti színműve: »Vengerkák«, szmü 6 képben. Társsz. Pásztor Árpád. Bem. 1917. márc. 9. Vigszínház.

Góth Sándorné, Kertész Ella, színművésznő, sz. 1884. febr. havában, Budapestben. Harmadéves színészakadémiai növendék korában, 1897-ben, 200 frtos ösztöndíjat kapott, majd a Nemzeti Színház szerződtette az után, hogy az Akadémia vizsgáján, a »Nők iskolájá«-ban, óriási sikert aratott; ekkor férjhez ment Beck Vilmoshoz (L. o.), az Operaház művészhöz, kitől egy év múlva elvált. 1903-ban, miután Góth Sándor feleségül vette, a Vigszínház tagja lett. Itt jan. 8-án debütált, a »Loute« c. vj. címszerepében. A »Pesti Hírlap« jan. 9-iki számában ezekben emlékezett meg róla: »A bemutatók és más hasonló társadalmi reuniók állandó törzsközönségének, az u. n. tout Budapestnek jelenlétében ma este egy fiatal úrhölgy művésznővé avatott föl. Előadás kezdetén még csak afféle tehetőségi dilettáns volt, de első jelenései után a nyílt színen fölhangzó tapsvihár a közönség részéről is szankcionálta azt az eddig csak néhány beavatott által előlege-

zett véleményyt, hogy a bemutatkozó fiatal úrhölgy B. Kertész Ella művésznő és pedig a javából való. Első igazi nagy sikerét egy év múlva érte el Hennequin és Bilhaud »Boldogság« c. vj.-ában, majd 1906. jan. 31-én a »Baccarat«-ban (Hélén) óriási sikerével az ország első színésznői közé emelkedett. 1907. jan. 12-én ismét fokozta sikerei számát a »Tolvaj« c. drámában. Később komikai szerepeket is vállalt. Ebben az irányban rendkívül sokoldalú. A finom karrikatúráktól kezdve a jóízű humoros szerepeken keresztül egészen a paraszti figurákig minden effajta feladatot nagy közvetlenséggel és nőknél meglehetősen ritka alakítókésszeggel és kiváló stílusérzékkel old meg. Színészneveléssel is foglalkozik. Főbb szerepei: Hélén (Baccarat), Marie Louise (Tolvaj), Salome, Karenin Anna, »Féltékenység«-ben a főszerep, Jelena (Arcubasev), Georgina (Papa), Anna (Vengerkák), Kisfalvyné (Nem nőülök), Eugénia (Olympia), Tóthné (Noszty fiú), stb.

Götter Friedrich Wilhelm, német drámaíró, sz. 1746. szept. 3-án, Gothában, megh. 1797. márc. 17-én. Magyarul előadott színműve: »A névtelen szerető«, vj. 5 felv. Társsz. Genlis. Ford. Ajkai Pál. Bem. 1794. okt. 6-án, Kelemen László pesti társulata. »A fekete ember«, tréfa 2 felv. Ford. Cserey Farkas (ifjabb). Bem. 1811. okt. 20-án, Pesten.

Götterhalte. Osztrák néphimnusz, zen. szerz. Haydn József, szöv. írta Hauschka Lőrinc. Haydn 1796. végén, — amikor Ausztriát annyi kudarc érte — a csüggedt nép fellángolására készült a himnusz írti. Van Swieten báró, az udv. könyvtár igazgatója megbízta Hauschka Lipótot, a »Theresianum« esztetika-tanárát, hogy írjon szöveget. A »Kaiserlied«-et 1797. febr. 12-én Ferenc császár születésnapján adták először. A különben is prózai szöveg később Ferdinánd trónralépésekor azért se volt már használható, mert az ő neve két szótaggal hosszabb volt, mint Franz. Metternich a porosz Holtei-vel íratott új szöveget, melyet első énekléskor kifütyöltek. (A bécsiak rossz néven vették, hogy a megbízást porosz — még hozzá színész —

kapta.) Szövegét Ferenc József trónralépéséig énekeltek. Ekkor ismét új szövegét írtak — Seidl-el. 1797. okt. 27-én elénekeltek a kismartoni Esterházy-színházban, az ott vendégeskedő József nádor tiszteletére. (»A' Nádor-Ispánnak a' Teátromba való belépésekor elénekeltetett amaz isméretes ének: Isten tartsa Ferentz Tsászárt! [Gott erhalte Frantz den Kaiser!], melyhez Haydn készítette a muzsikát.) (»Magyar Hirmondó«, 1797. II. kötet, 575. oldal.)

Gottschall Jakab, színész, sz. 1888-ban, Lodzban.

Gounod (gunó) Charles François, fr. zeneszerző, sz. 1818. jún. 17-én, Párizsban, megh. 1893. okt. 17-én, St. Cloudban. Halévy kedvenc tanítványa. Párizsban sokáig orgonista volt. Első darabjai a legkisebb sikert sem aratták. »Faust« (L. o.) (1859., a Nemzeti Színház bem. 1863. szept. 2., a M. Kir. Operaház 1884. okt. 2.) előadása után azonban egyszerre hírneves lett. Későbbi operái sem érték már el ennek a hatását. A »Philemon és Baucis« c. operáját (1860.), a Nemzeti Színház bem. 1880. szept. 4., főleg igen szép balletzenéje méltó arra, hogy megmentessék az elfeledtetéstől. »Romeo és Julia« (1867.), nálunk 1872. jan. 27-én a Nemzeti Színház és 1886. nov. 13-án a M. Kir. Operaház mutatta be. »Cinq Mars«, szöv. írták P. Poisson és Louis Gallet. Bem. a Nemzeti Színház 1878. márc. 9. (Írt egy »Sába királynőjé«-t is, de ez hamar letűnt, nálunk nem adták.) A francia akadémia tagjává választotta s a becsületrend lovagja lett. Legjobb életrajza: Proudhomme és Dantelot 2 kötetes műve. (1911.)

Gozdanovits Julia, színésznő. (Lásd: Paulay Edéné.)

Gózon Antal, színész, sz. 1811. ápr. 24-én, Ógyallán (Komárom m.), megh. 1876. jún. 3-án, Pesten. Atyja G. István, tudományos készségű ember volt, beszélt franciául, németül, latinul. Anyja Jókai Zsuzsánna (a költő atyjának nővére). G. Losoncon tanult, papnak szánták, majd 1842-ben felekesküdt jogásznak, 1843-ban letette az ügyvédi vizsgát. Mint színésznek első hálás szerepe a »Tiszújítások«-ban volt, mire megmaradt a szín-

pad névtelen katonájának. 1866. nyarán egy tűzifaraktárban felügyelő lett. Színművei: »Testvérek ellenkezése«, erkölcsi játék 5 felv. Kotzebue után 1833. dec. 3-án, Budán. »Természet leánya«, érz. játék, Lafontaine után, 1833. dec. 30-án, Budán. Írt több színészeti vonatkozású polemikus cikket. 1834-ben Kilényi Dávid társulatának tagja. 1840-ben a Nemzeti Színház énekkarában működik. — Neje: Vass Teréz, színésznő, sz. 1820-ban, megh. 1878. nov. havában.

Gózon Béla, színész, a La Fontaine és a pécsi Tudományos Irodalmi és Művészeti Társaság tagja, sz. 1883. dec. 8-án, Budapesten, dicőséges pályafutása után 1927. márc. 25-én váratlanul meghalt Budapesten. Atyja, G. Péter, a Nemzeti Színház kötelékében állt. Tanítói pályára készült. 1899-ben beiratkozott a Színművészeti Akadémiára, hol 1902-ben oklevelet nyert. Krecsányi Ignác budai színigazgató azonnal szerződöttni akarta, de ő inkább vidékre, Aradra szerződött, Zilahy Gyulához. Következő évben Erdélybe ment, azután 1904-ben Kövessy Albrethez, Pécsre, 1905-ben Balla Kálmánhoz, Miskolcra. 1907-ben Polgár Károly délvidéki társulatához (Nagybecskerek, Lugos, Zombor, Versec). Ugyancsak Polgár Károlylyal 1911-ben Pozsony, Kaposvár, Szombathely színházaiban működött. Ezután Füredi Béla pécsi színigazgatóhoz szerződött, 1914-ben, hol 1920. szeptemberéig a pécsi közönség kedvence volt. 1915-ben bevonult katonának, azonban igazgatója kérvényezésére mint nélkülözhetetlen tagot felmentették. 1916-ban a Frontszínház tagjai közé választották. Lembergben, Volhyniában szórakoztatta katonáinkat. 1921-ben Pécsen színművészeti kurzust nyitott. Az összes pécsi főiskolákban, leányklubban, önképző körökben tanított és vizsgálódásokat rendezett. Azonkívül ő maga is klasszikus irodalmi estéket rendezett Pécsen és Baranya, Somogy, Tolna megyék nagyobb városaiban és községeiben. 1921-ben vendégszerepelt Sebestyén Gézánál, a Budai Színházban. Kétszer pályázta meg a pécsi színházat.

Gózon Eduard, úttörő színész, fordította a »Két napló« c. egyfelvonásos víg-

játékot. A darabot eredetileg Friedrich Clairville után írta.

Gózon Gyula, színész, sz. 1885. ápr. 19-én, Érsekújvárott. Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta, majd 1902. szept. 1-én kezdte művészi pályafutását, előbb a délvidéki színikerületben, Polgár Károly társulatánál, ahol négy évet töltött, aztán Nagyváradra kapott szerződést, itt szintén négy esztendőig töltött, sok siker mellett. Ekkor már ismert neve volt, mire Nagy Endre őt is leszerződtette pesti kabaréjához. Nála egy évig volt szerződésben. Ezután a Népopera meghívását fogadta el, azonban egy év után ismét visszatért a kabaré-színpadokhoz. Tagja volt később a Király Színháznak is. 1927-ben a Belvárosi Színház szerződtette. Közben ő maga is volt igazgató. 1919. jan. 31-én megnyitotta a Muskátli Kabarét. (L. o.) 1929-ben, mint az Új Színház tagja, Földes »Égő városá«-ban aratott jelentékeny sikert. Főbb szerepei: Kis király, Sasfiók, Ádám (Madarász), Bagó (János vitéz), Hunyadi Mátyás (Hunyadi László opera), Janitzky (Koldusdiák), Bilitzky (Dolovai nábob leánya), Jóska (Mézeskalács), Márton (Szegény leányt nem lehet elvenni), Filozel (Én és a hugom), Luna gróf (Troubadour), Stevenson (Nászéjszaka), Lancelot Gobbo (Velencei kalimár), Touplain (Libavásár), stb. — Neje: Berky Lili, színésznő (L. o.), kivel 1917. jan. 31-én lépett házasságra.

Gózon Gyula művészi fémjelzése az alkalom és a divat felkapottjaival szemben az, ami a békeforint fémjelzése a konjunktúra-koronával szemben. Ő a tehetség kegyelméből való művész, legtalálébban: a nemes magyar színész. Sugárzik belőle — színpadról — az elhivatottságának hite, az őszinteség szép tradíciójának tisztelete és az emberi közvetlenség fölényes ereje. Üde, vidám, megifjítóan kedves egyéniség. Találékonyasága, iniciatíváló képessége köztudomásszerű. Torkában, szívében az éneklő madarak dalos kis sábjá. Csak örömet derít, ha kilép. Szeretik. Ritka valami: nincs ellenlábas. Énekel olasz operát, játszott verses franciát, magyar drámát, bécsi operettet, táncolt, füttyült, mókázott, nótázott, egy-egy ötletről a sikert parancsolta be, de legki-

sebb színpadi robbanását is egész lélek fűtötte át. Kedvetlenség: nincs a szótárban. Bursikóz báját mély alakító ösztön és friss megfigyelő készség teszi színesebbé. Ő is a kevesek közül való, akikre Polonius észrevétele: »Ni ni! Ha el nem változott a színe s tele nincs a szeme könnyel!« Pedig »nem is fűrészezi a levegőt kezével...« Nem kell beérkeznie. Akkor érkezett be, mikor első szerződésébe ment a színtanodából. Az előadásnak olyan erőssége, mint a jó őrszem: az egész gárda biztonságban lehet mögötte. Akár alhatik is. (Ami megesik.) Mint magánember: tisztaéletű, korrekt, szókimondó. Otthon is lélek, az uccán is szív, az életben is embertárs.

(Emőd Tamás.)

Gózon Imre, ev. ref. tanító, G. Antal öccse, sz. 1826. okt. 25-én, Ógyallán (Komárom vm.). Középiskoláit Komáromban járta és Pápán fejezte be. 1848–49-ben honvéd volt. 1850–53-ig mint színész Latabár Endre színtársulatának tagja és Győrött, Pécsen és Balatonfüreden működött. 1853–54-ik tanévre a pápai ev. ref. tanítóképzőbe iratkozott és azon túl mint tanító működött. Szerkesztette és kiadta a győri »Színházi Zsebkönyv«-et 1853–54. évre. Két színműfordítása van: »Természet leánya« és »Testvérek ellenkezése«.

Gozsdu Elek, író, sz. 1855. nov. 28-án, Eresiben, (Fehér vm.). Jogi tanulmányait Budapesten végezte, ugyanitt jogi doktori és ügyvédi oklevelet nyert. Színművei: »A félisten«, szmű. Előadott 1908. ápr. 3. Nemzeti Színház. »Karrier«, szmű. 1911. Előadták a Nemzeti Színházban.

Göbölös Vilma, színésznő, sz. 1870. aug. 20-án, Pécsen, megh. 1906. okt. 4-én, Zalaegerszegen. Színpadra lépett 1892-ben, Rakoczay Pálnál.

Göde István, (csíkszentmártoni), a magyar színészet úttörőinek egyike, sz. 1801-ben, Erdélyben, megh. 1872. nov. 3-án, Nyárádszeredán, hol mint irnok tengette életét. Kolozsvárott végezte a jogot és 1820. tavaszán színésszé lesz. 1820. nov. 27-én Székely József színésszel megbízást kapott a kolozsvári színházi bizottságtól,

hogy a Bécsben festett díszleteket a kolozsvári színház részére saját költségén átvegye. Az új színház megnyitóján — 1821. márc. 11. — övé volt az első szó. »Sebesen vágtat városunk felé egy futár, bizonyosan fényes győzelem hírért hozza«, ez volt az első mondata. (»Corvin Mátyás« c. darabban, István vajda szerepében.) Kolozsvárt 1823-ig működött. Innen később Borsodba került, azután Kassára, Székesfehérvárra, majd 1837-ben Kolozsvárra, ahol kis ideig igazgató lesz, azután ismét szerződésbe lép. 1840. márc. 22-én a »Honművész« szigorú kritikát ír róla, mondván: »Biráló évekről kísérté G-t színészi pályáján, de őt egy helyt kanyargó örvényben látja keringeni, mi korunkban minden másnál menthetőbb volna, mint a színésznel.« 1841. tavaszutó 26-án mint vendég fellép a Nemzeti Színházban. 1842-ben újra igazgató s többek között Szamosújvárt tűzfát is kapott a várostól, amit nyilvánosan megköszön az »Erdélyi Híradó« 1842—21. számában. A szabadságharc alatt a Mátyás-huszároknál számvivő tiszt volt és Bem oldalán harcolt. Vizaknánál elfogták és Josefstadtnban fogva tartották. Azután volt jegyző, leányiskolai igazgató, bírósági segéd, Kolozsvárt, ahol a színház fennállása 50 éves jubileumán részt vett. Ő akkor az egyetlen élő férfitagja volt az alapító-tagoknak. 1870. április havában a vidéki színészek könyöradományt gyűjtöttek részére. (Ezt megköszöni Györffy Antal színingazgatónak.) A Színpad« 1871. ápr. 3-iki számában.) Munkája: »Flóra«, újévi zsebkönyvecske. 1835. Marosvásárhely. »Színfűzér«, mint nyugdíj. Kócsi jegyzetei és a bennidézett írók után szabadon szerkeszté és kiadta G. I. Kolozsvár, 1846. Levelei megjelentek a Történeti Lapokban. (II. 1875. 5—7. szám.) — Neje: Bikszegi Julia, kiről egy marosvásárhelyi tudósítás így emlékezik meg: »G-né a hősnői szerepekben iparral szokott s részszerint kielégít; szerepei tanultak, több erővel, keményebb hanggal mindig kielégítne. Van G-nének hősnői szerepekben egy vonzó tekintetes állása, mi őt ilyenkor innepélyessé, jelessé teszi.« (Honművész, 1840. 25. szám.)

Göde (Gaede) Károly, német színész, sz. 1799-ben, megh. 1868. jún. 4-én, Pes-

ten, 69 éves korában. A pályán 50 évig működött.

Gödöllői színészet. Gödöllőn 1872. okt. havában Balogh György színtársulata játszott. Kiválóbb tagok: Toldy, Makay, Miksay Emil, Mártonfy, Hajósi, Németh, Miksay József, Baloghné, Toldyné, id. Miksainé, Széplakiné. Az 1928—30-ik évben a város Tarr Béla színigazgató kerületéhez tartozik. Kelemen László (L. o.) az első magyar színigazgató itt volt ügyész Grassalkovich Antal herceg uradalmában, ahol szép fizetéséből meg is takarított valamit. Ezt azonban rövid idő alatt rákölthette a színészetre.

Gömöri Antal, színész, sz. 1893. dec. 24-én, Egerágon (Baranya vm.). Színpadra lépett 1912-ben.

Gömöri Jenő, színész, sz. 1871. nov. 6-án, Rimaszombatban, megh. 1928. okt. 1-én, Budapesten. Színipályára lépett Balogh Árpád színtársulatánál, 1895-ben. Mint kedvelt komikus működött a vidék nagyobb városaiban. (Győr, Szombathely, Szatmár, Kecskemét, Pozsony.) Azután felkerült Budapestre, Feld Zsigmondhoz, majd a Magyar-, azután a Népszínházhoz, ahol mint ügyelő és színész működött. Sok éven át Sziklai Kornél Kis Színházának, majd Steinhardt Géza orfeumának volt tagja. Színműve: Montag Romeo és Sonntag Julia, operett-paródia. Bem. 1903. máj. 19. Kisfaludy Színház. Neje: Huber Anna, színésznő, sz. 1868. júl. 21-én, Keszthelyen (Zala m.). Mint fiatal leány került a színipályára, Bánfalvy Béla volt első igazgatója. Szatmáron, 1898-ban, lépett házasságra. 1909. ápr. 1-én nyugdíjazták.

Gömöri Jenő, író és esztétikus, sz. 1890-ben, Budapesten. Sokat fordított és kritikai dolgozatokkal szerepelt a napilapokban. Alapította és szerkesztette a Modern Könyvtár-t. Jelenleg Bécsben él.

Gömöri (Graesel) József, színész, sz. 1859-ben, Brassóban. Színpadra lépett 1884. nov. 5-én.

Gömöry Gizella, színésznő, sz. 1897. dec. 1-én, Nagykánizsán.

Gömöry László, színész, sz. 1892. júl. 7-én, Budapesten. Színpadra lépett 1919. jan. havában.

Gömöry Vilma, színésznő, sz. Temesvárott; a Weninger-féle iskolát látogatta s 1901-ben ott végezvén, a vidék egyik legkiválóbb társulatának lett tagja. Ez év szeptemberében jelenik meg ugyanis először Andorffy Péter pozsonyi társulatával, a régi koronázó város nagyigényű közönsége előtt, mely részben mint évszázadokra visszatekintő színészet-kezelő, részben mint a közeli Bécs színházai által igényessé vált közönség hamarosan kedvencévé fogadja a szép, kifejező szemű, pompás megjelenésű fiatal színésznőt. Később aztán megfordul a vidék több előkelő színpadján. Elszerződik Szegedre, majd Debrecenbe és Szatmárra, azután meg Pécsre, ahol tehetsége kibontakozván, a modern drámák hősnőit, de különösen a nagy dinamikus tragikus hősnőket játssza. Kiváló intelligenciája, pompás szonorus hangja, jellemző ereje, megjelenésének impozáns szépsége a vidék legkiválóbb tragikái közé emelték, — hogy aztán a budapesti Nemzeti Színház kötelékébe jusson (1921), ahol a komoly és csendesen derűs jellem szerepekben lép fel és mint ilyen a színház briliáns együttesének sikereiben megérdemelten részes. Első fellépése itt Macbethben volt. Kiválóbb szerepei voltak a vidéken: Bánk bánban: Melinda, Monna Vanna, Czárna (émszerepek), Falu rossza (Bátka Terosi); a Nemzeti Színház színpadán: Gyurkovics lányok (Gyurkovicsné); Kossuth (Kossuthné); Lear király (Regan); III. Richárd (Erzsébet királyné), Othello (Emilia); Nem élhetek muzsikaszó nélkül (Betti néni). — Férje: dr. Gallina Frigyes, Budapest székesfőváros tanácsnok-főjegyzője, az elnöki ügyosztály vezetője, akinek 1927. szeptemberében lett nejévé. (Rexa Dezső.)

Gömörvármegye. 1792. karácsony havában a magyar színészet támogatására Pest vármegyéhez 225 frtot küldött, 1793-ban 93 frtot, 1794—95-ben 100 frtot. 1810-ben latin íratban a nyilvános színházakat a nemzetek cathedrának tartja, honnan a nemzeti nyelv tudása árad szét és az erkölcsök javulása eszközöltetik, hol

játszva szívja magába a hallgatóság az erkölcsi igazságokat. Hivatkozik Görögország és Róma példájára, esedezvén, hogy mint a nemzeti közszellemnek iskoláját, a magyar színtársulatot támogatni kegyeskedjék. U. e. évben (július havában) a pesti »Magyar Theatromi Intézet« részére 4164 frt 27 krajcárt küldött. 1836. nov. havában a Nemzeti Színház részére 9000 frtot ajánlott fel.

Gönci színészet. Gönc községben (Abauj-Torna vm.) a község tulajdonában levő mozgófénykép-üzem helyiségében szoktak színpadot felállítani az ott játszó színészek. Az itt időzés egy-két hétre terjed.

Gönczi Erzsébet, színésznő, sz. 1907. febr. 8-án, Rákospalotán. Színipályára lépett 1927. febr. 8-án.

Gönczi (Gerner-Grotta) Gyula, színész, sz. 1866-ban, Pápán. Színpadra lépett 1887. ápr. 6-án.

Gönczi (Güntzel) Theofil, a M. Kir. Operaház rendezője, sz. 1867-ben, Budapesten. Fesztőművésznek készült, de különböző énekiskolák elvégzése után, 1899-ben az Operához szerződött karénekesnek. Több évig a Nemzeti Színháznál működött mint magánszereplő. 1905-ben kinevezték az Operaház ügyelőjévé. 1925-ben segédrendezőnek léptették elő.

Gönczi Theofilné Frendel Gyulánka, karénekesnő, 1888. máj. 1-től volt a M. Kir. Operaház tagja.

Gönczy István, író, a báró Eötvös József kollégium volt tagja. Munkája: »Kotzebue és vígjátékíróink«. Szatmárnémeti. 1913.

Gönczy Margit, színésznő, sz. 1887. febr. 24-én, Kisújszálláson. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Gönczy Soma, sűgő, 1839-ben színész és sűgő volt Szegeden, Keszy Józsefnél. 1843-ban a Nemzeti Színház sűgője. 1846–47-ben Kolozsvárra került újra színészi minőségben, ahol mint apaszínész működött, azonban fátyolozott volt a hangja, ami miatt nem boldogulhatott, erre végleg sűgő ma-

radt. Munkái: »Játékszíni Zsebkönyv«. Szeged. 1839. »Nemzeti színházi zsebkönyv«. 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1863 és 1866-ban Novákkal. Megh. 1870. aug. 17-én, Esztergomban, Völgyi György társulatánál. — Neje: Csuka Laura, színésznő. 1851–1854-ben Győrött működött.

Gönczy Szekfű Mariska, színésznő, sz. 1866-ban, Tatán. Színpadra lépett 1881. okt. 1-én, Csóka Sándor társulatánál.

Göndöcs Benedek, apátplébános, sz. 1824. júl. 23-án, Nagyváradon, megh. 1894. jan. 4-én, Gyulán. A Nemzeti Színház részére jelentékeny összeget hagyományozott. Midőn 1888-ban a békésgyulai színtermet építették, 7000 frttal járult hozzá az építés költségeihez.

Göndör Aurél, színész, sz. 1869. aug. 18-án, Miskolcon, megh. 1917. szept. 12-én, Budapesten. Színpadra lépett 1890. máj. 15-én, Feld Zsigmondnál. 1893-tól Miskolcon találjuk. 1896-ban Óbudavárában aratta sikereit. Ezután mint artista működik és ezen a téren is olyan sikert ért el, hogy ismert alakításai, mint a »Kátsa cigány« országsszerte népszerűvé tették úgy őt, mint az általa kreált alakokat. Később kabarétársulattal utazgatott az országban, újabban pedig leginkább gramofonban énekelt.

Göndör József, színész, sz. 1895. júl. 10-én, Kotor községben (Zala m.). Színpadra lépett 1920. júl. havában.

Göndör Sándor, a »Falu rossza« (L. o.) címszereplője, igazi neve Fáklya Sándor volt és nem szolgálégy, hanem nótás, duhajkodó ácslegény volt. Sokszor akadt összeütközése a putnoki pandurokkal. Tóth Ede nővérenek elbeszélése szerint a fekete, göndörhajú deli legényt mindenki csak Göndör Sándornak hívta. Tóth Ede 1873-ban ismerkedett meg vele egy hétfői napon, amikor Fáklya Sándor átmulatott vásárnapi éjszaka után reggel munkába állott Tóth Ede sógoránál. Éppen a Serényi gróf-féle várkastély tetejét javították. Fáklya Sándor igen nótás kedvében volt, Czene híres putnoki primás

bátyját, Adust, a cimbalmost hozatta ki a várkertbe és munkaközben szép baritonhangján énekelte a: »Sajó kutyám, jaj, de mélyen aluszol« c. népdalt. Adus cimbalját — 1873-ban a cimbalomnak se srófos lába, se pedálja nem volt — Fáklya parancsára a cimbalomhordó Csonth Misa hátára tették és ezt a jelenetet T. E. a darabba is beleillesztette. Fáklya S. később, a 80-as években, valamelyik csinyje után eltűnt és Amerikába vándorolt. (Magyarország, 1925. szept. 11.).

Gőz Aranka, színésznő, sz. 1878. dec. 24-én, Hódmezővásárhelyen. Színpadra lépett 1896. júl. 10-én.

Gőz Ilona, színésznő, sz. 1875. aug. 28-án, Hódmezővásárhelyen. Színpadra lépett 1899. virágvasárnapján.

Gördülékeny-előadás = Szabatos, pergő előadás.

Göre Gábor Budapesten. Verő György (L. o.) nyári darabja. Színre került a Király Színházban, 1907. máj. 25-én.

Görgey Sándor, magyar színész, egy időben a bécsi Carl-theater egyik tulajdonosa, sz. 1843-ban. Mint biztosítási hivatalnok hunyt el Bécsben, 1893. ápr. 5-én.

Görl: az angol »girl« (leány) szó; az énekelve táncoló leány — együttes tagjait nevezik így, aminőket Budapesten először 1892. nyarán a városligeti színpad angol vendégtársulata mutatott be »Carmen up to date« (A mai Carmen) paródisztikus operettben. Nálunk a »görl« kifejezést a Fővárosi Operett Színház működése óta kapták fel.

Görl-operett. Azt a megkapó és friss zenés műfajt, amely átkelve az Atlanti Óceánon, néhány év alatt meghódította Európát, s a »Mersz-e, Mary?«, majd a »Rose Marie« rendkívüli sikerével most már a magyar színpadon is teljes polgárjogot szerzett, általában revüoperettnek nevezik. S valóban, a »Mersz-e, Mary?«, a »Rose Marie« és társaik példátlan látványosságát, káprázatos színpompáját te-

kintve, ez az elnevezés megokoltnak is látszik. De épp ily megokolt, vagy talán még megokoltabb, ha az új amerikai műfajt »görl-operett«-nek mondjuk, mert a siker legtöbbször a görlök produkciójának tökéletességétől függ elsősorban.

Görög dráma. (L. Antik dráma).

Görög István, színész és sűgő, már 1812-ben Balogh Istvánnal, mint a pesti magyar színészársaság tagjai, »Cserni György és Angyal Bandi« c. színműveiben magyar népdalokat alkalmaztak. A »Peleskei nótárius«-t (L. o.) színműre dolgozta 1813-ban, azonban csak kétszer került előadásra. (Gaál József átdolgozásában 1838. okt. 8-án került színre és többször játszták a Nemzeti Színházban).

Görög Olga, énekesnő, sz. 1884. nov. 17-én, Budapesten. Színipályára lépett 1908-ban, Nádassy Józsefnél, Zentán. Azóta állandóan mint a vidéki színpadok legünnepelebb énekesnője működött a nagyobb társulatoknál. 1928-ban külföldi turnéra ment, miközben Bernben (Svájc) férjhez ment és lelépett a pályáról.

Görög rabszolga, operett 3 felv. Írta Jones és Hall. Bem. 1899. márc. 4-én, a Népszínházban. Főszereplők: Hegyi Aranka, Kürty Klára, Bárdy Gabi, Osatay Zsófi, Szirmai Imre, Raskó Géza és Németh József.

Görög Sándor, színházi titkár, sz. 1888. jún. 30-án, Kishegyesen. Érettségi után jogász lett és közben a Rákosi Szidi színésziskolájába iratkozott. 1910-ben Sopronban Nádassy József színigazgató titkára. Tőle később elszereződött Erdélyi Miklóshoz, Nagyváradra, azután Heltai Jenő, Fehér Vilmos, Bodonyi Béla, Andor Zsigmond, Faragó Ödön voltak az igazgatói. 1929-ben a szegedi színház titkára. Több cikket, verset írt. Szakmunkája: »A szegedi városi színház zsebkönyve.« 1929. és 1930. évre. Szerkesztette Lugosi Dömével. Szegeden jelent meg.

Görögtűz. A görögtűzet a kínaiak találták fel és arra használták, hogy megvilágították hajóikat; a fénye hatásos lévén, a színházban is felhasználták az elő-

adások csinosítására, az effektusok emelésére. Az újítás bevált és a többi nemzet is átvette, így például a németek, azután a magyar színészek is. Nálunk különösen az 1820-as évektől kezdve sűrűn alkalmazták a bengálifényt, de legnagyobb hódítását a 48-as időkben éri el, midőn úgyszólván naponta szerepelnek a színházak műsorán hazafias darabok, — azután a Bach-korszakban is alkalmazták a hazafias érzés ápolására, — és hogy a közönség nagyon megkedvelte az új világítószert, erről a régi színlapok tanuszkodnak, amelyek sűrűn hirdetik, hogy az »előadást tableau rekeszti be, bengáli-fénnyel megvilágítva.« Amint azonban a gázt és villanyt bevezették a színházakba, a görög-tűz elveszti régi hatását és egészen leszorul színpadjaikról, úgy, hogy ma már csak a faluzó színészek — daltársulatok — használják. (Aradon Rozsnyay Mátyás (megh. 1895. szept. 5-én) gyógyszerész készítette a 80-as években, mely szagtalan, intenzív fényű, fehér és vörös színű volt.) Salétrom, szénpor és kénkeverékből áll.

Götz Hermann, német zeneszerző, sz. 1840. dec. 7-én, Königsbergben, megh. 1876. dec. 3-án, Hontingenben, Zürich mellett. Zeneszerzője a nálunk is előadott »Makrancos hölgy«, vígoperának, 4 felv. Szöv. Shakespeare után írta Wildmann József Viktor. Ford. Vidor Dezső. Bem. 1909. máj. 20. M. Kir. Operaház.

Götz Kurt, német színész. Bemutatták a »Hókuszpókusz« 3 felvonásos vígjátékát Karinthy Frigyes fordításában, 1928. ápr. 20-án, a Vígsházban.

Götzi Erzsébet, színésznő, sz. 1910. júl. 14-én, Budapesten. Színipályára lépett 1928-ban.

Gőzfejlesztés a színpadon úgy történik, hogy gőz céljaira a színház gépházában elhelyezett kazánban vizet forralnak és az ekként nyert gőzt gummi-, ólom- vagy vascsövekkel felvezetik a színpadra. Adott jelre azután a gőzcsovet működésbe hozzák.

Grabán Matild, színésznő, sz. 1901. ápr. 14-én, Nagybányán. Színpadra lépett 1923. jún. 1-én.

Gráber Lajos, hegedűművész, zeneiskolaigazgató, zeneszerző, sz. 1881. febr. 13-án, Lipótvároton. Az Orsz. Zeneakadémián képzett hegedűtanár. 1911. óta az Államilag Engedélyezett Magánzeneiskolák Szövetségének alelnöke. Operettjei: »Szent Péter esernyője«, dalosjáték 3 felv. Szöv. írta Rajna Zsigmond. Bem. 1921. dec. 21. Várszínházban. (Hamburgban is előadták.) »A főnyeremény-kisasszony«, eredeti német szöveg. írta Warden és Welle-niszky. Bem. 1915. márc. Pozsony. (Hamburgban 1920. nov. 9.) Magyarra ford. Rajna Zsigmond. »A korhely gróf«. Bem. a Budai Színház, 1921. jún. 18.

Grabovszky Athanáz, (apádiai), Krassó vármegye táblabírája a Pesten épülő magyar színház létesítésére 100 ezüst forint adományozott oly célból, hogy: »az első alapjául fordítottassék ama nyugpénzes intézetnek, mely elgyengült és megöregedett magyar színészek s színésznők ápolására szolgál.« 1837. márc. 31-én. (Honművész, 1837. 32. szám, 253. oldal.)

Grach Gyula (de), magyar születésű operaénekes. Anyai ágon unokája Döbrentei Gábornak. Atyja katonatiszt volt és az 1848—49-iki szabadságharcban Görgey segédtisztje volt. Mint a frankfurti opera tagja, 1889. ápr. 14-én fellépett a M. Kir. Operaházban a »Walküre« Siegmund szerepében. »Gyönyörű, szép, férfiasan csengő organum, intelligens és az érzelem melegtől áthatott előadás, előnyös megjelenés, szépen átgondolt játék« volt az, amit a »Pesti Hírlap« különösen megdicsért.

Graarud Gunnar, norvég hőstenor, a bécsi állami opera tagja, 1929. nov. 30-án vendégszerepelt a M. Kir. Operaházban, mint Tristan. (Wagner operájában).

Graeff Charles, amerikai születésű énektanár, aki mielőtt a zenepedagógiai pályára lépett, kiváló baritonénekes volt. Hosszú ideig Budapesten is működött, számos jeles énekesünk hangját képezte. (Erdős Richárd, Hajdu Ilona, stb.). Jelenleg Berlinben él.

Graff Kálmán, író. 1924. jún. havában megválasztották a Színadai Szer-

zők Egyesületének fordító-bizottsága titkárává. Színműfordításai: »A köpeny«, dalmű 1 felv. Szövegét írta Adami G. Zen. szerz. Puccini G. »Angelica nővér«, misztérium 1 felv. Szövegét írta Forzano G. Zen. szerz. Puccini G. Mindkettő 1922. dec. 9-én került színre a M. Kir. Operaházban. »Thais«, regényes dalmű 3 felv. 6 képben. Szövegét Anatole France regényéből írta: Louis Gallet. Zen. szerz. Massenet. Bem. 1924. máj. 1. U. o.

Graffits Györgyi, színésznő, sz. 1902. máj. 6-án, Pápán. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Gragger Róbert, a berlini egyetemen a magyar irodalom tanára, sz. 1887-ben, Aranyosmaróton, megh. 1928-ban, Berlinben. Jelentős tevékenységet fejtett ki külföldön a magyar irodalom megismertetése körül. Önálló művei közül minket »Molière a magyar irodalomban« c. tanulmánya érdekelt.

Goschler Ferenc, színházi kasírozó és díszletkészítő, sz. 1872. jún. 13-án, Budapesten. Itt és Zürichben rajz- és mintázóiskolába járt, majd 1889-től külföldön tartózkodott. 1896-ban gr. Keglevich István, a Vigszínház akkori igazgatója fedezte fel tehetségét és a Vigszínházhoz meghívta színpadi kasírozási munkára. Azóta színházaknál működik és egyben díszletkészítéssel foglalkozik. A háború alatt a Vigszínház szcenikai vezetője volt, mely minőségben 4 évig működött és azután a Renaissance Színház hívta meg, ahol 6 évet töltött. 1926. óta a legtöbb budapesti színháznak és számos filmgyárnak is dolgozik.

Grahn Lucile, táncművésznő, egy dán katonatiszt leánya, sz. 1824-ben, Koppenhágában. Mint kis ballet-lány kezdte a pályát a koppenhágai királyi tánciskolában. Öt éves korában már színpadon volt. Azután csak 14-ik évében lépett fel újra a »Porticii néma« c. daljátékban. Azután Hamburgban, majd Párizsban szerepel. Nálunk 1851. jún. 11-én lépett fel először a Nemzeti Színházban »A festő álma« c. balletben. 1856-ban Young Frigyes (L. o.) tenorista neje lett.

Grail (Torday) Erzsébet, tanítónő, recitátornő, a magyar irodalom ismertetője, sz. 1862. márc. 11-én, Tordán, Erdélyben. Elemi iskolai tanítónői oklevelet nyert, de hajlama a színészet felé vonzotta, azonban nem lépett színpadra, hanem tanítónő lett; később elhagyta e pályát, majd Bécsben Lewinsky tanítványa lett és mint recitátor ismertté tette nevét az egész országban.

Grammatica Emma, olasz drámai művésznő, sz. Pármában. Anyja velencei olasz polgár, anyja fiumei magyar aszszony, Bradil Krisztina volt. 1927. márc. 31-én nálunk is fellépett a Nemzeti Színház Kamaraszínházában, a »Nóra«, másnap a »Kameliás hölgy« című szerepében. Nővére: Grammatica Irma, híres tragika. Olasz társulatával 1907. év május hóban nálunk is vendégszerepelt.

Grand Cabaret. Budapesten, a József-körút 70. szám alatt nyílt meg 1908. febr. 2-án. A színház azonban rövid életű volt. Tagok: Borbély Lili, Bogár Gizi, Gyuricza Piroska, Kiss Tusi, Székely Gyula, Szalai Mihály, Radó Gizi, Kürthy Hermin, Gabányi László, Fejér Dezső, Papp János, Márton Miklós, Gömöri Jenő. Conferencier Dóri Sándor.

Grand Guignol. A »guignol« szóval az irodalomtörténetben és a színházak körül a XVIII. század végén találkozunk először, ugyanis ekkor, 1795-ben alapította Laurent Mourguet Lyonban, a Rue Noir egyik épületében, különleges bábjáték-színházát. A »guignol« szó magyar értelemben tulajdonképpen Paprika Jancsit jelent. A bábjátékot az olaszok terjesztették el Európában s tőlük vették át a franciák. (Eredete valószínűleg a kínai árnyjátékokban keresendő.) Hogy Mourguet miért nevezte el színházát guignolnak, egyesek szerint egy lyoni selyemkereskedő ötletéből, aki jól mulatva a bábuk mókáin, önkéntelenül így kiáltott fel: »C'est gignolant!« (Milyen kedves!) Mások szerint Mourguet bábujának egyikét egy valóban élő, Guignol nevű, ugyancsak lyoni selyemkereskedőről mintázta le, míg egy harmadik feltevés szerint Chignolból, egy lombardiai városból ered. Mourguet bábszínházának

szereplői nagyjából megegyeztek az olasz Commedia dell'arte alakjaival. Míg ott Pullcinella, Brighiebla, Arlechino és a többiek szerepeltek, a lyoni bábszínházban Gnaffron-koma, Madelon és Canutta hősködtek. Az előadások igen hasonlítottak a való élethez, tele vad realizmussal. Ezeket az előadásokat petit-guignolnak hívták. (Kis-guignol.) A mai grand guignol, valódi őse Mirabeau grófnak, Párizsban, a Boulevard Poissonièreben csinált bábszínháza volt. Itt, a nagy forradalom előtti napokban, groteszk, mindent kicsufoló, véres-szatirájú darabokat játszottak, tele tűzdelve azokat politikai tendenciával. Később a forradalom alatt és után már ebben a színházban csak vad, kegyetlen darabokat játszottak s így lassan megszokta Párizs ezt a műfajt. Ez már a borzalom költészete volt. A kapcsolatot is elég könnyű megtalálni a petit-guignol bábjai és a grand-guignol élő szereplői között. A petit-guignol előadásain Vitéz László szerepel és örök ellenfele, a Halál. Véres küzdelmet vívnak egymás ellen, harcolnak az életért, de mivel csak bábuk, — kicsinyesek és harcuk, a Nagy Láthatatlan ellen, aki mozgatja őket, — önkéntelenül megnevettet. A grand-guignolban nem bábok, hanem emberek, érző, szenvedő lények szerepelnek. Vad harcukat az életért, szintén bábjátékos mutogatja, a Borzalom nevű bábjátékos. Itt már a játék borzalom — a borzalomért. A borzalom költészetét azonban nem a franciák találták ki. Mint vörös fonál, úgy húzódik végig a világirodalom drámáinak történetében. A plebsz mindig szerette a színpadon a rémületet. Sophokles Oedipusa például a legtisztább grand-guignol, színpadi felépítését nézve. Csakhogy akkor a végzetet anankénak hívták. Vagy Shakespeare Othelloja és Macbethje nem a legtisztább grand-guignol-e? Csakhogy akkor a borzalom, mint a színpadi hatás biztos jelzője szerepelt, míg ma öncéllá nőtte ki magát. Ma a grand-guignol értelme raffinálódott. Ma már a világhírű párizsi Grand Guignol Színház alatt nem szabad bábszínházat értenünk. Ebben az intim színházban, ahol alig nyolcvan ember fér el (az összes helyeknek egy áruk van), alaposan meggyöttrik a nézők idegeit, úgy, hogy mindennapi eset, hogy ájultan visznek ki egy-egy nézőt előadás

közben a nézőtérről. Az antik tragédiák borzalmában mindenütt megszólal az isteni végzet, a középkor misztériumaiban mindenütt ott fénylik az isteni irgalom, minden kegyetlenkedés mellett, a modern Grand Guignolból, mindezek hiányoznak. Mögötte nincs más, mint a mai élet ideges, vibráló reflexe, életet-habzsoló gyönyöre, idegkimerítő kéje, ami ugyanúgy megbénítja a fáradt idegeket, mint a narkotika szerek. A mai grand-guignol nem irodalom, nem művészet, hanem izgató, érdekes idegelmény. Színészi szempontból azonban mérhetetlen előnyöket nyújt. Élő példája nagyszerűségének az a tény, hogy 1924-ben, a londoni British Broadcasting Company első rádió-leadásán, a »Tárnaszerencsétlenség« c. grand-guignol-drámával kedveskedett közönségének. A párizsi Grand Guignol Színháznak ismert írók írnak darabokat. Szerzői között ott láthatjuk: Leroux-ot, Poe-t, Meteinér-t, Lorde-t, Lenormand-ot, Ewer-t és Lorin-t, de írtak grand-guignolt: Turgenjev, Jack London, Tolstoj, Strindberg és O'Neill is. Lucien Descaves pedig, aki valamikor grand-guignolíró volt, ma a párizsi Concourt Akadémia elnöke. A grand-guignol-darabokat Angliában Mystery play-nek, Amerikában sketch-nek nevezik. Magyarországon először Sziklai Kornél játszott ilyen darabokat, Rottenbiller uccai színpadán. Megnyitó előadása 1912. október 11-én volt. A kis, 400 férőhelyes színházban Kaysler világhírű »Delejes orvos«-t, Marson: »Apacs király«, Simó: »Vitriol«, Garvay: »Vizió«, Lorda: »Szörnyű kísérlet«, »Az ucca lánya«, stb. darabokat játszották. Főszereplői: Rosos Gizella, Sziklainé, Fehér Gyula, Lubinszky Ödön, Bogár Gizi, Sárossy Andor és Szegedy Ilonka voltak. Két évi vegetálás után azonban bezárta kapuit. 1918-ig állandóan nem foglalkozott egy színház sem grand-guignol-előadásokkal. De közben egy-egy darabot előadott a Royal Orfeum és a Fővárosi Orfeum is. (Folgy: »Telefon«, Stevenson: »Öngyilkosok klubja«, Lorde: »A morgueban«.) Azután lassan a magyar szerzők is kedvet kaptak az ilyen darabokhoz, így Pakots József: »Tigris«, Bródy Sándor: »Árnyékok«, Herczeg Ferenc: »Violanta«, Karinthy Frigyes: »Szomjúság«, Lengyel Menyhért: »Az ár-

nyéke, Harmath Imre: »Haláltánc« stb. írtak darabot. 1918—1920-ig a Faszor Kabaré játszott több grand-guignolt (Leroux: »Az ember, aki látta az ördögöt«, Cinner: »Sátán maszkja«, stb.) és az Irodalmi Színház is (volt Medgyaszay Színház) bemutat 1922-ben hasonló tárgyú darabokat (»Ópium«, »Lidércnyomás«, stb.). Rendszeresen azonban csak az Intim Kabaré propagálta a grand-guignolt. Számos darabja közül főlegméljük: Boross Elemér: »A fekete macska«, Tyrnauer: »Piros rózsák«, Poole: »Blöff«, Wedekind: »Chaos«, Hardt-Warden: »Beethoven szonáta«, Götz: »Az utolsó lovag«, Fanfaron: »Jim«, Földessy: »A pók« és Kaposi: »Az örült« c. darabjait. Közben a Renaissance Színházban bemutatják matiné keretében Boross Elemér: »Vadorzó« c. drámáját, míg 1923-ban az Andrássy-úti Színház felújítja Kaysler darabját. A Fővárosi Orfeumban Csontos Gyula eljátssza Casca: »Vészjel« c. szkeccsét és a külföldről hazajött Fritz Ödön egyik lokálban ugyancsak grand-guignolt játszik. 1924. március 5-én Némethi Antal és Andai Ernő megrendezik az első Irodalmi Grand-Guignol-előadást, ahol de Lisle Adam: »Mesterfogás«, Sylvestre: »Éjfél a panoptikumban« és Vécsey Leó: »A halál küszöbén« c. darabjait játsszák. Ezt az előadást pár hétre megismétlik még kétszer a Royal Apollóban, matiné keretében. 1924. januárjában Forgács Rózsi Kamaraszínháza is rendez magyar grand-guignol-előadást, Rogoz Oszkár: »Péntek 13« és Boross Elemér: »Stella Maris« drámáival. Bevezető beszédet Földi Mihály mondott. Közben 1923. júliusában a Renaissance Színházban vendég szerepel Hugo Werner-Kahle grand-guignol-társulatával, ezt megelőzőleg, 1922-ben Ferdinand Bonn az Intim Kabaréban és 1924. március 9-én a Király Színházban, a párizsi Grand Guignol Színház együttese. (Antoine: »Rasputin«, Lorde: »Rettenetes kísérlet«, Mére: »Három maszk«, Level: »Éjjeli csók«, Lorde: »A lassú-halál kastélya«, stb.) Ezen vendégjátékok újból nagy hatással voltak a magyar írókra. Így Hevesi Sándor megírja a »Gyilkos álarca« c. drámáját (Andrássy-úti Színház), Heltai Jenő: »Az orvos és a halál« (Vigszínház), Hatvany Lili: »Barcarolla«, Relle Pál: »Egy perc«,

Herczeg Ferenc: Két ember a bányában«, Fazekas Imre: »Cirkusz«, Harmath Imre: »Utolsó szerda«, Erdődi Mihály: »Zsúr Zsúr«, stb. 1926. októberében Innocent Ernő és Tiszay Andor megtartják az első rádió grand-guignol-előadást (Boross Elemér, Karinthy, Herczeg Ferenc és Vécsey Leó darabjaival), amit azonban többet nem engedélyez a miniszteri műsorvizsgáló-bizottság, izgalmas tartalma miatt. Azóta komoly kísérlet nem volt ez irányban és a Budapesti Színház »Kokain« c. Fischer-darabján kívül (1927. okt.) stagnál Budapesten a grand-guignol. Idetartozik még irodalomtörténeti szempontból az az érdekes adat, hogy a párizsi Grand Guignol alakulásakor, a háziszervezők közé tartozott több, akkor Párizsban élő magyar író, az akkori Párizsban tanyát vert erdélyi literátus társaság tagjai közül: Deák Mózsa, Bánffy Kazimir és Simó András is.

(Tiszay Andor.)

Grange (granzs) Eugén, fr. színműíró. Nálunk előadott színműve: »A gyermekrablónő«, szmü 8 képen. Társsz.: »Lambert Thiboust. Ford. Komor Gyula. Zen. szerz. Orbán Árpád. Bem. 1895. aug. 30-án, Budai Színkör.

Grani Rafael, operaénekes, a turini opera első hőstenorja, 1896. júl. 23-án mutatkozott be nálunk a »Bajazzók« Canio-jában, a M. Kir. Operaházban.

Granichstätten Bruno, osztrák zeneszerző. Budapesten az alábbi operettjeit szép sikerrel játszották: »Fiú vagy leány«, operett 3 felv. Ford. Mérei Adolf. Bem. 1910. okt. 20. Várszínház. Nádassy József vendég szereplő társulata. »Ábrahám a mennyországban«, operett 3 felv. Szöv. írta Bodanszky. Ford. Heltai és Molnár Ferenc. Bem. 1912. jún. 28. Budai Színkör. »A cászárné«, operett 3 felv. Szöv. írta Jakobsch és Bodanszky. Bem. 1915. dec. 18. Király Színház. »Nadmé«, operett 3 felv. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1915. febr. 2. U. o. »Bacchus-éj«, operett 3 felv. Társsz. Marischka. Bem. 1924. febr. 14. Városi Színház. »A fecskefészek«, operett 3 felv. Szöv. írta Marischka társaságában. Bem. 1927. szept. 23. Király Színház.

Grant kapitány gyermekei. Nagy látványos szmü 10 képben. Írta Jules Verne és D'Ennery. Ford. Fáti J. Béla. Bem. 1879. dec. 19. Népszínház. Szereplők: Harry Grand: Együd István; Dzsemsz: Csatai Zsófi; Meri: Eichner Anna; Róbert: Rákosi Szidi; Lord Edvárd: Eöry Gusztáv; Lédi Arabella: Klárné Angyal Ilka; Paganel: Horváth Vince.

Grassalkovich Antal herceg, cs. kir. kamarás, v. b. t. t., sz. 1771. szept. 12-én, megh. 1844. szept. 29-én, Gödöllőn. Pesten az 1834. jún. 14-iki Játékszíni Küldöttség ülésén bejelentette, hogy a pesti hatvani kapun kívül majorház helyének falerakodó helyül használt részét a Nemzeti Színház helyül odaajándékozza oly kikötéssel, hogy az soha el ne adassék, se más célra ne fordíttassék. 1835. szept. 22-én G. herceg jelentette, hogy a telket átírta, átengedte és megbízottja által resignálta. (V. ö. Nemzeti Színház.)

Grasso Giovanni, olasz színész, szicíliai társulatának vendégjátéka 1908. okt. 23-án volt a Magyar Színházban. »Fendalismo« c. drámával kezdte meg előadásait.

Graveure (gravőr) Louis, belga származású, amerikai tenorista, Angliában nevelkedett és másfél évtized óta él Amerikában, ahol a legünnepeltebb színészek közé tartozik. Nagy tekintélye van, mint ének-pedagógusnak, amit az is bizonyít, hogy a State College of Michigan énekosztályainak igazgatója. Járt Európában. Előbb baritonista volt, de csak mint koncert-énekes működött. 1927 óta tenorista és sikerült neki elérnie a három vonalú ének az eléneklését és ez alatt az idő alatt teljesen átalakult a baritonális hangszíne tenor hangszínné. Tehát nem felsrófolt bariton hang, hanem ellenkezőleg, képzett tenor. 1929. márc. 4-én a Városi Színházban énekelt »Carmen«-ben Don José szerepét, különösen a levél-áriát többször megismételtették, azután márc. 6-án nagy sikerrel énekelt Faustot. Berlinben Brunó Walter vezetése alatt, ugyancsak mint Don José mutatkozott be a Staatsoperben. Carmen szerepét akkor felesége, Eleonóra

Painter énekelte, aki Amerika egyik legünnepeltebb énekesnője.

Grazie Marie Eugénie delle, magyar származású német író, sz. 1864. aug. 14., Fehértemplomban. Ifjúkorát Magyarországon töltötte, majd Bécsbe költözött. Művei német nyelven jelentek meg. Drámái: »Saul« (Wien, 1885.), »Das Schlangende Wetter« (1900.), »Der Schatten Ver Sacrum« (1906), »Narren der Liebe« (vj. 1905.).

Gréban Arnoul, párizsi kanonok. Ná-lunk is adott színműve: »A Jézus Krisztusról szóló igazi passio«. Írta 1452-ben. Ford. Várad Antal. Bem. 1924. ápr. 12. Nemzeti Színház. Liturgiai zenéjét összeállította és átdolgozta Lavotta Rezső. (Újra adták 1925—1929. nagyhéten).

Greguss Ágost, esztétikus, műfordító, kritikus, sz. 1825. ápr. 27-én, Eperjesen, megh. 1882. dec. 15-én, Budapesten. Tanulmányait az eperjesi és rozsonyi gimnáziumban s a hallei egyetemen végezte. 1846-tól kezdve a szarvasi evangélikus gimnázium tanára. A szabadságharó után pesti újságíró. 1870-től kezdve a budapesti egyetemen az esztétika tanára. Elismert tudós, esztétikus és kritikus volta lassankint háttérbe szorította a költőt. Pedig pályáját versekkel kezdte és versekkel végezte. Lefordította Shakespeare-től: »Szeget-szeggel«, Pest, 1866. »Athéni Timon«, 1867. c. drámáit. »Lángész« c. vj. 1860. Teleki-díjat nyert. »Levél«, vj. »Nőbiztosítás«, szmü. Bem. 1861. febr. 10. Nemzeti Színház. Szakkönyve: »Shakespeare pályája«. Szarvas, 1880. (Dramaturgiai tanulmány). Magyarazatot írt Molière; »Tudós nők« o. vj.-ához, melyet Arany László ületett át magyar nyelvre.

Greguss Gyula, fizikus és író, Ágost öccse, sz. 1829. dec. 3-án, Eperjesen, megh. 1869. szept. 5-én, Pesten. Mint jogász résztvett a szabadságharcban, utána Bécsben fizikussá képezte ki magát. 1857-ben tanár, majd igazgató volt a pesti evang. főgimnáziumban. Lefordította: Don Pedro Calderon de la Barca: »Az állhatatos fejedelem« 3 felv. színművét spanyolból, Győry Vilmossal.

Greguss Margit, színésznő. (Lásd: Palágyi Lajosné.)

Greguss Zoltán, színész, sz. 1904. máj. 10-én, Budapesten. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én. A Nemzeti Színház tagja.

Greif Márton, német (osztrák) költő, sz. 1839. jún. 18-án, Speyerben, megh. 1911. márc. 29-én, Kufsteinban. Tíz évi katonai pálya után kezdett irogatni költeményeket, majd drámákat is. Drámái közül »Bernai Ágnes«-t Farkas Sándor magyar nyelvre lefordította.

Greiner Leó, német író, sz. 1876. ápr. 1-én, Brünnben. Ifjú korában Erdélyben élt. »Lysisrata« c. vígjátékát (Aristofanes után) bemutatta 1909. máj. 25-én Reinhardt vendégszereplő társulata a Vígszínházban.

Grieg Edward, norvég zeneköltő, sz. 1843. jan. 15., Bergenben, megh. 1907. szept. 4-én, u. o. A Magyar Színházban előadott »Peer Gynt«-hez (L. o.) írta kísérő zenéjét. Nemzeti dalköltő volt, de általános és egyetemes, abszolút művészi jelentőségre emelkedett.

Grill, nevezetű operaénekes, pályáját a Nemzeti Színháznál kezdte. 1860. ápr. havában a müncheni udv. színház tagja, ez év április 12-én Bécsben, a Kärntnerthor melletti színházban vendégszerepelt sikerrel.

Grill János, német dalszínész, majd második karigazgató Pesten. Munkája: »Hofer András«, 5 felvonásos nézőjáték, melynek ő írta zenéjét. Bem. 1833. márc. 3. Pest, német színház. Nővére: G. Klára, a pesti német színház elismert tagja.

Grill Lola, színésznő, sz. 1896. máj. 7-én, Budapesten. A színművészeti akadémia elvégzése után 1917. júl. 9-én a Budai Színkörben lépett fel először a »Vörös talár« Yanetta szerepében s kellemes orgánumával, drámai erejű játékaival szép sikert aratott. 1918. júliusában a »Kammerspiel Theater«-ben Arany, Petőfi és Vörösmarty németre fordított költeményeiből szavalt olyan sikerrel, hogy a leg-

előkelőbb berlini lapok a teljes elismerés hangján emlékeztek meg róla. 1926 óta Newyorkban él.

Grillparzer Ferenc, osztrák költő, színműíró, sz. 1791. jan. 15-én, Bécsben, megh. 1872. jan. 21-én, u. o. Jogot tanult és államszolgálatba lépett. 1856-ban udvari tanácsosi címet nyert és azontúl kizárólag csak az irodalomnak élt. Színművei közül magyar színpadon színre kerültek a következők: »Ös-anya« (Die Ahnfrau), dráma 5 felv. Ford. Petrichevich Horváth Dániel. Bem. 1833. aug. 11-én. Ezt a darabot később Kovács B. Gyula is lefordította. »Sapphó«-ját Ináncsi Papp Gábor fordította s Kántornéval a címszerepben 1820-tól kezdve állandóan műsoron maradt. A darabot később Ivánfi Jenő is lefordította s Jászai Marival a címszerepben 1893. nov. 24-én játszották először. »A tenger és a szerelem hullámai«-t Komlóssy Ida fordításában 1854. szept. 4-én mutatta be a Nemzeti Színház. »Medea«. Ford. Ambrus Zoltán. Bem. 1887. nov. 4-én Jászai Marival, aki a darabot állandóan műsoron tartotta. Magyar tárgyú darabja, amely azonban nyelvünkre lefordítva nincs: »Banc bánus, oder ein treuer Diener seines Herrn«. Bem. Bécs, 1828. febr. 28. A mű Bánk bán történetét tárgyalja, de egészen más látószögből, mint a mi Katonánk. G. Bánk bánja nem drámai alak, hanem indulat nélküli absztrakt lény, aki királya iránt való kötelességén kívül semmit sem hall, nem lát. A királynét sem ő öli meg, hanem Petúr, akinek Ottó felé dobott tőre véletlenül a királynét találja. Ám a loyális tendenciájú mű mégsem tetszik Ferenc királynak, annyira nem, hogy rendőrmisztère közbenjárásával megsemmisítés céljából meg akarta azt vásároltatni. Ez nem sikerült ugyan, de a darabot levették a műsorról s csak 1860-ban elevenítették fel újra. Többi színművei: Az »Aranygyapjú«, trilógia. A Bécsi Burg-színház együttese 1917. márc. 23-án a Vígszínházban játszotta. »Esther«, dráma 5 felv. Bem. a bécsi Burg-színház együttese, 1917. júl. 5. u. o. »Weh' dem, der lügt«, vj. 5 felv. Bem. a bécsi Burg-színház együttese, 1917. júl. 10-én, u. o. »Die Jüdin von Toledo«, dráma 5 felv. Bem. a bécsi

Deutsches Volkstheater együttese, 1925. ápr. 21. u. o.

Grimász. (Fintor) 1759. táján a krónika szerint egy hajóslegény groteszk arckifejezéssel mindent igen ügyesen tudott jellemezni, mire őt Párizsban a Boulevard du Temple, ahol produkcióját végezte, grimacier-nek nevezték el. Játékát megfizették, majd azon a helyen, ahol fellépett, fellépett előbb a Mme Saqui, később a Dèlassements-Comiques nevű színház. A szót a magyar színészek is használják.

Grimm Anna, színésznő. (Lásd: Berogi Viktorné).

Grimm Fedor, német színigazgató, Pesten, sz. 1783-ban, megh. 1837 dec. 23-án. 1823. nov. 8-án kérvénnyel fordul Pest város tanácsához a pesti német színház kibérlése ügyében. A színházat 1824-től 1827-ig el is nyerte Babnigg Antallal, (L. o.) majd nélküle 1830-ig. Midőn a kolozsvári magyar színtársulat 1827. jún. havában a helytartótanáctól játszási engedélyt kért, sérelmükben előadják, hogy G. hetenként csak egyszer engedi őket fellépni; az okt. 8-iki tárgyaláson két játéknapot engedélyezett: a hétfői és a szerdai napot. Színházát 1837-től Schmidt S. bérelte. (L. o.) 1837-ben, amikor a Pesti Magyar Színház megnyílt, őt akarták kinevezni a színház igazgatójává. De G. az állást nem fogadta el. — Neje: Kayser Sarolta. Gyermekei: Ferenc, Berta.

Grimm János, osztályrészes színigazgató, sz. 1814-ben, Tordán, megh. 1885. márc. 20-án, Kiszomborban. 1836-ban Kilényi Dávidnál lépett a színpályára, majd u. n. osztályrészes színigazgató lett, kik között ő volt a legidősebb. — Neje: Katona Sófai Anna Mária, sz. 1822-ben, Békésen. 1843-ban lett színésznő, ugyancsak Kilényinél. — Fia: Gyula, szintén igazgató volt a vidéken. Leányai: Lili és Mari színésznők.

Grimm Lujza, színésznő. (Lásd: Bodosi Józsefné.)

Gringoire (grengoár), vj. 1 felv. Írta Banville Théodore. Ford. E. D. Bem. a

Nemzeti Színházban, 1872. szept. 6-án. Szereposztása ez volt: XI. Lajos: Ujházi Ede; Gringoire Péter: Szerdahelyi Kálmán; Fournier Simon: Benedek József; Le Daim Olivier: Szigeti Imre; Luiza: Helvey Laura; Nicole: Bogdanovich Krisztina. (Gringoire Pierre francia költő, tagja volt az Enfants Sans Souci társaságnak és misztériumokat és vídám játékokat írt.)

Grisar Albert, belga zeneszerző, sz. 1808. dec. 26-án, megh. 1869. jún. 15-én, Párizs mellett, Asnièresben. A Népszínházban 1881. nov. 26-án előadták »A királykisasszony bábúi« c. operettjét, Pálmay Ilka szerződött tag első felléptével. Vigoperája: »Jó éjt, Pantalon úr!«. Szövegét írta: Lokroy és Morvan. Ford. Ábrányi Emil. Bem. 1887. szept. 3. M. Kir. Operaház. Összesen 31-szer adták. (1909-ig összevétele: 34043 K 99 fill.).

Griseldis. Színjáték 5 felv. Írta Halm Frigyes. Ford. Fancsy Lajos. Első előadása 1836. nov. 19. Budán. Szereplők: Griseldis: Lendvayné Hivatal Anikó; Cedrik: Megyeri Károly; Percival: Bartha János; Ginevra királyné: Laborfalvi Róza. A Nemzeti Színházban 1837. aug. 24-én játszották először.

Gritti. Szomorújáték 5 felv. Írta Szigligeti. Bem. 1845. ápr. (tavaszutó) 19-én, a Nemzeti Színházban. Szereplők: Gritti: Egressy Gábor; Gertrud: Laborfalvi Róza; Vajda—Csibak: Bartha János; Gritti Antal: Szigeti József; Endre: Hubenay János. (A címszerep Egressyn kívül Molnár Györgynek és E. Kovács Gyulának kitűnő szerepe volt.)

Gróf Eszter, színésznő, sz. 1896. febr. 29-én, Budapesten. Színpadra lépett 1917. okt. havában.

Gróf József, színész, sz. 1901. márc. 19-én, Ujvidéken. Színpadra lépett 1922. dec. havában.

Gróf László, nagyváradi magyar színigazgató, sz. 1891. júl. 6-án, Abádszalókon (Jásznagykunszalonok vm.). Elvégezve a Színészakadémiát, 1913. júl. havában színész lett, majd a világháború

utáni időkben átvette a nagyváradi színház igazgatását.

Grohmann, a bécsi wieneni színház tagja, a pesti német színházban fellépett 1833. jún. 24. »A haramiák« Moór Károly szerepében. Ekkor a »Honművész« (27. szám) ezeket írta róla: »Szép termete és organuma, tiszta kimondása s mimelő előadása oly kedvezést nyert, hogy számos tapsokkal jutalmazva minden felvonás után kihívaték. Kár, hogy nyelvbéli hibája miatt az s. és sz. hangokat sziszegve mondja ki és midőn nagyobb erővel beszél, megreked szava«.

Grois Alajos, német énekes és színész, sz. 1809-ben, Sárovarott, megh. 1874. ápr. 8-án, Bécsben. Tanító lett Mária-Lanzen-dorfban, továbbképzése végett Bécsbe ment, mélyénekhangját is művelte s templomi énekes lett. Az udvari opera igazgatója, Dupont, egyszer meghallotta és szerződ-tetési ajánlatot tett neki, föltéve, hogy még tovább tanul énekelni. G. aztán Lemberghen lépett föl (Sarastro), 1828-ban Budán, Nagyszébenben, Grácban énekelt, itt azonban átlépett a drámai térre s jellem szerepeket, főleg komikus szerepeket adott, amire kiváló tehetsége volt. 1836. óta Bécsben a Carl-színház egyik legjelesebb és legnépszerűbb tagja volt.

Grois Antal, a bécsi orfeumok híres librettistája, sz. 1843-ban, Pesten, megh. 1900. dec. végén, Gyöngyösön. Katonának készült, de kedvet kapott a színészethez. Mint színész azonban nem boldogult, erre orfeumi kuplé-író lett, Bécsben.

Grónayné Parányi Piroska, színésznő, sz. 1897. jún. 1-én, Budapesten. Színpadra lépett 1920. júl. havában, ismert gyermekszínésznőként.

Groó Valéria, színésznő, sz. 1878. máj. 29-én, Szatmárt. Színpadra lépett 1897. okt. havában, a Magyar Színházban.

Grosavescu Traján, — magyarországi származású román tenorista, sz. 1895-ben, Lugoson, megh. 1927. febr. 15-én, Bécsben, ahol felesége (Kövesdy Nelly, énekesnő) féltékenységből agyonlőtte. Lugo-

son végezte el gimnáziumi tanulmányait; érettségi után Budapesten joghallgató volt. A háború kitörésekor bevonult és aktív tisztként küzdött a harc téren. 1919-ben beiratkozott a budapesti Zeneakadémiára, ahol Sik tanár növendéke lett. Ez évben elszerződött román kardalosnak Kolozsvárra, ahol Tango Egisto karmester pártfogásába vette. 1923 év elejéig működött itt, azután Bécsbe ment, ahol Steiner Franz kamaraénekesnél tovább képezte hangját. 1924. febr. 13-án fellépett a M. Kir. Operában, »Tosca«-ban, mint Cavaradossi. 1925. jan. 1-től 5 évre a bécsi Staatsoperhez szerződött, 1926. máj. 3-án ismét fellépett nálunk a Városi Színházban, a »Rigoletto«-ban, Mantua herceg szerepében.

Gross János, író, sz. Bazinban. Munkája: »Zondi auf dem ungarischen Schlosse Drégel.« Bam. 1753. szept. 26-án, Eszterházán.

Gross Jenny, német szubrett, sz. 1863-ban, Abaujszántón. Bécsben nevelkedett. Szülei nem akarták a színipályára engedni, de ő kieszközte Sonnenthal pártfogását s így a nagy Kupfer Cesarinát (1860—61. Pesten is ünnepelt drámai művésznő) nyerte meg tanárnőjül. G. először 1878-ban lépett fel, mint naiva a Carl-színházban; később a derült ártatlanságok mellett a vígjátékok szalonhősnőit is bájjal és nagy tehetséggel alakítja. 1885-től 4 éven át, a berlini Kir. Színház, majd haláláig (1904. máj. 8.) a berlini Lessing Színház tagja. Sokat járt vendégszereplésre, különösen kedven szerepében, a »Madame Sans-Gêne«-ben (Szókimondó asszonyosság). Nálunk többször vendégszerepelt a »Papas Frau« c. darabban, a Városligeti Színkörben.

Gross Károly, magyar származású német színész, sz. 1838. máj. 24-én, Pesten, megh. 1900. dec. 11-én, Hamburgban. 1860-ban a pesti »Pannonia« c. lapot szerkesztette. 1888-ban a tatabányai Esterházy Miklós-színház igazgatója, majd a hamburgi Schauspielhaus főrendezője. Írt több kisebb bohózatot és vígjátékot. Többek között az ő munkája: »Arden Énok« c. opera. Szövegét írta Raimann.

Goda Gizella

Goga Octávián

Ginó Luiza

Goldmark Károly

Gombaszögi Frida

Gombaszögi Ella

Gömöri Jenő

Gömöri Vilma

Góthné Kertész Ella

Góth Sándor

[Handwritten signature]

Gorda István

Görög Olga

Rezső. Bem. 1894. máj. 8. M. Kir. Opera. »Corvin Mátyás«, vígopera 1 felv. Bem. 1896. szept. 13. Zen. szerz. Auer (Frotzler) Károly. Németre lefordította Csiky Gergely »Örök törvény«-ét.

Gross Tibor, színész, sz. 1887. okt. 15-én, Budapesten. Színpadra lépett 1923. jún. havában.

Grosser, a prágai színház első énekesnője, 1844. aug. havában a pesti német színházban vendégszerepelt.

Grossinger Antal Ottó, bács megyei író, sz. 1898-ban, megh. 1926-ban. Színarabjai megjelentek a Bács megyei Naplóban.

Grosskopf Márk, karmester, 1911-ben a Népopera tagja volt, ahol a megnyitáskor a »Quo vadis?« c. operát vezényelte. 1916-ig működött az intézetnél, onnan a brünni városi színház hívta meg.

Grossmann József, a M. Kir. Operaház karmestere, sz. 1866-ban, megh. 1898. aug. havában, Frankfurtban. 1894. okt. 15-től 1896. máj. 31-ig a M. Kir. Operaház kőtelékében működött. Ezután a frankfurti opera szerződtette.

Grosz Alfréd, zeneszerző, sz. 1879. aug. 3-án, Budapesten. U. o. végezte iskoláit, majd műépítész lett, de zeneszerzéssel is foglalkozik. Több aprósága került színre orfeumokban, kabarékban. Kupléi és gramofonlemezei nagyon népszerűek. Színpadi művei: »Dzsinguli szultán«, operett 3 felv. Szöv. írta Frieser J. V. és Scheer Béla, ford. Komor Gyula. Bem. 1914. júl. 4. Fővárosi Nyári Színház. »100 év múlva«, boh. 10 képből. Bem. 1908. máj. 22. Király Színház.

Grosz József, budapesti születésű német színész, mint a bécsi józsefvárosi színház főrendezője, 1897. febr. 15-én ünnepelte meg 25 éves jubileumát.

Grua Emma (La), palermoi énekesnő. Első ízben 1860. jún. 26-án lépett fel nálunk a Nemzeti Színházban, a »Norma« címszerepében. A »Napkelet« (27. sz.) ek-

kor a következőket írta róla: »Normát nemcsak bámulandó hangterjedelmének, de művészi coloraturája s tökéletes drámai játékának egész hatalmával személyesítő s tömördek taps- és kihívásban részesült.« Június 30-án a »Borgia Lucretia«-ban újra fellépett, amidőn a »Napkelet« elragadtatva ezekben számol be: »A közönség el volt ragadtatva, megigézve. Virágzápor s tapsviharral fogadtattott, a nők kendőiket lobogtatták, a férfiak kalapjaikkal intették az »Isten hozott«-at.« (28. sz. 448. oldal.)

Gruber Lajos, színész, sz. 1901. jan. 23-án, Szegeden. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Grubiczy László, (dragoni), jogi doktor, kir. közjegyző, sz. 1834-ben, Kasán, hol a gimnáziumot járta. Az egyetemet Bécsben végezte. Színműve: »Sziget a szárazon«, ered. vj. 1 felv. 1874. ápr. 10. Nemzeti Színház.

Grubinger Ferenc, német színész. Kiadta: »Treibhaus-Bouquet des Eismonds. Als Theater-Journal zum Jahres-Wechsel 1829. Oedenburg.« »Abschieds-Kranz oder vergessen Sie uns nicht!« Am Schlusse des Theater-Kurses allen... Kunstfreunden Oedenburgs gewidmet. Oedenburg 1829. »Almanach des kön. städt. Theaters in Pest...« 1830. Pesth. (Leutner Ferencel együtt.) Almanach des königl. stb. gewidmet von F. G. und Paul Wilhelm, Souffleur. Pest. 1832.

Gruics Lyubomir, folyammérnöki hivatalnok, Aradon, lefordította 1910-ben Nikita mentenegrói fejedelem »Balkán cárnője« c. drámáját.

Gruner Ede, a Vígszínház fővilágosítója és műszaki felügyelője, sz. 1869. dec. 20-án, Freiwaldau-ban (Szilázia). Műszaki iskoláit Bécsben végezte. Hogy a megélhetését megkeresse, nappal lakatosmesterséget folytatott egy gyárban, este pedig iskolába járt. A bécsi Burgban egy lakatosmunkán dolgozott, itt a vezető főmérnök felismerte képességeit és bejuttatta az akkor épülő Burgszínházhoz, ahol a villany-szerelés munkájában részt vett. Az új Volkstheater építésénél is kapott munkát,

valamint a »Theater an der Wien« átalakított villanyvilágításában is közreműködött. Állandóan a Siemens-Schuckert-gyárnak volt a művezetője. Az új Somossy-orfeum modern villanyszerelését is ő végezte. 1896-ban gr. Keglevich István meghívta a Vígszínházhoz fővilágosítónak és műszaki felügyelőnek és azóta a mai napig a színház kötelékében van. Ami újítás volt és jelenleg is van a színházak világítási effektusai változatos tanulmányaiban, azt mind ő tervezte és csinálta.

Grutsch Ferenc, írta a »Sorel Ágnes« c. drámai költeményt, ford. Fancsy Lajos, 1850. jan. 31.

Grünbaum Fritz, osztrák szövegíró. Nálunk színre került művei: »A tökéletes feleség«, operett 3 felv. Szöv. írta Brammer Julius társaságában, zen. írta Lehár Ferenc. Bem. 1913. nov. 26-án, Király Színház. »Cigányprimás«, operett 3 felv. Szöv. írta Sterk Wilhelm társaságában; ford. Harsányi Zsolt, zen. írta Kálmán Imre. Bem. 1913. jan. 21-én. U. o. »Favorit«, operett 3 felv. Szöv. írta Sterk Wilhelm társaságában, ford. Harsányi Zsolt; zen. írta Stolz Róbert. Bem. 1919. aug. 10. U. o.

Grünfeld Alfréd, bécsi zongoraművész, magyar tárgyú operája: »A fogarasi szépek«, 3 felv. Mikszáth Kálmán »A szelístei asszonyok« c. elbeszélése után szöv. írta Leon Viktor. Bem. 1907. szept. 9-én, Drezdában.

Grünfeld Miksa, fővárosi nagykereskedő, 1910. febr. havában az Orsz. Színészegyesület nyugdíjalapja javára 300 K-t adományozott.

Grünfeld Vilmos, hegedűművész, a M. Kir. Operaház örökös tagja, a Zeneművészeti Főiskola tanára, sz. 1855. dec. 16-án, Pesten, megh. 1921. nov. 26-án, u. o. Itt végezte tanulmányait, előbb Huber Károly és Ridley Kohne tanároknál, majd Bécsben folytatta, Donáthnál. Már 14 éves korában fellépett nyilvánosan, Beethoven hegedűversenyével. Ugyancsak 14 éves korában (1869. okt. 1.) a Nemzeti Színház zenekarának tagja lett. Mikor az Operaház

megnyílt, Grünfeld is az új intézethez került és a kilencvenes években versenymestere lett a zenekarnak. Ez időben nevezték ki a Zeneakadémia hegedűtanárává is. Mindkét állásától később vált meg érdemekben gazdag működés után, amelyért több kitüntetésben részesült. Mintegy két évtizeden át (1902. dec. 10.) állt az általa szervezett vonósnégyes-társulat élén, amely hosszú időn át egymaga képviselte Budapesten a kamarazenei művészetet és komoly, kulturális működést fejtett ki. 40 éves művészi jubileumát 1909. nov. 23-án ülte meg. 1915. dec. 23-án a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki és örökös tag lett.

Grünwald Alfréd, osztrák operett-szövegíró, írta a következő operettek szövegét: »Budagyöngye«, operett 3 felv. Társz. Brammer Julius. Zen. szerz. Ascher Leo. Bem. 1913. szept. 5-én, Népepera. »A nevető férj«, operett 3 felv. Társz. Brammer Julius. Zen. szerz. Eysler Ödön. Ford. Mérei Adolf. Bem. 1913. szept. 26-án. U. o. »Sztambul rózsája«, operett 3 felv. Társz. Brammer Julius. Zen. szerz. Fall Leo. Ford. Gábor Andor. Bem. 1917. jún. 27-én, Király Színház. »Heje-huja báró«, operett 3 felv. Társz. Brammer Julius. Zen. szerz. Ascher Leo. Ford. Ötvös Adorján és Harmath Imre. Bem. 1918. jún. 15-én, Margitszigeti Színpark. 100-ik előadása 1918. szept. 7. »A bucsukeringő«, operett 3 felv. Társz. Brammer Julius. Ford. Harsányi Zsolt. Zen. szerz. Straus Oszkár. Bem. 1920. dec. 29-én, Városi Színház. »Tangókirálynő«, operett 3 felv. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1923. júl. 28-án. Társz. Brammer Julius. »A csikagói hercegnő«, operett 3 felv. Társz. Brammer Julius. Zen. szerz. Kálmán Imre. Ford. Stella Adorján és Kulinyi Ernő. Bem. 1928. dec. 21-én, Király Színház.

Guba Emma volt időrendben a legelső színinövendék, aki az Országos Színészegyesület tanácsa előtt 1883. július havában felvételi vizsgát tett.

Guberniális komisszió, így hívták a kolozvári játékszín kormányzósági-bizottságát, amelyet a főkormányzószek gr. Teleki Domokos és Cserei Farkas személyé-

ben 1794-ben nevezett ki a játékszín élére.

Gubicz Andrásné (özv.), fővárosi magánzónő, 1874. júl. elsején elhalálozván, végrendeletében a Nemzeti Színház nyugdíja alapjára 1000 forintot hagyományozott.

Guerra, olasz balletmester, jeles táncos, egy időben a Nemzeti Színházban is nagy tetszéssel lépett fel, megh. Bécs mellett, Dornbachban, 1846 őszén.

Guerra Miklós, balletmester, a M. Kir. Operaház tagja, sz. 1865-ben, Nápolyban. Tíz évig tanulta a táncművészetet Arnielo Amatore híres balletmester-nél. Az olasz staggione viszonyok természete szerint minden nagyobb olasz színpadon működött, hol tehetsége annyira kifejlődött, hogy művészete előtt nyitva állt Európa és Amerika minden nagyobb operájának színpada. 1902. szept. 18-tól 1909-ig a M. Kir. Operaház tagja volt. Különböző kisebb balletten kívül (Brankovics, Moharózsza) eredeti kompozíciói: »Művészfurfang«, tréfás ballet 2 felv. Zen. szerz. Skoficz Ferenc. Bem. 1903. jan. 15. M. Kir. Operaház. »A törpe gránátos«, 1903. dec. 22. u. o. »Álom«, 1905. febr. 9. »Csodaváza«, ballet-mese. Zen. szerz. Hüvös Iván. Bem. 1908. máj. 9-én, u. o. »Mesevilág«, tanmese. Írta Nedbal Oszkár. Zen. szerz. Novák László. Bem. 1909. márc. 14. u. o. »Havasi gyopár«, ballet-mese 2 felv. Zen. szerz. Hüvös Iván. Bem. 1911. márc. 4-én, u. o. Két szakkönyvet is írt, mely Olaszországban nagy elterjedésnek örvend. G. a bolgár polgári érdemrend tulajdonosa.

Guerra Ernesto, olasz gyermekopera társulata a Magyar Színházban vendégszerepelt Rossini »Sevillai borbély« o. operájával, 1906. jún. 16-án.

Guilbert (gilber) **Yvette**, fr. chanson-énekesnő, sz. 1869-ben, Párizsban, ahol 1889-ben a Variété-színház kardszűzője volt. Első szereplése a Les Bouffes nevű párizsi színházban Alexandre Dumas egy darabjában volt. Mint chansonénekesnő külön genre-t alkotott, nála a fősúly nem

az énekművészetén, hanem a szöveg elmondásán, hangsúlyozásán van, melynek különös bájt tud kölcsönözni. Ő az első »disease« (L. o.). Első budapesti fellépte 1893. dec. 25-én volt a Somossy-Orfeumban, azután 1902. jan. 27-én fellépett a Vigszínházban, azon túl sűrűn el látogatott hozzánk. 1914. febr. 5-én a Zeneakadémián tartott előadást. 1923. dec. 15-én a Renaissance Színházban is vendégszerepelt. Önéletrajza: »La chanson de ma vie« és elméleti könyve (Hogyan kell egy dalt előadni?) németül is megjelentek 1927. táján.

Guillemaud (Gijmó) francia vígjátékírónak nagy sikerű vígjátékát játszották Budapesten, ezek: »A kis fészek«, boh. 3 felv. Írta Berr és Dehere-rel. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1903. jan. 15. Vigszínház. »A millió«, boh. 5 felv. Írta Berr-rel. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1911. márc. 25. U. o.

Guinaud (Gino) francia színműírónak nálunk előadott műve: »A tékozló fiú«, lírai dalmű 1 felv. Zen. szerz. Debussy Claude. Ford. Hevesi Sándor. Bem. 1913. máj. 3. M. Kir. Operaház.

Guinon (Ginón) francia színműírónak nálunk előadott műve: »Az apja lánya«, szmű 3 felv. Írta Bouchinet-vel. Ford. Hajó Sándor. Bem. 1915. ápr. 10-én, a Magyar Színházban.

Guitry (gitri) **Sacha**, francia színész és színműírónak (Lucien Guitry fia) többek között a következő két darabját játszották: »Berg op Zoom«, vj. 4 felv. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1912. dec. 21. Vigszínház. »A papának igaza volt« (Mon père avait raison), vj. 3 felv. Ford. Hajó Sándor. Bem. 1924. máj. 24. Belvárosi Színház.

Gukker (német). A színházi látcső népies elnevezése. Arany János szerint: színházi kukucs.

Gulácsi Antal, álmódi birtokos, táblabíró, a magyar színészet bőkezű mecénása, 1810. nov. havától 3 évre kibérelte a debreceni színházat. Nagy áldozatkész-

séggel támogatta a színészeket; midőn a társulat ruhatárát vissza kellett adni Wesselényi örököseinek, a sajátjából pótolta a hiányokat. 1811-ben leégett a színház, mire G. a saját költségén épített színhelyet számukra. (1810-ben összes kiadása havonta 1018 forint 30 krajcárra rugott. Színházi könyvtára meghaladta a 200 kötetet, ezeket a Kolozsvárra térő társulat könyvtárából másoltatta.)

Gulácsy Irén (Pálfyné) (örmezei és gulácsi), író, sz. 1894. szept. 9-én, Lázárföldpusztán (Torontál m.). Regényeivel nagy sikert aratott. Színművei: »Valuta«, parasztdr. 3 felv. Nagyvárad. 1920. »A kincs«, falusi tört. 3 felv. Kolozsvár és Nagyvárad. 1923. »A kobrak«, társad. dr. 1 felv. Nagyvárad. 1923. »Napáldozat«, dr. 3 felv. Kolozsvár, 1925.

Gulyás Menyhért, színigazgató, sz. 1875. jan. 29-én, Nagyváradon. Iskoláinak elvégzése után szülői a kereskedői pályára szánták, de E. Kovács Gyula felejtetetlen alakítása (»Hinkó, a hóhérlégény«, 1890.) vágyat ébresztett benne a színpad iránt. 1895-ben a Rákosi-színésziskolába iratkozott. Eredetileg drámai szerepkörre készült s csak később tért át az operett-szerepekre. Rendezői talentuma már növendék korában felcsillant. Első szerződése Szabadkára szólt, Pesti Ithász Lajos társulatához, mint »cselszövőszínművész és sihedera«, ahol a »Gyimesi vadvirág«-ban játszott először, Balánka János szerepében. Azután működött Mezei Kálmán, Rakodczay Pál (Szatmár), Palágyi Lajos (Miskolc), Marházy Miklós (Kecskemét), Halasi Béla, Dobó Sándor (Győr), Andor Zsiga (Szeged), Asszonyi László (Pécs), Fodor Oszkár, Szabó Ferenc, Kiss Árpád (Szatmár) színtársulatánál. Széles skálájú tehetségével minden fajta szerepet játszott. Főbb szerepei: Pfefferkorn (Drótostót), Des Prunelles (Váljunk el), Celestin (Nebántsvirág), Biberach (Bánk bán), Daniló (Víg özvegy), Wallenstein (Tatárjárás), Metternich (Sasfiók), stb. A vidéki színészetnél mindig érezhető volt a jó rendezők hiánya. Gulyás főleg rendezői tevékenységével magaslott ki. Gondos, ötletes, jól fegyelmezett előadásai nagy érdemeket szerzett a vidéki színielőadások színvonalának kellő

színvonalra való emelésével. Szakavatott rendezői keze alól számos tehetség került ki. 1924-ben a Színészegyesület megbízta Heltai Hugó színtársulatának vezetésével és ebben a minőségben is oly sok sikerrel működött, hogy továbbra is megmaradt igazgatónak. Azóta szép sikerrel és az illetékes körök elismerése mellett működik mint igazgató. (Nyiregyháza, Kaposvár, Kecskemét, Sátoraljaújhely, Baja, Cegléd, Kiskúnhalas, stb.) Mindig tevékeny részt vett a színészek közügyei intézésében. Több cikluson át tagja volt a Színészegyesület tanácsának, fegyelmi bíróságának és vizsgáztató bizottságának is.

Gulyás Mihály, színész, sz. 1854-ben, Debrecenben, megh. 1893-ban. Színipályára lépett 1879. okt. havában, Mándoky Bélánál.

Gulyás Pál dr., irodalomtörténész, sz. 1881-ben, Budapesten. Számos cikke és tanulmánya mellett bennünket »Voltaire és Shakespeare« c. (1910.) tanulmánya érdekel.

Gunkel Adolf, szász zeneszerző, magyar tárgyú operát írt »Attila« címmel. Bem. 1895. ápr. 26. Drezdában, az udvari színházban.

Gunszt Irma, drámai énekesnő, sz. Pesten. Zeneakadémiát végzett; mint bécsi konzervatóriumi növendék első helyen nyert érmet. 1886—1888-ban jelentékeny sikerrel működött a boroszlói és kölni színházban. 1888. május havában a müncheni udvari operához szerződött és Vandiola Marietta néven működött. 1889. febr. 7-én fellépett a M. Kir. Operában, a »Fidelo« Leonóra szerepében; 1892. ápr. 12-én pedig a »Siegfried«-ben mint Brünnhilde.

Gurka Gyuláné, színésznő. (L.: Kuhajda Ilona.)

Guszalevics Jenő, operaénekes, a prágai opera tenoristája, nálunk az Operaházban 1896. aug. 3-án mutatkozott be a »Hugenották« Raoul szerepében.

Gusztinyi Julia, énekesnő, 1840. júl. 11-én mint vendég fellépett a Nemzeti

Színházban a »Tündérekastély Magyarországon« c. színműben, miről a »Honművész« (1840. júl. 16., 466. old.) így ír: »A felső cordákban elég erős hangja van«. 1841-ben a »Nemzeti Ujság« ekkép kritizálja: »Különösen kedveltetik tiszta, erős és csengő hangjáért, ha több leendő bátorsága, ha testmozdulatai és mimikája által az érzelmeknek kifejezéseit megtanulandja, ha némely hangoknak az orráni kiejtését elhagyandja, ő a' a dalszínészetnek igen jeles tagjává váland«. (3. szám.) 1848-ban Kolozsvárott működött, Felek Miklósnál. Ezután férjhez megy abrudbányai Grósz nevű tüzérfőhadnagyhoz. Midőn Bem Kolozsvárott időzött, a tiszteletre rendezett Jósika-kerti díszlakomára G. is meg volt híva, itt hűlést kapott és nem sokára elhunyt. Kolozsvárott Berzeviczy Ottó színésszel (L. o.) egy sírba temették el.

Gutheidl Schoder Marie, a bécsi opera énekesnője, sz. 1874. febr. 10-én, Weimarban. 1913. febr. 20-án vendégszerepelt a Népoperában, a »Carmen« címszerepében.

Guthi Soma dr., ügyvéd, humorista-író, sz. 1866-ban, Tállyán, megh. 1930. jan. 5-én, Budapesten. Hosszú időn át munkatársa volt a »Pesti Hírlap«-nak, ahova Gutius néven írta karcolatait. Negyvenéves írói jubileumát 1928. dec. 2-án ülte meg. Színművei: »A zsidányi boszorkány«, népsz. 3 felv. Bem. 1892. jún. 3. Városligeti Színpad. »Egy nap a paradicsomban«, boh. 3 felv. Bem. 1898. dec. 13. Kisfaludy Színház. »Doktor Szeloburdi«, boh. 3 felv. Társsz. Hegedűs Gyula. Bem. 1899. júl. 1. Fővárosi Nyári Színház. »Napoleon öcsém«, boh. 3 felv. Bem. 1900. jan. 23. Vigaszínház. »A tartalékos férj«, boh. 3 felv. Bem. 1900. nov. 22. U. o. »Jupiter és társai«, énekes boh. 3 felv. Bem. 1901. febr. 19. Népszínház. (Társsz. Rákosi Viktor.) »A Sasok«, vj. 3 felv. Bem. 1901. okt. 4. Nemzeti Színház. (Társsz. Rákosi Viktor.) »A képviselő úr«, boh. 3 felv. (Társsz. Rákosi Viktor.) Bem. 1902. jan. 9. Vigaszínház. »Házassodjunk!«, énekes boh. 3 felv. Bem. 1902. jún. 7. Városligeti Színpad. »A brezováci hős«, boh. 3 felv. Bem. 1903. jan. 2. Vigaszínház. (Társsz. Rákosi Viktor.) »A sza-

harai konzul«, boh. 3 felv. Bem. 1905. jan. 12. U. o. »Smólen Tóni«, főv. életkép 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1905. júl. 21. Budai Színpad. (Századosor 1905. okt. 16.) »A mádi zsidó«, boh. 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1906. márc. 21. Népszínház. »Az éjjeli ügyész«, életkép 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1906. júl. 14. Budai Színpad. »A mozgópórásné«, boh. 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1909. jún. 22. U. o. »A kormánybiztos«, boh. 3 felv. Bem. 1910. okt. 20. Vigaszínház. »A kegyelmes úr«, boh. 3 felv. Bem. 1911. nov. 28. Kolozsvárott. »A cölinder«, boh. 3 felv. Bem. 1914. jún. 6. U. o. »Der Zielinder« c. alatt 1916. szept. 1-én a hamburgi Stadttheater, majd 1917. máj. 18-án a bécsi Kammerspiele is bemutatta.) »Kávéházi Konrád«, boh. operett 3 felv. Bem. 1915. júl. 30. Budai Színpad. »Pikk és Pokk«, boh. 1 felv. Bem. 1918. febr. 28. Fővárosi Orfeum. — Neje: Füredi Eszter, énekesnő, Füredi Ignác izr. tanítóképző igazgató leánya. A Színészakadémia operai osztályát 1888-ban elvégezve, 1889. februárban a kölni színházban »Aida« Amneris szerepében lépett fel először. 1891. júl. 14-én házasságra lépett Guthi Somával. Mint a M. Kir. Operaház szerződött tagja, 1902. jan. 31-én mutatkozott be az »Aida«-ban. — Leánya: Guthi Erzs, koloratúrénekesnő. Róna Józsefné növendéke volt, később Niklas-Kempnérnél tanult Berlinben, 1914. június havában Newyorkba szerződött, ahol okt. 1-én kezdte meg működését.

Guthi Sarolta, színésznő, sz. 1873. dec. havában, Sátoraljaújhelyen, megh. 1920. ápr. 27-én, Győrött. Színpadra lépett 1899. virágvasárnapján.

Guti Karola, színésznő, sz. 1868. jan. 18-án, Neresheim-ban. Színpadra lépett 1913. szept. havában.

Guttmann, nevezetű magyar származású, pozsonyi születésű író. Színműve: »Manfréd«, trag. 5 felv. Bem. a berlini Friedrich Wilhelmstädtisches Theaterben, 1897. febr. 4-én.

Guttmann Sándor, német komikus, sz. 1851. okt. 2-án, Budapesten, megh.

1889. febr. 15-én, Meranban. Korán lépett a színipályára. Játzott vidéki magyar és német színpadokon. A budapesti Hermina-téri színházból vitték el Bécsbe. Az An der Wien színháznál és Badenben működött felváltva nagy tetszés mellett.

Gutzkov Károly Ferdinánd, német színműíró, sz. 1811. márc. 17-én, Berlinben, megh. 1878. dec. 14-én, Sachsenhausen-ban. Nálunk is színre került színművei: »Uriel Acosta«, trag. 5 felv. Ford. Buljovszky és Nádaskay. Bem. 1850. jún. 20. »Coff és kard (Zopf und Schwert)«. Ford. Szilágyi Sándor. 1845. Kolozsvár. »Der Königsleutenant«, vj. 3 felv. Bem. a bécsi Volkstheater együttese 1915. ápr. 27. Vígszínház.

Guzmics Izidor, benedekrendi apát, író, sz. 1786. ápr. 7-én, Jánosfán (Sopron m.), megh. 1839. ápr. 7-én. A M. Tud. Akadémia levelező-, majd tb. tagja volt. Színművei: »Oedipusz, a király«. Szofoklész színműve. »Iphigénia Auliszban«. Euripidesz színműve. Helléből ford. 1840.

Günther József dr., tisztii főorvos, Szabadkán. Színműve: »Férjvadászás«, vj. 3 felv. Bem. 1910. ápr. 28-án, Szabadka.

Gürtler István, színházi titkár, sz. 1884. máj. 23-án, Nagykanizsán, Zala m. Közepiskoláit szülővárosában, a jogot Budapesten végezte, miközben újságíró lett. Résztvett Nagykanizsán az első napilapnak, a »Zalá«-nak megalapításában, melynek 1909–1912-ig helyettes, majd felelős szerkesztője volt. 1913-tól a Zalaegerszegen megjelenő »Zalamegye« felelős szerkesztője, majd 1914-től kiadótulajdonosa is. Ezzel egyidejűleg felelősszerkesztője volt a »Zalai Hírlap«-nak is. 1918-tól ismét budapesti lapoknál dolgozott, mígnem 1924-ben búcsút vett a redakciótól és a Belvárosi Színház titkára lett. A színházhoz is újságírói működése terelte: a számtalan színházi- és hangversenykritika, miket másfélévtizedes újságíráskodása alatt írt.

Gvadányi József, gróf, író, lovassági tábornok, szül. 1725. okt. 16-án, Rudabányán (Zemplén m.), megh. 1801. dec. 21-én, Szakolcán. Abban a korban nagy

virtus volt magyar írónak lenni, de feltűnt mint vitéz katona is. Nyugalomba térve, Szakolcán telepedett le és itt írta meg a híres »Peleskei nótárius« kalandos történetét. Ebben erősen ostromozza a külföldet majmoló főrendi osztályt és az idegen jármot viselő nemeseiket. Az ő érdeme, hogy a derék, becsületes magyar nótárius alakja színpadra került. Először Görög István dolgozta át ezt a kalandos történetet, amely azonban csak kétszer került színre Pesten. Szerencsésebb volt Gaal József (L. o.), kinek »Peleskei nótárius« c. boházata 1838. okt. 8-án került színre a Nemzeti Színházban és azontúl is úgy a fővárosban, mint a vidéki színpadokon igen sokszor adták. A Nemzeti Színháznak ma is műsoron lévő darabja.

Gyagilev Sergej, orosz balletársulata 1914. máj. 20-án vendég szerepelt nálunk, a M. Kir. Operaházban. 1927. nov. 29-én ismét ellátogatott hozzánk ez a nagyszerű társulat. Ekkor a Városi Színházban vendég szerepeltek. Modern művészi raffineria, muzsika, ritmus, a dekoratív-művészetnek minden színes megnyilvánulása, végtelen kultúra, a testmozgásnak hihetetlen precizitása egyesül ritka harmóniává az orosz ballet-együttes produkcióiban. Csupa ritmikus fantázia minden mozdulatuk, amelyben a mozgás-művészetnek sohasem álmódott tökéletessége jut kifejezésre. Énekké nemesítik a táncot, amellyel a legköznapiabb történeteket is végtelen poézissal tudják elmondani és szolgálatukba állítják koruk legkiválóbb művészeit, festőket, szobrászokat, zeneszerzőket, írókat, hogy mentől művészebb teljességben és mentől kulturáltabb megvalósításban adják legegységesebb kincsüket: a táncot. (Gy. megh. 1929. aug. 21-én, a velencei Lidón.)

Gyagyovszky Emil, hírlapíró, sz. 1881. jan. 7-én, Budapesten. Elemi iskoláit végeztével inasnak ment, majd sokáig vasgyárakban dolgozott. 1904 óta a Népszava belső munkatársa. Sok egyfelvonásos színművet írt s ezeknek tárgyát legnagyobb részt a munkások világából vette. Színműve: »Polyp«, szmü 4 felv. 1913.

Gyakorlatos-színész. Azon kezdő színészek neve, akiket a Színészegyesület fel-

vételi-bizottsága nem véglegesen, hanem előbb gyakorlat-szerzés végett próbaidőre, tehát ideiglenesen vesz fel tagjai sorába. Ha egy vagy két évi működés után az új vizsgán megállják helyüket, akkor már nem gyakorlatosok az illetők, hanem a rendes egyesületi tagok sorába tartoznak.

Gyakorló színésziskola. Alapította Budapesten 1891. Bártfai (Paczona) Antal színész és szakíró. Csakhamar átvette tőle Fülöp Sándor, egy napilap szerkesztője (utóbb a Kereskedelmi Múzeum igazgatója), 1893-ban pedig Solymossy Elek, a Népszínház hírneves tagja, ki mintegy hat évig, megszűntéig vezette.

Gyalog-színész. Vándor-színész, kóbor színész, kinek sehol sem volt nyugta. Társulattól-társulathoz vándorolt és volt idő, hogy egy társulatnál rövid idő alatt 3—4 ízben is megfordult. Egy hétig maradt, aztán szó nélkül ment tovább szerencsét próbálni. Ennek az a magyarázata, hogy a legtöbb ilyen gyalog-színész rajongó, ábrándos lélek volt, sokat képzelt tehetségéről és az a rögeszméje támadt, hogy üldözik, kiintrikálják és hogy az egész világ az ő ellensége. Viselete bő gallér-köpenyeg volt, hogy vele kopott ruháját eltakarja — s az volt a paplana, dunyhája is. A gyalog-színész sokat tudott túrni, nélkülözni és remélni. Ma már kihalóban van a gyalog-színész típusa. Hajdan híres gyalog-színész volt Gaál Mihály, (1791—1866.) (L. o.), továbbá egy Veszprémi nevű sűgő, ki déltől-estig megjárta Félégházától Kecskemétig az utat.

Gyalui Farkas, író, tanár, egyetemi könyvtárigazgató, sz. 1866. nov. 24-én, Gyalun (Kolozs m.). Színművei: »Mézes-heetek után«, vj. 1 felv. Bem. 1889. Kolozsvárt. »Alhambra rózsája«, regényes dalmű 4 felv. Zenéje Serly Lajostól. Bem. 1895. febr. 5. Kolozsvárt. »Linczezh János«, énekes tört. szmű, 1898. jan. 29. u. o. Zenéjét Borsai Soma írta. »Az útítárs«, »A vámos«, »A boldogság«, 1 felv. színművei u. o. 1909. márc. Továbbá: »A virág«, szmű. Bem. 1889. febr. 8. u. o. »Jó rúttnak lenni«, szmű, Legouvé Ernő után franciából fordította. Kolozs-

várt, 1888. »Uraságod idegen«, szmű, fr. eszme után. Bem. u. o. 1898. nov. »Igazság a színpadon«. Szakkönyv. Megjelent u. o. 1897.

Gyapay Dénes, földbirtokos és orsz. képviselő, sz. 1824-ben, Téthén (Győr m.), megh. 1892. máj. 1-én, Dénesházán (Győr m.). Színműve: »Titkár és szakács«, boh. Scribe után.

Gyapju-utcai német színház az utolsó német színház Budapesten, a mai Báthory-u. 24. számú ház helyén, 1869. dec. 21-én nyitotta meg a Varieté-nevű részvénytársaság az öreg Straussnak »Die blaue Donau« c. operettjével. A színház 1889. dec. 20-án, d. u. 3 órakor kigyulladt. A színészeknek sikerült a ruhákat megmenteni. E napra a »Der dumme August« c. vígjáték volt kitűzve az izr. nőegylet javára, Sonnenthal Adolf vendégfelléptével, melyre állítólag előzőleg 5000 forint árú jegy kelt volna el. A színház 245.000 forint erejéig biztosítva volt. Igazgatója Lesser Szaniszló volt, a tagok száma pedig 132 fő. A nyomor enyhítésére a M. kir. Opera, Nemzeti- és Népszínház személyzete előadásokat tartott, úgyszintén a Kolozsvári Nemzeti Színház is. A kárt 130.000 frtra becsülték. (A színházban 1885. máj. 1-én volt az első magyar előadás, Szigligeti: »Strike«-jét adták ekkor Felek Miklós (L. o.) társulatának tagjai.)

Gyarmati Anna, színésznő, sz. 1908. ápr. 14-én, Borosjenőn. Színipályára lépett 1928. szept. 1-én.

Gyarmati Géza, színész, sz. 1893. júl. 21-én, Aradon. Színpadra lépett 1918. máj. 1-én. — Neje: Gömöri Emma, színésznő, sz. 1896. szept. 16-án, Aradon. Színpadra lépett 1920. dec. 15-én.

Gyarmati (Jäger) Gusztáv, színész, majd a Vígszínház sűgője, sz. 1855. ápr. 10-én, Hugyagon (Nógrád m.), megh. 1926. szept. 29-én, Szécsényben. Első neje: Nagy Mari (később Milasinné), színésznő, sz. 1859. máj. 10-én, Aradon, megh. 1909. nov. 16-án, Budapesten. Színésznő lett 1880. okt. 1-én, Krecsányi Ignácánál. Nyugalomba vonult 1905. ápr. 16-án. Má-

sodik neje: Mészáros Kornélia, énekesnő, sz. 1869-ben, megh. 1896. okt. 23-án, Pécsen, Somogyi Károly társulatánál. Pályáját a Népszínháznál kezdte. 1893. szept. 20-án lépett vele házasságra.

Gyarmati (Jäger) Gyula, színész, sz. 1862-ben, Szécsényben, (Krassó-Szörény vm.), megh. 1886. jan. 29-én, Beodrán (Torontál vm.). 1878-ban lett színésze, Balogh Alajos társulatánál.

Gyarmati Ilus, színésznő, sz. 1907. ápr. 22-én, Börvelyen (Szatmár vm.) Színpadra lépett 1925. jan. havában.

Gyarmati Rózsi, színésznő, sz. 1889. okt. 5. Kolozsvárt. Színpadra lépett 1913. júl. havában.

Gyarmathy Endre, színész és sűgő. Munkája: »Magyar játékszini zsebkönyv«, Eperjes, 1839. »Magyar Játékszini zsebkönyv«, Rozsnyó, 1840. »Magyar Játékszini zsebkönyv«, Esztergom, 1848. »Új-évi emlény«, Debrecen, 1861.

Gyarmathy Marianne, színésznő, sz. 1907. okt. 1-én, Budapesten. Színpadra lépett 1924-ben.

Gyarmathy Miklós, Kolozs megye alispánja, sz. 1830. szept. 11-én, Kalotaszentkirályon, megh. 1898. márc. 2-án, u. o. Tanulmányait Kolozsvárott kezdte meg, 1848-ban Bem oldalán harcolt. 1895. dec. 18-án a kolozsvári színház intendánsává nevezték ki. A helyi színészet 100 éves jubileumának egyik rendezője volt. 1897-ben a belügyminiszter a vidéki magyar színészet felügyelőjévé nevezte ki. Ő kezdeményezte a kolozsvári Nemzeti Színház reformját.

Gyárfás Dénes, színész, sz. 1891. jan. 18-án, Budapesten. Színpadra lépett 1920. júl. havában.

Gyárfás Dezső, színész, sz. 1882. szept. 18-án, Csökmön (Baranya m.), megh. 1921. jan. 17-én, Budapesten. Elemi iskoláit Csökmön végezte, azután nyomdászinas lett, de csakhamar rájött, hogy a gondviselés más szerepet szánt neki, be-

iratkozott 1899-ben a Vígyszínház színésziskolájába, ahol Silberstein-Ötvös Adolf felfedezte istenáldotta tehetségét és pártfogásába vette. Előbb a Sziklai-szinkör tagja lett, majd elszerződött a Tarka Színpadhoz, melynek ő volt az első magyar kabaré-színésze. 1916-ban a »Csodapók« c. operettben aratott jelentős sikert, de igazi népszerűsége a Fővárosi Orfeumban tett szert, ott aratta legnagyobb sikereit. Kupléi, sanzonjai közismertek, közkedveltek voltak. 1918-ban megválasztották a Magyarországi Artista Egyesület elnökévé. 1919-ben a városligeti Scala-színházban a »Szép Heléna« c. operettben játszotta Menelaus szerepét, nagy sikerrel, de mégsem volt itt maradása. Közben a Népopera-ban is fellépett, majd a Király- és Magyar Színház látta vendégül. Utoljára a Fővárosi Orfeumban működött. Sok szeretettel vették körül pályatársai és ő is mindenütt segített, ahol csak tudott. Halála előtt »Orfeum« címen könyvet írt, ebben feltárja meleg szívének, rajongó lelkének minden titkát. Könyvének egyik legszebb fejezete az, melyben a színház és orfeum között keresi életének igazi rendeltetését és művészetének célját. Kereste, de megtalálni már nem tudta. Nem volt ráérő ideje. Fiatalon, tehetsége teljében szólította el közülünk a jó Isten. — Özege, Déri Blanka, a kitűnő kabaréművész, utóbb nőül ment Márkus Jenő kenyérgyárhoz. (Sándor József.)

Gyárfás Ödön, színész, sz. 1871. márc. 14-én, Pálfalván (Bereg m.), megh. 1923. júl. 28-án, Budapesten. 1889. okt. 1-én lépett a színipályára. Az Orsz. Színészegyesület buzgó tanácsosa volt. — Neje: Lónyai Pirooska, színésznő, sz. 1878. márc. 26-án, Szombathelyen, megh. 1926. okt. 30-án, Budapesten. 1897. szept. 1-én lépett a színipályára, Kiss Pálnál.

Gyárfás Pepi (Jasuch Jozefa), férjhez Múrai Albertné, színésznő, sz. 1857-ben, Marosvásárhelyen. Színpadra lépett 1874-ben, Csóka Sándornál.

Gyárfás Vilma, színésznő, színipályára lépett 1869. febr. 20-án.

Gyelnisné Latinovics Cecília, birtokosnő, megh. 1868. júl. 30-án, Szabadkán.

Végrendeletében 1000 forintot hagyományozott a Nemzeti Színháznak.

Gyenes Etel, színésznő, sz. 1884. ápr. 24-én, Törökszentmiklóson. Színpadra lépett 1920. júl. havában.

Gyenes Lajos, építész, sz. 1898-ban, Budapesten. Tanulmányait itt és külföldön végezte és színházépítési specialista lett. Külföldön és vidéken több színház és mozgószínház-épületet tervezett és épített.

Gyenes László, színművész, sz. 1857. márc. 7-én, a jásznagykunszolnok megyei Fegyverneken. Középiskolai tanulmányait végeztével — 1875-ben a Színi Tanoda növendéke lett s már ott feltűnt — mint másodéves, »Angelo« címszerepében. Még nagyobb figyelmet keltett egy év múlva »III. Richard«-ban, nagy kifejező képességről téve bizonyosságot. E siker nyomán a Nemzeti Kaszinó tagjai utazási ösztöndíjat gyűjtöttek számára, mellyel az akkor már Mándoky Béla társulatánál Nagyváradon működő fiatal színész 1878. őszén Párizsba utazott. Hazatérve, Kolozsvárra szerződött, mely város műértő közönsége előtt játszani: mindig jó iskola volt kezdő színészeknek. 1881. tavaszán vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a »Báró és bankár«-ban mint Arthur s a »Proletárokk«-ban mint Darvas Károly. Egy év múlva — 1882. ápr. 14-én — már mint a Nemzeti Színház szerződött tagja mutatkozott be Shylock szerepében s bár ez alak ábrázolása akkor még nem illett hozzá, a mozgékony ifjúhoz — nagy értelmi erőt sugárzó dikciójával mégis tetszést aratott. Ez időtől kezdve haláláig — több mint 42 éven át — nagy buzgalommal játszott az ország első színpadán, sok és sokféle szerepben. Pályájának egyik legnevezetesebb eseménye volt, hogy 1883-ban megkapta az »Ember tragédiájá«-ban Lucifer szerepét, mit azután majdnem negyedfélszázszor játszott, választékos intelligenciájának s beszélő művészetének teljességét érvényesítve benne. Szív szerinti legkedvesebb szerepe azonban Goethe ördöge lett, a »Faust«-ban: Mefisztó. Igen szerette adni »Fra Girolamó«-t, Somló Sándor hatásos darabjában. Nagyon jó szerepe volt »Bánk bán«-ban Biberach és Herczeg Ferenc »Bi-

zác«-ában a nagyképű hadvezér, Notaras. Halmi halála után ő is adta a »Proletárokk«-ban a hitvány Zátonyit. Szépen játszott »Csongor és Tündé«-ben, az élet egyik szomorú vándorának, a »Tudós«-nak szerepében.

Shakespeare-i szerepei közül — Shylockon kívül — igen nagy sikere volt a lázongó indulatú Cassius-szal, valamint Jago-val, mely alak gonoszságának feltűntetésére nagyon jó színei, fanyar humorához kitűnő hangjai voltak. »Lear«-ban az álnok Edmundot, »Coriolanus«-ban Siciinniust, a demagóg néptribunt, »Romeo és Juliá«-ban a bős Tybáltot, de az elmés Mercutiót is adta s egy ideig »János király« címszerepét. »III. Richard«-nak sokáig ő volt megismerője s ha a szerepet nem nagyon szerette is, jeles alakítást nyújtott benne. A görög klasszikusok alakjai közül az »Antigone«-beli ör-t, vagy az »Oedipus«-beli öreg vak jóst, Tiresias-t szépen ábrázolta.

A modern francia darabokban is sok feladat jutott neki. Jellegzetes vonásokkal ruházta föl a léha De Septmonts herceget, az »Idegen nő«-ben, igen jó volt mint haszontalan Lucien gróf, a »Francillon«-ban, mint öreg, komoly férj (Montaigne) az »Alfonz úr«-ban, mint bölcsekedő jó barát a »Denise«-ben s mint kedves De Ferney bácsi, a »Bábjátékk«-ban.

Pályájának legszebb emlékei, legigazibb sikerei azonban a zamatos magyar alakoknak ábrázolásához fűződnek. E téren legnagyobb diadalát »A bor«-ban aratta, mint Baracs Imre, mely alakítása a színesztörténet nevezetesebb hősei közé emelte a derék művészt. A »Karácsonyi álom«-ban Andrást, a »Piros bugyelláris«-ban Török bírót, a »Strike«-ban Kovács Jenőt adta. A magyar katonatiszt is páratlanul tökéletes megismerőjére talált Gyenesben. Kitűnően illett egyenes, férfias, tősgyökeres egyéniségéhez a Szentirmay (Dolovai nábob lánya) és a Berényi kapitány (Huszárszerelem) alakja, valamint az ezredesé, a »Föld«-ben, Örkényi ezredesé, a »Nagymamá«-ban, Radák őrnagyé az Abonyi-féle »Gyermek«-ben. De a civil magyar urak alakjainak sorából is sokat állított színpadra, pompásan eltalált vonásokkal, mint: Lithvayt (Első vihar), Szemere Sándort (Honthy

háza), a Grófot (Úri divat), Szirtfokit (Nóralom), stb.

Gyenes László pályáját nem úgynevezett szenzációs diadalok, hanem az öntudatos művészi munka, a szinte páratlan lelkiismeretesség és a gyökeres magyarság megnyilvánulásai jellemzik. Egyéniségéből hiányzott a szertelenkedési hajlam s valószínűleg ennek köszönhette, hogy bukásban egyetlenegyszer sem volt része, egész működése alatt. Mint a főváros úri társadalmának is kedvelt tagja, egyike volt a »hunnisták«-nak s éppen a »Hunnia« csónakázó egyesület uszodájában érte — elhunyt előtt néhány évvel — az a szerencsétlenség, hogy egy rozsdás szög súlyos selet ejtett lábán, miből vérmérgezés támadt, s csak nehezen kerülhetett el az amputálást. 1924. őszén influenzában megbetegedett, tüdőgyulladást kapott s alig egy heti szenvedés után a Vöröskereszt-kórházban, 67 éves korában meghalt.

(sz. k.)

Gyenes Mimi, magyar származású színésznő, holland operett-színpadon aratta első sikereit, az amsterdami Stadschouwburgban, ahol százszor játszotta Kálmán Imre »Csárdáskirálynő« c. operettjének címszerepét. Ez a százas szám azonban a fiatal színésznő karrierjében sem jelent rekordot, mert megelőzőleg Bécsben 150-szer, Münchenben pedig 175-ször játszotta egy másik Kálmán-operett (Marica grófnő) címszerepét. 1929-ben Hágában nagy sikerrel hangversenyzett.

Gyenge Anna, (miklósvári), énekesnő, sz. Kézdivásárhelyen, székely családból. Atyját Gy. Jánost korán elvesztette. Anyja másodszor Vitos Károly hadnagy felesége lesz, mire kislányuk Kolozsvárra megy tanulni. 14 éves korában beiratkozik Rákosi Szidi iskolájába, majd Beöthy László fellépteti a »János vitéz«-ben, Iluska szerepében. 1911-ben Krecsányi Ignác szerződteti két évre. Budán megismerkedett Rosner Dezső bankárral, akivel 1912-ben házasságra lépett és ez év febr. 26-án Amerikában telepedett le. Férje magyar színtársulatot szervezett, közben szorgalmasan tanult idegen nyelveket. 1920. nov. 1-én a newyorki Metropolitan Opera Houseba szerződtették. Itt Anne Roselle

név alatt aratja sikereit. 1926. febr. havában Bécsben, febr. 24-én nálunk az Operában »Aida« címszerepében vendégszerepelt és több ízben járt nálunk.

Gyenge társulat az olyan, ahol az egyes szerepkörök nincsenek jól betöltve s a karszemélyzet is hiányos.

»Gyengélkedni« — ezt a kifejezést használja a »Magyar Hirmondó« a gyenge színészre. »A minap egy »Tanácsos« nevű víg Darabot játszott a Társaság. Tsupán egy személy gyengélkedett, a többiek mind igen jól játszottak« — írja 1793. szept. 24-iki számában, a 455. oldalon, Kolozsvári tudósítás alapján.

Gyenis Ede, színész, sz. 1882. okt. 12-én, Szakacson (Tolna m.). Rákosi Szidi színésziskolájának elvégzése után 1906-ban Bihari Ákos társulatánál Kecskeméten lépett színpadra. Onnan a Király Színházhoz szerződött, majd két évi itt működése után Szatmár, Miskolc és Nagyvárad színpadjain játszott, ahol mint siheder és szerelmes színész mindig és mindenütt megállotta helyét. A vidéken Bilitzky kadét (a Dolovai nábob leányában), Matyi (a Borban), Romeo és Horkay Feri stb. voltak legkedvesebb szerepei. A háborút négy évi és három hónapi frontszolgálatlaltal végigküzdötte. 1923 óta a Nemzeti Színház tagja s itt is több ízben bebizonyította hasznavehetőségét. A Nemzeti Színházban játszott szerepei közül különösen a »Magyar nábob« Marcija, az »Árva László király« Bodó hadnagya, a »Tábornok« Rácz tisztiszolgája, »A velenecsei kalmár« Lancelot Gobbója, a »Sárga csikó« Petije és a »Mama« Ugri Miskája volt figyelemre méltó. — Felesége: Szilassy Etel, énekesnő. (L. o.).

Gyergyai Albert, XV. vagy XVI. századbeli verselő, az »Árgirus« c. híres népkönyv szerzője. E mű ihlette meg többek között Vörösmartyt a »Csongor és Tünde« megírására. A népkönyv még ma is közkezen forog.

Gyergyai Ferenc, színigazgató, sz. 1799-ben Kolozsvárt, megh. 1874-ben, u.

o. Munkája: »Belizár«, hősi szomorú opera 3 szakaszban. Írta: Cammarano Salvator. Zen. szerz. Donizetti. Bem. 1842. máj. 4-én, Kolozsvárott.

Gyergyai István, színész, sz. 1904. nov. 10-én. Tanulmányait Rózsahegy Kálmán iskolájában végezte, mely után 1926-ban a Nemzeti Színház szerződtette.

Gyergyószárhegyen (Csík m.) már 1767-ben tartottak iskolai drámai előadásokat.

Gyergyószentmiklósi színpad. A nagyobb székely városokat már 1792. után meg-meglátogatta az erdélyi magyar nemes játszótársaság. Gyergyószentmiklós is nyári állomás volt, melyet szívesen kerestek fel később is a társulatok. 1884. nov. elején Homokai László társulata kezdett itt játszani; azután is a jobb társulatok látogattak ide. 1909-ben Fehér Károly társulata működött itt. Jelesebb erői: Szathmáry Lajos, Kulinyi, Zilahy János, Zilahyiné, Kovács, Korda, Szathmáry Lajosné, Sugár Aranka, Albert Erzsé, stb. voltak. 1910- és 1911-ben ugyancsak Fehér Károly, 1912-ben pedig Tompa Kálmán társulata játszott a városban, mely a II-ik színikerület körzetébe tartozott.

Gyermekszíneszek a magyar színpadon már 1793-ban működtek. Ketten voltak: Fekete János és Fekete Mária. 1794-ben találunk már kritikát is a gyermekszíneszekről, mely így szól: »Nem kis gyönyörűséget szerettek ezenn kívül a Játékban Zrinyi Miklósnak Rafael nevű 8 esztendő és Szetsődy Máténak Benedek nevű mintegy 5 esztendő fia, kik közül az elsőt, Fekete Márton nevezetű, tsak ugyan 8 esztendő kis fiú, az utolsót pedig K-s József érdemes Pesti Polgárnak mintegy 6 esztendő Leánykája férjfi ruhába fel öltözve viselte. Örömmel dicsőíthetünk, hogy kis gyermekek és kis Leánykák szűkibe Theátrumunk nintsen, mert nem tsak a helybeli betsületes Polgárok, hanem még fő nemeseink is magzattyaikat egész készséggel beadják a Theátrumba jádznani.« (»Bécsi Magyar Kurir«, 1794. ápr. 18., 485. oldal. Pesti tudósítás a »Zrinyi Miklós« előadásáról.)

Tehát már a régi időkben is számos darabban szerepeltettek gyermekeket. Érdekes, hogy a helytartótanács egy 1802. márc. 17-én kelt rendeletében eltiltotta a gyermekeknek a színházba való járást. Ez azonban nem gátolta a gyermekeket abban, hogy ne kapjanak kedvet a színészethez; ezt igazolva látjuk számtalan színészgyermek és más családok gyermekei pályakezdésénél is. Déryné is így kezdi pályáját, Jókainé nemkülönben. A 70-es években id. Bokor József (L. o.) alakít gyermekszíntársulatot. Budapesten a Feld-féle gyermekszínházban az első magyarul ilyen előadás 1880. húsvét vasárnapján volt. (Hófehérke és a hét törpe.) Újabban (1920. óta) igen divatos lett a gyermekek színpadi szerepeltetése. Nagy lendületet adott a gyermekszíneszek szerepeltetésének 1916-tól a Modern Babaszínpad, amely kezdettől fogva Robicsek Zoltán igazgató szakavatott keze alatt kezdte meg működését az Intim Kabaré (ma Teréz körúti Színpad) helyiségében, melynek műsorában apró darabok, főleg magán-számok szerepeltek. A kis gyermekszereplők később kifejlődtek és nagy színpadon is megállták helyüket.

A gyermekszínpad első művészeinek sorát Gaál Franciska nevével kezdjük, aki 1916—17-ben tagja volt a Modern Babaszínpadnak. Az ott elért sikerei késztették arra, hogy továbbra is a színpályán maradjon. Bársony Rózsi, a Király Színház művésznője, 7—13 éves koráig szintén tagja volt a gyermekszínpadnak. Sándor Böske 8—13 éves koráig volt a gyermekszínházban. Rella Gabi, a M. Kir. operaház kiváló énekesnője, ugyancsak 1916-ban játszott a Modern Babaszínpadon. Mihályi Vilma és huga Lici, szintén itt kezdték pályafutásukat. Az előbbi 1917—18-ban működik itt és nemsokára az Apolló Kabaréhoz, onnan 1919-ben a Renaissance Színházhoz szerződtetik, ahol két évig volt működésben, az utóbbi innen került a Royal Orfeum, majd a Vig-színház kötelékébe. Azután Földes Dezső színpadigazgató neje lett. Fényes Annuska is innen indult el. Nemsokára a Király Színházban játszott (»Jánoska« és »Táncos huzárok«). Hosszabb időn át műsoron tudta tartani a Magyar Színházban a »Kis lord« c. vígjátékot, amelyben megérdemelt

sikere mellett alapozta meg jövőjét. Kondor Ibolya is itt tette meg kezdő lépéseit (1916—17). Itt aratott dicsőséget Pataki Juci, ki mint táncosnő, külföldön is előnyös néven szerepel. Kálmán Mancsi, ifj. Lubinszky Tibor, Verebes Ernő, mind-mind jóhangzású nevek ma már, mindnyájan a Babaszínpadon tették első lépésüket a dicsőség felé. Szécsi Ferkó neve is a legjobb csengésű kis színészek között szerepel. A mostani gyermekszínházgeneráció tovább fejlesztette a megkezdett munkát és ma már nemcsak gyermekeknek, hanem felnőtteknek is játszanak a gyermekművészek. Legnagyobb lépés ebben az irányban az volt, mikor az egyfelvonásos darabokról és magánszámokról a Teréz körúti Színpad gyermekszínháza áttért a háromfelvonásos, egész délutánt betöltő darabokra. Óriási sikert értek el Kacsóh Pongrác »János vitéz« előadásával. Csodálatos, hogy a legújabb generáció tagjai között fiúgyermekszínész-tehetség alig van és így a fiú szerepeket is leánykának kell játszani. Babos Éva 1922. óta játszik a Teréz körúti Színpad gyermekszínházában. Legnagyobb sikereit mint Kukorica Jancsi (»János vitéz«) és a »Mézeshalász« Jóska szerepében érte el. Szécsy Hédi (sz. 1916-ban), primadonna, a főváros összes nagy színházaiban fellepett már gyermekszerepekben. Gyermek-előadásokon szubrett-szerepeket játszik. A Royal Apolló matinéjában szokott fellépni. Erdélyi Edit is a Teréz körúti Színpad gyermekszínházának a tagja. (Sz. 1918-ban.) Már három és fél éves korában fellepett. Igazi tánc tehetség, amellyel komika-szerepeket is játszik. (»János vitéz« gonosz mostohájának szerepében sokszor megneveztette a közönséget.) Lantos Ica (sz. 1918-ban) és Winkler Lili (sz. 1918-ban), a legszebb ígéretei a jövő színpadának. Mindkettőjüket igen szereti a gyermekszínház közönsége. Az előbbi mint naiva nyujt kedveset, az utóbbi kis hangjával aratja sikereit, úgyszintén Dévay Magda, aki 1915. óta játszik a gyermekszínházban. Az egyetlen fiúgyermek Rubits Nándor. (Sz. 1922-ben.) Szakkörökben bizakodással tekintenek fejlődése felé. (Vig György.)

Gyermek-színház, olyan színház, amelyben a gyermekhallgatóság számára készült

darabokat adnak elő, leginkább gyermekszereplőkkel. Ide kell számítani a bábszínházakat is. Külföldön gyermekszínházak céljaira külön színdarabgyűjteményeket ismerünk. Nálunk újabban ideszámíthatjuk a főleg iskolásgyermek számára tartott előadásokat is. 1870. májusban nyílt meg Kratochvill Ferenc gyermekszínháza Pesten a Városliget köröndje mellett. Fából épült. Volt egy sor páholya, karzata, földszintje. Előadásai német nyelvűek voltak. 1880-ban Feld Zsigmond, a háború előtt és alatt a Teréz körúti Színpadon tartott gyermekelőadásokat. Jelenleg ez utóbbi ismét műsorába vette a gyermekelőadásokat.

Gyertya-kiutalás. A Nemzeti Színház-nál ősidőktől kezdve szokássá vált, hogy az intézet minden egyes tagja, amikor csak játszott, két szál gyertyát kapott a maszkirozáshoz. A gázvilágítás korában erre a két szál gyertyára valóban szükség is volt. A gáz, melyet a 30—40-es években maga a színház gyártott, később pedig a városi gázgyárból nagy tömlőkben hozatott, drága volt. Azzal hát takarékoskodni kellett. Ezért kapott minden szereplő a maszkirozó-tükrre mellé két gyertyát. A gázvilágítás korszaka 1838-tól 1880-ig tartott (tudvalevőleg a Nemzeti Színház volt az első színház, melyet gázzal világítottak), de a szokásossá vált két gyertya a villanyvilágítás korszakában is megmaradt. Az öltözőkben minden tükr mellett pazar fényt árasztottak a villanykörték, de a feleslegessé vált két gyertya azért ott volt minden játszó színész asztalán. A gyertya-kiutalásnak a világháború vetett véget.

(Pataki József.)

»Gyerünk!« Érdekes színházi kifejezés, jelenti a próba vagy előadás megkezdését, mihez a rendező (esetleg igazgató) adja meg az utasítást az ügyelő részére.

»Gyerünk vissza!« Próbák alkalmával sürűn használják a rendezők e kifejezést, amely azt jelenti, hogy valamely jelenetet a rendező valami okból megismételtetni kíván.

Gymnase Théâtre, párizsi színház társulata 1928. jún. 27-én vendégszerepelt a Magyar Színházban. Az estét érdekes

tette, hogy Henry Bernstein, a világhírű francia szerző személyesen megjelent az előadáson. A társulat Bernstein »A titok« (Le secret) c. színművét játszotta tökéletes előadásban. A tagok közül különösen Simone nagyvilági egyénisége, főlényes aszsonyi lény, Mlle Gaby Morlay elragadó művészete, Mme Rachel Lanay finom pillanatfelvétele, M. Blanchard groteszken drámai alakítása, M. Vargas impozánsan egyszerű férj-portréja és M. Varennes férfiasan heves udvarlója voltak nagy értékei az együttesnek.

Gyomai színészet. Gyoma nagyközségben (Békés vm.) 1852-ben Demjén Mihály társulata játszott. 1871. aug. havában Csóka Sándor, 1886. jún. 18-án Balassa Károly, Ujfalussy Albert és Polgár Sándor konzorcionális társulata, 1895-ben Monori Sándor, 1901–902-ben pedig Halasi Béla társulata kereste fel e jómódú alföldi községet. Az 1928–30-iki évben a község Deák Lőrinc színigazgató színikörületéhez tartozik.

Gyomlay Gyula dr. egyet. tanár és író, sz. 1861. júl. 29-én, Nagyváradon. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte; képzett baritonénekes. 1883-tól a budapesti tanárképző főgimnáziumban mint vezető tanár 23 évig működött. 1892-ben újra fordította és javította az Operaház részére a következő dalművek szövegét: »Álarcosbál«, »Fekete domino«, »Heródiás«, »Lahore királya«, »Mártha«.

Gyorgyevits János, szerb színigazgató. Az ő igazgatása alatt kezdte meg 1861. júl. 23-án az újvidéki szerb színház működését. Gy. társulata 1867-ben Belgrádban vendégszerepelt. Ez alkalommal Mihály fejedelem megígérte Gy.-nak, hogy Belgrád egyik főterén saját költségén díszes színházat építtet. A színház 1868. okt. 30-án meg is nyílt, Gy.-t pedig nyolc év múlva belgrádi színigazgatónak nevezték ki.

Győrics Mita, szerb író, lefordította szerb nyelvre Jókai Mór »Aranyember« c. színművét.

Gyors beszéd. A gyors beszéd a rendes ütemnél sebesebb módja a beszédnek.

A színésznél általában hibának tekintendő, mert nehezen érthetővé teszi a szavakat és lehetetlenné válik a helyes értelmi hangsúlyozás. A modulálás lehetetlensége folytán egyhangú, szintelen lesz a beszéd és fárasztja a hallgatót. Az ezen hibával sújtottak rendesen elnyelik az egyes szavakat és kifulladás sokszor leejtik a mondatok végét, ami által egész mondasorok válnak értelmetlenné. Fokozott megjelenésében hadarásnak nevezzük. Ahol ez csak rossz szokás, ott igyekezni kell, hogy a színész leszokjék róla, amit legeredményesebben hosszú, fennhangon való tagolt olvasással lehet elérni. Szorgalmas gyakorlat biztos sikert jelent e téren. Néha egyes alakítás vagy műfaj (pld. a bohózat) megkívánja a sebesebb beszédet, de ezt csak bizonyos határig szabad fokozni és ennek soha sem szabad a megérthetőség rovására történnie. (V. ö. Lassú beszéd.)

(Dr. Farkas Ferenc.)

Gyorsjelenet. Színpadi nyelven annyit jelent, mint a drámai helyzetnek megfelelő gyors iram, amely a színészek gyors beszédében jellemzi a drámai feszültséget.

Gyorsváltásnak hívják az egyes felvonások alatti színhely-változást, amit gyorsan kell elvégezni. Ilyenkor fátyol, vagy feketefüggöny ereszkedik alá és a színház munkásai az előző kép teljes felszerelését a lehető leggyorsabban változtatják meg. A Pesti Napló 1865. ápr. 9. száma ajánlja, hogy a Nemzeti Színházban gyors díszletváltásnál ne eresszék le a függönyt, hanem tisztességesen öltözött szolgálók jönnek ki és hordják el a butorokat, illetve díszletdarabokat, mert a leeresztett függönnyel hosszúvá válik az est. Ezzel szemben az április 13-iki számban Molnár György a Théâtre Française rendszerét javasolja megvalósítani: a mozgó színpad rendszerét. (V. ö. Forgó színpad.)

Gyöngyi Izsó, színész, sz. 1860. márc. 28-án, Miskolcon, megh. 1923. dec. 5-én, Budapesten. Gimnáziumi tanulmányai után, 1876. okt. 6-án kezdte pályáját, Kőmives Imrénél, Simontornyan. Előbb kórlista. 1879-ben Miskolcon, Szatmárt szerelmes-színész, bonvivant, tenor-komikus. Innen eljut Debrecenbe, Temesvárra, Pozsonyba.

1887. okt. 1-től 1890. okt. 19-ig a Népszínház tagja. 1891-ben a debreceni színház társigazgatója, onnan Budára szerződik. 1897–1901-ig a Vígszínház tagja (megvált 1901. márc. 25.), ahonnan a kolozsvári színház hódítja el, 1903-ban a Király Színház tagja, itt három évig működik; nemsokára elfogadja a Magyar Színház meghívását, fellépett a Nemzeti Színházban, majd az Operaház sugója lett. Kivált a népszerű életképek komikus szerepeivel ért el nagy sikert. Így a »Goldstein Számi«-t 100-szor is játszotta. 1906. okt. 5-én ülte meg 30 éves, 1910. aug. 9-én 35 éves jubileumát. Főbb szerepei: Agamemnon (Szép Heléna), Gargousse (Kalózkirály), Bódi (Náni), Frick (Párisi élet), Passepartout (Utazás a föld körül), Jolivet (Strogoff Mihály utazása), Quiely Tóbiás (Szegény Jonathán), Flink Lőrinc (Három pár cipő), Turteltaub (Milliárdos kisasszony), stb. Színművei: »Irma öröksége«, szmü. Bem. 1893. jún. 27. Budai Színkör. »Hortobágyi virtus«, népsz. 3 felv. Bem. 1894. máj. 9. Városligeti Színkör. (Zenéjét szerzte Orbán Árpád.) »Gyurkovits úr, boh. 3 felv. (Magyar színpadra alkalmazta.) Bem. 1898. dec. 27. Kisfaludy Színház. Életrajzát megírta »Színész egy félszázadon át« c. könyvében. (Budapest, 1921.) 1923. okt. 1-én nyugdíjba vonult. Sokat fáradozott nyomorgó nyugdíjas kartársai érdekében, akiknek karácsonyi megajándékoztatási akciójában meleg szívvel buzgólkodott. Sirkövét Incze Sándor szerkesztő emelte, 1927. nov. 1-én. — Felesége: Redlich Irma, megh. 1894. febr. 27-én, Pozsonyban. — Leánya: Jolán, énekesnő. (L. o.) — Fia, Zoltán, egy ideig színész volt.

Gyöngyi Jolán, (Baksay Judit), (Gyöngyi Izsó leánya), színésznő, sz. 1888. aug. 3-án, Budapest. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját végezve, operetténekesnő lett és Magyarország majdnem minden nagyobb városában működött. Hosszabb ideig a debreceni és nagyvárad színház tagja volt, Budapest pedig a Király Színházban vendégszerepelt. Házasléte egy időre elvonta a színpadtól, de ekkor is folytatta énektanulmányait, majd négy évi házasság után özvegységre jutott s ekkor mint operaénekesnő tért vissza

a színpadhoz. Két évig Sebestyén Géza buda-miskolci társulatának tagja, majd Nagyváradra hívták. Csehország legjobb német színpadjain is énekelt, Brünn, Prága, Aussig, Gablonz, Teplitz Schönbau-ban, sőt Svájcban, Baselben is többször vendégszerepelt. 1929-ben a kiel operegyüttes tagja. Főbb szerepei: Tosca, Salome, Tábornokné (Rózsavag). Ezenkívül 50 német és 36 magyar betanult partija van.

Gyöngyösi (Horner) Emilia, színésznő. Színpályára lépett 1868. aug. 20-án.

Gyöngyösi Ilka, színésznő, sz. 1858-ban, Baján. Színpályára lépett 1875. nov. 1-én, Sztupa Andornál.

Gyöngyösi Károly, színész. Színpadra lépett 1870. júl. 6-án.

Gyöngyösi Károly, színész, sz. 1882. júl. 17-én, Budapest. Színpadra lépett 1904-ben.

Gyöngyösi Mária, színésznő, sz. 1898. aug. 14-én, Budapest. Színpadra lépett 1923. máj. havában.

Gyöngyösi Mici, rövid ideig ügyes táncosnő volt a vidék egyes színpadjain.

Gyöngyösi Nándor író. Szerkesztésében 1912-ben megjelent »Harmath Hedvig emlékbünye«, mely a korán elhunyt fiatal művésznő életrajzát és 1902–1903-ban írt naplóját ismerteti. A díszes kiállítású albumban Molnár Ferenc, Ujházi Ede és több jeles művésznő is írt Harmath Hedvigről.

Gyöngyösi Pál, színész. Színpadra lépett 1827. nov. 15-én. Mint apaszínész drámában és vígjátékban egyaránt jeles volt. A 48-as években Pósa Mihálynál titkárként működött. 1853-ban özv. Dobozynét feleségül vette és Szegedre szerződött Pázmán Mihályhoz, onnan Miskolcra került; itt 15 évig működött. 1871-ben a Nemzeti Színházhoz kapott meghívást jegypénztárosi minőségben. Megh. 1881. aug. 12-én, Budapest.

Gyöngyösi Fekete Róza, színésznő, sz. 1863-ban, Dorozmán. Színpadra lépett 1880-ban, Erdélyi Mariettánál.

Gyöngyösi színészet. Gyöngyös városának már az 1700-ik év végén volt színpadja. A jezsuiták ugyanis itt is kultiválták az iskolai drámákat. Az első magyar színigazgató, Kelemen László 1801. aug. havában járt itt társulatával. 1812-ben ismét felkereste egy színtársulat a várost, miről így szól egy levéltári jegyzék: »Az itt lévő Jádó társaság egy játék darabot a végre jádott itt, hogy a nézőktől beszédett pénz az házi szegények közt osztasson fel, a beszédett summa teszen 33 ftokat.« 1822-ben újra jönnek ide magyar színészek. 1835. jún. havában (Baldácsy-termében) Kilényi Dávid kap játszási engedélyt; tagjai között volt: Hetényi József, Latabár Endre, Török, Hetényiné, Széppataky Johanna, Klára leányasszony stb. 1837-ben Pály Elek az igazgató. 1839-ben műkedvelők is játszanak. 1858-ban Nyíry György jön be a városba. Itt működő igazgatók voltak még: Abday Sándor, Balla Károly, Demjén Mihály, Erdélyi Sándor, Hubay Gusztáv, Keszy József, Kőszeghy Endre, Aradi Gerő (1867-ben), Miklóssy Gyula (1875), Balassa Károly (1882), Komlósi József (1885.). Újabb időkben Marházy Miklós, Heltai Hugó, Farkas Mihály és Miklóssy Gábor. 1929-ben a város Deák Lőrinc színigazgató színikerületéhez tartozik. Az előadásokat a Vigadó helyiségében tartják, ezt megelőzőleg a Hungária-szállóban volt felállítva a színpad. A színiidény leginkább négy hetes, de előfordul, hogy a színtársulat hosszabb ideig is tartózkodik a városban. A társulatot fűtőanyaggal és kedvezményes villanyvilágítással támogatja a hatóság. A színiügyi bizottság elnöke a polgármester, tagjai hivatalból (1930): Orosz Ernő h. polgármester, dr. Bakker Béla főügyész, Barna Jenő főszámvevő, dr. Kiss Kálmán és Kiss László polgármesteri titkár. Kültagok: dr. Kossa Lajos, dr. Valkó Sándor, dr. Székely Dezső, dr. Kurcz Jakab, Károly Lajos, Székely Jenő, Zrubka Ferenc, Rosenfeld Emil, Polgár István, Makra Géza, Kozmári János, Havas Pál és Varga Miklós. A színiügyek referense: Kiss László polgármesteri tit-

kár. Színikritikusok: Szücs Gyula, dr. Dobsa Ferenc és Hideghegyi Béla, a Heves-megyei Lapok munkatársai.

Gyöngyösi János (petényi, ifjabb), a kir. helytartótanács számvivő hivatalnok. 1805-ben a nagyenyedi ev. ref. főiskolában tógás diák volt. Munkája: »Hazafiúi Nefelejts«, »meljet a' Sz. Fehérvári Nemzeti Nemes Színtárszó Társaságnak, midőn az harmadszori Budán és Pesten esett megjelenése után Juniusnak 14-én Elhatározatának Főheljére visszatérni szándékozna, barátságos Tiszteletére ajánl...« Pest, 1820. (Költemény.)

Gyöngyösy Emma, színésznő, színpályára lépett 1871-ben.

Gyöngyösy Erzsí, színésznő, sz. 1883. nov. 15-én, Gyulán. Felsőbb leányiskolát, majd az Országos Színészakadémiát végezte. 1904-ben Krecsányi Ignác budapesti színházához szerződött előbb, onnan Kövessy Alberthez ment Pécsre, drámai primadonnának. Ezután férjhezment s tíz évig nem játszott. Később a Vigaszínházhoz szerződött (1923. jan. 1.) 1928-ban a Belvárosi Színház tagja volt. Főbb szerepei: Bannayné (Rang és mód), Nagyasszony (Obsitos), Nagymama (címszerep) stb.

Gyöngyösy László, író, sz. 1861. ápr. 13-án, Ungvárott, megh. 1923. febr. havában, Budapesten. Gy. István régi jeles költőnk családjából származik. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1882—1886-ig a »Pesti Hírlap« munkatársa volt. Azután a tanári pályára lépett. »Az igazi« c. népdramáját bemutatták a kolozsvári Nemzeti Színházban. Megírta Arany János életrajzát.

Gyöngyösy Teréz, színésznő, sz. 1890. márc. 15. Aradon. Színpadra lépett 1912. szept. havában.

Gyöngyössi János, miniszteri tanácsos »Elszöktette« c. 1 felvonásos vígjátékát 1872. januárjában Szabadkán — tetszés mellett adták elő. Neje: Gyöngyössi Jánosné, színésznő. (Lásd: Mátray Laura.)

Gyöngyössi Tamásy Viktor, színész, sz. 1865. febr. 9-én, Debrecenben, megh. 1924. jan. 7-én, u. o. 1883. szept. 16-án Krecsányi Ignác színtársulatánál kezdte működését. Azután Nagy Vince, Tóth Béla, Somogyi Károly, Valentin Lajos és ismét Krecsányi igazgatóknál játszik. 1914. szept. havában nyugdíjba ment. Mint színházi festő is ismertté tette nevét.

Gyönki színészet. 1871. májusában Könyves Ignác társulata járt itt.

Györfy Antal

Györe Alajos, színész, sz. 1857-ben, Tapolcán, megh. 1919. máj. 9-én, Debrecenben. Színpadra lépett 1875. okt. 15-én. Volt még Kassán is szerződésben (4 évig), következő állomásai: Miskolc, Pozsony, Temesvár, Arad, majd Zilahy Gyulánál működött Debrecenben, 8 éven át. 1905-ben Aradon megünnepeli 30 éves jubileumát. 1910. szept. 1-én nyugdíjba vonult. — Neje: Bereczki Ilka, színésznő, sz. 1860-ban, Nagyváradon. 15 éves korában lépett a pályára, Debrecenben.

Györe Károly, hírlapíró, színikritikus, sz. 1886. márc. 5-én, Ceglédén. Iskola tanulmányait részben szülővárosában, részben Kecskeméten végezte. Előbb közgazgatási hivatalnok, majd rendőrségi tisztviselő. 1920. óta a »Ceglédi Közlöny«

felelős szerkesztője, majd a lap színreferense. Színműve: »Katona-sors«, szmü 1 felv. Cegléd, 1929. máj. 25. (Hősök emlékünnepe.)

Györfi Aranka, színésznő, sz. 1856-ban, Mohácson. Színpadra lépett 1882. júl. 1-én, Bogyó Alajosnál.

Györfi Teréz, színésznő, sz. 1868-ban, Pesten. Színpadra lépett 1889. okt. havában, Székesfehérvárott. 1915-ben nyugdíjazták.

Györfy Antal (gyergyóremetei), színgazgató, sz. 1831-ben, Gyergyóremetén, Erdélyben, megh. 1875. márc. 22-én, Rozsnyón. 1848—49-ben honvéd volt. 1850. márc. 15-én felcsapott színésznek. Neje: Perassino Erzsébet, hősnő, majd anyaszínésznő, sz. Udinában (Olaszország), 1841. dec. 3-án, megh. 1907. aug. 14-én, Ujpesten.

Györfy Janka, színésznő. (Lásd: Bogdán Jánosné.)

Györfy Gizella, színésznő. (Lásd: Flattné.)

Györfy Ida, színésznő, megh. 1926. dec. 15-én, Nagyenyeden.

György barát. Történeti tragédia 5 felv. Írta Tardos Viktor (Krenner, festőművész és szobrász). Díjat nyert a M. Tud. Akadémia Karácsonyi-pályázatán, 1906-ban. A Nemzeti Színház 1907-ben elfogadta előadásra, de színre nem került. Tardos erre átalakította operaszöveggé, Rékai Nándor a M. Kir. Operaház karmestere megírta zenéjét és színre hozták 1910. nov. 12-én, felújították 1921. febr. 3-án.

György Ilona, színésznő, sz. 1871. aug. 19-én, Pesten. Színészakadémiai tanulmányai után, 1891-ben lépett a pályára. Drámai hősnő volt Szendrey Mihály kassai társulatánál, majd a Nemzeti Színház szerződtette tagjává, (1912.) ezután Bolland ezredes neje lett és lelépett a színpadról.

György Jánosné Farkas Nagy Lujza, színésznő, sz. 1843., meghalt 1911. november 4-én. Színpadi pályáját a vi-

Görög Sándor

Gózon Béla

Gózon Gyula

*Gyugyosyék Házánál
1970. évi kiadás*

Grimm Fedor

Grosz Alfréd

Grosz Jenny

Gulyás Menyhért

Gulyásné Székely René

Gvadányi József gr.

Gyárfás Dezső

Gyenge Anna

Gyenis Ede

Gyenes László

déken kezdte. 1858. nov. havában Pázmán Mihálynál, Szabadkán működött, majd meg Kassán aratott sok sikert. »Naiv szerepekben mindig képes a közönség tetszését megnyerni« — írja róla a »Hölgyfutár«. 1862. ápr. 11-én fellépett a Nemzeti Színházban, a »Tücsök« címszerepében. 1863. okt. 1-én a budai Népszínházhoz szerződött. 1874-ben a Nemzeti Színház tagja lett, még pedig hasznos és kedves tagja. Epizód szerepekben, különösen mint komika, művészi alakításokat nyújtott. Legutolsó szerepe: Szűnyoghné volt, a »Bor«-ban. 1905-ben nyugdíjba ment. Leánya: György Ilona, színésznő. (L. o.).

György (Geiger) Mór, zeneszerző, sz. 1851. dec. 5-én, Szabadkán, megh. 1929-ben, u. o. Atyja jómódú lévén, fiát gondos nevelésben részesítette s zenei hajlamainál fogva a pályán csakhamar érvényesült is. Mintegy 200 kisebb zeneműve és 6 operettje maradt, dacára annak, hogy vak volt. 1909. jan. 5-én Szabadkán megülte 40 éves zeneszerzői jubileumát. Munkái: »Trójai háború«, operett. 17 éves korában írta. Színre került Szabadkán. »Midas király élete«, operett 1 felv. 1879. »Udvari kaland«, operett 3 felv. Szöv. írta Rátkai Sándor. Bem. 1903. márc. 28. Temesvár és ápr. 20. Budai Színkör. »Trónörökös«, operett. Bem. 1916. márc. havában, Szabadkán.

Győre Katalin, színésznő. (L.: Kővári Lajosné.)

Györgyné Fischer Zsófia, operaénekesnő, sz. 1859-ben, megh. 1905. szept. 16-án, Budapesten. Előbb Temesvárott működött. 1885. júl. 12-én fellépett a M. Kir. Operaházban, a »Zsidónő« Rechájában, majd 1886. dec. 1-én oda szerződtek, ahol azonban rövid ideig működött. Ezután több német színpadon szerepelt mint drámai énekesnő, mire 1899. február 1-én ismét az Operaház kötelékébe lépett. 1903-ban az intézettől megvált és mint énektanárnő tett hasznos szolgálatot a színészetnek. Szerepei: Recha, Valentine, Selika, Szilágyi Erzsébet, stb. 1906-ban nyugdíjazták.

Györgyösy Erzsébet, színésznő, sz. 1885. szept. 29-én, Aradon. Színpadra lépett 1912. jún. havában.

Győri (Diósgyőri) József, színész, sz. 1861-ben, Miskolcon. Színpadra lépett 1880-ban, Várnai FABIÁNNÁL.

Győri Emil, színész, sz. 1884. júl. 30-án, Temesvárt. Színpadra lépett 1907-ben.

Győri Etel, színésznő, sz. 1889. máj. 5-én, Eperjesen. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Győri Gizella, színésznő, sz. 1891. jan. 6-án, Győrben. Színpadra lépett 1923. máj. havában.

Győri Gyula, színész, sz. 1888. aug. 9-én, Mezőhegyesen. Színpadra lépett 1913. szept. havában.

Győri Illés István, színműíró. Színműve: »Szultána«, operett 3 felv. Zeneszerz. Vadas László és Stephanidesz József. Bem. 1924. ápr. havában, Kolozsvárott.

Győri Imre, színész, sz. 1859-ben, Huszton. Színpadra lépett 1882. okt. 1-én, Csóka Sándornál.

Győri Imre. Színműve: »Kokain«, grand guignol 3 felv. és 7 képben. Társsz. Fischer Félix és Székula Jenő. Bem. 1927. okt. 12. Budapesti Színház.

Győri (Szabó) János, színész. Színpályára lépett 1865. jan. 10-én.

Győri (Nitsinger) János, színész, sz. 1848. dec. 27-én, Győrött, megh. 1918. júl. 18-án, Kolozsvárott. 1866. nov. 26-án lépett a színpályára, Fekete Pálnál. — Neje: Szilasi Berta, színésznő, sz. 1852-ben, Kolozsvárott, színpályára lépett 1870-ben, Novák Sándornál.

Győri Jánosné (Barkó Apollónia), színésznő, sz. 1854. febr. 8-án, Alsótömörsön (Brassó m.). Színpadra lépett 1869. okt. 23-án, Fehérváry Antalnál.

Győri Józsefné (Aranyi Róza) színésznő, sz. 1858. ápr. 10-én, Marosvásár-

helyen. Színipályára lépett 1876. márc. havában, Ruber Antalnál. (Férje megh. 1879. szept. 18-án, Budapesten.)

Győri Matild, színésznő, sz. 1879. szept. 9-én, Budapesten. Színpadra lépett 1896. okt. 6-án, B. Polgár Bélánál. Évekig vidéken működött. Azután az Apolló-kabarének volt elismert tagja.

Győri növendékpapság 1816-ban a pesti theatrum felsegítésére 100 frtot adományozott.

Győri színészet. Győr hajdanában, a tizenkilencedik század derekáig, német színészeti város volt. Valószínűleg jártak Győrött a 17. században és a 18. század első felében is német vándorkomédiások, talán u. n. »angol komédiások« is, de a városi levéltár adatai szerint csak 1742-ből tudjuk egész biztosan, hogy német színészek játszottak a városban. Ettől kezdve majdnem minden évben jön egy-két trupp, amely vagy a piacon üt fel bódét, vagy pedig a »Fehér bárány«-ban játszik. Az első társulatok még rögtönzött, »Kolbász Jancsi«-féle játékokat adtak elő, vagy pedig vérfagyasztó »Fő- és Állam-cselekményeket«, de 1754-ben Piloty Ignác principális Győrött is diadalra viszi Gottsched színpadi reformját, számkiveti a bohócot, a rögtönzést és csupa »szabályszerű darabot« ad elő. Másik híres színigazgatója a tizennyolcadik századbeli Győrnek Berner Félix, aki felépíti az első győri színházat, a mai helyén, — fából. Ettől kezdve, hogy Berner híres társulata Győrött szerepelt, 1768. óta, állandó a színészet. »Állhatatos német Theátrumunk« volt már, nem »bujdosó«, ahogyan Sándor István a nem állandó színészettel bíró városi színházakat nevezte.

1784-ben az árvíz által megrongált fa-színház helyére új fa-színházat építtetett Schossleuthner György színigazgató. Ebben a két fa-színházban azok a német társulatok játszottak, amelyeket a magyarországi színészet történetéből jól ismerünk. Ezek a társulatok a Wahr, Rössel, Berndt, Jung, Jungheim, Steinhardt, Paraskovits, Scherzer, Kuntz, Kals, Worelly sat. társaságai. Ezek a német társaságok már sűrűn adnak elő magyar tárgyú darabo-

kat is. Mivel a fa-színházban csak nyáron lehetett játszani, Scherzer és Kuntz pedig télen is itt akartak maradni, alkalmas hely után kellett nézniök. A feloszlatott jezsuita rend kollégiumának refektóriumát és helyiségeit alakította át színházzá a Valásalap és kiadta a truppoknak télire. Legutoljára Kuntz Kristóf játszott a volt jezsuita rendház ebédlőjében, azaz a mai bencésrendház nagy refektóriumában. — (1798-ban).

Közben a város törte a fejét egy kő-színház építésén. II. József feloszlatta a franciskánus rendet is és lefoglalta a Valásalap számára a ferenciek győri házat és templomát. A város 1789-ben lépéseket tett, hogy színház céljára kérjék el a császártól a zárdát. Ha II. József meg nem hal időközben, ma vármegyeháza helyett színház lett volna a franciskánusok templomából.

1798-ban Reinpacher József kávésmagánvállalkozásból kőszínházat építtetett a lebontott fa-színház helyén. Reinpachernek nem volt pénze, adósságokba verte magát, a saját maga bevallása szerint 20.000 frtot költött a színház építésére és belső felőkesítésére. Mebukott. 1802-ben árverésen megvette a színházat a főhitelezője, Gschwindt János lakatosmester, aki 1804-ben a városnak adta el az épületet 4000 frtért. A város ezzel igen jó üzletet csinált. Sajnos, csakhamar tönkrement az épület. 1809-ben Napoleon katonái lefoglalták, kaszárnnyát és istállót csináltak belőle. Alig tíz évig játszottak tehát Magyarországon egyik legrégebbi »új« színházában és teljes romcs lett belőle. Még most is beteg ettől a csapástól. Napoleon győri kirándulása óta toldozzák-foldozzák a győriek sok szeretettel, tömérdek pénzzel és kevés belátással, Tháliának a francia harcokban dicsőséggel megrongált templomát. 1809 óta égetően aktuális egy új színház kérdése. Azóta, bár sokszor javítottak és bővítettek a »régi házban«, még mindig abba az épületbe járunk, amelyet Reinpacher kávésmagánvállalkozás építtetett. Reinpacher idejében esik a magyar színi művészet első győri szárnypróbálgatása is. 1802-ben, amikor még Reinpacheré volt a színház, megjelent Győrött egy bécsi burgtheateri színész: Nuszöl József, vagy ahogyan magát nagyvási hóbortjában hívja, Nouseul

József és négy személyből álló társulátával magyar színdarabokat akart előadni. (Nuszöl győri hirdetménye kelt 1802. ápr. 7. Lásd Benyovszky Károly könyvét: »A pozsonyi magyar színészet története«). Nuszöl és színészei nem is tudtak magyarul, úgy vágták be a színdarabjaikat. Győrött 1802. áprilisában előadta ez az első győri magyar színtársulat a következő műveket: »Medea«. »Egy Musikávalegyes Tettetmény két Felvonásban. Mellynek Szerzője a nagy híró Benda«, azután »A Tej-Áros Leány«. »Egy éneklési Játék, melly egy Felvonásból áll.« Végre »Ariadne Nakszuson«. Nuszöl fura próbálgatásának az első állomásául Győrt szemelte ki, hogy milyen sikerrel, nem tudjuk, de Pesten Csaplovics szerint nevetető kudarcot vallott keverék beszédjével. (Csaplovics: Adatok a magyarországi játékszínekről. »Hírnök.« 1837. évf. 46. szám. Idézi Benyovszky is.)

Nuszöl mindenestre a kezdeményezés dicsősége; ő volt az első, aki magyarul játszott a győri színpadon.

A magyar színészet első igazi bemutatkozása 1811-ben történt meg. Ebben az időben járt nálunk Benke József társulata. Koltai Virgil téves állítása szerint Balogh István lett volna Győrnek első magyar színigazgatója, aki Bayer József hasonlóan téves állítása szerint Győrött nem tudott volna sikert elérni.

Benke igenis nagy sikerrel működött és a győri levéltárban őrzött levele szerint »Győr olyan kenyeret és maradandóságot nyújthat a magyar játékszínek, melynél biztosabban a hazában egy város sem adhat.« A következő évben is Benke József játszott Győrött. Ebből az időből maradt ránk az első magyar színlap Dugonics »Bátori Mária« előadásáról, amely szerint egy »Idegen« is szerepelt; ez az idegen Katona József volt. Ebben az időben a Kuntz-féle német társulatnak tagja volt a később oly híressé vált osztrák költő-színész: Raimund Ferdinánd, aki négy évig volt győri színész. (1810—1813.).

Benkéék már akkor kezdték az előadásokat, amikor Kuntzék még csak pakkoltak. Így nagyon valószínű, hogy Katona és Raimund összeismerkedtek.

1817-ig megint nem volt magyar színészet Győrött. Ebben az évben ismét

Balogh István próbál szerencsét; először márciusban tart 9 előadást; majd májusban kettőt, a német színigazgató engedelmével, aztán Scherzer Ferenc eltakarodása után november—december havában 30-szor játszik. Itt marad 1818. januáriusában is, 20 előadást tartva. De a társulat egy beadványa arról tanuskodik, hogy a közönség nem pártolta. 1817-ben renoválták a színházat, — negyven iparos közül, — aki számlával igazolta végzett színházi munkáját, 38 német nevű volt, csak kettő magyar, úgy hívták őket: Gocsis Béter és Nehmet Bál. Ebből az adatból is látszik, hogy milyen nehéz helyzete lehetett a magyar úttörő színészeknek. Kilényi Dávid társulata 1820. tavaszán játszott Győrött. »Mindenütt nagy tetszéssel fogadták a társaságot — írja Dérnyé — kivált Nagy-Győrben igen szerették az operákat. Már ott akkor is igen értelmes, műértő publikum járt a színházat. Operáink jól betanulva s nagyon összevágólag, precízióval adattak.« Dérnyé később is játszott Győrött, a negyvenes évek elején. Kilényi 1820. novemberétől 1821. októberéig kapta meg a győri színházat. Kibérelte egy egész évre, mivel német pályázó nem akadt.

Kilényi tehát azt hitte, hogy kiküszöbölheti a német színészetet. Kötelezte magát arra, hogy minden második vasárnapon német darabot fog előadni. Kilényi nem volt tisztában a helyzettel, pedig — újabb levéltári adatok után, már 1819-ben is játszott nálunk — természetesen, hogy kudarc lett a vége. Kilényi elnyújtott szezonja és a német színészet elmaradása nagy kárt okozott a magyar színészetnek. A győri közönség betelt a magyar színészekkel. Hosszú ideig nem szívesen fogadták a magyarokat. Pedig Kilényinek jó színészei voltak, köztük Dérnyé, Szentpétery is. A következő években Kilényi, Pergő Celesztin, Horváth József, Komlóssy Ferenc és Fülöp János társulatai vendégszerepeltek. 1828-ban Vas vármegye, Komlóssy és Tóth társaságát »Dunántúli Játéktársaság« név alatt pártolásba vette és belevonta Győr városát is a színpártoló mozgalomba. Terjeszteni kell a nemzeti nyelvet »már pedig ezen irány minő alkalmasabb segéd okkal, mint a jó ízlésnek rendszabásaihoz al-

kalmaztatott, kedveltető, hangokkal és azokat követő rendes mozdulatokkal vegyített, gyakran egyébként a figyelem fölül könnyen eltűnhetők erköltsős érzést gerjesztő Tárgyakat, kellemetes fényben vissza ábrázoló Szín-Játszó elől adásokkal értetik el» (Vas megye átíratából.) A város erre két hónapra ingyen adta a színházat a Dunántúli Játsszótársaságnak. A megyével együtt közös bizottságot küldött ki 1829-ben a magyar színészet pártolására. A »Dunántúli igazgatójává, mint tudjuk, 1831-ben Kisfaludy Sándort választották meg, aki a társaság érdekében több ízben Győrött is járt és a tanácsal levelezést folytatott. Komoly felhők kezdtek már tornyosulni a győri német műzsa eddig még teljesen zavartalan egén, de csak 1840-ben kellett az egyeduralmáról lemondania, mert a magyarok rövidlélegzetű vendégjárásai nem okoztak neki a harmincas évek végéig észrevehető károkat. 1840-ben alakult meg a Magyar Színpartoló Részvényes Egyesület. Lelke Kovács Pál dr. volt, aki maga is drámaíró lévén, szívében viselte a színészet ügyét. Győr megmagyarosításában Kovács Pálé a főszerep. 1840-ig sok történt a színház modernizálására is. 1833-ban alakult meg a német »Theater Verschönerungs-Verein« Ecker János városi főrmender (gyám) agitálására; ez az egyesület eddig gyűjtötte a pénzt, míg hozzá lehetett fogni a színház gyökeres újításába. 1839-ben lett kész ez a sok pénzbe kerülő, de elhibázott munka. A színházat ugyanis 1798-ban olyan helyre építették a Rába szigetére, a mai sétátérre, amelyet az árvíz majdnem minden évben elönt. Az épület ezért igen gyorsan rongálódik, hiszen még a nézőtér is sokszor víz alá kerül. Az 1839-iki renoválás egyébiránt művészileg olyan szép volt, hogy Blum—Herlossohn—Marggraf »Theaterlexikon« (1842.) nagyon megdicséri. Kovács Pál erős harcot indított a maga magyar színészetbiztosító egyletével a német színészet uralma ellen. A magyar színészet ettől kezdve anyagilag erősebb volt, mint a német; ha volt deficitje, a biztosító társulat fedezte, nem kellett a színházat üzleti vállalatnak tekintenie, apostolkodhatott. 1840-ben gyökeresedett meg a magyar színészet; a németek husvét hétfőjétől Szent Mihály nap-

jáig játszottak; a magyarok októbertől virágvasárnapjáig. Míg a színház fűtését nem hozták úgy rendbe, hogy nem volt türethetetlen a téli hideg, addig a nyári szezon jobban kedvezett a németeknek. M helyt a fűtés kérdése tisztességes megoldást nyert — a hatvanas években, — előnyösebb volt a téli szezon. A nyáron türethetetlen volt a hőség a színházban és ez a körülmény volt az, ami kényszerítette Kottaun Lipót német színigazgatót, hogy 1849-ben felépítette a mai Teleki uccában az arénát, a nyitott színpárt, amelyben még a hetvenes évek elején is játszottak a nyáron, többnyire német színészek, de magyarok is. 1841-től kezdve birjuk Ecker János városi telekbírónak színházi naplóját, mely hű tükörképét nyújtja az összes színi eseményeknek 1849-ig. A későbbi és előbbi kötetek elvesztek. Volt Győrött 1844—1846-ig német lap, a »Vaterland«, 1846—1848-ig magyar lap, a »Hazánk«. Ezeknek a színházi rovatai nem megbízhatók és amellet hűzagosak is, így Ecker naplói megbecsülhetetlen értékűek. Nélkülük semmit se tudnánk a két forradalmi év színészetéről. Ecker igen színes pillanatsfelvételekben öröklítette meg a magyar vendégjárást. A negyvenes években Győrött játszottak többször is: Egressy Gábor, Laborfalvi Róza, Lendvay Márton és felesége, Bartháné, Füredi, Megyeri, Benza, Dobsa Lajos stb. A szabadságharc szomorú kimenetele után sem lett itt rosszabb a magyar színészet helyzete. Győr város német polgárságának zöme Ecker szerint »radikalisa«, azaz magyar érzelmű volt és nemzeti kötelességnek tartotta a magyar színházba való járást, még ha az előadást meg sem értette. A magyar színészet már erősebb volt, mint háttérbe szoruló német versenytársa, noha annak olyan híres emberei voltak, mint Goldmark Károly, színházi zenész és Blasel Károly, a később világhírűvé vált komikus. A magyar színészetnek két nagy művésznője itt kezdte pályáját: 1853. jan. 5. Győrött lépett fel először Kölesi Lujza, a későbbi Blaháné, 1866-ban pedig Győrött került a színészethez Krippel Mária is, Magyarország legnagyobb tragikája: Jászai Mari. Közben ismét foldozgatni kellett a megrokkant színházi épületet. Ecker már 1850-ben azt mondta, hogy

kár minden krajcárért, amelyet a halálára már teljesen megérett épület javítására fordítanak; ehelyett egy új színház felépítésére kellene gondolnia a városnak, de ne építtesse ezt a régi helyére, az évenkénti árvíznek kitett sétatérre, hanem másková, a belváros területére. A helyett, hogy ezt a tanácsot megfontolta volna a város, 1860. után átengedte a színház teljes igazgatását és kezelését a Győr városi Színházi Részvény Egyesületnek, amely részvények alapján összegyűjtött pénzt a régi, korhadtt és elrongyolódott épület tatarozásába ölte bele. A kiegyezés után óriási léptekben haladt előre a város megmagyarosodása. 1867-től kezdve a nyaranként játszó német társulatok nem tudták már kihuzni a szezonjukat (husvét-től októberig). Már csak két hónapig, hat hétig tudtak valahogyan exisztálni, sokszor teljesen kudarcra távoztak.

1885-ben játszott az utolsó német társulat a színházban. Ezzel győzött ugyan a magyar színészet, de elvesztette a versenytárs kimulásával egyetlen egy stimulánsát is, amely folyton nógatta és sarkalta minden erejének és tudásának összehúzására, hogy ne mondhatta senkinek a magyar műzsa szegényére, hogy »a németek mégis jobban játszanak.«

A színház történetét 1890-től a mai napig nem írta meg senkikem. A színház már a hatvanas években igen sokat vesztett művészi komolyságából, a komoly darabokat és a finom vígjátékokat kiszorították az operett, a francia pikantéria. Ez a folyamat 1890-ben folytatódott. A színház már nem nyújtott művészetet, hanem művészet-pótlékot. A győri színház olyan kétségbeesett, siralmas állapotban volt, hogy a közönség akkor sem járt színházba, ha jó társulat játszott benne — pedig egy 50.000 lakossal bíró városba csak jó társulat jön —; lehetetlen állapotok uralkodtak a régi bódében; a léghúzat tűrhetlensége, a padló korhadtsága, a karzatok dűledező állapota semmisem ahhoz képest, hogy előadás alatt a nézők ölébe néha egy-egy jól megtermett patkány is bele ugrott. Mivel a folytonos és állandó pepecselés nem használta és mivel a város nem tudta magát elhatározni egy teljesen új színháznak felépítésére, a győri államrendőrség

vezetője 1927-ben betiltotta a tűzveszélyes és rozoga épületben bármi néven nevezendő előadásoknak tartását. A már engedélyt nyert színigazgató felelősségére a hatóságok még néhány hónapig megnyújtották a színház életét. Végre érvénybe lépett a bezárási rendelet, miután 130 évig játszottak az idejét bőven kiszolgált, többszörösen restaurált Múzeumtemplomban. Azóta Győrnek nincsen színház, minden évben jön egy pár heti staggionéra Alapi Nándor társulata, a Győri Lloyd nagytermében játszván. Más ilyen staggione-színház a Szentiványi Bélié. Győr városának és társadalmának kontroverz kérdése az, hogy hol álljon az új színház? Több terv merült fel, valószínűleg a Bisinger-sétányra fogják elhelyezni.

Győr szabad királyi városa színházi pályázatot írt ki. Ez lejárt 1929. szept. 28-án. A pályázóknak a városi tanács feltevéket is kötött ki. Ezek: az új színház befogadóképessége legyen 900 személyes. Csak ülőhelynek szabad lenniök. Állóhely nem lesz. Az építkezési pályázat meghatározza a színpad méreteit is. A színpad magassága 10 méter, szélessége 20 méter, mélysége 10 méter kell hogy legyen. Emellett a tervezőnek hátszínpad létesítésére is kell gondolnia. A zenekar — sülyesztve — adjon kényelmes elhelyezést 40 zenésznek és hangszereinek. A színház emberi számítás szerint 1931-ben készen fog állni. A város nem lesz fukar, néhány millió pengőjébe fog kerülni az új színház fényes palotája. Ha a régi nagy művészeknek lelke visszajár az utódokba, nem kell féltenuünk a most építendő új győri színházat sem attól, hogy üresen fog állani.

(Irodalom: Dr. Kovács Pál cikke Fehér Ipoly könyvében: »Győr megye és város Egyetemes Leírása.« 1874. 242—245.

Koltai Virgil: Győr színészete. Két kötet. 1890.

Lám Frigyes: »Egy győri polgár a reformkorszakban«. 1928. (Színházról 50—78. és 134—136. lapokon.) Lám Frigyes: »Színházunk külső története dióhéjban« 1928. Lám Frigyes: »A győri német színészet története«. (1742—1885.) Sajtó-készen. Kb. 20 ív. Színlapgyűjtemény a Szt. Benedek-rend győri múzeu-

mában. Cikkek a győri ujságokban: »Vaterland«, »Hazánk«, »Győri Közlöny«, »Győri Hírlap«, »Dunántúli Hírlap« stb.)
(Dr. Lám Frigyes.)

Györkönyi Károly, írói név (családi neve: Arnhold Károly) ügyvéd, Sopronban, sz. 1853. ápr. 17-én, Györkönyön (Tolna m.), megh. 1906. febr. 4-én, Sopronban. Mint hírlapíró is működött. Egy népszínművet írt: »A muzslai bankó«, 4 felv. Bem. 1900. máj. 12-én, a Népszínházban.

Györök György, (alsó-cőri) ügyvéd, sz. 1815-ben, Pápán, megh. 1888-ban, Tiszaabádon (Jászkunszolnok vm.). Munkái: »IV. Béla a Margitszigeten«, vagy: »A margitszigeti apácák«, tört. szmű 1 felv. Kassa, 1875. Szerkesztette »A deveseri 1857—58. évi színműkedvelők Emlékkönyvét«, Sopron, 1859.

Györy Tihamér, sűgó. Munkája: »Színházi zsebkönyv«, 1847-ik évre. Győr.

Györy Vilmos, ág. ev. lelkész, író, sz. 1838. jan. 7-én, Győrött, megh. 1885. ápr. 14-én, Budapesten. Írói tehetségének első jelei már a budapesti kegyesrendi gimnázium felsőbb osztályaiban kitűntek, hol Horváth Cyrillben talált nemes buzditóra. Színművei: »Nótás Kata«, népsz. 1879. november 28. Népszínház. »Az öreg béres«, népsz. 1881. dec. 17., u. o. »A jeles kompánia«, vj. 1883. jún. 29. Nemzeti Színház. (Ezt megelőzőleg már 21 éves korában is színre került egy műve a Nemzeti Színházban, címe: »Gyula szerelme«, vj. 1 felv. Bem. 1859. jún. 30.) Eredeti munkásságánál sokkal jelentősebb műfordítói tevékenysége, amire nyelvismeretein kívül verselő készsége, formaérzéke és könnyed stílusa miatt egyenesen rátermett valóban egyike volt legjelesebb műfordítóinknak. Shakespeareből, Molièreből fordított; továbbá spanyolból Moretto: »Közönyt közönnel«, Calderon: »Az állhatatos fejedelem«, szmű 3 felv. Greguss Gyulával. »Az élet álom«, »A zalameai bíró« c. színműveit ültette át nyelvünkre. Ezen kívül: Cervantes »Don Quixote« és »A hazug« c. színműveit. (Ez utóbbi bemutatója 1891. szept. 9-én volt a Nem-

zeti Színházban.) Életrajzát megírta Radnai Rezső Gy. költeményeinek 1886-iki kiadása elé. Győrött szülőházát emléktáblával megjelölték 1927. nov. 20-án.

Győző Alfréd, színész, sz. 1882. okt. 28-án, Budapesten. Színpadra lépett 1907-ben. Különösen mint operett-komikust kedvelték a vidéki városokban. — Neje: Kaunitz Friderika, színésznő, sz. 1886. szept. 25-én, Budapesten. Színpadra lépett 1907-ben.

Győző Gyula, színész, sz. 1901. márc. 28-án, Budapesten. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Győző Lajos, színész, sz. 1871. szept. 22-én, Budapesten. 1889-ben beiratkozott a Színészakadémiára. Előbb vidéken működik, Pesti Ithász Lajosnál kezdi a pályát. 1895. máj. 15-én mint szerződött tag fellép a Népszínházban, »A falu rossza« Feledi Gáspár szerepében. 1897-ben a Vígszínház tagja lett, ahol egyfolytában 29 évet töltött és mint epizodista mindenkor becsült tagja volt az együttesnek. 1897-ben a »Színházi Lapok«-nak munkatársa volt. Tanított egy ideig a Solyomossy-féle színésziskolában is. Színműve: »Trónvesztés«. Szomorú. 1896. Kolozsvár. »Kisfaludy«. Prológ a Kisfaludy Színház megnyitójára, 1897. »Megtört szívek«. Tört. dr. 5 felv. 1897. márc. Kecskemét. »A mult«. Dramolett. Kisfaludy Színház. 1899. 1907. ápr. 15-én házasságra lépett Waldmann Margittal. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa.

Gyulafehérvári színészet. Nem lehetetlen, hogy amikor Gyulafehérvár az erdélyi fejedelmek székhelye volt, itt is megfordultak bizonyos jokulátorok és hisztriók. Annak azonban semmi nyoma, hogy az első erdélyi Nemes Játzó Társaság ellátogatott volna a városba. Egyáltalában Gyulafehérvárnak nem jutott jelentősebb szerep a magyar színészet fejlesztésében. Átmeneti állomás volt mindig. 1865. ápr. havában itt járt Hubay Gusztáv, majd 1885. márc. 29-én Jáni János társulata kereste fel a várost. Mikor a kerületi rendszert behozták, Gy-t a marosvásárhelyi kerülethez csatolták. 1908-ban Szilágyi

Dezső több éven keresztül ide is elhozta társulatát. Majd Krasznay Ernő társulata is működött itt. Hidvéghy Ernő stagnione-társulata, utoljára pedig 1918-ban Szabó Pál marosvásárhelyi társulata játszott a gyulafehérvári színpadon. A város különben a II-ik erdélyi színikerület körzetébe tartozott. (Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Nagyszeben, Déva, Zilah és Gyulafehérvár állomásokkal.)

Gyulafi Aladár, színész. Színpadra lépett Balogh Alajosnál. Működött 1883. októbertől Pesti-Polgár társulatánál; 1884. májusban Kárpáthy Györgynél, 1886-ban Simándy Zsigmondnál, 1891-ben Leövey Józsefnél, 1894-ben Sággy Zsigmondnál. Színműve: »Új menyecske«, népsz. 3 felv. Zen. írta Hoós János dévai zenetanár. Bem. 1888. febr. havában, Pankotán, Nagy Paula igazgatójánál. Megh. 1895. jún. 30-án, Budapesten. — Neje: Zajos Teréz, sz. 1860-ban, megh. 1898. szept. 15-én, Budapesten. 1880. máj. havában lépett színpadra Nagy Mihálynál.

Gyulai Ágost, irodalomtörténész, sz. 1868. febr. 14-én. Szakmunkái: »A magyar Shakespeare-irodalomról«. (Budapest, 1902.) »Shakespeare Magyarországon.« (U. o. 1908.) »Katona József élete.« »Madách életéből.« »Shakespeare életéből.«

Gyulai Ferenc (nagyvárad), színész, Gy. Pál testvérbátyja, sz. 1817-ben, megh. 1866. dec. 6-án, Kolozsvárt. Előbb hivatalnok, majd Marosvásárhelyen színész. Közben elhagyja a pályát, de még 1844. júl. 27-én ismét visszatér és Kolozsvárt fellép a »Szökött katonak« gr. Monti-jában. 1845—46-ban ugyanitt működik s ez évben Felekyvel és Tóth Istvánnal társigazgató. 1847-ben tag-, a forradalomban megint igazgatást vállalt Székfy Józseffel és Felekyvel. 1854-ben Kolozsvárt Károlyi Lajos tagja, 1856-ig, amikor újra színigazgató. 1857-ben Láng Boldizsárnál működik. 1858. április havában vendégszerepel a Nemzeti Színházban, ahova egyelőre 3 hónapra szerződtek. Mint ilyen május 2-án volt az első fellépése a »Cigány«-ban, amiről így ír a »Vasárnapi Újság« (19. sz.): »Gyulai sok humorral s helyes felfogással játszott, természetes s mégis

nemes játéka meggyőzött bennünket arról, hogy méltán számították őt a vidék elsőrangú színészei közé«. Azonban szept. 1-én megvált a színházról és Havi Mihályhoz szerződik, Kolozsvárra, ahol élte végéig működött. Gyászejelentése így szól: »A pálya, melyen a megboldogult legjobb tehetségeivel szolgált, benne azt vesztette el, ki valódi hivatással lépett zászlója alá. És a pálya, melyen munkált, az volt, mely a szépnek, jónak, nemesnek épít oltárt a költészet és művészet eszközeivel. Szép pálya ez, de nehéz; mert benne mindenki nyer, csak aki rajta küzd, annak maradnak tövisai: az önmegtágadás, a lemondás, a nélkülözés. Ez volt sorsa a megboldogultnak is; de ő híven szolgált s öröm- és fájdalomban rendíthetetlen támasza volt az ügynek, melyet lángolón szeretett s melyet mint a vitéz harcos, csak elesve hagyott el.« 1876. szeptember 24-én Kolozsvárott a színház előcsarnokában leleplezték a mellszobrát.

Gyulai Gyula, színész. Színipályára lépett 1866-ban.

Gyulai Jakab, színész, sz. 1886. dec. 31-én, Nagyváradon. Színipályára lépett 1908-ban.

Gyulai Károly, színész. Színipályára lépett 1863. márc. 13-án.

Gyulai Marianna, színésznő, sz. 1899. dec. 28-án, Esztergomban. Színpadra lépett 1921. nov. havában.

Gyulai Pál, a legnagyobb magyar kritikus, sz. 1826. elején, Kolozsvárott, meghalt 1909. nov. 9-én, Budapesten. Szülővárosában végezte középiskolai és főiskolai (jog és teológia) tanulmányait, azután fölváltva tanított (a kolozsvári ref. kollégiumban és Pesten) és főúri családokban nevelői meg titkári tiszteket viselt. 1855—56-ban külföldi tanulmányútat tett, hosszabb ideig tartózkodott Berlinben és Párizsban; 1858-ban nőül vette Szendrey Mária, Szendrey Julia húgát s leköltözött Pestről Kolozsvárra. Négy évi tanárkodás után, 1862-ben, Pesten telepedett le; később a ref. gimnáziumban tanított, 1864—1876. a Színitanodában volt igazgató és a dramaturgia tanára. 1876-ban a buda-

pesti egyetemén elfoglalta Toldy Ferenc örökét, a magyar irodalomtörténet tan-székét s egy negyedszázadon át mint a bölcsészeti kar legtöbb szeretettel övezett tanára tanította, vezette a jövőd tanár-világot. Gy. tanári munkásságának eredményei kevésbé szembeötlők, de annál mélyrehatóbbak: egy egész tanárnemzedék, s ő általuk vagy egy félszázad művelt közönsége, tőle kapta irodalmi ízlését: megtanította hallgatóságát megérteni egy-egy műalkotást, fülismerni azt a kapcsolatot, amely a művet a teremtő lélekkel összefűzi és megérezni azokat a finom szépségeket, amelyekben a műalkotások költői értéke határozódik. Ez a negyedszázad jelenti egyszersmind Gy. pályájának zenitjét. Mint az ország legtekintélyesebb folyóiratának, a »Budapesti Szemlének« szerkesztője (1873-tól), az Akadémia első osztályának titkára (1870-től) s a Kisfaludy-Társaság elnöke (1879-től), fokozatosan kezébe gyűjtötte irodalmi életünk legfontosabb szálait, s egyéniségének súlya, szellemének ereje csakhamar irodalmunk vezérévé emelte. Az ifjabb nemzedék időnként pártot ütött ellene, de hatalmát, tekintélyét nem tudta megingatni. A század legvégén, érezvén a ránehezedő évek terhet, lassanként visszavonult, 1899. lemondott a Kisfaludy-Társaság elnöki méltóságáról, 1902. tanári székéről; a »Szemle« szerkesztését s az akadémiai titkárságot azonban 1909. nov. 9-én bekövetkezett haláláig vitte. Méltóságán, állásán megosztoztak utódai, súlyát és tekintélyét azonban nem hagyta örökölni senkire. Az övéhez hasonló szerep és jelentőség egyiküknek sem jutott osztályrészül. Olyan szabású egyéniség, mint Gy., nincs ma már, a múltban is kevés volt. Gy. hatásának és jelentőségének titka az ő emberi nagysága: tiszta, fényes jellem volt, a legegyszerűbb, legbátrabb, legőszintébb ember korában, olyan nemes és őszintén, mint senki más az irodalom munkásai között.

Gy. lényege szerint író volt: lelkének legnagyobb szükséglete gondolatait és érzéseit írásban közölni embertársaival. S mert a lelke gazdag és differenciált volt, irodalmi munkássága is változatos és sokoldalú s maga Gy. költő és elbeszélő, irodalomtörténetíró és esztétikus, kritikus és

dramaturg egy személyben. Mint költő, noha kora ifjúságától késő aggkoráig »kebeléhez szorította a lantot«, nem volt termékeny: várta és nem hajszolta az ihletet. Költészetét Petőfiével és Aranyéval hozzák kapcsolatba, nyilván, mert amannak lírájával sokat foglalkozott, Aranyt meg mint embert is mindenkinél jobban szerette. Ez a beállítást téves. Gy. lírájában a maga útjait járta, a maga sajátos hangján énekelte meg családi boldogságát és fájdságát, egypár gyöngéd, mély-érzésű költeményben (Margit szigetén) s egészen egyéni fölfogással szólaltatta meg hazafias érzéseit: honvédeink hősiességét lírával átítatott zsanrképpen dicsőíti (Hádnagy uram), a szabadságharc után porba döntött nemzetét ódával bátorítja (Horatius olvasásakor), s a kiegyezés után sikereitől elkapott magyar tüzet a szatíra gúnyával hűti le (Népszerűség). Verses regénye, a nagyszabású Romhányi, Puskin nyomán, de gyökeres magyar szelvényben egy léha, de a szabadságharc viharában megedzett lélek tragédiáját akarta adni — sajnos töredék maradt. Próza elbeszélései, köztük a legnagyobb szerű, »Egy régi udvarház utolsó gazdája«, a magyar realizmusnak legszebb hajtásai; ez a kis regénye egy emberi élet sorsában egy egész osztály pusztulását szimbolizálja megkapó erővel.

Mint tudós analitikus elme volt, ezért esztétikai és irodalomtörténeti munkáiban, a szintezistől tartózkodva, műalkotások fejtegetését és méltatását tűzte ki céljául. Valóban az elemzésben és értékelésben rejtett ereje s ebben minden elődénél és utódánál nagyobb volt. Még mielőtt egy német elme világgá röpitette az »Umwertung der Werte« jelszavát, Gy. már elvégezte ezt a magyar irodalomra vonatkozólag: revízió alá vévén irodalomtörténetünknek közkeletű, Toldy Ferentől származó értéktételeit, az egyes művek és írói egyéniségek művészi elemzése alapján mindegyiknek megállapította igazi értékét és kijelölte helyüket az irodalmi fejlődésben. Amihez remek emlékbeszédekben (legszebb az Arany Jánosról szóló), tanulmányaiban, könyveiben (Vörösmarty életrajza, Katona és Bánk bánja) hozta nyúl, azt maradandóan elintézte. De — és ez nem kisebb érdeme — előadásának

Hajdu Eta

Hajmássy Miklós

Hajós Mici

Halasi Mariska

Hahnel Aranka

Hajagos Károly

Hajdu Ilona

Hajdu Ella

Gyermekszereplők a »János vitéz«-ből.

Erdélyi Edit.	Szécsi Hédi.	Winkler Lilli
Babos Éva—Rubits Nándor.	Dévay Magda.	Babos Éva.

Gyöngyi Izsó

Gyöngyi Jolán (Baksayné)

P. Gyöngyössy Erzsébet

Györe Károly

művészetével az irodalomtörténetet kiemelte a szaktudománynak szárazságából s azt az egész nemzet számára hozzáférhetővé, nemzeti kinccsé, egyben nemzeti diszciplinává tette.

Munkásságának legismertebb fele s talán legnagyobb hatású kritikusi tevékenysége. Erre predesztinálta már lelki berendezése: egyfelől fejlett szépérzéke, boncoló és bíráló hajlama, biztos ítélete, másfelől erkölcsi bátorsága, meg nem alkuvó természete. De tehetségét komoly munkával is fejlesztette, inkább intenzív, mint extenzív tanulmányokkal (legnagyobb hatással Planché Gusztáv, a »Revue de deux Monde« kritikusa és Kemény Zsigmond voltak reá) s a világirodalom jól megválasztott remekeibe, kivált Shakespeare és Arany költészetébe való elmélyedéssel. Elvértve már egészen ifjan, a 40-es évek elején is írt bírálatokat, de rendszeres kritikai tevékenységét 1850-ben indította meg a Petőfi-utánzók sekélyes irányát ostromozva, folytatta »Petőfi Sándor és lírai költésztünk« c. tanulmányával (1854.) és a »Szép-irodalmi Szemle« c. összefoglaló kritikájával (1855.). Innen kezdve egy fél-századon át állandó figyelemmel kísérte a magyar irodalom fejlődését, különös kedvvel a drámai irodalom legújabb jelenségeit bírálva. Drámaírói bírálatok ennek a fajnak legértékesebb képviselői, egyrészt azért, mert Vörösmarty hagyományát folytatva nagy gondot fordít a színészi játék elemzésére és bírálatára s ebben csodálatos érzékkel mutat rá a hazai és külföldi színészek művészetének finomságaira, másrészt mert az egyes drámaírók sajátosságainak fejtegetéséből fölemelkedett egyetemes érvényű poétikai és esztétikai tanítások megállapításáig, — legértékesebb eredménye a tragikum lényegének megállapítása. Nem volt népszerű kritikusi tisztelték ugyan, de rettegtek tőle, annál inkább, mert erős meggyőződésű ember és harcias temperamentum volt s örömmel kapott az alkalmon, hogy a kritikái ellen fölzuduló művészt, író, színészt, sőt színésznőt is, elméjének félelmes erejével polemiában porba sújtsa. Ítélete egyébként is szigorú volt. A világirodalom nagyjain s a magyar klasszikusokon finomodott ízlése élessé

tette szemét, mélyrehatóvá pillantását: irodalmunk jelenségeit a külföld remekeihez mérve, magas szempontokból ítélte. Még Petőfit is bírálta s csak egy Arany volt, akihez minden téren csodálattal fordult. Az irodalmat nem művészi játéknak nézte, hanem komoly, szent dolognak, ezért a művészet örök normáinak megbecsülését és tiszta erkölcsi levegőt követelt minden műalkotástól. Irodalmi álláspontja a művészi realizmus volt s a regény és dráma világában a lélekrajzot becsülte mindenek fölé. Ez magyarázza közismert álláspontját Jókaival szemben. De bármilyen szigorúan bírálta Jókait, nagy elbeszélő művészetét ismételtelen elismerte. Ítéleteiben mindig a meggyőződés vezette. Csak azt írta le, amit igaznak tartott s teljes őszinteséggel; hogy a közvéleményt tolmácsolja-e, vagy ezek ítéletével száll szembe, azzal nem törődött. S mivel nemcsak mély elme volt, hanem kitűnő stilisztika is, aki kristálytisztán fogalmazva gondolatait, mindig rávillantott a lényegre s a konkrét példákon át a művészi alkotás törvényeit is megismertette a közönséggel: az sokat tanult tőle. De tanult az íróvilág is, így Gy. egyike azon igen kevés számú kritikuskunknak, akinek munkássága nem merült ki az elemzésben és bírálatban, hanem kritikáival alkotó munkát is végzett. (Császár Elemér.)

Gyulai Sámuel gróf, 1794. júl. havában »a magyar Jádó színnek megörökítésére szolgáló tőkepénzek kipótolására« 1000 Rhfrtöt ajánlott fel.

Gyulai színészet. Az 1848—49-iki szabadságharc alatt, de különösen annak lezajlása után az egész magyar színészet válságos állapotba jutott. A helyzet Pesten is nehéz volt, de a vidéken még nehezebb.

Az első ember, akinek a magyar vidéki színészet újjá élesztése e nehéz időben szívében feküdt, Csernovics Péter, dúsgazdag mácsai földbirtokos volt. (Mácsa aradmegyei kis község, Gyulától öt mérföldnyire.) Csernovics Péter sógora volt Damjanics Jánosnak, a vértanuhalált halt hős tábornoknak és egyenes leszármazottja annak a Csernovics Arzén patriarkának, aki a szerbeket a török ildőzések elől Magyarországra hozta.

Csernovics Péter Aradot és Gyulát (ez utóbbit mint nyári állomást) szemelte ki céljai megvalósítására. Gyulán könnyebb volt a helyzet, mert — bár az osztrák kényuralom itt is berendezkedett — 1850-ben a helyi hatóságok exponensei mégsem voltak olyan kiméletlenek, mint más városokban. Itt hát könnyű volt magyar színelőadások tarthatására helyhatóságien-gedélyt szerezni. Ennek birtokában Csernovics Havít, Szabót és Kaczvinszkyt (három magyar színész-ismerőset) »kinevezte« színigazgatóknak s kellő pénzzel ellátván őket, rájuk bízta a szerteszét bújdosó honvéd-színészek összetoborzását. A színtársulat tagjai, akik így összejöttek, százan felül voltak és a honfiúi lethargiából ébredezni kezdő polgárság valamennyit ingyen szállásolta el magánál. Gyulán színháznak, vagy alkalmas teremnek, különösen pedig olyanoknak, amely ily óriási személyzetű társulatnak elég nagy lett volna, híre sem volt akkoriban. Ez azonban nem okozott bajt. Csernovics ugyanis már eszméje keletkezésekor megállapodott a gyulai földesúr, Wenckheim József gróffal, mint jó barátjával és lelkes magyar hazafival, akinek kastélyában lakott Damjanicsné Csernovics Emilia is, az egész szabadságharc alatt, hogy a gyönyörű grófi park közepében lévő óriási rájsult kiüríti. Wenckheim József gróf a maga költségén felszerelte a lovardát tágas, nagy színpaddal, deszkapáholyokkal, a nézőtérren lócákkal, óriási karzattal. A nézőtér 1000 embernél többet fogadhatott magába. A társulata 3 direktor fennhatósága alatt állott, a gázsit (mert nem proporciósak voltak) közösen fizették az »ajánámé«-ból. A hasznon azonban (mert az is volt) hárman egyformán osztzkodtak.

A páholyokat az egész nyárra terjedő szezon alatt mágánások bérelték. Mindegyik páholy-bérlet ára 1000 váltóforint, akkoriban óriási pénz volt. A nézőtér és a karzat helyárai igen mérsékelték voltak. Egyrésztől azért, mert Csernovics, aki mindennapos látogatója volt a színháznak, sárkánylovaival alig egy óra alatt hajtott be Mácsáról Gyulára, olosó helyárral akarta csalogatni a gyulai publikumot, ami teljes mértékben sikerült neki, másrésztől pedig azért, mert a színháznak nem is volt szüksége esztencijára oká-

ból a nagy bevételre. Hiszen a színházat ingyen kapták, kvártélyért nem fizettek. De ami a legfontosabb, az egész társulat, akiknek volt: családtagjaikkal együtt, ingyen ebéd és vacsora-koztban részesültek és hozzá milyen pompás és bőséges koztban! A lovarda előtti gyönyörű gesztenye fák alatt óriási asztalok mellett kapták a grófi konyhán készült ételeket és pedig próbák után az ebédet, előadás után a vacsorát. A színészek csak a reggeliért fizettek, de nagyrésze reggelit is kapott ingyen a lakásadóknál. Ami gázsit kaptak, abból kiruházták magukat, ami bizony valamennyire ráfért, oly hosszú ideig tartó keresethiány és lerongyolódás után.

A társulat tagjai között volt Prielle Kornélia is, mint ő ezt Gyulán a nyolcvanas esztendőekben történt vendég szereplése alkalmával nekem elbeszélte. Elvezettem a grófi park lovardája elé s három évtizedet meghaladó idő multával milyen megalapozva emlékezett vissza egykori működési helyére, elmondta, hol volt a színpad, hol étkeztek a gesztenyefák alatt, rajta kívül itt voltak: férje, Szerdahelyi Kálmán, továbbá Felek Miklós, akinek későbbi felesége: Munkácsy Flóra (mint egészen fiatal leány a gyulai deszkán lépett fel először), Foltényiék, Tóth Soma, Molnár György, Komáromi Alajos s a színpadnak későbbi időben sok jelese, kiknek neveit azonban — sajnálatomra — Prielle már nem tudta megnevezni. Játsoztak drámát, vígjátékot, népszínművet, sőt operákat, ezek között Meyerbeer »Prófétá«-ját. Ebben Prielle — mint mondá — maga is fujta a kórust. Meghatározott szerepkör alig volt, mindenki mindenben játszott, amit reá osztottak. Ősszel bevégeződött a szezon. Akkorára Csernovics, óriási küzdelmek után, keresztül vitte, hogy a társulat zöme Havi s Szabó egyesült direktorsága alatt bevonulhatott Aradra, Kaczvinszky pedig a tagok egy részével vándorútra kelt az ország más részeibe. (Kólm Dávid.)

E jelentősnek mondható rövid színházi időszak után Gyula visszaesett előbbeni színházatlan állapotába. De idővel — már csak kedvező földrajzi fekvésénél fogva is — jó kisegítő nyári állomás lett belőle. Nagyvárad, Arad és Szeged kör-

zetének középpontja lévén, e három város színészei nyaranta gyakran felkeresték. De jöttek ide társulatok másfelől is, mint például 1886-ban a Ditrői Mór vezetése alatt álló Thália-szövetkezet. Az »Erkel Ferenc színpad« (L. o.) felépítése nagyot lendített a város színházi viszonyain. Az új színpadon Krecsányi, Somogyi, Erdélyi Miklós, dr. Janovics Jenő és Almásy Endre társulatai működtek 1—2 nyári hónapra keresztül.

Gyulai Zsiga, színész, sz. 1879. júl. 30-án, Gyulán. Színpadra lépett 1901. okt. havában. Mint színházi titkár elismert nevet vívott ki. Sok értékes szociális eszmét vetett fel a Színészegyesület közgyűlésein. Rövid működés után visszahonult.

Gyurkovics lányok. Életkép 4 szakaszban. Írta Herczeg Ferenc. Bem. 1899. jan. 17. Magyar Színházban. Szereposztása: Mici: Somló Emma; Katinka: Ráskai Emilia; Gyurkovicsné: Sz. Szilassy Rózsa; Radványi ezredes: Molnár László; Radványi Gida: Rózsahegy Kálmán; Jankó: Kardos Andor; Sári: Aranyossy Janka; Ella: Bilkei Irén; Terka: Haller Irma; Liza: Galambos Margit; Klári: Váradi M.; Horkay: Ráthonyi Ákos; Kemény: Odry; Sándorfi: Füredi. 100-ik előadása: 1901. márc. 26. A Vig-színházban 1902. febr. 1-én mutatták be. Itt Horkay Feri szerepét Góth Sándor játszotta, Gyurkovicsné Rónaszékyné volt, Mici szerepében Csillag Klára debütált, Katinka szerepében Csillag Teréz lépett fel. Itt 40-nél több előadást ért meg. A Nemzeti Színházban 1922. máj. 12-én szintén bemutatták. Csillag Teréz volt Gyurkovicsné; Katinka: Aczél Ilona; Radványi: Rózsahegy Kálmán; Gida: Aboinyi Géza; Horkay Feri: Kiss Ferenc. A bécsi Raimundtheater 1900. jan. 20-án mutatta be »Sprechen Sie mit der Mama« címmel. Ford. Gettke Ernő és Engel Sándor. Newyorkban: 1911. febr. 20-án, »The seven sisters« cím alatt került színre, a Lyceum-színházban, Boross Ferike fordításában, aztán 1913. máj. 14-én, a londoni Savoy Theaterben. Göteborgban: 1924. dec. 29-én mutatták be a Lorensbergs-Theaterben, Stockholmban: a Folk-

theater 1925. márc. 7-én játszotta e művet. Madridban: 1925. dec. havában adták elő a Teatro Eslavaban »Habla Usted con mamá« cím alatt, (Beszéljen a mamával), Révész Andor átdolgozásával.

Gyurkovits Matild, színésznő. Színipályára lépett 1870. okt. 15-én.

Gyurman Adolf, hírlapíró, sz. 1813. április 26-án, Szászvároson, megh. 1869. szept. 15-én, Pesten. A gimnáziumot Gyulafehérvárt, a bölcséletet Kolozsvárt végezte. 1835-ben a hírlapírói pályára lépett. Színművei: »IV. László«, szomj. 5 felv. Pest, 1840. A M. Tud. Akadémia Teleki-jutalomdíjban részesítette. »Henrik és Vilhelmina«, szomj. 3 felv., 1836. máj. 16. Gyulán adták elő. »A szobrász és az Epikureus«, vj. 3 felv. 1840. »Csák Máté«, szmü. (Csak töredékben.)

Gyurman Williams Alice, színésznő, (Székely Gyula színész neje), sz. 1866-ban, Londonban, meghalt 1903. augusztus 13-án, Kassán. Atyja Gy. Adolf. (L. o.) Színészakadémiát végzett, 1884-ben vidékre szerződött. 1888. máj. 26-án első ízben lépett fel a Népszínházban, a »Falu rosszá«-ban, mint Boriska; ugyanazon év június havában le is szerződtek. Néhány évi Népszínházi működése után Rakodezay Pál társulatánál találjuk. 1893. júl. 28-án fellepett a Városligeti Színpadon, a »Bánk bán« Melindájában, melyben figyelemreméltó sikere volt. Ezután Kassára szerződött. Nagyon finom izlésű és intelligens színésznő volt. Az irodalommal is szeretettel foglalkozott. Egyes magyar írók műveit ritka hűséggel és költői lendülettel fordította angolra és számos angol író ismertetett meg magyar fordításban a magyar közönséggel.

Gyűlölet. A szerelem abban keresi útját, hogy tárgyával egyesüljön; a gyűlölet pedig arra törekszik, hogy tárgyat megsemmisítse. A gyűlölet abban különbözik a megvetéstől, hogy a gyűlölet előtt a tárgynak, mint hatalomnak, érvénye van. A torzsalkodás: alattomban táplált gyűlölet, mely csak alkalomra vár, hogy nyílt ellenségeskedésben törjön ki. Így torzsalkodik Shylock

Antonio ellen s ennek megsemmisítésére célzó indulatát csak addig nyomja vissza, míg tetteleg föl nem léptetheti. Hanem ezen elfojtott gyűlöletnek látszania kell. A ki nem törhetés gyötrő lángja lobogjon a szemekben és az egész tekinteten s a hang éreztesse, mily küzdelmébe kerül az indulatot féken tartani. Azért a torzalkodó ember hangja, erejében és szabadságában meg van törve, szándékosan eltompítva. A titkon gyűlölködő ember kedélye olyan, mint a vulkán gyomra, mely tűzanyagát a végső kitörésre gyűjti össze; míg végre a sokáig visszafojtott bőszerű indulat kirohanásával az embert eddigi láncaitól felszabadítani látszik. Minél tovább volt a lázongó düh visszafojtva s minél inkább gyötörte az embert: annál irtózatosabb annak kitörése. Azonban ilyenkor az indulat túlzását józan eszmélet fegyelmezzze; csak e magas fegyelem óvja meg a színészt a természetesség durva túlcsepontosságaitól. A gyűlölség, a szétrombolás és megsemmisítés gondolatával táplálkozik. E táp azonban nemcsak ki nem elégíti a gyűlölködő lelket, hanem szükségének érzetét csak sokszorozza. Innen van a gyűlölködőnek boldogtalansága. Mert ő, dacára tevékenységének, magát örökké gátolva, korlátozva érzi. Ő soha sem juthat elégtelenséghez, melyet a lélek teljes szabadsága, és az érzésnek teljes nyíltsága élvez. Megelégedést ő csak akkor érez, ha győzött s a bosszúvágy azonnal kialszik, mihelyt ki van elégítve. Minél nagyobb a gyűlölet, annál tehetetlenebbnek érzi magát. Mert a gyűlölt úgy tűnik fel előtte, mint újra meg újra megnőtt hatalom. Ez indulat az arcon barázdákba ássa be magát s mint önkínzó állapot, az életet fölemésztí. A gyűlölet legmagasabb fogalma az ördögben testesül meg; aki azon sikertelen és mégis örök harora vállalkozik, hogy az önmagát örökké megújító életet megsemmisítse. Az

ördögi jellem alapvonásait, a végtelen gyűlölet és saját tehetetlenségének tudalma teszi, a gyűlöletnek örökös újjászületésével szemben; a gúny, pusztító méreg és düh különféle vegyületeivel. (Egressy Gábor.)

»Gyűlölöm az olyan színészeket, akik csak a színházi kisajtóban és a vendéglői asztal mellett nagyok. Ne ordítsanak. Legyenek csendesek és áhitatosak. Sétáljanak sokat és menjenek egyedül, magányosan sétálni. Beszéljenek önmagukkal, hangosan és behatóan. Kérdezzék meg önmagukat, feleljenek önmaguknak és figyeljenek saját szavukra. Ismerjék meg önmagukat. Csipjék magukat fülön minden hazugság alkalmával. Legyenek tárgyilagossak. Nem a látszat világába lépnek a mai nappal, ez a lét világa. Itt nem az állja meg a helyét, aki valamit művelt, hanem az, aki valaki. Gondolják azt, hogy egy rendbe lépnek s alávetik magukat azoknak a benső szabályoknak, amelyeket ugyan nem mond ki senki, de amelyek könnyen felismerhetők a megértők számára. Közös munkáknak legszebb és legtávolibb célja egy olyan egységes művészi együttes fejlesztése, amely lelkieken és zenében tökéletes harmóniában áll egymáshoz való viszonyában és a tanulási idő befejezése után mint egy eleven organizmus, mint egy kicsiny, de önmagában lezárt világ kivonul a nagyvilágba és hirdeti a színház igazi művészetét. Ez a művészet közös művészet, ensemble-művészet és csak az együttesben, amelyben mindenki mindenkire és mindenki az ügy érdekében dolgozik, virágzik a színház hervadhatatlan csodája.« (Reinhardt Miksa.)

Gyürki Szerén, színész, sz. 1876. márc. 17-én, Budapesten. Színpadra lépett 1894. szept. havában, Komjáthy Jánosnál. Azután elhagyta a színészpályát és hivatalnoknő lett.

H

Haas Emil, német színész. Tagja volt a budapesti Gyapjú uccai német színháznak, ahol mint rendező, komikus, kedélyesapa és jellemszínész működött. Megh. 1894. nov. 26-án, Düsseldorfban.

Haas Fülöp, bécsi szőnyegáru-cég tulajdonos, sz. 1859. nov. 18-án, megh. 1926. febr. 26-án, Bécsben. Már gyermekkorában feltűnt rendkívüli tehetségével, úgy, hogy atyja külföldön taníttatta, majd Budapesten fióküzletet nyitott számára. 1896. ápr. 15-én Hamburgban színre került »Húség« c. színműve, melyet Reimer Innocentius néven írt. 1898. febr. havában a bécsi Carltheaterben előadták »A sors útja« c. drámáját, melynek főszerepét ő játszotta.

Haase Frigyes, német színész, sz. 1826. okt. 2-án, Berlinben, megh. 1911. márc. 17-én, u. o. Atyja IV. Frigyes Vilmos porosz király első komornyikja volt. Érettségi után lépett a színipályára. Az 50-es években a pesti és pozsonyi német színház vendége is volt.

Haas Lili, színésznő, sz. 1894-ben, Bécsben. Színpadra lépett 1914-ben.

Haáz István, dr., ügyvéd, Heves m. t. ügyésze, humorisztikus író, sz. 1877. jún. 11-én, Budapesten, megh. 1916. ápr. 17-én, u. o. Jogot a budapesti egyetemen végzett, 1906-ban ügyvéd lett. 1897. óta közel kétszáz egyfelvonásos bohózatot írt, fordított, tett színpadképessé (többnyire Satyr és Stephanus álnév alatt), melyek a budapesti és külföldi varieté-színpadokon kerültek színre. 1913-ban hajóra ült, barátainak azt mesélte, hogy Amerikában várják fényes szerződéssel. Alig ért azonban Newyorkban partot, különös viselkedése, zavaros és fellengzős beszéde feltűnt,

Ellis Islandra internálták, majd visszaküldték Magyarországra. Budapesten csendben és visszavonultan élt, búskomor lett és a halál megváltotta szenvedéseitől.

Habitué. (fr.) (olv. abitué = Benfentes.) A színházi törzsvendég, a gyakori színházlátogató neve, aki a megszokás révén bizonyos előjogokat élvez; pl. bejárása van a színpadra, az öltözőkbe, stb. (1898. okt. 5-iki rendelettel Rudnay Béla budapesti főkapitány a H-knek megtiltotta a Népszínház színpadára való belépését. A M. Kir. Operaházban Nopcsa Elek, azelőtt maga is H., adott ki ily értelmű rendeletet.)

Habrányi József, színész, sz. 1859-ben, Brassóban. Színpadra lépett 1877-ben, Csóka Sándor színigazgatónál.

Hacker-szála. Pesten, a mai Károly király-körúton (régén Ország-út), a Dob ucca sarkától felfelé a második ház, a 7-ik szám alatt volt. Tulajdonosa Hacker József ácsmester. Már 1775-ben megvásárolta özv. Fischernétől, kte a kis földszintes házat lebontotta és helyébe 1776-ban emeletes házat építtetett. A ház felépítése, amint az Hacker Józsefnek egy 1780-ban a tanácshoz benyújtott folyamodványából kitűnik, azért történt, mert a jurátusok felkeresték őt és felszólították, hogy az ifjúság mulatságai részére építtessen egy megfelelő tánctermet. Hacker reálisnak találta a gondolatot és megépíttette a később nagy hírűvé vált Hacker-szálát. Ez a ház ma is megvan, természetesen nem az eredeti állapotban, mert felépítése óta még egy emeletet építettek rá és homlokzati része is sokat változott az átalakítás következtében.

A Hacker-szálában télen-nyáron egyaránt bálak voltak. Fekvése és kertjének

kellemes berendezése segítette elő gyors sikerét. Népszerűségéről Gvadányi József gróf is megemlékezik, mikor az 1790. évi országgyűlést énekelte meg:

Kik az híd végénél mentek opticába
Kik pediglen Pestre a' Comoediába
Mások meg siettek Hakkernek bállyába...

Később a Hacker-szála elpártolt Terpsychorétól és Thália papjainak nyújtott menedéket. Vida László társulata játszott a szála ideiglenes színpadán és később itt tartották a betlehemi s a passziójátékokat is. Az első magyar színielőadás itt 1809. febr. 24-én volt. Itt kezdte pályáját Kántorné, Déryné itt látott először színielőadást, Katona József Békessi néven itt játszott és itt adták elő első darabját, a »Jolánthá«-t. A Hacker-szálaban, melyet Vida László páholyokkal is ellátott, 1812. febr. 19-ig játszottak a magyar színészek s miután ugyanez év febr. 9-én megnyílt az új nagy német színház, febr. 21-től a szabaddá lett Rondellában folytatták előadásaikat.

Hadai (Hajdzsán) Sándor, színész, sz. 1860. szept. 25-én, Kecskeméten, megh. 1900. febr. 3-án, Magyarbolyban (Baranya m.), mint a kecskeméti színház tagja. Színpadra lépett 1880. szept. 25-én, Bogyó Alajosnál és mint baritonénekes igen kitűnő névnek örvendett. 1883. aug. 30-án fellépett a Népszínházban. (Újra 1894. okt. 28.) Kolozsvárt szép sikerrel mutatkozott be a »Csikós«-ban. 1899-ben a Városligeti Színkör tagja. — Neje: Kolda Róza, színésznő, kivel 1888. okt. 2-án lépett házasságra, Debrecenben.

Hadarás. (Lásd: Gyors beszéd.)

Hadbavonult színészek. (Lásd: Világháború címszót.)

Hader Ferencné (Dominics Erzsébet), színésznő, sz. 1903. máj. 6-án, Solymáron (Pest m.). Színpadra lépett 1927. szept. havában.

Hadházy Camilla, színésznő, sz. 1904-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1922-ben, amidőn a Renaissance Színház tagja lett.

Hadrik Anna (Gere Zsigmondné), színésznő, sz. 1888. febr. 19-én, Budapesten. 1895-ben végezte a Színészakadémiát. Jászai Marink kedvenc növendéke volt s a nagy tragika szép jövőt jósolt neki. Vizsga után férjhez ment győri Taksonyi József fővárosi tanárhoz s két évig távol volt a színpadtól. 1897-ben Kecskeméten működött, azután Tiszay Dezső szerződtette Pécsre, majd Makó Lajos Temesvárra, stb. Játszott paródias szerepeket a kabarékban is. Második férje Gere Zsigmond színész volt. (L. o.) Főbb szerepei: Elektra, Mathilde (Folt, amely tisztít), Magda (Otthon), Éva, Nóra, Zaza, Tosca. 1904. jún. 10-én fellépett a Nemzeti Színházban, a »Fedorá«-ban.

Hadzsits Antal, szerb író, a Matica Szrbeska titkára, sz. 1834-ben, Szabadkán, megh. 1916. jan. 18-án, Újvidéken. A budapesti egyetemet végezte. 1859-ben a pesti Matica főtítkára lett. 1867-ben megválasztották a Kisfaludy Társaság levelező tagjává. 1868-ban átvette a szerb színészegyesület vezetését. Lefordította Szigligeti »Mama« c. vígjátékát szerb nyelvre, melyet 1872. ápr. 21-én az újvidéki szerb színházban elő is adtak. Szigligeti színműveit szerb színre alkalmazta. Sokat fáradozott a szerb-magyar színészet érdekében. Jeles szavak: »A szerb színészet Magyarországon«. (Fővárosi Lapok, 1891. márc. 24.—82.—83. szám és Kisfaludy Társaság Évkönyvei. 1893.) »Szemelvények a magyarországi szerb színészet multjából«. (Színház és Élet, 1905. 1. szám.) 1910. szept. havában udvari tanácsosi méltóságot nyert.

Haffner Károly, német színműíró, sz. 1804. nov. 8-án, Königsbergben, megh. 1876. febr. 29-én, Bécsben. Háromszáznál több darabot írt, melyek közül »Ein Staatsmann oder der gerechte Minister« (»Egy államférfi vagy igazságos miniszter«), dr. 4 felv. Kossuth Lajos fordította magyarra, 1826-ban. Kézírata az aradi ereklyemuzeumban. A darabot Debrecenben Mándoky Béla társulatánál elő is adták, azonkívül több vidéki városban. Szabó Antal fordította »Apáca és kegyencnő« c. darabját. (Debrecen, 1871.)

Hafgren-Waag Lili, svéd operaénekesnő, a mannheimi udv. színház primadonnája, Budapesten 1910. nov. 18-án fellépett Pick Ernő tenorista hangversenyén. Utóbb 1912. márc. 19-én a M. Kir. operában, »Walküre« Sieglinde szerepét énekelte; 1918. máj. 15-én újra vendégszerepelt, a Városi Színházban, Préger Miksa társulatával, a »Tannhäuser« Erzsébet szerepében.

Hagn Sarolta, a müncheni udv. színház tagja, 1832. febr. 28-án vendégszerepelt a pesti német színházban. Az ifjúság azonban kifütyölte, hagymával és tojással hajigálta csak azért, mert gr. Sándorék és Károlyiékat protegálták. Wesselényi lovagias védelmére kelt az üldözött nőnek, párbajozott miatta és súlyosan megsebesült.

Hagy (Hegyi ?) Krisztina, énekesnő, Passy-Cornet asszony tanítványa, 1876. ősze óta a madridi opera tagja.

Hagymakoszorú virág helyett nem ismeretlen jelenség a hazai színészet történetében. 1840. dec. 6-án a Nemzeti Színházban a »Borgia Lucretia« opera előadásán Bognár Ignác hamisan énekelt, mégis megtörtént, hogy partnere, Schodelné, a felvonás végével kihozta a közönség elé Bognárt, akit senkisé is hívott, mire pizszegés hallatszott. Ekkor Schodelné, azt mondta a közönségnek: »Kigyók közt énekelni nem lehet!«, erre újabb zivajg keletkezett; Schodelnének végül bocsanatot kellett volna kérnie a közönségtől, ehelyett azt mondta, hogy ha úgy kívánják, nem énekel többé, hiszen részére úgyis nyitva áll az út a külföld felé. Erre a kijelentésre hagymakoszorút dobta neki. De a leleményes művésznő nem jött zavarba s a hagymakoszorút e szavakkal helyezte a sugó-lyuk tetejére: »Leteszem a nemzet oltárára!« 1843. márc. havában Kassán szintén megtisztelték egy színésznőt ilyen meglepetéssel, amint a »Regélő« tudósította: »Néhány nap előtt az első énekesnőnek hagymakoszorút vetettek a színpadra«. (1843. márc. 20. szám.) 1844. márc. 12-én Kolozsvárott Pergő Celesztint, az akkor népszerű színészt, a »Paul Jones« előadásán a karzatról hagymako-

szorúval dobálták meg. »C. úr erre a közönséget szólítja fel, ha valljon méltó volt-e ez illetlen bánásmódra vagy nem? A közönség nemmel felelt és őt megtapsolá.« (Erdélyi Híradó, 1844. márc. 19. sz.) Újabb időben is történt hasonló eset, Székesfehérvárott, 1881. dec. 24-én, Cs. Honával, 1892. júl. havában pedig Félégyházán egy nagynevű tragikával, akinek tiszteletére az ifjúság fáklás felvonulást rendezett, azonban a művésznőnek nem volt ideje e tüntetést megköszönni, mivel tovább kellett utaznia. A félreértés azután azt eredményezte, hogy hagymakoszorút küldtek neki.

Hahn Rudolf, német színműíró, sz. 1815-ben, Drezdában, megh. 1889. okt. havában, Schönebergben. 1847-ig színész volt s mint ilyen elsajátította a színműírást minden titkát. Közel 200 egyfelvonásos vígjátékot írt. Magyar színpadon előadott apróságai: »A miniszterelnök előszobájában«, »A toll hatalma«. Az előbbi nagyon sokat játszották a Nemzeti Színházban; Ujházi Edének híres szerepe volt benne. (Knabe Farkas Jeremiás.)

Hahnel Aranka, színésznő, sz. 1873. szept. 28-án, Tordán. Atyja: Hahnel Károly, színházi karmester; anyja: Szabó Ilka, drámai hősnő. Az országos színművészeti akadémia elvégzése után, 1892-ben, Csóka Sándor színtársulatánál Szabadkán lépett fel először s eleinte a drámai szendékben, majd a fiatal hősnőkben jeleskedett. Működött Kolozsvárt, Pozsonyban, Kassán, Pécsen, Szegeden és a Budai Színpadon. Ez utóbbi színpadon ő játszotta »Cyrano de Bergerac« első előadásain Roxane szerepét s a kitűnő összjátékának Pethes Imre mellett egyik erőssége volt. Jobb szerepei voltak: Melinda (Bánk bán), Julia (Romeo és Julia), Nóra, Kaméliás hölgy, stb. Férjhez menetele után visszavonult a színpadtól, de özvegyé válván, újra fellépett. 1920-ban a Belvárosi Színház tagja volt, 1925. szept. 1-én a Magyar Színház kötelékébe lépett.

Hahnel Károly, színházi karmester, sz. Szegeden. Atyja Hahnel Frigyes (drezdai egyházi karnagy). 1859. okt. 1-én lépett színházi szolgálatba. Neje: Szabó Ilka

(Karingecz Katalin), drámai hősnő, sz. 1848. aug. 7-én, Tordán, megh. 1913. jan. 17-én, Sopronban. Már 14 éves korában jutott árvaságra, ekkor Szabó Mózes színész lett a nevelőatyja. 16 éves korában Hahnel Károly feleségül vette. 1866. okt. 16-án lépett a színpályára. Működött Kassán, Budán, Temesvárott. 1894-ben nyugdíjba vonult.

Hajagos Károly, énekesszínész, (bariton), sz. 1881. okt. 1-én, Csantavér községben, (Bácsbodrog vm.). Középiskolát Szabadkán végezte. Ezután papi pályára ment; azonban elhagyta a kalocsai teológiát és elvégezte a Színészegyesület iskoláját. Pozsonyba szerződött, ahol első szerepe a »Koldusdiák« c. operettben Jan Janitzky volt. Következő állomása Pécs volt. Innen Márkus Dezső 1911-ben az azon évben megnyíló budapesti Népeperához hívta meg, ahol igen szép sikerei voltak. Végigküzdötte a világháborút, majd ismét folytatta működését az előbbi színháznál. 1930-ban a Városi Színház tagja. Főbb szerepei: Remendado (Carmen), Gaston (Traviata), Blind (Denevér), Jazimirovics (Gyurkovics fiúk), stb.

Hajdu György, író, sz. Nagykanizsán. Színműve: »A veszély«, dr. 3 felv. Bem. 1928. júniusában, Nagykanizsán.

Hajdu Henrik, színműíró. A fővárosnál volt tisztviselő, majd városi bizottsági tag és szocialista párttitkár, Ujpesten. Mint Ibsen műveinek fordítója szerzett ismert nevet. Legkiválóbb fordítása a nagy költő »Brand« c. tragédiája. Egyéb fordításai: »Ostraati Inger asszony«, szmü; írta Ibsen Henrik, Bem. 1923. febr. 23. Ujpesti Színház. »John Gabriel Borkmann«, szmü 4 felv.; írta Ibsen Henrik. Bem. 1923. máj. 5. Vígszínház. »Solness építőmester«, dr.; írta Ibsen Henrik. Bem. 1924. jún. 25. Nemzeti Színház.

Hajdu Iona, operaénekesnő, a M. Kir. Operában mint szerződött tagnak első fellépte 1910. jan. 11-én volt, a »Fra Diavolo«-ban. 1911. okt. 14. Bécsben, Reinhardttnál (Josefstädter Theater), majd Münchenben, 1912. márc. 23. pedig a berlini Theater des Westens-ben, (»Szép He-

lén«), 1919-ben még tagja volt operának (Carmen). 1928. dec. havában Newyorkban a »Zsuzsi kisasszony«-ban nagy sikerrel mutatkozott be, úgyannyira, hogy a rádióvállalat is leszerződtette. Közben Berlinben működött.

Hajdu Imre, karénekes, sz. 1907-ben, Budapesten. 1926. óta a Városi Színház tagja.

Hajdu István, színész, sz. 1867-ben, Vácott. Színpadra lépett 1882. jún. havában, Bogyó Alajos színigazgatónál.

Hajdu (Szabó) József, színész, sz. 1860-ban, Debrecenben, megh. 1895. márc. 13-án, Csornán. Színpadra lépett 1882. júl. 1-én, Bogyó Alajos színigazgatónál.

Hajdu József, színész, sz. 1884. szept. 30-án, Debrecenben. A színészakadémia elvégzése után 1905. márc. havában a Nemzeti Színházhoz szerződött mint jellem-színész. 1920. szept. 11-én a Vígszínházhoz ment át s itt a »Mi ketten« c. vj.-ban mutatkozott be. 1922-ben elhagyta a színpályát, elment gazdálkodónak Pomázra, ahol gazdasága elvonta a művésztől. 1926. szept. 20-án visszatért a színpadra és újra fellépett a Nemzeti Színházban, Zilahy Lajos »Zenobohócok« c. vígjátéka Angyal szerepében. Egyike a legkiválóbb jellemszínészeinknek, humoros szerepekben is nagy hatást tud elérni, különösen ahol u. n. száraz humorra van szükség, néhány groteszk szerepben is különösen bevált, de ép olyan sikerrel játszik komoly jellem szerepeket és jellemzőn alakítja az intrikus szerepeket is. Főbb szerepei: Gloster (Lear király), Bartholo, Pantaleone, Fidelio (Csók), Koszta (Nagymama), Darázs Berei (Te csak pipálj, Ladányi!) John Harlington (Egy férj eladó), Pyber (Ocskay brigadéros), Knut (Solness építőmester), Dulcoré (A tücsök), Gremio (Makrancos hölgyek), Mányoki Samu (A piroshús hölgy), Malvolio (Vízkereszt), De Larnac (Constantin abbé), Bourguine (Most jelent meg), Orrondi (Szentiványi álom), Fülöp úr (Uri divat) stb.

Hajdu Józsefné Till Emma, színésznő, sz. 1866-ban, Szatmárott. Szín-

Erstes Abonnement

3te Vorstellung.

Königl. freistädtisches Theater in Raab.

Dienstag den 28. April 1840 wird unter der Direction des Anton August Röll.
aufgeführt:

König Lear.

Von Shakespeare.

Neueste Uebersetzung von Böß, für das k. k. Hofburg-
Theater als Schauspiel bearbeitet in 5 Aufzügen.

Personen:

Lear, König von Britannien	"	"	"	Röll.
König von Frankreich	"	"	"	Hl. Berger.
Herzog von Burgund	"	"	"	Ed. Ribitsch.
Herzog von Cornwall	"	"	"	Hr. Schwarz.
Herzog von Albanien	"	"	"	Hr. Mack.
Graf von Gloster	"	"	"	Hr. Hahn.
Graf von Kent	"	"	"	Hr. Goubau.
Edgar, Glosters Sohn	"	"	"	Hr. Neumann.
Edmund, Glosters Bastard	"	"	"	Hr. Berner.
Ein Narr	"	"	"	Hr. Durian.
Ein Vage	"	"	"	Ed. Durian.
Ein Knabe	"	"	"	Hl. Wabitsch.
Oswald, Gonerils Haushofmeister	"	"	"	Hr. Schmidt.
Goneril	} Lears Töchter	"	"	Ed. Schwarz.
Regan		"	"	Ed. Banini.
Cordelia		"	"	Hl. Ammeßberger.
Krieger.	"	"	"	

Anfang, um 7 Uhr.

Um den vielen Klagen wegen Nichterhaltung der Theaterzetteln vor-
zubeugen, werden die v. t. Herren Theaterfreunde ersucht, Ihre Adressen
in der Theater-Canzlei abzugeben.

»Lear király« német színlapja. Győr, 1840.

Györi Vilmos

Győző Lajos

Gyulai Pál

Halász Alfréd

Halász Gitta

Halász Sándor

Halmay Pásztori Kornélia

Halmayné Mindszenty Kornélia

Halmay Imre

Halmay Tibor

Halmi Jenő

padra lépett 1893. márc. 28-án, Fekete Miksa színikazgatónál, nyugdíjba vonult 1913. okt. 7-én.

Hajdu László, színész, sz. 1902-ben, Nagykatán, 1923-ban a Renaissance Színház tagja volt.

Hajdu Hajduska Manó, színész, sz. 1856-ban, Topolyán (Bács m.). Színpadra lépett 1880-ban, a győri színpártoló egyetnél, 1883-ban a színpályától megvált.

Hajdu Zoltán, színész, sz. 1890. ápr. 8-án, Hajduszoboszlón. Színpadra lépett 1917. dec. havában.

Hajduk hadnagya, operett 3 felv. Irta Rajna Ferenc. Zen. szerz. Czobor Károly. Bem. 1904. febr. 5. Magyar Színház. A Várszínházban bemutatták 1922. nov. 4-én. A Városi Színház műsorába iktatta 1926. jan. 30-án.

Hajdunánási színeszet. Hajdunánáson (Hajdu vm.) a színészek a Bocskay-szálló tánctermeiben vagy a mozgóképszínház helyiségeiben tartanak előadást, rendszerint okt.—nov. hónapokban. A termekben elfér közel 300—400 néző. A hatóság egyes esetekben a színtársulatnak elengedi a vígjalmi adót, a világitást pedig kedvezményes áron szolgáltatják. Újabb időkben Radó Béla, Krasznay Ernő, Csolnakossy Gyula, Pethes Dezső színikazgatók kaptak játsszási engedélyt.

Hajduszoboszlói színeszet. Hajduszoboszlón (Hajdu vm.) a »Bika« szálló nagytérmeiben szoktak a színészek játszani, esetleg a polgári iskola tornacsarnokában, ahol beépített színpad van. A játék-idő szept. okt. hava, néha nov.—dec. A színi idény eltart néha két hónapig is. Újabb időkben itt járt színikazgatók: Darvas Ernő, Csolnakossy Gyula és Pethes Dezső. A társulatok anyagi és természetben nyújtott segélyben részesülnek.

Hajdutska László, színész, sz. 1890-ben, Budapesten. Rövid vidéki színészkedés után 1913. őszén a Nemzeti Színházhoz szerződött, de a világháború kitörésekor be kellett vonulnia s mint tüzérhadnagy

— több kitüntetéssel — végigharcolta a háborút, 1918-ban újra a Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol részben mint pontos és intelligens ügyelő, részben pedig mint ügyes epizód-színész teljesít hasznos szolgálatot.

Hajfodorító. A színházi fodrász neve a régi színészek idején. 1792. karácsony havában négy paragrafusban állították össze a kötelességeit. Már délután öt óra-kor tartozott megjelenni a színházi öltözőben, hogy a dolgát jól elvégezhesse. Vezetett állandó jegyzőkönyvet arról, hogy ki milyen parókat vagy bajuszt használ az egyes darabokban. Kötelességévé tette az is, hogy a ruhatári ruhákat is kiporolja. Havidíja 16 frt volt. Minden hibáért 20 krajcárra büntették.

Hajmássy Miklós, színész, sz. 1900. júl. 2-án, Zalaegerszegen. Tanulmányai után gazdatiszt lett gr. Károlyi nagymagocsi birtokán. Végigküzdötte a világháborút, majd Rózsahelyi Kálmán színésziskolájába iratkozott be. 1926-ban vidéken játszik, előbb Szegeden. 1927. ápr. havában a Vigszínház szerződött. Főbb szerepei: Paul (Önagysága őrangyala), Gróf Tamássy (Postáskisasszony), Gosztinyi Bandi (Uri muri), Stromm (Nosztyfiú) stb. 1929. júl. havában 1000 pengő fővárosi ösztöndíjat kapott. — Neje: Somlay Julia, színésznő, Somlay Artur (l. o.) színművész leánya.

Hajnal Dezső, színész, sz. 1874. nov. 27-én, Budapesten. Az Orsz. Színművészeti Akadémia elvégzése után 1897-ben, Deák Péter színikazgatónál lépett színpadra. Azután felolvasó lett az »Uránia« tudományos színháznál, annak megszűntével pedig a filmszínészet szolgálatába szegődött.

Hajnal György, színész, sz. 1878. dec. 5-én, Budapesten. U. o. végezte tanulmányait. A Vigszínház színésziskoláját járta, 1898—99-ben. 1900-ban elszerződött Monori Sándorhoz, Dunaföldvár-ra, ahol két évig volt szerződésben. Ezután Szabadkán játszik, Pesti Ilász Lajosnál, majd a délvidéki színikerülethez kerül, Földessy Sándor társulatához. Játszott még egy évig

Erdélyben, Palotay Antalnál, a Városligeti Színkörben és Kolozsvárott is, Megyeri Dezső igazgatása alatt. Innen meghívták Nagyváradra, ahol 7 évig működött. 1910-ben operett-buffó Krecsányi Ignácánál (Buda-Temesvár), 1911-ben a Király Színház tagja, később mint az Unio tagja, a Magyar Színházban is játszott. 1926-ban a Belvárosi Színházhoz szerződtek.

Hajnal Hajnalka, operetténekesnő. (L.: Honthy Hanna.)

Hajnal Hermin, (Adlerné), énekes színésznő. Neve a budai Népszínház idejéből ismeretes. Úgy itt, mint Latabár, Szabó és Philipovics társulatánál oszlopa volt a magyar operettnek. Óriási terjedelmű mezzo-sopránjával, valamint élénk játékkal mindenütt megnyerte a közönség tetszését. 1859. ápr. 26-án mint szerződött tag lépett fel a Nemzeti Színházban, a »Linda« c. operában, Pierotto híres alt-szerepében. Magh. 1896. nov. végén, New-Yorkban.

Hajnal Ilona, (Rajner Olga), sz. 1861-ben, Esztergomban. Színpadra lépett 1880-ban, Geröffy Andor színigazgatónál.

Hajnal István, színész. Színpadra lépett 1864. nov. 18-án.

Hajnal Károly, színész, sz. 1899. márc. 20-án, Budapesten. Színpadra lépett 1923. máj. havában.

Hajnal (Valasek) Katalin, színésznő, sz. 1856-ban, Dunaszerdahelyen. Színpadra lépett 1879. júl. 10-én, Hollósi Károly színigazgatónál.

Hajnal Klári néven lépett színpadra Kürty Klára (L. o.).

Hajnal Sándor, színész, sz. 1891. jún. 3-án, Erzsébetfalván. 1927. óta a Kisfaludy Színház tagja.

Hajnali fényt úgy állítanak elő a színpadon, hogy a szín háttérét pirossal világítják meg, a szuffitába és rivaldába gyenge fehér, zöld és kék vegyes színt alkalmaznak.

Hajnik Miklós, író, sz. 1889-ben, Budapesten. A fiumei kormányzóságnál volt fogalmazó, majd a miniszterelnökséghez került. Nyugdíjba lépése óta az irodalomnak él, több regényt adott ki s tárcanovelláit állandóan közli a lapok. Színműve: »A kirándulás«, szmű. 3 felv. Bem. 1923. jan. 28. Írók Bemutató Színháza.

Hajó Géza, színész. Munkái: »Játékszini Emlény«, Magyar hon lelkes fiainak s leányainak ajánlja, Vác, 1854. »Játékszini Emlény«, Székesfehérvár.

Hajdu Ella, operaénekesnő, sz. 1907-ben, Nagybecskerekben. 1922-ig a Magyar Kir. Opera balett-karának volt tagja, majd 1922-től 1926-ig a Városi Színháznál volt szerződve, hol a »Frasquita« c. Lehár-operettben, a »Tükör« c. pantominban, a »Portici-i néma« stb. címszerepekben lépett fel. 1926-ban a berlini Metropolisz színház tagja lett.

Hajdu Etel, énekesnő, sz. 1893. jún. 9-én, Budapesten. Miután a Vígszínház iskoláját végezte, 1918. júl. havában lett színésznő. Első szerepe Pozsonyban a »A kis grizett«-ben volt. Ezután Kassára szerződött. 1921-ben a Vígszínházhoz hívták meg. Itt 1922. szept. 22-én mutatkozott be a »Cserebere« c. zenés vígjáték Éva szerepében. Ezután a Városi Színház szerződtette, innen a berlini Metropolitan Theater hívta meg.

Hajó Sándor, író, sz. 1876. febr. 11-én, Budapesten. Előbb hivatalnok volt, irodalmi sikerei után ott hagyta a hivatalt és azóta csak az irodalommal foglalkozik. 1926. szept. 1. óta a Belvárosi Színház dramaturgja volt. Színművei: »Dombay úr felesége«, vj. 1 felv. Bem. 1899. szept. 15. Vígszínház. »Éjfél után«, vj. 3 felv. Bem. 1900. nov. 2. Nemzeti Színház. »A holnap«, vj. 3 felv. Bem. 1908. nov. 17. Magyar Színház. »Mary Ann«, operett 3 felv. Társz. Gábor Andor. Zen. szerz. Kacsóh Pongrác. Bem. 1908. dec. 5. Király Színház. »Fiúk és lányok«, szmű 3 felv. Bem. 1911. jan. 14. Magyar Színház. »Di Alten und die Jungen« c. alatt 1913. dec. 20-án Nürnbergben is színre került. »Lakájok«, szmű 3 felv. Bem. 1913. márc. 1. Vígszínház. »Déliab ucca

7. «, vj. 3 felv. Bem. 1915. jan. 30. Vig-színház. »A nap lovagjai«, szmü 3 felv. Bródy Sándor regényéből. Bem. 1916. dec. 11. Vigszínház. »Démonok«, komédia 3 felv. Bem. 1916. dec. 21. Vigszínház. »Az ötvenéves férfi«, komédia 3 felv. Bem. 1919. jan. 4. Belvárosi Színház. »A pletyka«, komédia 3 felv. Bem. 1920. nov. 13. Vigszínház. Fordításai: »Doktor Nebántsvirág«, boh. 3 felv. Írták Desvalières és Mars. Bem. 1903. okt. 3. Vig-színház. »A szép mosónő«, operett 3 felv. Írták Toché és Blum. Társsz. Hevesi S. Zen. szerz. Offenbach. Bem. 1904. szept. 3. Király Színház. »Dorian Grey«, dr. 5 felv. Írta Wilde Oszkár. Bem. 1907. okt. 23. Magyar Színház. »Gretchen«, tréfa 3 felv. Írták Dawis és Lipschütz. Bem. 1907. dec. 6. Magyar Színház. Felújították 1922. okt. 12. »A sötét pont«, boh. 3 felv. Írták Kadelburg és Pressber. Bem. 1910. jan. 29. Magyar Színház. »A koncert«, vj. 3 felv. Írta Bahr Herman. Bem. 1910. apr. 16. Magyar Színház. »Kis lord«, életkép 3 felv. Írta Burnett Hodgson. Bem. 1910. dec. 17. Magyar Színház. »Nagy diákok«, vj. 3 felv. Írták Pierre Veber és Serge Bassel. Bem. 1911. szept. 23. Magyar Színház. »Az apja lánya«, szmü 4 felv. Írták Guinon és Buchinet. Bem. 1915. apr. 10. Magyar Színház. »A nők lovagja«, vj. 1 felv. Írta Labiche. Bem. 1915. jún. 11. Magyar Színház. »Évike«, vj. 3 felv. Írta Ott O. Bem. 1915. okt. 30. Magyar Színház. »Állomásfőnöke«, kis vj. Írta Piccard. Bem. 1919. nov. 27. Madách Színház. »A szigorú piktor«, vj. 1 felv. Írta Bernard Tristan. Bem. 1920. okt. 1. Belvárosi Színház. »Az apám felesége«, vj. 3 felv. Írta Louis Verneuil. Bem. 1921. máj. 6. Belvárosi Színház. »Kiki«, vj. 3 felv. Írta André Piccard. Bem. 1923. febr. 10. Belvárosi Színház. »Szépség«, vj. 3 felv. Írta Jacques Deval. Bem. 1924. máj. 17. Magyar Színház. »A papának igaza volt«, vj. 3 felv. Írta Sacha Guitry. Bem. 1924. máj. 24. u. o. »Nagyvilági lányok«, vj. 3 felv. Írták Paul Armont és Marcel Guerbison. Bem. 1925. okt. 17. Renaissance Színház. »Calais-Dover«, vj. 3 felv. Írta Julius Berstl. Bem. 1926. okt. 1. Belvárosi Színház. »A fehér egér«, komédia 4 felv. Írta Armont és Guerbison.

Bem. 1927. jan. 20. Belvárosi Színház. »Tücsök«, boh. 3 felv. Írták Meilhac és Halévy. Felújította a Nemzeti Színház 1927. febr. 4. »Húsvéti vakáció«, vj. 3 felv. Írta Romain Coolus. Bem. 1927. apr. 30. Kamara Színház. »Tied a szívem!«, vj. 3 felv. Írta Romain Coolus és Hennequin. Bem. 1927. nov. 18. Belvárosi Színház. »A csókok koldusa«, dr. 4 felv. Írták Duvernois és Birabeau. Bem. 1928. szept. 14. u. o. »En és a húgom«, vj. 3 felv. Írta Verneuil L. Bem. 1929. jan. 5. u. o.

Hajó Teri, színésznő, sz. 1904-ben, Budapesten. 1928. szept. 1-én a Fővárosi Operett Színházhoz szerződött.

Hajók a színpadon. Hatalmas hajóknál a hajóvázában elhelyezett emberek tolják az alkotmányt. (Pl.: Bolygó hollandi.) A távolban megjelenő kis hajósziluettek közönséges keménypapírból vannak és rá vannak szerelve egy hullámoskerekű, sínen járó kis kocsi, amit egy díszítő toló, a horizont függöny és a tengervíz ábrázoló betét-díszlet között.

Hajós, kegyesrendi tanár, egy magyar vígjátékát 1769-ben — Kalazanti Szt. József napján — előadta a szegedi tanuló ifjúság.

Hajós Erzsí (Böske), mezzoszoprán énekesnő, Szilágyi Arabella tanítványa volt. Mint a bolognai Teatro Comunale tagja lépett fel Budapesten, 1913. nov. 12-én, főleg mint dalénekesnő aratott sikert. A kezdődő operaévadra a milánói Dal Verme-színház szerződtette.

Hajós Károly, zeneszerző. Budapesten kezdte pályáját, 1909—10-ben Szolnokon volt karnagy, 1912—13-ban Pozsonyban. Berlinben a Thália színház igazgatója volt, majd Newyorkba költözött. Ott adták »Natja« c. operettjét. Egyéb munkája: »Idegen menyasszony«, operett 3 felv. Szövegét írta Fodor Tibor. Bem. 1922. szept. 22. Fővárosi Nyári Színház.

Hajós Mici, amerikai operettprima-donna, sz. Budapesten. Rákosi Szidi színiiskoláját 1908-ban végezte, énekelni Fa-

ragó Aladárnénál (Szörényi Bellánál) tanult. A filigrán alakú, fiús külsejű, rozsdavörös hajú, fiatalságot, üdéséget és pajkos elevevést árasztó leány Pesten nem keltett feltűnést. Szerepelt ugyan budapesti színpadokon is, (Magyar Színházban, a Gyurkovics lányokban), de nem tudott kiugrani az első közé. Reménytelennek találta itt a helyzetet s egész fiatalon, (tizenhatéves se volt) elment Bécsbe és ott a Ronacherben egy kis operettben nagy sikerrel debütált. Eközben látta meg egy amerikai színházi ügynök és nyomban ajánlatot tett, hogy menjen ki vele Amerikába. Hajós Mici ráállott, de mielőtt fellépett volna, hat hónapig nem csinált egyebet, mint angolul tanult. Első fellépése alkalmával már tökéletesen tudta az amerikai nyelvet. Az 1911–12-iki szezonban Reinhardt Henrik »Die Sprudelfee« (A forrás tündére) c. bécsi operettje címszerepét angolul énekelte New York, Csikágó, Omaha, New-Orleans, San Francisco, Cincinnati, Saint Louis stb. színpadain; fiatalságáért »baby star«, magyarságáért »the paprika primadonna« néven becézték, újabban pedig egyszerűen »Mizzi«-nek nevezik. A nagy európai operettsikerek, Lehár, Fall Leó, Kálmán Imre, Strauss Oszkár műveit ő vitte diadalra Amerikában. New Yorkban mutatkozik be, játssza a szerepet vagy háromszázszor és azután körútra megy az amerikai kontinensen és viszi a darabot még háromszáz estén át. Az 1920-as években Amerikát járt magyar művészek mindenkor támogatójukat találták benne.

Hajós Zsigmond, (dömsödi), európai hírvő hőstenor, sz. 1839-ben, Ceglédén, megh. 1911. jún. 25-én, Ujpesten. Az utrechti és heidelbergi egyetemen teológiát végzett, ott figyelmeztették gyönyörű hangjára, melyet nemsokára képezni kezdett. 1868. ápr. 28-án fellépett a Nemzeti Színházban, a »Norma« c. opera Sever szerepében, melyről a »Zenészet Lapok« így emlékezik meg: »Hangjában és kifejezésében van melegség és rokonszenvedés. Hangjának tömör volumenjét és egészséges ércességét minden erőltetés nélkül tudja érvényesíteni máris, még a legnagyobb tenor-régióban is s hozzá tisztán, mellből. Énektanára Stoll Péter volt. A Nemzeti

Színház tagjai közé már előzőleg, 1867. okt. 1-én sikerült magát felvétetni. Érdekes és érdemes feljegyezni az alábbi részleteket. 1869-ben a Nemzeti Színháznál 600 forint évi fizetése volt; augusztusban a bukaresti színház 3000 frtos szerződést kínált neki, de a Nemzeti Színház nem bocsátotta el, azonban felemelte a fizetését 2500 frtra. 1870-ben báró Orczy Bódog új igazgató felemelte 4000 frtra. 1872. ápr. 1-én új szerződése lett volna 7000 frttal, de nem tudtak megegyezni s H. Lipésébe szerződött 4000 tallérra; tőlünk 1873. márc. 29-én (»Tell Vilmos«-ban mint Arnold) búcsúzott; ápr. 5-én már Lipésébe érkezett, 19-én »Lohengrin«-ben mutatkozott be. A következő évadban Prágába, innen 1875. tavaszán vendégszerepelni ment Olaszországba; novemberben Nürnbergbe szerződött. 1878-ban Párizsban, a világiállítás alkalmával, az ottani olasz opera hőstenora volt. 1879. áprilisban a nápolyi Teatro San Carlo-ban nagy sikerrel énekelt. 1880-ban fellépett Aradon, ősszel Gand (Gent) operájának tagja. Ismét Olaszországban játszott 1882-ben; aug. 2-án szülővárosában, Ceglédén hangversenyzett, 10-én Prágába utazott, majd újra Olasz- és innen Spanyolország színpadaira. Dec. 2-án mint Nemzeti Színházunk vendége lépett fel, 1883. febr. 3-án pedig mint szerződött tag a »Bánk bán«-ban. Búcsúfellépte 1889. márc. 25-én volt a M. Kir. Operaházban, a »Bánk bán«-ban. Ezután énekkutatással foglalkozott. Nagyon rövidlátó volt, úgy hogy megpróbált szemüveggel énekelni, de nem sikerült, emiatt határozta el a nyugdíjaztatását. A millenniumi nyári operaszezon Wagner-cyk-lusa alatt szükség volt rá, Káldy Gyula igazgató meghívására el is jött és mint Stolzinger Walther és Siegmund számottevő sikereket ért el. 1898. febr. végével nyugalomba vonult.

Hajósi József, színész. Színpadra lépett 1868. jún. 16-án.

Hajósiptot úgy imitálnak a színpadon, hogy egy vashengerbe sűrített levegőt szivattyúznak, majd ha már megtelt, a henger tetején levő csavart megforgatják, mire a henger élesen sípol. Ez a hang tökéletesen megfelel a valódi hajósiptolásnak.

Hajsinek Rezsőné (Putnik Mariska), színésznő, sz. 1887. nov. 7-én, Nagykárolyban. Színpadra lépett 1905-ben.

Hajtani a darabot — kifejezést a szín-előadás siertetésére értik a színészek. Van rá eset, hogy technikai okokból késés áll be az előadás menetele alatt, időnyereség végett ilyenkor a siertetéssel akarnak a színészek előnyhöz jutni. Vidéki társulatoknál »mozdulások« alkalmával eléggé sűrűn előforduló jelenség.

Halábori, úttörő magyar színész, 1819. telén a kolozsvári nemzeti játszó-társasággal Aradon szerepelt.

Halál a színpadon. (L.: Agonizálás.)

Halandzsál. Arra a színészre mondják, aki össze-vissza beszél a színpadon, értelmetlenül, botlással mondja el szerepét, mert figyelmetlen és nem gondol az elmondandó szövegre. (Gyakorlatlan, kezdő színészek gyakran halandzsálnak.) A »halandzsá« tréfás szót különben Karinthy Frigyes csinálta s az ő révén terjedt el mindenfelé, így a színházi világban is.

Halapy (Alapi) Szilárd Konstantin, latin nyelvű költő, sz. 1698-ban. Ungvárt, megh. 1752. ápr. 29-én, Privigyén. Tanulmányai befejezése után a kegyes tanítórendbe lépett; már fiatal korában a privigyei gimnázium igazgatójává választották. Írt több iskolai színművet.

Hálás szerep, amelyben könnyen lehet nagy sikert elérni. Ennek ellentéte a »hálátlan« szerep.

Halasi Béla, színigazgató, sz. 1858-ban, Szegeden, meghalt 1915. június 15-én, Debrecenben. Színésszé lett 1878. dec. 8-án, Miklóssy Gyulánál. 1884. szept. havától a Nemzeti Színház segédszínésze. Működött a Magyar Színháznál is. 1900. július havában lett színigazgató Békéscsaba, Munkács, Sátorlajújhely, Kisvárd, Siófok, Losonc-kerületben. 1909. okt. 5-én nyugdíjba ment. Tagja volt az Orsz. Színészegyesület igazgató-tanácsának. — Neje: Serfőzy Etel, operetténekesnő.

(L. o.) — Leánya: H. Mariska, színésznő lett 1904-ben. A vidéken előnyös neve van, különösen a drámai szerepekben ért el nagy sikereket és azon kevés számú színésznőink egyike, aki a »Sasfiók« cím-szerepét is eljátszotta. A debreceni közönség egyik kedvence.

Halasi színészet. (Lásd: Kiskúnhalasi színészet.)

P. Halász Adél, a kolozsvári Nemzeti Színház, majd a strassburgi német opera primadonnája, 1911. nov. 9-én Berlinben (a Choralion-teremben), 1912. nov. 23-án pedig Bécsben hangversenyzett.

Halász Albert, színész, sz. 1847-ben, Kolozsvárott, megh. 1893-ban, Nagyszebenben. Színpadra lépett 1866-ban, Albisi László színigazgatónál.

Halász Alfréd, színész, sz. 1882. júl. 21-én, Budapesten. Színinövendék volt a Vígszínház iskolájában, 1897. okt.-tól, majd egy év után elszerződött Havy Lajos színtársulatához. Azután Jeszenszky, Micsey, Kövessy társulatának volt tagja s mindenütt, mint kardalnok elsőrendű szerepeket játszott. Pozsonyban Relle Iván társulatánál, ahol elismert színészek működtek, szintén jelentékeny szerepeket bíztak rá, majd Szabadkára került s itt Pethes Imre gyakori vendégjátéka hatása alatt, teljesen Pethes iskoláját követte, a nagy művész a fiatal színészt annyira megszerette, hogy amidőn ismét vendégszerepelni jött, külön órákat adott neki és különféle szerepekben vizsgáztatta, aminek az eredménye volt, hogy tavasszal, midőn gyakorlati évei lejártak és vizsgázni jött fel az egyesületbe, a vizsgán »Cyrano« nagy jelenetében olyan nagy sikere volt, hogy a Vígszínház leszerződtette a fiatal színészt, ahol szintén szép szerepeket játszott, többek között Góth Sándor helyett Ocskayban Jávorkát. A Vígszínházról újra vidékre szerződött, Kövessy Albert társulatához, majd Makó Lajos debreceni, később szegedi társulatához, kis idő múlva, 1910-ben, színigazgató lett és 1914. évig társulatot vezetett. A nagy háborúban kint volt a fronton, ahol is rendezett előadást, melyről Molnár Ferenc »Háborús emlé-

keim» könyvében is megemlékezik. Majd 1918. dec. 1-én megkezdte újból színigazgatói tevékenységét Csepelen, a »Weiss Manfréd gyári színház«-ban, ahol 1919. nov. végéig működött, majd a román invázió után beszüntette működését és visszavonult teljesen a színésztől és egy magyar szaklapnál helyezkedett el, azonban a színészegyesület rendes tagja maradt tovább is. 1907. jún. 7-én feleségül vette Koltai Juliskát. (Lásd alább.)

Halász Alfréd, színész, sz. 1883. okt. 31-én, Szegeden, megh. 1910. máj. 14-én, Kolozsvárott.

Halász Alfrédné, (Koltai Juliska), színésznő, sz. 1884. márc. 30-án, Mezőkövesden. Színpadra lépett 1908-ban.

Halász Anna, (Füldesi Vilmosné), színésznő, sz. 1878. aug. 20-án, Baján. Színpadra lépett 1895. ápr. 10-én, Leszkay András színigazgatójánál.

Halász Anna, színésznő, sz. 1903-ban, Miskolcon. 1929-ben a Fővárosi Operett Színház tagja.

Halász Anna, színésznő. Előbb a Király Színház tagja volt. Innen 1928. szept. havában Johnson Jakobs igazgató Berlinbe szerződtette, ahol első fellépte a »Fürer Geld« c. revü főszerepében volt.

Halász Bálint, táblabíró, hites prókátor, a balatonfüredi színészetnek ötven esztendőn át lelkes támogatója, Kisfaludy Károllyal sokat buzgólkodott az »állandó theátrum« érdekében.

Halász Dániel, színész, sz. 1859-ben, Szegszárdon. Színpadra lépett 1877-ben, Szuper Károly színigazgatójánál.

Halász Ede, színész, az Operaház karénekes, sz. 1879. jan. havában, megh. 1911. nov. 13-án, Budapesten. Igen rokonszenves tagja volt a magyar színművészetnek. Előbb vidéken működött mint jónevű baritonista, majd az Operaház karénekesei közé vétette fel magát. A Színészegyesületben több életrevaló eszmével tette ismertté nevét.

Halász Gidáné, 1856. április havában 500 forintot adományozott a Nemzeti Színház nyugdíjintézete részére.

Halász Gitta, operaénekesnő, a M. Kir. Operaház művésznője. Énektanulmányait Bécsben és Budapesten végezte. A M. Kir. Operaházban 1918. szept. 22-én mutatkozott be, Ábrányi Emil »Don Quijote« c. operájában, a Királyleány szerepét énekelte. A közönség nagy tetszéssel, a sajtó egyhangú elismeréssel fogadta bemutatkozását. Azóta megszakítás nélkül kedvelt és népszerű tagja Operánk együttesének. Ideálisan tölti be az operai szubrett-szerepkört. Külseje bájos és megnyerő, egész lényé csupa mosoly és elevenesség. Hangja üdén csengő szoprán. Ennek a hangnak sajátos egyéni zamata van: a sima kantilénában lágy és behizelgő hatású, a magas koloratúrák fekvésben könnyen szárnyal és ezüstösen csillog. Fülényes énektudásának, erős muzsikusságának, fogékony képzeletének köszönheti minden zenei stílusban való otthonosságát. Szerepeinek színészi részét az igazi temperamentum üde közvetlenségével s az előkelő ízlés mértéktartásával aknázza ki. Elsőrendű Mozart-énekesnő. »Figaró házasságá«-ban Susannét és Cherubint, »Don Juan«-ban Zerlinát, »Szöktetés«-ben Blondát, »Mirandoliná«-ban Biancát éneкли. Legutóbb a »Cosi fan tutte« komorna-szerepében aratott rendkívüli sikert. Főbb szerepei: Annuska (Bűvös vadász), Musette (Bohémélet), Oscar (Álarcosbál), Stanci (Farsangi lakodalom), Marcellina (Fidelió), Nedda (Bajazzók), stb. 1928. júliusban nőül ment dr. Révész Ferenc főorvoshoz.

(Lányi Viktor ár.)

Halász Gyula, színműfordítója: »Az út vége« (Journey's End), szmü 3 felv. (hat képben). Írta: R. C. Sheriff. Bem. 1930. febr. 28. Vígszínház.

Halász Ilonka, színésznő, sz. 1898. okt. 3-án, Aradon. 1920. óta a Kisfaludy Színház tagja.

Halász István, budapesti születésű baritonénekes, 1913. novemberében két hangversenyt adott Amerikában: az első Clevelandben, Mérő Jolán Budapestről elszár-

mazott nagynevű zongoraművésznővel, a másodikat nov. 26-án, a loraini operaházban; 1914. áprilisban pedig az University Forum of America meghívására, Newyorkban.

Halász Kálmán, színész, sz. 1903. márc. 14-én, Szegeden. Színpadra lépett 1929. jan. havában.

Halász Kató, énekesnő, sz. 1901-ben, Hódmezővásárhelyen. 1924-ben az Apolló Kabaré tagja volt.

Halász Margit, színész, sz. 1899. márc. 20-án, Szabadkán. Színpadra lépett 1824. júl. havában.

Halász Mária (Váradi Józsefné), színésznő, sz. 1855-ben, Pesten. Színpadra lépett 1873-ban, Kiss Gyula színingazgatónál.

Halász Mária, színésznő, sz. 1900-ban, Pécsen. 1928. szept. 1. óta a Kisfaludy Színház tagja.

Halász (Fischer) Matild, színésznő, sz. 1865-ben, Komáromban. Színpadra lépett 1882. jún. 15-én, Bogdy Alajos színingazgatónál.

Halász Paula, színésznő, sz. 1899-ben, Tatán (Komáromm.). 1920. óta a Kisfaludy Színház tagja.

Halász Samuné, (Krasz Janka), sz. 1892. febr. 26-án, Irsán, Pest m. Színpadra lépett 1914. máj. havában.

Halász Sándor, a Belvárosi Színház volt gazdasági igazgatója, sz. 1901. máj. 28-án, Budapesten. Ugyanitt kereskedelmi érettséget tett. 1923. szept. havában a Renaissance Színháznál kezdte meg színházi működését. 1926. óta a Belvárosi Színháznál működött. 1927. júl. havában a Belvárosi Színház gazdasági igazgatójának nevezték ki. 1929. szept. havában az intézettől megvált.

Halász Zoltán, színműfordító, fordította Bertolozzi Carlo »Lulu« c. színművét, 3 felv. Bem. 1904. jan. 19. Vígszínház.

Halászi, szobrász készítette a debreceni állandó színház homlokzatán a drámát és népszínművet ábrázoló szobrokat.

Halbe Miksa, német drámaíró, sz. 1865. okt. 4-én, Güttenlandban. (Ny. Poroszország). A naturalista német dráma egyik úttörője. Nálunk a Magyar Színház 1897. dec. 29-én mutatta be az »Ifjúság« c. színművét. Ford. Szomaházy István. A berlini Deutsches Theater ugyanezen darabot a Vígszínházban 1902. jún. 8-án mutatta be. A bécsi Burgszínház a Budapesti Színházban bemutatta 1915. márc. 30-án és 1917. ápr. 2-án. Egyéb műve: »Mutter Erde«, (Földanyánk), fordította: gróf Batthyány Ervin és Voinovich Géza, 1899. Mint novellaíró is jelentékeny a német irodalomban. Egy ideig a müncheni udvari színházak, majd az »Intimes Theater für dramatische Experimente« igazgatója volt.

Halévy (alévi) Jacques Fromental Elie, híres francia zeneszerző, sz. 1799. máj. 27-én, Párizsban, megh. 1862. márc. 17-én, u. o. A párizsi Conservatoire-t végezte 1809-től 1819-ig és növendékkorának utolsó évében »Hermínie« c. kantatájával megnyerte a római díjat. Első nagyobb sikere »Claire« c. dalműve volt, amelyet 1829-ben a Théâtre Italien mutatott be s ezt követte a »Manon Lescaut« c. balettje, amelynek egy évvel később már a Nagyopera adott helyet. Világsikerét azonban a »Zsidónő« (L. o.) hozta meg, amely 1835-ben került először színre. Hihetetlenül gazdag termésű működését életében is nagyon megbecsülték, a francia Akadémiának tagja volt és a Conservatoire tanára. Összesen harminchat operát írt. Hagyatékában találtak még két művet, a »Noe«-t és a »Vanina d'Ornano« címűt. Ezt az utóbbit a veje, Bizet fejezte be. Operáin kívül kantatákat, férfikarokat, románcokat, négykezes zongoraszonátákat és több elméleti művet írt.

Halévy (alévi) Ludovic, fr. színműíró, sz. 1834. jan. 1-én, Párizsban, megh. 1908. máj. 8-án, u. o. Nálunk színre került művei: »Kékszakállú herceg«. Fordította Latabár Endre, Kassán, 1868. november 7. Budapesten 1877. június

22. »Carmen«. Ford. Ábrányi Kornél. Budapest 1876. »Constantin abbé«, vj. Ford. Paulay Ede. (L. o.) »Orfeusz a pokolban« (L. o.). »Szép Heléna« (L. o.). »Párisi élet« (L. o.). »Kis herceg«. Ford. Rákosi Jenő. Bem. 1878. okt. 11-én, Népszínház. »Gerolsteini nagyhercegnő«. (L. o.). »A színésznő férje«, boh. dalokkal, 4 felv. Társsz. Meilhac. Ford. Fáy J. Béla. Bem. 1879. jún. 11-én, Népszínház. »Tricocche és Cacolet«, boh. 5 felv. Bem. 1879. júl. 25. u. o. »Frou-Frou« (L. o.). »A kis nagysám«, operett 3 felv. Zen. szerz. Lecocq. Ford. Fáy J. Béla. Bem. 1879. szept. 5. U. o. »Az alagút«, vj. 1 felv. Szöv. írta Meilhac. Bem. 1881. jan. 4-én, a Népszínházban. »Fortunio dala«, operett 1 felv. »A kis marquisné«, vj. 3 felv. Társsz. Meilhac. Ford. Adorján Sándor. Bem. 1900. márc. 9. Nemzeti Színház. »A kis mama«, vj. 3 felv. Társsz. Meilhac. Ford. Fáy J. Béla. Bem. 1900. nov. 8. Vígszínház. (Csillag Terézszel.) »Tücsök«, boh. 3 felv. Társsz. Meilhac. Ford. Hájó Sándor. Bem. 1927. febr. 4-én, Nemzeti Színház.

Hall Owen (James Dawis), angol drámaíró, sz. 1848-ban, megh. 1907. ápr. 10-én, Harrowgateban. Londonban ügyvéd volt 1874—1886-ig. Nálunk színre került operettjei: »Gésák«. (L. o.). »Görög rabszolga«, (L. o.). »Florodóra«, énekes játék 4 képben. Társsz. Paul Rubens és Ernest Boyd Jones. Zen. szerz. Leslie Stuart. Ford. Bálint Dezső és Mérei Adolf. Bem. 1901. dec. 5-én, Magyar Színház. »Az ezüst papucs«, operett 3 felv. Zen. szerz. Leslie Stuart. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1904. jan. 8. Népszínház.

Halla Antal, színész, sz. 1843-ban, Kochanekben (Csehország). Színpadra lépett 1880-ban, Beödy Gábor színigazgatónál.

Haller György gr., erdélyi földesúr, 1886. nov. havában 500 forintot adományozott a Marosvásárhelyt építendő színházra.

Haller Irma, énekesnő, sz. 1878. máj. 16-án, Budapesten. 1898-ban lépett a szí-

nipályára és működését a Magyar Színházban szept. 9-én kezdte, a »Michu lányok« c. operettben. 1902—3-ban Miskolc primadonnája, majd Krecsányi Ignác buda-temesvári tarsulatáé, közben 1910. jan.—júl. Pozsonyban játszik; 1914. szept. Miskolcon. 16 évi működés után 1916. jún. 1-én nyugdíjba vonult.

Haller József gr., 1794. ápr. havában közbenjárt, hogy a pesti magyar és német színtársulat között egyezséget létesítsen. A pénzre szoruló Busch Eugen német színigazgatót a főispánhoz utasította, támogatás céljából, egyben ő maga is gyűjtést indított a magyar színtársulat részére. (Gyűjtése eredménye 112 frt 30 kr.).

»Hallgat, mint az Opera előtt a szfinksz.« Gyakran előforduló színházi mondás, mely a mindennapi életben is használatos.

Halm Alfréd, német színműíró, németre lefordította Molnár Ferenc »A doktor úr« c. boházát »Der Herr Verteidiger« címmel, mely a berlini Neues Schauspielhausban 1910. febr. 15-én került színre.

Halm Frigyes, (báró Münch-Bellinghausen Eligius), német költő, sz. 1806. ápr. 2-én, Krakkóban, megh. 1871. máj. 22-én. Többek közt »Griseldis« c. darabja is színre került magyar színpadon, Fancsy Lajos fordításában, 1836. nov. 19-én, Budán, Pesten 1837. aug. 24-én, a Nemzeti Színházban. (Nyomtatásban megjelent: 1843-ban.)

Halmágyi Mihály, színész, sz. 1899. máj. 21-én, Budapesten, megh. 1925. jún. 25-én, u. o. Színpadra lépett 1922. júl. havában. — Neje: Puskás Ilona, színésznő, sz. 1898. márc. 23-án, Nyiregyháza. Színpadra lépett 1920. júl. havában.

Halmai Árpád, színész, sz. 1885. nov. 24-én, Nagymenyeren (Pest m.). Színpadra lépett 1905. szept. havában.

Halmai Béla, színész, sz. 1885. ápr. 13-án. Színpadra lépett 1907-ben.

Harmath Hedvig

Halasiné Serfözy Etel

Harsányi Kálmán

Harsányi Rezső

Harsányi Zsolt

Halmai Emma, színésznő, sz. 1886. febr. 25-én, Aradon. Színpadra lépett 1904. jún. havában.

Halmai Ernő, színész, sz. 1899. ápr. 14-én, Ujpesten. Színpadra lépett 1924. júl. havában.

Halmai Lajos, színész, sz. 1870-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1889. okt. 1-én.

Halmai Sándor, színész, sz. 1881. nov. 9-én, Budapesten. 1918-ban a Városi Színház tagja.

Halmai Vilmos, színész, sz. 1888. júl. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1925. júl. havában.

Halmai (Vizsai) Imre, színigazgató, sz. 1848-ban, Pesten. A színpályát a Nemzeti Színház énekkarában kezdte, 1872. máj. havában. Közben elvégzi a Színészakadémia négy éves tanfolyamát, ezután 1877. január elején vidékre szerződik, még pedig Karácsonyi Ignác miskolci társulatához és ott mint jeles intrikus és drámai színész működik. 1888-ig sorrendben szerződésben volt: Szabadkán, Aradon, Kolozsvárott, Debrecenben, Szegeden. 1888. okt. 1-től 1908. szept. 1-ig — nyugdíjba vonulásáig — tehát 20 évig színtársulatot vezetett és ezen idő alatt a vidék jobbnevű színigazgatói között emlegették. Járt: Sátorajáújhely, Szatmár, Baja, Zombor, Miskolc (3 év), Kassa (1 év), Szabadka (3 év), Székesfehérvár (2 év), Igló-Lőcse (3 év), Eger, Gyula, Szombathely, Nagykanizsa, Békéscsaba, Szentese s a vidék egyéb jelentősebb városaiban. Főbb szerepei: »Becsület«-ben Trast, »Válás után«-ban Duval, »Nők barátja«-ban De Ryon, »Államtitkár úr«-ban De la Mare, »Othello«-ban Jago, »Bánk bán«-ban Biberach, Hamlet címszerepe, stb. Munkája: »Tanulmányok az eredeti és külföldi drámairodalom néhány jelesebb termékéről.« (Hamlet, Bánk bán, Fösvény, Falusiak.) Budapest, 1876. — 30 éves színészi jubileumát 1904. márc. havában ülte meg Lőcsén, a »Szókimondó asszonyság«-ban. Neje: Székely (családi nevén: Rettegi) Emma, énekesnő, sz. 1857-ben, Técsőn (Máramaros m.). 1874-ben mint karéne-

kesnő kezdi a pályát Krecsányi Ignácnál, Szatmárt. Vidéki jelesebb karmestereinktől nyert zenei oktatás mellett hamarosan önálló énekesnő lett s a Fatinitza, Orfeusz, Petaud király és sok más francia operett fő nő szerepeiben jelentősebb sikereket ért el. 1877. aug. 21-én házasságra lépett Beregszászon. Az 1880-as években mint a Budai Színkör tagja a fővárosi közönség előtt is sikerrel működött. 1910. jan. 1-én nyugalomba vonult.

Halmai Kázmér, zeneszerző, sz. 1863-ban, megh. 1882. márc. 16-án, Jászberényben. Mint másodéves tanárjelölt Vidor Pál »Vörös sapka« c. népszínművéhez kísérő zenét írt. A »Nincs menyország, se' pokol« s más híressé lett nóták és csárdások korán elköltözött zeneszerzője.

Halmai (Pásztori) Kornélia, (Strelitzky Józsefné), színésznő, sz. 1851-ben, Tatán. Színpályára lépett 1875-ben. 1878-ban a Népszínház tagja. Ezután Szabó Antalhoz, majd Bogya Alajoshoz szerződött. 1884-ben Károlyi Lajos, 1886. máj. havától Danecz Lajos, 1891. októbertől pedig Polgár Károly, majd 1894-ig Simándy Zsigmond igazgatóknál volt szerződésben. 1909. ápr. 24-én Győrtől jubilált. 1910. jan. 1-én nyugalomba ment.

Halmai Tibor, színész, sz. 1894-ben, Nagyszentmiklóson (Torontál vm.). Atyja katonatiszt volt. Nagyváradon hadapródiskolát járt, 1913-ban gyalogos tiszt, egy év múlva huszártiszt volt. A háborút végigküzdötte. A kommunizmus idején lépett a színpályára. Előbb a Fővárosi Operett Színház tagja, majd 1920-ban a Városi Színház, onnan 1922-ben a Király Színház hívta meg táncoskomikusnak. 1926. november havában — rövid időre — kibérelte a Casino Mulatót, azután Bécsbe szerződött. 1928. aug. havában Reinhardt Miksa Berlinbe szerződtette, ahol az »Artisten« c. amerikai színdarabban ért el nagy sikert. Főbb szerepei: Kadét (Búcsúkerítő), Chablis (Apukám), Jefferson (Orlov), Örmester (A hermelines nő), Tommy (Debrecenbe kéne menni), Aristid gr. (Olivia hercegnő), Laci (Kiss és Kis), Wodzinska Antal (Chopin), Czibere György (Királynő rózsája), Tóni

(Cirkuszhercegnő), Gr. Biebersbach (Szerencsetánc), Caesar (Marinka, a táncosnő), Spaghetti (A 3 grácia), stb.

Halmi (Egyesi) Etelka, színésznő, sz. 1863-ban, Kassán. Színpadra lépett 1882. okt. 8-án, Csóka Sándornál.

Halmy Ferenc, a legnagyobb magyar színészek egyike, sz. 1850. ápr. 5-én, a békésmegyei Mezöberényben. Apja, Sztarill Vince, megyei számvevő volt, anyja, Dank Franciska. Mint középiskolai tanuló, Szarvasra került, ugyanannak a Koren Istvánnak a keze alá, aki egykor Petőfit is tanította. De apja 1861-ben Budára helyeztetvén át, ő is ott folytatta a tanulást. 1863. tavaszán apja elhunyt, a nehéz anyagi viszonyok közt maradt, gyenge testalkatú fiú kénytelen volt még ügyszólván gyerekfővel kenyérkereset után nézni s így lett 1864-ben Aradon báró Wasmeréknél nevelő. A színpad festett világa utáni vágy korán parázslott lelke mélyén s mikor 1865-ben végig nézte Szigligeti híres népszínművének, a »Csikós«-nak előadását, mit különösen Füredi Mihálynak, a felejthetetlen népszínművének szereplése tett nevezetessé — lángra lobbant vágya a színészet karjaiba vitte. Az iskolában őt aranyat nyervén, ezen a pénzen utána ment az Aradról Gyulára vonult színtársulatnak és 1865. febr. 1-én Szilágyi Béla színgazgató, mint egyelőre ingyenes tagot, föl is vette. Tehetsége hamar felcsillanván, igazgatója 16 forint havi gázsival szerződtette. Ugyanakkor vette föl Együd István pályatársának — a budapesti Népszínház későbbi elsőrendű, korán elhalt tagjának ajánlására a Halmy nevet. Bár nem erős, de csinos tenorhangja lévén, eleinte inkább énekes színésznek készült s játszott népszínművekben és a divatosá válni kezdő operettekben, sőt egy ízben — 1872-ben — Kolozsvárt még a »Bűvös vadász«-ban Max fárasztó szerepét is rábízták a vékony dongájú fiatal színjatszóra. Kolozsvárra került előtt Miskolcon, aztán Debrecenben, majd Budán a Várszínházban és a krisztinavárosi színikörben játszott. Aradi Gerő, a fiatal színész-nemzedék lelkes támogatója és Latabár Endre, szintén a legismertebb nevű régi színigazgatók egyike szívesen nyújtottak

teret Halmy mindjobban fejlődő tehetségének. Híre hamarosan annyira nőtt, hogy mikor 1872. őszén Szerdahelyi Kálmán, a Nemzeti Színház híres bonvivant-színésze meghalt, az intéző körök nyomban Halmy szerződtetésére gondoltak és ő e célból, — éppen László Józsefnek, az akkor már a színpadtól régóta visszavonultan élő és kolozsvári tuskulánumban kertészkedő egykori nagy színésznek ajánlására — meghívást is kapott vendégszereplésre. 1873. jan. 27-én, 29-én és febr. 3-án lépett föl a Nemzeti Színház színpadán, mint vendég, a »Csapodár«, a »Fenn az ernyő, nincsen kas« és »Az utolsó levél« c. vígjátékokban. Sikeres fellépései után a jószemű s a fiataliságot mindig pártoló Szigligeti javaslatára mindjárt szerződtették, úgy hogy azon évi máj. 9-én már a színház tagjaként adta a »Tündérújjak«-ban Kerbrian Richardnak, a dadogó bretagnei nemes ifjúnak hálás szerepét.

Éppen tíz esztendeig volt tagja a Nemzeti Színháznak, ahol folytonos és rohamos fejlődésével szinte páratlan népszerűségre tett szert. A közönséget és a kritikát is valósággal elbűvölte Halmy művészi egyéniségének ritka közvetlensége s a legnagyobb színpadi feladatok tökéletes megoldására hivatott fényes tehetsége. Pedig külsőségekben nem volt nagyon megáldva. Ritkás szőke haja csakhamar úgy elhullott, hogy ügyszólván állandóan parókat kellett viselnie szalon-darabokban is, legfeljebb egy-egy kiaszott korhely szerepében jelenhetett meg a maga stilszerű természetes kopaszságában. Szeme kissé savós színű volt, — de a szív igaz érzése, a kedély melege elbűvölően tudott tekintetében megvillanni. Feltűnően sovány arcából erős vonalú hajlott orra még jobban kiemelkedni látszott. De idétlen fintor, túlzó grimasz sohasem jelent meg ezen a kedves, szellemes arcon. Termete vékony, közép magas volt. Kezével mindig sokat gesztikulált, amit bírálói eleinte gyakran kifogásoltak is, de mozdulatai általában is nagyon élénkek, ám természetesek voltak, kellemes hatásúak, minden mesterkéeltség nélkül. Művészetének azonban fő-fő eszköze, megragadó hatásának legelső tényezője: hangja, beszéde volt. Pedig ez a hang nem zengett valami fényesen, inkább gyenge volt, kis terjedelmű,

viharos erő kifejezésére nem alkalmas. De színében, csengésében s a beszédmódban, ahogyan ezt a csevegésre és őszinte érzés tolmácsolására oly felettebb alkalmas kis hangot gazdája használta: volt valami csudálatosan érdeket keltő, megkapó, lebilincselő, szívreható. Halmynál gyorsabban senki sem tudta pergetni a szót, de viszont nála jobban élelni sem. Tökéletes tisztasággal beszélt s így a rá mindig feszült figyelemmel hallgató nézőtér utolsó zugában is meg lehetett érteni minden szavát. Öröm és fájdalom, ellenszenv és ragaszkodás, ridegség és mély érzés, cinizmus és kedélyesség, korlátoltság és szellemesség egyaránt nagyszerű tolmácsra akadt ebben a párját ritkító s mind máig túl nem szárnyalt beszédművészen, a kifejező képesség e kitűnő színpadi képviselőjében.

A tíz esztendő alatt, míg a Nemzeti Színház tagja volt, mintegy 160 szerepet játszott. A magyar klasszikusok közül egy-egyben — mikor a Nemzeti Színház néhány tagja lerándult színházi ünnepre Kecskemétre — Katona »Bánk bán«-jában Biberachot, a »Lézenge ritter«-t adta. Kisfaludy Károly »Kérők«-jében a külföldieskedő mágnást, Székházyt, a »Három egyszerre« c. egyfelvonásosban Ormi Sándort játszta. Szigligeti sok jeles alakításra adott neki alkalmat, a legkülönbet talán »Liliomfi« címszerepében, melyben a szeretetreméltó könnyűvérűség megtestesülése volt. De kedvesen léha Rejteije a »Fenn az ernyő«-ben szintén kitűnő szerepe volt, valamint kalandor Bábel lovagja a »Rózsá« c. történeti vígjátékban. A »Csikós«-ban a mulató úrfi, Asztolfot, a »Szökött katoná«-ban a léha Lajost, a »Nőuralom«-ban a jó pajtás Kondorit, a »Mamá«-ban a szerelmes fiatal ügyvédet, Ormi Bélát játszotta. Egyízben, Nemzeti Színházbeli tagsága elején, 1873-ban, Tamássy hirtelen rosszullete folytán beugrott a »Csikós«-ban, a kerek erdőt járó Andris bojtár énekes szerepébe. De volt szerepe Szigligetinek »A világ ura« c. történeti szomorújátékában is, a szapora beszédű Vitulius patriciusé. Csiky Gergely, aki szerette a szerepeket a színészekre szabni, néhány érdekes feladatot nyújtott Halmy-nak. Legnagyobb sikert aratott a »Proletárok« silány, cinikus Zátanyi Bencéjével,

mely alakot Halmy reálisan költői felfogású játéka a valószínűség és élethűség eleven színeivel vonta be. A »Stomfay család«-ban a kis Lipóczy Barnabás bánatosan tréfás és lemondásban is vágyakodó hangja a leánykérési jelenetben a művészek a szív mélyéből fakadó szívrágyos humoráról tett felejthetetlen bizonyosságot. Az »Ellenállhatatlan« c. spanyol tárgyú vígjátékban a címszereplő, elbizakodott Rodrigo lovag alakját találó színekkel díszítette.

Régebbi és újabb magyar szerzők darabjaiban kapott szerepei közül főlemlíthetők meg: Balogh István »Mátyás diák«-jában a címszerep, Csathó Pál »Fiatal házasság« c. vígjátékában a szeles Lengey, Dobsa eleven menetű kis darabjában, az »Egy nő, kinek elve vannak« címűben az ifjú orvos Márnai, Degré »Rendkívüli előadás« c. egyfelvonásosában Regényesi, a szökött színész, Tóth Kálmán »Nők az alkotmányban« c. vígjátékában Szlankaményi báró, Bereczik Árpád »Közügyek«-jében a képzelődő Gócsi Muki, a »Házassítók«-ban pedig a parlagi Mácsik Náci, Bercsényi Béla »Váltó«-jában a váltóhamisításba keveredett, de alapjában jó érzésű Keve Gusztáv, ifj. Ábrányi Kornél »Marianne«-jában a főszereplőnek, Omode Adorján grófnak ábrázolásával igen nagy sikert aratott, e durva lelkű férfi alakját a magatartás és hang előkelőségével, erőszakosságát imponáló eréllyel elfogadhatóvá, sőt érdekessé tudta tenni.

Volt néhány kitűnő shakespeare-i és molière-i szerepe is Halmy-nak. Amazok közül Mercutioja érdemelt elismerést, »Romeo és Juliá«-ban, a kedélyeskedésnek és szellemességnek, majd a haldoklás híres jelenetében a tréfálkozó cinizmusnak hangját nagyszerűen eltalálván. De végtelenül kedves volt, mint vigan fecsegő Gratiano, a »Velencei kalmár«-ban s kitűnő felfogással, kacagtató groteskséggel ábrázolta Keszeg Andor úrfi a »Vízkereszt«-ben. Molière figurái közül a »Nők iskolája«-beli szerelmes Horace, a mulatságosan szelburdi »Lélie«, a »Kénytelen házasság«-beli udvariaskodó spadassin: Alcidas, s a »Misanthrope«-beli szelvelgő hiú poeta Oronte, voltak az ő kipróbált művészetére bízva. Egyéb külföldi remekírók darabjai közül Calderon-nak »Az élet álom« című darabjában Clarint — még egészen fiatal

színész korában — igen ügyesen és kedélyesen adta s még nagyobb hatással Moreto »Közönyt közönnel«-jében az elmes Polillát. De ezeket a sikereit felülmuta Beaumarchais két híres vígjátéka hőséne, Figaronak páratlanul fürge és merész, szellemes és fölényes alakításával.

Legtöbbször játszott azonban Halmy a XIX. század híres francia színpadi íróinak akkortájt részben még a multból igen szeretett, részben akkor divatos lett darabjaiban. Ezeknek az íróknak mulatságos vígjátékaira és hatásos közepfajú drámáira kitűnő együttes állt a Nemzeti Színház rendelkezésére s ennek a személyzetnek egyik főerőssége éppen Halmy volt, aki minden művészi tulajdonsággal rendelkezett, amikre ezekben a pezsgő szellemmel és nagy színpadismerettel írt darabokban az előadónak szüksége van. Scribe darabjai közül »A diplomatá«-ban, mint Chavigny báró, természetes könnyedséggel, »A lánc«-ban mint Balland, fiatal ügyvéd, megvesztegető jó kedvvel, a »Női harc«-ban Grignon Gusztáv szerepében is páratlanul kedvesen játszott s »A rágalom«-ban mint Guibert bankár, szintén elsőrangú alakítást nyújtott. Labiche-féle szerepei közül legyen elég a mulatságos »Perrichon úr utazása«-beli Savari Danielét fölemlíteni. Az idősebb Dumas pompás vígjátékai közül »A saint-cyri kisasszonyok«-ban kapott Halmy kitűnő szerepet, a szeretetreméltó korlátoltság remek típusát teremtve meg a kis Dubouloyban. Sand George »Villemer marquis«-jában a könnyelmű, de jószívű D'Aleira herceg léhaságát elragadóan kedvessé tudta tenni, meg tudott szólalni a szív hangján is s e szerep egyik legsebb diadalává lett rövid, de fényes pályájának. Barrièrenek »A szerelem bolondjai« c. vígjátékában a világot járó Fugéres André alakját fölényesen állította vezető helyre. Az ő idejében a legnépszerűbb francia drámák egyike volt az Augier igazán szép »Fourchambault család«-ja s ebben a felületesen csevegő, de a szívét is megtalálók Léopold szerepében szintén igen nagy sikere volt. Sardou darabjaiban sok pompás szerep jutott Halmy-nak: »Az utolsó levél«-ben a szellemes Block Prosper, a »Csapodár«-ban a szele-
verdi Champignac, »A jó falusiak«-ban

Floupin gyógyszerész, »A jó barátok«-ban a finom raisonneur Tholosan orvos, »Odette«-ben a jó barát Béchemel s talán legkivált a »Váljunk el«-ben az okos, ügyes férj, Des Prunelles. Pailleronnak is több vígjátékában játszott: a kedves egyfelvonásos »Szikrá«-ban a fiatal kapitánnyal, De Gérannal, az erősen, de finoman fűszerezett »Ahol mulatnak«-ban a virtuóz beszédű Veret Gastonnal, a kitűnő »Ahol unatkoznak«-ban pedig a kedves, józan Raymond-nal szerzett újabb és újabb babérlevelet pályája koszorújába. Az ifjabb Dumas drámái közül »A kaméliás hölgy«-ben mint melegsívű Rieux Gaston nyerte meg a közönséget. A »Danisefek«-ben mint Taldé Roger, francia attaché, úgy adta elő a híres vadászkalandot, hogy elbeszélését sokáig mint a páratlan finomsággal színező színpadi dikció mesterművét emlegették. Az »Idegen nő«-ben pedig De Septmonts herceg alakjának hitványságát a külső máz előkelőségével művészi enyhítette. Feuilletnek »A kisértés« című művében a kedves Kérouane Achille mulatságos szerepében már pályája első éveiben bebizonyította nemes művészi törekvését. A »Delilá«-ban Carnioli lovagnak, a gazdag műbarátnak szeretetreméltóságát és elmésségét pompásan érezte. Az »Egy párisi regény«-ben pedig — melyben életében utolszor játszott — különösen a banketten, pohárköszöntő közben bekövetkező haldoklásnak művészi realizmussal történt eljátszásával mintha minden addigi szereplésénél magasabbra emelkedett volna. Évekkel előbb igen nagy diadala volt a Gondinet »Club«-jában, mit a híres együttes egészen az ő vezérkedése mellett adott elő. Hasonló lépcsőt szolgáltatott emelkedéséhez Musset »Ne fogadj fel soha semmit« c. kedves vígjátéka, melyben a könnyűvérű Alfréd alakjának a finomságon kívül súlyt is tudott adni. Felejthetetlen alakítása volt Belot izgalmas drámájában — »A 47-ik cikk«-ben — Mazilier Victor, aki kedves cinizmussal búcsúzik a szalontól, ahol illúzióit és hajszálait elvesztette. Dennerynek »Házasság hajdan« című — akkor erősen borsosnak érzett — vígjátékában Grandvallon Hector, Manuelnek »Munkások« c. költői egyfelvonásosában a meleg hangú fiatal kézműves, Marcel s Coppéc-

nek hasonlóan poétikus kis művében, »A kincs«-ben, mint nemesen hevülő János herceg bokrosította érdemeit, növelte népszerűségét.

Néhány német vígjátékban is nagy sikere volt Halmynak, különösen Moser »Ibolyafaló«-jában, mint rövidlátó kis hivatalnok, Feldt Reinhard és Klapp sokszor adott »Rosenkranz és Gildenstein«-jében, mint inkognitó utazgató Ernő gróf. S Nemzeti Színházbeli szereplése első éveiben már erősen magára vonta a figyelmet az orosz Gogoly »Revizor«-jában, a revizornak gondolt Klesztakov alakjának sikerült megformálásával.

Élete utolsó nyarán nagy vállalkozásba fogott az eredetileg is gyenge testű, akkor már a tüdővérszt mellében hordó, nemes becsvágyú művész. Jól megszolgált pihenés helyett elment a Népszínházba és egymásután többször eljátszotta, mint vendég, Coupeau szerepét, a Zola regénye után készült híres »Pálinka«-ban. Játéka valósággal megrázó hatást tett a közönségre, mely fokozódó izgalommal nézte, hogy a csendes, kedves bádogos legényből, a boldog családi élet derült idilljén át hogyan válik egy baleset nyomán iszákos korhely, aki végül a delirium tremens rettenetes tünetei közt — szalmazsákjára rágya és görcsökben fetrengve — nyomorultul pusztul el. Az alakítás naturalisztikus részeit Halmi a művészet fényével vonta be s nevének megörökítéséhez ez a játék ismét jelentékenyen hozzájárult.

Sajnos, hogy megrendült egészségi állapotát is gyorsan vitte a vég felé ez a testi-lelki nagy megerőltetéssel járt szereplés. Az 1882—83-iki idénynek még látványosan friss kedvvel indult ugyan, szereplésének utolsó hónapjában, 1883. januáriusában, két új alakításon, a Rákosi Jenő »Idá«-jabeli kedves kis Szalapay grófné s a »Párisi regény« említett Chevrialján kívül régebbi jó szerepei közül többet eljátszott (Oronte-ot, Raymond-t, Fourchambault Léopold-t, Béchemel-t) — mintha búcsúzott volna a neki oly kedves és szent deszkáktól — de a Chevrial nehéz szerepének harmadszori eljátszása után már oly rosszul lett, a színpadok között néhány év óta sokat köhögő és el-elaláló szegény fiatal művész, hogy nyomban délvidekre kellett utaznia. Ez az utolsó

fellépése valóságos diadalmármor közepett, 1883. januárius 29-én történt, pontosan tíz éves fordulóján annak a napnak, mikor mint 23 esztendő fiatal vendégművész, Rejtei kitűnő szerepében olyan élénk tettséget aratott a Nemzeti Színház kényes ízlésű közönsége előtt. Külföldről ugyan — bár emésztő láztól sorvasztva — még mindig reménykedve tért haza, de orvosai és hozzátartozói tudták, hogy az ijesztően lesóványodott, elgyengült test már nem sokáig bírja.

Junius 1-én éjjel halt meg s mint méltán gyászoló igazgatója, Paulay írta, a magyar színészetéről szóló kis tanulmányában: »nagy úrt hagyott maga után és nemcsak egy szerepkört juttatott áraságra«. Temetése óriási részvét mellett ment végbe. Özvegye maradt, Mindszenti Kornélia, (L. o.) az egykor ünnepelt operetténekesnő és két gyermeke: Margit, a későbbi jeles drámai művésznő és Gyula.

Falmi lelkes önképzéssel, igen szép műveltségre tett szert rögzös pályáján s mint fordító, az íróttal is ügyesen bánt. Lefordította Augiernak »Cavarlettré«, ifj. Dumasnak »Két apa« c. színművét s Najacnak »A fal tövében« c. egyfelvonásosát. (sz. k.)

Halmi Ferenc, színész, sz. 1878. máj. 18-án, Budapesten. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Halmi Ilus, kardalosnő, sz. 1898-ban, Budapesten. 1916-ban a Revü-Színház tagja volt.

Halmi Irén, színésznő, sz. 1907. aug. 10-én, Budapesten. Színpadra lépett 1926. szept. 1-én.

Halmi Jenő, id., színiigazgató, sz. 1877. febr. 18-án, Hidaskürtön (Pozsony m.). A gimnáziumot Nyitrán végezte. 1893-ban beiratkozott a Solymossy Elek-féle színiiskolába. 1894-ben Szalkai Lajos színiigazgatóhoz szerződött. Későbbi igazgatói, kiknél mint elsőrendű szerelmes-színész működött, a következők: Deák Péter, Fekete Béla, Dobó Sándor, Bokody Antal, Somogyi Károly, újra Szalkai Lajos és Kreszányi Ignác. 1903-ban igazgató lett. 1904—1905-ben Szlavónia, Horvát-

ország és Bosznia nagyobb városaiban operett-társulattal működött. Belgrádban két hónapon keresztül működött társulatával. A világháborút az orosz és olasz harc-tereken küzdötte végig és mint százados került haza. Közvetlenül a leszerelés után Budapesten a leszerelt katona-színészekkel a Máv. gépgyár színház-helyiségében tartott előadást. Később ismét vidéki színigazgató lett. 1928. óta Nagykőrös, Vác, Kisvárd, Karcag, Kisújszállás, Jászberény, Salgótarján, Mátészalka, Berettyóújfalu városokban működik. — Neje: Szalma Teréz, színésznő, sz. 1890. okt. 12-én, Kolozsvárott. Atyja Szalma Gyula, építőmester, anyja Szilágyi Róza. Mint műkedvelő, 13 éves korában kezdte a pályát. 1904-ben Dicsőszentmártonban kezdte el tulajdonképeni működését. 15 éves korában férjhez ment Halmi Jenőhöz. Főbb szerepei: Nebántsvirág, Bob herceg, Gábor diák, A. tonia, Királyné rózsája, stb.

Halmi Jenő ifj., színész, sz. 1905. nov. 18-án, Belényesen, (Bihar m.), színész-szülőktől. Iskoláit Kolozsvárott és Sarajevóban végezte. 16 éves korában önkéntes volt és 4 és fél évig katonai szolgálatot teljesített. 1925-ben színész lett és szerelmes szerepeket játszott. Főbb szerepei: Ottó (Bánk bán), Cristian (Cyrano), Laertes (Hamlet), Cárevics (Oroszország), Kovács (Olympia), Misi (Szegény lányt nem lehet elvenni), stb.

Halmi Margit, (H. Ferenc leánya), drámai színésznő, sz. 1876. dec. 18-án, Budapesten. A Színházakadémia elvégzése után, 1896. szept. 10-én lépett a színpályára. 1897-ben férjhez ment Tanay Frigyeshez. (L. o.) Előbb Debrecenben működött. 1901. ápr. 13-án az »Endre és Johanna« Mária szerepében vendégként fel lépett a Nemzeti Színházban. 1902. ápr. 1-én Kolozsvárt mutatkozott be a »Francillon«-ban. 1903-ban a Nemzeti Színházhoz szerződött. Mint ilyen, ez év okt. 14-én mutatkozott be az »Egyik olyan, mint a másik« c. egyfelvonásos vígjátékban. 1904. jan. 1-én a Vígszínház tagja lett, ahol jan. 19-én mutatkozott be a »Lulu« címszerepében. 1907. okt. 1-én a Magyar Színházhoz hívták meg, ahol mint rendező 1908. ápr. 5-én »Az

attasé apja« előadását ő készítette elő. 1919. decemberben a Dunaparti Színházhoz kapott meghívást. Sokáig tanított Rákosi Szidi színésziskolájában. 1923. jún. havától a Belvárosi Színházban működött. 1926. óta a Nemzeti Színház tagja. 1928-ban az Új Színház vendége volt. Apja tehetségéből sokat örökölt. Vérében színésznő, aki észrevétlenül csúszott át más és más szerepkörbe. Ha nőre lehetne, vagy szokásban lenne a jellem-színész kifejezést használni, H. Margitra ez igazán ráillene, mert a legkülönbözőbb női jellegű ábrázolási vígjátékokban s drámákban egyaránt. Főbb szerepei: Aase (Per Gynt), Csangné (Krétakör), Kennedy Anna (Stuart Mária), Ramsden Zsuzsanna (Tanner John házassága), Tanitóné (Süt a nap), Ida néni (Új rokon), Csicsókáné (Borcsa Amerikában), Dido (A szerelem iskolája), Ádámné (A masamód), Nagyanyó (A kék madár), Mária Lujza (Sasfiók), Grófné (Dérnyé ifjasszony), stb.

Halmi Matild, színésznő, sz. 1887. nov. 18-án, Nagykanizsán. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Halmi (Halom) Róza, színésznő, sz. 1858-ban, Marosvásárhelyen. Színpadra lépett 1882. okt. 1-én, Váradi Ferenc színigazgatónál.

Halmi-i színészet. Halmi ugocsa-megyei községben 1884. máj. havában Károlyi Lajos színtársulata működött.

Halmi Tusi, kardalosnő, sz. 1900-ban, Nagyváradon.

Halmi Vilma, színésznő, sz. 1859-ben, Máramarosszigeten. Színpadra lépett 1878. aug. 18-án, Hubay Gusztáv színigazgatónál.

Halmos Elemér, színész, sz. 1893. ápr. 22-én, Budapesten. Színpadra lépett 1917. nov. havában.

Halmos Gyula, színész, sz. 1878. szept. 2-án, Abádszalókon (Szolnok m.). Színpadra lépett 1906-ban.

Halmos Izor, budapesti földbirtokos, 1911. máj. havában 500 koronás és 1912-

ben 2000 koronás pályázatot hirdetett egy felvonásos vígjátékra. 1913. ápr. havában 2000 koronás pályadíjat tűzött ki a magyar színészet története megírására, amelyet Pataki József, a Nemzeti Színház tagja nyert el. (A munka a Táltos kiadásában 1922-ben jelent meg nyomtatásban). 1917. nov. 1-én új pályadíjat tűzött ki. 1923-ban 100.000 koronás pályadíjat tűzött ki egy kétfelvonásos színdarabra, melyet Mátrai Sándor »A magyar ember« c. műve nyert el.

Halmos János, operaénekes, (tenor), sz. 1888-ban, Aradon, ahol iskoláit is végezte. Pályáját Szendrey Mihály aradi színiigazgatónál kezdte, tőle elszerződött Pozsonyba, Polgár Károlyhoz, azután Sopronban és Pécsen működött. Egy ideig Temesvárott volt szerződötve, majd 1924-ben a Városi Színház tagjai sorába lépett. 1929. óta a M. Kir. Opera tagja. Főbb szerepei: Calot (Pompador), Canio (Bajazzók), Faust, Don José (Carmen), Schöber Ferenc (Három a kislány), Ernani, Bánk bán, Radames (Aida), Turiddu (Parasztbecsület) stb.

Halmos Róbert, kormányfőtanácsos, 1927. febr. 15-én ezer P-t juttatott a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületéhez, hogy azt mint »Heltai Jenő-ösztöndíj«-at egy tehetséges fiatal drámaíró részére adják külföldi tanulmányút céljaira.

Halton (heltn) Mary, amerikai színésznő, sz. 1873. aug. 3-án, Newyorkban. 11 éves korában zeneiskolába járt, Párizsban. Szülei elhalálása után Lagrangenál és Sbriglianál tanult, majd Bonhy Jakabnál. Első fellépte a newyorki Standard-Theatreben volt, majd a Kaszinószínház szerződött. Játzott még: Londonban, a Lyric-Theatreben, a Gaietyben, a Prince of Wales-Theatreben. Majd világkörüli útra indult és nálunk is fellépett a Magyar Színházban, 1898. nov. 10-én, a »Gésák« Mimózájában, újból fellépett a Népszínházban, 1900. dec. 19-én, a »San Toy« c. operetben, majd ismét a Magyar Színházban, a »Gésák«-ban.

Hamakers Bernardine, brüsszeli énekesnő, sz. 1848-ban, Lyon mellett, hova

ősei Németországból vándoroltak be. Első tanulmányait a francia konzervatóriumban nyerte, majd kisebb színpadokon játszott. Nálunk 1875. jún. 1-én volt az első fellépte, a Nemzeti Színházban, a »Luciá«-ban, miről így szól az egykorú kritika: »Erősebb hatásra nincs elég erős hangja. A miye van, (valamint többi tulajdonságai is) biztosabb sikereket ígérnének neki a koncertteremben. Közönségünk a művésznő keresetlen egyszerűségét ezúttal a színpadon is méltányolta«. (Reform, 1875. jún. 2. és 10.)

Hamar László, városi hhivatalnok, sz. 1844. szept. havában, Debrecenben, ahol elvégezte a gimnáziumot és a jogot. 1865-ben a debreceni Casinónak Kazinczy pályázatán: »A vidék tündére« c. 1 felv. verses vj.-val első díjat nyert. Egyéb művei: »Bíboros hölgy«, dráma 4 felv. Bem. 1869. márc. 23. Debrecen. »Iparlovagok«, szmü. Bem. 1881. Debrecen.

Hamlet, dán királyfi alakját Shakespeare tette halhatatlanná, bár e tárgyat előtte már többen feldolgozták. Hamlet mondabeli alakját legelőször Saxo Grammaticus, a XII-ik század egyik krónikása említi meg. Saxo szerint Hamlet atyját, a dán királyt megöli Fengo, a király öccse, Hamlet nagybátyja s a fiú is csak úgy menekülnek meg a haláltól, hogy örültnek tetteti magát. Hamlet azután kis pártot szervez s egy ünnepségen a részeg Fengot híveivel felkoncolja. Saxo szerint Hamletet egy barátja támogatta s volt egy szeretője. Shakespeare ebből a barátból alkotta meg Horació alakját s a szeretőből Ophéliát. Saxo történetét 1564-ben Belleforest francia író dolgozta fel »Histories tragiques« c. novellás kötetben s Kyd angol drámaíró ebből írta meg az első Hamlet drámát, mely azonban elveszett. Shakespeare Hamletje 1603-ban jelent meg, 1604-ben azonban újra átdolgozta s ez az átdolgozott »Hamlet« él ma is.

Hamlet kedvelt szerepe volt az angol színészeknek s köztük Garrick Dávidnak is (L. o.), aki 1772-ben át is dolgozta Shakespeare remekművét, kihagyván belőle a sírásókat és Osrikot. De ez az átdolgozás Garrick visszalépte után végle-

gesen letűnt a színpadról. Hamletet különben a német fordítók is átdolgozták s az emberi akarat gyengeségének nagy tragédiájából hat-felvonásos herosi szomorújátékot csináltak.

Magyarországon 1774-ben játszották először Hamletet, még pedig német nyelven — Pozsonyban. Magyar nyelvre 1790-ben fordította Kazinczy Ferenc, de nem az eredetiből, hanem a Schröder-féle német kiadásból. Kazinczy fordítása nyomtatásban is megjelent, sőt egy névtelen hazafi jutalmat helyezett kilátásba annak a színjátszó társaságnak, amely »Kazinczy úr Hamletjét illendő képpen előadja«. A »Magyar Kurir« pedig a következőképpen toborozza (1790. aug. 27. számában) a Hamlet eljátszására alkalmas játékosokat: »Azok, a'kik magokat — azoknak a személyek felvállalásokra, melyek Hamletben előfordulnak, alkalmazásoknak érzik, Budán, a Strohjájer úr könyvtáros boltjában (hol Hamletek elegendő számban vannak letéve) magokat jelentsék és onnan további utasítást kérjenek. Leginkább az fog a felvételendő játékosokba tekinteni, hogy tiszta Magyar Accentussal szóljanak és beszédeken idegen íz ne esmertessék. Reméljük, hogy az említett jutalmon fellyül Nyelvünknek szeretete (mellynek boldogításával Maradékaink előtt oly méltán dítsekedhetik mostani századunk) ezen szándéknak teljesítését nem teszi sikertelenné: valamint más részről azzal hízlekedünk magunknak, hogy a megnevezett daraboknak belső érdeme és a játsszó személyeknek illendő elkészülések minden Néző helybenhagyását megnyerendik«.

»Hamlet« pesti premierje 1776-ban volt. Ennek a bemutatónak azonban az volt a legnagyobb szépséghibája, hogy német nyelven történt meg. »Hamlet« első magyar bemutatója nem a magyar színészet számára sokáig oly mostoha Pesten ment végbe, hanem Kolozsvárott, még pedig 1794-ben, jan. 27-én s egykorú följegyzés szerint: »Az Erdélyi Magyar Nemes Jádzó — Társaság majd szinte oly tökéletes meglepődéséig játszotta, mint kevéssel azelőtt »Romeo és Juliá«-t. Hamlet az akkoriban híres Kócsi Patkó Jánosnak »Különösen tulajdon rolléi közé tartozott«. Döbrentei Gábor szerint »Kótsi úgy ját-

szott, hogy a németek között egy sincs, aki oly psychologisch tudná ezt a rollt felvenni« — írja 1814-ben Kzinczynak. A többi szereplők ezek voltak: Dán király: Öri; Királyné: Terézia; Hamlet szelleme: Verestói; Olderholm: Kontz; Laertes: Sáska; Ofélia: Anna Mária; Gúldenstern: Fejér János; Gustav: Jancsó Pál; Bernfild: Fejér István; Elrich: Egy idegen; Frensov: Egy idegen. E társulat 1798. aug. 14-én Debrecenben, 1807. ápr. 18-án Marosvásárhelyt is bemutatja e tragédiát.

Pesten csak nagyon későn játszották »Hamlet«-et, a jó kolozsvári színészek hozták fel és mutatták be 16 évvel később, 1810. márc. 29-én, a Hacker-szálaban, 1812-ben és 1814-ben a Rondellában játszották. Olyan sikere volt, hogy abban az esztendőben még kétszer elő tudták adni. Ezen közben a vidék egyéb városaiban is előadják; így: Pécsen, 1882. jan. 26. Székesfehérvárott, 1822. ápr. 22. Kassán, 1829. nov. 14. Miskolcon, 1830. márc. 25. Szabadkán, 1837. dec. 9. Budán, 1826. júl. 31. Szegeden, 1840. nov. 31. Győrött, 1834. okt. 11. 1835-ben Kolozsvárnak már szenzációs Hamlet-előadása volt. Ekkor játszotta Hamletet először Egressy Gábor és a kritika erről a föllépéséről igazán érdekes és jellemző. »Soha oly zajos éljenkiáltás színházunkban még nem hangzék. Soha azon sensatiót nem okozá legjobb dalszínészneknek fölépte is színpadunkon, mint Egressynek tegnapi megjelenése«. A Nemzeti Színházban 1839. szept. 16-án folyt le a nagyszerű tragédiának az előadása, ezzel a szereposztással: Claudius király: Fánegy, Királyné: Bartháné; Hamlet: Egressy Gábor; Polonius: Megyeri; Ophélia: Lendvayné Hivatal Anikó; Laertes: László; Horatio: Szigligeti; Rosenkrantz: Daragi; Gúldenstern: Fekete; Első sirásó: Szerdahelyi József; Második sirásó: Szentpétery; Színészkirály: Bartha. Ekkor Egressy Gábor jutalomjátékaul adták, »új színi rendezéssel« s még egyéb újítással is, amennyiben ezúttal adták először eredetiből készült fordításban. Az első fordítás (Kazinczyé), német szövegből készült, a második (Vajda Péteré), már Shakespeare után, a harmadik, a végleges, az Arany Jánosé, amely már egészen át-

Haraszthy Hermin

Haraszi Miczi

Haraszi Vilma

Harezos Irén

Harmath Hilda

D. Harmath Ilona

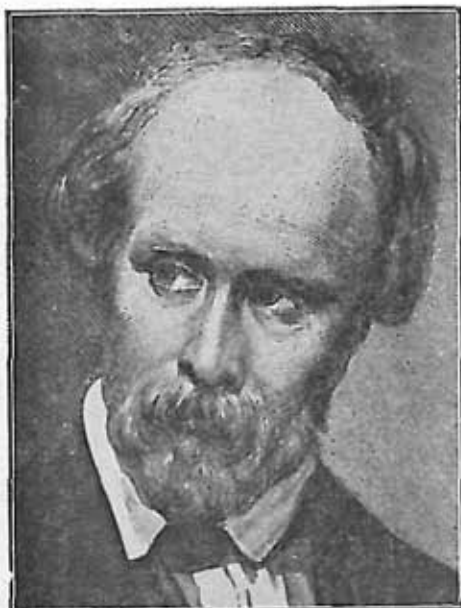
Harsányi Gizi

Haselbeck Olga

Havassi Mimi

Hebbel Frigyes

Hében Anna

Hegedüs Ferenc

ment a vérünkbe, 1867. szept. 9-én került színre először. Hamlet szerepét a Nemzeti Színházban Egressy Gábor, idősebb Lendvay Márton, Bethlen Miklós gróf (Bolnai néven színész), ifjú Lendvay Márton, Paulay Ede, Egressy Ákos, Dráguss Károly, Nagy Imre, Mihályfi Károly, Somló Sándor, Molnár László, Beregi Oszkár, Pethes Imre és Odry Árpád játszották. A leghíresebb Hamletek a két Lendvay, Egressy Gábor és a kolozsvári E. Kovács Gyula voltak. Gertrudist Bartháné, Jókainé Laborfalvi Róza, Erkelné, Szathmáryné, Tóthné, Paulayné, Jászai Mari és Felekyné. Oféliát: Lendvayné Hivatal Anikó, Jókainé, Bulovszkyné, Komlóssy Ida, Felekyné Munkácsy Flóra, Prielle Kornélia, Lendvayné Fánchy Ilka, Helvey Laura, Márkus Emilia, Török Irma, Paulay Erzs, Hegyesi Mari, Váradi Aranka és Környey Paula játszották. 1906. jún. 11-én ünnepi előadás keretében ünnepelte meg Nemzeti Színházunk »Hamlet« századik előadását. Ezen előadásra érdekes színlapot nyomtatott a Nemzeti Színház, melyen rajta volt az ünnepi előadás és az első nemzeti színházi Hamlet-előadás színlapjának hasonmása. A 100-ik előadás szereposztása ez volt: Hamlet: Mihályfi; Polonius: Gál; Laertes: Odry; a szellem: Molnár László; Claudius: Szacsavay; Gertrud: Jászai; Ofélia: Török Irma. Új betanulással 1923. ápr. 30-án adták, ezzel a szereposztással: Claudius: Fehér Gyula; Hamlet: Odry Árpád; Horatio: Nagy Adorján; Polonius: Gál Gyula; Laertes: Mihályfi Béla; Voltimand: Losonczy; Cornélius: Szathmáry L.; Rosenkrantz: Ónodi Ákos; Gúldenstern: Turányi Alajos; Osrik: Oláh Zoltán; Pap: Mészáros Lajos; Francisko: Bodnár Jenő; Bernardo: Szőke Sándor; Marcellus: Vándory Géza; Hamlet atyjának szelleme: Bartos Gyula; Első sírásó: Rózsahegy K.; Második sírásó: Hajdu László; Gertrud: S. Fáy Szeréna; Ophélia: F. Váradi Aranka; Első színész: Mihályfi K.; Második színész: Paulay Ede; Színészkirályné: Kálmán Mária; Lucianus: Dózsa Jenő; Fortinbras: Bihari Ákos. 1925. okt. havában 175-ödször került színre. »Hamlet« a Magyar Színházban 1909. jan. 9-én került színre, Márkus László rendezésében.

Szereposztása: Hamlet: Törzs Jenő; Ofélia: T. Halmy Margit; Sírásó: Rátkai Márton; Polonius: Vágó Béla; Claudius: László Gyula; Gertrud: Forrai Rózsi; Horatio: Thürocz Gyula; Laertes: Tarnai Ernő; Szellem: Réthey Lajos. A Renaissance Színház, 1925. szept. 19-én mutatta be a címszerepben Somlay Arturral. Híres vidéki magyar Hamlet-alakítók: Kócsi Patkó János, Vándza Mihály, Kilényi Dávid, Pergő Celesztin, E. Kovács Gyula, Dráguss Károly. Külföldiek: Garrick Károly, Young (angolok), Devrient Emil, Dessoir, Dawson, Wagner, Sonnenthal (németek), Salvini, Rossi (olaszok). Női Hamletek: külföldön: Ristori Adél, Abbt, Sarah Bernhardt, Siddons, Pezzana, Suzanne Després. Nálunk: Makó Aida.

Operai átdolgozásban: Szövegét írta: Carré és Barbier. Zen. szerz. Thomas Ambrois. Fordította Böhm Gusztáv. Bem. 1870. márc. 1-én, a Nemzeti Színházban, Odry Lehel a címszerepben; tünneményes Ophélia volt Pauliné Markovits Ilka. A bemutatón a király és királyné is jelen volt. A M. Kir. Operaházban bem. 1885., aug. 16-án volt ezzel a szereposztással: Ophelia: Bianchi Bianca; Hamlet: Odry Lehel; Claudius: Ney Dávid; Királyné: Saxlehner Emma. Az első huszonöt esztendő folyamán 56-szor került színre és az 56 előadás 81.857 K 52 fillért jövedelmezett. A M. Kir. Operaházban híres külföldi Hamletek voltak: Jean Lassalle (a párizsi nagy operától, 1886. márc. 1887. máj.), Orelia, holland baritonista, Tita Ruffo, Baklanoff, Taurino Parvis, stb.

A Népopera is bemutatta 1913. máj. 19-én; Hamlet: Baklanoff György.

Hámory Margit, színésznő, sz. 1901-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Hampel Ilona, színésznő, sz. 1889. aug. 14-én, Szatmárt. Színpadra lépett 1913. jún. havában.

Hamvai Jenő, ügyelő, díszletfestő és tervező, sz. 1885. okt. 26-án, Budapesten. 1920-ban a »Színház és Divat« (Angol-park) színházi vállalkozásainak volt a

tagja. Onnan a M. Kir. Opera kötelékébe lépett. — Neje: Hatvani Mariska, színésznő (H. Ede színész leánya), sz. 1891. máj. 31-én, Budapesten. Színpadra lépett 1907-ben.

Hamvas Józsa, énekes színésznő, sz. 1892-ben, Budapesten. 1925. óta a Városi Színház tagja. Főbb szerepei: Mirabella (Cigánybáró), Frasquita (Carmen), Királynő (Bob herceg), Eszti (Csókon-szerzett vőlegény), Miss Eliz (Gyurkovics-fiúk), Fejedelemasszony (Nebátsvirág) stb.

Hamvas József, ág. ev. lelkész, sz. 1871. máj. 13-án, Győrött. 1893-ban Sopronban pappá avatták, azután Kolozsvárott tanár lett. Színművei: »A nyaralók«, vj. 1 felv. Sopron. 1890. »Abner«, bibliai dráma 3 felv. u. o. 1892. »A szerkesztőségben«, dramolett 1 felv. Kolozsvár, 1894. »Balassa Bálint«, eredeti dalmű 3 felv. Szövegét Tóth Kálmán »Dobó Katika« c. színműve után írta. Zen. szerz. Farkas Ödön. Bem. 1896. jan. 16. M. Kir. Operaház. »Szilágyi és Hajmási«, tört. vj. 3 felv. 1901. nov. 29. Pozsony.

Hamvas Magda, színésznő, sz. 1894-ben, Veszprémben.

Hamvay Ferenc, színész. Színpadra lépett 1867. ápr. 15-én. — Neje: Gerra Gizella, színésznő, színpadra lépett 1868. máj. 12.

Hanako Ota, japáni színésznő, 8 éves korában lépett fel először Japánban, később Angliában és Itáliában aratott sikert. Nálunk 1908. máj. 1-én a Fővárosi Orfeumban, majd 1913. okt. 4-én a Budapesti Színházban lépett fel. Férje: Katusi Josikawa, színész, Budapesten is vendégszerepelt. Hanako különösen reális játékaival és sajátos humorával hatott.

Handel Bertá, operanékesnő. (Lásd: Diósy Béláné.)

Hannele, dráma 4 felv. Írta Hauptmann Gerhardt. Ford. Telekes Béla. Bem. 1897. nov. a Magyar Színházban, Somló Emmával; 1901. nov. 8-án a Nemzeti Színház is előadta.

Händel Georg Friedrich, a 18. század nagy német oratórium- és operakomponistája, sz. 1685. febr. 25-én, Halle-ben, megh. 1759. ápr. 14-én, London-ban. Már kora ifjúságában rendkívül zenei tehetséget árult el, majd kiképeztetvén, zenekari hegedűsből százada legnagyobb zeneszerzője lett. Az angolok különösen oratóriumait tartották kiválóknak és ma is még a legnagyobb angol zeneköltőként tisztelik. Nálunk bemutatott operája: »Xerxes«, 3 felv. opera, szövegét és a recitativokat átdolgozta Hagen Oszkár. Ford. Ottlik Pálma. Bem. 1928. máj. 12. M. Kir. Operaház.

Hanftaengl Mária, (Schroederné) württembergi kir. kamarai énekesnő, a frankfurti operaház tagja, 1891. febr. havában nagy sikerrel vendégszerepelt a M. Kir. Operaházban.

Hang. Az előadó művésznak egyetlen igazi eszköze a költő interpretálására: a hang. Az előadónak mindent a hangjával kell kifejezni. Beszélnek általában úgynevezett szép és jó hangokról, csúnya és rossz hangokról, érc és fahangokról. Van igen sok színész, akinek soha egyéb hivatottsága nem volt a színpályára, mint csengő szép hangja. A szép hang természeti adomány, jó ajánló levél, de még korántsem elegendő a művészi előadáshoz. Kell, hogy modulációkra is alkalmas legyen, vagyis minden érzést sajátosan tudjon vissza adni. Az olyan hang, mely csak cseng-bong, dörög vagy suttog, de az érzésmódulációkat nem veszi fel magába, öncél és nem eszköz, tehát az előadás művészetére meglehetősen meddő. Viszont a hangmoduláció képessége összefügg magával a léleknek az érzékenységgel és fogékonyságával. Ha valaki át tudja érezni azt, amit mondania kell, akkor ez az érzés a hangjában is jelentkezni fog, bármily fogyatékosan is, vagy halványan és hogyha a hangjában van a hiba, akkor arra kell törekednie, hogy a hangot mint művészetének eszközét megjavítsa.

(Dr. Hevesi Sándor).

Hang iskolája. A hangnak három főtulajdonságát kell megkülönböztetnünk, u. m. tartalmát, terjedelmét és mozgását.

Tartalomra nézve a hang erős vagy gyenge, terjedelemre magas vagy mély és mozgásra nézve gyors vagy lassú. E hangmódosulatok kettésével vagy hármásával összeolvaszthatók, miáltal a hang legkülönbözőbb változatai állanak elő. Így például beszélhetünk erős-magas, gyenge-lassú, vagy erős-mély-gyors és gyenge-mély-lassú hangon stb. Természetes, hogy e hangmódosulatok mindegyike egymással az ellentétesség miatt nem párosítható. Mert például erős és gyenge, magas és mély vagy gyors és lassú hangon egyidejűen nem lehet beszélni. A hangmódosulatok többfélesége szerint aztán egy másik osztályozás is megalkotható; és pedig lehet az előadás hangja egyhelyen világos, máshelyen sötét, lehet éles vagy tompa, lágy vagy zordon stb. Kétségtelen tehát, hogy e hangok minden változatukban művésziileg alkalmazható eszközei a színésznek, akárcsak a különböző színek a festő szolgálatában. Ezért a színésznek hangját oda kell művelnie, hogy képes legyen a fent elősorolt változatok mindegyikén határozottan és tisztán megszólalni. S ha már a színész hangját kellőképpen kifejlesztette, úgy hogy tartalmát, terjedelmét és mozgóképességét minden tekintetben jól ismeri s megfelelőképen tudja kihasználni, akkor előadása mindig biztos lesz s hangja sohasem fogja őt cserben hagyni. A beszédet a legerősebb és legmagasabb hangon is tisztán kell tagolni, valamint világosan és érthetően kell a leg halkabb és legmélyebb hangon is kiejteni. Ez esetben a gyengébb hangú előadás is messzebbre hallható lesz, mint a nem tiszta és nem világos beszédre pazarolt erős hang. Az előadás hangjának az egyes színműfajok különfélesége, az alakítandó jellemek életkora, véralakata és változatos életviszonyai szerint, különbözőnek kell lennie. A szomorújátékban például a hang általában ünnepesebb, lassúbb, mint a vig színműben. De vigyázni kell, hogy a lassú előadás dagályossá, nehézkessé ne váljék s minden méltósága mellett is a természetes beszéd szigorú betartása legyen irányítónk minden egyes hangunk alkalmazásánál. A megokolatlanul, vagy túlságosan vontatott beszéd az értelmet is zavarja, a cselekvés haladását is gátolja s így a drámai költemény céljával ellenkező hatást idéz elő.

Az indulat a hangot emelkedésre és gyorsabb mozgásra készíti; az értelem ellenben nyugodt, közép hangokon szokott nyilvánulni.

A mély hang általában lassú menetű, a magas hang többnyire gyors beszédrel jár együtt. Egressy Gábor e hangmódosulatok kapcsán a következőkre figyelmeztet bennünket:

»Az erős hang a magassal egyesülten csupán azon pontig mondható művészinak, ameddig benne az öntudat ereje magát, látható megerőltetés nélkül, képes kifejezni. A folytonosan kiáltó beszéd még akkor is bántó, ha lelki tartalommal teljes; mennyivel tűrhetetlenebb, ha üres ordítás; ha a mell üregéből jön, nem pedig a lélek mélyéből. Az erőfeszítés, melyet a legvégső fokú hangnak indokolatlan kiereszkölése elárul: a hallgatóval a színész testi szervezetének kínos küzdelmét igen kellemetlenül érezteti s eként a műélvezet gyötrelmévé válik.«

Gyorsan beszélhetünk susogva is: pl. mikor valamit sietve, de titkon közlünk valakivel.

Álmunkban magas, halk, szaggatott, lassú hangon beszélünk.

Halk és gyenge hangja van a levertségnek, álomlátásnak, haldoklásnak.

A nevetés, sírás, zokogás, sikoltás, hörögés, fuldoklás, stb. hangjai a helyzethez, lelkiállapothoz és az ábrázolandó alak jelleméhez mérten sokfélék. E hangok megfelelő hű utánzása gondos megfigyelést, alaposan képzett érzéket, gazdag gyakorlottságot és kifejlődött ízlést igényel.

(Vidor Dezső.)

Hangászkar = a zenekar neve a régi magyar színészek idején. Mondják így is: muzsikások. (A »hangász«-szót 1805-ben Ágoston Antal érmindszenti plébános csínlta.)

Hangjegy. A zenei hangok írott vagy nyomtatott jegye. A hangjegyet Guido de Arezzo (L. o.) olasz szerzetes találta fel. A hangokat a H. ismerete előtt betűkkel jelelték, pl. a görögök is.

Hangképzés. A zenei előadóművészet különböző ágai közt kétségtelenül az éneklés a legemberibb, a legközvetlenebb. Az énekhang az emberi érzelmek kifejezésé-

nek legőszibb hangszere, — egész bizonyosan a beszédet is megelőzte, — mely a lélekből fakad és a legközvetlenebbül szól az emberi lélekhez. Nincs is egy instrumentum sem, mely hatásában megközelítené az éneklést. Az éneklést mindenki magához közelállónak érzi és bárki is, minden zenei előképzettség nélkül, a szép éneket maradék nélkül tudja élvezni. Az énekhang a »természetes«, az emberi hangszer és ebben rejlik a varázsa és végtelen népszerűsége.

Már most hangképzés alatt azt a tudományt értjük, mellyel a hangot, mint hangszert olyan állapotba hozzuk, hogy az természetesen — tehát szabadon — minden feltevésben és erősségekben szépen hangozzék. A hangképzésnek az a célja, hogy az énekes a hangját teljesen uralni tudja, hogy minden technikai nehézségtől megszabadítva, egész tehetségét a művészet, az előadandó zenedarab szolgálatába állíthassa.

Igy nagy általánosságban a hangképzés igen egyszerűnek látszik, tényleg azonban a legnehezebb és legkényesebb mesterségek egyike. A helyes énektanításhoz igen nagy szakmabeli praktikus tudás, speciális énekhallás és érzék, alapos emberismeret, szimpatikus szuggesztív egyéniség és mély intelligencia szükséges, hogy azokat a nagy nehézségeket, melyek sokszor a növendék hangja körül felmerülnek, a mester leküzdhesse. És itt semmiféle elméleti képzettség, sem »énekiskola« nem segít, a hangképzés tisztán a praxis tudománya, melyet sem könyvből, sem kottából megtanulni nem lehet. A 19. század első évtizede óta, amióta Garcia tenorista, — aki különben a gégetükör feltalálója volt — az első komoly énekiskolát írta, mind a mai napig számtalan könyv és iskola jelent meg a hangképzésről, — különösen Németországban, — melyek mind a saját egyéni és leggyénebb módszerüket tárgyalják, — többé-kevésbé jól, — de a gyakorlat azt mutatta, hogy ez a könyvözön úgy a mesternek, mint a növendéknek többet árt, mint használ.

Alábbiakban mégis érintenünk kell néhány elméleti kérdést, melyek az anatómia, a fiziológia és akusztika körébe váganak, hogy a hangképzés technikáját megérthessük.

A hang zengő légoszlop, mely úgy keletkezik, hogy a rekeszizom nyomása által a tüdőben a levegőt összesűrítjük, ezzel a hangszalagokat, — mint kettős nyelvsípót, — rezgésbe hozzuk és a szájpadlásra, illetőleg az orr- és fejtüregre mint rezonátorokra irányítva a szabadba áramoltatjuk.

Minden hangnak, akár férfi vagy női, három regisztere van, u. m. mellhang, középhang és fejhang, aszerint, mely rezonáló részek vannak a hangban túlsúlyban. Hogy a regiszterek mily módon keletkeznek a gégeben, milyen finom működési különbségek vannak a hangszalagokban, azt nem tudjuk, akusztikailag valószínűleg a fafuvók félhangrendszere szerint keletkeznek.

A hang mechanizmusában a következő szervek vesznek részt. A légzőszervek, illetőleg a rekeszizom, gyomor- és hasfal izmai, melyek a levegőt a tüdőbe sűrítik, — a hangszalagok és a hangrés izmai, melyekkel a hang indítása és elhelyezése történik, a gégefedő és nyelv, mint a főhíza források, a garat ívjárat, alsó állkapocs, ajkak és orrcimpák. Mint rezonátorok a mellkas, a szájpadlás, orr- és fejtüreg (Sinus frontalis, Hyghmour öböl) szolgálnak, működésük automatikus, a beállításuk egyéb akaratunk alatt álló szervek által történik.

Énekihát minden szervvel el lehet követni, mely a hang mechanizmusában részt vesz, tehát a légzőszervekkel, hangszalagizmokkal, gégefedővel, nyelvvel és ajkával. Ezeknek megfelelőleg hallatszanak azután a közismert gombócos, préselt, gutturalis, nazális és ordító forszírozott hangok, eltört és zökkenős regiszterekkel.

Az énekmester kötelessége a hibák kiküszöbölése és a hang fokozatos fejlesztése. Végül, — ami azonban igen ritkán éretik el, — az ideális hang, mely szabadon, erőltetés nélkül, színváltozástól mentes, regiszterátmenetekkel zengjen és az énekesnek a tessztura minden hangja dinamikailag teljesen hatalmában legyen. A hangképzés legfontosabb kelléke, egyben legnagyobb problémája, hogy a mester a hibákat pontosan diagnosztizálja és ismerje azokat a tanítás-technikai fortélyokat, amelyekkel a hibák kiküszöbölhetők. És éppen ebben rejlik az énektanítás titka és tu-

dománya. Amint nincs két egyforma ujjlenyomat, úgy nem létezik két egyforma hang sem, sőt még a struktúrájuk is rendkívül eltérő egymástól. Ezért az a metódus, ami egyik hangnál bevált, a másikonál igen sokszor csődöt mond. A tapasztalat azt mutatja, hogy nincs saját, egyedüli, vagy olasz, francia, német módszer, hanem van jó módszer, mely a növendék egyéniségéhez, hangjának felépítéséhez alkalmazkodik és a rossz módszer, mely a tanár vesszőparipáját, a »saját eredeti metódusát« kényszeríti a növendék torkára még akkor is, ha az annak nem felel meg.

Általános ismeretek szempontjából helyes, ha a növendék az anatómiai, akusztikai stb. kérdéseket ismeri, de a tényleges énektanulást ez semmivel előre nem viszi. A helyes módszer tehát az, amely a növendék hangjának felépítését, teljes egyéniségét, sokszor pszichológiai momentumokat is tekintetbe véve a tanulást olyan külső jelekhez, könnyen megtanulható és az énekszervekkel könnyen elvégezhető mozgásokhoz köti, amelyek automatikusan mintegy magukkal rántják a helyes éneklést. Ez azonban minden embernél más és más, ezért nem lehet a »metódus« sem leírni, sem kottafejekhez kötni és ezért nincsenek bűvös erejű énekgyakorlatok, melyek feltétlenül megjavítják a hangot, mert minden gyakorlatot, bár zeneileg kifogástalanul, hangvételi szempontból lehet rosszul is énekelni.

Ez az oka annak is, hogy kiváló énekesek rendszerint nem jó énektanárok. A saját torokállásuk, a saját módszerük annyira be van náluk idegezve, hogy az ezzel ellenkezővel, — ami viszont más hangra kiváló lehet, — a legjobb esetben is nem szimpatizálnak.

Az egyes módszerek taglalását ezek szerint meddőnek és céltalannak tartjuk, ezen cikknek is csak ismertető jellege van, mert a pedagógiának talán egyetlen ága nincsen, amire inkább vonatkoznék Goethe híres mondása: »Szürke minden elmélet, de zöld az élet arany fája«. (Dr. László Géza.)

Hangszer, minden eszköz, mely zenei hangok előidézésére alkalmas. A színpadon szereplő hangszert többnyire a színpalak mögött vagy a zenekarból szólaltatják meg.

Hangulat, a színész fontos lelkiállapota, aminek döntő befolyása van a szereplése ideje alatt. Igazi jó színész játék közben nem enged hangulata változásainak, annyira ura magának és művészete eszközeinek, hogy bármilyen hangulatban van is pillanatnyilag, elnyomja személyes érzéseit és mindig egyenletes módon játszik. A színészet története számos példát tud arra, hogy kitűnő színészek közvetlenül életük valamely tragikus eseménye után, sőt közben is úgy játszottak, hogy semmi változást nem lehetett észrevenni. A színészi kötelességtudáshoz tartozik, hogy a művész, ha játszik, mindig ura legyen feladatának, bármily hangulatban van. Természetesen mindig akadnak szélsőes színészek, akik ez ellen a kötelesség ellen vétének s különböző hangulataik szerint egyenetlenül játszanak. — Hangulat továbbá az a légkör is, mely a színész játékának hatásaként a közönség lelkében keletkezik. Igazi színész tehát az, aki a játékával közönségét is H.-ba hozza. Ennek a hatásnak ellentéte a fagyos H., amely a darab bukását jelenti.

Hanka István, színész, sz. 1902. okt. 14-én, Székelyhidon (Bihar m.). Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Hans Gyuláné, a Népszínház elismert balletmesternője volt hosszabb időn át. — Leánya: Harmath Hedvig, a Vígszínház naivája. (L. o.)

Hanyag előadás. Ha a színész nem dolgozza ki alaposan szerepét, vagy ha hanyagságból elejti annak egy részét. Hanyag előadás az is, amelyet nem elegendő próbára, tehát nem elég jól betanulva visznek színpadra.

Hantos Ernő, segédrendező, sz. 1903-ban, Kolozsvárott. Az Új Színház tagja volt 1927-ben.

Hamvay Miklósné Capdebo Antónia 1894. december havában a Nemzeti Színház nyugdíjintézete javára 200 forintot adományozott.

Harag. A gyűlölet, ha indulatba megy át: harag lesz belőle. A harag igen sokféle lehet, mind jellemre, mind fokoza-

taira nézve. A haragnál annál furcsább hatású, minél nagyobb az ellentét, mely a ráfordított erő és hatásának hiánya között van; továbbá: minél csekélyebb annak tárgya s minél nagyobb fontosságot tulajdonít annak a haragvó. Ha a harag tárgya komoly s kitörése nagyszerű: akkor a csatára idegzett egyéniség roppant erőt képes kifejteni. Akkor a villámlo szemek, a haragnak rendkívüli rohama, az üvöltő düh, a fölmeredő alak és fő, a viselet és magatartás erőye és rugalmassága, a haragnak hatalmas kifejezést adhatnak. Ha ellenben a nagy haragnak silány oka, értelme és tárgya van: akkor hatása neveléses. A beszéd ilyenkor lármás, nagyító; a magatartás berzenkedő; az ember jár, kel, kezével hadonáz és az egész kifejezés az erő és tehetség hiányát érezteti. A borzasztó harag kifejezésében a test keveset mozog, de mozzanatai rettentők, nagyszerűek; kifejezései az egyensúlyából kihozott léleknek, de mely erejének hatalmas önértékében van. A hang ilyenkor inkább benső ereje, mint külső nagysága által hasson. Mert a színész kifejezése, hangjának eme benső ereje nélkül, lármás dühöngés és üres ordítás lenne inkább, mint azon erély nyilatkozása, mely az élet mélységeiből tör elő. A harag furcsa jellemet ölt akkor is, ha abbéli tehetetlenségében, hogy tárgyát meg nem semmisítheti: boszúját bizonyos érzéki dolgokon tölti, azokat eldobja, lábbal tapodja, vagy összerontja. Furcsasága ilyenkor sikeretlenségében áll, s azon kábaságában, mely szerint erejét haszontalanul pazarolja. A haragnak e neme vígjátékban nagy hatással alkalmazható. Azonban a harag érzéki tárgyakon is kiönthető, anélkül, hogy nevetségessé válnék; föltéve, hogy a tárgyaknak jelentőségük van; azaz, ha azok a haragvó lelkében bizonyos képeket támasztanak. Így a tragikai harag akaratlanul is a tárgy ellen fordulhat, p. o. egy levél ellen, melynek tartalma az illetőt felingerelte. Mert az ember ilyenkor jelképező módon, haragja tárgyát semmisíti meg. Így töri szét a kardot, zászlót, címet, stb. Az efféle cselekvés művészi értéke attól függ, hogy a színész annak szükségét helyesen fogta-e föl s az alkalmat ügyes tapintattal ragadta-e meg, vagy nem.

(Egressy Gábor.)

Harai Sándorné, (Kocsis Judit), színésznő, sz. 1857-ben, Kecskeméten. Színpadra lépett 1874-ben, Homokay László színigazgatónál. Nyugdíjba vonult 1912. dec. 23-án.

Haramiák, szomorú. 5 felv. Írta Schiller Frigyes. Ford. Barcsay László. Bem. 1794. március 23. Kolozsvárt. 1810. február 23. Pesten, majd 1837. szept. 18-án, a Nemzeti Színház mutatta be, ezzel a szereposztással: Moór Károly: Bartha János; Moór Ferenc: Komáromy Alajos; Öreg Moór: Udvarhelyi Miklós; Amália: Laborfalvi Róza; Spiegelberg: Megyeri Károly; Schweitzer: Szentpétery Zsigmond; újra 1839. jún. 16. és 22-én került színre. Felújították még 1847. júl. 15., 1858. júl. 13. (Moór Károly: Szigeti József; Ferenc: Tóth József; Amália: Munkácsy Flóra volt.) 1863. júl. 19. (Maximilián: Komáromy; Károly: Lendvay; Ferenc: Egressy; Amália: Szigligethy Anna; Spiegelberg: Szerdahelyi; Schweizer: Szilágyi; Roller: Némethi; Grim: Náday; Racsmann: Kovács Gy.; Schufferle: Benkő; Hermann: Benedek; Dániel: Szücs; Küldött: Sánta.) 1875. szept. 22., 1924. jún. 28. — Debrecenben 1817. jan. 17. Pécsen 1838. máj. 1-én Abday Sándor színtársulata mutatta be. (Moór Károly: Pergő Celesztin, Moór Ferenc: Kovács; Amália: Abdayné, Maximilián: Abday.) A darab magyar nyelven megjelent 1823-ban. Ismerteti a Tudományos Gyűjtemény, 1824. II. kötet, 86. oldal. Hazai német színpadokon színre került: Pozsony, 1785. dec. 3. Pest, 1786. okt. 14. Nagyszeben: 1788. júl. 13. Buda: 1793. dec. 18. »Urafführungja« Mannheim-ban volt: 1782. jan. 13. Eredeti kézírata Treffz Henriette német énekesnő birtokában volt. Operaszöveget írt belőle (»I masnadici« c.) Maffei, Verdi számára. A Nemzeti Színházban olasz staggione énekelte 1852-ben; magyar nyelvű bemutatója 1853. máj. 12-én volt.

Harangozás. Színpadon a harangozás, különösen a népszínművekben, sokszor fordul elő. Harangozni úgy szoktak, hogy egy üveg-harangot megütögetnek egy-egy himbálás után vékony pálcikával, melynek végén parafadugó van. Ha nagyszabású

harangzugásról van szó, akkor a színpad különböző oldalán egy-egy létrára felaggatnak különböző hangú acélrudakat, amiket vastag fakalapáccsal ütögetnek. A sokfelől felhangzó harangbúgás azután oly hatást idéz elő, amilyent a való életben szoktunk hallani.

Harangozó Gyula, a M. Kir. Operaház magántáncosa, sz. 1908-ban, Budapesten. Eleinte hivatalnok volt, majd 1926-ban kántáncosnak szerződött a M. Kir. Operaházhoz. 1929. tavaszán ráosztották Falla: »A háromszögletű kalap« c. balletjének főszerepét, amelynek eljátszása után magántáncosnak szerződötték.

Haraszthy (Feigler) Hermin, színésznő, abban az ötvenkét esztendőben, amely 1871. febr. 22-én Esztergomban történt születésétől 1921. máj. 17-én, Budapesten bekövetkezett haláláig eltelt, dicsőséggel koszorúzott, folyton felfelé ívelő pályafutásában a harmonikus művészi életnek csak szépségét, derűjét tüntette fel. Törvényszéki bírónak volt a leánya, a színészethez tehát oly társadalmi osztályból került, amely még csak kevéssel előzőleg megremült volna az ily pályaválasztás gondolatától. De a kis Hermin csodás gyorsasággal igazolta ezt a választást. Alig tizenhat éves és már a szokottnál jóval gyorsabb iramban végzi a színészeti akadémia tanfolyamait. A vizsgáján, 1887-ben, feltűnik Júlia szerepében, kevéssel utóbb a szerepet Makón játssza, amikor horányi Pálffy György adta Romeót. A tragédia partnerjei az életben — 1888. márc. 10. Szeged — szent frigyre lépnek, amely — talán színészsors? — nem tudott tartóssá erősödni, de két derék gyermekkel ajándékozta meg a hazát. A leánygyermek, horányi Pálffy Margit, most Vasváry Géza h. államtitkár felesége, a fiú, horányi Pálffy Aurél, most a fővárosi magisztrátus kiváló tagja. Az a művészet, amelyért Haraszthy Hermin ideális lényének minden ízével lángolt, ellenállhatatlanul vonzotta. Amíg Pálffy György a Nemzeti Színháznál töltött be jeles pozíciót, Haraszthy Hermin Krecsányi Ignác temesvári színtársulatához került, amely több más vidéki nagyvárosban, nyáron pedig a Budai Színikörben játszott. Bizo-

nyára Haraszthy Herminnek nagy része volt abban, hogy Krecsányi nem tudott megbékülni a Színikör elnevezéssel s a Horváth-kert népszerű arénáját Fővárosi Nyári Színház névre keresztelte. Talán csak az úttörők legszebb idejében emelkedett vidéki színész az elismertség oly fokára, mint Haraszthy Hermin a szerény faalkotmányban. Fejedelmi jelenség volt, a Zrínyi Ilonák mintaképe, de igazi nagyvilági eleganciával tudta viselni a modern szalonszindarabok divatruháit is. Erőteljes drámai játéka mellett meg-megcsillogtatta humorát, bár még nem is sejtve, hogy aránylag nagyon korán fog áttérni a kacagtató szerepek körére. Azt mindenki természetesen tartotta, hogy az alakuló Vigszínház alapítói mindenképp a Budai Színház szendéjét szerződtették. Hiszen régen Budapesten volt a helye. Családjának több más tagja kapcsolódott bele a főváros művészi életébe. Többek között Márkus Emiliának, a Nemzeti Színház nagy művésznőjének volt a sógornője, amennyiben nőtestvérét, Jankát, Liszt Ferenc tanítványát, Márkus József, a későbbi főpolgármester vette nőül. A Vigszínházban kezdődött pályafutásának új korszaka. Sikerről sikerre vitte ez a pályafutás. Az »Államtitkár«-ban francia könnyedséget mutatott, kevéssel utóbb a »Becstelének«-ben oly tragikus magaslatra tudott emelkedni, hogy amikor utóbb egy olasz társulat is eljátszotta Rovetta drámáját, a vendégek minden méltatása mellett is Haraszthy Hermin dicsőségét zengték. A legkülönbözőbb szerepeket játszotta, legboldogabban akkor, ha magyar jelmezt ölthetett, mint az »Ocskay brigadéros« Tisza Ilonájának szerepében, vagy az »Obsitos« nagyasszonyának alakjában. Nagyasszony maradt akkor is, amikor áttért arra a szerepkörre, amelynek sikerei, mint a legutolsók és legfrissebbek, természetesen legemlékezetesebbek is. Egyéniségének finomságával, kedélyének gazdagságával, temperamentumának elragadó voltával, amelyet mindenki élvezett, aki vele társadalmilag érintkezésbe jutott, valami tiszteletet parancsoló, nemes zománcot kölcsönzött magának a színészeti hivatásnak is. Ha nálunk is divatos lenne az a kitüntetés, amelyet királyi kegy ajándékoz az angol nagy művésznőnek, Haraszthy Hermin bizonyára

megkapta volna a »Dame« rangot. 1907-ben játszotta »Salomé«-ben Heródiás imponáló alakját, 1908-ban a »Tanítónő«-ben id. Nagy Istvánné rövid, de rendkívül jelentős szerepét, 1909-ben a »Liliom« Muskátnéját kreálta meg, vele talán a jellem-színésznő szakmát, amely addig csak férfiaké volt. Egy évvel utóbb az »Obsitos«-ban nemcsak játékaival, de énekével is a meghatottság könnyeit fakasztja és ugyanabban az esztendőben, mint színházi mama a »Testőr«-ban úgy megkacagtatja az embereket, hogy azontul ilyen derűs figurákat vár tőle mindenki. De még többször volt rá módja, hogy mint a beszéd-művészet elsőrendű mestere mutakozzék. (Györgyike, drága gyermek, Hermelin, Bella) majd megint a jellemzés pompás példáit adta: »Mérdföldkövek«, »Pygmalion«, »Timár Liza«, »Vengerkák«, »Özveggy Karnyóné«, de különösen a »Legszebb kaland« nyolcvan éves nagymamája szerepében. Így jutott el a »Hattyú«-ig, Molnár Ferenc vígjátékáig, amelyben Mária Dominika hercegnőt, hattyúdalt játszott. A 99-ik előadásban, 1921. máj. 17-én, délután még részt vett. Férje dr. Vécsey Marcell, akivel 1903. febr. 16-án esküdött meg, mint mindig, ezúttal is megvárta, együtt sétáltak előadás után Budára. Ott fogta el a gyilkos rosszülét. Párját ritkító részvét mellett temették a Vigszínház előcsarnokából, ahol Jób Dániel igazgató, Szilágyi Vilmos és Hegedűs Gyula mondtak búcsúbeszédet. 1923. okt. 21-én leplezték le sírkövét, amely Jókai Mór síremléke közelében emelkedik. (Dr. Komor Gyula.)

Haraszi Emil dr., zenei szakíró, (H. Gyula fia), sz. 1855-ben, Nagyváradon. Budapesti reáliskolai tanár lett (francia ny.), majd zenei tanulmányai alapján 1917. június a budapesti Tudományegyetem magántanára és a Nemzeti Zenede igazgatója. Munkái: »A faji elem Grieg zenéjében«. 1911. »Hubay Jenő élete és művei«. Budapest 1913. »Wagner Richard Magyarországon« című művét 1917-ben a Magy. Tud. Akadémia adta ki. Újabb idők óta a Budapesti Hírlap nagytudású és tekintélyű zenekritikusa.

Haraszi Gyula, egyetemi nyilv. r. tanár, a M. Tud. Akadémia és a Kis-

falud-Társaság r. tagja, sz. 1858. aug. 25-én, Kolozsvárt, megh. 1921. júl. 9-én, Budapesten. Mint középiskolai tanárt 1892-ben habilitálták a budapesti egyetemen a modern francia irodalom magántanárává. 1895-ben a francia nyelv és irodalom r. tanára lett a kolozsvári, 1909-ben pedig a budapesti egyetemen. Számos nagy szorgalomról és olvasottságról tanuskodó értekezésben és önálló kötetben ismertette a francia irodalmat. Legjobb munkája e nemből: »Molière és kora.« (1897., 2 köt.) »A Renaissance francia költészete és a színszerűség.« »Corneille és kora.« (1906. Tud. Akad. kiad.) »Edmond Rostand.« (1912.) Ezenkívül számos színművet fordított. — Fia: H. Emil, zenei író, operakritikus. (L. o.)

Haraszi Mici, színésznő, sz. 1882. jún. 25-én, Trencsénben. A Színészakadémia elvégzése után, 1901-ben Halasi Béla társulatánál kezdte pályáját. 1904-ben Micsey György, 1910-ben Krecsányi Ignác szerződtette Buda-Temesvárra, 1911. szept. havában Beöthy László a Magyar Színházhoz hívta meg. Itt szept. 8-án volt az első fellépte. Majd a Vigszínházban működött, ahonnan 1914-ben az Apolló Színházhoz szerződött. Ugyanez év aug. 24-én a Medgyaszay-Kabaréban is működött. Főbb szerepei: Anna (Szibill), Kitty (Lotti ezredes), Roxan (Cyrano), Dodika (Doktor kisasszony), Vilma A farkas), (Timea (Aranyember), Klára (Mozgópóztársné), stb.

Haraszi Sári, táncosnő, sz. 1898-ban, Budapesten. 1920-ban a Magyar Műszínház tagja.

Haraszi Vilma, színésznő, sz. 1884. máj. 28-án, Budapesten. Színpadra lépett 1905-ben.

Harasztos Gusztáv, színész, sz. 1896. dec. 8-án, Saápon (Bihar m.). 1918-ig a nagyváradi pénzügyigazgatóságnál állami számgyakornok volt. A világháború végén ugyanott Gazdy Aranka tanította a színészetre, majd felvettette magát a Színészegyesület kötelékébe és leszerződött Sebestyén Géza társulatához, Buda-Miskolcra. 1924. óta a Nemzeti Színház tagja,

Hollósy Kornélia

(Festette: Hora, 1846. — Eredeti az Ernst múzeumban.)

ahol első sikereit a »Vén gazember«-ben és a »Süt a nap«-ban, továbbá a »Gyurkovics lányok« Horkayjában aratta. Főbb szerepei: Theodor (Császár és komédiás), Duval Armand (Kaméliás hölgy), Ádám (első ízben 1926. nov. 16-án játszotta), Clitander (Tudós nők), Lorenzo (Velencei kalmár), Gébics Adorján (Vége a szép nyárnak), Vámbídy (Szegény gazdagok), Percy Henrik (II. Richard király), Asztolf (A csikós), Sebastian (Vizkereszt), Edgar (Lear király), Romeo, Sámson Mihály (Süt a nap), Borly Laci (Vén gazember), Horkay Feri (Gyurkovics lányok), stb.

Haray Sándor, színész, sz. 1845-ben, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1867-ben, Kocsiszovszky Jusztin színingazgatónál.

Haray Viktor, színész és író, sz. 1818-ban, megh. 1882. júl. 23-án, Kolozsvárott. 1837-ben a Nemzeti Színház tagja volt, de Schödelnével (L. o.) összekülönbözvén, ott hagyta az intézetet. Egy ideig különböző vidéki társulatoknál működött, majd Kolozsvárra szerződött. 1848-ban honvéd volt. Bem táborában szolgált. Bem egyszer jelentékenyebb megbízásokkal tüntette ki. Később honvédszázados lett. A szabadságharc után sokáig bujdosott, majd a kolozsvári színházban kezelői állást kapott. Színművei: »A váradi bankesináló«, szmü 6 képben. 1845. »Szökött színész és katoná.« Bem. 1854. aug. 11. Kolozsvár. »Leányvásár Debrecenben.« Bem. 1863. jún. 1. Budai Népszínház. »A nagyságos urak«, vj. 1 felv. 1873. »Kigyó Kati«, népsz. 3 felv. Bem. 1876. dec. havában, Kolozsvárt. 1882. nov. 19-én volt a sírköteleplezése.

Harányiné Lakner Kornélia, komika és anyaszínésznő, sz. 1820-ban, megh. 1879. dec. 30-án, Budapesten. 1848. jún. 17-én lépett a színpályára. Molnár György így jellemzi: »Szép színpadi alakkal bírt s az udvari asszonyságokat meg a pörlekedő menyecskéket s még a finomabb komikákat is jelesen adta«. 1851-ben Kolozsvárt működött, Kaczvinszky-Laczkóczynál, 1852-ben innen megvált, 1853-ban újra itt működik. A Népszínház és az Orsz. Színészegyesület temette el.

Harcias nemzeti színjáték, kifejezés mint drámai műfaj gyakran fordul elő a régi színlapokon.

Harcas Ferenc, színész, sz. 1891. jan. 11-én. Színpadra lépett 1911. jún. havában.

Harczos Irén, színésznő, sz. 1907. okt. 27-én, Debrecenben. Színiiskoláját a Rákosi-féle iskolában végezte. Első szerződése Sebestyén Mihály színingazgatónál Miskolcon volt, aztán Gulyás Menyhért-nél, Deák Ferencnél, 1930-ban Pécsen Fodor Oszkár színingazgatónál működik mint szubrett primadonna. Egyike a vidék legünnepeltebb művésznőinek. Főbb alkotásai: »Két lány az uccán«, »Tommy és Társa«, »Bob herceg« stb. fő női szerepei.

Hargitai Béla, színész, sz. 1864-ben, Nagyszebenben. Színpadra lépett 1884. jún. 8-án, Sztupa Andor színingazgatónál.

Haris. A »Tamás bátyja kunyhója« c. dráma (írta Dumanior. Ford. Ország Antal) egy alakja, aki rabszolgakereskedő. Innen ered a színházi kifejezés, mely szerint régebben a vidéki színingazgatókat H.-nak csufolták.

Haris Győző, színész, sz. 1887-ben, Nagykanizsán. Színpadra lépett 1908-ban.

Harisnyás-szerep. Ugyanannak a kifejezése, ami a trikós-szerepre értendő. (L. Trikós-szerep.)

Harkányfürdőn (Baranya m.) 1846. júl. elején Chibay Pál társulata működött.

Harkányi Gizi, színésznő, sz. 1875. jan. 26-án, Budapesten. Színpadra lépett 1897. okt. 1-én, Bokody Antal színingazgatónál. Nyugdíjba vonult 1927-ben.

Harlekin, (ol. Arlecchino, fr. harlequin, ném. Hanswurst.) A régi olasz bohózatokban szereplő nevettető, vidám alak, melynek eredete egész a rómaiak bohózat-szerű előadásáig vezethető vissza. Hol ravasz, hol gyáva, sokszor szerelmes, de mindig mulatságos. Tarka, testhezálló ruhá-

val ábrázolják, fekete félálarcral, olykor rövid, hajlított fakarddal, vagy kezében más tréfás eszközzel. Női alakban is előfordul (harlequine). Gyakori szereplője az újabb commedia del arte-nek és zenés, táncos színpadi műveknek.

(Dr. Farkas Ferenc.)

Harmadik Richard. (Lásd: Richard [III.]).

Harmadrendű társulat. (Lásd: Színtársulat.)

Harmath Emma, színésznő. (Lásd: Bényei Istvánné.)

Harmath Géza, bankhivatalnok, színészeti szakíró, sz. 1868. márc. 23-án, Szereden (Pozsony m.). Pesten végezte a főiskolákat. Cikkeket írt a »Fővárosi Lapok«-ba és a »Színészek Lapja«-ba, 1887—88-ban a főváros legelőkelőbb művészeiről. »A magyar játékszín nyelve« c. cikke megjelent a »Magyar Nyelvőr« 1896., 543. oldalán. »Hogy beszél a magyar színész?« c. cikke az Incze Henrik-féle »Magyar Művészeti Almanach« 1903. év 99. oldalán jelent meg. Mindkét közleménye a magyar színészeti szakkifejezések értékes gyűjtése.

Harmath Hedvig, színésznő, sz. 1885. jan. 28-án, megh. 1911. máj. 21-én. Az ezerkilencszáz-eleji évek, világháborúelőtti közvetlen idők legnagyobb ígérete volt a magyar színpadon. Debutje idején a legkétségteljesebb naivahány mutatkozott. Csillag Teréz, Gerő Lina utódát kereste a naiva-szerepekörben a közhangulat és mert sem a Nemzeti Színház, sem a Vígszínház, sem a drámai műfajokkal is kísérletező Magyar Színház nem talált rá erre a más nemzeteknél is gondot okozó és nehezen betölthető szerepkör méltó örökösére; a magyar színpadi szerzők (különösen a közfogyasztás és a színpadi konjunktúra mérlegelői) kezdtek leszokni róla, hogy siheder-lányokat (naiva-szerepeket) írjanak a darabjaikba. Hiszen nem lett volna, aki ezeket a szerepeket eljátssza! Sok ilyen reménytelen darab hevert már a budapesti színházak fiókjában, amikor egyszer csak váratlanul, a legnagyobb színházi szenzációként, előpattant az ismer-

retlenségből egy kis hamvasszőke szín-növendék, az Orsz. Színművészeti Akadémiának 1903. évi valamelyik záróvizsgáján és egy pókhálós, ócska darab naiva-szerepében olyan kivételes sikert aratott, hogy a fővárosi drámai színpadok igazgatói azonnal megkínálták szerződéssel. Harmath Hedvig volt ez az egyszerre arrivált és minden külső és benső eszközeiben kifogástalan naiva, akiről föltűnése pillanatában egyelőre csak annyit lehetett tudni, hogy Hans Gyulánénak, az akkor még létezett Népszínház táncmesternőjének fiatalabbik leánykája, aki Valéria nevű nénje színpadi aspirációit megáhitva, szintén Thália népe közé vágyott. A »Harmath« nevet írta alá szerződésére, amikor a Vígszínházhoz kötötte le magát, más, kínálkozó szerződési ajánlatokkal szemben. Először 1903. szeptember 6-án lépett fel a »Korbács« c. francia darabban. Röviddel ezután, egy hónap mulva, már nagyobb szerepet kapott a »Doktor Nebántsvirág«-ban, amely művészi hitelét emelte ugyan, de a száz-százalékos, a fővárosszerte hangos sikert a »Kispajtás«-beli szerepe hozta meg, amelyet a dr. Fényes Samu »Csöppség«-e után, a Mayer-Förster »Diákélet«-beli Katicája tetőzött be a legteljesebb mértékkel. Sikere olyan szatlatlan volt, a kritika annyira maradéktalanul hódolt be a pompás kis naivának, hogy az egész ország felfigyelt erre a nagyszerű beérkezésre. A vidék nagyobb színházainak igazgatói vetélkedve iparkodtak megnyerni hosszabb-rövidebb vidéki vendégszereplésre az új színpadi csillagot, Harmath Hedviget. Így, egész színpadi élete — tíz évig sem működhetett túlkorán bekövetkezett halála miatt a neki oly babéros és kincseket ígérő színpadon — a legteljesebb boldogság diadalútja volt. Mintha a jövő titkaiba beavatott Sors ellágyult, résztvevő szíve kárpótolni akarta volna egy huszonhat éves élet tragikus elhervadásáért, annyi szép remény váratlan porbahullásáért... A színházi publikum, amely ma mohó vágyakozással siet keresztül a Vígszínház előcsarnokán, az új szenzációt ígérő, mesélő nézőtérre, hogyan is tudná ma már, hogy a drága kis Harmath Hedvig szobra, melyet csodálatosképpen minden ünnepélyesség nélkül ismeretlen kezek állítottak a helyére,

egy fiatal élet tragédiájának, a legnagyobb magyar naivák egyikének a sír- emléke. Sok kegyetes mellszobor fog majdan még melléje sorakozni, ha megértőbb idők virradnak a szépmultú Vigszínházra. Harmath Hedvig vonzó alakja, kedves egyénisége, bájjalteli lelkülete a Vigszínház nagyjainak egész szoborsora között is meg fogja állítani a kegyetes, hálás résztvevő szemlélőket. (L—y K—ly.)

Harmath Hilda, énekes-színésznő, sz. 1904. máj. 27-én, Budapesten. Hat gimnáziumot végzett, majd színészkiskolába járt és neves mesterektől énekelni tanult. Színpadra lépett a Fővárosi Operett Színházban, 1922-ben, mint Médi (Három a kislány). 1922—23-ban a Fővárosi Operett Színházban játszott (Tapolczai Dezső igazgatása alatt.) 1923—25-ben az Unió Színházban, 1925—28-ban a Városi Színházban, 1928-tól a Szegedi Városi Színházban működik. Vendégszerepelt: Miskolcra, Kassára, Pécsre, Kecskemétre, Szegedre 1929-ben Lipcsében egy hónapon át (Strauss Oszkár »Búcsúkeresztjének«-jének főszerepét énekelte). 1930-ban a szegedi színház primadonnája. Főbb szerepei: Éva, Balga szűz, Marica grófnő, Marinka táncosnő, Bob herceg, Mignon, Tosca, Carmen, Margit (Faust), Rozalinda (Denevér), Heléna (Varázskerítő), stb.

Harmath Ida, színésznő. (Lásd: Szilágyi Béláné.)

Harmath Ilona, színésznő, sz. 1877. jan. 24-én, Cilliben (Ausztria). Színpadra lépett 1901-ben. A Népszínházban működött 13 évig és 9 évig a Király Színház tagja volt. Főbb szerepei voltak: Bob herceg (Annie), Cigánybáró (Arzena), stb. Férjhez ment Devecsis de Vecchió Gyulához.

Harmath Ilonka, színésznő, sz. 1896-ban, Kömlődön. Színpadra lépett 1914-ben.

Harmath Imre, író, sz. 1890-ben, Budapesten. Kereskedelmi iskoláinak befejeztével színésznek készült, Rákosi Szidi színészkiskoláját végezte 1911-ben. Ekkor egy vizsgaelőadáson »Faust« Mefisztóját ját-

szotta, mely után Beöthy László a Magyar Színházhoz szerződtette. Már növendék korában verselgetett a Király Színház részére és azóta apró kabaré-versekkel látta el a fővárosi színészeket, írt számos kuplét, műdalt. 1929. febr. 4-én házasságra lépett Szokolay Olly színésznővel. (L. o.) Színművei: »Fogadjunk!«, operett 2 felv. Bem. 1916. júl. 21. Budai Színkör. Zen. szerz. Budai Dénes. »Pillangófőhadnagy«, operett 3 felv. Társsz. Martos Ferenc és Komjáthy Károly. Bem. 1918. jún. 7. Király Színház. 200-ik előadása 1920. márc. 12. Újra 1926. máj. 22. »Luna asszony«, operett. Zen. szerz. Lincke Paul. Bem. 1920. júl. 21. Fővárosi Operett Színház. »Pósta Katica«, operett 4 felv. Zen. szerz. Zerkovitz Béla. Bem. 1924. dec. 19. Blaha Lujza Színház. »A császárnő apródja«, operett 3 felv. Társsz. Faragó Jenő. Zen. szerz. Buttykay Ákos. Bem. 1925. márc. 24. Király Színház. »A meztelen Pest«, énekes táncos revü 12 képben. Társsz. Feld Mátyás. Zen. szerz. Lajtai Lajos és Radó József. Bem. 1925. jún. 27. Budapesti Színház. »Az alvó feleség«, énekes táncos-bohózat 4 felv. Társsz. Feld Mátyás. Zen. szerz. Lajtai Lajos. Bem. 1926. júl. 13. Budapesti Színház. »Ki a Tisza vizét issza«, operett 3 felv. Zen. szerz. Budai Dénes. Bem. 1926. szept. 3. Kisfaludy Színház. »Zene-bona«, operett 3 felv. Társsz. Bródy István és Lakatos László. Bem. 1928. márc. 2. Fővárosi Operett Színház. »Az utolsó Verebely-lány«, operett 3 felv., Drégely Gábor »A kisasszony férje« c. vj.-ból. Zen. szerz. Ábrahám Pál. Bem. 1928. okt. 13. Fővárosi Operett Színház. »Aranypáva«, beszélőfilm-operett 3 felv., 5 képben. Társszerző Békeffi László. Zen. szerz. Neszmélyi Béla. Bem. 1929. ápr. 20. Városi Színház. »Kikelet-ucca 3.«, operett 3 felv. Társsz. Bródy István. Zen. szerz. Kemény Egon. Bem. 1929. ápr. 27. Fővárosi Operett Színház. »Szólik az asszony«, operett 3 felv., 5 képben. Zen. szerz. Brodsky Miklós. Szöv. írta Kardos Andor. Bem. 1929. jún. 14. Budai Színkör. 100-ad-szor (a Városi Színházban): szept. 13. 150-ed-szer: nov. 15. »32-es baka vagyok én«, egy beszélő filmfelvétel története 22 énekes-táncos, látványos revüképben. Zen. szerz. Ábrahám Pál, Bachmann Károly,

Békéssy Lajos, Brodsky Miklós, Eise-
mann Mihály, Erdőssy László, Fényes
Szabolcs, Garai Imre, Kemény Egon és
Szekeres Ferenc. Bem. 1929. aug. 21.
U. o. »A biarritzi Vénusz«, operett 3
felv., 6 képben. Társz. Kardos Andor
és Szenkár Dezső. 1930. jan. 30. Városi
Színház. »A csúnya lány«, énekes-táncos
vj. 3 felv., 4 képben. Társz. Vadnai
László és Márkus Alfred. 1930. febr. 7.
Fővárosi Művész Színház. »Viktória«, ope-
rett 3 felv. Társz. Ábrahám Pál és Föl-
des Imre. 1930. febr. 21. Király Szín-
ház. Fordításai: »A bálkirálynő«, ope-
rett 3 felvonásban. Írták Jakobsohn
és Bodanszki. Zen. szerz. Strauss Osz-
kár. Bem. 1921. jan. 29. Revűszínház.
»Szegény Jonathán«, operett 3 felv. Írta
Hugó Wittmann és Julius Bauer. Zen.
szerz. Millöcker Károly. Bem. 1924. máj.
31. Fővárosi Operett Színház. »Dolly«,
operett 3 felv. Írta Arnold és Bach. Zen.
szerz. Hirsch Hugo. Bem. 1925. ápr. 18.
Városi Színház. »Az ártatlan özvegy«, ope-
rett 3 felv. Írta Gavault és Charvey esz-
méje után. Zen. szerz. Lajtai Lajos.
Bem. 1925. dec. 25. Városi Színház.
»Rose Marie«, operett 2 felv. Szöv. írták
Otto Harbach és Oscar Hammerstein.
Ford. Stella Adorján. (Verseit írta
Harmath Imre.) Zenéjét szerz. Rudolf
Friml és Herbert Stothart. Bem.
1928. márc. 31. Király Színház. »Mersz-e
Mary?«, angol operett 3 felv. 9 képben.
Szövegét írták J. Leighton és Yves Mi-
rande. (Verseit írta Harmath Imre.)
Ford. Stella Adorján. Zen. szerz. Vincent
Youmans és Irving Caesar. Bem. 1928.
ápr. 8. Király Színház. »Yes«, operett 3
felv. Írták Pierre Soullaine és René Pu-
jol. Ford. Stella Adorján. (Verseit írta
Harmath Imre.) Zen. szerz. Maurice
Yvain. Bem. 1928. máj. 18. Magyar
Színház. »Lulu«, operett 3 felv. Írta Serge
Veber. Zen. szerz. Philippe Parés és Ge-
orges Parys. Ford. Stella Adorján. (A
dalok szövegét írta Harmath Imre.) Bem.
1928. szept. 5. Fővárosi Operett Szín-
ház. »Nizzai éjszaka«, amerikai víg ope-
rett 3 felv. Írta dr. Herzer Ludwig. Zen.
szerz. Edwards Georges. Bem. 1928. okt.
6. Városi Színház. »Szeretem a feleségem«,
zenés vj. 3 felv. Birabeau és Dolley fr.
vígjátékírók »Fille et la Garçon« c. mun-

kája nyomán. Bem. Ábrahám Pál zené-
jével és Stella Adorján szövegével 1929.
jún. 15. Magyar Színház. »Strandszere-
lam«, énekes boh. 3 felv. Írta Arnold és
Bach. Zenéjét angol zeneszerzők írták.
Bem. 1929. júl. 10. Nyári Operett Szín-
ház. (Angol-park. A Fővárosi Operett
Színház társulata.).

Harmath Jenny, színésznő. Az orsz.
színészegyesület színészképző iskolájából
került a színpadra, ahol drámai szende
szerepeket játszott. 1901–1902-ben a
Víg-színház tagja volt. Majd Szilágyi De-
zsőhöz szerződött, az erdélyi első színi-
kerület igazgatójához. Játszott még Szat-
máron, Szegeden, Pozsonyban. 1918-ban
Székesfehérvárt működött. Majd férjhez
ment egy pozsonyi földbirtokoshoz és le-
lépett a színipályáról.

Harmath Jolán, színésznő, sz. 1903.
júl. 19-én, Nagyváradon. Színpadra lé-
pett 1929. szept. havában.

Harmath Józsa, színésznő, sz. 1880.
okt. 26-án, Debrőn (Rödelhof), Ausztria.
Színpadra lépett 1899. ápr. havában.

Harmath Sándor (keszi), színész, sz.
1799-ben, megh. 1868. febr. 22-én, Mis-
kolcon. 50 évig működött a pályán. Mun-
kája: »Magyar Játékszíni Zsebkönyv«. Ko-
lozsvár, 1829. (Leányai: Harmath
Emma (lásd: Bényei Istvánné) és Har-
math Ida, színésznők. (Lásd: Szilágyi Bé-
láné).)

Harmos Ilona, színésznő. (Lásd: Kosz-
tolányi Dezsőné.)

Három a kislány. A legnépszerűbb
operettek egyike, hiszen a legnagyobb dal-
költőnek, Schubert Ferencnek, szívhez-
szóló zeneműveiből — valóságos bősé-
gszaruból — állította össze a magyar
származású Berté Henrik. Egy osztrák író,
Rudolf Hans Bartsch, »Schwammerl« c.
kedélyes regényének hőisévé Schubertet
tette; Karczag Vilmos, bécsi színiigazgató
és zeneműkiadó, Heinz Reichert és dr.
Alfred Willner színpadi írókat megbízta
a darab megszövegezésével s 1915-ben a
Theater an der Wien szenzációs sikerrel

színrehozta a művet »Das Dreimäderlhaus« c. alatt. — Magyar címét a darab Sullivan »A mikadó« c. operettnek egy kuplé-refrénjéből vette (3 a kislány); a szöveg Harsányi Zsolt fordítása. Bem. a Vigszínház 1916. ápr. 23-án; szereposztása: Schubert: Környei Béla (az Operaház hőstenorja), Médi: Kosáry Emmi; a másik két kislány: Gerő Erzsébet (utóbb a Városi Színházban, ma Berlinben koloratura-primadonna) és Honthy Hanna; Schöber báró: Csontos Gyula; Tschöll: Vendrey Ferenc; Tschöllné: Haraszthy Hermin; Novotny: Bárdi Ödön; Grisy: Mészáros Giza. Rendező: Tapoleczay Dezső. Karnagy: Stephanides Károly.

Még 151. előadása is a Vigszínházban folyt le. De már 200 magyar előadását a mű a Városi Színházban érte meg, 1919. nov. 6-án, ugyancsak Buttykay Ákosné (Kosáry Emmi) és Környei Béla fényes sikerével.

(A berlini Friedrich-Wilhelm-Städtisches Theater már 1918. nov. 12-én ezredszor adta elő.)

Háromcsőrű kacska, víg operett 3 felv. Írta Moineau. Zen. szerz. Jonas Emile. Ford. Latabár Endre és Beödy Balogh Gábor. Bem. 1872. szept. 12. Budai Színház. Kapitány: Káldyné; Van Ostebal: Solymossy Elek; Bontrouche: Vízváry, ezenkívül Kápolnay János, Szép János, Eöry és Ferenczy játszottak a darabban. Előadták a Népszínházban is, 1876. ápr. 6-án. Van Bontrouche: Együd; Margit: Soldosné volt. Szereposztása új betanulással 1888. máj. 30-án. Van Ostebal: Gyöngyi Izsó; Margit: Hegyi Aranka; Magdaléna: Nemeskei R.; Sophronia: Csatai Zsófi; Pitout: Vidorné Kacsóh Karola; Van Bontrouche: Kassai Vidor; Elsa: Bessenyei Miklós; Spaniello: Dárdai Sándor; Pasmotto: Hunyady József; Chutentoo: Pusztai Béla; Malagoffre: Horváth Vince; Trompif: Borándi.

»Három színész Létára tart...« Így kezdődik Pákh Albert (sz. 1823., megh. 1867.) »Csont« c. ismert travesztíája, melyet Garay János »Kont«-jára írt.

Harpagon, Molière »Fösvény« c. vígjátékának egyik férfi főalakja. E névről ment köztudatba a zsugori ember kife-

fejezése. Azonban ezt a nevet nem Molière találta ki, hanem Plautus és ő nevezte el minden időkre a kapzsiakat harpagonoknak. A harpago görög szó és magyarul annyit jelent, mint csáklya, vagy éppen kaparóvas és Plautus nyilvánvalóan azért nevezte el a maga kapzsiját harpagonnak, mert a kaparóvas módjára harácsolja össze vagyont.

Harrach Fridolin, színész. (Lásd: Erődi Ernő.)

Harrach József dr., zeneíró, a Zeneakadémia titkára, sz. 1849-ben, Szászrégenben, megh. 1899. szept. 15-én, Budapesten. Számos tanulmányai közül benünket a »Wagner és Schopenhauer« c. érdekel.

Harsányi Ferenc, színész, sz. 1901. jan. 5-én, Budapesten. Színpadra lépett 1923. máj. havában.

Harsányi Gizi, színésznő, Harsányi Kálmánnak, az elhunyt nagy magyar költőnek húga, sz. 1893. szept. 2-án, Budapesten. A Színművészeti Akadémia elvégzése után vidéki színházakon játszott. (Győr, Pozsony.). 1925. óta a Magyar Rádió állandó, közkezdelt szereplője s a gyermekek mesemondó Gizi néni.

Harsányi Ilona, színésznő, sz. 1899-ban, Budapesten. Színiakadémiát végzett. 1928. óta az Új Színház tagja.

Harsányi Ilona, színésznő, sz. 1899-ben, Veszprémben.

Harsányi Kálmán, költő és drámaíró, sz. 1876. dec. 11-én, Mezőkövesden, megh. 1929. máj. 31-én, Budapesten. Középiskoláinak elvégzése után a budapesti Magyar Tud. Egyetem bölcsészeti fakultására iratkozott be. Már itt feltűnt kiváló képességeivel és nagy szorgalmával. De még nagyobb feltűnést keltett első verses kötete a költeményeiben megnyilvánuló mély és finom érzésekkel és kifejező plasztikus képeivel. Néhány év múlva megírta »Ellák« c. történeti drámáját, melyet 1905-ben nyújtott be a Nemzeti Színházhoz, ahol az értékes művet sokáig hevertették. H. meguntván a vá-

rakozást, művét újra átdolgozta s ebben a formájában 1923. márc. 2-án a Nemzeti Színház végre színre is hozta. A darabnak nagy sikere volt. A közönség és a sajtó egyaránt felismerte kiváló értékeit. Általános volt a vélemény, hogy »Bánk bán« óta ilyen mély történelmi átpillantással és plasztikus tömörséggel megírt történelmi tragédiánk még nem volt. Ezzel a művével 1924. jan. 28-án elnyerte a Vojnich-díjat. A már akkor beteges költőnek, ez az általánosan megnyilvánult elismerés visszaadta ugyan hitét és munkakedvét, de életerejét — sajnos — nem adhatta vissza. A nagy világháborúban, melyet mint tartalékos tiszti elejétől kezdve végigküzdött, különben is gyenge szervezete felőrldött. Más körülmények közt és más okok miatt ő is úgy járt, mint halhatatlan nagy elődje: Katona József. Megölték benne a drámaíró. Neki is csak egy nagy drámája van: az »Ellák«. De ezzel halhatatlanná lett. Még egy régebben megírt kis drámáját, a két felvonásos »Páter Benedek«-jét mutatta be 1926. dec. 10-én a Nemzeti Színház Kamara-színháza, a Városi Színház pedig 1927. márc. 15-én »Mariababa királya« c. egy felvonásos színművét. Ez volt az ő hatyúdala. Több drámát nem írhatott, mert robotolnia kellett kis hivatalában és a »Magyarság« szerkesztőségében, hogy családját fenntarthassa. Irodalmi körökben többen, de különösen Bartók József nyug. államtitkár, minden lehetőséget elkövettek arra nézve, hogy a nagytehetségű költőnek olyan hivatali állást biztosítsanak, amely mellett bő ideje maradjon a drámaíráshoz. Ez a törekvés azonban — sajnos — nem járt semmi eredménnyel.

A »Magyarság« c. napilap hasábjain hosszú éveken keresztül ő írta a Nemzeti Színház bemutató előadásainak kritikáit, még pedig olyan nagy felkészültséggel, amelyet addig ezen a téren csak igen kevesen mutattak. Nem fitogtatta ő itt sem nagy tudását, széles körű ismereteit, de arra nem is volt szükség. Írásából úgy áradtak ki azok, mint rózsából az illat. A drámában s a színész játékában mindig a lelket kereste s ítéleteiben mondhatni sohasem tévedett. Színházi kritikáit »Színházi esték« c. alatt 1927-ben könyvalakban is kiadta. Ezek a magas irodalmi szín-

vonali kritikák — dráma — és színjátszás történelmi szempontból is örökbecsűek.

Az idegen nyelvekben való nagy jártassága révén sok szerencsével fordított idegen drámákat, különösen franciából, angolból és spanyolból. Fordított színművei: »A párbaj«, szmű 3 felv. Írta Henri Lavedan. Bem. 1905. nov. 12. Nemzeti Színház. »Pelleas és Melisande«, dáma 5 felv. Írta Maurice Maeterlinck. Bem. 1907. jan. 25. u. o. »Juan Jose«, Írta Joaquim Dicente. (E művet a Népszínház — Vígopera megbízásából 1907-ben fordította, de mivel a megbízó színházi vállalat ebben az időben megszűnt, nem kerülhetett színre. Nyomatásban sem jelent meg. Bem. 1909. okt. 7. Pécsi színház.) »A fenevad«, dráma a jelenkori amerikai életből. Írta Eugen Walter. Bem. 1924. dec. 12. Nemzeti Színház. »Az élet álom«, dr. 3 felv. Írta Calderon. Bem. 1924. jún. 13. u. o. »Napos délelőtt«. Írta Alvarez Quintero, megjelent a »Budapesti Szemle« 1926. évi szeptember havi számában. Bem. 1928-ban, Vízváry Mariiska jubileumi előadásán. U. o. »Othello«, tragédia 5 felv. Írta Shakespeare. Bem. 1929. nov. 1-én, u. o.

Harsányi Kálmánt, a költőt, a Petőfi Társaság 1909-ben tagjai közé választotta; koporsóját pedig a Jókai-lepellet terítették le.

Egyéb kitüntetést ezen a földön nem kapott. (Pataki József.)

Harsányi Lajos, költő, sz. 1883-ban, Nagyigmándon. 1907-ben pappá szentelték. »Diadalmas halál« c. operaszövege 1910-ben jelent meg.

Harsányi Lili, színésznő. Megh. öngyilkosság folytán, Budapesten, 1929. máj. 2-án.

Harsányi Miklós, színész, sz. 1894. febr. 15-én, Magyarakanizsán. Az Országos Színészegyesület színésziskoláját végezte, 1914-ben. Működött 1916—18-ban Szegeden, Almásy Endrénél. 1918-ban Nagyváradon, Erdélyi Miklós társulatánál, 1920—24-ben Nagyváradon, Parlasi Lajosnál, 1924—26. mint főrendező Szegeden, Andor Zsigmond társulatánál. 1926. óta a Magyar Színház tagja volt. Főbb szerepei: Wurm (Ármány és szerelem),

Lucifer, Metternich, Ördög, Tokeramó, Dr. Kelemen (A farkas), Magister (Vörös malom) stb.

Harsányi Pál, ügyvéd sz. Szűren (Szabolcs m.) 1830-ban ügyvédi oklevelet nyert, később orsz. képviselő volt és a Képzőművészeti Társulat elnöke. Írt több drámát, melyek az általa szerkesztett »Mullattató« c. szépliteratúra gyűjteményben jelentek meg. (1832—33.) Lefordította Molière »Képzelt beteg« c. vj.-át. Mint fiatal jurátus segítőtársa volt Kossuth Lajosnak az Országgyűlési Tudósítások szerkesztésében.

Harsányi Rezső, színész, sz. 1887. ápr. 17-én, Acsádon, (Vas m.). Középiskoláit Sopronban járta, majd elvégezve a színészakadémiát, két évig a Vígszínház tagja volt. 1912-ben az Új Színpadhoz szerződött, onnan Kolozsvárra került, dr. Janovics Jenő színtársulatához. 1918. okt. havában a Belvárosi Színházhoz kapott meghívást. 1923—24-ben a Renaissance Színház, majd 1925-től a Belvárosi Színház, 1929-ben az Új Színház tagja. Főbb szerepei: Balázs plébános (Terike), Polonius (Hamlet), Boglári László (Ötvenéves férfi), Nagyapa (Francia négyes), Tanító úr (Patika), Klivényi (Bárónő levelei), Beudet (Mosolygó asszony), Márki (Kékszakáll nyolcadik felesége), Bredow (Kék és piros), Orvos (Pántlika), Rongyos János (Pénztárca), Államügyész (Farkasok az éjben), Lyon rabbi (Lyon Lea). Különös nagy sikere volt az Új Színházban a »Tüzek az éjszakában« c. darabban, amelyben a sűgő szerepét játszotta, stb. — Neje: Szűcs Nelli, egy ideig színésznő volt.

Harsányi Rózsi, színésznő, sz. 1907-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Harsányi Tibor, zeneszerző. Párizsban él. Első nagyobb munkáját, egy pantomimját, az »Utolsó álom« címűt bemutatták az Operaházban, 1920. jan. 27-én. Külföldön Bécs, Berlin, Amsterdam színháziban adták.

Harsányi Zsolt, író, sz. 1887. jan. 27-én, Korompán (Szepes m.). A műve-

szetek iránti hajlandóságot családjából hozta magával. Leszármazottja annak a Harsányi István prédikátornak, akit hitvalló iratai miatt a császári kormány 1674-ben gályarabságra ítelt. Nagyatya, Harsányi Pál (L. o.) orsz. képviselő. Atyja huszártiszt, később gyárigazgató volt. Harsányi Zsolt Egerben, Sárospatakon és Kolozsvárott végezte tanulmányait. Kolozsvár irodalmi és művészeti életében mint egyetemi hallgató élénk részt vett, először az »Előre« c. napilap színikritikusa volt, később Erdély akkor legnagyobb napilapjának, az »Ujság«-nak lett színikritikusa. Ugyanekkor Inoze Sándor kolozsvári újságíró társaságában »Színházi Hét« címmel illusztrált hetilapot alapítottak Kolozsvárott, amelynek az volt a célja, hogy a színművészetnek és a színészeknek propagandát csináljon a közönség körében. Ennek a hetilapnak fényes sikere arra bírta őket, hogy működésük színhelyét áttegyék a fővárosba. Itt alapították meg lapjukat ugyancsak »Színházi Hét« címmel, amely különböző átalakulások után »Színházi Élet« címmel máig is fennáll és H. Zs., bár a lap szerkesztésétől visszavonult, a lapnak ma is munkatársa. E hetilapon kívül a napisajtó is igénybe vette H. Zs. munkásságát. Először a régi »Magyar Hírlap«-nak, majd a »Budapesti Hírlap« munkatársa lett, később a »Pesti Napló« színházi rovatvezetője, ez idő szerint a »Pesti Hírlap«-ba ír. De munkássága kiterjed a kulturális élet más területeire is. Kitűnő műfordító és mint ilyen, elnöke a Színpadi Műfordítók szakosztályának. Mint színműíró darabjain kívül számtalan egyfelvonással járult hozzá a magyar kabaré mai fejlettségéhez, Medgyaszay Vilma legtöbb szonóját ő írta. Harsányi Zsolt élénk részt vesz a színházi élet közérdekű mozgalmában. A Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének 1924. június havától elnöke és ügyvezetőigazgatója. Előadója volt annak a bizottságnak, amelyet a kultuszminiszter a színésznevelés megreformálására küldött ki s a kérdést az ő javaslata alapján döntötték el. Tagja annak a kilences bizottságnak, amelyet a szerzők, igazgatók és színészek állítottak össze, hogy a színházi élet általános kérdéseit megvitassák. Ügyvezetőigazgatója az Országos Irodalmi és Mű-

vészeti Kongresszus irodalmi szakosztályának. Egy darabig színigazgató is volt (1921. ápr. 16.—1922. jan. 31.), a Renaissance Színház művészi vezetője. A magyar színészet szempontjából nagy feltűnést keltett Gál Gyula jubileumán tartott beszéde, amelyben kimutatta, hogy a magyar színműirodalom nagyrésztben a magyar színjátszás fejlettségének és az írókat inspiráló színésztehetségeknek köszönheti mai világraszóló hírnevét. Mint operafordító is kitűnt. Megjelent könyvalakban is a »Szipéria«, »Varázsfuvola«, »Boccaccio«, »Don Juan«, »A sevillai borbély« és »Ariadne Naxos szigetén« szövegkönyve. Megjelent »Komédiások« c. kötete Kürthy György és Major Henrik rajzaival, »Színházi kis szótár«, és »Shakespeare a Nyujorkban« c. humoros könyve, »Úgy kell neki« címmel pedig a Szerzőjogi Központ kiadásában a Vigszínházban színre került három egyfelvonásosa. Mint regény- és novellaíró is kitűnt. Legnagyobb sikereit Mikszáth műveinek színpadi feldolgozásával aratta; »A vén gazember« és a »Noszty fiú« a háború utáni magyar színpad legnagyobb diadalai közé tartozott. Azonkívül önálló színpadi műveket is írt, pl. »Zenélőóra«. Bem. Vigszínház, 1927. Színművei: »Limonádé ezredes«. Társsz. Vincze Zsigmond. Bem. 1912. szept. 5. Király Színház. »A mozikirály«, operett 3 felv. Zen. szerz. Szirmai Albert. Bem. 1913. szept. 20. Király Színház. »Nemtudomka«, operett 3 felv. Társsz. Bakonyi Károly. Zen. szerz. Huszka Jenő. Bem. 1914. jan. 14. U. o. »Téli lakás«, 1 felv., 1915. júl. 3. Vigszínház. »Dicsőfalvi«, operett 1 felv. Zen. szerz. Balázs Miklós. Bem. 1916. május havában, Kolozsvárt. »Vandergold kisasszony«, operett 3 felv. Társsz. Hevesi Sándor és és Rényi Aladár. Bem. 1917. okt. 24. Városi Színház. »Háztűznéző«, operett 1 felv., előjátékkal. Társsz. Drégely Gábor. Zen. szerz. Reinitz Béla. Bem. 1918. dec. 17. Medgyaszay-színház. (Megnyitó előadáson.) »A kislány«, operett 3 képben. Társsz. Szomory Emil. Zen. szerz. Stefanidesz Károly. Bem. 1920. márc. 26. Revü-Színház. »Az őrgóf«, vj. 3 felv. Bem. 1921. máj. 20. Renaissance Színház. »A vén gazember«, színjáték 3 felv. Mikszáth Kálmán regénye felhasználása-

val. Bem. 1924. jan. 11. Nemzeti Színház. 100-adszor: 1926. dec. 23. »Amerika lánya«, operett 3 felv. Társsz. Szilágyi Sándor. Zen. szerz. Kiszely László. Bem. 1924. máj. 17. Városi Színház. »Májusi muzsika«, fővárosi életkép 3 felv. Társsz. Farkas Imre. Bem. 1925. máj. 20. Renaissance Színház. »Noszty fiú esete Tóth Marival.« Mikszáth Kálmán regénye után. Bem. 1926. szept. 18. Vigszínház. 1927. febr. 21-én ezzel a darabjával elnyerte az Akadémia Vojnits-díját. 100-adszor: 1927. jan. 7. »Nézze meg az ember!«, énekes, táncos revü-komédia 3 felv. Bem. 1926. márc. 3. Fővárosi Operett Színház. »Háry János«, daljáték 5 kalandban, elő- és utójátékkal. Társsz. Paulini Béla. Zen. szerz. Kodály Zoltán. Bem. 1926. okt. 16. M. Kir. Operaház. (L. o. részletesen.) »A zenélőóra«, vj. 3 felv. Bem. 1927. szept. 17. Vigszínház. »Beszterce ostroma«, vj. 3 felv. Mikszáth Kálmán regénye után. Bem. 1929. jan. 16. Vigszínház. Fordításai: »Ha az új bor forr«, szmü. Írta Björson. Bem. 1910. febr. 11., Kolozsvár. »Abu Kásem papucs«, verses vj. Írta Strindberg Ágost. Bem. 1910. máj. 18-án, Kolozsvárt. »Kreolvér«, operett 3 felv. Írta Schnitzer Ignác és Gatti Imre. Zen. szerz. Berté Henrik. Bem. 1911. júl. 7. Budai Színkör. »A provanszi vándor«, operett 3 felv. Írta Franz Wolf. Zen. szerz. Rieger Alfréd. Bem. 1911. szept. 2. Ujpesti Népszínház. »A nőtlen férj«, operett 3 felv. Írta Grünbaum és Reichart Heinz. Zen. szerz. Wanda Gusztáv. Bem. 1911. nov. 4. Ujpesti Népszínház. »Szipéria«, dalmú 3 felv. Írta Illica Luigi. Zen. szerz. Giordano Umberto. Bem. 1912. febr. 2. Népopera. »A cigányprimás«, operett 3 felv. Írták Grünbaum és Wilhelm. Zen. szerz. Kálmán Imre. Bem. 1913. jan. 24. Király Színház. »Buxi«, operett 3 felv. Írta Kraatz és Krenn. Zen. szerz. Gilbert Jean. Bem. 1913. aug. 16. Király Színház. »A tökéletes feleség«, operett 3 felv. Írták Brammer és Grünbaum. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1913. nov. 26. Király Színház. »Az 555-ös rendőr.« Boh. 3 felv. Írta Mc. Augustin Hugh. Bem. 1914. márc. 28. Magyar Színház. »Nadmé«, operett 3 felv. Írták Lindau és Granichsteden. Bem. 1915. febr. 2. Király Színház.

Hegedüs Lóránt dr.

Hegedüsné Berzétty Ilona

Hegedüs Tibor

Hegyi Anna

Hegedüs Gyula

»Végre, egyedül«, operett 3 felv. Írták Willner és Reichert. Zenéjét Schubert Ferenc műveiből színre alkalmazta Berté Henrik. Bem. 1916. ápr. 23. Vigszínház. 100-ik előadása: 1916. szept. 19. »Özvegy kisasszony«, énekes vígjáték 3 felv. Írta Leon Viktor. Társfordító Ötvös Adorján. Zen. szerz. Engel Sándor. Bem. 1916. szept. 1. Budai Színkör. »Milliomos Katia«, operett. Írta Dostal. Bem. 1917. júl. 13. Budai Színkör. »Tessék szellőztetni.« Írták Horst és Engel. Bem. 1917. aug. 28. Budai Színkör. »Don Juan«, dalmű 2 felv. Írta Da Ponte. Zen. szerz. Mozart Amadé. Új betanulással 1917. okt. 31. M. Kir. Operaház. »Hóvirág«, operett 3 felv. Írta Benatzky Ralph és Práger Willy. Bem. 1918. márc. 9. Városi Színház. »Médi«, operett 3 felv. Írták Willner és Reichert. Bem. 1918. jún. 21. Vigszínház. »A szép Saskia«, operett 3 felv. Írták Reichert és Willner. Zen. szerz. Nedbal. Bem. 1918. nov. 8. Városi Színház. »A patika«, vígopera. Írta Haydn. Bem. 1918. dec. 18. Medgyaszay-Színház. »Szevillai borbély.« Bem. 1919. dec. 7. M. Kir. Operaház. »Búcsúkeringő«, operett 3 felv. Írták Brammer Gyula és Grünwald Alfréd. Zen. szerz. Straus Oszkár. Bem. 1920. dec. 29. Városi Színház. Városi Színház. »Csókos asszony«, operett 3 felv. Írták Raymond és Mars. Bem. 1921. márc. 18. Eskütéri Színház. »Az erényesosz«, operett 3 felv. Írták Bernauer és Jakobsohn. Zen. szerz. Nedbal Oszkár. Bem. 1921. ápr. 23. Budai Színkör. »A szerepkör«, vj. 1 felv. Írta Auernheimer Raoul. Bem. 1921. nov. 25. »Marinka, a táncosnő«, operett 3 felv. Írták Jakobsohn és Oesterreicher. Zen. szerz. Jean Gilbert. Bem. 1923. febr. 24. Fővárosi Operett Színház. 100-ik előadása 1923. jún. 24. »A diadalmas asszony«, operett 3 felv. Írták Lunzer és Jenbach. Zen. szerz. Csajkovszki I. Péter. A zenét színpadra alkalmazta Klein József, a bécsi állami operaház karmestere. Bem. 1923. ápr. 27. Városi Színház. »A három grácia«, revü-operett 3 felv. Írták C. Lombardo és A. Willner. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1923. jún. 6. Fővárosi Operett Színház. 100-adszor: 1923. szept. 23. 150-edszer: 1923. okt. 31. 200-adszor: 1924. ápr. 4. »Pompadour«, operett 3 felv. Írták

Schanzer Rudolf és Wellisch Ernő. Zen. szerz. Fall Leo. Bem. 1923. nov. 28. Fővárosi Operett Színház. 100-adszor: 1924. márc. 6. »Apukám«, operett 3 felv. Írta Jenbach Béla. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1924. ápr. 14. Fővárosi Operett Színház. »Cár és ács«, opera. Írta Lortzing Gusztáv Albert. Felújította a Városi Színház 1924. ápr. 17. »Dorina és a véletlen«, operett 3 felv. Írták Fritz Grünbaum és Wilhelm Sterk. Zen. szerz. Jean Gilbert. Bem. 1924. júl. 30. Renaissance Színház. »A párisi kislány«, vj. 3 felv. Írták Jacques Bousquet és Henri Falk. Zen. szerz. Maurice Yvain. Bem. 1924. aug. 23. Fővárosi Operett Színház. »Marica grófnő«, operett 3 felv. Írták Julius Brammer és Alfréd Grünwald. Zen. szerz. Kálmán Imre. Bem. 1924. okt. 18. Király Színház. »Frasquita«, operett 3 felv. Írták Willner A. M. és Reichart Heinz. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1925. márc. 3. Városi Színház. »Ablakok«, vj. 3 felv. Írta John Galsworthy. Bem. 1925. ápr. 11. Vigszínház. »Hármasban«, zenés vj. 3 felv. Írták Pierre Veber és Serge Veber. Zen. szerz. Joseph Sulce. Bem. 1925. szept. 5. Vigszínház. »Az Orlov«, operett 3 felv. Írta Marischka Ernő. Zen. szerz. Granichstädten Bruno. Bem. 1925. szept. 19. Fővárosi Operett Színház. »Esző«, szmű 3 felv. Írták W. Sommerset Maugham után John Colton és Clémence Randolph. Bem. 1925. okt. 10. Magyar Színház. »Terezina«, operett 3 felv. Írták: Schanzer és Wellisch E. Zen. szerz. Straus Oszkár. Bem. 1925. dec. 30. Fővárosi Operett Színház. »A névtelen hajó«, színjáték 3 felv. Írta Sutton Vane. Bem. 1925. máj. 22. Nemzeti Színház. A Kamara Színház 1926. febr. 23. mutatta be. »Párisi kirakat«, operett 3 felv., elő- és utójátékkal. Írták Jacques Bousquet és Henry Falk. Zen. szerz. Joseph Sulce. (Ford. Zágon Istvánnal.) Bem. 1926. ápr. 9. Magyar Színház. »Az isteni diva«, vj. 3 felv. Írta St. John G. Ervine. Bem. 1927. ápr. 8. Vigszínház. »A fecske«, daljáték 3 felv. G. Adami után. Zen. szerz. Puccini. Bem. 1927. ápr. 9. Városi Színház. »Az édenkert«, vj. 4 felv. Írták Rudolf Bernauer és Rudolf Oesterreicher. Bem. 1927. jún. 10. Vigszínház. »Broadway«, történet 3 felv. Írták Philip Dunning és

George Abbott. Bem. 1927. szept. 9. Fővárosi Operett Színház. »Dybuk«, héber legenda 3 felv. Írta An-Ski. Bem. 1928. febr. 10. Új Színház. 50-ik előadása 1928. márc. 28. »A szörös majom«, különös komédia 3 felv., 8 képben. Írta Eugène O'Neill. Bem. 1928. ápr. 19. Új Színház. »Szeretlek«, operett 3 felv. Írta Albert Willemetz és Saint Granier. Zen. szerz. Christiné H. Bem. 1928. máj. 26. Király Színház. »Jolly Joker«, operett 3 felv. Zen. szerz. J. Sulc. Bem. 1928. szept. 29. Belvárosi Színház. »Különös közjáték«, szmü 3 felv. Írta Eugène O'Neill. Bem. 1929. márc. Vigszínház. »Libavásár«, vj. 3 felv. Írták André Mouézy-Eon és Alfred Machard. Zen. szerz. Tiarko Richepin. Bem. 1929. ápr. 26. Belvárosi Színház. »Az első feleség«, vj. 3 felv. Írta John Ervine. Bem. 1929. nov. 30. Vigszínház. »Régen és most«, operett 3 felv. Bem. 1929. dec. 6. Király Színház. »Volga-bár«, zenés vj. 3 felv. Írta Gandera Felix. Bem. 1929. jún. 8. Vigszínház.

Harth Ilona, színésznő, sz. 1906-ban, Magyarszentbenedeken. Színpadra lépett 1927. okt. 15-én.

Hartleben Otto Erich, német író, sz. 1864. jún. 3-án, Clausthal-ban, megh. 1905. febr. 11-én, Salo-ban, a Garda-tó mellett. Nálunk a Nemzeti Színházban a »Farsang utóljaa c. drámája Beöthy László fordításában 1901. ápr. 29-én került színre. »Angéla« (Angele) c. 2 felvonásos vígjátékát Reinhardt Miksa bemutatta a Vigszínházban, 1907. máj. 9. »Lori« c. színművét Bálint Lajos fordította magyarra. (1911.) Különösen novellái biztosították számára az utókor elismerését.

Hartmann Ernst, német színész, sz. 1844. jan. 8-án, Bernében, megh. 1911. okt. 10-én, Bécsben. A Burgszínház tagja jeles Shakespeare-ábrázoló volt, aki külföldi vendégszereplései során nálunk is többször megfordult.

Hartwig Heléna, operaénekesnő, sz. Szatmárt. 1894-ben Bécsben nyilvános előadásban énekelt először, nagy sikerrel, mire elhatározta, hogy színpadra lép. Pruckner Karolinánál tanult énekelni, később Leh-

mann Máriánál folytatja, majd elszerződik Pozsonyba, innen Bréma, Brünn, 1898-ban Braunschweig színpadjain arat dicsőséget.

Háry Gitta, színésznő, sz. 1901-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1921-ben.

Háry János, daljáték 4 kalandban, elő- és utójátékkal. Írták Paulini Béla és Harsányi Zsolt. Zen. szerz. Kodály Zoltán. Bem. 1926. okt. 16. M. Kir. Operaház. Személyek: Háry János: Palló Imre; Örzse, a mátkája: Nagy Izabella; Ferenc császár: Pusztai Sándor; Császárné: Sebeők Sári; A császár napa: Fazekas Teréz; Napoleon: dr. Dalnoki V.; Mária Lujza, Napoleon felesége: Marschalkó R.; Öreg Marci, császári kocsis: Körmendy János; Ebelasztin lovag: Toronyi Gyula; Melusina grófnő: Szabó Józsa; Estrella bárónő: Pálffy Aranka; Magyar silbak: Kodolányi A.; Muszka silbak: Lakatos Sándor; Generális Krucifix: Kornai Rezső; Generális Dufla: Hubai Zsigmond; Első huszár: Kompolti Kálmán; Második huszár: Jászai András; Első tűzér: Sas Lajos; Második tűzér: Körmendy József; Udvari lakáj: Ney Hugó; Bíró uram: Ádám Győző; A diák: Szügyi Kálmán; Az abonyi korcmáros: Palotai Árpád; Első pór: Kolozsvári Dezső; Második pór: Gazdácska Lajos. A kedves magyar daljátékot 1929. dec. 13-án a »Csákvári Magyar Földműves Játékszín« is (L. »Magyar Földműves Játékszín«) bemutatta a Nemzeti Színház Kamara-Színházában, ahonnan 3 előadás után érdekes vendégszereplései színhelyét áttették a Magyar Színházba.

Háry János, színész, sz. Szegszárdon. 1855. okt. havában szülővárosában Ujfalussy Sándor társulatánál vendégképen fel lépett, amidőn ezt a kritikát kapta: »Úgy látszik, a komikumra született. Azonban, hogy belőle jó komikus váljék: ajánlandó neki a jó mesterek vezetése alatti szorgalmas tanulmányozás.« (»Divatcsarnok«, 1855—62. szám, borítékoldal.) Egyébként igen jól tudta utánozni a cimbalom zenéjét.

»Hasból beszélni«. Gyakran használt kifejezés, melyet akkor alkalmaznak, ha va-

lamely színész előadás alatt olyanokat mond szereplése közben, amiket a szerző nem írt elő számára, tehát rögtönöz, mert vagy nem tudja a szerepét, vagy pedig valamelyik szereplőtársa késése miatt kénytelen rögtönözni. Ez utóbbi esetben azonban a rögtönzés nem vétség, hanem kötelesség, sőt — ha ügyesen feltalálja magát — érdem.

Haselbeck Olga, drámai szoprán, Bajországból száz éve Budára költözött patricius család tagja, sz. 1889. febr. 19-én. Igen fiatalon nyerte zenei képzettségét a Budai Zeneakadémián, Szauner Zsigmond vezetésével; innen az Orsz. Zeneakadémia operaiskolájába vették fel s a sokat ígérő tehetséget a M. Kir. Operaház sietett lekötöni. 1909. elején lépett fel először (Parasztbecsület: Santuzza); hangja és megjelenése Wagner hősnőire predesztinálta, s csakhamar Ortondot (Lohengrin), Erzsébetet (Tanhäuser) és mind a három Brünnhildet (a Nibelung gyűrűjében) s már 1912. elején Fidelit énekelte. Legmagasabbrangú szerepköre Amneris (Aida), Sába királynője, Kundry (Parsifal) és Izolda alakjaival tágult, sőt a mélyebb Delilát is énekelte. Magas művészetének az is magyarázata, hogy folyton tovább képezette énektudását. Milánóban Sabbatini és Anselmi, Bayreuthban világhírű Richter Jánosunk voltak mesterei. Brünnhildait Berlinben is nagy sikerrel énekelte (Städtische Oper). 1923. óta a M. Kir. Operaház örökös tagja; 1914. óta dr. László Géza (L. o.), az ismert énektanár neje.

Hasenclever Walter, német költő, sz. 1890. júl. 7-én, Aachenben. A modern német drámai törekvések egyik legkiválóbb úttörője. Nálunk játszott színművei: »Emberek«, dr. 5 felv., 24 változásban. Ford. Hegedüs Tibor. Bem. 1923. máj. 24. Renaissance színház. (Az »Új Kultúra« rendezésében.) »Antigone«, trag., a Margitszigeti MAC-pályán bemutatták 1924. júl. 20-án. »Talpig úriember«, vj. 3 felv. Ford. Karinthy Frigyes. Bem. 1929. dec. 20. Magyar Színház. »Napoleon rendet csinál«, vj. 7 képben. Ford. Karinthy Frigyes. Bem. 1930. jan. 30. Belvárosi Színház.

Hassreiter Joseph, osztrák balettmester, sok ismert balett szerzője, sz. 1845. dec. 30-án, Bécsben. Nálunk is ismert és adott művei: »A babatündér«. Zen. szerz. Bayer. Bem. M. Kir. Operaház. (L. o.) »Piros cipő«. Zen. szerz. Mader Raoul. Bem. M. Kir. Operaház. (L. o.)

Hasselt-Barth Anna Mária Vilma, énekesnő, sz. 1813. júl. 15-én, Amsterdamban, megh. 1881. jan. 6-án, Mannheimban. Sok éven át a bécsi cs. kir. udvari színház világhírű tagja volt. 1843. ápr. 4-én fellépett nálunk a Nemzeti Színházban, a »Belizar« c. opera Antonia szerepében, majd 7-én a »Norma«-ban és ugyanebben lépett fel itt mint az intézet szerződött tagja, 1852. okt. 2-án. Hollandi származása dacára szerepeit mindenkori magyarul énekelte. Szerepei: Valentine (Hugenották), Szilágyi Erzsébet (Hunyadi László), Lukrecia, Fides, Sára (Zsidónő), Alice (Ördög Róbert), stb. Miután anyagiakban túlzott követelése voltak, 1854-ben megvált a Nemzeti Színházról.

Hatala Györgyi, színésznő, sz. 1876. ápr. 23-án, Budapesten. Színpadra lépett 1897. okt. 1-én, Pesti J. Lajos színingazgatónál.

Hatás. A színész művészi sikerének megnyilatkozása, azon emóció, amelyet a megértés nyomán vált ki a közönségből. Ha túlzásba viszi, akkor ezt hatásvadászatnak mondjuk. A szót régebben a francia »bravour«-ral helyettesítették. Déryné naplója I. kötete 113. oldalán zárjelben megjegyzi, hogy a hatás a. m. bravour. (L. o.) Néha a »hatály« szóval is helyettesítették a szót. (»Havi több jelenetben elég hatálylással és sikerrel énekelt.« Erdélyi Híradó, 1845. febr. 18. 106. oldal, III. hasáb. A »Báléj« c. opera kritikájából.)

Hatodik Henrik. Shakespeare tragédiája. (Lásd: Henrik VI.).

Hátsó színpad, vagy kis színpad, nagyobb színházaknál a tulajdonképeni színpad mögött s annak folytatásaképpen elterülő térség, melyet azonban csak nagy ritkán egy-egy nagyobb szabású látványosságnál díszítenek be. A hátsó színpad

fölött rendszerint nem szokott lenni zsinórpadlás. (V. ö. Háttér.)

Hátszegi színészet. Hátszeg városa 1913-ban az akkor épített polgári iskola tornatermét színházi előadások részére alkalmassá tette s másfél havi színi-időre pályázatot hirdetett. A színházat 1913. febr. 6-án nyitották meg a főispán, alispán és a polgármester jelenlétében. Az ünnepély első száma Tompa Béla színgazgató alkalmi verses prologja volt. Majd Muzsnay Béla polgármester átadta a színházat hivatásának. Erre az egész közönség felállott és elénekelte a Himnusz. A színházban a »Rablólovag« került ez alkalommal színre. Az ünnepélyen s az előadáson több erdélyi polgármester megjelent.

Háttér — a színpad hátsó része.

Háttéri függöny, a színpad leghátsó függönye, a szükséghez képest: eget, várost, falut, kertet, parkot vagy tájat ábrázol.

Háttéri világítás. Résztint a szofiták köré alkalmazott villanykörtekkel, résztint színes üvegű reflektorokkal történik. Ez a világítás nagyban emeli a transzparens díszletet s különösen a hajnalt és az alkonyt természetűen adja vissza.

Hattyu, a Lohengrinben. Ennek a híres hattyúnak spanyolnádból van a váza és az arra feszített vászon vattával van kitömve, míg az egészet fehér bársony takarja. A tollak a bársonyba vannak be-
rajzolva benzínvasalóval. A spirális nyak, a mellette végigfutó dróttal, minden irányba mozgatható, alulról. A hattyú fejét, Lohengrin megérkezésekor, egy emelvény mögött elbújt díszítő mozgatja. A hattyú kerekével ellátott kocsira van felszerelve, aminek talapzata zöldes színű. A hattyú mögött levő kagyló ugyancsak spanyolnádból van szerkesztve, ami belül üres, úgy hogy a benne elbújt díszítő, kényelmesen tolhatja, a kagylóban álló Lohengrint és a hattyút. A kagyló belseje organtilból van, hogy a benne levő díszítő láthasson. (Tamássy.)

Hattyúdál. Az utolsó dal. A hattyú néma és a néphit szerint csak halála előtt

énekel. Aischylos »Agamemnon« c. tragédiájában használja e kifejezést. Azóta szállóige lett.

Hatvani (Schränk) Ede, színész, sz. 1859. jan. 10-én, Csongrádon, megh. 1927. máj. 30-án, Budapesten. (Atyja Schränk János, 1848—49-iki honvéd, tanító volt 44 éven át.) Középiskoláit Nagyváradon végezte. Színipályára lépett 1875. okt. 15-én, a Népszínháznál. Ott működött nyolc évig, ekkor Evva Lajos kivette a korból és ettől kezdve elsőrendű szerepet játszott. 1883-ban Szegeden Nagy Vincénél baritonista, Nagyváradon öt nyarat töltött. Volt még Kolozsvárt, Pozsonyban, Győrött, Miskolcon, Temesvárt, két nyáron át a Budai Színkörben, két évig Debrecenben, stb. 1908. okt. 1-én nyugalomba ment. Mindenütt becsülést szerzett nevének. A filmművészet terén is elismerték művészetét, ahol főleg mint maszkirozót nagyra becsülték. Munkája: »Repülőgép«, énekes bohózat 3 felv. Bem. 1910. júl. 29-én, Nagyváradon. »A jogászkisasszony, ered. operett 3 felv. (kéziratban). »Bózza Ruzsa«, népszemű, dalokkal 3 felv. — Neje: Lévai Berta, operett-énekesnő, sz. 1871. márc. 11-én, Balatonfőkajáron. 1889-ben a Népszínház tagja volt, azután Debrecenbe szerződött és mint kedvelt primadonna több előkelő színpadon tette ismertté nevét. 25 éves jubileumát 1916. ápr. 14-én ülte meg Kassán. Nyugdíjba ment 1921. okt. 1-én. Gyermekai: H. Mariska, színésznő (Lásd: Hamvai Jenőné), H. János, festőművész, tanulmányait a stockholmi akadémián végezte.

Hatvani (Schränk) Károly, színész, sz. 1857-ben, Félegyházán, megh. 1929. febr. 19-én, Budapesten. Színész lett Rákosi Jenőnél, a Népszínházban, 1875-ben, fizetés nélkül, majd vidéken mindig elsőrendű társulatnál működött. Igazgató is volt Kassán, Szabakán, Miskolcon, aztán Ó-Budán, de csak rövid ideig. Az 1890-iki színészkiállítás cszméjét ő pendítette meg és a megvalósítás körül nagy érdemei voltak. 1891. szept. havában színészügynökséget és »Magyar Színpad« c. alatt szaklapot alapított. — Neje: Csillag Amália, színésznő, sz. 1864-ben, Darázson (Ba-

ranya m.), megh. 1921. márc. 1-én, Budapest. Színipályára lépett 1877-ben, Sebők Lajos színigazgatónál. 1881. márc. 1-én kötött házasságot, Miskolcon. Működött Budapest, Kolozsvár, Marosvásárhely, Szeged, Győr, Sopron, Temesvár, Pozsony, Miskolc és Szabadka színpadjain és különösen a népszínművekben és operettekben aratott sikert. Fia: H. Károly, színész.

Hatvani (Holzer) Lajos, színész, sz. 1875-ben. Mint bécsi színész ismert névre tett szert. 1928. okt. 1-én, öngyilkosságot követett el Bécsben.

Hatvani Sándor, színész, Színpadra lépett 1861. ápr. 24-én. — Neje: Zbiskó Amália, színésznő, színpadra lépett 1871. márc. 20-án.

Hatvani színész. Hatvanban 1837. júl. 29-én Balogh István színtársulata járt; valószínűleg ekkor első ízben volt itt magyar színész. Többek között műsoron volt: »Romeo és Júlia«, »Botesinálta doktor«, »Lumpáci vagabundus« stb.

Hatvany István, iskolaigazgató, 1780-tól Debrecenben tanult, m. Bihar megye al-leveáltárnoka lett, aztán tb. jegyzője, míg végre 1807. ápr. 21-én Nagyváradra iskolaigazgatónak nevezték ki. Megh. 1816. ápr. 29-én, Nagyváradon. Színművei: »Theatrumra alkalmaztatott s válogatva összeszedetett munkák.« Budapest, 1793. Tartalma: »Klementina vagy: a testamentom«, színj. 5 felv. 1790., 1792. V. 10. és VI. 2. előadták a pesti színészek. »Az arabiai pór«, »Siketnéma«, magyarosított vj.-kok. »Orvos doktor«, »Pesti vásár«, vj. 1792. VII. és IX. 6. adták, Pesten.

Hatvany Lajos báró, író, sz. 1880. okt. 20-án, Budapest. Színművei: »A szűz«, komédia 3 felv. Társsz. Lengyel Menyhért. Bem. 1909. okt. 9. Magyar Színház. »A híresek«, dr. 3 felv. Bem. 1913. dec. 5. U. o. Bem. »Die Berühmten« c. a müncheni Künstler-Theater (1913.). Mint kritikus is élénk tevékenységet fejtett ki.

Hatvany Lili bárónő, író, sz. 1892-ben, Hatvanban. Kora és társadalmi körének embereit rajzolja meg prózai művei-

ben és drámáiban, amelyeket ép ennél fogva, valamint kissé merészebb témái miatt a nagyközönség tetszése kísér. Színművei: »Noé bárkája«, szatíra 3 felv. Bem. 1918. máj. 2. Belvárosi Színház. »Barcarolle«, jelenet. Bem. 1918. nov. 6-án, Belvárosi Színház. »Első szerelem«, játék 3 felv. Bem. 1922. ápr. 29. Magyar Színház. (25-ik előadása 1922. jún. 9.) »A szerelem párbaja«, vj. 3 felv. Bem. 1926. nov. 24-én, németnyelvű előadásban, a Fővárosi Operett Színházban, Konstantin Leopoldine társulatával. (A Wiener Kammerspiele bem. 1927. nov. 15.) »A csodálatos nagymama«, vj. 3 képben. Bem. 1927. szept. 16. Andrassy-úti Színház.

Hauk Minnie, operanékesnő, sz. 1852. nov. 16-án, Newyorkban, megh. 1929. febr. havában, Bernben. Atyja tanár volt. 12 éves korában feltűnt egy jótékony célú hangversenyen, New-Orleansban. Első lelkét Courteaunál vette, azután tovább tanult Ernani Achilnál. Első sikerét »Lindá«-ban éri el. Az »Alvajáró«-ban, a »Normá«-ban is sikere volt. Boston, Chicago, Baltimore, Cincinnati színpadjain lépett fel. 1871-ben Bécsben ünneplik. 1878-ban Berlinbe szerződött. Nálunk 1873—76-ban vendégszerepelt. 1873. szept. 4-én Tévedt nő (Traviata), 6-án Hamlet, 8-án Fra Diavolo, 11-én Faust, 13-án Romeo és Julia, 16-án Szévillei borbély, 20-án Mignon főszerepekben. Nov. 22-én Cherubin, a »Figaro lakodalmá«-ban. 1874. jan. havában a bécsi Komische Oper megnyitóján énekelte Rosinát, de már febr. 24-én a Nemzeti Színházban, a »Hunyadi László« 200-ik előadásán Gara Máriát; júniusban is vendégszerepel ismét 1875. febr. 4. óta május végéig, ápr. 10. Aidát kreálta, a Bolygó hollandiban, Don Pasqualében is fellépett. Tőlünk Bécsbe ment. Az 1876. szeptemberi hónapot is a Nemzeti Színháznál töltötte. 1891-ben Amerikában volt szerződötve. Első itteni fellépésekor ezeket írta róla a »Reform« (1875. jún. 8-án): »Szép, érzéki jelenség, hangja tiszta és csengő, éneklőmodora könnyű és biztos, játéka erősen és elmésen ki van dolgozva.« Midőn 1875. február 4-én a »Szévillei borbély«-ban mint Rozina fellépett, a második felvonásban a »Maros vize

folyik csendesen» c. magyar dallal sűrű tapsokat kapott. (Reform.) 1881. szeptember havában Hesse von Wartegg Ernest osztrák íróval házasságra lépett Londonban. Később megvált a színpadtól. Emlékei (Amerikában, angolul) megjelentek 2 kötetben, 1928-ban.

Hauptmann Gerhard, német színműíró, sz. 1862. nov. 12-én, Salzbrunnban (Szilézia). A modern kor legnagyobb német drámaírója, aki a Nobel-díjat is megkapta. Nálunk előadott színművei: »A takácsok«, szmü 5 felv. Ford. Komor Gyula. Bem. 1895. aug. 2. Budai Színház. A Vígszínház színe hozta 1900. szept. 22. (A berlini Deutsches Theaterben 1896. dec. 28-án 200-szor játszották.) »Cramp-ton mester«, dr. 3 felv. (L. o.) »Hannele«, álomkép két részben. Ford. Telekes Béla. Bem. 1897. nov. 13. Magyar Színház. A Nemzeti Színház 1901. nov. 8-án iktatta műsorába. »Henschel fuvaros«, dr. 3 felv. Ford. Molnár Ferenc. Bem. 1899. ápr. 2. Kisfaludy Színház. (Reinhardt Miksa színészei a Vígszínházban bem. 1916. máj. 22.) »Magányos emberek« c. drámáját a berlini Deutsches Theater színészei bemutatták a Vígszínházban, 1902. jún. 13-án; ugyanazokkal adták a »Szegény Henrik« c. drámai költeményét, u. o. 1903. ápr. 26-án. »Bernd Róza«, dr. 5 felv. Ford. Hevesi Sándor. Bem. 1904. dec. 3. Nemzeti Színház. »Elga«, dr. Bem. a Thália-társulata 1907. ápr. 28-án és Forgács Rózsi Kamaraszínházában, 1925. febr. 22-én. »A béke ünnepe« (Friedenfest). Reinhardt Miksa társulata bem. a Vígszínházban, 1907. máj. 7-én. »A bunda«, komédia 4 felv. Ford. Sebők Zsigmond. Bem. 1909. máj. 4-én, Nemzeti Színház. Felújítása: 1919. ápr. 17. Reinhardt együttese a Vígszínházban bem. 1916. máj. 25-én. »Die versunkene Glocke«, dr., a bécsi Burgtheater tagjai a Budapesti Színházban eljátszották 1917. ápr. 5-én. »Michael Kramer«, dr. 4 felv. Bem. a Vígszínházban a berlini Lessingtheater tagjai, 1917. aug. 4-én. »Téli ballada«, dr. Bem. Dániel Béla fordításában, 1920. okt. 16-án, az Új Színpadon. »Gabriel Schillings Flucht«, dr. Bem. Aslan Raoul bécsi együttese, 1924. jún. 2-án, a Király Színházban.

Hauser Gyuláné, színésznő, sz. 1894. márc. 14-én, Budapesten. Színpadra lépett 1919. júl. havában.

Hauswirth Ödön, brácsás, sz. 1875. aug. 20-án, Budapesten. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte. Hosszú éven át a filharmóniai zenekar, majd Sárosy karmester vezetése alatt a Nemzeti Színház brácsása volt. Jelenleg kamara-zenével foglalkozik és a Lipótvárosi Casino műkedvelő zenekarának tagja.

Havadi István, színész, sz. 1864. júl. 11-én. Színpadra lépett 1882. febr. 8-án, Szabó Antal színigazgatónál.

Havadi Istvánné, (Szegedi Emilia), színésznő. Színpadra lépett 1882. dec. 1-én, Nyéki János színigazgatónál.

Havas Aranka, énekesnő. Elvégezve a Színészakadémiát, Krecsányi Ignáchoz szerződött Nagyváradra, ahol 1886. máj. 1-én a »Falu rosszá«-ban Bátki Terecsit játszotta először. 1887-ben Aradon működött. 1889-ben Aradi Gerónél, 1891-ben Makó Lajosnál volt szerződésben.

Havas Györgyike, operanékesnő, 1911-ben végezte a Zeneakadémiát, ez év őszén a M. Kir. Operaház szerződtette ösztöndíjas tagnak. Első fellépte 1912. jan. 7-én volt a »Denevér«-ben, mint Orlofszki. Következő partija jan. 22-én Delila volt a »Sámson és Délila«-ban.

Havas (Hoos) Pona, színésznő, sz. 1888. nov. 30-án, Budapesten. Színpadra lépett 1925. júl. 1-én.

Havas Imre, színész, sz. 1878. szept. 19-én, Temesvárott. Atyja Herbstler György, anyja Kuzneker Etelka. A temesvári Weninger-féle színésziskolát látogatta, majd 1899-ben Makó Lajos budai színtársulatánál lett színész. Későbbi igazgatói: Krecsányi Ignác, Komjáthy János, Sebestyén Géza és Sebestyén Mihály.

Havas Irén, színésznő. (Lásd: Iván Sándorné.)

Havas Jenő, színész, sz. 1878. szept. 18-án. Színpadra lépett 1900. jan. 15-én, Dobó Sándor színigazgatónál. 1908. ápr. 15-én visszavonult.

Havas Lipót, karénes, sz. 1894-ben, Máramarosszigeten.

Havas Olga, kardalosnő, sz. 1904-ben, Besztercenaszódón.

Havas Sándor, színész, sz. 1882-ben, Máramarosszigeten. Színész lett 1910-ben. Pályáját a Király Színháznál kezdte.

Havasi Aranka, színésznő, sz. 1863. ápr. 15-én, Kassán. Színpadra lépett 1884. nov. 12-én, Komlósi József színiigazgatónál.

Havasi Emma, (Sz.), színésznő, sz. 1887-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1894-ben.

Havasi (Schneeberger) Ferenc, komikus, kitűnő színházi festő, sz. 1858-ban, Győrött, megh. 1901. máj. 21-én. U. o. Színész lett 1879-ben, Szegedi Mihálynál. — Neje: Szapáry Janka, színésznő. (L. o.)

Havasi (Kövér) Gyula, színész, sz. 1864. ápr. 4-én. Színpadra lépett 1885. ápr. 1-én, Tóth Béla színiigazgatónál.

Havasi (Schneeberger) Jánosné Zircz Anna, színésznő, megh. 1885. márc. 11-én, Győrszigeten. Két fia: Havasi Jenő és Ferenc, színészek. (L. o.)

Havasi Jenő, színész, sz. 1852-ben, Győrött. Színpadra lépett 1874-ben, Csaby Imre színiigazgatónál.

Havasi (Veres) Klári, színésznő, sz. 1860-ban, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1882. júl. 1-én, Váradi Ferenc színiigazgatónál.

Havasi Mimi, színésznő, sz. 1902. febr. 5-én, Szereden (Pozsony m.). Faragó Ödönnél kezdte a színészetet, Kassán. Mint szubrett-színésznőnek már pályája elején szép sikerei voltak, ugyanígy, hogy több fővárosi színházról kapott szerződési ajánlatot, sőt külföldre is meghívták. 1930-ban az Újpesti és Kispesti Színház egyik erőssége. Főbb szerepei: Biborruhas aszszony, Régi nyár, Nóta vége c. darabokban vannak.

Havasi Samu, színész, sz. 1859-ben, Rugonfalván (Udvarhely m.). Színpadra

lépett 1882. júl. 1-én, Váradi Ferenc színiigazgatónál.

Havass Rezső, udv. tanácsos, fővárosi bizottsági tag, sz. 1852. jan. 17-én, Pozsonyban, megh. 1927. ápr. 22-én, Budapesten. Földrajzi író volt és főleg Dalmácia visszacsatolása mellett agitált. Egy ifjúsági színműve is van e tárgyról: »Fényben«, Budapest, 1924. »Dalmácia«. Az Úránia Színház darabja. (1904.)

Havasy (Halvax) Szidi, színésznő, sz. 1865-ben, Nagykanizsán. Zenei tanulmányai végeztével, 1883. aug. 8-án lépett a színpadra, Krecsányi Ignác igazgatónál, a Budai Színkörben. Előbb segédszínésznő volt, nemsokára mint jeles komikát emlegetik a kolozsvári lapok, azután Szegedre és Kassára került, mindenütt kiérdemelve a közönség szeretetét. Működött még Debrecenben, Temesvárt, Budán, Pozsonyban, végül a Népoparánál találjuk. Főbb szerepei: Hilariusné (Baba), Artemizia (Furcsa háború), Prudhome (Felfordult világ), Bonivardné (Válás után), Adelaida (Madarász), Szerafina (Nagy-mama), Anais (Zaza), stb. 1913. jan. 1-én nyugalomba vonult, majd 1914. május havában férjhez ment Fenyéri Mór színészhez. (L. o.)

Havazás a színpadon a következő módon történik: egy gömbölyű üvegre hó-pelyhek vannak ráfestve; ezt beállítják egy villamos készülékbe (laterna magikába), amely vetíti a fényt és mögötte lassan ide-oda mozgatják az üveget. Amilyen gyorsan mozgatják az üveget, olyan sebes vagy sűrű lesz az eső- vagy hóesés a hátsó függönyön. A hóesést különben a zsinórpadról apró papírdarabok egyenletes szórásával is meg lehet oldani.

Havi Lajos, színész, majd vidéki színiigazgató, sz. 1854-ben, Aradon, megh. 1917. ápr. 7-én, Szászrégenben. 1875-ben lett színésszé, Sztupa Andornál. Egy időben a Népszínház ügyelője. 1903. máj. 9-én megnyitotta az óbudai Kisfaludy Színházat. Később könyvelő lett az Országos Színészegyesületben. 1905. november havától ügyelő volt a Király Színházban. 1905. ápr. 11-én megülte 30 éves színészi jubileumát. 1914. márc. 5-én nyugalomba

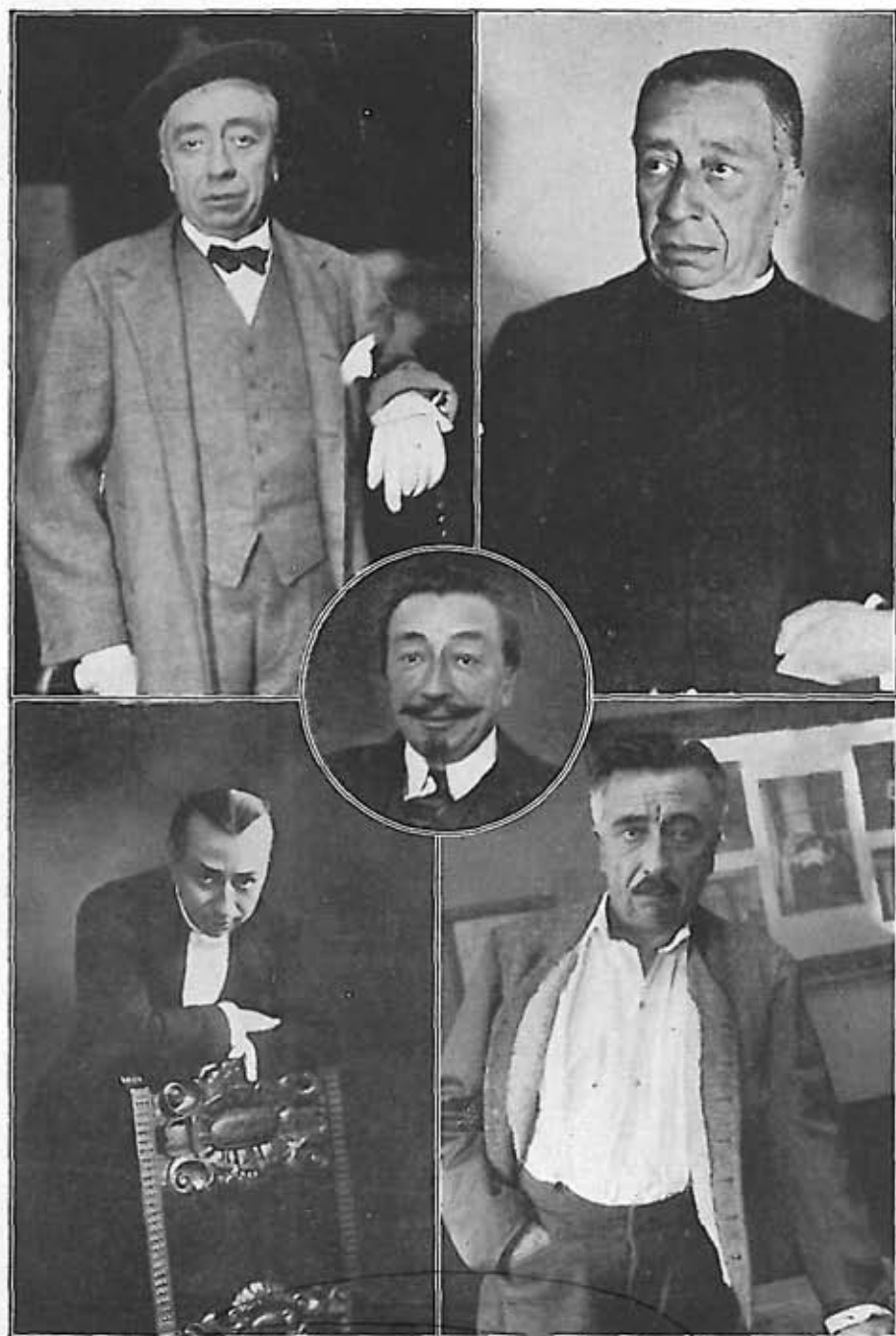
vonult. — Neje: Olajos Róza, színésznő, sz. 1851-ben, Mezőturon. Színipályára lépett 1875-ben, ifj. Károlyi Lajosnál. Második neje: Szatmári Rózsi, sz. 1860-ban, Debrecenben. Színpadra lépett 1875-ben, u. o. Nyugalomba vonult 1909. dec. 27-én. Megh. 1910. október 1-én, Budapesten. Leánya: Havi Rózsi (egy időben Ernyei Emilné), sz. 1884. júl. 6-án, Debrecenben. Színésznő lett 1901. virágvasárnapján. — H. Etel, karénkesnő volt a Király Színházban. (Sz. 1890-ben, Debrecenben.)

Havi Mihály (havasfalvi), cs. n. Hiedegh, színész, sz. 1810. jún. 26-án, Gyergyószentmiklóson, megh. 1864. ápr. 7-én, Pesten. Gimnáziumát szülővárosában, Enyeden és Aradon végezte, aztán papi pályára lépett; azonban még mint növendékpap elhagyta e pályát és színész lett, majd 1835-ben a budai magyar színész-társasághoz szerződött. Tagja volt a pesti Nemzeti Színháznak is. (1838-ban kardalnok volt ott.) 1838—39-ben a kassai színháznál lépett fel először nagyobb szerepekben. 1845—46-ban Kolozsvárott, 1857-ben Szabadkán és Szegeden tenorista volt és azután 1858—68-ban színigazgató volt Kolozsvárott. Maradandó érdemeket szerzett azzal, hogy a magyar dalszínészetet a külfölddel is megismertette. 1847-ben Szabó Józseffel együtt igazgatója volt azon pécsi magyar dal- és tánc-társulatnak, mellyel a bécsi udvari Operaházban és Olaszországban vendégszerepelt. Külföldi körútjáról a »Pesti Divatlap« 1847. évi 28-iki számában számol be, »Magyar Dalnok és Tánc-társaság külföldön« cím alatt. Onnan 1847. okt. 22-én visszatérve, felléptette társaságát a pesti Nemzeti Színházban is. 1848-ban e társulattal Párizsban és Brüsszelben is járt. 1849-ben Komáromban lapot szerkesztett. 1860-ban Bukarestbe megy, a következő magyar operai társulattal: Simonyi Károly, Vadász József, Bartha Elek, Palatkay Gábor, Ferdinand, Főző, Szabó Mózes, Tar Csátár, Albisi László és neje, Szabó Eszter, Follunisz János és neje, Fridrikné, Schinek Jozefa, Pauli Richárd, Marcell, Ormai, Jekelfalussy, Káldy Gyula, Aranyvári Emilia, Mayer Lujza, Montella, stb. Első előadásuk jún. 5-én volt, miről a »Hölgyfutár« így ír: »Tegnap volt az első színi

előadás. Hunyadi László adatott, minden román által a legnagyobb tetszéssel fogadtatva. Kuza herceg jelen volt, a színház oly tele, hogy a belépti jegyek további osztását meg kellett szüntetni!« E vállalkozás azonban mégis kudarccal végződött. Belebukott. Erre H. feljön a fővárosba és Szerdahelyi Kálmánnal színházi lapot szerkeszt »Színházi Látszó« (L. o.) cím alatt. Színműfordításai: »Monaldeschi«, szomorújáték 3 felv., Dumas S. után Both német átdolg. után. 1837. okt. 23. Nemzeti Színház. »Alessandro Stradella«, opera 3 felv. 1855. jún. 9. U. o. »Éjszak csillaga«, nagy opera 3 felv. Bem. 1856. jan. 31. Nemzeti Színház. »Fortunio bájdala«, operett énekrészei. 1862. U. o. »A kofák«, vígoperett 1 felv. Írta Lapointe Armand. Zen. szerz. Offenbach Jakab. Bem. 1863. okt. 3. Budai Népszínház. »A párisi operabábi civódás«, vj. 1 felv. Vencontin Eugen után, 1864. június 23. U. o. »A békebontó«, vj. Benedix után. 1869. augusztus 23. U. o. »A nürnbergi baba«, vígopera 1 felv. Budapest. 1884. »Eljegyzés lámpafény mellett«, Offenbach operettje, Follinusszal fordította. »Orpheus az alvilágban«, operett 3 felv. »Az arisztokraták gyermekei«, életkép 1 felv. Írta Megerle Teréz. »A bubagyáros«, vígopera 1 felv. Szöv. írta Leuven és Beauplan. Zen. szerz. Adam Adolf. — Neje: Szathmáry Zsuzsanna, színésznő, 1838-ban lépett a színipályára. Működött Kolozsvárott, 1842—1845-ig. 1872-ben a Nemzeti Színháznál találjuk. — Fia: H. Lajos, színész. (L. o.)

Hay Vilma, kardalosz, sz. 1899-ben Budapesten.

Haydn Joseph, osztrák zeneszerző, sz. 1732. ápr. 1-én, Rohrauban, megh. 1809. máj. 31-én, Bécsben. 1761 májustól—1790-ig herceg Esterházy Miklós kismartoni zenekarának és színházának karmestere volt, majd Londonban működött, ahol nagy kitüntetésben volt része és az angol társadalom nagy méltánylása mellett szerette legfőbb kompozícióit. Élete utolsó éveit Bécsben töltötte. Az összes művei 80 kötetet tesznek ki és igen változatosak. Mintegy 104 szimfóniát, sok vonósnégyest,

Hegedüs Gyula, különböző szerepeiben

Hegyi Aranka

Heltai Andor

Heltai Jenő

Heltai Nándorné

Hegedüs Lajosné Bodenburg Lina

Helvey Laura

Herczeg Jenő

Herczeg Vilmos

Herczeg Vilmosné

24 operát és számos bábszínházi pantomim zenéjét az Esterházy kastély színházának írta, stb. »La vera constanza«, »La fedelta premiate«, »Orlando Palatino«, »Armida«, stb. (Ő írta a »Gotterhalte« zenéjét.) »A patika« c. egyfelvonásos vígoperája Harsányi Zsolt fordításában a Medgyaszay-Színházban színrekerült 1918. dec. 18-án.

Haydn Johann Michel, egyházi zeneszerző, sz. 1737. szept. 14-én, megh. 1806. aug. 10-én, Salzburgban. Művei: javarészt egyházi célt szolgáltak. 1757-ben Nagyváradon volt karmester.

Ház. Színész-nyelven mint összetett főnevet használják, tehát üresház, szépház, teltház, ami a színház megteltét vagy ürességét jelenti. (V. ö. Táblás ház. Vattázott ház.)

Hazafias darab. Köznnyelven azokat a színműveket nevezik így, melyekben a hazaszeretet mint fontos, vagy hatásos drámai tényező jelentkezik. Ilyen színműveink: »Bánk bán« (L. o.), »II-ik Rákóczi Ferenc fogsága«, a »Szigetvári vértanúk«, »Ocskay brigadéros« stb. stb. (L. o.) Földes Imrénék »Tüzek az éjszakában« és az »Égő város« c. darabjai szintén ide-sorozhatók, amennyiben tárgyuk, céljuk és hatásuk tisztára hazafias.

»**Hazafiság a nemzetiségnek!**« 1831-ben ez volt a balatonfüredi színikör homlokfelirata. Molnár György 1861-ben a »Budai Népszínház« homlokzatára is ezt a feliratot vésette.

Hazai Hugó, író. Színműfordítása: »Hapták!«, vj. 3 felv. Írta Schönthan és Schlicht. Bem. 1902. dec. 18. Vígszínház.

Hazai József, színész, sz. 1858-ban, Nemeskúren (Sopron m.). Színpadra lépett 1880. okt. 1-én, Balogh Alajos színgazgatónál.

Hazai Tivadar, színész, sz. 1864-ben, Kassán. Színpadra lépett 1889. okt. 1-én.

Hazay Endre, színész nevével 1874-ben visszalépett a pályától és Szentendrén

vendéglős és segédjegyző lett. Megh. 36 éves korában, 1877. nov. 21-én, Budapesten.

Hazánk szíve — Buda-Pest. Eszálló-ige Szigligeti Edétől származik, ki ezt egy prologusban említi, melyet a budai magyar színháznak 1837. jan. 1-én történt megnyitására írt.

Házasságok az égben köttetnek. (A) Vígjáték 3 felv. Írta Csathó Kálmán. Bem. 1924. okt. 24. Nemzeti Színház. Szereplői: Irma, özv. Gyengyhé: Cs. Aczél Ilona; Juci néni, özv. Tamásné: Vizvári Mariska; Jolán, Irma mostoha-leánya: Ághy Erzs; Irma kislányai: Icu: Kalotai Terka; Micu: Szabó Jucika; Picu: Hajdu Évike; Pepi, Kerekesné. Irma sógornője: Kiss Irén; Malvin, Pepi leánya: Vaszary Piroksa; Szobry Gáspár: Náday Béla; Micskey András: Uray Tivadar; Domonkos Sándor: Petheő Attila; Babosy Károly: Horváth Jenő; Balázs Miklós: Mihályfi Béla; Konrad, komornyik: Vándory Géza; Mici, szobaleány: Vándory Margit; Bessy, angol nurse: Gál Alice; János, inas: Nagy Sándor; Péter, inas: Bánhidly L.

»**Házi.**« Így hívják a Nemzeti Színházban azt a szolgát, aki a próbákön és az előadásokon a bútorokat és kellékeket a kijelölt helyre behozza. (Úgy látszik, régebben is voltak itt állandó alkalmazott szolgák s ezeket hívták »házi szolgák«-nak, majd pedig csak »házi«-aknak, megkülönböztetésül az ideiglenesen alkalmazott szolgáktól.)

Házi főpróba. A nyilvános főpróbát megelőző főpróba, melyen közönség még nincs, legfeljebb a benfenteseket hívják meg. (V. ö. Próbák.)

Házi kezelés, tulajdonképpen hatósági jellegű színház-vezetés. A magasabb hivatottságú színházakat rendszerint nem szokták magánvállalkozó igazgatónak bérbeadni, hanem maga a színháztulajdonos hatóság kinevezett szakembereivel házilag kezeli azokat. Ez a rendszer dívik az állami színházaknál: a Nemzeti Színház-nál és a Magy. Kir. Operánál. Egy idő-

ben a Kolozsvári Nemzeti Színházat is házi kezelésben igazgatták (1872—1886.), sőt (1866—75-ig) a debreceni- és (1877—80-ig) az aradi színházat is. Újabb időben — 1927 febr. 1-étől — Szeged városa is házi kezelést valósított meg színháza vezetésében s a szegedi rendszer csak annyiban különbözik a két előbbtől, hogy míg Debrecenben és Aradon a színügyi egyület állott az ügy élén, Szegeden maga a város — mint hatóság — tartja fenn a színházat.

A szegedi színháznak ezt az új rendszerét a szegedi színház intendánsa a következőképpen ismerteti:

A házi kezelés lényege abban áll, hogy a város a maga nagy anyagi és erkölcsi tőkéjével biztosítja a színház anyagi helyzetét, mely egyébként művészeti téren szakértő művészeti igazgató vezetése alatt áll. Házi kezelés mellett a város és a művészeti igazgató ügyköre körülbelül úgy jelölhető meg, hogy a kettőt egymástól a vasfüggöny választja el. Az, ami a vasfüggöny mögött történik, vagyis a színpad birodalma, a művészeti igazgatóra tartozik, a színház többi része teljesen a városé. A házi kezelés mégsem azt jelenti, hogy a város csak az anyagi terheket vállalja magára, mert valóságban a helyzet az, hogy a hatóság, mely felügyeleti jogát a tanács megbízott tagja, az intendáns útján gyakorolja, közös egyetértésben a művészeti igazgatóval a legszigorúbban őrökdi a színház kultúr-hivatásának betöltése felett. Házi kezelésben a színház nem üzlet, hanem a hatóság presztízsével és felelősségével biztosított, magasabb célokat szolgáló kultúrintézmény. Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter a házi kezelés rendszerét követendő példakép állítja a nagyobb vidéki és főként az egyetemi városok elé, melyeknek a színészet pártolásán kívül felelősségteljes kötelezettségeik vannak a színház kultúrmissziójának teljesítésében. A szegedi színház óriási mértékben fejlődött a házi kezelés rezsimje alatt és már is sok olyan kultúr-feladatot oldott meg, melyeket magánvállalkozó anyagi eszközök hiányában soha meg nem valósíthatott volna. Ilyenek a tanulságos, klasszikus és hazafias szellemű, népies, ifjúsági és katonai előadások rendszerezése, vidéki bemutatók rendezése, a

zenekultúra terén operatársulat szervezése, író- és művésztehetségek felkarolása, ki-termelése stb., melyek magánvállalkozótól nem várható, súlyos anyagi áldozatokat követelnek. Szeged város évenként 120.000 pengőt fordít a kezelésben levő színházára. Ezen összeg felhasználása teszi lehetővé a kiváló művészi erőkből álló legnagyobb vidéki színtársulat megszervezését és fővárosi színvonalon álló előadások rendezését, melyek a súlyos gazdasági helyzet ellenére a közönséget a színházba vonzzák. A szubvenció nagy része megtérül azokban az értékes díszletekben, melyek állandó leltári értéket képviselnek. És ha tekintetbe vesszük, hogy a szubvencióból kell fedezni a fűtés, világítás, adó, tűzbiztosítás és a színházzal kapcsolatos többi minden költséget, úgy kitűnik, hogy az a segély, amit Szeged város a színházára fordít, tulajdonképp semmivel sem haladja túl azt a keretet, amelyben más nagyobb vidéki színházak segélye mozog. (Dr. Pálffy József kormányfőtanácsos, a szegedi Városi Színház intendánsa.)

Házi szerző. Arra az íróra és zeneszerzőre mondják, aki állandóan csak egy színháznak dolgozik.

Háznépi rajzolat. Mint dramaturgiai válfaj ismert kifejezés volt a régi vidéki színlapokon. Ma: életkép. (V. ö. Nemes-házi rajzolat.)

Hazucha Ferenc, író. (L.: Kelmenfy László.)

Hebbel Frigyes, német színműró, sz. 1813. márc. 19-én, Wesselburenben, Holsteinban, megh. 1863. dec. 13-án, Bécsben. A legtehetségesebb német drámaírók közé tartozik. Tárgyát kiváló színpadi érzéssel dolgozza fel és különösen a jellemfestésben ritkítja párját. Nálunk előadott munkái: »Mária Magdolna«, szmű 3 felv. Ford. Nagy Iván. Bem. 1848. aug. 15. Nemzeti Színház. A Hebbel Theater 1908. ápr. 13-án mutatta be a Magyar Színházban, Hevesi Sándor dr. fordításában. Bem. még 1917. máj. 19-én. Nemzeti Színház. »Judith«, trag. 5 felv. Ford. Ivánfi Jenő. Bem. 1912. jan. 19. Nemzeti Színház. (Tizennégy nap alatt

írta.) »Giges und sein Ring«. Bem. a berlini Deutsches Theater 1912. ápr. 22., Vígszínház. — 1846. máj. 26-án nőül vette Enghaus Christiane színésznőt, aki 1844-ben Győrött vendégszerepelt. Később ezeket a drámákat írta: »Herodes és Marianna«, »Julia«, »Der Rubin«, »Agnes Bernauer«, stb.

Hebbel-Theater berlini együttese 1908. április 10-én vendégszerepelt a Magyar Színházban. Tagok: Bertens Róza, Niessen Hermann, Ottó Paul, Leopold Richard, Licho Edgar, Walentin Richard. Igazgató Róbert Jenő.

Hében Anna, színésznő. A Népszínházhoz Porzolt Kálmán igazgatósága kezdetén szerződött, ahol mint ballettáncosnő feltűnő szépségével magára vonta a figyelmet. A Magyar Színház megnyitása alkalmával tagjául szerződtették. Itt is körülrajongott szépségnek bizonyult, majd nemsokára férjhez ment Szilády László halasi birtokoshoz és lelépett a pályáról.

Heberling Lízka (Gárdonyi Antalné), operett- és népszínműénekesnő. A 60-as években mint serdülő leányka lépett a színpályára, Budán, Molnár György színtársulatánál, hol csinos hangjával először a »Tíz leány, egy férj sem« c. operett Limonia szerepében keltett maga iránt figyelmet. Később operett- és népszínműénekesnő volt a vidéken, majd a fővárosban egy ideig dalénekesnő volt, míg betegsége végkép leszorította a pályáról. Megh. 1871. jún. 27-én, Budán.

Heckmann István, az Orsz. Színészegyesület pénztár-ellenőre. Hivatalát 1922-ben foglalta el, majd 1927. szept. havában megvált állásától.

Héczey Etelka, színésznő, sz. 1880. jan. 5-én, Bagaméron (Bihar m.), megh. 1925. szept. 24-én, Budapesten. Színpadra lépett 1899. szept. 1-én, Kiss Pál színgazgatónál.

Héczey Ilona, színésznő, sz. 1877. dec. 12-én, Bagaméron (Bihar m.) Színpadra lépett 1899. szept. 1-én, Kiss Pál színgazgatónál, nyugdíjba vonult 1923. máj. 1-én.

Hedda Gabler, Ibsen Henrik drámája. Bem. 1907. márc. 12. Nemzeti Színház.

Hédervári Cecília. Katona József darabja, melyet 1813-ban III. éves törvénytanuló korában írta. Eredeti címe »Aubigni Clementina« volt, de a cenzor előadatni nem engedte meg »mert szitkokkal tele nagyon, Istenről nagyon illetlenülül szól és régi vallásbeli villongásokat hoz elő.« (Kassa, 1831. dec. 23. Magyar József Lib. rev.) Katona saját kézirata a Nemzeti Színház könyvtárában.

Hédervári színészet. Héderváron (Győr vm.) első ízben Balogh István színtársulata járt; a gróf Viczay Károly-féle teremben játszottak, 1831. máj. 28-án.

Hegedűsök, a régi magyar énekmondók. Az Árpádok idejében külön néposztályt alkottak s feladatuk a mulattatáson kívül, mely inkább az igricekre (L. o.) hárult, a hőstettek énekbe foglalása és megőrzésében állt. Ha műveik irodalmilag nem közelítik meg koruk nivóját, sem a történetírónak közvetlenségük által annál becsebb kútfőül szolgálnak.

Hegedüs Armandné, sűgónő, sz. 1899-ben Eperjesen.

Hegedüs Béla, orsz. képviselő, sz. 1851-ben, Jászberényben. 1896-ban a Magyar Színház elnöke lett, ahol négy esztendeig működött.

Hegedüs Béla, színész, sz. 1857-ben, Aradon, megh. 1880. nov. 2-án, Budapesten. Színpadra lépett 1875-ben, Dalmai Arthur színgazgatónál.

Hegedüs Béláné Ilsvay Paulina, színésznő, megh. 1884. nov. 24-én, Cecén (Fehér m.), Jakabffy Gábor társulatánál. Színpadra lépett 1866. aug. 7-én.

Hegedüs Böske, színésznő, sz. Nagykőrösön. Kereskedelmi tanfolyam után színésziskolába járt, majd férjhez ment Marosi Henrik színészhez, aki a világháborúban hősi halált halt. Szerepelt Pécs, Pozsony, Nagyvár, Temesvár, Szeged színpadjain.

Hegedüs Henrik, ügyelő, sz. 1891-ben, Gyulafehérváron. Színpadra lépett 1909-ben.

Hegedüs Ferenc, énekművész, a M. Kir. Operaház örökös tagja, sz. 1856. máj. 16-án, Szabadkán, megh. 1929. aug. 3-án, Budapesten. Eleinte vidéken működött, Várnay Fábiánál, Csóka Sándornál; majd Kolozsvárra szerződött. 1887. jún. 1-én a M. Kir. Operaházhoz szerződött, basszuffo szerepkörre, miután előzőleg 1886. szept. 9-én bemutatkozott a »Szevillai borbély« Bartolo szerepében. Csakhamar népszerű és kedvelt tagja lett az operai együttesnek; nemcsak szorosan vett buffo-szerepekben, de komoly »jellem-színész« feladatokban is mindenkor jól megállta helyét, a »Denevér« Frosch-ától kezdve a »Nürnbergi mesterdalnokok« Beckmesser-jéig egész sorozata a pompás és sikerült alakításoknak fűződik működéséhez és mindenkor hűséges és kötelességtudó tagja lett a műintézetnek. 1917. márc. 28-án a »Mesterdalnokok«-ban megünneplelte művészi működésének 30-ik évfordulóját. 1925. nov. 14-én ismét jubilált a »Tosca« sekrestyés szerepében.

Hegedüs Ferencné Biró Róza, színésznő, sz. 1848-ban, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1862-ben, Follinusz János színigazgatónál.

Hegedüs Ferencné Strasser Regina, színésznő, sz. 1861-ben, Simándon, (Arad m.) Színpadra lépett 1877. okt. 1-én, az aradi színügy-egyletnél.

Hegedüs Gyula, színművész, kormányfőtanácsos, a Budapesti Színészek Szövetsége örökös tiszteletbeli elnöke, a naturalista színjátszó stílus legnagyobb magyar képviselője, sz. 1870. február 3-án, Kétyen, (Tolna m.). Atyja Heckmann János, postamester, anyja fonyódi Fonyó Alojzia. Szekszárdon a polgári fiúiskola hat osztályát végezte el, majd ösztöneinek engedve, tizennyolc éves korában megszökött a szülői háztól és felcsapott színésznek. Keresztély Jánosné színtársulatához szegődött, ahol egy forint napi gázsit és kosztot kapott. Ennél a színtársulatnál Barabás álnéven működött. Első

fellépése nagy botrányt idézett fel, mert egy népszínműben a részeges jegyzőt az illető község jegyzőjének maszkjában játszotta el. A közönség harsogva nevetett, állandóan az igazi jegyző nevét kiabálta és minden jelenet után őrjöngve tapsolt. Az előadás másik eredménye azonban az volt, hogy az egész daltársulatot kitoloncolták a községből. Hegedüs öt hónapig működött Keresztélyné társulatánál, majd 1889-ben beiratkozott a színiakadémiára, ahol Paulay Ede azonnal felismerte nem közönséges tehetségét. Mint az akadémia harmadéves növendéke hatalmas sikert aratott a Várszínházban, 1891. jan. 27-én, az »Aranyember«-ben, ahol Brázovics Athanáz alakját öntötte remekbe. »Az első beteg« c. egyfelvonásos darabban vizsgázott s ekkor írta róla a »Fővárosi Lapok« kritikusa: »Van benne komikai vér és van eredetiség is, mit a siket komornyik szerepében bebizonyított.« Komoly színészi pályáját 1891-ben Pesti-Ihász Lajos és Dobó Sándor színtársulatánál kezdi, majd különböző társulatoknál játszik Szolnokon, Pápán, Debrecenben, Pozsonyban, Budán, Fehérvárt, Zomborban, Baján. 1894-ben Ditrói Mór Kolozsvárra szerződteti, majd mikor 1896. máj. havában megnyitja a Vígszínházat, a fiatal Hegedüs Gyulát is felhossa a fővárosba és beilleszti abba az együttesbe, amelynek rövidesen egyik legerősebb oszlopává vált. 1906. januárjában a színiakadémia tanára. 1907. szeptemberében a Zeneakadémia játékmestere, 1914. ápr. 28-án ünnepelte meg a Vígszínházban huszonöt éves színészi jubileumát, amely alkalommal Bródy Sándor egyfelvonásos drámai játékában, az »Árnyékok«-ban lépett fel és a »Vendégek« c. alkalmi játékban, melyet Bródy Sándor, Heltai Jenő, Lengyel Menyhért és Molnár Ferenc közösen írtak. 1914. május 23-án a király a Ferenc József rend lovagkeresztjével tüntette ki. 1914–15. a Magyar Színház állandó vendége. 1915-ben a Nemzeti Színház tagja. Először Calderon színművében »A zalameai« bíróban lép fel, Pedro Crespo szerepében. 1916-ban megvált a Nemzeti Színházról és visszaszerződik a Vígszínházhoz, ahol a felújított »Ördög«-ben arat nagy sikert. 1917. decemberében a budapesti Színészszövetség elnöke. 1926. febr. 8-án megvált a Vig-

színházról. 1926. márc. havában, mint a Zeneművészeti Főiskola tanárát a VI. fizetési osztályba léptették elő. Július 3-án a kormányzó kormányfőtanácsosi méltósággal tüntette ki. Ugyanebben az esztendőben megkapta a legfelsőbb elismeréssel a Signum Laudist. 1926-ban külföldi turnét szervez, de ez a vállalkozása meghiúsul. 1927-ben a Magyar Színház, a Belvárosi Színház és a Király Színház vendége. Ugyanennek az esztendőnek az elején Kéty község díszpolgárrá választja és egyik uccáját róla nevezi el. 1928. márc. 10-én tartja első önálló előadó estjét a Zeneakadémián. 1929. szeptembere óta a Magyar Színház tagja.

Hegedüs nem csak a magyar színjátszás történetében játszik korszakos jelentőségű szerepet, de az egyetemes színház-történelemben is a realiztikus játékmódor egyik legfontosabb képviselője. Első sikereinek ideje arra a színházi forradalmi korszakra esik, amikor Laube és a Burgtheater deklamáló stílusával szemben Brahm és Antoine megteremtí a naturalista játékmódot, színhelye pedig nálunk a Vígszínház, amelynek könnyed és főleg francia vígjátékokra alapozott műsora a naturalista stílus fölényes és virtuóz áthangolását követelte meg az együttestől. Hegedüs Gyula természetes adottságai: pompás megjelenése, eleganciája, zengő és lelkes organuma és dologi készségei: pompás arcjátéka, kifejező gesztusai már az indulás pillanatában biztosították neki az új játékmódnak a vezérszerepet. A Vígszínháznak ez az első hőskora teljesen Hegedüs Gyula nevével forrt össze. Állandóan a felé a cél felé törekedett, hogy ne csak mulatságos figurákat, de igazi élő embereket vigyen a színpadra és a legképtelenebb francia boházokat is valami különös emberiséggel fűtötte át. Ennek a célnak az érdekében a legnagyobb egyszerűségre törekedett. Színészi egyénisége elasztikus. Megrázó erővel ábrázol tragikus jellemeket: Tokeramo, Vajna bácsi, Liliom, John Gabriel, Borkman, könnyed eleganciával illeszkedik a szellemes vígjátékokba: Petrucchio, Ördög, A király, Krehl, de a boházatok vaskos humorát is pompás hangsúlyokkal húzza alá. Színészi egyénisége páratlanul jelentős és minden szerepet jelentékennyé tesz, amit játszik.

Pályafutásának legkiemelkedőbb alakítása: »Az ördög«. Ez az alakítás teljesen összehozta Hegedüs Gyula nevével és az egész világsajtó ennek a figurának legkitűnőbb megszemélyesítőül Hegedüs Gyulát jelölte meg. Soha senki hozzá méltóan nem jellemezte ennek a figurának földönjáró eredetiségét és természetességét és mégis azt a transzcendentális szuggesztív erőt, ami ennek a figurának különös jelentőséget ad. Nevéhez egész sorreg óriási siker emléke fűződik.

Főbb szerepei: »Makrancos hölgy« (Petruchio), »Primerose« (Bibornok), »Az ördög« (címszerep), »Államtitkár úr« (Boquet), »Aranykakas« (Fűrge Antal), »Örnagy úr« (címszerep), »Liliom« (címszerep), »Taifun« (Tokeramo), »Aranypatkó« (Ludolf), »Román« (Van Tuil), »Ostrom« (Merital), »Timár Liza« (Timár), »Takarodó« (Gróf Ledenburg), »A király« (címszerep), »Takácsok« (Hilse), »A lovag úr« (Hort Ede), »Tartalékos férj« (Hólyag Tóni), »Vanja bácsi« (címszerep), »Mintaférj« (Malivand), »Heidelbergi diákélet« (Lutz), »Ocskay brigadéros« (Pyber), »A férj vadászni jár« (Duchotol), »Pajkos férjek« (Valentin), »A márványmenyasszony« (Dunn Péter), »A paradicsom« (Edgar), »A tolvaj« (Legardes), »Osztrigás Mici« (Petypon), »A csodagyermek« (Croche), »Bella« (A gróf), »Dérnyé ifjasszony« (Thureczky), »Kék róka« (Pál), »Professzor Hatvani« (Hatvani), »Szentbernáti barátok« (Meinrand), »Játék a kastélyban« (Turay), »Fehér felhők« (Örmester), »Új urak« (De Montoire), »Tatárjárás« (Lörenthey), »Olympia« (Krehl), »Nem hagyom magam« (De La Tour), »Zörög a haraszt« (Bodola), »Finom kis család« (Agenor), »Ábris rózsája« (Whalen János), »Danton halála« (Robespierre), »Ida regénye« (Ó Péter), »Írlandi vászon« (Báró Pfaltz), »Agglegény apa« (címszerep), »Szépasszony kocsisa« (Komoróczy), »Özönvíz« (az ügyvéd), »Fajankó« (címszerep). Ezeken a szerepeken kívül még egész csomó nagy siker fűződik a nevéhez. Színészi tevékenységén kívül mint író is jelentékeny sikereket ért el. Színdarabjai: »Doktor Szeleburdi«, boház (Guthi Somával együtt) Budai Színház 1899. »A házi-orvos«, Vígszínház, 1902. »Az apostol«,

szmü, Népszínház, 1904. »Enyészet«, népszmü (Pécsy Istvánnal), Nemzeti Színház, 1905. »Mindnyájunknak el kell menni«, alkalmi játék (Faragó Jenővel) Vígsház, 1914.

Szaktanácsai: »Komédia«, 1914. »A beszéd művészete«, 1916. »Emlékezők«, 1921.

Felesége: Berzsetey Ilona, színésznő, a Vígsház tagja, sz. 1876-ban, Budapesten. Színipályára lépett 1895-ben, férjhezment Hegedüs Gyulához 1901-ben.

(Pünköszt Andor.)

Hegedüs Gyula, színész, sz. 1869. febr. 15-én, Debrecenben. Színpadra lépett 1882-ben, Kőszeghy Endre színigazgatónál.

Hegedüs Irén, színésznő, sz. 1894. szept. 12-én, Budapesten. Színpadra lépett 1918. június havában.

Hegedüs István, sugó. Színpadra lépett 1860. márc. 25-én.

Hegedüs István, (magyarzsákodi), filológus, a Kisfaludy Társaság tagja, az Akadémia rendes tagja, egyetemi tanár, sz. 1848. szept. 7-én, Kolozsvárott, megh. 1925. dec. 31-én, Orosházán. A kolozsvári, majd a budapesti egyetemen volt a görög nyelv és irodalom tanára s közben sokat foglalkozott szépirodalommal is. Két drámáját játszották, »A költő leánya« és »Az éjféli párbaj« címen, 1881-ben, Kolozsvárott, majd ő fordította magyarra Schiller »Wallenstein halálát«-t és Grillparzer »Medea«-ját és az iskolákban az ő fordításában tanították Göthe »Hermann és Dorottya«-ját. Szaktanácsai: »Euripides és Goethe Iphigeniája« 1880. »A tragikum lényege és a görög tragikusok«. »Aiskhylos »Perzsák« c. tragédiája«. »A testvérgyűlölet tragikuma Aiskhylosnál.« »A kolozsvári Nemzeti Színház pályadíja«. Kolozsvár, 1889.

Hegedüs István, (cs. n. Vojnits), sz. 1833. jún. 3-án, Szabadkán. Színpadra lépett 1857-ben, Budai József színigazgatónál.

Hegedüs (Benedikt) István, színész, Színpadra lépett 1863. jan. 1-én.

Hegedüs István, színész. Színpadra lépett 1870-ben.

Hegedüs Lajos, színész és író, sz. 1818. ápr. 18. körül, Kisújszálláson, megh. 1860. júl. 18-án, Pesten. Egyetemi tanulmányait abbahagyva, 1836-ban Fánecy Lajosnál színésszé lett. 1841—58. között Győrött színészkedett. 1849-ben mint honvédhadnagy küzdött a szabadságért. 1851. ápr. 7-én fellépett a Nemzeti Színházban a »Robin orvos«-ban, de csak 1858. okt. 8-án volt első fellépése mint szerződöttetett tagnak. 1859-ben elvesztette feleségét és e csapás miatt búskomorra lett, elcsüggedten élt, mígnem lassú betegeskedés véget vetett életének. Erdemei mint íróé, színésze s színigazgatóé kétségtelenek s emléke a magyar színészet történetében maradandó. Győri színigazgatása alatt Blaha Lujza (L. o.) nála lett színésznő. Színművei: »Bibor és gyász«, dr. 5 felv. 100 arany jutalmat nyert Jókai: »Könyves Kálmánja«-val együtt 1856. jan. 5. Nemzeti Színház. »Róma leánya«, trag. 4 felv. 1859. ápr. 12. U. o. »A hazatértek«, dr. 4 felv. 1851. máj. 24. »Rózsakirályné«, népsz. 1851. nov. 29. Zenéje Bognár Ignációl. U. o. »Nagy Lajos és kora«, dr. 4 felv., utójátékkal. 1856. szept. U. o. »Egy szegény ifjú története.« Feuillet után Feleky Miklóssal fordította. 1859. jún. 18. U. o. »Attila«, dr. »Államférfiak«, dr. »Én csillagzatom«, vj. »Kaméliás hölgy« (Dumastól). »Három feleskei nótárius«, vj. Történetét megírta Jókai »Egy család tragédiája« című rajzában.

Hegedüs Lajos, színész. Színpadra lépett 1862. nov. 12-én.

Hegedüs Lajosné (Bodenburg Lina), színésznő és énekesnő, a magyar népdalok egyik legkiválóbb előadója, sz. 1837. jún. 22-én, Kéthelyen (Somogy m.), megh. 1859. szept. 19-én, Pesten. Atyja: Bodenburg Károly 1848-as honvédhadnagy kapitány, anyja: Steinbach Mária. A szabadságharc lezajlása után Miskolcon, majd Kassán nevelkedett. Apácák nevelték és mégis színésznő lett. A színpad iránt már a nevelőintézetben is nagy érdeklődéssel viseltetett. Ha csak szerét ejthette, szindarabokat olvasott. A benne rejlő nagy

tehetséget Havi Mihály színigazgató fedezte fel. Az ő társulatánál lépett fel először 1854. febr. 18-án, Aradon, a »Csikós« népszínműben mint Rózsi. A következő évben — 1855. május 22-én — házasságra lépett Hegedüs Lajos (L. o.) színész és drámaíróval. Ettől kezdve csak mint »Hegedüs« szerepelt. Pár évi vidéki színészkedés után, miközben Aradon, Nagyváradon, Szegeden és Győrben játszott, vendégszereplésre hívták meg a Nemzeti Színházhoz, ahol 1858. jún. 6-án a »Huszárcsiny«-ben mint Marcsa lépett fel először. Másnap a »Tücsök«-ben, jún. 9-én az »Egy nő, aki az ablakon kiugrik« c. vígjátékban, jún. 13-án pedig a »Csikós«-ban játszott. Hatása, sikere rendkívüli volt. A közönség egyszerre a kegyeibe fogadta, a sajtó a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott róla, az igazgatóság pedig azonnal leszerződtette.

Szerződöttese nagy nyereség volt. A Nemzeti Színházban a népszínműnek Fűredi Mihály (L. o.) személyében volt kitűnő énekes, de megfelelő énekesnője — talán a rövid ideig itt működött Lászlóné (De Caux Mimit (L. o.) és Téli Emiliát (L. o.) leszámítva — nem volt. Hegedüsénél végre megtalálták a népdalok pacsirtáját és Fűredi Mihály megfelelő színpadi párját. »Együtt játszottak, együtt énekeltek: a népdalok hőse és a népdalok kedves fülemiléje« — írja róluk a »Hölgyfutár«, majd pedig így folytatja: »Fűredi és Hegedüsé dalaiban a magyar ének gyűjtő ereje és igéző bája párosultak s örülhetünk e valóban összeillő művészpár fölött.«

Hegedüsé és Fűredi valóban nagyon illettek egymáshoz éneken s játékban egyaránt. Mindketten kiváló művészi interpretálói voltak a magyar népléleknek. Mindkettőjükben isteni szikra égett és ellenállhatatlan varázserő lakott. A »Hölgyfutár« azt írja Hegedüséről, hogy »egyetlen futó mosolya, egyetlen elfordulása által is képes a nézőt meghatni.« Erre pedig csak a legnagyobbak képesek, csak azok, akik élni tudnak a színpadon.

Hegedüsé mindenkit elbájolt, a páholyok előkelő közönségétől kezdve fel a karzat legmagasabb fokáig, az egész közönséget, az íróvilágot, a kritikát. Mindenki dicsérte, mindenki rajongott érte. A la-

pok egyedül csak egy kissé palócos kiejtését kifogásolták, ami talán Kassán ragadt rá. Az öreg emberek azonban, akik még látták és hallották, egyhangúlag odanyilatkoztak, hogy ez a kis palócos íz nagyon jól állott neki s egyáltalában nem volt zavaró. A népszínműben nem is lehetett az, annál kevésbé, mert Fűredi Mihály, a »népdalok hőse«, szintén palócosan ejtette a beszédet.

Hegedüsét a természet megáldotta mindenféle külső és belső bájjal. Szép sugár alakja, kifejezésbeli arca, ragyogó szeme, könnyed járása, szép hangja és szabályos mozdulatai egyként alkalmassá tették őt a külső illúzió felkeltésére; de a lélek s a kedély megnyilvánulásai — úgy beszédében, mint nótáiban — szintén tökéletes belső illúziót keltettek. Róla is el lehetett mondani, hogy a magyarok Istene jókedvében teremtetten. Amikor a Nemzeti Színházhoz került, csak 21 éves volt, tehát pályája kezdetén állott — és mégis magával ragadta az egész közönséget. De ezt a nagy sikert csak részben lehet egyéniségének rendkívüli bájával megmagyarázni. Nagy tehetség volt, nemcsak a népdal éneklésben, hanem a színjátszásban is. A »Tücsök« c. vígjátékban például háromszor játszotta Fanchont. A darab harmadik előadásáról ezt írja a »Hölgyfutár«: »Hegedüsé most még nagyobb gonddal játszotta e szerepet, mint első alkalommal. Sokat haladt. Sokat gondolt arra is, hogy Fanchon alakját minden felvonáson át teljes összhangba hozhassa. Az első felvonásban pajzánul szilaj volt ugyan, de gondosan került minden vadságot, nehogy elégesse maga után a hidat, mely a 4-ik felvonáshoz vezet. A holdfény melletti táncot, miközben a sziklára vetődő árnyékának mozgásában gyönyörködik, szebben adta, mint bármikor.« A kis Hegedüsé tehát a komplikáltabb színpadi feladatoknál nem bízta magát kitűnő színészi ösztönére, hanem okos számíttással összhangba tudta hozni szerepének egyes kilengéseit, még pedig a mesterkéeltségnek minden látszata nélkül.

Maga volt a megtestesült báj és a tűzről pattant elevenesség. Már pusztán megjelenése is hatásos volt. Hát még, ha megszólt, vagy nótára nyitotta a száját.

Diadalokban gazdag pályafutása azon-

ban rövid ideig tartott. Mindössze egy évig. Mert ez a rendkívül bájos, kedves színpadi jelenség egy évi Nemzeti Színházi tagsága és egy heti betegsége után — 1859. szept. 19-én — váratlanul elhalt. Szeptember 11-én még játszott a »Csikós«-ban s nyolcad napra már ki volt terítve a ravatalon.

Színpadi pályáját a »Csikós«-ban kezdte s a »Csikós«-ban végezte.

Elszállt, mint a tiszavirág.

Mindössze 22 éves volt. Más ilyen fiatal korban még a kezdet nehézségeivel küzd s ő már büszkesége volt nemzetének.

Halálára megdöbbsent az ország. Férje és egyetlen kis fia még abban az évben utána haltak. Közös sírba temették a kis családot.

Nagy űr maradt utána, melyet egészen Blaháné felléptéig — tehát 12 évig — nem tudott betölteni senki. De egy jóideig még Blaháné sem tudott megszabadulni a vele való összehasonlítástól.

»A népdalok fülemiléje« méltó elődje volt a »nemzet csalóányá«-nak.

(Pataki József.)

Hegedüs Lóránt, író, publicista, v. pénzügyminiszter, sz. 1872. jún. 28-án, Budapesten. 1895-ben jogi doktorrá avatták, »sub auspiciis regis«. 1904-ben a pénzügytan egyetemi magántanárává nevezték ki. 1912-ben bankigazgató volt, majd a »Pesti Hírlap« munkatársa lett. Színműve: »Kossuth«, színjáték 5 felv. Bem. 1927. nov. 4. Nemzeti Színház.

Hegedüs Nándorné, színésznő, sz. 1858-ban, Veszprémben. Színpadra lépett 1872-ben, Miklóssy Gyula színigazgatónál.

Hegedüs Rózsi, színésznő, sz. 1891. szept. 22-én, Budapesten. Színpadra lépett 1927. szept. havában.

Hegedüs Rózsi, színésznő, sz. 1904-ben, Kecskeméten. Színpadra lépett 1928-ban.

Hegedüs Sándor, író, sz. 1861. márc. 17-én, Debrecenben, megh. 1902-ben, Szilágysomlyón. Ujságírói tevékenysége mellett sok önálló műve is jelent meg. Nép-színműve: »Galambos Erzsébet« (1899.)

Hegedüs Sándor ifj., író, a Petőfi Társaság vagyonegyelője, a Kisfaludy Társaság tagja, sz. 1875. aug. 21-én, Budapesten. Mérnöki oklevelet szerzett, majd beutazta úgyszólván egész Európát, Amerikát. Színművei: »Elve temetkező«, szmü 4 felv. Bem. 1903. márc. 20. Nemzeti Színház. »Ikarosz«, dr. 3 felv. Bem. 1905. márc. 17. U. o. »A rab«, dr. 3 felv. Bem. 1908. márc. 20. U. o. Stuttgartban is színre került: 1909. ápr. 29-én. (»Der Mörder« c. alatt megjelent az Universal Bibliothek kiadásában, Lipcsében, 1911. jan. havában, százezer példányban.) »A kalandor«, szmü 3 felv. Bem. 1912. ápr. 17. Vigszínház. »Bakony«, színjáték 1 felv. Bem. 1928. február 11. Kamarszínház.

Hegedüs Szerafin, színésznő, sz. 1881. okt. 12-én, Bécsben. Színipályára lépett 1899. szept. 1-én, a kolozsvári Nemzeti Színháznál. 1924. máj. 20-án nyugdíjba vonult.

Hegedüs Tibor, színész, sz. 1898. nov. 8-án, Budapesten. Iskoláit Budapesten végezte. A világháború alatt 3 évig volt katona, majd Miskolcon újságíró és a budapesti egyetem jogi fakultásának hallgatója lett. 1921-ben elvégezte a Színészakadémiát, ezután a Belvárosi Színházhoz szerződötték színésznek és rendezőnek. 1927. szeptembertől a Vigszínház rendezője, egyben a rádió rendezője is. 1929. márc. 22-én a Magyar Kultúrszövetség meghívására »Színpad, rendező és a közönség« címmel felolvasást tartott a rendezés és a rendező feladatairól. Főbb szerepei: Béla (A buta ember), A festő (Masamód), Dunios (Johanna), Austin (Darázsfészek), Lord Stanbory (A faun), Horatio (Hamlet), Prokesh (Sasfiók), Horace Bouchet (Szerelmek és halál játéka), stb. Színműfordítása: »Emberek«, dr. 5 felv., 24 változásban. Írta Walter Hasenclever. Bem. 1923. máj. 24. Renaissance Színház. »Új Kultura« rendezésében. — Neje: Horváth Éva, színésznő. (L. o.)

Hegedüs Zsigmond, színész, sz. 1854-ben, Nagykőrösön, megh. 1891. máj. u. o. Színpadra lépett 1873. okt. 20-án, Bokody Antal színigazgatónál.

zerziffenle stützhuszen nyobeleitk. Szekendoben. Boldogasszonyfiarvadi.
25-ik uapagn. Yi kiralyi. Szekend. Szeged Kurosz Jambis-nyüise alkalmossin-
gival leijttir diavetels szo hangzell

[illegible][illegible][illegible]

Religionspolitik in Bayern

[illegible]

Muvvutalorait mēpēnucet, es unācat, joxe cozo pēnāceta.
 ōmīcel is a Mūvētēlel-ōmīcūqīcar valō belovēcōpōs.ōpōs vāndorlētēcō hēdēvēt
 ēz.ēv. - 64094gē lēz.ēv.ōmīcō lēvēl lēz.ēv.ōmīcō ēlēlēvēl hūvānīst.ōmīcō mēdīcōōmīcō.

Availability

James Thompson

polymer color.

M. Gayard

Herczeg Vilmos kinevezési levele a szegedi színház örökös tagságáról

Herczeg Ferenc